

MILITAIR-RECHTELIJK TIJDSCHRIFT

REDACTIE:

MR. L. M. ROLLIN COUQUERQUE
en E. G. DE WIJS

DEEL XXXVIII.

1942/43

N.V. BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ v/h MOUTON & Co., 's- GRAVENHAGE

REDACTIONEEL GEDEELTE.

De Bestaltbrief van 28 Februari 1579 in verband met de militaire jurisdictie.

Wij moeten in deze tijden ter instandhouding van dit Tijdschrift en tot het vinden van stof op militair-rechtelijk gebied, onze toevlucht vaak wel nemen tot de geschiedenis van dit onderdeel der militaire wetenschap. Onzen lezers, die wij inderdaad nog hebben, moeten wij dus, op gevaar af van hun te veel van het goede voor te zetten, bezig houden met wat geweest is. Daarbij trachten wij ook nieuwe gegevens op te sporen om die „oude kost” onder nieuw licht te brengen.

Uit den voorraad kozen wij voor ditmaal den kort na de totstandkoming van de Unie van Utrecht gearresteerden Articulbrief voor de troepen, welke de Vereenigde Provinciën in dienst zouden nemen ter voortzetting van den oorlog tegen Alva. Deze verzameling van de dienstvoorwaarden, op welke de generaliteit de zoeven bedoelde troepen zou aannemen, heeft, zooals de herdruk met dien van andere dergelijke brieven in dit Tijdschrift binnen kort zal doen zien, een korten levensduur gehad. De Articulbrief van Leicester van 1586 en na diens vertrek, de Articulbrief van 1590 namen zijn plaats in. Zoo was de Bestaltbrief weldra vergeten en hij zou een ongestoorde rust zijn blijven genieten, als niet de verpolitiekte twistenden over de militaire jurisdictie in de jaren 1782 en 1783 hem hadden aangehaald. In den vorigen jaargang gaven wij een overzicht van deze op weinig stichtelijke wijze gevoerden strijd en maakten daarbij gebruik van de verzameling van stukken omtrent dit onderwerp, bijeengebracht door den doopsgezinden Predikant *Fr. Adr. van der Kemp*. Zijn verzameloede bracht hem er toe om, toen hij het bestaan van den Bestaltbrief ontdekte in eene memorie van *Mr. L. P. van de Spiegel* over de militaire jurisdictie in Zeeland ¹⁾, aan dezen historisch aangelegden Zeeuwschen Staatssecretaris een afschrift van dat stuk te vragen. Met vreugde deelde hij dit succes in het Aanhangel op het Achtste deel van zijn Magazijn van Stukken mede ²⁾ en het deed hem genoegen zijn door meer dan één kundig regent, die dit stuk nauwkeurig gewikt hadden, bevestigd oordeel daarover kenbaar te maken, dat namelijk dit stuk ten hoogste gehouden mocht worden voor een concept-ordonnantie, dat het dus geen kracht van wet gehad zou hebben en dat de Articulbrief van 1590 de eerste Nederlandsche Articulbrief zou zijn geweest. Dat oordeel berustte voornamelijk hierop, dat *van de Spiegel* geen enkel bewijs voor de echtheid van dat stuk had aangevoerd en die echtheid zonder meer als vaststaand aannam. Speelde zijn politiek vooroordeel hem hierbij parten?

---

¹⁾ Zie M.R.T. XXXVII, blz. 185—190, hiervoor in het bijzonder blz. 187.

²⁾ Blz. 134 v.

Zeker is wel dat hij geen moeite heeft gedaan om meer zekerheid daaromtrent te erlangen; hij legde het stilzwijgen van *van de Spiegel* over deze door hem zelf gestelde vraag — die voor den Staatssecretaris op dat oogenblik geen vraag was — op zijne wijze uit: het stuk was een vóórontwerp van den Articulbrief van 1590.

Hoewel de Bestaltbrief van 1579 voor de in de jaren 1782 en 1783 gevoerde politieke actie, waarbij de rechtmatigheid van de militaire jurisdictie tot inzet diende, slechts historisch van nut was, had toch de slecht gefundeerde conclusie van den verpolitiekten Ds. *van der Kemp* de aandacht van een belangstellend jurist getrokken. Nog in 1783 verscheen een boekje van Mr. *J. G. van Oldenbarnevelt, genaamt Tullingh*, Advocaat-Fiscaal van de Generaliteit en lid van het Groningsch Genootschap Pro Excolendo Jure Patrio, getiteld: Onderzoek, of de Bestaltbrief voor de Militie van den Staat van den laatsten February 1579 kracht van wet gehad hebbe? In dit boekje, waaraan toegevoegd zijn afdrukken van ten deele onuitgegeven staatsstukken, betoogt de schrijver de wettige totstandkoming en de echtheid van dezen Bestaltbrief. Dit betoog wekt, zooals reeds wijlen Prof. Mr. *M. S. Pols* heeft verklaard ¹⁾, de overtuiging, dat hier op afdoende gronden bewezen is, dat de Bestaltbrief niet is geweest een concept maar eene rechtsgeldige wet en als zoodanig in de praktijk heeft gegolden. Men gevoelt hierbij de leemte, dat ten tijde van de Republiek niet bestaan heeft eene doorlopend aan een ieder blijkende afkondiging van wettelijke maatregelen, thans ingesteld sedert het besluit van 18 December 1813 (Stbl. 1814 no. 1) en, later, sedert art. 2 der wet houdende algemeene bepalingen der wetgeving van het Koninkrijk (Stb. 1822 no. 10 j°. 1829 no. 28), eene leemte, welke, in geval van twijfel zooals in casu, door de gemoedelijke overtuiging moet worden overbrugd.

Mr. *van Oldenbarnevelt, genaamt Tullingh* heeft echter, evenmin als Ds. *van der Kemp*, aan Mr. *van de Spiegel* gevraagd, om zijn zonder toelichting of bewijs uitgesproken oordeel omtrent de echtheid en geldigheid van den Bestaltbrief te motiveeren, zoodat wij tot nu toe van diens argumenten daarvoor onkundig zijn gebleven. Wij zijn echter zoo gelukkig geweest in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage in handschrift aan te treffen eene memorie van dezen Zeeuwschen staatssecretaris, opgesteld in October 1783, houdende een „betoog van de egtheid van den Bestalt- of Artykelbrief „voor de troupes van den Staat, gearresteerd den 31 January en ge-„dépêcheerd den laatsten February 1579.” Deze memorie ²⁾, welke niet onderteekend is, heeft blijkbaar ten doel gehad, diens zooeven bedoelde argumenten vóór de echtheid kort samen te vatten. Tevens blijkt daaruit, dat Mr. *van de Spiegel* aan zijne ambtelijke positie een bezwaar ontleende om tot publicatie van deze gronden eigener

¹⁾ Het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, 1876, blz. 21.

²⁾ Aanwinsten Alg. Rijksarchief 1895, LX, 406.

autoriteit over te gaan. Dit bezwaar zat hem hoog. Hij had zich veel moeite gegeven om het vraagstuk van de wettigheid der militaire jurisdictie, hetwelk hem door eene commissie uit de Staten van Zeeland tot het uitbrengen van praeadvies was in handen gegeven; „als eerlijk man”, dus zonder zich door de politiek van den dag te laten beïnvloeden, „voor waarheid” uiteen te zetten en daarbij overwogen, dat de artikelen 3 en 4 van den Bestaltbrief van 1579 een krachtig bewijs vormden, dat men in dien tijd de berechting van tal van commune delicten aan den militairen rechter had toegedacht en overgelaten. Dit standpunt, dat ieder ambtenaar tot het zijne behoort te maken, had hem tot eene conclusie geleid, welke door zijne verpolitiekte lastgevers zonder nadere bespreking werd ter zijde gesteld: over zijn voortreffelijk toegelicht praeadvies werd la mort sans phrase uitgesproken. Dat hij hierover zeer verstoord was, laat zich begrijpen. Uit de hierna volgende memorie blijkt reeds hoe hij door eene advertentie in de Middelburgsche courant het publiek had willen doen kennen, dat de gevallen beslissing niet genomen was in overeenstemming met den inhoud van zijn praeadvies, met andere woorden: dat hij aan die beslissing geen schuld had. Bovendien blijkt uit onderstaand uittreksel uit de notulen dd. 28 Augustus 1783 van de Commissie, aan welke hij zijn advies had uitgebracht, hoe hij zich te dezen opzichte binnenskamers beklaagd en verweerd heeft. Dit uittreksel, dat als bijlage bij de memorie in het Algemeen Rijksarchief te vinden is, luidt aldus:

„Den 28 Augustus 1783.

„Bij gelegenheid van een bijeenroeping der leden van 't Besogne „om te hooren leezen een brief van dhr. van Lynden, even voor de „vergadering, heeft de Raadp. gezegd, dat gisteren van de Heeren „gekreegen hadt een tweede rapport over de Milit. jurisdictie met „een concept-antwoord op de missive van Z.H. van . . . July ¹⁾) en „dat hij er geen bedenking op hadt, dat het voldeedt aan het senti- „ment van de Heeren voormaals getoond, vragende of de Heeren „het ook beliefden geleezen te hebben. Doch daarop is geantwoord: „Wij hebben het geleezen en Mijnheer heeft het geleezen en heeft „er geen bedenking op; derhalven kan het zoo ter vergadering wor- „den gebragt.

„V. d. Sp. heeft apart gezegd aan den Heer Raadp., dat, zolang „de zaaken zoo buiten orde getracteerd wierden, hij in geen besogne „zou komen, oordeelende niet gemaakt te zijn om voor nul te pas- seeren en dat, zoo iemand meende dat hij als secretaris verplicht „was in het besogne te komen, dezelve hem aan de Staaten kon „aanklaagen, wanneer hij de redenen zou allegereen.

¹⁾ Bedoeld zal zijn 2 Juni: zie M.R.T. XXXVII, blz. 251, 257.

„V. d. Sp. hadt tevooren aan dhren Evertsen en Lambrechtsen „gezegd dat hij op instantie der Heeren van 't Besogne het praeadvijns „over de milit. jurisd. hadt geformeerd en dat, hoe zot of buiten- „spoorig men dat oordeelde, hij egter door zijne complaisance voor „de instantiën der Heeren van 't Besogne wel verdiend hadt, dat „men de objectiën, die er tegen waren, met hem hadt gecommuni- „ceerd, wanneer hy aan de Heeren van 't Besogne zoodanige pro- „positie zou gedaan hebben, over een jus constituendum, welke de „zaak teregt zouden gebragt hebben, en waardoor de heeren zouden „bewaard zijn geweest voor zooveel misslagen als zy nu begaan „hebben; dat hy gaarn zou weeten, hoe hy het hadt; dat zoo de „Heeren goedgevonden hem buiten alle Besognes te dyken, hy wel „gerust op zijn plaats kon blyven zitten etc.

„Lambrechtsen hadt geantwoord: Ik wil er wel eens over spreken „met de Heeren Pensionarissen. En V. d. Sp. gerepliseerd: Ik heb „met geen pensionarissen van noode, ik vraag hoe mynheer het „begrijpt.

„Doch de conversatie werdt afgebroken.”

Op de te dezer zake genomen beslissing volgde in Zeeland de publicatie van de Staten van dat gewest van 22 September 1783 voorkomende in het Groot Placaatboek deel IX, blz. 763 ¹⁾, welke de verhouding omschreef van de militaire jurisdictie in Zeeland tot de „ordinaire justitie, aan welke Wy [d.z. de Staten] de admini- „stratie van allen rechtsdwang op Ons Souverain Territoir hebben „toevertrouwd.” Volgens de grondwetten der Provincie waren alle militairen justiciabel aan de burgerlijke rechtbanken in Zeeland, uitgezonderd:

1°. in zuiver militaire delicten „te weten wanneer door een militair „persoon tegens de Krijgsdiscipline alleen en zonder eenig gelijk- „tijdig gepleegd commun delict mocht wezen gepecceerd”, en

2°. bij misdrijven van den eenen militair tegen den anderen ge- „pleegd en dan alleen in het garnizoen en bij praeventie.

De Staten behielden zich ten aanzien van beide gevallen voor om over de „judicature” en over de „strafoeffening” nadere voorschriften te geven. Voor de Zwitsersche troepen bleven de met de Zwitsersche cantonnale besturen gesloten verdragen (capitulatiën) gelden.

Boven deze regeling werd gesteld de berechting van hoogverraad in de Provincie gepleegd, zooals het overleveren van een toevertrouwd post aan den vijand of het op eenigerlei wijze behulpzaam zijn van den vijand. Deze berechting bleef aan den burgerlijken rechter voorbehouden.

Bij verschil van meening over den inhoud van deze publicatie of over hare toepassing behoort de burgerlijke rechter de Staten in de gelegenheid te stellen ter zake eene beslissing te nemen.

---

¹⁾ Zie ook M.R.T. XXXVII, blz. 258.

De Prins was over deze beslissing niet gesticht. Zij was dan ook genomen zonder zijne instemming als Eerste Edele in de Staten, terwijl voor hare geldigheid algemeene instemming vereischt werd ¹⁾). Doch hij bleef, ook na de mededeeling ervan, zwiĳgen en zoo bleven moeilijkheden bestaan. Deze moeilijkheden werden vermeld in eene andere memorie, welke bij de eerste werd aangetroffen en uit 1784 moet dateeren. Zij luidt als volgt:

„P. M.

„De poineten differentiaal zijn voornaamelijk geweest de volgende:

„1. De procedures, te entameeren tegen de militairen, uit hunne „detentie gevlugt ²⁾).

„2. De overgifte der militaire arrestanten te Ziericzee ³⁾).

„3. De resolutie van 22 Sept. 1783 voor zooverre dezelve de militaire jurisdictie bepaalt ⁴⁾).

„4. Dezelve resolutie, vaststellende een formulier van eed voor „de militie alsmede de elucidatie van het rapport van 27 November „1783 tot verzekering van de gehoorzaamheid der militie aan de „bovengem. bepaling van jurisdictie.

„Het schijnt, dat aan het verlangen der Heeren Staaten ten opzigte „van het 1 en 2 point is genoeg gedaan door de missive van Z.H. „van 20 Febr. 1784.

„Dus blijven nog differentiaal het 3 en 4 object, welke beide „proflueeren uit de Staatsresolutie van 22 Sept. 1783.

„Deeze resolutie kan Zijn Hoogheid niet vergen noch verwagten „dat de Heeren Staaten zullen intrekken en wanneer dezelve in haar „vollen nadruk wordt geëxecuteerd (gelijk zekerlijk zal geschieden), „zal dit van een nasleep zijn, waarvan de gevolgen naaulijks zijn te „voorzien en die tot in het alleruiterste kunnen loopen.

„Om dit te praevenieeren, hazardeert men *als een laatste middel* „voor te slaan, naamelijk indien Z. Hoogheid niet te persuadeeren „is om als E. E. te accedeeren tot de resolutie van 22 September, „„Of Zijn Hoogheid niet zou kunnen aan de Staaten te kennen „„geeven, dat Hoogdezelve, persisterende bij het geadviseerde van „„den Heer E. E. op de voorsz. resolutie, nogthans in de relatie „„als Capitein Generaal verzekert, dat Hy nooit eenige ordres zal „„geeven aan de militie op het territoir van Zeeland, die strijdig „„zijn met de gehoorzaamheid, welke de Heeren Staaten aan de „„gem. resolutie op het stuk der militaire jurisdictie vorderen.

„„Terwijl de Heeren Staaten van hunne zyde zig op deze ver-

¹⁾ Vgl. M.R.T. XXXVII, blz. 258.

²⁾ M.R.T. XXXVII, blz. 259 v.

³⁾ T.z.p. blz. 247.

⁴⁾ T.z.p. blz. 258 v.

„,„zekering verlaattende, by provisie zouden kunnen suspendeeren
 „,„de werking van de resolutie, voor zooverre dezelve betreft het
 „,„formulier van eed voor de militie in de garnisoenen.” ”

De brief van den Erfprins van 20 Februari 1784 is ons niet bekend evenmin als de meening van Z.H. omtrent de voorgestelde oplossing van het meeningsverschil. Het dreigement van hoogloopende en ver gaande gevolgen lijkt ons niet vrij van politieke overdrijving en wij achten het waarschijnlijk, dat de Erfprins, die al zooveel in dit conflict langs zich heen liet gaan, ook hierop niet gereageerd heeft.

Thans moge volgen de memorie van Van de Spiegel van October 1783:

Betoog van de egtheid van den Bestalt-¹⁾ of
 Artykelbrief voor de troupes van den Staat,
 gearresteerd den 31 January en gedepêcheerd
 den laatsten February 1579.

Indien ik, bij het opstellen van de Promemorie of praeadvijns over de militaire jurisdictie in Zeeland, waarin ik geallegeerd heb den bovengemelden Artykelbrief, mij eenigzins had kunnen verbeelden, dat dit stuk zooveel gerugts zoude gemaakt hebben, zoude ik zekerlijk hetzelfde nader hebben gedesigneerd en ten minsten aangewezen de sources, uit welke men van desselfs egtheid verzekering konde bekomen. Dit zoude my op dien tijd even zoo gemakkelijk geweest zijn als nu, dewijl ik sedert verscheiden jaaren dit stuk gekend had en van desselfs oorsprong, egtheid en validiteit de bewyzen voor myzelven had opgemaakt. Immers zooveel aangaat de kennis aan dezen Artykelbrief en aan de twee andere militaire ordonnantiën, welke daartoe behooren, blijkt zulks uit de gedrukte lijst van stukken relatijf tot de Unie van Utrecht, door my in het jaar 1778 uitgegeven vóór de ontwerpen van dezelve Unie, in welke lijst men op blz. XII alle drie deeze stukken zal geannonceerd vinden, en de eenige reden waarom ik dezelve naderhand niet in 't licht gegeven heb in mynen *Bundel van onuitgegeeven stukken* in 1780 en 1783 uitgekomen, is geweest omdat ik ongeroepen door myne particuliere schriften, die alleenlijk tot opheldering van de historie waren ingerigt, geene aanleiding wilde geeven om argumenten te maaken in faueur van een jurisdictie, waartegen zeer veel Regenten in de steden zig met kragt begonden te opposeeren.

---

¹⁾ *Bestaltbrief* is de ordonnantie op het militair wezen; *bestelling* of *bestalling* is *expeditie* toestel van oorlog. Hierom heetten de brieven, die Prins Willem de Eerste uitgaf om op „vrybeuyt te vaaren”, *brieven van bestelling*.

Naderhand de taak my zijnde opgelegd om, in de qualiteit van minister der Provintie, het staatsbesogne te dienen van mijn praeadvijns op die materie, was ik, als een eerlijk man, verplicht mijn licht te volgen en gebruik te maaken van de kundigheden, welke ik door langduurige recherches in de archieven en registers van het Land verkreegen had. Mijn sentiment omtrent de militaire jurisdictie in cas crimineel, in het praeadvijns voorgesteld, was volkomen hetzelfde, dat ik tevooren, nog de eer hebbende Burgemeester der stad Goes te zijn, in de Regeering aldaar by alle gepaste gelegenheden had voorgedraagen, 'twelk ik erkenne, uit de schriften van den grooten Raadpensionaris Van Slingelandt geleerd te hebben, en 'twelk naderhand door den beroemden Burgemeester Rendorp van Amsterdam in zyne fraaie *Verhandeling over de militaire jurisdictie* in het jaar 1780 algemeen uitgegeeven, met nieuwe bewyzen is aangedrongen.

De Artykelbrief in quaestie en nog eenige andere stukken van dien tijd waren egter aan die Heeren niet bekend geweest en dewijl ik my verbeeldde, dat men in het vraagen van mijn praeadvijns *naar de waarheid* gezogt hadt en dat het aangenaam zoude zyn, die opinie, welke de adviseur *voor waarheid* hieldt, zoo klaar beweezen te vinden als het hem mogelijk was, heb ik de voornaamste van die stukken tot staaing van mijn gevoelen geallegeerd. Ik oordeelde het onnoodig in eene nadere designatie van die stukken en speciaal van den Artykelbrief uit te weiden, want *vooreerst* was het een advijns gegeeven aan de Heeren Commissarissen van het staatsbesogne, welke altoos de faculteit hadden om my nadere elucidatiën te vraagen, indien zy eenigen twijffel omtrent de egtheid van het een of ander stuk hadden gehad, dewijl ik nooit had kunnen verwagten hetgene gebeurd is, dat die Heeren mijn arbeid, op hunne requisitie gedaan, ter zyde zouden gelegd hebben of alleen overgenomen om te refuteeren, zonder my verder met een enkel woord te verwaardigen; *ten anderen* deedt de geallegeerde Bestaltbrief zeer weinig tot het principaal sentiment, dat ik in mijn praeadvijns tragtte te etablisseeren, naamelijk dat het staatsregt van Zeeland omtrent de militaire jurisdictie was gefundeerd op de bekende staatsresolutie van 1591. Maar noodig geoordeeld hebbende eenige historische aanmerkingen vooraf te laten gaan over het denkbeeld, dat men omtrent de militaire jurisdictie hadt, *ten tyde van de Graaven en ten tyde van de Unie van Utrecht*, allegeerde ik den Artykelbrief alleenlijk met oogmerk om aan te toonen, dat de generaale uitdrukking in de Unie en in de renversaaalen aan eenige steden gegeeven, van *orde en discipline te houden onder de bezettingen in de steden*, ook insloot de judicature over zoodaanige delicten, die men *commune* noemt. *Vid. Promemorïe, bl. 10.* en deeze stelling mogt men admitteeren of verwerpen naar believen, terwijl niettemin het fundament voor het byzonder staatsregt van Zeeland in stand bleef.

Het is er dus verre af, dat de Bestaltbrief (gelijk een myner tegenschryvers het uitdrukt) zoude zijn mijn enig *cheval de bataille*; ja, integendeel, zoo er geen sterker drangredenen waren dan die om mijn

praeadvij's te defendeeren, ik zou zeer onverschillig zijn omtrent het oordeel over den Bestaltbrief. Maar dewijl men alle moeite neemt om het publijk in het denkbeeld te brengen, dat de Bestaltbrief is *mijn voornaame grond* en dat dit stuk is ondergestoken of ten hoogsten een ongearresteerd concept, alleenlijk te vinden in een register ter staatsgriffie zonder eenige blyken van egtheid, dewijl men de positiven telkens herhaalt in couranten en blaauwe boektjes en zelfs met veel vertrouwen heeft ingelascht in het staatsrapport van 31 Augustus 1783, zoo kan noch mag ik niet onverschillig omtrent dit stuk zijn. Een beschuldiging van dien aart attaqueert de goede trouw, welke vooral by een minister heilig en ongeschonden behoort te zijn niet alleen in zijn eigen conscientie maar ook in de publyke opinie, dewijl hy den staat met geen vrugt kan dienen wanneer hy het vertrouwen van eerlijkheid by de ingezeetenen heeft verloren.

Deeze consideratie heeft my met overleg van kundige vrienden aangespoord om provisioneel in de Middelburgsche Courant van den 7 en in de Historische Courant van den 9 October 1783 te adverteeren: „dat deze Bestalt- of Artykelbrief is een volkomen egt en „door de gedeputeerden tot de Unie op naam der bondgenooten ge- „arresteerd stuk, bevattende het Reglement, waarop de troupes toen „ter tyde en nog verscheiden jaaren daarna in den dienst van den „staat effectivelyk zijn aangenomen en beëdigd; dat ik ook altoos „bereid ben om, des gerequireerd wordende, hiervan de bewyzen open „te leggen voor de E. M. Heeren Staaten van Zeeland, gelijk mede „om de overige gronden van mijn praeadvij's te verantwoorden aan „hooggem. Heeren Staaten, in wier dienst als minister hetzelve ge- „geeven is.”

Indien ik de handen ruim gehadt hadde om myne verdediging aan het publiek te doen, zou ik my met geen advertentie in de courant beholpen hebben, maar ik zou het publijk direct in staat gesteld hebben om over mijne goede of kwaade trouw te oordeelen. Maar het kwam zeer in bedenking, of ik wel bevoegd ware, met voorbygaan van de Staaten een stuk voor het publijk te verdedigen, waarvan ik in myne qualiteit als minister gebruik gemaakt had. Daar boven zag ik uit de staatsresolutie van 22 September 1783, dat Hun Ed. M. (hetgene niet algemeen is) volkomen hadden geapprobeerd en *geadopteerd de argumenten* van de Heeren Commissarissen en, vermits onder die argumenten ook was de *onegtheid van den Artikelbrief*, vreesde ik, dat, wanneer ik ondernam, desselfs egtheid voor het publijk open te leggen, men my welligt een misdaad van staat zoude maaken als hadde ik my geopposeerd tegen een geadopteerd sentiment van den souverain. Om deeze redenen dagt ik best te zijn, myne advertentie zoo in te rigten, dat aan de eene zyde het aan de Staaten bleef, my een defentie te vraagen en dat aan de andere zyde het publijk overtuigd wierdt, dat ik geen onderzoek schroomde.

Zoodraa derhalven Hun Ed. Mog. goedvinden my de gelegenheid te geeven om hoogstdezelve te elucideeren omtrent den inhoud van mijn praeadvij's, zal ik aantoonen:

I dat ik, wel verre van mijn advijs geschikt te hebben naar de inzichten van zekere party, hetzelfde direct *tegen* die party (zoo men daardoor verstaat de voorstanders van eene *universeele militaire jurisdictie*) heb ingerigt;

II dat ik nooit gemeend heb, dit praeadvijs op te geeven voor het regt, dat de Staaten *voor het vervolg* onveranderd moesten etablisseeren, maar voor het oude staatsregt van Zeeland, waaromtrent Hun Ed. M. een onbetwistbaar regt hadden, om nieuwe bepalingen te maaken, welke nieuwe bepalingen ik (indien de Commissarissen van Staat my de eere hadden gedaan nader te vraagen) op den grond van het oude staatsregt zoude gebouwd hebben, waaruit ik vertrouwe, een uitvoerlijk en zoowel tot behoud van de militaire discipline, als tot maintien van de burgerlyke regtbanken toereikend samenstel te zullen kunnen formeeren, van 'twelk het concept reeds in gereedheid was.

III zal ik onwederspreekelijk bewyzen de egtheid van de geallegerde stukken en de juistheid van de daaruit getrokken consequentiën.

Terwijl ik nu deeze gelegenheid met verlangen tegemoet zie, zal ik hier byeen verzamelen de bewyzen voor de egtheid van den Bestalt- of Artykelbrief, als zijnde by provisie het eenige stuk, waaromtrent men een directe beschuldiging heeft geformeerd:

I° Is het onbegrijpelijk, dat lieden van verstand waarlijk in het denkbeeld zouden staan, dat er vóór het jaar 1590 geen Artykelbrief voor de militie van den staat zoude geweest zijn. Immers hadt de natuur van de zaak moeten leeren, dat de Provinciën, door de Unie van Utrecht vereenigd, geen troupes in haaren dienst zullen genomen hebben zonder aan dezelve voor te houden zekere artykelen en voorwaarden, waarop die troupes moesten dienen. En deeze aanmerking alleen was genoeg geweest om een liefhebber van de waarheid aan te spooren, zoodanig stuk op te zoeken of ten minsten wanneer het geproduceerd wordt, hetzelfde niet straks voor onegt en niet gearresteerd te veroordeelen.

II° Kan het aan kundigen in de stukken van dien tijd byna niet ontsnaapt zijn, dat in de placaaaten en resolutiën kort na de Unie gemaakt, dikwijls gesproken wordt van een Artykelbrief voor de militie, niet alleenlijk als van een bekend stuk, maar als van een stuk, dat een verbindende wet behelsde voor het krijgsvolk. Eenige weinige allegatiën zullen genoeg zijn om dit overtuigend te bewyzen. Ik beroep my ten dien einde op een *Ordonnantie en Instructie van Zyne Princel. Excellentie op het oorlogsvolk, betaaling van dien ende conduite van der oorloge, gemaakt met advijs der Staaten van Holland en Zeeland den 1 Mey 1582, welke geregistreerd is in het Register D ter Staaten-griffie f°. 148*, met melding dat dezelve is ondertekend geweest *Guillaume de Nassau* en laager *Bruyninck*, een stuk derhalven, van 'twelk geen rede is om het voor onegt te houden. In desselfs praemissen wordt gezegd: „dat Mijnheer de Prins „van Orange en de Staaten van Holland en Zeeland benefens en

„boven alle voorgaande ordonnantiën, instructiën, *artykelbrieven* en „diverse geboden op 't stuk van den Krijgshandel gemaakt, *welke mits desen evenwel worden verstaan te blijven in geheel, daar dezelve „by deeze niet worden veranderd etc.*”

Wyders blijkt de existentie van een Artykelbrief als een verbindende wet voor het krijgsvolk uit het reces van de vergadering der bondgenooten, genomen te Utrecht den 12 Mey 1583, onder de papieren ter Staaten-griffie manuscript berustende en gedrukt uitgegeven door dhr. Paulus, *Verklaaring van de Unie*, III deel, Byl. A, waar men vindt art. 32: „dat het krijgsvolk zal gehouden zijn, zig „te genoegen met kost en drank der burgeren en ingezetenen, op „alzulke poene en straffe als *in haaren Artykelbrief* geïnsereerd is „of nog zal worden.”

Eindelijk, om onder een menigte stukken alleen de klaarblykelijkste aan te haalen, vindt men in een placaat van den Graaf van Leicester van 4 April 1586, op de ongeregeldheden van het krijgsvolk, zoo te velde als in garnisoen zijnde, gedrukt in 't Groot Plac. Boek II d. col. 87: „dat de krijgsluiden gehouden zullen zijn hen te voegen „en te reguleeren *volgens hunnen Artykelbrief* reeds gemaakt of nog „te maaken.”¹⁾

III°. Leert een van onze naauwkeurigste historieschryvers, te weeten Bor, XIII b. bl. 34 (90)²⁾, dat er kort na het sluiten van de Unie door de gedeputeerden is gemaakt een *Artykelbrief* met nog andere ordonnantiën betrekkelijk tot den krijgsdienst en hy verhaalt in den breedte, hoe het in train brengen van deeze ordonnantiën by het krijgsvolk veele tegenkanting ontmoet hebben, voornaamelijk te Venlo, Wachtendonk en Steenwijk, totdat hetzelfde eindelijk bewogen is geworden om den eed daarop te doen. Hoe is het mogelijk, dat zulke kundige Heeren, die de pen opgevat hebben om den Artykelbrief van 1579 voor ondergestoken of onegt te verklaren, deeze getuigenissen van alom bekende boeken voorbygezien hebben!

IV°. Wordt het getuigenis van Bor, dat kort na de Unie de opgenoemde ordonnantiën en Artykelbrief gemaakt zijn, bevestigd uit den *Inventaris van stukken, beroerende de zaaken en handelingen gevalle op de nadere Unie*, overgebracht aan de Staaten van Zeeland door den Raadsheer Nicolaas Blanex, één van de gedeputeerden, den 13 April 1579 en geïnsereerd in een Register van rapporten ter griffie van hooggem. Heeren Staaten, waarin, na het overleggen der notulen van de vergaderinge der gedeputeerden te Utrecht van 30 January tot 24 Maart 1579 ingesloten, voorts mentie gemaakt wordt van een menigte stukken, dienende *tot breeder declaratie* van sommige artykelen dier notulen, welke stukken geteekend zijn van de letter D. tot KK., en onder dezelve vindt men: *Die Bestaltbrief, die ordonnantie op den oversten, capiteynen mitsgaders die Instructie*

¹⁾ De Articulbrief van Leicester bestond toen al: die is van 14 Februari 1586. Red. M.R.T.

²⁾ Aangehaald bij *Van Oldenbarnevelt, gent Tullingh*, o.c. blz. 182. Red. M.R.T.

op de monsterheeren in de artykelen (naamelijk van de notulen) *LXIX, LXX en LXXII gevoert onder de letteren N. O. P.*

V°. Alle drie deeze ordonnantiën, door Bor geallegeerd en door den Raadsheer Blancx aan de Staaten overgebracht, zijn geregistreerd in twee onderscheiden registers van dien tijd ter Staaten-griffie, naamelijk B., f° 52 en volg. en D., f° 90 en volgende (en dus niet slegts in één register, gelijk de Commissarissen zeggen in hun rapport van 11 Augustus 1783) en 'tgene te meer opmerking verdient, één van deeze registers, geteekend D., is speciaal aangelegd voor de Unie van Utrecht, wordende niet alleenlijk daarin gevonden het concept van de Unie, het verbond zelfs, maar ook menigvuldige brieven, resolutiën en andere stukken kort nadien ingekomen of tot de deliberatie der gedeputeerden behoord hebbende. Ik beken, het zijn afschriften en geen oorspronkelijke stukken, maar het zijn nogthans zulke afschriften, aan wier trouw of egtheid nooit iemand getwyfeld heeft. Zy zijn gelijkydig met de origineelen en zy staan onder andere stukken, waarvan de origineelen nog kunnen getoond worden, en zy komen in beide de registers volmaakt overeen met malkander. Men werpt tegen, dat deeze afschriften geen onderteekening hebben, en hieruit besluit men, dat de Artykelbrief slegts een concept zy geweest. Maar hoezeer ik geene voldoende rede weet te geeven, waarom men de onderteekening uit de copie gelaaten hebbe, is egter de conclusie daaruit getrokken onwettig, wanneer men met andere stukken kan aantoonen (gelijk ik reeds gedaan heb), dat er in dien tijd waarlijk een Artykelbrief is gearresteerd. Zoodaanige bewyzen geproduceerd wordende, is men verplicht deeze copie, welke zooveele andere blyken van egtheid heeft, daarvoor te houden. Of men moet aantoonen, dat er een ander origineel geweest is, en dit zouden myne tegenschrijvers niet gaarne doen, als die ontkend hebben, dat er een Artykelbrief gemaakt is vóór die van 1590.

VI°. Mogelijk zal men met deeze historische bewyzen nog niet content zijn en requireeren den duidelyken text der notulen, waaruit blijkt, dat de Bestalt- of Artykelbrief effectievelijk gearresteerd zy, en dit zoude buiten twijffel gevonden worden, indien men konde consulteren de notulen van den laatsten February, dewijl alle drie de ordonantiën door den Raadsheer Blancx overgebracht, volgens den inventaris tot de notulen worden relatijf gemaakt. Maar ik verklaar ter goeder trouwe, dat de notulen van de bondgenooten, die tevooren in 't geheel onbekend waren doch waarvan ik verscheiden stukken en brokken uit het duister opgezocht heb, egter noch incompleet zijn van den 8 February tot den 13 Maart. Nogthans is het verlies ten aanzien van den Artykelbrief niet important, want men kan ligtelijk begrypen, dat drie zulke ampele en gewigtige stukken, niet zijn gearresteerd op één enkelen dag zonder voorafgaande deliberatie. Nu is juist gelukkiglijk de Artykelbrief de eerste van de drie geweest, die in deliberatie genomen en gearresteerd is, waarna dezelve waarschijnlijk alle drie op den laatsten February zullen zijn gedépêcheerd. De dag, waarop de Artykelbrief is gearresteerd, is de 31 January

1579 en hiervan zijn de notulen voorhanden, welke woordelijk dus luiden: *Nog hebben de voorsz. gedeputeerden gevisiteert en gecorrigceert zeeckere Artykelbrief ende ordonnantie gemaect op 't aenneemen van de soldaeten, en deselve geapprobeert.*

VII°. Indien men met alle deeze bewyzen nog niet voldaan is, zal ik aantoonen de source, uit welke de Artykelbrief in quaestie gehaald is, naamelijk de gedeputeerden te Utrecht hebben denzelven niet opgesteld, maar woordelijk overgenomen uit den Artykelbrief, door de Staaten van Holland gearresteerd den 23 January 1578, alleenlijk met die veranderingen, welke noodig waren om de provinciale ordonnantie te veranderen in een ordonnantie voor de Geünieerde Provinciën. Deeze Hollandsche Artykelbrief is zoo weinig bekend geweest, als die, welke ik in myne promemorie geallegeerd heb. Nogthans is dezelve zeer egt en door den Prins van Orange zelfs aan de Staaten van Zeeland toegezonden by een missive van 12 Maart 1578 met deeze aanmerkelyke periode: *Zoo hebben Wy U 't dubbel van den voorsz. Bestaltbrief met diesser aen cleeft ende te desen propooste dienlijk is, neffens desen wel willen ter handen schicken, ten eynde dat ghylieden ende Uwe gedeputeerden hen daernaer moecht reguleren ende doen rechten, daer voer dies tijt mangel in geweest is.*

Ik weet niet of het, na het produceeren van zulke bewyzen noodig zy op tegenwerpingen te antwoorden. Er zijn nogthans twee objectiën, met welke men breed op heeft en die daarom kortelijk moeten ingezien worden.

Men vraagt, of de Bestaltbrief ergens zy gepubliceerd en waarom er dan geen blijk van gevonden wordt in de stedelyke registers? Ik antwoorde, dat de oudste militaire ordonnantiën waarschijnlijk maar zijn voorgelezen op de monstering, die door polityke commissarissen uit de Regeering werdt gedaan. En dit blijkt uit art. 82 van den Artykelbrief van 1590 en uit desselfs vergelyking met den laatsten Artykelbrief van 1705, waarin men dit artykel heeft geamplieerd met een ordre, dat dezelve ook *in de bezette plaatsen van maand tot maand* zou voorgelezen worden.

Een tweede objectie is van de Heeren Commissarissen in het rapport van 11 Augustus 1783, bl. 10, „dat, vermits in den Artykel-, brief van 1590 gezegd wordt, dat op de desordres van het krijgsvolk geen vaste ordonnantie of artykelbrief was gepubliceerd”, derhalven de Bestaltbrief, door my geallegeerd, slegts een concept zoude zijn. Dit is waarlijk geen van de gelukkigste argumenten van de Heeren, want: 1° staat er dat niet in den Artykelbrief van 1590 maar alleen dat er *op zulke en diergelyke poincten*, naamelijk *die by de dagelyksche experientie bevonden worden te ontstaan* geen vaste ordonnantie of artykelbrief gearresteerd en gepubliceerd is; en 2° zijn die woorden van den Artykelbrief van 1590 woord voor woord herhaald in dien van 1705 en derhalven zoude men, volgens de logica van de Heeren Commissarissen moeten concludeeren, dat er vóór dien van 1705 geen artykelbrief gemaakt is geweest.

Jhr. Mr. C. A. J. van Sasse van IJsselt. †

In Maart j.l. is te Utrecht op 80-jarigen leeftijd overleden *Jhr. Mr. C. A. J. van Sasse van IJsselt* oud-advocaat-fiscaal voor Hr. Ms. Zee- en Landmacht, oud-lid van de Provinciale Staten en lid van den gemeenteraad, kanselier van de Souvereine Orde van Malta.

Hij was 19 September 1861 te 's-Hertogenbosch geboren, promoveerde op 20 April 1885 te Leiden tot doctor in rechtswetenschappen op een proefschrift over Zaakvorming en werd 28 Maart 1886 kantonrechter-plaatsvervanger in zijn geboorteplaats. Op 27 Mei 1886 werd hij auditeur-militair-plaatsvervanger in het Tweede militaire arrondissement, standplaats 's-Hertogenbosch en in 1894 auditeur-militair. In 1903 volgde daarop zijne benoeming tot advocaat-fiscaal bij het Hoog Militair Gerechtshof te Utrecht, welke functie hij meer dan 21 jaren vervuld heeft. Bij de reorganisatie van het Hof en de overbrenging naar 's-Gravenhage werd hem met ingang van 1 Januari 1925 eervol ontslag uit dat ambt verleend onder dankbetuiging voor de bewezen diensten.

Jhr. van Sasse van IJsselt was ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw.

Verordeningsbladen voor het bezette Nederlandsche gebied.

Uitoefening van het recht van abolitie en van gratie.

No. 38.

14 April 1942. VERORDENING van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied, houdende wijziging en aanvulling der Verordening No. 2 1941 betreffende de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie. ¹⁾

Op grond van het Decreet van den Führer betreffende de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie in het bezette Nederlandsche gebied van 20 December 1940 (R.W.B. I, blz. 1644) bepaal ik:

Artikel 1.

De Verordening No. 2/1941 betreffende de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie wordt als volgt gewijzigd en aangevuld:

I.

In artikel 1, lid 1, onder 3, wordt het woord „drie” vervangen door het woord „zes” en het woord „duizend” door de woorden „duizend vijfhonderd”.

---

¹⁾ Zie M.R.T. XXXVI, 340 en 339.

II.

Aan artikel 2 wordt de volgende volzin toegevoegd:

„Indien de Secretaris-Generaal een beslissing genomen heeft, staan den verzoeker geen rechtsmiddelen tegen deze beslissing ter beschikking; ik behoud mij evenwel het recht voor in bepaalde gevallen beslissingen van den Secretaris-Generaal te vernietigen of te wijzigen.”

Artikel 2.

Deze verordening treedt in werking op den dag harer afkondiging.

's-Gravenhage, 14 April 1942.

*De Rijkscommissaris voor het bezette
Nederlandsche gebied,*

SEYSS-INQUART.

RECHTSPRAAK.

Strafzaken van militairen aard.

Vredegerechtshof.

Arrest van 5 Februari 1942.

President: Mr. Dr. J. H. Carp.

Raadsheer: Mr. H. A. Helb Sr.; Militair lid: Luitenant-Generaal
b.d. H. A. Seyffardt.

Procureur-Generaal: Prof. Mr. Dr. R. van Genechten.

Raadsman: Mr. A. van Os te 's-Gravenhage.

Art. 137 W. v. M. S. Het als militair door misbruik van gezag iemand dwingen iets te doen (als militair — kapitein der artillerie —, door het militair gezag belast met het doen van nasporingen en huiszoekingen in woningen, in het tijdvak van 10 tot en met 14 Mei 1940 door misbruik van gezag een viertal vrouwen gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, geheel of bijna geheel te ontkleeden, zulks ofschoon het niet noodzakelijk was, dat hij deze vrouwen op de vorenomschreven wijze aan haar lichaam of aan haar kleeding onderzocht).

Uitvoerige motiveering van de schuld en van de strafmate, vier jaren gevangenisstraf met aftrek van de voorloopige hechtenis sedert 16 September 1940, met ontslag met ontzetting. (Eisch procureur-generaal: vijf jaar en vier maanden gevangenisstraf).

Het Vredegerechtshof te 's-Gravenhage heeft het navolgend arrest gewezen in de zaak van den Procureur-Generaal bij dit Vredegerechtshof tegen G. J. V., geboren te Zutphen den 16 October 1900, wonende te Alkmaar, destijds kapitein der Artillerie, thans gedetineerd in het Huis van Bewaring te 's-Gravenhage, verschijnende in persoon en bijgestaan door Mr. A. van Os, advocaat te 's-Gravenhage.

HET VREDEGERECHTSHOF TE 'S-GRAVENHAGE,

Gezien de dagvaarding en de overige stukken van het geding;

Gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Gehoord den Procureur-Generaal in zijne vordering, dat verdachte worde veroordeeld tot gevangenisstraf voor den tijd van vijf jaar en vier maanden ter zake van overtreding van artikel 137 van het Wetboek van Militair Strafrecht, meermalen gepleegd;

O., dat aan verdachte bij inleidende dagvaarding is te laste gelegd:

„dat hij als militair, immers als kapitein, door het militair gezag belast met het doen van nasporingen en huiszoekingen in woningen, in of omstreeks den nacht van 13 op 14 Mei 1940, althans in of omstreeks het tijdvak van 10 tot en met 14 Mei 1940 te Alkmaar door misbruik, althans door aanmatiging van gezag:

1e. Adriana Cornelia K. heeft gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, geheel te ontkleeden,

- 2e. Guurtje S., echtgenoot van B., althans een vrouwspersoon, heeft gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, geheel te ontkleeden,
  - 3e. Cornelia v. d. W. heeft gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, op haar directoire na geheel te ontkleeden, en
  - 4e. Sophia Johanna Eleonora W. heeft gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, op een half losgemaakt corset, hemd, kousen en schoenen na, geheel te ontkleeden,
- zulks ofschoon het niet noodzakelijk was, dat hij, verdachte, deze vrouwen op de vorenomschreven wijze aan haar lichaam of aan haar kleeding onderzocht.”;

O., dat uit het uittreksel uit het stamboek van den verdachte blijkt, dat hij zich op 20 Maart 1919 als aspirant-vaandrig vrijwillig heeft verbonden bij het 3e Regiment vestingartillerie, en dat hij op 11 October 1938 benoemd is tot Kapitein, met ingang van 1 November 1938;

O., dat ter terechtzitting is voorgelezen een brief van den Commandant Groep Alkmaar, vesting Holland, den reserve Luitenant-Kolonel IJ. Baan, dd. 18 Mei 1940, gericht aan den Kantonnements-Commandant te Alkmaar, waarvan de inhoud luidt als volgt:

„Z E E R V E E L S P O E D”
„P E R S O O N L I J K”

„Ik vernam, dat te Alkmaar groote verbittering heerscht tegen officieren die huiszoeken verricht hebben in naam van het „Militair Gezag”. Die toestand eischt snelle volledige opheldering en — zoo mogelijk — verbetering. Teneinde te trachten hierin verbetering te brengen, heb ik snelle medewerking van UHoogEdelgestrengte noodig.

Het geldt in de eerste plaats de huiszoeken verricht bij den Commissaris van Politie (den heer W.) en bij den Inspecteur van Politie (den heer A. J. S.) respectievelijk wonende Westerweg .. en Macl. Pontstraat ...

Beide huiszoeken zijn in den nacht van 13/14 Mei j.l. verricht; de eerste onder leiding van den reserve-1e-luitenant J. P. A. M. F., de tweede onder leiding van den Kapitein G. J. V., beiden van de Lu. A.

Deze huiszoeken zouden op zeer onkiesche en ruwe wijze geschied zijn; ten huize van den Commissaris van Politie zou bijv. diens dochter zich hebben moeten ontkleeden om zich te laten fouilleeren; bij de Inspecteur van Politie zou men diens vrouw met het pistool op de borst bedreigd hebben, in geval zij zich zou verroeren;

Ik acht deze wijze van handelen een officier onwaardig en verzoek U beleefd terstond een zeer streng onderzoek hieromtrent te doen instellen. Tot het doen van dit verzoek acht ik mij verplicht en gerechtigd als gewezen „autoriteit Militair Gezag” te Alkmaar.

Ik verzoek U mij op den kortst mogelijken termijn te doen weten (antwoord z.m. te doen bezorgen per motorordonnans):

1. Wie tot die huiszoeking *rechtstreeks* last gegeven had aan genoemde officieren met opgave van plaats en tijdstip waar(op) die lastgeving geschiedde.
2. Op welke wijze deze huiszoeking uitgevoerd is (o.a. de betrokkene de huisgenooten en allen die de huiszoeking verricht hebben of er getuige van waren, te doen verhooren).

*De Res. Luitenant Kolonel
Comm. voormalige Groep Alkmaar
Westfront, Vesting Holland,
w.g. IJ. BAAN."*

O., dat voorts ter terechtzitting is voorgelezen een voor den Officier-Commissaris te 's-Gravenhage onder eede afgelegde verklaring, dd. 21 Augustus 1940, van den getuige *IJ. Baan* luidende als volgt:

„Op 25 Augustus 1939 trad ik in functie als Groeps-Commandant van de Groep Alkmaar en heb deze functie vervuld tot 15 Juni 1940.

Ingevolge de wet op den Staat van Oorlog en Beleg was ik als zoodanig belast met het uitoefenen van het Militair Gezag. Als zoodanig viel in mijn gezagsgebied ook de gemeente Alkmaar.

Ou den 13den Mei 1940 had ik van ca. 16.00 tot ca. 19.00 een bijeenkomst te mijnen bureele met den burgemeester van Alkmaar Jhr. Mr. F. H. van Kinschot, den Officier van Justitie Mr. G. G. B. van der Feen de Lille, zoomede de reserve-1e luitenant ds. H. Speijer en A. van den Dool.

De reserve 1e luitenant ds. Speijer was door mij belast met het regelen van de huiszoekingen en de eventueele arrestaties.

Hij was reeds tevoren Officier-Inlichter bij mijn Groeps-Stafkwartier.

Genoemde luitenant had in den loop van den middag van den 13den Mei het Hoofdkwartier Vesting Holland opgebeld en was te woord gestaan door den reserve-Kapitein Mr. H. Judell, die met soortgelijke functie bij het Hoofdkwartier Vesting Holland was belast.

Luitenant Speijer had dien kapitein gevraagd welke richtlijnen in acht genomen moesten worden bij het al dan niet in bewaring stellen van verdachte personen en heeft hierop ten antwoord gekregen, dat gearresteerd moesten worden:

- 1e. zij die een leidende functie in de N.S.B. bekleeden (blokleiders in het algemeen niet),
- 2e. zij, van wie op grond van hun maatschappelijke positie verwacht kon worden, dat zij bij een eventueele opstandige beweging een leidende positie zouden gaan innemen en
- 3e. zij, tegen wie bepaalde delicten bestonden of ernstige vermoedens daartoe.

Om ongeveer 15.00 was de luitenant Speijer bij mij gekomen met de mededeeling, dat hij in een N.S.B.gebouw een lijst van

abonné's van „de Strijd” in beslag had doen nemen, die hij echter aanzag voor een geheime ledenlijst van de N.S.B. Inderdaad kon de indeeling dier lijst wel aanleiding geven tot dit vermoeden, want een verdeeling in kring-, groeps- en blokleiders, zoomede van gewone leden was hierin aangebracht.

Ook de Officier van Justitie en de Burgemeester namen aan, dat de lijst van „de Strijd” een verkapte, zij het verouderde, ledenlijst kon zijn, en op mijn verzoek werd door beiden, zooveel beter dan ik met Alkmaar bekend zijnde Heeren, persoon voor persoon in beschouwing genomen. De Officier van Justitie besprak hen met den Burgemeester en kwamen zij samen overeen, wie aan mij voorgesteld zouden worden tot arrestatie.

De Officier van Justitie zette dan met rood potlood een streepje achter den naam. Bij huiszoeking werd door hem met rood potlood een H. voor den naam geplaatst.

Zoo kwamen als voornaamste personen voor arrestatie in aanmerking o.a. de Commissaris van Politie W.

Door de te treffen defensiemaatregelen werd ik zoodanig in beslag genomen, dat ik de regeling van arrestaties en huiszoekingen nu geheel moest overlaten aan meergenoemden reserve 1e luitenant drs. H. Speijer, waartoe ik schriftelijk nadere aanwijzingen had gegeven.

Volgens den Luitenant Speijer werden de huiszoekingen verricht door officieren, die zich daartoe beschikbaar hadden gesteld.

Meerdere malen heb ik den reserve 1e luitenant Speijer uitdrukkelijk erop gewezen, dat *met tact* opgetreden behoorde te worden. Door het groote aantal arrestaties gedurende de laatste dagen was de luitenant Speijer zoodanig met verhooren overvoerd, dat de hulp van andere officieren bij huiszoekingen hem zeer welkom was en noodig bleek.

Op 18 Mei 1940 vernam ik, dat de kapitein V. ontactvol opgetreden zou zijn bij het doen van huiszoekingen. Dit hoorde ik te Alkmaar, toen ik mij vanuit Zaandam voor dienst daarheen had begeven. Ik was nl. op 14 Mei op last van Commandant Vesting Holland met mijn stafkwartier naar Zaandam teruggetrokken in verband met defensiemaatregelen, die men beraamde, om het hoofd te bieden aan eventueele nadering des vijands over den afsluitdijk.

Bij mijn navraag hoe het mogelijk was, dat de kapitein V. had deelgenomen aan huiszoekingen, deelde de luitenant Speijer mij mede, dat eerstgenoemde en andere officieren zich daartoe beschikbaar hadden gesteld.

Of de luitenant Speijer voor het verrichten van deze huiszoekingen namens mij een schriftelijke algemeene of bijzondere last heeft verstrekt, is mij niet bekend. Ik heb den luitenant Speijer een dergelijke last niet verstrekt.

Nog op den 18den Mei 1940 heb ik vanuit Zaandam den Kantonnements-Commandant van Alkmaar, den Kolonel von Freijtag Drabbe, verzocht een zeer streng onderzoek omtrent deze aange-

legenheid te doen instellen, aangezien ik deze wijze van handelen een officier onwaardig achtte.

O., dat ter terechtzitting als getuigen onder eede hebben verklaard:

S. J. E. W.:

dat zij zich van den 13den op den 14den Mei 1940 bevond ten huize harer ouders, Westerweg . . te Alkmaar;

dat er op 14 Mei te ongeveer 3.00 aan de voordeur gebeld werd; dat zij toen de voordeur is gaan openen en buiten een aantal militairen zag onder commando van verdachte, die allen gewapend waren;

dat verdachte op haar, getuige, toetrad, zijn pistool op haar gericht houdende, en haar vroeg: „Woont hier W.?”;

dat zij, getuige, bevestigend heeft geantwoord;

dat verdachte toen zeide: „Ik moet hier huiszoeking doen op last van den Burgemeester, den Officier van Justitie en den Overste Baan;

dat verdachte het huis is binnengetreden en opdracht gegeven heeft, dat alle huisgenooten zich moesten verzamelen in de huiskamer;

dat hij daarna de moeder van getuige naar boven heeft gezonden en onder bewaking heeft gesteld van Mevrouw Goorhuis, een gevacueerde dame uit Amersfoort;

dat hij haar, getuige's, moeder niet heeft gefouilleerd;

dat hij daarna haar, getuige, bij zich heeft laten komen;

dat toen zij, getuige, de kamer binnenkwam, waarin verdachte zich bevond, verdachte een pistool in de hand had, dat in haar, getuige's, richting wees;

dat verdachte zijn pistool weglegde, zijn beide handen op haar schouders plaatste en zeide: „Nu heb ik U iets minder prettigs te zeggen, ik moet U fouilleeren, U moet U ontkleeden”;

dat zij, getuige, den stelligen indruk had, dat zij voldoen moest aan dezen last;

dat zij begonnen is zich te ontkleeden en telkens, als zij weder een kleedingstuk uittrok, aan verdachte heeft gevraagd: „Moet ik nog verder gaan?”;

dat verdachte telkens antwoordde: „Gaat U maar door”;

dat zij aan verdachte gevraagd heeft of zij ook haar kousen en schoenen moest uittrekken;

dat verdachte antwoordde, dat dit niet noodig was;

dat zij zich op haar hemd, haar kousen en schoenen na, geheel heeft ontkleed;

dat verdachte haar hemd midden op den rug naar achteren heeft getrokken en er in gekeken heeft;

dat zij, getuige, zich daarna weder mocht aankleeden;

dat verdachte geen enkel kleedingstuk, dat zij, getuige, had uitgetrokken, noch haar schoeisel en kousen heeft onderzocht;

dat verdachte haar na afloop van dit alles heeft gevraagd: „Dit

is nu zeker wel het ergste geweest voor U, wat U kon overkomen";
 dat zij, getuige, heeft geantwoord: „Nee, het ergste is, dat ik niet weet waar mijn vader is.”

A. C. K.:

dat zij zich op 13 Mei 1940 ten huize van haar ouders, Emmastraat .. te Alkmaar bevond;

dat zij te ± half een voormiddag door verdachte op haar slaapkamer werd gewekt en bevel van hem kreeg op te staan en naar beneden te gaan;

dat verdachte zijn pistool in de hand had;

dat zij beneden in de huiskamer gekomen, daar haar moeder, haar broertje, een Mevrouw Frima en de dienstbode aantrof;

dat mevrouw Frima en de dienstbode weer naar boven mochten gaan;

dat verdachte haar, getuige, medegenomen heeft naar de badkamer, die verduisterd was;

dat verdachte haar bevel gaf zich te ontkleeden;

dat zij, getuige, dit heeft gedaan en gedurende enkele oogenblikken geheel ontkleed voor verdachte heeft gestaan;

dat verdachte haar toen aan de voorzijde van haar lichaam heeft bekeken;

dat verdachte de door haar, getuige, uitgetrokken kledingstukken (pyamajasje en pantalon) niet heeft onderzocht;

dat zij zich daarna weder heeft mogen aankleeden.

G. B.-S.:

dat zij zich in den nacht van 13 op 14 Mei 1940 in haar woonhuis, Roemer Visscherstraat .. te Alkmaar, bevond;

dat er op 14 Mei te ± 2.30 gebeld werd;

dat zij, gekleed in pyama, waarover een peignoir, de deur geopend heeft en buiten eenige militairen onder commando van verdachte zag staan;

dat verdachte binnen is gekomen en alle huisgenooten gelast heeft, zich te verzamelen in de huiskamer;

dat verdachte aan haar, getuige's, vader en moeder en aan de andere huisgenooten gevraagd heeft of zij lid van de N.S.B. waren;

dat verdachte, toen allen antwoordden, dat zulks niet het geval was, hen allen zonder onderzoek naar boven heeft laten gaan;

dat zij, getuige, daar zij tegen verdachte gezegd had, wel lid van de N.S.B. te zijn, moest blijven;

dat verdachte haar toen zeide, haar te moeten fouilleeren;

dat zij, getuige, aan verdachte gevraagd heeft, of zij zich dus moest ontkleeden;

dat verdachte bevestigend antwoordde;

dat zij, getuige, ook al omdat zij bang was voor verdachte's pistool, zich ontkleed heeft;

dat zij geheel ontkleed voor verdachte heeft gestaan;

dat verdachte haar uitgetrokken kledingstukken niet heeft onder-

zoekt, maar, dat zij zelf uit eigen beweging deze kledingstukken heeft uitgeschud;

dat zij daarna haar pyama en peignoir weder mocht aantrekken;

dat verdachte haar daarna zeide: „Als ik Uw lidmaatschapskaart van de N.S.B. niet vind, zal ik U *grondig* moeten onderzoeken;

dat zij zich toen ten tweede male heeft ontkleed en weder geheel naakt voor verdachte heeft gestaan;

dat verdachte ook toen weer niet haar uitgetrokken kleding heeft onderzocht.

C. v. d. W.:

dat zij op Zondag 12 Mei 1940 ten huize van haar verloofde, Bierkade . . te Alkmaar, vertoefde;

dat er in den namiddag van den 12den Mei 1940 omstreeks 5.30 aan de woning werd gebeld;

dat buiten stonden een aantal militairen onder commando van verdachte;

dat haar huisgenooten en zij, getuige, op last van verdachte vervoerd zijn naar de ambachtsschool aan den Bergerweg te Alkmaar;

dat zij, getuige, daar aangekomen, in de gang van de ambachtsschool door verdachte is gefouilleerd, die daarbij met zijn handen over haar kleding streek;

dat zij zich daarna naar de cantine moest begeven;

dat verdachte daar enkele oogenblikken later binnenkwam en haar beval zich uit te kleeden;

dat zij, getuige, zeide: „dat doe ik niet”;

dat verdachte haar toen zeide: „Dan moet ik je doodschieten.”;

dat verdachte bij het uiten van deze woorden naar zijn pistool greep;

dat zij zich toen ontkleed heeft;

dat zij echter haar directoire alsmede haar kousen en schoenen heeft aangehouden;

dat verdachte de uitgetrokken kledingstukken en ook de kousen en schoenen niet heeft onderzocht;

dat verdachte, toen zij, getuige, ontkleed voor hem stond, om haar heen is geloopt;

dat zij zich daarna weder heeft mogen aankleeden.

Dr. H. Speijer:

dat hij als „vertrouwensofficier” van den Commandant van de Groep Alkmaar Westfront Vesting Holland, den Luitenant Kolonel IJ. Baan, de nauwkeurig omlinjende opdracht had gekregen aan een aantal adressen te Alkmaar huiszoeking te doen houden en zoo noodig een aantal bij die opdracht aangewezen personen te arresteren;

dat hij zich thans ter terechtzitting niet meer kan herinneren, dat die opdracht ook zou hebben ingehouden den last tot fouilleering met het oog op het onderzoek naar door die personen eventueel aan den lijve medegevoerde stukken;

dat hij aan verdachte alsmede aan getuige Feitsma, die, gelijk de Overste Baan hem had medegedeeld, voor dit doel ter beschikking waren, deze opdracht letterlijk heeft doorgegeven;

dat hij zich thans ter terechtzitting eveneens niet kan herinneren tegenover deze twee officieren over fouilleering te hebben gesproken.

W. A. Feitsma:

dat hij van den getuige Speijer dezelfde opdracht als verdachte heeft gekregen;

dat daarbij hem werd opgedragen huiszoeking te verrichten bij met name genoemde personen in de gemeente Alkmaar, waarbij men er op bedacht moest zijn, dat er verzet kon worden geboden en dat papieren zouden kunnen zijn verborgen in de kleding van bedoelde personen;

dat hij, getuige, huiszoeking heeft gehouden, maar in geen enkel geval vrouwen heeft gefouilleerd of aan den lijve onderzocht.

O., dat *verdachte* heeft opgegeven:

dat hij op 12 Mei 1940 van den Officier, toegevoegd aan het Stafkwartier der groep Alkmaar, opdracht kreeg een patrouille samen te stellen en daarmede een onderzoek in te stellen in een perceel aan de Bierkade no. . . te Alkmaar, ten einde daar naar bevind van zaken te handelen en zoo noodig arrestaties te verrichten;

dat hij zulks gedaan heeft en zich dien dag te ongeveer 17.30 met die patrouille aan genoemd perceel heeft vervoegd;

dat hij de daar aanwezige personen heeft overgebracht naar de Ambachtsschool te Alkmaar;

dat hij aldaar in de gang van de ambachtsschool getuige v. d. W. heeft gefouilleerd door haar met de handen langs de kleding te strijken;

dat hij, daar hij vermoedde, dat zij bezwarende bescheiden onder haar kleding medevoerde, haar naar de cantine heeft medegenomen en aldaar haar heeft gelast zich te ontkleeden;

dat zij in zijn bijzijn aan dat bevel heeft voldaan;

dat zij haar directoire, haar kousen en schoenen niet heeft uitgetrokken;

dat hij, verdachte, de uitgetrokken kledingstukken en ook de kousen en schoenen van getuige niet heeft onderzocht;

dat hij zich met getuige Feitsma op 13 Mei 1940 te ongeveer 17.00 op het Stafkwartier van de groep Alkmaar Westfront Vesting Holland heeft gemeld;

dat zij aldaar van den reserve-Luitenant Speijer opdracht kregen om zich dien avond te 22.00 op datzelfde stafkwartier met eenige patrouilles, voorzien van auto's, te melden;

dat zij dien avond te 22.00 op dat stafkwartier zich weder hebben gemeld;

dat de reserve-Luitenant Speijer hun aldaar opdracht gaf namens den Commandant van de groep Alkmaar, den Luitenant-Kolonel Baan, om huiszoeking te houden bij met name aangewezen personen;

dat de reserve-Luitenant Speijer eraan toevoegde, dat zij rekening moesten houden met eventueel verzet en met het feit, dat belastende bescheiden eventueel onder de kleeding konden zijn verborgen;

dat er verder niet is gesproken over de wijze, waarop hij deze opdracht moest uitvoeren, zoodat de verantwoordelijkheid daarvoor geheel voor hem, verdachte, bleef;

dat hij, verdachte, toen in den nacht van 13 op 14 Mei te omstreeks half een allereerst naar het huis van de familie K. is gegaan;

dat hij aldaar de huisgenooten in de huiskamer heeft verzameld;
dat hij, nadat hij de huisgenooten had ondervraagd, zich genoopt heeft gezien mejuffrouw K. mede te nemen naar de verduisterde badkamer;

dat hij haar gezegd heeft haar te moeten fouilleeren;

dat hij haar mitsdien verzocht heeft haar pyama uit te trekken;

dat zij hieraan heeft voldaan en gedurende enkele oogenblikken geheel naakt voor hem heeft gestaan;

dat hij de uitgetrokken kleedingstukken niet heeft onderzocht;

dat hij haar zich daarna weder heeft laten aankleeden;

dat hij daarna naar het huis van Mejuffrouw B.-S. aan de Roemer Visscherstraat .. te Alkmaar is gegaan;

dat hij ook daar de huisgenooten zich heeft laten verzamelen in de huiskamer;

dat op zijn desbetreffende vraag Mejuffrouw B. meedeelde, dat zij lid van de Nationaal Socialistische Beweging in Nederland was;

dat hij haar toen naar haar lidmaatschapskaart heeft gevraagd;

dat zij deze niet kon toonen;

dat hij haar toen gelast heeft zich te ontkleeden;

dat zij hieraan gevolg heeft gegeven en gedurende enkele oogenblikken geheel naakt, met slechts haar kousen aan, voor hem heeft gestaan;

dat hij haar van voren en van achteren heeft bekeken;

dat hij toen haar gelast heeft zich weder aan te kleeden;

dat hij de uitgetrokken kleedingstukken niet onderzocht heeft;

dat hij haar daarna heeft doen vervoeren naar de ambachtsschool;

dat hij vervolgens zich heeft begeven naar het huis van de familie W.;

dat hij de huisgenooten zich heeft laten verzamelen in de achterkamer;

dat hij mevrouw W., daar hem werd medegedeeld, dat zij aan een hartkwaal leed, heeft toegestaan naar boven te gaan, zonder dat hij haar heeft gefouilleerd, en haar onder bewaking heeft gesteld van een aldaar logeerende geëvacueerde dame, Mevrouw Goorhuis;

dat hij Mejuffrouw W. bij zich heeft laten komen in de werk-kamer;

dat zij zich aldaar op zijn verzoek ontkleed heeft;

dat hij haar haar kousen en schoenen heeft laten aanhouden;

dat hij de door haar uitgetrokken kledingstukken, noch de kousen en schoenen heeft onderzocht;

dat hij haar hemd midden op den rug heeft opgetild en gekeken heeft of zij geen belastend materiaal op haar lichaam droeg;

dat hij haar zich daarna weder heeft laten aankleeden.

O., dat het Hof door den inhoud van bovenstaande bewijsmiddelen en de daaruit voortvloeiende redengevende feiten en omstandigheden de overtuiging heeft bekomen, dat verdachte als militair, door het militair gezag belast met het doen van nasporingen en huiszoekingen in woningen in het tijdvak van 10 tot 14 Mei 1940 te Alkmaar door misbruik van gezag:

- 1e. Adriana Cornelia K., heeft gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, geheel te ontkleeden;
- 2e. Guurtje S, echtgenoot van B, heeft gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, geheel te ontkleeden;
- 3e. Cornelia v. d. W. heeft gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, op haar directoire na geheel te ontkleeden;
- 4e. Sophia Johanna Eleonore W. heeft gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, op een half losgemaakt corset, hemd, kousen en schoenen na, geheel te ontkleeden,

zulks ofschoon het niet noodzakelijk was, dat hij, verdachte, deze vrouwen op de vorenomschreven wijze aan haar lichaam of aan haar kleding onderzocht.

Het Hof overweegt te dezen aanzien:

Uit de verklaringen van getuigen W., K., B.-S. en v. d. W., bevestigd door verdachte, is komen vast te staan, dat verdachte, handelende in zijn hoedanigheid van Kapitein van het Nederlandsche Leger, op 12 Mei, wat betreft getuige v. d. W., en in den nacht van 13 op 14 Mei 1940, wat betreft de andere vrouwen, te Alkmaar genoemde vrouwen er toe gebracht heeft, zich geheel of nagenoeg geheel voor hem te ontkleeden, waarbij verdachte zich beriep op een hem door zijn meerderen verstrekte opdracht ter rechtvaardiging van zijn bedoeld optreden.

Verdachte heeft, gelijk uit genoemde getuigenverklaringen mede blijkt en door hem wordt bevestigd, op deze getuigen den indruk willen maken en ook inderdaad gemaakt, dat hij bevoegd was van haar te eischen zich te ontkleeden, teneinde haar aan den lijve op bezwarende stukken te onderzoeken. Voorts is komen vast te staan uit meergenoemde getuigenverklaringen, dat verdachte daarbij van zijn dienstpistool een zoodanig gebruik heeft gemaakt, dat althans vrouwen als getuigen zich bedreigd gevoelden, terwijl evenzeer vaststaat, dat bedoelde getuigen uitsluitend onder dwang van verdachte zich tegen haar zin voor hem hebben ontkleed.

Het Vrederechtshof heeft op grond der telastelegging in de eerste plaats de vraag te onderzoeken of verdachte, die optrad in zijn hoedanigheid van kapitein van het Nederlandsche leger, door het militair gezag belast met het doen van nasporingen en huis-

zoekingen, zich, handelend gelijk hiervoor als bewezen aanvaard, aan aanmatiging van gezag heeft schuldig gemaakt.

Met het oog hierop heeft het Hof het volgende overwogen.

Hoewel de onmiddellijke commandant van verdachte, de niet verschenen getuige Baan, in zijn verhoor voor den Rechter-Commissaris van 21 Augustus 1940 bij de omschrijving van de strekking zijner opdracht niet van het doen fouilleeren van personen gewag heeft gemaakt en hoewel getuige Speijer, die namens getuige Baan aan verdachte de bedoelde opdracht mondeling heeft doorgegeven, waartoe hij bevoegd was, verklaard heeft zich niet meer te herinneren of daarbij sprake is geweest van het fouilleeren van personen met het oog op het onderzoek naar eventueel aan den lijve medegevoerde stukken, acht het Hof op grond van de verklaring van getuige Feitsma, die dezelfde opdracht als verdachte namens getuige Baan van getuige Speijer ontving, het aannemelijk en houdt voor bewezen, dat verdachte, gelijk hij verklaard heeft, de opdracht namens zijn militairen meerdere had bekomen om, indien zulks door de omstandigheden geboden was, tot fouilleeren van personen als vorenbedoeld over te gaan. Daarbij is echter komen vast te staan, mede uit de verklaring van verdachte, dat de bedoelde opdracht tot fouilleering in geen geval op bepaald aangewezen personen betrekking had, maar dat, gelijk verdachte voor het Hof heeft erkend, de verantwoordelijkheid voor het fouilleeren van bepaalde personen — in het onderhavige geval van de getuigen W., K., B.-S. en v. d. W. — en voor de wijze, waarop dit geschied is, geheel voor rekening van verdachte is gebleven.

De tweede vraag, welke het Hof derhalve te beantwoorden heeft, is of verdachte met betrekking tot de meergenoemde vrouwelijke getuigen zich redelijkerwijs op omstandigheden heeft kunnen beroepen, welke de door hem toegepaste wijze van fouilleering, bestaande in het zich geheel of nagenoeg geheel doen ontkleeden dezer vrouwen, hebben kunnen rechtvaardigen als uitvoering zijner genoemde opdracht.

Het onderzoek ter terechtzitting heeft het Hof de overtuiging geschonken, dat zoodanige omstandigheden niet aanwezig zijn geweest en dat ook verdachte zelf geen verdenking van eenige betekenis ten opzichte van de vier genoemde getuigen koesterde. Het is het Hof namelijk gebleken, dat verdachte, die aan den eenen kant voorgaf deze getuigen aan een zeer nauwkeurig onderzoek te moeten onderwerpen in verband met de mogelijkheid, dat zij belastende stukken aan den lijve bij zich droegen, met het oog waarop hij haar ontkleeding verlangde, aan den anderen kant het zelfs niet noodig heeft geoordeeld de door deze getuigen afgelegde kledingstukken nader te onderzoeken, evenmin als hij zijn onderzoek tot het schoeisel der getuigen, dat hij sommigen harer bovendien zonder meer heeft laten aanhouden, heeft uitgestrekt.

Ook is aan het Hof gebleken, dat verdachte geen aanleiding vond oudere personen, zooals de moeder van getuige W., hoewel hij ver-

klaarde ten aanzien van het gezin W. bijzondere verdenking te hebben gekoesterd, aan een fouilleering te onderwerpen.

Uit hetgeen het Hof in het voorgaande heeft vastgesteld vloeit naar 's Hofs oordeel voort, dat verdachte blijkens zijn eigen optreden als hiervoren bedoeld, kennelijk niet op grond van eenige bepaalde verdenking in verband met gegeven omstandigheden de vier genoemde getuigen zich van haar kleding heeft laten ontdoen, verdachte hebbende immers juist datgene nagelaten, wat bij een onderzoek als door hem voorgegeven voor ieder redelijkerwijs het meest voor de hand zou liggen, namelijk het onderzoek van klederen en schoeisel van de betrokken, beweerdelijk verdachte, personen.

Het Hof heeft mitsdien de overtuiging, dat verdachte zonder eenigen, aan zijn opdracht ontleenden, grond de meergenoemde vier getuigen zich tegen haar zin heeft doen ontkleeden.

Hiermede acht het Hof het aan verdachte telastegelegde misbruik van gezag bewezen.

Wat de aan verdachte op te leggen straf betreft, overweegt het Hof het volgende:

Het Hof wil aannemen, aangezien daarvan niet is gebleken, dat verdachte geen sexueel oogmerk had, toen hij de vier genoemde getuigen zich voor hem heeft doen ontkleeden.

Het Hof is echter van oordeel, dat verdachte zich, bij gebreke van eenige gerechtvaardigde aanleiding daartoe — gelijk hiervoren overwogen — heeft laten leiden door de bedoeling deze jonge vrouwen, van wie hij wist of vermoedde, dat zij de beginselen der Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland aanhingen, te vernederen, in haar mede de eer der Beweging kennelijk willende treffen. De woorden door verdachte aan getuige W. toegevoegd: „Dit is nu zeker wel het ergste geweest voor U, wat U kon overkomen”, hebben in dit verband bijzondere beteekenis.

Verdachte heeft, aldus handelend als officier van het Nederlandsche leger, vooral onder de toenmalige oorlogsomstandigheden, zich aan een uiterst zwaar vergrijp schuldig gemaakt zooals zich juist in verband met de bedoelde omstandigheden nauwelijks een laaghartiger laat denken.

Hij heeft zich aan de eer van weerlooze vrouwen, die uiteraard in de moeilijkste omstandigheden verkeerden, vergrepen met de kennelijke bedoeling haar te vernederen.

Daartegenover ziet het Hof geenerlei grond voor verontschuldiging en kan slechts in aanmerking worden genomen, dat verdachte zich reeds sinds 16 September 1940 in preventieve hechtenis bevindt.

Het Hof overweegt voorts, dat de door verdachte gepleegde feiten in zoodanig verband staan, dat zij moeten worden beschouwd als één voortgezette handeling.

O., dat het bewezen verklaarde oplevert het misdrijf van: „het als militair door misbruik van gezag, iemand dwingen iets te doen”, strafbaar gesteld bij artikel 137 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

O., dat verdachte deswege strafbaar is, nu niet gebleken is van feiten of omstandigheden, welke zijn strafbaarheid zouden uitsluiten of opheffen;

O., dat het Hof nagemelde straf in overeenstemming oordeelt met den aard en den ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden, waaronder het werd begaan, alsmede met den persoon van verdachte;

O., dat het Hof niet wettig en overtuigend bewezen acht, hetgeen verdachte meer of anders is ten laste gelegd dan boven bewezen werd verklaard;

Gezien de artikelen 2, 6, 23, 60, 62 en 137 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 56 en 91 van het Wetboek van Strafrecht alsmede het Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie d.d. 12 Augustus 1941, Verordeningsblad van 16 Augustus 1941 No. 156 ¹⁾);

Recht doende in Naam van het Recht:

Verklaart wettig en overtuigend bewezen, hetgeen verdachte is ten laste gelegd in voege als boven werd bewezen verklaard;

Verklaart, dat het bewezene oplevert het strafbare feit voormeld;

Verklaart verdachte deswege strafbaar en veroordeelt hem terzake tot een gevangenisstraf voor den tijd van vier jaren;

Ontslaat hem uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Bepaalt, dat de tijd door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van dit arrest in voorloopige hechtenis doorgebracht, bij de tenuitvoerlegging der straf geheel in mindering zal worden gebracht;

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen, hetgeen aan verdachte meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven bewezen is verklaard;

Spreekt hem daarvan vrij.

Vredegerechtshof.

Arrest van 28 April 1942.

President: Mr. Dr. J. H. Carp.

Raadsheer: Mr. H. Sluyterman; Militair Lid: Luitenant-Generaal b.d. H. A. Seyffardt.

Procureur-Generaal: Prof. Mr. Dr. R. van Genechten.

Raadsman: Mr. W. F. H. Zegers.

Art. 120 W.v.M.S.

Feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog.

Beklaagde K., reserve-eerste-luitenant, heeft op 14 Mei 1940 eenige malen met zijn dienstpistool geschoten op den luitenant-kolonel Musser, tengevolge waarvan deze zoodanig is verwond, dat hij aan de bekomen verwondingen is overleden.

¹⁾ M.R.T. XXXVII, 150.

Beklaagde B., reserve-kapitein, heeft terzelfder plaatse en tijd genoemden luitenant-kolonel onder bedreiging met zijn dienstpistool gesommeerd de handen omhoog te houden en zich als arrestant aan hem, verdachte, over te geven.

Geen noodweer. Geen overmacht. Uitvoerige motiveering van de schuld en van de opgelegde straffen: resp. twintig en tien jaren gevangenisstraf.

Het Vrederechtshof te 's-Gravenhage heeft het navolgend arrest gewezen in de zaak van den Procureur-Generaal bij dit Gerechtshof tegen: 1. A. J. C. B., geboren te Nieuwerkerk aan den IJssel den 3en Februari 1900, wonende te Purmerend, destijds Reserve-Kapitein van het 2de Regiment Wielrijders, thans gedetineerd in het Huis van Bewaring te 's-Gravenhage; 2. A. J. K., geboren te Beusichem den 3en November 1914, wonende te Amersfoort, destijds Reserve-Eerste-Luitenant van het 2de Regiment Wielrijders, thans gedetineerd in het Huis van Bewaring te 's-Gravenhage, verschijnende in persoon, zijnde deze zaken, welke ieder afzonderlijk bij dagvaarding werden aangebracht en ter rolle ingeschreven, respectievelijk onder Nos. 69a en 69b, bij bevel van het Hof d.d. 14 April 1942 gevoegd op grond, dat tusschen beide zaken verband bestaat en deze voeging in het belang van het onderzoek is.

HET VREDEGERECHTSHOF TE 'S-GRAVENHAGE,

Gezien de dagvaarding en de overige stukken van het geding;

Gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Gehoord den Procureur-Generaal in zijne vordering, dat verdachten ter zake van feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog worden veroordeeld:

verdachte B. tot gevangenisstraf voor den tijd van twintig jaar, en verdachte K. tot den dood;

O., dat aan verdachten bij inleidende dagvaardingen is te laste gelegd:

verdachte B.:

„dat hij als militair, immers als reserve-kapitein feitelijk dienende bij de Nederlandsche Krijgsmacht, op of omstreeks 14 Mei 1940, in tijd van oorlog, immers terwijl Nederland in een oorlog gewikkeld was, te Sliedrecht, althans in Nederland, te zamen en in vereeniging met den Reserve-Eerste-Luitenant A. J. K., althans alleen, opzettelijk zijn meerdere, den Luitenant-Kolonel J. L. Mussert, van zijn vrijheid van handelen heeft beroofd, althans feitelijk heeft aangerand, althans in dienst feitelijk of door een gebaar of daad heeft bedreigd, immers opzettelijk, te zamen en in vereeniging met genoemden Reserve-Eerste-Luitenant K., althans alleen, dien Luitenant-Kolonel door bedreiging met hun pistolen, althans vuurwapenen, althans met zijn pistool, althans vuurwapen, geladen met scherpe patronen, op hem gericht en onder het uitspreken door hem, ver-

dachte, en/of dien Reserve-Eerste-Luitenant der woorden „handen op”, althans woorden van dergelijken zin en strekking, heeft gedwongen de handen omhoog te steken, waarbij hij, verdachte, Reserve-Kapitein B., dien luitenant-kolonel heeft toegevoegd de woorden: „Ik arresteer U”, althans woorden van dergelijken zin en strekking, en hem heeft gedwongen in de richting van de deur van het vertrek, waarin zij zich bevonden, althans zich heeft geplaatst tusschen dien luitenant-kolonel en eenige andere in dat vertrek aanwezige officieren, vervolgens heeft onmiddellijk, althans kort daarna, althans kort nadat die luitenant-kolonel was gegaan of zich gericht had naar de deur van het vertrek, waarin hij zich bevond, de reserve-eerste-luitenant K., na dreigend te hebben geroepen: „handen op”, althans dergelijke woorden, opzettelijk uit zijn op dien luitenant-kolonel gericht, met scherp geladen pistool, althans vuurwapen, eenige schoten, althans een schot, op dezen afgevuurd, door welke schoten, althans door een of meer daarvan, althans door welk schot, deze zoodanige verwondingen, althans zoodanige verwonding, heeft bekomen, dat hij daaraan, althans aan de gevolgen daarvan, is overleden.”

aan verdachte K.:

„dat hij als militair, immers als reserve-eerste-luitenant feitelijk dienende bij de Nederlandsche Krijgsmacht, op of omstreeks 14 Mei 1940, in tijd van oorlog, immers terwijl Nederland in een oorlog was gewikkeld, te Sliedrecht, althans in Nederland, te zamen en in vereeniging met den reserve-kapitein A. J. C. B., althans alleen, opzettelijk zijn meerdere, den luitenant-kolonel J. L. Mussert, van zijn vrijheid van handelen heeft beroofd, althans feitelijk heeft aangerand, althans in dienst feitelijk of door een gebaar of daad heeft bedreigd met geweld, immers opzettelijk te zamen en in vereeniging met genoemden reserve-kapitein B., althans alleen, dien luitenant-kolonel door bedreiging met hun pistolen, althans vuurwapenen, althans met zijn pistool, althans vuurwapen, geladen met scherpe patronen, op hem gericht en onder het uitspreken door hem, verdachte, en/of dien reserve-kapitein B., der woorden „handen op”, althans woorden van dergelijken zin en strekking heeft gedwongen de handen omhoog te steken, waarbij de reserve-kapitein B. dien luitenant-kolonel heeft toegevoegd de woorden „Ik arresteer U”, althans woorden van dergelijken zin en strekking en hem heeft gedwongen in de richting van de deur van het vertrek, waarin zij zich bevonden, althans zich heeft geplaatst tusschen dien luitenant-kolonel en eenige andere in dat vertrek aanwezige officieren, vervolgens heeft onmiddellijk, althans kort daarna, althans kort nadat die luitenant-kolonel was gegaan of zich gericht had naar de deur van het vertrek, waarin hij zich bevond, hij, verdachte, reserve-eerste-luitenant K., na dreigend te hebben geroepen „handen op”, althans dergelijke woorden, opzettelijk uit zijn op dien luitenant-kolonel gericht, met scherp geladen pistool, althans vuurwapen, eenige schoten, althans een schot, op dezen afgevuurd, door welke schoten, althans door een of meer

daarvan, althans door welk schot, deze zoodanige verwondingen, althans zoodanige verwonding, heeft bekomen, dat hij daaraan, althans aan de gevolgen daarvan, is overleden;

althans, indien het bovenstaande niet tot veroordeeling van verdachte leidt, dat hij te Sliedrecht, althans in Nederland, op of omstreeks 14 Mei 1940, met het oogmerk om opzettelijk den luitenant-kolonel J. L. Mussert van het leven te berooven, althans zwaar lichamelijk letsel toe te brengen, althans te mishandelen, opzettelijk op dezen uit een met scherp geladen pistool, althans vuurwapen, eenige schoten, althans een schot, heeft gelost, tengevolge waarvan deze zoodanige verwondingen, althans zoodanige verwonding, heeft bekomen, dat hij daaraan, althans aan de gevolgen daarvan, is overleden."

O., dat uit het Uittreksel uit het Stamboek der Officieren der voormalige Nederlandsche Weermacht blijkt:

dat verdachte B. op 20 Januari 1920 als gewoon dienstplichtig soldaat der lichting 1920, uit de gemeente Nieuwerkerk aan den IJssel is ingelijfd bij het 15e Regiment Infanterie en dat hij bij Koninklijk Besluit van 15 Maart 1940, No. 32, benoemd en aangesteld is met ingang van 1 April 1940 tot reserve-Kapitein bij het 1ste Regiment Wielrijders;

dat verdachte K. op 4 October 1933 als gewoon dienstplichtig soldaat van de lichting 1934 uit de gemeente Amersfoort, is ingelijfd bij het Regiment Wielrijders en dat hij bij Koninklijk Besluit van 13 December 1938, No. 50, met ingang van 1 Januari 1939 benoemd en aangesteld is tot Reserve-eerste-Luitenant bij het Regiment Wielrijders;

O., dat ter terechtzitting als getuigen onder eede hebben verklaard:

Henri Frederik Bauer, (tevens als deskundige):

dat hij op 14 Mei 1940 te $\pm$ 15.00 in het Ziekengasthuis te Gorinchem den Luitenant-Kolonel Mussert heeft onderzocht;

dat zijn, Luitenant-Kolonel Mussert's, algemeene toestand zeer slecht was;

dat hij, getuige-deskundige, drie schotingangsoopeningen waarnam, kennelijk veroorzaakt door kleine projectielen, te weten:

een in de maagstreek,

een links van het lichaam ter hoogte van den navel en

een in de rechterborsthelft, iets onder den rechtertepel;

dat hij, getuige-deskundige, na dat uiterlijk onderzoek, besloten heeft, gezien de levensgevaarlijke toestand van den patient, onmiddellijk tot operatief ingrijpen over te gaan;

dat na beëindiging der operatie patient niet meer bij bewustzijn is gekomen en dienzelfden dag te omstreeks 23.30 in bovengemelde ziekeninrichting is overleden;

dat de doodsoorzaken zijn: schotwonden met daaraan gepaard gaand bloedverlies;

dat het uitgesloten is, dat de dood door de operatieve behandeling is ingetreden.

H. C. R. Folmer (tevens als deskundige):

dat hij als geneesheer op 14 Mei 1940 te Sliedrecht den Luitenant-Kolonel Mussert de eerste hulp heeft geboden;

dat de Luitenant-Kolonel hem, getuige-deskundige, mededeelde, dat men op hem, Luitenant-Kolonel Mussert, had geschoten;

dat hij, getuige-deskundige, den patient heeft nagezien en geconstateerd heeft, dat de patient eenige schotwonden in de buikstreek had en dat zijn algemeene toestand zeer slecht was;

dat hij den patiënt onmiddellijk naar het Ziekengasthuis te Gorinchem heeft doen vervoeren.

Willem den Boer:

dat hij zich op 14 Mei 1940 te omstreeks 14.00 bevond te Sliedrecht in de werkkamer van den heer Guermontprez, directeur van het G.E.B. te Sliedrecht aan de Kerkstraat no. 12, zijnde dit vertrek de commandopost van den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat aldaar onder leiding van den Luitenant-Kolonel Mussert een bespreking werd gehouden met eenige officieren over den terugtocht van de troepen van het Depôt van het Korps Pontonniers en Torpedisten, naar de Lek;

dat plotseling de deur van de werkkamer open werd geworpen en de verdachte, Reserve-Kapitein B., binnentrad, een pistool in de vuist, hetwelk hij gericht hield op de in die werkkamer aanwezige Officieren en met luider stem roepende: „Handen omhoog!”;

dat hij, getuige, alsmede de Luitenant-Kolonel Mussert en zijn Officieren opsprongen van hun stoelen rond de tafel, waaraan zij gezeten waren, en hun handen omhoog hieven;

dat hij, getuige, door de openstaande deur, in de hal den anderen verdachte, den reserve-eerste-luitenant K., zag staan, eveneens met zijn pistool in de vuist, hetwelk hij gericht hield op de in de werkkamer aanwezige officieren;

dat verdachte B. daarna vroeg: „Wie is hier de Overste Mussert?”;

dat de Overste Mussert antwoordde: „Dat ben ik!”;

dat hij, getuige, zich niet precies kan herinneren, wat er daarna gezegd is, maar dat hij den Overste Mussert eenige oogenblikken later tegen verdachte B. hoorde zeggen: „Schiet me maar kapot als je een kerel bent”;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert daarna eenige passen in de richting van de deur maakte en een draai linksom maakte, zoodat hij op ongeveer twee meter afstand van verdachte K. kwam te staan, die zich nu, zijn, verdachte's, pistool gericht op den Luitenant-Kolonel Mussert, in de deuropening bevond;

dat hij, getuige, zag en hoorde, dat op dat oogenblik verdachte K. eenige schoten loste op den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert onmiddellijk kreunend ineenzonk.

Evert Jan van der Flier:

dat hij tijdens de oorlogsdagen als Officier belast was met de verzorging van het materiaal bij het Depôt van het Korps Pontonniers en Torpedisten;

dat hij zich op 14 Mei 1940 te omstreeks 14.00 bevond in de werkkamer van den Heer Guermontprez, directeur van het G.E.B. te Sliedrecht aan de Kerkstraat no. 12, zijnde dit vertrek de Commandopost van den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat aldaar onder leiding van den Luitenant-Kolonel Mussert een bespreking werd gehouden met eenige officieren over den terugtocht van de troepen van het Depôt van het Korps Pontonniers en Torpedisten naar de Lek;

dat plotseling de deur van de werkkamer werd opengeworpen en verdachte B. binnentrad, een pistool in de vuist, hetwelk hij gericht hield op de in die werkkamer aanwezige Officiëren en met luider stem roepende: „Handen omhoog”;

dat hij, getuige, alsmede de Luitenant-Kolonel Mussert en zijn Officiëren opsprongen van hun stoelen rond de tafel en hun handen omhoog hieven;

dat verdachte B. daarop vroeg: „Wie is hier de Luitenant-Kolonel Mussert?”;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert antwoordde: „Dat ben ik!”;

dat verdachte B. toen tegen den Luitenant-Kolonel Mussert zeide: „Ik moet U arresteeren!”;

dat de Luitenant-Kolonel hierop antwoordde: „Ik laat me niet arresteeren door een kapitein!”;

dat er daarna nog eenige woorden werden gewisseld tusschen den verdachte B. en den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat hij, getuige, echter zich die woorden thans niet weet te herinneren;

dat de Luitenant-Kolonel daarna zeide: „Schiet me maar voor mijn kop als je een kerel bent! Ik laat me niet door een Kapitein arresteeren!”;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert daarna eenige passen in de richting van de deur, die openstond, deed, en daarna een draai linksom maakte;

dat hij, getuige, plotseling eenige schoten hoorde vallen, afgegeven door iemand, die achter de deur stond;

dat hij, getuige, niet kon zien wie deze schoten loste, daar de openstaande deur hem dit belette;

dat hij echter onmiddellijk daarna, toen hij, getuige, het vertrek verliet, verdachte K. in de hal van de woning zag;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert door de schoten is getroffen, eenige passen achteruit deed en kermend inéénzonk.

Gerardus van der Mark:

dat hij op 14 Mei 1940 als Kapitein-Adjutant van den Luitenant-

Kolonel Mussert zich bevond op diens Commandopost, de werkkamer in de directeurswoning van het G.E.B. te Sliedrecht;

dat aldaar te $\pm$ 14.00 van dien dag, onder leiding van den Luitenant-Kolonel Mussert een bespreking werd gehouden met eenige Officieren, over den terugtocht van de troepen van het Depôt van het Korps Pontonniers en Torpedisten naar de Lek;

dat plotseling de deur van de werkkamer werd opengeworpen en verdachte B. binnentrad, een pistool in de vuist, hetwelk hij gericht hield op de in die werkkamer aanwezige Officieren;

dat hij, getuige, alsmede de Luitenant-Kolonel Mussert en zijn Officieren opsprongen van hun stoelen van de tafel, waaraan zij gezeten waren en hun handen omhoog hieven;

dat verdachte B. daarop vroeg: „Wie is de Overste Mussert?“;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert hierop antwoordde: „Dat ben ik!“;

dat verdachte B. daarop zeide: „Ik moet U arresteren“;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert antwoordde: „Ik laat mij niet arresteren door een Kapitein“ en „Je kunt me doodschietsen, maar ik ga niet mee!“;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert al sprekende zich bewogen had in de richting van de deur en daardoor vlak voor den verdachte K. kwam te staan;

dat de Overste op dat oogenblik zijn handen iets liet zakken;

dat hij, getuige, zag, dat op dat oogenblik de verdachte K. eenige schoten op den Luitenant-Kolonel Mussert loste;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert door die schoten werd getroffen en kreunend op den grond viel;

dat hij, getuige, nimmer getwijfeld heeft aan de goede gezindheid van den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat hij echter weinig vertrouwen had in de tactische bekwaamheid van den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat hij, getuige, zich ook zeer ongerust maakte over het gebrek aan samenwerking, dat er bestond tusschen de verschillende Commandanten der onderdeelen der Lichte Divisie eenerzijds en den Luitenant-Kolonel Mussert anderzijds;

dat dit gebrek aan samenwerking voortsproot uit wantrouwen, dat deze Commandanten tegen den Luitenant-Kolonel Mussert koesterden;

dat hij zich op 12 Mei 1940 te $\pm$ 18.00 zonder medeweten van den Luitenant-Kolonel Mussert telephonisch heeft gewend tot den Chef van den Staf der Groep Kil, den Kapitein Calmeijer, en diens medewerking heeft verzocht om den Luitenant-Kolonel Mussert uit zijn commando te doen ontheffen;

dat hij uit eigen ervaring nimmer iets ten aanzien van den Luitenant-Kolonel Mussert heeft bemerkt, dat hem ook maar de geringste aanleiding zou gegeven kunnen hebben te twifelen aan de goede gezindheid van den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat hij enkele uren na den dood van den Luitenant-Kolonel welis-

waar de uitdrukking gebezigd heeft, naar aanleiding van diens dood: „Het is wel jammer, maar er is een groote zorg van mij afgenomen”, maar dat deze uitdrukking hem alleen werd ingegeven door den grooten twijfel, dien hij koesterde omtrent de tactische bekwaamheden van dien Hoofdofficier.

Matthijs de Roon:

dat hij zich op 14 Mei 1940 te ± 14.00, in uniform gekleed, bevond in een auto in de Kerkstraat te Sliedrecht;

dat hij aldaar door de verdachten B. en K. werd aangehouden;

dat verdachte B. hem, getuige, sommeerde de auto te verlaten en zich te begeven naar het kantoor van den Heer Guermonprez, directeur van het G.E.B. te Sliedrecht;

dat verdachte B. hem, getuige, vroeg zijn pistool te trekken en dat hij, getuige, dat gedaan heeft;

dat verdachte B. het huis van den Heer Guermonprez zonder bellen binnentrad, op den voet gevolgd door verdachte K.;

dat beide verdachten hun geladen pistool in de hand hielden;

dat verdachte B. bij het binnentreden in de hall van voornoemd perceel tegen een militair — die later bleek te zijn de sergeant van Ingen Schenau — riep: „Handen omhoog!”;

dat deze Onder-Officier zulks deed;

dat verdachte B. daarna de werkkamer binnenging en tegen de daar aanwezige Officieren riep: „Handen op!”;

dat verdachte B. daarbij zijn geladen pistool gericht hield op de in de werkkamer aanwezige Officieren;

dat hij, getuige, zag, dat deze Officieren opstonden en hun handen boven het hoofd hieven;

dat verdachte B. daarop vroeg: „Wie is de Overste Mussert?”;

dat een der Officieren, de Luitenant-Kolonel Mussert, antwoordde: „Ik!”;

dat verdachte B. toen tegen den Overste zeide: „Gaat U mee, ik moet U arresteren!”;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert antwoordde: „dat verdom ik, ik laat me niet door een Kapitein arresteren!”;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert onder het uiten dezer woorden zich op de borst sloeg en enkele passen naar voren kwam;

dat verdachte K., die achter hem, getuige, vlak bij de open deur van de werkkamer stond, den Luitenant-Kolonel toen toeschreeuwde: „Handen omhoog”;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert toen weder eenige schreden naar voren kwam en aan verdachte K. vroeg: „Wie bent U?”;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert onder het uiten van die woorden zijn handen omlaag bracht ter hoogte van de voorschoten van zijn jas;

dat plotseling de verdachte K. een aantal schoten loste uit zijn pistool op den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert kreunend ineenstortte.

Huibert Anthoni van Ingen Schenau:

dat hij zich op 14 Mei 1940 te ± 14.00 in de hall bevond van de directeurswoning van het G.E.B. te Sliedrecht;

dat daar plotseling verdachte B. binnenkwam, zijn pistool op hem, getuige, richtte en hem, getuige, beval zijn handen omhoog te heffen; dat hij, getuige, zulks deed, waarop verdachte B. hem zijn karabijn afnam;

dat verdachte B. toen de werkkamer binnenging;

dat onmiddellijk daarop verdachte K. en de agent de Roon de hall binnenkwamen;

dat verdachte K. zijn geladen pistool op hem, getuige, gericht hield;

dat hij, getuige, den verdachte B. in de werkkamer hoorde spreken met den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert tegen verdachte B. zeide: „Als je een kerel bent, schiet je me dood;”;

dat verdachte B. antwoordde: „Dat wil ik niet!”;

dat hij, getuige, plotseling den Luitenant-Kolonel Mussert voor de deuropening van de werkkamer zag verschijnen met de handen ter hoogte van zijn heupen;

dat op dat oogenblik verdachte K. eenige schoten op den Luitenant-Kolonel Mussert loste;

dat hij, getuige, zag, dat de Luitenant-Kolonel Mussert door die schoten was getroffen.

Jan van Andel, Reserve-Luitenant-Generaal b.d.:

dat hij op 10 Mei 1940 den Luitenant-Kolonel Mussert, Kantonnementscommandant te Dordrecht, belast had met het bevel over alle troepen, die zich binnen het Kantonnement Dordrecht bevonden;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert commandant is gebleven totdat hij, getuige, den Commandant der Lichte Divisie belastte met het bevel over alle, op het eiland van Dordrecht aanwezige troepen;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert mitsdien van dat oogenblik af stond onder het Commando van den Kolonel van der Bijl, Commandant der Lichte Divisie;

dat zijn, getuige's, Chef van den Staf, de Luitenant-Kolonel Thomson, in de oorlogsdagen telephonisch bericht kreeg van den Commandant van de Groep Kil, den Reserve-Kolonel van Andel, houdende mededeeling, dat hij, Kolonel van Andel, den Luitenant-Kolonel Mussert ontzet had uit zijn Commando, op grond van een aanklacht wegens verraad, die de Kapitein van der Mark, Adjutant van den Luitenant-Kolonel Mussert, tegen dien Hoofdofficier had ingediend;

dat, aangezien deze aanklacht echter van allen grond was ontbloot en op geenerlei wijze van eenig verraad, dat gepleegd zou zijn door den Luitenant-Kolonel Mussert was gebleken, hij, getuige, bevel

heeft gegeven dien Hoofdofficier onmiddellijk in zijn Commando te herstellen;

dat hij, getuige, als Commandant der vesting Holland alsnog van de betrokken Hoofdofficieren loyale samenwerking met den Luitenant-Kolonel Mussert heeft geëischt;

dat hij, getuige, wist, dat er een sfeer van wantrouwen bestond tusschen de bevelvoering der Lichte Divisie en den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat dit wantrouwen echter te wijten was aan de alarmeerende, echter door niets bevestigde berichten, die van hoogerhand werden doorgegeven omtrent in de eigen gelederen gepleegd verraad en aan de volkomen onverhoedschen aanval op een plaats waar men daarop niet was voorbereid en aan de tengevolge daarvan ontstane onmiddellijke tegenslagen;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert hem, getuige, op 12 Mei 1940 opbelde en dat hij, Mussert, als het ware een hartekreet slaakte, toen hij tegen hem, getuige, zeide: „Generaal, ze denken, dat ik een verrader ben, omdat ik een broer van Mussert, den leider der N.S.B., ben, maar ik beloof U, dat ik Dordrecht zal houden.”;

dat hij, Mussert, daarna hem, getuige, vroeg: „Wilt U misschien een van de heeren der Lichte Divisie spreken om hem ervan te overtuigen, dat ik met U gesproken heb?”;

dat hij, getuige, onmiddellijk op dit verzoek is ingegaan en gesproken heeft, naar hij meent, met den Luitenant-Kolonel Mijsberg, bij welk gesprek hij, getuige, nogmaals aandrang op loyale samenwerking met den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat hij, getuige, dan ook het feit, dat verschillende Commandanten, te weten de Luitenant-Kolonel Mijsberg, de Luitenant-Kolonel van Diepenbrugge en de Majoor de Bie, eigenmachtig en zonder voorkennis van hun chefs de in het belang der krijgsverrichtingen geboden medewerking aan den Luitenant-Kolonel Mussert niet hebben verleend, onvoorwaardelijk afkeurt;

dat hij nimmer bij den Luitenant-Kolonel Mussert ook maar iets heeft geconstateerd, dat op begunstiging van den vijand leek;

dat hij uit de gesprekken, die hij met den Luitenant-Kolonel Mussert voerde, de vaste overtuiging had, dat Luitenant-Kolonel Mussert te Dordrecht stand zou houden tot den laatsten man;

dat de wijze, waarop Luitenant-Kolonel Mussert met zeer weinig geoefende troepen Dordrecht heeft verdedigd, loffelijk is te noemen;

dat hij, getuige, den Luitenant-Kolonel Mussert tijdens de oorlogsdagen telephonisch heeft medegedeeld, dat hij te Dordrecht versterking zou krijgen en dat deze versterking zou bestaan uit een Fransche Lichte Divisie, die vanuit het Zuiden in de richting Moerdijk oprukte;

dat daaruit wordt verklaard de order van den Luitenant-Kolonel, dat niet op vreemde pantserwagens mocht worden geschoten, aangezien die van Fransche origine waren;

dat hem van eenig bericht, hetzij per telex, of op andere wijze

overgebracht en betrekking hebben op verraad, gepleegd door den Luitenant-Kolonel Mussert, in het geheel niets bekend is.

Henri Carel van der Bijl:

dat hij den Luitenant-Kolonel Mussert in den morgen van 12 Mei 1940 op zijn bureau op Achterakkers te Dordrecht heeft ontmoet;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert hem, getuige, toen met den meesten aandrang verzocht enkele maatregelen te nemen, die de toestand aldaar eischte;

dat deze maatregelen — het wederbezetten van de spoorlijn Dordrecht-Gorinchem door twee bataljons — zeer juist waren, zoodat hij, getuige, deze maatregelen onmiddellijk heeft doen uitvoeren;

dat hij, getuige, dan ook nimmer bij den Luitenant-Kolonel Mussert ook maar *iets* heeft geconstateerd, dat op begunstiging van den vijand leek;

dat de verwarring, die te Dordrecht heerschte, te wijten was aan het gebrek aan vertrouwen, dat er bestond tusschen de bevelvoering der Lichte Divisie en den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat deze verwarring nog werd vergroot door de door niets gemotiveerde berichten omtrent verraad, die van wege het Algemeen Hoofdkwartier werden doorgegeven;

dat hij, getuige, het feit, dat verschillende Commandanten, te weten: de Luitenant-Kolonel Mijsberg, de Luitenant-Kolonel van Diepenbrugge en de Majoor de Bie, eigenmachtig en zonder voorkennis van hun chefs de in het belang der Krijgsverrichtingen geboden medewerking aan den Luitenant-Kolonel Mussert niet hebben verleend, onvoorwaardelijk afkeurt.

Frank Eduard Jan van der Valk:

dat er dadelijk na de aankomst van de Lichte Divisie te Dordrecht bij de Officieren en manschappen van die Divisie verdenking bestond tegen den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert, vanwege diens vermeende relaties met de N.S.B.;

dat tegen de N.S.B. reeds hierom een concrete verdenking bestond, omdat te Dordrecht bij enkele harer leden kleine looden kogeltjes waren gevonden, en dat deze kogeltjes verpakt waren in blikken doosjes, waarop de naam: „Deutsche Luftkugeln” stond gedrukt;

dat hij, getuige, echter, behalve deze ervaring, niet beschikt over ook maar één andere doorslag gevende reden, die hem aanleiding zou geven wantrouwen te koesteren tegen de gezindheid der leden der N.S.B.;

dat hij ook nimmer uit eigen ervaring iets heeft opgemerkt, dat hem reden zou geven te twijfelen aan de goede gezindheid van den Luitenant-Kolonel Mussert.

Johannes de Bie:

dat op 13 Mei 1940 te ± 16.00 een stuk PAG., dat vlak bij zijn Commandopost, de Incassobank te Dordrecht, was opgesteld, twee vijandelijke PAW's buiten gevecht had gesteld;

dat vlak daarop de Luitenant-Kolonel Mussert bij zijn, getuige's, Commandopost kwam en hem gelastte de „K”-rollen op te ruimen, omdat zij het verkeer hinderden;

dat hij, getuige, dat bevel heeft herhaald, echter eraan toevoegende: „Maar het wordt niet uitgevoerd”;

dat hij zulks deed, omdat het onverantwoordelijk was deze „K”-rollen weg te nemen met het oog op vijandelijke PAW's;

dat het gevoel van wantrouwen tegen den Luitenant-Kolonel Mussert een zaak van groote zorg voor hem, getuige, was;

dat hij van dat wantrouwen dan ook kennis heeft gegeven aan zijn Chef, den Luitenant-Kolonel Mijsberg.

Henri Mijsberg:

dat hij, te Dordrecht aangekomen, reeds dadelijk van verschillende manschappen en Onder-Officieren vernam, dat de Luitenant-Kolonel Mussert niet te vertrouwen was;

dat hij, getuige, op 12 Mei 1940 in tegenwoordigheid van den Luitenant-Kolonel Mussert en op diens verzoek, den Commandant der Vesting Holland, den Reserve-Luitenant-Generaal van Andel, persoonlijk per telefoon heeft gesproken;

dat hij dit verzoek van den Luitenant-Kolonel Mussert zeer vreemd vond;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert voorts wenschte, dat hij, getuige, zijn Commandopost zou vestigen naast die van den Luitenant-Kolonel Mussert op Achterakkers;

dat hij dit tactisch onjuist vond en aan dat verzoek geen gevolg heeft gegeven;

dat hij, getuige, den indruk had, dat de Luitenant-Kolonel Mussert hem van zijn troepen weg wilde houden, door hem te binden aan zijn, getuige's, Commandopost;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert hem korten tijd later opbelde en hem verzocht geen „K”-rollen uit te leggen, aangezien deze de Roode Kruis auto's hinderden;

dat hij, getuige, zulks heeft geweigerd;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert hem verzocht een bepaalde brug niet te laten springen, aangezien deze brug voor het verkeer noodig was;

dat hij, getuige, dit verzoek wederom heeft geweigerd;

dat hij, getuige, dit alles zeer eigenaardig vond, aangezien de Luitenant-Kolonel Mussert langs andere wegen blijkbaar op de hoogte was van zijn, getuige's, plannen en voornemens;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert het bevel uitgaf, dat op PAW's niet mocht worden geschoten, omdat het Nederlandsche of Fransche PAW's zouden zijn;

dat al deze bevelen snel hun weg vonden naar de geheele troep;

dat ook de Majoor de Bie hem, getuige, zijn wantrouwen meedeelde, dat hij, de Bie, koesterde tegen den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat hij, getuige, echter noch dit bericht van den Majoor de Bie doorgaf naar zijn, getuige's, Chefs, noch aan hen zijn eigen wantrouwen in den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert kenbaar maakte.

Jan Jacob van Diepenbrugge:

dat hij, toen hij te Dordrecht aankwam, reeds den indruk kreeg, dat er verraad schuilde;

dat deze indruk bij hem gevestigd was door het feit, dat men hem vertelde, dat er uit huizen op de troepen werd geschoten;

dat hij ook den Luitenant-Kolonel Mussert wantrouwde, omdat deze hem, getuige, vroeg, de door hem, getuige, gegeven bevelen mede te deelen en voorts hem, Mussert, op te geven, waar zijn, getuige's, Commandopost was;

dat hij aan die verzoeken dan ook geen gevolg heeft gegeven en den Luitenant-Kolonel Mussert in het geheel niet heeft ingelicht;

dat zijn wantrouwen nog vergroot werd door de eigenaardige wijze, waarop de Luitenant-Kolonel Mussert zijn vragen stelde;

dat hij echter van zijn wantrouwen in den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert geen melding heeft gemaakt aan zijn onmiddellijke Chefs.

Jacobus Anthonius Gijsbertus van Andel, Reserve-Kolonel:

dat hij Commandant van de Groep Kil was;

dat hij den Luitenant-Kolonel Mussert niet onder zijne bevelen had;

dat echter door de oorlogsomstandigheden Dordrecht binnen zijn, getuige's, gevechtskring kwam te liggen;

dat op 12 Mei 1940 te $\pm$ 18.00 de Adjudant van Luitenant-Kolonel Mussert, de Kapitein van der Mark, zijn Chef van den Staf, den Kapitein Calmeijer, opbelde en dringend verzocht den Luitenant-Kolonel Mussert te ontheffen uit zijn functie, omdat er in Dordrecht een chaotische toestand heerschte en Dordrecht zonder dien maatregel verloren zou gaan;

dat hij mitsdien den Luitenant-Kolonel Mussert uit zijn Commando heeft ontzet;

dat hij van dezen maatregel onmiddellijk den Commandant van de Vesting Holland op de hoogte heeft gesteld;

dat deze zijn, getuige's, maatregel echter onmiddellijk heeft geannuleerd;

dat hij, getuige, dezen maatregel heeft getroffen, niet omdat hij twijfelde aan de goede gezindheid van den Luitenant-Kolonel Mussert, maar omdat hij twijfelde aan zijn, Mussert's, tactische bekwaamheid.

Michiel Rudolf Hendrik Calmeijer:

dat hij op 12 Mei 1940 te $\pm$ 18.00 werd opgebeld door den Adjudant van den Luitenant-Kolonel Mussert, den Kapitein van der Mark;

dat deze hem met den meesten nadruk verzocht ertoe mede te werken, dat de Luitenant-Kolonel Mussert ontheven werd van zijn Commando en dat hij op hem, getuige, een beroep deed hem in zijn verzoek te steunen, aangezien het belang van het vaderland het eischte;

dat hij dit verzoek aan zijn Chef, den Reserve-Kolonel van Andel, heeft overgebracht;

dat hij den Luitenant-Kolonel Mussert kende als een zeer nerveuse persoonlijkheid.

Hendrik Oltmans:

dat, toen hij te Dordrecht kwam, er onder de Officieren en manschappen allerlei verhalen liepen over het verraad van den Luitenant-Kolonel Mussert;

dat hij zelfs een gesprek heeft medegemaakt op den Commandopost van den majoor de Bie, waarbij deze Majoor de Bie zelf tegenwoordig was, van den volgenden inhoud: „Wij zijn van plan geweest den Luitenant-Kolonel Mussert dood te schieten en het was zóó, dat we elkaar afvroegen: „Doe jij het, of doe ik het?“;

dat hij, getuige, dit gesprek aan anderen weder heeft oververteld;

dat hij echter zelf persoonlijk nimmer iets heeft ervaren, dat hem reden heeft gegeven te twijfelen aan de goede gezindheid van den Luitenant-Kolonel Mussert.

Cornelis Marinus Reinder Davidson:

dat in den namiddag van den 13den Mei 1940 enkele Officieren onder leiding van den Majoor de Bie „krijgsraad“ hielden in de Incassobank te Dordrecht;

dat zulks geschiedde in verband met doordringen van vijandelijke PAW's en de bevelen van den Luitenant-Kolonel Mussert, welke bevelen o.m. inhielden:

„Niet schieten op PAW's,
Standhouden tot den laatsten man,
„K“-rollen oprollen“;

dat het er om ging of men de bevelen van den Luitenant-Kolonel Mussert zou opvolgen of niet;

dat deze „Krijgsraad“ plotseling eindigde, omdat de Luitenant-Kolonel Mussert zelf binnenkwam;

dat hij den Overste Mijsberg op zijn Commando-Post na afloop van een telefoongesprek met den Overste Mussert heeft hooren zeggen: „Ik heb hem lekker bedonderd“.

O., dat verdachten hebben opgegeven:

A. J. C. B.:

dat hij zich op 14 Mei 1940 te Sliedrecht bevond;

dat hij dien dag te ± 14.00, terwijl hij bezig was per motorfiets de opstelling van zijn troep te controleren, den verdachte K. ontmoette;

dat deze hem mededeelde, dat de Luitenant-Kolonel Mussert zich in zijn, B.'s, vak bevond;

dat verdachte K. er nog aan toevoegde: „Dat is degene, die in Dordrecht de zaak heeft spaak laten loopen”, terwijl K. zich overigens in felle bewoordingen over dien Luitenant-Kolonel uitliet, waarvan verdachte B. ten zeerste onder den indruk kwam;

dat hij, B., toen heeft gezegd: „Dan arresteer ik hem”;

dat hij onmiddellijk naar den Commandopost van den Luitenant-Kolonel Mussert is gereden en dat verdachte K. hem volgde;

dat hij onderweg den getuige de Roon, die in een auto was gezeten, heeft gezocht zijn pistool te trekken en met hem, B., mede te gaan;

dat getuige de Roon aan dit verzoek heeft gevolg gegeven;

dat hij, B., toen, gevolgd door verdachte K. en getuige de Roon, de woning van den directeur van het G.E.B. te Sliedrecht aan de Kerkstraat no. 12 is binnengegaan;

dat hij een militair, die in de hall van die woning stond, onder bedreiging van zijn op dien militair gericht geladen pistool, heeft gedwongen zijn karabijn af te geven;

dat hij daarna de deur van het vertrek, waarin de Commandopost van den Luitenant-Kolonel Mussert was gevestigd, openwierp en tegen de daar aanwezige Officieren met luider stem riep: „Handen omhoog”;

dat hij daarbij zijn geladen pistool op die Officieren gericht hield;

dat hij daarna vroeg: „Wie is de Overste Mussert?”;

dat de Luitenant-Kolonel hem antwoordde: „Dat ben ik!”;

dat hij, B., toen tegen den Luitenant-Kolonel Mussert zei: „Dan arresteer ik U!”;

dat hij daarbij zijn met scherp geladen pistool op den Luitenant-Kolonel Mussert gericht hield;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert toen vroeg: „Wie heeft U daartoe opdracht gegeven?”;

dat hij, B., toen antwoordde: „Ik zelf”, „Ik ben de Reserve-Kapitein B.”;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert antwoordde: „Ik laat mij niet door een Kapitein arresteeren”;

dat hij, B., den overigen aanwezigen Officieren toen verzocht heen te gaan;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert zich hiertegen verzette en tegen hem, B., zeide, slaande met zijn vuisten op de borst: „Schiet me maar kapot, als je een kerel bent!”;

dat hij, B., toen antwoordde: „Nee, Overste, ik wil niet op U schieten”;

dat hij, B., toen door het kordate optreden van den Luitenant-Kolonel Mussert ging twifelen aan de juistheid van zijn, B.'s, optreden en met den Luitenant-Kolonel nader wilde spreken;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert eenige schreden naar voren deed; dat toen plotseling de verdachte K. eenige heftige woorden schreeuwde;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert een draai linksom maakte en aan K. vroeg: „Wie bent U?”;

dat hij, Luitenant-Kolonel Mussert, daarbij zijn handen naar beneden strekte;

dat K. op dat oogenblik vier schoten loste;

dat de Luitenant-Kolonel hierdoor werd getroffen en kreunend achterover viel;

dat hij, verdachte B., geen enkele reden had om aan de goede gezindheid van den Luitenant-Kolonel Mussert te twijfelen, maar dat hij van meerderen zoowel als minderen had gehoord, dat de Luitenant-Kolonel Mussert de man was, die in Dordrecht de zaak in de war had gestuurd;

dat hij nimmer de bedoeling had den Luitenant-Kolonel te dooden, maar dat hij hem wilde arresteeren, omdat hij van meening was, dat de Luitenant-Kolonel Mussert een gevaar opleverde voor den toestand in het vak, waarin hij, B., het commando voerde.

A. J. K.:

dat hij op 14 Mei te omstreeks 14.00 opdracht had zich per motor te begeven naar Sliedrecht, teneinde zekerheid te krijgen of er zich op de Merwede aldaar sleepbooten zouden bevinden bemand met Duitschers;

dat hij in de Kerkstraat te Sliedrecht een viertal officieren ontmoette, tot wie hij zich wendde met de vraag of zich op de Merwede sleepbooten met Duitschers bevonden;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert hem, K., toen vroeg: „Waarom vraag je dat aan mij?”;

dat hij, K., antwoordde: „Omdat ik U tegen kom.”;

dat hij, K., eerst toen vernam, dat hij met den Luitenant-Kolonel Mussert sprak;

dat hij K., toen is doorgereden en enkele oogenblikken later verdachte B. eveneens per motor ontmoette;

dat hij aan B. heeft medegedeeld, dat de Luitenant-Kolonel Mussert te Sliedrecht was en eraan toevoegde: „Dat is die man, die de zaak in Dordrecht heeft doen spaak loopen”;

dat B. toen zeide: „Dan arresteer ik hem”;

dat zij, verdachten, toen onmiddellijk naar den Commandopost van den Luitenant-Kolonel Mussert zijn gereden;

dat B. onderweg den getuige de Roon, die in een auto was gezeten, verzocht zijn pistool te trekken en mee te gaan;

dat getuige de Roon aan dit verzoek heeft voldaan;

dat verdachte B. daarna het huis aan de Kerkstraat no. 12 binnentapte, gevolgd door hem, K., en de getuige de Roon;

dat zij, verdachten, en getuige de Roon hun geladen pistool in de hand hielden;

dat verdachte B. inmiddels een militair, die zich in de hall van het huis bevond, had ontwapend, de deur van de werkkamer had opgeworpen en naar binnen was gegaan;

dat hij, K., in de hall bleef staan;

dat hij B. hoorde vragen: „Wie is de Overste Mussert?”;

en daarna: „Ik arresteer U!”;

dat hij daarna hoorde zeggen: „Wie bent U?”;

dat B. zijn naam noemde;

dat hij daarna iemand hoorde zeggen: „Ik laat me niet door een kapitein arresteeren!”;

dat inmiddels de Luitenant-Kolonel Mussert naar voren was gekomen en voor hem, K., door de geopende deur zichtbaar werd;

dat B. daarop aan de andere Officieren verzocht de kamer te verlaten, maar dat de Luitenant-Kolonel Mussert zulks verbood, zeggende hij voorts tegen B.: „Schiet me maar kapot als je een kerel bent!”;

dat B. antwoordde: „Ik wil heelemaal niet schieten, Overste”;

dat hij, K., toen tegen den Luitenant-Kolonel Mussert zeide: „Jawel, de Heeren gaan er *wél* uit”;

dat de Luitenant-Kolonel Mussert toen een draai naar links deed, een pas in zijn richting deed en met zijn handen naar zijn pistooltasch greep;

dat hij, K., zich hierdoor onmiddellijk bedreigd achtte en achter elkaar vanaf de heup, vier schoten op den Luitenant-Kolonel Mussert heeft gelost;

dat deze kreunend neerstortte.

O., dat het Hof door den inhoud van voormelde bewijsmiddelen en de daaruit voortvloeiende redengevende feiten en omstandigheden de overtuiging heeft bekomen, dat verdachte B., als militair, immers als reserve-kapitein, feitelijk dienende bij de Nederlandsche Krijgsmacht, op 14 Mei 1940, in tijd van oorlog, immers terwijl Nederland in een oorlog gewikkeld was, te Sliedrecht, tezamen en in vereeniging met den reserve-Eerste-Luitenant A. J. K., opzettelijk zijn meerdere, den Luitenant-Kolonel J. L. Mussert, feitelijk heeft aangerand, immers opzettelijk, tezamen en in vereeniging met genoemden Reserve-Eerste-Luitenant K. dien Luitenant-Kolonel, door bedreiging met hun pistolen, geladen met scherpe patronen, op hem gericht en onder het uitspreken door hem, verdachte, der woorden „handen op”, heeft gedwongen de handen omhoog te steken, waarbij hij, verdachte, reserve-Kapitein B., dien Luitenant-Kolonel heeft toegevoegd de woorden: „Ik arresteer U”, vervolgens heeft onmiddellijk nadat die Luitenant-Kolonel zich gericht had naar de deur van het vertrek waarin hij zich bevond, de reserve-eerste-luitenant K. opzettelijk uit zijn op dien Luitenant-Kolonel gericht, met scherp geladen pistool, eenige schoten op dezen afgevuurd, door welke schoten deze zoodanige verwondingen heeft bekomen, dat hij aan de gevolgen daarvan is overleden.

K., als militair immers als reserve-eerste-luitenant feitelijk dienende bij de Nederlandsche Krijgsmacht op 14 Mei 1940, in tijd van oorlog, immers terwijl Nederland in een oorlog was gewikkeld, te

Sliedrecht, tezamen en in vereeniging met den reserve-Kapitein A. J. C. B., opzettelijk zijn meerdere, den Luitenant-Kolonel J. L. Mussert, feitelijk heeft aangerand, immers opzettelijk tezamen en in vereeniging met genoemden reserve-kapitein B., dien luitenant-kolonel door bedreiging met hun pistolen geladen met scherpe patronen, op hem gericht en onder het uitspreken door dien reserve-kapitein B. der woorden „handen op” heeft gedwongen de handen omhoog te steken, waarbij de reserve-kapitein B. dien luitenant-kolonel heeft toegevoegd de woorden: „Ik arresteer U”, vervolgens heeft onmiddellijk nadat die luitenant-kolonel zich gericht had naar de deur van het vertrek, waarin hij zich bevond, hij, verdachte reserve-eerste-luitenant K., opzettelijk uit zijn op dien luitenant-kolonel gericht met scherp geladen pistool, eenige schoten op dezen afgevuurd, door welke schoten deze zoodanige verwondingen heeft bekomen, dat hij aan de gevolgen daarvan is overleden.

Naar aanleiding van de voor het Hof afgelegde verklaringen van getuigen en de opgaven der verdachten overweegt het Hof het volgende:

Uit de verklaringen van de getuigen: *den Boer, van der Flier, van der Mark, de Roon, van Ingen Schenau*, zoomede uit de bekentenis van den verdachte is komen vast te staan, dat op 14 Mei 1940 omstreeks 4 uur des namiddags de verdachte K. eenige malen met zijn dienstpistool heeft geschoten op den Luitenant-Kolonel Mussert, tengevolge waarvan deze zoodanig is verwond, dat hij aan de bekomen verwondingen is overleden, gelijk door de getuigen-deskundigen *Bauer en Folmer* wordt bevestigd. Uit de verklaringen van eerstbedoelde getuigen, alsmede uit de bekentenis van den verdachte B., is gebleken, dat deze ter zelfder plaatse en tijd genoemden Luitenant-Kolonel Mussert onder bedreiging met zijn dienstpistool heeft gesommeerd de handen omhoog te houden en zich als arrestant aan hem, verdachte, over te geven. Verdachten hebben ter rechtvaardiging van hun daad aangevoerd, dat zij zich gerechtigd achtten den Luitenant-Kolonel Mussert, hoewel hun meerdere in rang, te arresteeren, vermits zij overtuigd waren in het belang der landsverdediging daartoe verplicht te zijn. Bovendien heeft de verdachte K. er zich op beroepen uit zelfverdediging te hebben gehandeld, toen hij de doodelijke schoten loste, omdat hij in de meening verkeerde, dat de Luitenant-Kolonel Mussert bij verzet tegen zijn arrestatie van zijn vuurwapen gebruik wilde maken.

Voorzover het klaarblijkelijke beroep op noodweer, door verdachte K. gedaan, afhankelijk is van de vraag naar de rechtmatigheid der arrestatie van den Luitenant-Kolonel Mussert door beide verdachten, stelt het Hof in de eerste plaats dienaangaande het volgende vast.

Verdachten, zijnde de reserve-kapitein B. en de reserve-eerste-luitenant K., hebben zich vergrepen aan de waardigheid en de vrijheid van den Luitenant-Kolonel Mussert, hun meerdere in rang, zonder dat zij persoonlijk en uit eigen ervaring — volgens de uidrukkelijke verklaring van de beide verdachten — eenige handelwijze van dien Lui-

tenant-Kolonel hadden vastgesteld, waaruit zij redelijkerwijze de overtuiging konden bekomen omtrent landsverraderlijke bedoelingen zijnerzijds. Onder deze omstandigheden is het Hof van oordeel dat de arrestatie door de verdachten van den Luitenant-Kolonel Mussert op eigen gezag, zonder eenige daartoe bekomen opdracht of aanwijzing, in den meest volstrekten zin als onrechtmatig moet worden aangemerkt, waarbij nog als bijzonder verzwarende omstandigheid komt, dat verdachten deze daad hebben gepleegd in tijd van oorlog, wanneer de militaire verhoudingen van gezag en tucht op de nauwgezetste wijze in acht genomen behooren te worden. Weliswaar is door den raadsman der verdachten aangevoerd, dat in verband met het bepaalde in artikel 67, sub 3°, van het Wetboek van Militair Strafrecht de Kapitein B. krachtens zijn hoedanigheid van vakcommandant binnen het betrokken vak de meerdere zou zijn geweest van den Luitenant-Kolonel Mussert, die in het bedoelde gebied zelf geen Commando zou hebben gehad, zoodat de Kapitein B., optredend tegen den Luitenant-Kolonel Mussert, gelijk hij deed, in deze omstandigheden niet geacht kon worden tegen zijn meerdere te zijn opgetreden. Naar het oordeel van het Hof vindt deze opvatting echter in zooverre geen steun in de aangehaalde bepaling, als de Luitenant-Kolonel Mussert voor en ten tijde zijner arrestatie niet alleen op geenerlei wijze bij de verdediging van bedoeld vak betrokken was, maar zich evenmin gemengd had in de bevelsverhoudingen binnen bedoeld vak en daartoe ook geenszins het voornemen te kennen had gegeven, zoodat te zijnen opzichte er geen sprake van kon zijn, dat hij onder de bevelen van verdachte B. als vakcommandant zou hebben gestaan.

Voorts is door verdachten ter rechtvaardiging van hun handelwijze een beroep gedaan op een samenloop van omstandigheden, welke als overmacht op hen zou hebben gewerkt, tengevolge waarvan zij ertoe zouden zijn overgegaan tegen hun meerdere op te treden, gelijk zij deden.

Bedoelde omstandigheden zouden hebben bestaan in de geruchten, welke zich in den oorlog rondom den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert hadden gevormd en de strekking hadden aan de eerlijkheid zijner bedoelingen met betrekking tot de belangen der Landsverdediging te twifelen, zoomede in de noodzakelijkheid voor de veiligheid en het behoud van de Vesting Holland er voor te waken, dat de Luitenant-Kolonel Mussert geen nadeeligen invloed zou kunnen uitoefenen op de krijgsverrichtingen in het vak, welks verdediging aan den verdachte B. was opgedragen.

Ook dit verweer acht het Hof niet aannemelijk, vermits de beoordeeling van de betrouwbaarheid en militaire geschiktheid van den Luitenant-Kolonel Mussert onder geenerlei omstandigheid aan verdachten toekwam, wier eerste plicht het was een meerdere, van wien hun persoonlijk geenerlei landsverraderlijk gedrag was gebleken en die door hogere Commandanten in zijn militaire waardigheid werd gehandhaafd, als zoodanig te eerbiedigen.

Deze plicht van verdachten is naar het oordeel van het Hof van

dien aard, dat van hen redelijkerwijs geëischt had kunnen worden, dat zij welke geruchten en vermoedens ook aan dezen plicht ondergeschikt zouden hebben gemaakt, te meer daar zij moesten weten, dat ook de belangen der landsverdediging, waarvoor zij wilden opkomen, door niets meer konden worden geschaad, dan door aantasting der militaire verhoudingen van gezag en tucht. Verdachten hadden derhalve naar het oordeel van het Hof aan den drang der omstandigheden, waarop zij zich beroepen, redelijkerwijs weerstand moeten bieden.

Het Hof stelt mitsdien vast, dat de verdachten B. en K. de hun respectievelijk telaste gelegde misdrijven hebben gepleegd, terwijl van geen gronden is gebleken, welke hun strafbaarheid zouden kunnen opheffen.

Met het oog op de bepaling van de mate van strafwaardigheid der verdachten acht het Hof het noodzakelijk de overige voor het Hof afgelegde getuigenverklaringen aan een nader onderzoek te onderwerpen.

Het Hof stelt daarbij op den voorgrond, dat de verdachten, zoowel persoonlijk als bij monde van hun verdediger, niet in gebreke zijn gebleven zonder eenig voorbehoud hun dwaling met betrekking tot den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert te erkennen en hun overtuiging uit te spreken, dat aan zijn ongerepte krijgsmanser op geenerlei wijze meer kan worden getwijfeld.

Overweging van de bedoelde getuigenverklaringen heeft het Hof de overtuiging geschonken, dat zij, die aan de goede trouw van den Luitenant-Kolonel Mussert hebben getwijfeld, veelal niet alleen van aan misdadigheid grenzende lichtvaardigheid hebben blijk gegeven, maar zelf grootendeels mede oorzaak van het te zijnen opzichte gewekte wantrouwen zijn geweest en in de hoogste mate zelf schuldig staan aan het ongunstig verloop der krijgsv verrichtingen, hetwelk ten onrechte den Luitenant-Kolonel Mussert werd aangerekend.

Daarbij is mede uit verschillende verklaringen van getuigen komen vast te staan hoezeer de hoogste militaire berichtgeving omtrent de beweerde aanwezigheid van binnenlandsche vijanden en verraad er toe heeft bijgedragen de geestkracht der Nederlandsche troepen te ondermijnen en een algemeene stemming van wantrouwen te wekken, waardoor alleen reeds de krijgsv verrichtingen tot mislukking gedoemd waren.

Het Hof wijst in dit verband in het bijzonder op de desbetreffende verklaringen van den Reserve-Luitenant-Generaal van Andel, Commandant der Vesting Holland, en den Kolonel van der Bijl, Commandant der Lichte Divisie.

Het Hof stelt vast, dat de beruchte landverraad-legende eenerzijds onopzettelijk de oorzaak is geweest van den diep teleurstellenden gang der krijgsv verrichtingen, terwijl zij anderzijds opzettelijk gebezigd is om de schuld van dezen gang van zaken te bemantelen.

Voorts is aan het Hof een grenzenlooze mate van lichtvaardigheid gebleken, waarmede hoofdofficieren met verwaarloozing van hun eerste

militaire plichten aanleiding tot wantrouwen in de gezindheid van den Luitenant-Kolonel Mussert meenden te kunnen vinden en den geest van dit wantrouwen weder op anderen, bepaaldelijk op hun onderhebbenden, overbrachten. Het Hof wil in dit verband buiten beschouwing laten verklaringen van de soort als van getuige, den reserve-eerste-luitenant van der Valk, die uit de omstandigheid, dat te Dordrecht bij een lid der N.S.B. een doosje looden luchtdruk-kogeltjes was gevonden, waarvan het Hof weet, dat deze voor het gebruik van een zoogenaamde windbuks gebezigd worden, reden tot wantrouwen ten opzichte van hen, die tot bedoelde Beweging behoorden, meende te kunnen putten, omdat het Hof — ook afgezien van de niet te qualificeeren dwaasheid dezer verklaring — mede uit de omstandigheid, dat de Luitenant-Kolonel Mussert door de Nederlandsche Legerleiding in zijn militaire functie is gehandhaafd, vaststelt, dat er tusschen de N.S.B. en den Luitenant-Kolonel Mussert geenerlei verstandhouding bestond, al zou het Hof het bestaan van een zoodanige verstandhouding uiteraard niet als eenigen redelijken grond tot wantrouwen hebben aanvaard, vermits het Hof uit eigen wetenschap bekend is, dat de beginselen dier Beweging de vervulling van den uitersten plicht jegens het Vaderland eischen. Het Hof wil daarentegen naar voren brengen de verklaringen van getuigen, die als Commandanten met den Luitenant-Kolonel Mussert in diens hoedanigheid van Kantonnementscommandant van Dordrecht hebben moeten samenwerken. Uit de verklaring van getuige Majoor de Bie blijkt, dat deze een groote mate van wantrouwen tegen den Luitenant-Kolonel Mussert koesterde, vooral doordat deze laatste hem bevolen had met het oog op vijandelijke pantserwagens aangebrachte versperingen, „K”-rollen genaamd, uit den weg te ruimen, ten einde het in eigen dienst staand verkeer niet te belemmeren, zulks terwijl getuige de Bie voor zichzelf de zekerheid bezat, dat vijandelijke pantserwagens naderden, hetgeen ook inderdaad gebleken is het geval te zijn geweest. Het Hof acht het opkomen van twijfel aan de juistheid van het vorenbedoelde bevel van den Luitenant-Kolonel Mussert op zichzelf allerminst onredelijk, maar stelt vast, dat, indien de betrokken commandanten hun plicht hadden gedaan — gelijk in een dergelijk geval geboden — door van hun bevinding onverwijld melding te maken, zoodat zij ter kennis van het Commando van de Vesting Holland, waartoe de hierbedoelde onderdeelen behoorden, was gekomen, aanstonds gebleken zou zijn, dat in het gemelde bevel van den Luitenant-Kolonel Mussert geenerlei grond tot wantrouwen van zijn eerlijke bedoelingen kon hebben gelegen. De Commandant der Vesting Holland, de Reserve-Luitenant-Generaal van Andel, heeft immers voor het Hof verklaard, dat hij zelf aan den Luitenant-Kolonel Mussert telefonisch had medegedeeld, dat een Fransche Lichte Divisie van uit het Zuiden in de richting Moerdijk ter versterking onzer troepen oprukte en dat de Luitenant-Kolonel Mussert inderdaad op grond van die mededeeling aanleiding had aan te nemen, dat, ook al naderden vreemde pantserwagens, deze niet als

vijandelijke konden worden beschouwd, zoodat daarop niet geschoten moest worden en hun geen hinder in den weg gelegd. De getuige, de majoor de Bie, heeft in zooverre aan zijn militiren plicht voldaan als hij, gelijk hij verklaard heeft, van zijn vorenbedoelde bevinding mededeeling heeft gedaan aan zijn Regiments-Commandant, den Luitenant-Kolonel Mijsberg, die echter, naar deze als getuige voor het Hof heeft verklaard, in gebreke is gebleven, opgevende, dat de gelegenheid daartoe hem ontbrak, van deze mededeeling aan hoogere Commandanten kennis te geven. Getuige, de Luitenant-Kolonel Mijsberg, is derhalve naar het oordeel van het Hof in belangrijke mate mede schuldig geweest aan den groeienden geest van wantrouwen tegen den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert.

Voorts is aan het Hof gebleken uit de verklaringen van verschillende getuigen, dat de Majoor de Bie en de Luitenant-Kolonel Mijsberg, hoewel zij aan Hoogere Commandanten geen mededeeling deden van hun wantrouwen in den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert en van de feiten waar dit op steunde, zich niet hebben ontzien daaromtrent in den breede overleg te plegen met hun onderhebbende officieren, waarbij, voorzoover de Majoor de Bie betreft — gelijk uit de verklaringen van getuigen de reserve-eerste-luitenant Oltmans en de eerste-luitenant Davidson blijkt — gesproken is over de vraag of men de bevelen van den Luitenant-Kolonel Mussert nog verder zou opvolgen en zelfs over het voornemen hem van het leven te berooven.

De lichtvaardige wijze, waarop hoogere Officieren zich in een stemming van wantrouwen jegens den Luitenant-Kolonel Mussert lieten brengen, is aan het Hof gebleken uit de verklaring van den Luitenant-Kolonel van Diepenbrugge, die voor het Hof heeft opgegeven, dat de eigenaardige manier, waarop de Luitenant-Kolonel Mussert zijn vragen stelde, en diens onvoldoende bekendheid met den militairen toestand ter plaatse zijn wantrouwen in den persoon van dien Officier opwekte. Van zeer groote beteekenis voor den groei van den geest van wantrouwen tegen den Luitenant-Kolonel Mussert acht het Hof de niet genoeg te laken houding van zijn Kapitein-Adjutant, den getuige van der Mark, die zich niet heeft ontzien, achter den rug van zijn Chef, den Luitenant-Kolonel Mussert, om, met een beroep op het ten aanzien van dien Chef bestaand wantrouwen — waarvan deze getuige in zijn hoedanigheid van Adjutant zeker de ongegrondheid moest kennen — reeds den 12den Mei zich te wenden tot den Commandant der Groep Kil met het zeer dringend verzoek te bevorderen, dat de Luitenant-Kolonel Mussert van het Commando zou worden ontheven, aan welken aandrang de gemelde Commandant, de reserve-Kolonel van Andel, gelijk deze als getuige voor het Hof heeft verklaard, gevolg gegeven heeft. Toch had naar het oordeel van het Hof, ook deze maatregel niet tot gerechtvaardigd wantrouwen jegens den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert bij de betrokken militairen mogen leiden, nadat de Commandant der Vesting Holland, de Reserve-Luitenant-Generaal van Andel — ge-

lijk deze voor het Hof verklaard heeft — vorenbedoelden maatregel, waarvan hem de ongegrondheid was gebleken, onverwijld ongedaan had gemaakt, door den Luitenant-Kolonel Mussert in zijn Commando te herstellen, terwijl deze getuige bovendien voor het Hof heeft verklaard, dat hij als Commandant der Vesting Holland van de betrokken hoofdofficiëren samenwerking met den Luitenant-Kolonel Mussert heeft geëischt. Het Hof stelt vast, dat desondanks deze hoofdofficiëren in alle opzichten in gebreke zijn gebleven — gelijk uit de verklaringen van de betrokken getuigen, de Luitenant-Kolonels Mijsberg en van Diepenbrugge en den Majoor de Bie, is gebleken — de noodzakelijke medewerking aan den Luitenant-Kolonel Mussert te verleenen, doordat zij hem niet, onvolledig of verkeerd inlichtten op zijn desbetreffende vragen in zake militaire aangelegenheden, terwijl zij aan zijn bevelen niet voldeden. Het Hof brengt in dit verband naar voren de verklaringen van de getuigen, den reserve-Luitenant-Generaal van Andel, Commandant der Vesting Holland, en van den Kolonel van der Bijl, Commandant der Lichte Divisie, onder wier bevelen de hierbedoelde Commandanten zich bevonden, waaruit zonder eenig voorbehoud blijkt van hun afkeuring ten aanzien van het gedrag dezer Commandanten, die eigenmachtig — zonder voorkennis van hun Chefs — de in het belang der Krijgsverrichtingen geboden medewerking aan den Luitenant-Kolonel Mussert niet hebben verleend, zoodat de ongunstige gang dier krijgsverrichtingen waarlijk niet aan den Luitenant-Kolonel Mussert, maar veeleer aan hen, die hem niet in staat stelden zijn taak naar behooren te vervullen, te wijten is. In dit verband wil het Hof nog woordelijk aanhalen de verklaring van den getuige, den reserve-luitenant-Generaal van Andel, Commandant der Vesting Holland, dat „de wijze, waarop de Overste Mussert in den beginne met zeer weinig geoefende troepen Dordrecht heeft verdedigd, loffelijk was”, terwijl deze gezaghebbende getuige bovendien verklaard heeft de overtuiging te hebben gehad, dat de Luitenant-Kolonel Mussert te Dordrecht tot den laatsten man zou stand houden. Het is aan het Hof gebleken, dat eenige getuigen hebben verklaard, dat de Luitenant-Kolonel Mussert eigenschappen bezat en andere miste, waardoor aan zijn militaire geschiktheid om in oorlogstijd onder de moeilijkste omstandigheden als Commandant van Dordrecht op te treden, werd getwijfeld. Het Hof is echter van meening, dat het oordeel daaromtrent uitsluitend aan de Legerleiding toekomt, die getoond heeft den Luitenant-Kolonel Mussert door zijn plaatsing in het door hem gevoerde Commando daarvoor geschikt te achten, terwijl de door den Commandant der Vesting Holland getroffen maatregelen als bovenbedoeld eveneens daarop duiden.

In elk geval acht het Hof het volstrekt ontoelaatbaar, dat lagere Commandanten zich een beoordeeling dier geschiktheid zouden aanmatigen en door den Luitenant-Kolonel Mussert gegeven bevelen op eigen gezag niet zouden opvolgen, voorzover deze bevelen hun onjuist zouden voorkomen.

Het Hof stelt mitsdien vast, dat voor gerechtvaardigd wantrouwen in den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert uit hoofde van diens gezindheid geenerlei grond, hoe ook genaamd, aanwezig is geweest en dat zijn geschiktheid in oorlogstijd als Commandant van Dordrecht op te treden vaststaat door zijn aanwijzing als zoodanig door den Commandant der Vesting Holland. Het Hof stelt voorts vast, dat verschillende lagere Commandanten, waarvan het Hof een aantal als getuigen heeft gehoord, die op grond van twijfel hetzij aan de gezindheid hetzij aan de geschiktheid als vorenbedoeld van den Luitenant-Kolonel Mussert tot eigenmachtige verbreking der militaire gezagsverhoudingen zijn overgegaan, zich aan een der ernstigste vergrijpen, inzonderheid in oorlogstijd, hebben schuldig gemaakt, terwijl deze Commandanten door van hun persoonlijke opvatting met betrekking tot den Luitenant-Kolonel Mussert ook aan hun onderhebbenden te doen blijken, ten zeerste tot het groeiend wantrouwen jegens dien hoofdofficier hebben bijgedragen. Daarmede hebben zij niet alleen een behoorlijk verloop der krijgsverrichtingen benadeeld, maar stellig ook het feitelijk vergrijpen aan den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert bevorderd.

Deze laatste overweging meent het Hof in verband met de bepaling van de aan verdachten op te leggen straf niet buiten beschouwing te kunnen laten.

Waren de verdachten, de Reserve-Kapitein B. en de Reserve-eerste Luitenant K., niet door het voorbeeld en de gedragingen van hun meerderen, waarvan de Luitenant-Kolonel Mijsberg en de Majoor de Bie tot het beroepskader behoorden, mede opgezweept tot een stemming van wantrouwen jegens den Luitenant-Kolonel Mussert en hadden zij onafhankelijk daarvan hun daad gepleegd, dan zou het Hof zeker niet gearzeld hebben de zwaarste straf, welke de wet toelaat, op hen toe te passen.

De omstandigheden, waaronder de verdachten tot hun vergrijp jegens den persoon van den Luitenant-Kolonel Mussert zijn gekomen, zijn echter naar het oordeel van het Hof van dien aard, dat het in strijd met de rechtvaardigheid zou zijn op deze beide verdachten, die toch slechts een schakel vormden in de keten van schuldorzaken, welke tenslotte tot het misdrijf, waarvoor verdachten terecht staan, hebben geleid, de gevolgen der strafwet in volle zwaarte — hoezeer op zichzelf verdiend — te doen neerkomen.

Voorts acht het Hof uit een oogpunt van strafwaardigheid geboden tusschen beide verdachten te onderscheiden. Verdachte B., hoewel meerdere in rang, heeft zich door den verdachte K. laten overtuigen, dat het belang der landsverdediging de onschadelijkmaking van den Luitenant-Kolonel Mussert zou eischen, in verband waarmede verdachte B. tot arrestatie van dien hoofdofficier besloot, en voorzoover hem betrof, aan dit voornemen uitvoering heeft gegeven. Uit de verklaringen van getuigen is gebleken, dat verdachte B. bepaaldelijk niet beoogd heeft den Luitenant-Kolonel Mussert te doodden, daar hij hem alleen in arrest wilde stellen. De verdachte K. daarentegen is niet

alleen hetzij onmiddellijk, hetzij middellijk, de aanleiding geweest tot het optreden van den verdachte B. tegen den Luitenant-Kolonel Musser, maar is ook zonder daartoe eenige opdracht van verdachte B. te hebben gekregen bij diens poging tot vrijheidsberoving van gemelden Luitenant-Kolonel tusschenbeide gekomen en heeft daarbij op hem de doodelijke schoten gelost op een wijze — immers in borst en onderlijf van het slachtoffer —, welke blijk geeft van misdadige achteloosheid voor den persoon, dien hij onschadelijk wilde maken.

Mitsdien is het Hof van oordeel, dat met betrekking tot het aan de beide verdachten telastegelegde misdrijf de strafwaardigheid van den verdachte K. aanzienlijk hooger moet worden geacht te zijn dan die van den verdachte B.

O., dat het voor beide verdachten bewezen verklaarde voor ieder der verdachten oplevert het misdrijf van:

„*feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog*”,

strafbaar gesteld bij artikel 120 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

O., dat verdachten deswege strafbaar zijn, nu niet is gebleken van feiten of omstandigheden, die hun strafbaarheid zouden uitsluiten of opheffen;

O., dat het Hof nagenoemde straffen in overeenstemming oordeelt met den aard en den ernst van het door ieder der verdachten gepleegde feit en de omstandigheden, waaronder het werd begaan;

O., dat het Hof niet bewezen acht, hetgeen verdachten meer of anders is te laste gelegd dan boven is bewezen verklaard;

Gezien de artikelen 6, 10, 60, 61, 62, 120 van het Wetboek van Militair Strafrecht, artikel 91 van het Wetboek van Strafrecht, alsmede het Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie d.d. 12 Augustus 1941, Verordeningenblad d.d. 16 Augustus 1941, no. 156; ¹⁾

Recht doende in Naam van het Recht:

Verklaart wettig en overtuigend bewezen hetgeen verdachten is te laste gelegd in voege als boven bewezen werd verklaard;

Verklaart, dat het bewezene oplevert voor ieder der verdachten het strafbare feit voormeld;

Verklaart verdachten deswege strafbaar en veroordeelt deswege verdachte A. J. C. B. tot gevangenisstraf voor den tijd van *tien jaar*, en den verdachte A. J. K. tot een gevangenisstraf voor den tijd van *twintig jaar*;

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen hetgeen aan verdachten meer of anders is te laste gelegd dan hierboven bewezen is verklaard;

Spreekt hen daarvan vrij.

---

¹⁾ M.R.T. XXXVII, 150.

AMBTENARENRECHTSPRAAK.

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage.

Recht sprekende in militaire ambtenarenzaken.

Uitspraak van 23 Februari 1942.

Voorzitter: Mr. H. van Haeringen.

Militaire leden: S. G. Nauta Pieter en J. Th. Heins; leden: Mr. Th. G. Donner en A. Mastenbroek.

ARTT. 36, 1° EN 2° EN 37 WET RESERVE-PERSONEEL
LANDMACHT 1905.

Eervol ontslag op verzoek en wegens het eindigen van den tijd waarvoor hij als officier ter beschikking was, van een reservekapitein der Genie.

Op grond van de tweede reden was verweerder bevoegd het ontslag te verleen. Echter is in het ontslagbesluit ten onrechte vermeld dat het ontslag is verleend „op het daartoe door hem gedaan verzoek”. Wel heeft klager, na daartoe in de gelegenheid gesteld te zijn, dit verzoek gedaan, doch hij heeft dit aan verschillende voorwaarden gebonden en, volgens hem, onder dwang gedaan. Daaraan kan niet de beteekenis van een „eigen verzoek” worden gehecht als bedoeld in art. 36, 1°, hetwelk naar de taalkundige beteekenis als een onvoorwaardelijk en vrijwillig vragen van ontslag moet worden opgevat. Ofschoon door klager niet gevorderd, behoort het bestreden besluit, hetwelk in zijn geheel aan het oordeel van den beroepsrechter is onderworpen, wegens strijd met art. 36, 1°, te worden gewijzigd in dien voege, dat de clause „op het daartoe door hem gedaan verzoek” komt te vervallen. Het beroep ongegrond verklaard. De door klager bij aanvullende memorie gedane vordering tot het geven of doen geven van een nieuwe beoordeeling is niet-ontvankelijk, aangezien deze vordering buiten het beroepen besluit omgaat.

Het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, heeft de navolgende uitspraak gegeven inzake: Ir. M., wonende te Utrecht, klager, in persoon verschenen ter openbare terechtzitting, bijgestaan door zijn raadsman L. J. de Lagh, Majoor der Genie op nonactiviteit, wonende te Utrecht, tegen Generaal-Majoor N. T. Carstens, door den Bevelhebber van de Deutsche Weermacht in Nederland gemachtigd tot het nemen van besluiten, verweerder, voor wien ter openbare terechtzitting als gemachtigde is verschenen T. Paauwe, referendaris bij het Commissariaat voor de belangen van de voormalige Nederlandsche Weermacht, wonende te Voorburg.

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE,

Gezien de stukken;

Gehoord den klager, zijn raadsman en den gemachtigde van verweerder;

Gelet ook overigens op de behandeling der zaak ter openbare terechtzitting van 2 Februari 1942;

Wat de feiten betreft:

O. dat verweerder op 16 Augustus 1941 het navolgende besluit heeft genomen:

„De Generaal-Majoor N. T. Carstens, daartoe gemachtigd door den Bevelhebber van de Duitsche Weermacht in Nederland,

Op de voordracht van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie dd. 14 Augustus 1941, Afdeeling C, bureau 2, nr. 176;

Gelet op de bepalingen der Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905;

BESLUIT ALS VOLGT:

op het daartoe door hem gedaan verzoek, een eervol ontslag te verleen en uit den militairen dienst aan den Reserve-kapitein Ir. M., van het wapen der genie, zulks met toepassing van het bepaalde in de artikelen 36, sub 1°. en 2°. en 37 der hiervoren aangehaalde Wet”;

O. dat klager tegen dit besluit, voorzover op hem betrekking hebbende, bij op 9 October 1941 bij den Centralen Raad van Beroep ingekomen en door den voorzitter van dat College aan dit Gerecht, als te dezen bevoegd, toegezonden klaagschrift, gevolgd door een aanvullende memorie, beroep heeft ingesteld, en daarbij heeft verzoekt het besluit te vernietigen en een nieuwe beoordeeling omtrent klager te geven of te doen geven;

O. dat verweerder bij contra-memorie het bestreden besluit heeft verdedigd en heeft verzoekt het beroep ongegrond te verklaren;

In rechte:

O. dat klager in zijn voormelde aanvullende memorie blijkbaar het standpunt inneemt, dat hem bij het bestreden besluit ten onrechte ontslag is verleend;

O. dienaangaande, dat klager nadat verweerder hem bij brief van 23 Juli 1941, zijn voornemen om hem met toepassing van het bepaalde in de artikelen 36, sub 2°. en 37 der Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905, voor eervol ontslag in aanmerking te brengen, onder aantekening dat, indien klager eervol ontslag „op verzoek” mocht wenschen, hij uiterlijk 1 Augustus 1941, een daartoe strekkend request zou moeten indienen, in zijn op 28 Juli 1941 tot verweerder gericht schrijven aan verweerder heeft verzoekt, dat hem eervol ontslag zou worden verleend „op verzoek”, indien het onvermijdelijk mocht zijn dat hem eervol ontslag wordt verleend; voorts dat geen beslissing over het al dan niet aan hem te verleen en eervol ontslag uit den militairen dienst zou worden genomen, vóór-

dat de door hem naar voren gebrachte bezwaren tegen een omtrent hem ingebrachte beoordeelingsnota en het daarop gegrond voornemen van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie, zouden zijn onderzocht, en ten slotte zijn verzoek om eervol ontslag, als subsidiair en „vi coactus” gedaan, heeft aangeduid;

O. dat het Gerecht in dit aan verschillende voorwaarden gebonden en volgens klager onder dwang gedaan verzoek, niet de beteekenis kan hechten van een „eigen verzoek” als bedoeld in artikel 36, aanhef en sub 1°. der Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905, hetwelk naar de taalkundige beteekenis als een onvoorwaardelijk en vrijwillig vragen van ontslag moet worden opgevat;

O. dat het bestreden besluit, voorzoover daarbij aan klager „op daartoe door hem gedaan verzoek” ontslag wordt verleend, strijdt met het bepaalde bij artikel 36, aanhef en sub 1°. van de Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905;

O. dat verweerder aan klager ontslag mocht verleenen op grond van het bepaalde bij artikel 36, aanhef en sub 2°. van voormelde Wet, en terecht het beroepen besluit mede op deze wettelijke bepaling heeft gegrond, aangezien de tijd gedurende welken klager als reserve-officier ter beschikking moest blijven, blijkens de gedingstukken, op 1 October 1938, was geëindigd;

O. dat verweerder derhalve door klager bij het bestreden besluit eervol te ontslaan, gebruik heeft gemaakt van de hem bij artikel 36, aanhef en sub 2°, juncto artikel 37 der Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905, verleende bevoegdheid;

O. dat niet is gebleken, dat verweerder door het nemen van het ontslagbesluit in strijd met een ander te dezen toepasselijk algemeen verbindend voorschrift heeft gehandeld, behalve dan, zooals bovenvermeld, dat het ontslag niet had mogen worden aangeduid als te zijn verleend op daartoe door klager gedaan verzoek;

O. dat niet is gebleken, dat verweerder door het nemen van het bestreden besluit van de hem toekomende bevoegdheid een ander gebruik heeft gemaakt, dan tot de doeleinden, waartoe deze hem was verleend, met name niet, dat hij uit een onredelijk of onoirbaar motief zou hebben gehandeld, doch gebleken is, dat hij zich heeft laten leiden door een omtrent klager aan het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie door de Commissie, als bedoeld in artikel 30 van Voorschrift Beoordeelingslijsten, naar aanleiding van klagers bezwaarschrift tegen de omtrent hem ingediende beoordeeling d.d. 22 Juni 1940, uitgebracht rapport en advies d.d. 29 Mei 1941;

O. dat het beroep van klager bij gebreke van gronden als bedoeld in artikel 58, lid 1, der Ambtenarenwet 1929, juncto artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931, ongegrond behoort te worden verklaard;

O. dat, hoewel klager zulks in beroep niet vordert, het bestreden besluit, hetwelk in zijn geheel, voorzoover klager betreffende, aan

het oordeel van den beroepsrechter is onderworpen, behoort te worden gewijzigd, voorzover daarbij aan klager ontslag wordt verleend op „het daartoe door hem gedaan verzoek”, en wel in dier voege, dat deze clause komt te vervallen;

O. dat klagers bij aanvullende memorie gedane vordering tot het geven of doen geven van een nieuwe beoordeeling, niet-ontvankelijk is, aangezien deze vordering buiten het beroepen besluit omgaat;

Uitspraak doende in naam van het Recht!

Verklaart het beroep niet-ontvankelijk, voorzover klager daarbij vordert het geven of doen geven van een nieuwe beoordeeling;

Verklaart het beroep overigens ongegrond;

Wijzigd het besluit, waarvan beroep, inzoverre, dat daaruit, wat klager betreft, de bewoordingen „op het daartoe door hem gedaan verzoek” vervallen.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK

Hooge Raad (Burg. Kamer),

13 Nov. 1941.

(Mrs. van Loon, Fick, Nypels, van der Meulen en Smits)

ART. 3 AMBT.WET 1929 I. V. M. ART. 2 MIL. AMBT.WET 1931.
VORDERING TERMIJNEN MILITAIR PENSIOEN. ONBEVOEGDHEID
RECHTERL. MACHT. BEROEP VAN DEN STAAT DAAROP VOOR HET
EERST IN CASSATIE.

De geschillen over schuldvorderingen, die uit de rechtsbetrekking tusschen ambtenaar en Overheid voortvloeien voorzoverre daarbij sprake is van eene klacht over een besluit of handeling of weigering der administratie — i.c. het geschil tusschen verweerder en den Staat betreffende de weigering van de uitbetaling van termijnen van een pensioen, waarop verweerder als gewezen militair ambtenaar aanspraak deed gelden — zijn, met terzijdestelling van den algemeenere regel van art. 2 R. O. aan de kennisneming van de rechterlijke macht onttrokken.

De Staat mocht voor het eerst in cassatie op die onbevoegdheid een beroep doen.

(Rv. artt. 48, 398—429; R. O. art. 2; Ambt.wet 1929 art. 3.)

De Staat der Nederlanden, wiens zetel is gevestigd te 's Gravenhage, eischer tot cassatie van een op 6 December 1940 door de Arr.-Rechtbank te 's-Gravenhage tusschen partijen gewezen vonnis, adv. Jhr. Mr. G. W. v. d. Does,

tegen:

Pieter Anthonius Bonneveld, wonende te Vlissingen, verweerder in cassatie, adv. Mr. M. P. Plantenga.

DE HOOGHE RAAD, ENZ.,

O., dat uit het bestreden vonnis, voorzover thans van belang, blijkt:

dat Bonneveld, als gewezen matroos der Koninklijke Marine, ten laste van eischer in cassatie (den Staat) genoot een pensioen van f 820 per jaar; dat, na faillietverklaring van Bonneveld bij vonnis der Rechtbank te Middelburg van 3 Mei 1937, de rechter-commissaris in dit faillissement heeft bepaald dat van voormeld pensioen een bedrag van f 600 per jaar buiten het faillissement zou blijven; dat Bonneveld een volmacht tot invordering van zijn pensioen had gegeven aan de Gemeentelijke Leen- en Voorschotbank te Rotterdam en de Staat ingevolge die volmacht op 15 Mei 1937, toen het tweede kwartaal 1937 opvorderbaar werd, het geheele bedrag ad f 205 heeft voldaan aan de bank, daar deze ten laste van Bonneveld een vordering had tot die som wegens het in voorschot verstrekken aan den gedaagde van dat bedrag;

dat Bonneveld, na voormelde beschikking van den rechter-commissaris, den Staat in rechte heeft aangesproken voor de Rechtbank te 's-Gravenhage, tot uitbetaling, aan hem, Bonneveld, van de buiten het faillissement vallende gedeelten van het pensioen van de op 15 Mei en 15 Augustus 1937 vervallen termijnen, zijnde telkens *f* 150 met rente, stellende dat de Staat weigerde aan voormelde beschikking van den rechter-commissaris gevolg te geven;

dat de Staat deze vordering, voor zooverre betreft het door Bonneveld opgeëischte deel van den op 15 Augustus 1937 vervallen termijn niet heeft bestreden, doch wat betreft het buiten het faillissement vallende deel van de op 15 Mei 1937 opvorderbaar geworden termijn heeft aangevoerd, dat de weigering dit bedrag aan Bonneveld uit te betalen was gegrond op het voorschrift van art. 123 vijfde lid der Ambtenarenwet 1929, krachtens welke bepaling de Staat bevoegd was geweest tot uitbetaling van het bedrag van den eersten na de faillietverklaring vervallen termijn aan genoemde bank, zoodat hij niet meer gehouden was tot uitbetaling aan Bonneveld;

dat de Rechtbank bij het bestreden vonnis de vordering wat de beide termijnen betreft, aan Bonneveld heeft toegewezen na te hebben overwogen:

„dat wat betreft het beroep van den Staat op het vijfde lid van art. 123 van de Ambtenarenwet, dat volgens die bepaling bij overlijden, curateele of faillissement van den ambtenaar niettemin de eerste daarna vervallende termijn van bezoldiging of pensioen aan de instelling, die als gemachtigde optreedt, tot het bedrag van het verschuldigde, uitgekeerd wordt, wanneer zij, binnen 14 dagen nadat haar van het eindigen der volmacht kennis is gegeven, zulks verzoekt bij aangeteekenden brief onder opgave van redenen;

dat, dit voorschrift als een uitzondering op het gewone recht bepalend dat niettegenstaande het beëindigd zijn van de volmacht de eerste daarna vervallen termijn nog aan den gewezen gevolmachtigde zal kunnen worden uitgekeerd wanneer deze binnen den aangegeven tijd en op de voorgeschreven wijze daartoe een gemotiveerd verzoek doet, strikt moet worden toegepast en de Staat derhalve niet te zijner bevrijding zich kan beroepen op die wetsbepaling, nu hij zonder meer ongevraagd den eersten na het faillissement van eischer vervallen termijn aan de Gemeentelijke Leen- en Voorschotbank te Rotterdam heeft uitgekeerd;”

O., dat tegen deze beslissing wordt opgekomen met de navolgende middelen van cassatie:

Primair: S., althans v. t. van artt. 124, 160 en 161 der Grondwet, artt. 1 en 2 R. O., artt. 1, 3 en 58 der Ambtenarenwet 1929, artt. 1, 2 en 4 van de Militaire Ambtenarenwet 1931, artt. 48 en 156 Rv.,

doordat de Rechtbank, oordeelende over een weigering van den Staat tot uitbetaling van twee gedeeltelijke pensioentermijnen aan een gewezen matroos der Koninklijke Marine, mitsdien aan een gewezen militairen ambtenaar als zoodanig, zich niet ambtshalve on-

bevoegd heeft verklaard uit hoofde van het onderwerp des geschils, zulks ten onrechte:

omdat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage uitsluitend bevoegd is om over het onderwerpelijke geschil te oordeelen, althans de Rechtbank daartoe niet bevoegd was;

Subsidiair: S., althans v. t. van art. 123 der Ambtenarenwet 1929, art. 11 der Militaire Ambtenarenwet 1931 en art. 48 Rv.,

doordat de Rechtbank op grond der hierboven weergegeven overwegingen de vordering van den gefailleerden gepensioneerde tot betaling van den eersten na de faillietverklaring vervallen pensioentermijn, voorzover deze pensioentermijn buiten het faillissement viel, heeft toegewezen;

zulks ten onrechte:

omdat het doen van het voormelde verzoek niet is een vereischte voor het ontstaan van het recht van de voornoemde Voorschotbank op uitkeering van den eersten na de faillietverklaring vervallenden pensioentermijn en de Rechtb. niet aanneemt dat de uitkeering is geschied na den voormelden termijn hetgeen ook inderdaad niet het geval is;

O., dat verweerder ten aanzien van het primaire middel heeft aangevoerd dat, nu de Staat bij conclusie van antwoord in eersten aanleg den eisch gedeeltelijk heeft erkend, zonder zich op onbevoegdheid van de Rechtb. te beroepen, hij in cassatie niet meer over deze onbevoegdheid kan klagen;

O. te dien aanzien:

dat het primaire middel, inhoudende dat ten deze het geschil aan de rechtsmacht van den burgerlijken rechter is onttrokken en door de bepalingen der Ambtenarenwet 1929 bij uitsluiting is opgedragen aan het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, een beroep bevat op een regeling, welke van openbare orde is en waarop de rechter ook ambtshalve moet acht slaan;

dat een partij niet door haar te voren in het proces aangenomen houding zichzelf het beroep kan afsnijden op een dergelijke regeling, zoodat de Staat in ieder geval in cassatie nog over de onbevoegdheid van den burgerlijken rechter mocht klagen;

O. dat het primaire middel is gegrond;

dat toch de bepaling van art. 3 der Ambtenarenwet 1929 — toepasselijk verklaard in militaire ambtenarenzaken bij art. 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931 — voorzoveel hier van belang, inhoudt, dat onverminderd de wettelijke regelen omtrent de rechtspraak in pensioenzaken bestaande, de Ambtenarengerechten oordeelen bij uitsluiting over de besluiten, handelingen en weigeringen (om te besluiten of te handelen) ten aanzien van ambtenaren als zoodanig vericht of uitgesproken;

dat en blijkens de bewoordingen dezer bepaling en blijkens de geschiedenis van de totstandkoming der Ambtenarenwet 1929 de geschillen over schuldvorderingen, welke uit de rechtsbetrekking tusschen ambtenaar en Overheid voortvloeien, voorzoverre daarbij

sprake is van een klacht over een besluit of handeling of weigering der administratie, met terzijde stelling van den algemeenen regel van art. 2 R. O., aan de kennisneming van de rechterlijke macht zijn onttrokken;

dat de Militaire Ambtenarenwet 1931, blijkens art. 1 sub 3, onder militaire ambtenaren mede gewezen militaire ambtenaren begrijpt;

dat mitsdien het geschil tusschen Bonneveld en den Staat, betreffende de weigering door de Overheid van de uitbetaling van termijnen van een toegekend pensioen, waarop Bonneveld in zijn hoedanigheid van gewezen militairen ambtenaar aanspraak deed gelden, niet is onderworpen aan de rechtsmacht van den burgerlijken rechter en de Rechtbank zich onbevoegd had behooren te verklaren om van het geschil kennis te nemen;

Vernietigt het aangevallen vonnis;

Verklaart de Rechtb. te 's-Gravenhage onbevoegd van de vordering kennis te nemen.

Veroordeelt verweerder in de kosten. (Salaris en voorschotten in prima *f* 150, salaris in cassatie *f* 400, *Red.*).

Conclusie van den Adv.-Gen. Holsteyn.

Post alia:

Verweerder in cassatie heeft in de eerste plaats bij zijn conclusie van antwoord (waarbij hij heeft geconcludeerd alleen tot verwerping, niet tot niet-ontvankelijkverklaring van het beroep) aangevoerd, dat, nu de Staat bij conclusie van antwoord in eersten aanleg den eisch gedeeltelijk heeft erkend, zonder zich op onbevoegdheid van de Rechtbank te beroepen, hij in cassatie niet meer over deze onbevoegdheid kan klagen, terwijl verweerder bij pleidooi heeft betoogd, dat de cassatie over den in eersten aanleg niet betwisten pensioenstermijn niet toelaatbaar is wegens berusting (art. 399 Rv. j^o art. 334 van dat Wetboek). Blijkens het vonnis heeft de Staat in de procedure bij de Rechtbank het hiervoren vermelde, door Bonneveld aan zijn vordering ten grondslag gestelde sub 4 erkend voor wat betreft den tweeden, na de faillietverklaring opeischbaar geworden termijn, zijnde het gedeelte van het derde kwartaal 1937 dat buiten het faillissement van Bonneveld valt, ad *f* 150, en heeft de Rechtbank, daar de Staat de vordering voorzover betreft het door Bonneveld opgeëischte deel van dezen op 15 Augustus 1937 vervallen termijn niet heeft bestreden, dit gedeelte van Bonnevelts vordering toewijsbaar geacht, met dien verstande dat de rente alleen toewijsbaar is van den dag der dagvaarding. Naar mijne meening kan uit die erkenning en niet-betwisting geenszins worden afgeleid de ondubbelzinnige wil van den Staat zich — reeds bij voorbaat — bij een veroordeeling door de Rechtbank terzake van voorbedoeld gedeelte van Bonnevelts vordering neer te leggen, ook ingeval de Rechtbank onbevoegd mocht zijn uit hoofde van het onderwerp des geschils (art. 156 Rv.), en kan evenmin het in cassatie klagen van den Staat over die onbevoegdheid worden beschouwd als onvereinigbaar met

de door den Staat bij de Rechtbank aangenomen houding. Derhalve acht ik het cassatieberoep en het primair aangevoerde middel stellig toelaatbaar.

Dit middel is m.i. gegrond, daar inderdaad de Rechtbank heeft geoordeeld over een weigering van den Staat tot uitbetaling van twee gedeeltelijke pensioentermijnen aan een gewezen matroos der Koninklijke Marine, mitsdien aan een gewezen militairen ambtenaar als zoodanig, hoewel het oordeel over zoo'n uit de ambtenaarsverhouding voortvloeiend geschil door de Ambtenarenwet 1929 (bepaaldelijk de artt. 1, 3 en 58) in verband met de Militaire Ambtenarenwet 1931 (bepaaldelijk de artt. 1, 2 en 4) aan den gewonen, burgerlijken rechter is onttrokken en aan een bijzonderen rechter, den Ambtenarenrechter, is opgedragen; hiervoor is krachtige steun te vinden in de door eischer in cassatie bij pleidooi aangehaalde parlementaire geschiedenis der Ambtenarenwet. (Bijl. Hand. Tweede Kamer 1927/1928, no. 392, 3, Memorie van Toelichting; Bijl. Hand. Tweede Kamer 1928/1929, no. 91, 1, Voorloopig Verslag, 2. Memorie van antwoord.) ¹⁾ Met het door verweerder in cassatie aangevoerde, dat de Rechtbank niet heeft geoordeeld over een weigering tot uitbetaling van twee gedeeltelijke pensioentermijnen aan een — gewezen — ambtenaar als zoodanig, kan ik mij niet vereenigen; een weigeren om de beschikking van den Rechter-Commissaris in het faillissement van verweerder in acht te nemen bracht toch mede een weigeren tot uitbetaling aan een — gewezen — ambtenaar als zoodanig. Verweeders beroep op art. 117 der Ambtenarenwet 1929 kan hem niet baten, daar deze wet beslag en faillissement afzonderlijk behandelt (o.a. art. 123, vijfde lid), terwijl ik voorts niet kan inzien dat — zooals door verweerder mede is aangevoerd — in het cassatiemiddel de wet van 17 Februari 1922 S. 65 (Pensioenwet Zeemacht) als geschonden had moeten zijn aangehaald.

Voor het geval Uw Raad het primaire middel ondeugdelijk mocht oordeelen, merk ik ten aanzien van het subsidiaire middel op, dat dit mij ongegrond voorkomt, omdat de daarbij aangehaalde overweging en beslissing der Rechtbank geheel overeenkomstig de duidelijke, desbetreffende bepaling in het vijfde lid van art. 123 der Ambtenarenwet zijn.

Ik concludeer, dat de Hooge Raad zal vernietigen het vonnis der Rechtbank en deze onbevoegd zal verklaren van de ingestelde vordering kennis te nemen, met veroordeeling van verweerder in de kosten der procedure.

Overgenomen uit het Weekblad van het Recht van 7 Maart 1942. No. 172. — Red. M. R. T.

Verantwoordelijk voor het redactioneele gedeelte van den inhoud:

Mr. L. M. Rollin Couquerque en E. G. de Wijs.

Verantwoordelijk voor de advertenties: A. J. Kluck te den Haag.

Uitgever/Drukker: N.V. Boek- en Kunstdrukkerij v/h Mouton & Co., Herderstraat 5, den Haag. (K 1101).

---

¹⁾ Zie M.R.T. XXIV, blz. 329 en 554, XXV, blz. 46. Red. M.R.T.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Departement van Justitie

No. 1101, 2e Afdeling A/B/C

Betreffende:

Uitvoering der Verordening No. 's-Gravenhage, den 22 Juni 1942.
2/1941 betreffende de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie.

Bij de toepassing van de Verordening No. 2/1941¹⁾ is het raadzaam gebleken eenige nadere aanwijzingen te geven nopens de uitoefening van het algemeen en bijzonder toezicht over personen, aan wie voorwaardelijk gratie is verleend.

In verband daarmee moge ik de aandacht van U Edelhoogachbare/U Edelgrootachtbare vragen voor onderstaande uitwerking der in punt 3 van de dezerzijdsche circulaire van 26 Maart 1941, 2e afdeling B/7 gegeven richtlijnen.²⁾

Algemeen toezicht.

Gedurende den proeftijd is het Openbaar Ministerie belast met het toezicht op het gedrag van den veroordeelde en de naleving der voorwaarden.

Met dit toezicht zijn meer in het bijzonder belast het Openbaar Ministerie bij het Gerecht, hetwelk de straf heeft opgelegd, en de Officier van Justitie bij de Arrondissements-Rechtbank van het ressort, waar de veroordeelde woont of zich vestigt. Het Openbaar Ministerie bij het Gerecht, hetwelk de straf heeft opgelegd, doet daartoe van de gratie-beschikking mededeeling aan den Officier van Justitie.

De parketten geven onverwijld aan het Openbaar Ministerie bericht van iedere omstandigheid, die te hunner kennis mocht komen en die voor de richtige uitvoering der gratiebeschikking van belang kan zijn. Gelijke verplichting rust op het Openbaar Ministerie bij het Gerecht, hetwelk de straf heeft opgelegd, ten opzichte van mijn Departement. Het maakt daartoe gebruik van de formulieren B, resp. B.B.,

*Aan
den Heer Procureur-Generaal bij den
Hoogen Raad der Nederlanden;
Heeren Procureurs-Generaal bij de
Gerechtshoven.*

¹⁾ M.R.T. XXXVI, blz. 340.

²⁾ M.R.T. XXXVII, blz. 1. Zie ook nog „Leidraad voor de toepassing der Gratieverordening van J. Overwater in de Juli-aflevering 1942, blz. 157 van „Maandblad voor berechting en reclasseering.”

Red. M.R.T.

nadat zoo noodig in den onder punt 3 dier formulieren opgenomen zijn wijzigingen zijn aangebracht.

Bij het vorenstaande is uiteraard in de eerste plaats gedacht aan overtreding der voorwaarden; bestaat deze in het plegen van een strafbaar feit, zoo behoeft met het geven van bericht niet te worden gewacht totdat een onherroepelijke veroordeeling is gevolgd.

Heeft een veroordeelde zich schuldig gemaakt aan — of wordt hij ernstig verdacht van — een overtreding der voorwaarden zoo kan het uit een oogpunt van maatschappelijke veiligheid ongewenscht schijnen met de executie of voortzetting der executie te wachten totdat daaromtrent een definitieve beslissing is gevolgd. In zoodanig geval behoort het betrokken Openbaar Ministerie onverwijld — desnoods telefonisch — aan mijn Departement machtiging te verzoeken tot hervatting der executie.

Bijzonder toezicht.

Aan een voorwaardelijke gratie kan, zooals bekend, de bijzondere voorwaarde worden verbonden, dat de veroordeelde zich gedurende den geheelen proeftijd of een deel daarvan stelle onder het bijzonder toezicht eener reclasseeringsinstelling. In dit verband zij onder Uw aandacht gebracht, dat zulk een voorwaarde uitsluitend door den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied c.q. den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie wordt gesteld. Mocht het Openbaar Ministerie van oordeel zijn, dat bijzonder toezicht in een bepaald geval gewenscht is, dan kan het, ook nadat een gratiebeschikking is gegeven, een daartoe strekkend voorstel aan mijn Departement doen.

Is bijzonder toezicht van een reclasseeringsinstelling of anderszins ingeschakeld, zoo blijft het toezien op de naleving der algemeene voorwaarde, dat de veroordeelde geen strafbaar feit zal begaan, meer speciaal tot de taak van het Openbaar Ministerie behooren; het bijzonder toezicht heeft vooral betrekking op het gedrag van den veroordeelde en de naleving der bijzondere voorwaarden.

Terzake van de rapporteering ware te handelen, zooals bij de voorwaardelijke veroordeeling van strafrechtelijk meerderjarigen gebruikelijk is. Diensvolgens worden tusschen den eersten en den vijftienden der maand, volgende op het desbetreffende kalenderkwartaal — voor het eerst tusschen 1 en 15 Juli 1942 — rechtstreeks bij het Rijksreclasseeringsbureau van mijn Departement rapporten ingewacht omtrent het gedrag der veroordeelden, de naleving der voorwaarden en het resultaat der ingestelde reclasseeringspogingen. De daartoe ontworpen formulieren zullen vanwege mijn Departement aan de instellingen worden verschaft.

Uiterlijk drie weken vóór het einde van het bijzonder toezicht zendt het daarmede bekleede orgaan een samenvattend eindrapport zijner bevindingen in bij het Openbaar Ministerie bij het Gerecht, hetwelk de straf heeft opgelegd; afschrift van dit rapport wordt tegelijkertijd aan het Rijksreclasseeringsbureau gezonden.

Overtreding der voorwaarden ware onverwijld ter kennis van het Rijksreclasseringsbureau te brengen; bijzondere overtredingsformulieren zijn daarvoor niet ontworpen.

Opname van gratiebeschikkingen in het strafregister.

Ten einde aan de gratiebeschikkingen de noodige bekendheid te geven, zullen deze in het strafregister worden opgenomen, waartoe onderstaande aanwijzingen waren te volgen:

Het Openbaar Ministerie bij het Gerecht, hetwelk de straf heeft opgelegd, maakt van iedere beschikking, strekkende tot voorwaardelijke gratie, indien deze betrekking heeft op een veroordeeling vallende onder artikel 1 van het K.B. van 29 Februari 1896, S. Nr. 29, een „Bijblad voor het Strafregister” op volgens het model I, aan deze circulaire gehecht; valt de straf niet onder artikel 1, zoo maakt het Openbaar Ministerie een „Mededeeling” volgens nevensgaand model II op. „Bijbladen” en „Mededeelingen” worden zonder begeleidend schrijven aan den beheerder van het strafregister ingezonden, die deze stukken in het strafregister plaatst, het „Bijblad”, nadat het daarbij behoorend strafblad daarin is gelegd.

Wordt tot tenuitvoerlegging der oorspronkelijke straf besloten, zoo geeft het Openbaar Ministerie daarvan onverwijld kennis aan den beheerder, die den inhoud dezer kennisgeving op het „Bijblad” aantekent; de „Mededeelingen” worden in zoodanig geval uit het register verwijderd. Ook beschikkingen tot wijziging van den duur van den proeftijd brengt het Openbaar Ministerie onverwijld ter kennis van den beheerder, die daarvan aantekening houdt op „Bijblad” of „Mededeeling”.

In de uittreksels uit het strafregister ten dienste van de Justitie wordt, na vermelding der onderwerpelijke straf, mededeeling gedaan van een verleende voorwaardelijke gratie, zulks door vermelding van het gestelde achter de woorden „Verkorte inhoud der gratiebeschikking” en „Datum, waarop de tenuitvoerlegging der straf werd bevolen” van het „Bijblad” of de „Mededeeling”. Op gelijken voet wordt gehandeld bij het verstrekken van inlichtingen, met dien verstande evenwel, dat de gegevens, voorkomende op de „Mededeelingen”, buiten beschouwing blijven.

De beheerders dragen zorg, dat de „Mededeelingen” na het einde van den proeftijd uit de registers verwijderd worden.

Ik moge U verzoeken te willen toezien, dat ook met betrekking tot de beschikkingen, vóór de ontvangst dezer circulaire gegeven op grond van de Verordening Nr. 2/1941, op overeenkomstige wijze wordt gehandeld. Daartoe zullen de parketten van mijn Departement opgaven der tot heden gegeven voorwaardelijke gratiebeschikkingen ontvangen, waarin o.a. ook de einddata der proeftijden vermeld zijn.

Exemplaren van de hiervorenbedoelde „Bijbladen” en „Mededeelingen” kunnen voorshands door de parketten rechtstreeks worden aangevraagd bij de 2e Afdeling B van mijn Departement; het ligt

in het voornemen deze formulieren te doen opnemen in de map voor geunificeerd drukwerk.

Ik moge U Edelhoogachtbare/U Edelgrootachtbare verzoeken, den inhoud dezer aanschrijving ter kennis te brengen van de Gerechten, de parketten en de beheerders van het strafregister binnen Uw rechtsgebied, waartoe een voldoende aantal exemplaren hiernevens gaat.

De Secretaris-Generaal
van het Departement van Justitie,
SCHRIEKE.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Tuchtrecht en Strafrecht.

Het tuchtrecht, vooral ook de verhouding tusschen strafrecht en tuchtrecht, mag zich de laatste jaren wél verheugen in levendige belangstelling in rechtsgeleerde kringen. Het militaire tuchtrecht trok daarbij echter slechts matig de aandacht, ofschoon juist in de militaire maatschappij dat tuchtrecht reeds eeuwenlang een hoogst belangrijke rol vervult, en dus te verwachten is, dat daaruit ook voor andere groepen eenige leering te putten valt. De reden van die gematigde onverschilligheid zal wel hierin gezocht moeten worden dat de doorsnee-jurist voor het militair recht weinig belangstelling koestert, ja soms daarvoor zelfs den neus ophaalt. Volkomen ten onrechte, want meermalen viel het ons op dat verbeteringen werden bepleit welke in het militaire recht reeds lang in een of anderen vorm werkelijkheid waren. Dit was ook weer het geval na lezing van de belangwekkende openingsrede, op 30 Mei 1942 gehouden door den voorzitter der Vereeniging voor Strafrechtspraak, Jhr. Mr. Dr. L. H. K. C. van Asch van Wijck, en thans gepubliceerd in het Nederlandsch Juristenblad van 20 Juni 1942, No. 25, blz. 345—354. Slechts één enkele maal verwijst de spreker naar eene bepaling uit het Wetboek van Militair Strafrecht.

Mr. van Asch van Wijck keert zich tegen eene uitbreiding van het tuchtrecht buiten zijne „natuurlijke” grenzen, buiten zijn „van ouds bekenden zin”. „Veel van wat wij tuchtrecht noemen — zegt hij — is oneigenlijk tuchtrecht en niet anders dan vereenvoudigd strafrecht, maar dan zoo vereenvoudigd, dat het voor behoorlijk strafrecht niet wordt aanvaard.” De oorzaak daarvan moet hierin gezocht worden dat het huidige strafrecht het den rechter niet voldoende mogelijk maakt zijn gemeenschapstaak te vervullen. Daarin zal derhalve verbetering moeten worden gebracht en om daartoe te geraken stelt Spr. — als voorloopigen maatregel, in afwachting van een algeheele herziening van het Wetboek van Strafrecht en dat van Strafvordering — een reeks wijzigingen voor van materieelen en for-

meelen aard, welke, als dadelijk urgent, zullen moeten worden aangebracht. Wij doen uit die reeks hier en daar een greep.

Allereerst wijst Spr. op de wenschelijkheid om de mogelijkheid te openen om naast vrijheidstraf ook geldboete op te leggen eene combinatie welke het Economisch Sanctiebesluit reeds veroorlooft. Verder was ook door art. 14a, 3e lid W.v.S. reeds sinds 1929 afgeweken van het beginsel, dat de wetgever van 1881 als juist aanvaardde en dat door de Regeering in hare Memorie van Toelichting werd voorgestaan met de thans in onze ooren eenigszins apodictisch klinkende motiveering: „Vrijheidsberooving en geldboete zijn straffen van zoo-zeer verschillende aard en strekking, dat gelijktijdige oplegging van beide aan denzelfden persoon voor hetzelfde feit zich niet laat verdedigen, hoe dikwijls zoodanige cumulatie in het geldende regt ook voorkome.”¹⁾

In het militair recht is die combinatie, in eenigszins anderen vorm, sinds 1879 bekend en in 1903 door den wetgever gehandhaafd. Blijkens art. 25 Wet Krijgstucht kunnen verschillende arreststraffen gepaard gaan met inhouding van de soldij (geheel of gedeeltelijk). In de praktijk heeft die bijkomende tuchtrechtelijke straf steeds uitnemend gewerkt, de voorwaarden waaraan hare oplegging is gebonden, zijn zelfs wel eens te beperkt gevonden.

In de tweede plaats wenscht Spr. uitbreiding van de mogelijkheid tot oplegging van de bijkomende straf ontzetting van het recht tot uitoefening van bepaalde beroepen n.l. „bij veroordeeling ter zake van ieder strafbaar feit, door het plegen waarvan de verplichtingen van eer en zorgvuldigheid van een of meer beroepen bepaaldelijk werden of zouden worden geschonden.” Bij het woordje „eer” wordt in een noot gezegd: „Zie W.M.S. art. 25: „onwaardig”.” Deze vergelijking lijkt ons wel wat ver getrokken. Art. 25 betreft de *verlaging* van een onderofficier of een minderen militair.

Onder punt VIII van zijne desiderata wijst spreker, o.i. terecht nog eens op het te ver gaande individualistisch standpunt van art. 64 Strafvordering en op het daarbij te kort schieten in het rekening houden met de belangen der gemeenschap. Vergelijken wij daarmee de overeenkomstige voorschriften in de militaire rechtspleging, dan zien we dat daar de preventieve hechtenis, het voorloopig arrest, bij alle strafbare feiten is toegelaten, ongeacht de zwaarte der gestelde straf, terwijl de gronden waarop zij bevolen mag worden, in zeer algemeene bewoordingen zijn aangegeven.²⁾ De meening is wel uitgesproken, dat van de bevoegdheid welke de wet hier verleent, in de praktijk, in het bijzonder ook bij de verwijzing, een te ruim, onnoodig, gebruik werd gemaakt. Het toezicht van den Krijgsraad en het feit dat het preventief arrest bijna altijd in mindering wordt gebracht van de opgelegde straf vormen zekere correctieven. Wat betreft de zeemacht

¹⁾ Zie Smidt 1, blz. 137 (eerste druk).

²⁾ Zie artt. 4, 5, 7, 13, 14, 51, 155, 158, R.L.; artt. 2, 3, 5, 9, 49, 160, 163 R.Z. Voor Ned.-Indië ook M.R.T. XXXIII, blz. 133.

achten wij die meening trouwens onjuist. Ten aanzien van de landmacht schijnt het verwijt echter, althans in de mobilisatie-jaren, toen de militaire justitie, als gevolg van eene ondeugdelijk voorbereide organisatie, het werk niet afkon, niet ongegrond, en zijn verschillende militaire verdachten, reeds vóór de eventuele verwijzing, onnoodig lang in arrest gebleven. De Minister van Defensie achtte het dan ook noodzakelijk ter vermindering van dit euvel een Legerorder uit te vaardigen.¹⁾ De minder goede werking is dus niet te wijten aan onjuistheid van de wettelijke voorschriften betreffende het voorloopig arrest.

Mr. van Asch van Wijck klaagt ook over onvoldoende naleving door de openbare colleges en ambtenaren van de hun bij art. 162 Sv. opgelegde verplichting. Hij wenscht daarom als een misdrijf tegen het openbaar gezag in Titel VIII, Boek II Sr. eene bepaling op te nemen waarbij de hier bedoelde niet-aangifte strafbaar wordt gesteld. Immers zonder strafrechtelijke sanctie zal art. 162 wel steeds een doode letter blijven. Ook hier kan weer het militair recht ten voorbeeld dienen. Men zie de artt. 132 en 133 W.v.M.S. alwaar bovengenoemd plichtverzuim is strafbaar gesteld, in tijd van oorlog zelfs ook in culposen vorm. Parallel daarmee loopt art. 27(2) Reglement betreffende de krijgstuicht, luidende: „De meerdere die nalaat op te treden tegen de te zijner kennis gekomen krijgstuichtelijke vergrijpen maakt zich daardoor zelf aan een krijgstuichtelijk vergrijp schuldig.”²⁾

De mentaliteit op dit gebied schijnt overigens in de militaire maatschappij wel verschillend te zijn van die in ambtelijken kringen. Toepassing van de evengenoemde artikelen komt vrij zelden voor en van „het door overheidsinstanties voor de Justitie verdonkeremanen van gepleegde misdrijven” zal men weinig voorbeelden vinden.

Uit de rede van den spreker citeeren wij eindelijk nog het volgende: „Ten slotte een enkel woord over de zoogenaamde dubbele berechting. Een tot volle ontplooiing kunnend komen strafrecht zal het tuchtrecht brengen tot een werking binnen zijn natuurlijke grenzen, waarbij de bezwaren van dubbele berechting tot veel geringere proporties worden teruggebracht dan thans het geval is. Maar ook dan blijft een oplossing noodzakelijk. Deze ligt m.i. hierin dat, wanneer de strafrechtelijke justitie zich de aangelegenheid aantrekt, het tuchtrechtelijk leed toebrengen worde uitgesloten, met dien verstande dat aan de groep blijve het recht den delinquent voorloopig tot des strafrechters uitspraak en/of definitief daarna, tijdelijk of voorgoed, uit de groep te stooten of hem een waarschuwing of berisping toe te dienen. Immers de Justitie, de bevoegdheden hebbend haar hiervoor sub II en III toegedacht, zal wel naast het bepalen van het leed, dat

¹⁾ In dato 16 Januari 1940, Nr. 31. M.R.T. XXXV, blz. 533. Ook in de jaren 1914-1918 had men met dit euvel te kampen. Zie M.R.T. XIII, 97; XIV, 293.

²⁾ Evenzoo art. 2 (2) „Tuchtregeleingsbesluit gekazerneerde gemeentepolitie”. M.R.T. XXXVII, blz. 299.

den delinquent moet worden toegebracht, oordeelen over verwijdering uit de groep, maar zij zal zich daarbij toch voornamelijk richten naar de eischen der maatschappelijke orde. Het kan nu zijn dat bijzonder groepsbelang de tijdelijke of blijvende verwijdering of een berisping eischt, waartoe m.i. de groep het recht moet blijven houden, en waartegen, als het tuchtrecht maar omkleed is met de noodige waarborgen geen bezwaren zijn. Die waarborgen zullen moeten zijn dat, o.m. om dwingelandij van of in de groep te voorkomen, de tuchtspraak, in ieder geval in appèl, in meerderheid in handen is van buiten de groep staanden."

Richten wij nu nogmaals den blik naar het militair recht, dan zien we dat daar aan de evengenoemde wenschen van den spreker vrijwel letterlijk is voldaan. Blijkens art. 59 Wet Krijgstucht wordt ter zake van een door een militair begaan strafbaar feit, waarvan de militaire rechter kennis moet nemen of waarvoor hij hem veroordeeld heeft, den dader, boven de bij het vonnis uit te spreken of uitgesproken straf, geene krijgstuhtelijke straf opgelegd.

Verder is naast de aan den strafrechter gegeven macht om den schuldige ter zake van het begane misdrijf te straffen met ontslag uit den militairen dienst (art. 23 W.v.M.S.), aan het administratief gezag, den Minister van Defensie, de bevoegdheid toegekend hem uit den dienst weg te jagen (art. 69 W.K.). En tegen dit laatste ontslag staat den betrokkene beroep open bij het militair ambtenarengerecht en/of bij den Centralen Raad van Beroep. ¹⁾ Eerstgenoemd college is in meerderheid, de Centrale Raad geheel samengesteld uit „buiten de groep staande" niet-militairen. Tegen dat administratief ontslag na eene rechterlijke uitspraak zonder ontslag zijn intusschen meer malen bedenkingen aangevoerd. ²⁾

De opmerking kan, na lezing van het bovenstaande, wellicht gemaakt worden, dat de door ons getrokken vergelijkingen eenigszins mank gaan, omdat bij de militaire *straf*rechtspraak óók het tuchtrechtelijk element een hoogst belangrijk onderdeel vormt. Dit is inderdaad het geval, de militaire rechtspraak vindt zelfs hare uitsluitende reden van bestaan in de handhaving van de belangen der krijgstuht. Maar dit neemt niet weg dat zij daarbij ook het algemeen belang ter dege in het oog houdt. Bovendien reeds door een onder strenge tucht staande weermacht is óók het algemeen belang rechtstreeks gediend. Ook hier geldt het woord van Friedrich Rückert: „Wenn die Rose selbst sich schmückt, Schmückt sie auch den Garten."

¹⁾ Liever hadden wij echter als college van beroep ook in deze zaken het Hoog Militair Gerechtshof zien aangewezen. Onze pogingen in dien zin, in den tijd toen wij nog eenigen invloed konden oefenen op de totstandkoming van de Militaire Ambtenarenwet, mochten echter de instemming van de toenmalige Regeering niet verwerven.

²⁾ Zie o.a. Mr. Buiskool, M.R.T. XXXIII, 351, Mr. Marx, aldaar blz. 445. Verg. ook onze opmerkingen „Administratie en Justitie" M.R.T. XXX, 241.

RECHTSPRAAK.

Strafzaken van militairen aard.

Vredegerechtshof.

Arrest van 21 April 1942.

President: Mr. Dr. J. H. Carp.

Raadsheer: Mr. H. A. Helb; Militair Lid: Luitenant-Generaal b.d.
H. A. Seyffardt.

Procureur-Generaal: Prof. Mr. Dr. R. van Genechten.

Raadsheer: Mr. J. H. Rolandus Hagedoorn, te 's-Gravenhage.

Art. 287 jo art. 44 W.v.S.

Doodslag, gepleegd in zijne hoedanigheid van bevelvoerend militair (op 12 Mei 1940 als luitenant-kolonel opzettelijk twee personen op zijn bevel opzettelijk van het leven doen berooven, door opzettelijk daartoe aan twee hem ondergeschikte militairen bevel te geven: „Schiet ze neer”, waarop die militairen aan zijn bevel gehoorzaamend, opzettelijk van vlakbij uit hun met scherp geladen karabijnen op die personen hebben geschoten en hen hebben getroffen, tengevolge waarvan zij terstond zijn overleden).

Uitvoerige motiveering van de schuld en van de opgelegde straf: 12 jaren gevangenisstraf.

Het Vredegerechtshof te 's-Gravenhage heeft het navolgend arrest gewezen in de zaak van den Procureur-Generaal bij dit Gerechtshof tegen H. M., geboren te Utrecht den 18n Juni 1883, wonende te Apeldoorn, van beroep Luitenant-Kolonel b.d., gedetineerd, verschijnende in persoon.

HET VREDEGERECHTSHOF TE 'S-GRAVENHAGE,

Gezien de dagvaarding en de overige stukken van het geding;

Gelet op het ter terechtzitting gehouden onderzoek;

Gehoord den Procureur-Generaal in zijne vordering, dat verdachte worde veroordeeld ter zake van het doen plegen van doodslag tot gevangenisstraf voor den tijd van twintig jaar;

O., dat aan verdachte bij inleidende dagvaarding is te laste gelegd: dat hij den 12den Mei 1940 te Dordrecht, terwijl Nederland in oorlog was, als Luitenant-Kolonel van het Nederlandsche Leger, opzettelijk C. W. van Dijk en P. van Dijk, althans één dezer, in ieder geval een persoon, op zijn bevel opzettelijk van het leven heeft doen berooven, althans opzettelijk door misbruik van gezag heeft uitgelokt, dat genoemde personen, althans één hunner, opzettelijk van het leven werd beroofd, door opzettelijk daartoe aan twee, althans één, hem ondergeschikte militairen bevel te geven „Schiet ze neer”, waarop die militairen, althans één dezer, aan zijn bevel gehoorzaamend opzettelijk van vlakbij, in ieder geval op korten afstand, uit hun/zijn met scherp geladen karabijnen, althans karabijn, op die personen

hebben/heeft geschoten en hen hebben/heeft getroffen, tengevolge waarvan die personen, althans één hunner, terstond, althans kort daarop, zijn/is overleden;

althans, dat hij den 12den Mei 1940 te Dordrecht, terwijl Nederland in oorlog was, als Luitenant-Kolonel van het Nederlandsche Leger, opzettelijk C. W. van Dijk en P. van Dijk, althans één dezer, in ieder geval een persoon, op zijn bevel opzettelijk zwaar lichamelijk letsel heeft doen toebrengen, althans opzettelijk door misbruik van gezag heeft uitgelokt, dat aan genoemde personen, althans aan één hunner opzettelijk zwaar lichamelijk letsel werd toegebracht, door opzettelijk daartoe aan twee, althans één, hem ondergeschikt militair(en) bevel te geven „Schiet ze neer”, waarop die militairen, althans één dezer, aan zijn bevel gehoorzaamend opzettelijk van vlakbij, in ieder geval op korten afstand, uit hun/zijn met scherp geladen karabijnen, althans karabijn, op die personen hebben/heeft geschoten en hen hebben getroffen, tengevolge waarvan die personen, althans één hunner, een zwaar lichamelijk letsel uitmakende verwonding bekwamen/bekwam, waaraan zij/hij kort daarop zijn/is overleden;

althans, dat hij op den 12den Mei 1940 te Dordrecht, terwijl Nederland in oorlog was, als Luitenant-Kolonel van het Nederlandsche Leger opzettelijk C. W. van Dijk en P. van Dijk, althans één dezer, in ieder geval een persoon, op zijn bevel opzettelijk heeft doen mishandelen, althans door misbruik van gezag heeft uitgelokt, dat genoemde personen/persoon opzettelijk werd(en) mishandeld, door opzettelijk daartoe aan twee, althans één, hem ondergeschikte militair (en) bevel te geven op die personen/persoon te schieten, waarop die militairen, althans één hunner, aan dat bevel gehoorzaamend opzettelijk uit hun/zijn geladen karabijnen, althans karabijn, op die personen hebben/heeft geschoten en hen hebben getroffen, tengevolge waarvan die personen, althans één hunner, pijnlijk werd(en) getroffen en zijn/is overleden;

O., dat uit het uittreksel uit het stamboek der officieren van de voormalige Nederlandsche Weermacht blijkt, dat verdache op 19 September 1900 zich bij het Regiment Grenadiers en Jagers vrijwillig als Grenadier heeft verbonden voor 6 jaar en hij bij Koninklijk Besluit van 30 Januari 1939 aangesteld is tot Luitenant-Kolonel, Commandant van het 2de Regiment Wielrijders;

O., dat ter terechtzitting van het Hof zijn voorgelezen een tweetal verklaringen van doodschouw, waarvan de inhoud luidt: 1. „Gemeente Dordrecht. Verklaring van Doodschouw. Ondergeteekende K. Fuite, belast met het verrichten van doodschouw in de gemeente Dordrecht, verklaart te hebben geschouwd het lijk van Christiaan Willem van Dijk op 22 Mei 1940 aan de Alg. Begraafplaats, oud 38 jaar. Hij heeft bevonden, dat de oorzaak van den dood is geweest: No. 196. Oorlogsgeweld. Dordrecht, 25 Mei 1940. (get.) K. Fuite.”; 2. „Gemeente Dordrecht. Verklaring van doodschouw. Ondergeteekende K. Fuite, belast met het verrichten van doodschouw in de gemeente Dordrecht, verklaart te hebben geschouwd het lijk van Pieter

van Dijk op 22 Mei 1940 aan de Alg. Begraafplaats, oud 36 jaar. Hij heeft bevonden, dat de oorzaak van den dood is geweest: No. 196. Oorlogsschotwond. Dordrecht, 25 Mei 1940. (get.) K. Fuite.”;

O., dat ter terechtzitting als getuigen onder eede hebben verklaard: Henricus Cornelis Nicolaas Vugts: dat hij op 12 Mei 1940 als gewoon dienstplichtig-soldaat was ingedeeld bij de Verbindings-afdeeling van het 2de Regiment Wielrijders; ;

dat hij te zamen met getuige Sieverding en een hem onbekenden militair, op last van een Adjutant-onderofficier een tweetal personen, de gebroeders van Dijk, als arrestanten moest brengen naar het terrein van de gasfabriek bij het Papendrechtsche Veer;

dat, toen zij op dat terrein aangekomen waren, verdachte aldaar aanwezig was;

dat de gebroeders van Dijk toen aldaar voor den muur zijn geplaatst met het gezicht naar dien muur gewend;

dat hij en getuige Sieverding achter de gebroeders van Dijk stonden, met het geweer in de houding van vaardig;

dat door een meerdere het commando „vuur” is gegeven;

dat hij en getuige Sieverding toen hebben geschoten;

dat de gebroeders van Dijk toen onmiddellijk zijn neergevallen;

dat een hunner onmiddellijk dood was, maar dat de andere nog teekenen van leven gaf;

dat hij, getuige, dien andere het genadeschot heeft gegeven;

dat hij niet heeft gehoord, dat verdachte van af het oogenblik, dat de gebroeders van Dijk op het terrein van de gasfabriek waren aangekomen, ook maar een enkel woord tegen hen heeft gesproken;

Roelof Büter: dat hij op 12 Mei 1940 sergeant-ordonnans was, toegevoegd aan verdachte;

dat hij zich dien dag op de binnenplaats van de gasfabriek bevond;

dat hij zag, dat aldaar twee burgers, de gebroeders van Dijk, door een patrouille werden binnengebracht;

dat hij gezien heeft, dat verdachte iets vroeg aan de tot die patrouille behorende militairen;

dat hij niet heeft gezien of gehoord, dat verdachte iets tegen de gebroeders van Dijk heeft gezegd;

dat de gebroeders van Dijk op korten afstand voor den muur werden geplaatst met het gelaat gewend naar den muur;

dat verdachte daarna „vuren” heeft gecommandeerd;

dat de gebroeders van Dijk onmiddellijk na het schieten ter aarde zijn gestort;

Gerardus Wilhelmus Jozef Maria Sieverding: dat hij op 12 Mei 1940 als gewoon dienstplichtig-soldaat was ingedeeld bij den Staf van II-2 R.W.:

dat hij dien dag was ingedeeld bij de patrouille, die de gebroeders van Dijk moest overbrengen naar het terrein van de gasfabriek;

dat bij die patrouille ook waren ingedeeld getuige Vugts en een hem onbekende soldaat;

dat verdachte op het terrein van de gasfabriek aanwezig was;

dat hij, getuige, op een desbetreffende vraag van verdachte geantwoord heeft: „Dit zijn N.S.B.ers, ze zijn gehaald uit een huis, waaruit geschoten is.”;

dat hij echter zelf niet gezien heeft, dat er uit een huis was geschoten, maar dat hij dit slechts van anderen vernomen had;

dat de gebroeders van Dijk met hun gelaat naar den muur werden geplaatst;

dat verdachte toen „vuren” commandeerde;

dat hij, getuige, en getuige Vugts toen hebben geschoten;

dat de gebroeders van Dijk onmiddellijk ter aarde zijn gestort;

dat de gebroeders van Dijk gedurende al dien tijd geen woord hebben gesproken, terwijl ook verdachte niets tegen hen heeft gezegd;

Simon Geert Vegter: dat hij Reserve-Officier van Gezondheid der 1ste klasse is;

dat hij op 12 Mei 1940 zich bevond op het terrein van de gasfabriek;

dat hij aldaar twee burgers zag binnenleiden door een patrouille;

dat ook verdachte daar aanwezig was;

dat hij verdachte aan de soldaten heeft hooren vragen: „Mannen, wat heb je daar voor kerels?”;

dat een der soldaten antwoordde: „Dat zijn een paar van die verkeerde N.S.B.ers, die uit een huis hebben geschoten.”;

dat hij niet gehoord heeft, dat verdachte ook maar een enkel woord tegen de gebroeders van Dijk heeft gesproken;

dat hij daarop verdachte heeft hooren zeggen: „Schieet ze neer”;

dat hij, getuige, toen heeft hooren schieten;

dat hij, getuige, toen naar de plaats is gegaan, waar geschoten was, en aldaar de gebroeders van Dijk op den grond zag liggen;

dat een reeds dood was, maar de andere nog leefde;

dat hij toen een der soldaten order heeft gegeven dezen het genadeschot te geven;

dat zulks is geschied;

Willem Mannessen: dat hij op 12 Mei 1940 ingedeeld was als gewoon dienstplichtig-soldaat bij het Korps Rijdende Artillerie;

dat hij zich dien dag bevond op den Bleekersdijk te Dordrecht;

dat hij op een bepaald oogenblik hoorde schieten en lichtflitsen zag, die kwamen uit een raam van het huis van de gebroeders van Dijk of uit hun tuin;

dat hij zich naar dat huis heeft begeven;

dat hij, aldaar aangekomen, een aantal militairen dat huis zag binnendringen en een oogenblik later de gebroeders van Dijk het huis zag uitkomen met de handen boven het hoofd, gevolgd door de militairen;

dat hij zich bij deze militairen heeft gevoegd, doch zelf niet aan het onderzoek in het huis heeft deelgenomen;

dat hij daarna Christiaan van Dijk heeft gefouilleerd en een portefeuille op hem heeft gevonden, inhoudende o.m. een lidmaatschapskaart van de N.S.B., en een aanstelling tot kringleider;

dat daarop een officier aan twee der militairen opdracht gaf, de gebroeders van Dijk naar den Commandopost van den Regiments-Commandant te brengen, welke zich bevond op het terrein van de gasfabriek;

dat hij, getuige, bevel kreeg deze soldaten den weg daarheen te wijzen;

dat hij, bij de gasfabriek aangekomen, verdachte zag staan, in gesprek met een onderofficier;

dat verdachte hem, getuige, vroeg, wijzende op de gebroeders van Dijk, wat dat voor menschen waren;

dat hij, getuige, toen zeide: „Dat zijn menschen, die gehaald zijn uit een huis, waaruit is geschoten.”;

dat hij, getuige, de eerste is geweest van de manschappen der patrouille, die verdachte heeft aangesproken;

dat verdachte hem, getuige, opdracht gaf de gebroeders van Dijk naar de binnenplaats te brengen;

dat aldaar verdachte hem, getuige, nogmaals vroeg: „Wat zijn dat voor menschen, wat hebben zij gedaan?”;

dat hij, getuige, toen antwoordde: „Dat zijn N.S.B.-ers, die uit een huis zijn gehaald, waaruit is geschoten”;

Johanna Vermeer, weduwe van A. M. Anceaux:

dat zij zich op 12 Mei 1940 bevond ten huize van den Heer Spiering aan den Dubbeldamscheweg 4 te Dordrecht;

dat dit huis is gelegen vlak naast het huis van de gebroeders van Dijk;

dat zij zich dien morgen te ± halfzes in de serre aan de achterzijde van de woning bevond;

dat er plotseling in de nabijheid werd geschoten;

dat zij niet gezien heeft, dat er uit het huis van de gebroeders van Dijk werd geschoten;

dat zij tegen den middag van dienzelfden dag eenige lichtkogels van verschillende kleur in de lucht heeft zien zweven;

dat zij niet den indruk had, dat deze lichtkogels uit den tuin van de gebroeders van Dijk waren afgeschoten, maar dat zulks was geschied op veel grooteren afstand;

Albert Frankenhuis:

dat hij op 12 Mei 1940 als gewoon dienstplichtig-soldaat was ingedeeld bij de Verbindingsafdeeling van het 2de Regiment Wielrijders;

dat hij in den loop van den middag zich bevond in een woning dicht bij het huis van de gebroeders van Dijk;

dat er herhaaldelijk geschoten werd;

dat hij tegen de eigenaresse van dat huis zeide: „Dat zijn geen schoten van Duitschers, dat zijn N.S.B.-ers”;

dat hij, getuige, toen vroeg: „Wonen er hier ook N.S.B.-ers in de buurt?”;

dat de eigenaresse toen het huis van de gebroeders van Dijk aanwees;

dat hij, getuige, toen den getuige Breen heeft gewaarschuwd;

dat zij naar dat huis zijn gegaan en daar aangeklopt hebben;

dat er een man hem, getuige, opendeed;

dat hij, getuige, dezen man gelastte zijn handen boven het hoofd te heffen en hem te volgen;

dat deze man daaraan voldeed;

dat er zich in de woning nog een andere man, alsmede een vrouw en een kind bevonden;

dat hij beide mannen heeft geleid naar getuige Breen;

Willem Breen:

dat hij op 12 Mei 1940 ingedeeld was als Reserve-Eerste-Luitenant bij het 2de Regiment Wielrijders;

dat hij dien dag te ± 16.00 huiszoeking heeft gehouden in het huis van de gebroeders van Dijk;

dat hij zulks gedaan heeft op eigen initiatief, aangezien hij van een tweetal burgers, een vrouw en een man, had vernomen, dat er uit dat huis lichtsignalen zouden zijn gegeven;

dat hij zich niet herinnert, dat daarbij ook gezegd werd, dat er van uit dat huis met vuurwapens zou zijn geschoten;

dat hij in de bedoelde woning o.m. heeft gevonden: insignes en bescheiden (ledenlijsten van de N.S.B.), waardeloos Duitsch bankpapier en een krantenknipsel met de photo van den Führer, zoodat mede een doosje met het opschrift „Luftkugeln”, hetwelk inderdaad luchtdrukkogeltjes bleek te bevatten;

dat hij geen wapens of munitie heeft aangetroffen;

dat hij ter plaatse de gebroeders van Dijk niet heeft verhoord, maar hen onverwijd heeft doen wegvoeren naar den getuige van der Valk;

Jacobus Wilhelmus de Lange:

dat hij op 12 Mei 1940 als gewoon dienstplichtig-soldaat was ingedeeld bij II-2 R.W.,

dat hij dien dag opdracht kreeg om met eenige andere militairen het huis van de gebroeders van Dijk te doorzoeken;

dat hij in die woning heeft gevonden eenige insignes en bescheiden, die betrekking hadden op de N.S.B., alsmede een photo van Hitler op een krantenuitknipsel;

dat hij geen vuurwapens, munitie of ander schietgerei in die woning heeft aangetroffen;

Frank Eduard Jan van der Valk:

dat hij op 12 Mei 1940 als Reserve-Eerste-Luitenant was ingedeeld bij het 2de Regiment Wielrijders;

dat hij, toen hij dien dag te Dordrecht aankwam, vernomen had, dat er uit huizen op de soldaten werd geschoten;

dat hij dit echter persoonlijk niet heeft gezien of op andere wijze geconstateerd;

dat hij niet heeft vernomen en ook niet heeft gezien, dat er uit het huis van de gebroeders van Dijk lichtkogels zouden zijn afgeschoten;

dat hij daarover ook nimmer met een enkel woord heeft gesproken;

dat dien dag te $\pm$ 17.00 door een patrouille onder commando van den getuige Breen de gebroeders van Dijk bij hem werden gebracht;

dat hij deze personen heeft gefouilleerd, maar niets bijzonders op hen heeft gevonden;

dat hem tevens werd overhandigd een pakket met bescheiden en verschillende voorwerpen;

dat hij deze bescheiden en voorwerpen heeft onderzocht;

dat hij hieronder aantrof een aantal ledenlijsten der N.S.B., insignes, foto's op een krantenuitknipsel van Hitler en Göring, alsmede een rond blikken doosje, waarop stond gedrukt: „Luftkugeln”;

dat hij dit doosje heeft geopend, maar dat hij thans niet meer zeker weet, of dit doosje inderdaad luchtdrukkogeltjes bevatte;

dat hij behalve enkele korte vragen, die hij gesteld heeft, de gebroeders van Dijk niet aan een onderzoek heeft onderworpen, maar hen voor nader onderzoek heeft doorgezonden naar den commandopost van verdachte;

dat hij ook de inbeslaggenomen bescheiden en voorwerpen heeft doorgezonden aan verdachte, met uitzondering van het doosje „Luftkugeln”, dat hij heeft doen opbergen in een P.A.G. trekker;

Adriana van der Sijde, weduwe van Aart van Herwijnen:

dat op 12 Mei 1940 getuige Mannessen in den middag aan haar woning kwam en haar wat te eten en te drinken vroeg;

dat zij, getuige, Mannessen toen een kop thee aangereikt heeft;

dat de woning van de gebroeders van Dijk zich schuin tegenover haar woning bevindt;

dat zij dit huis echter slechts gedeeltelijk kon zien, aangezien zich geboomte om dat huis bevindt;

dat zij op dat oogenblik plotseling hoorde schieten;

dat de schoten kwamen uit de richting van het huis van de gebroeders van Dijk;

Frans van Herwijnen:

dat hij op 12 Mei 1940 met zijne moeder en getuige Mannessen vóór zijn woning stond;

dat de woning van de gebroeders van Dijk schuin tegenover de woning, waar hij en zijne moeder wonen, is gelegen;

dat hij plotseling hoorde schieten en een kleine vuurstraal en rook zag;

dat er geschoten werd uit de richting van de boomengroep, die zich bevindt om het huis van de gebroeders van Dijk;

Adriana Ponten, weduwe van Christiaan van Dijk:

dat zij op 12 Mei 1940 zich in haar woning bevond met haar man en haar zwager in de huiskamer;

dat er plotseling gebeld werd aan de deur van het sousterrain en aan die van de bovenverdieping;

dat haar man boven en haar zwager beneden de deur gingen opendoen;

dat er een vijftal militairen stonden, die riepen: „Handen omhoog” en haar man en haar zwager medenamen;

dat tegelijkertijd het geheele huis door de militairen werd doorzocht;

dat zij, getuige, later heeft vernomen, dat er in haar huis o.a., N.S.B.-bescheiden, een photo van Hitler, alsmede een doosje met kogeltjes waren gevonden;

dat op 12 Mei 1940 zij en haar echtgenoot lid waren van de N.S.B., maar dat haar zwager daarbij niet was aangesloten maar zelfs zeer afwijzend daartegenover stond;

dat de gevonden kogeltjes aan haar man toebehoorden, die er vroeger uit een windbuks mee schoot;

dat hij nimmer munitie of vuurwapens of ander schietgerei in huis heeft gehad;

dat zich wel in haar woning een aan haar man of aan haar zwager toebehoorend z.g. „stakkelicht” heeft bevonden;

dat zij dat voorwerp later uit angst verborgen heeft gehouden;

dat de aanwezigheid van dit instrument, waarvan zij vernomen heeft, dat het in de scheepvaart gebezigd wordt, haar verklaring vindt in het feit, dat de vader van haar, getuige's, echtgenoot het beroep van scheepshersteller heeft uitgeoefend;

Franciscus Josephus Oortgrijs, (tevens als deskundige):

dat het instrument, dat getuige de weduwe van Dijk—Ponte verborgen had, een zoogenaamd „stakkelicht” was;

dat dit stakkelicht slechts gebezigd kan worden als een fakkel en bestemd is voor in nood verkeerende schepen, terwijl het volstrekt uitgesloten is, dat met een dergelijk instrument lichtkogels zouden kunnen worden afgeschoten;

Leendert Oosten:

dat het instrument, dat de weduwe van Dijk—Ponte verborgen had, een stakkelicht was;

dat de vader van van Dijk een scheepswerf had en het beroep van scheepshersteller uitoefende;

O., dat verdachte heeft opgegeven:

dat hij zich in den namiddag van den 12den Mei 1940 op zijn

commandopost bevond, in de woning van den Directeur van de Gasfabriek te Dordrecht;

dat hij op een bepaald oogenblik aan de telefoon van het veerhuisje werd geroepen;

dat hij zich daartoe begaf over het erf naast de directeurswoning;

dat zich op dat erf vele militairen bevonden;

dat, toen hij, verdachte, daar passeerde, een militair, van wien hij thans weet, dat het getuige Mannessen was, hem mededeelde: „Er zijn zoo juist twee burgers, die geschoten hebben, binnengebracht;

dat hij, verdachte, getuige Mannessen gevraagd heeft: „Waar zijn die kerels?”;

dat hij zich toen begeven heeft naar de plaats, die getuige Mannessen hem aanwees, zijnde dit het tweede binnenerf van de Gasfabriek;

dat hij aldaar bij den muur een tweetal burgers zag staan, met het gelaat naar den muur gekeerd en de handen geheven boven het hoofd;

dat achter hen stonden twee soldaten met het geweer in de houding van vaardig;

dat daaromheen nog andere soldaten stonden;

dat hij aan de militairen, die met hun geweer in de houding van vaardig stonden, vroeg: „Zijn dat die kerels, die geschoten hebben?”;

dat een hunner toen antwoordde: „Ja, dat zijn die verrekte kerels.”;

dat hij, verdachte, toen op dat oogenblik gezien heeft, dat de jongste der twee personen, Christiaan van Dijk, zijn oogen dichtkneep, terwijl de andere, P. van Dijk, hem, verdachte, aankeek met een schuldbevusten blik, die duidelijk zeide: „Wij zijn erbij.”;

dat hij, verdachte, aan de gebroeders van Dijk geen enkele vraag heeft gesteld en hen met geen enkel woord heeft toegesproken;;

dat hij op dat oogenblik schuin links voor de gebroeders van Dijk stond;

dat hij zich niet rechtstreeks tot de gebroeders van Dijk heeft gewend, omdat hij van meening was, dat zij terdege hadden begrepen, dat de vragen, die hij gesteld had aan de militairen, en de antwoorden, die hij, verdachte, op zijn vragen van die militairen had ontvangen, voor hen — de gebroeders van Dijk — bedoeld waren, respectievelijk door hen waren gehoord;

dat hij, verdachte, door hetgeen getuige Mannessen hem had medegedeeld — „Er zijn twee burgers binnengebracht, die geschoten hebben.” — geheel overtuigd was van de schuld van de gebroeders van Dijk;

dat hij, verdachte, mitsdien, mede gelet op hun schuldbevuste houding, een nader onderzoek volkomen overbodig achtte;

dat hij, verdachte, toen aan de beide militairen, die met hun geweer in de houding van vaardig stonden, het bevel heeft gegeven: „Schiet ze neer.”;

dat aan dit bevel terstond is gevolg gegeven en de gebroeders van Dijk ter aarde stortten;

dat hij zich tot het geven van dat bevel volkomen gerechtigd achtte, daar hem, verdachte, tijdens de oorlogsdagen per radio de last van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht was doorgegeven, luidende deze last: „Ingeval uit huizen geschoten wordt en men overtuigd is van schuld, moeten alle mannelijke personen, die in dat huis worden aangetroffen, onmiddellijk worden neergelegd.”;

dat hij ook thans ter terechtzitting nog niet overtuigd is van de onschuld van de door hem, verdachte, ter dood gebrachte gebroeders van Dijk;

dat er immers uit hun huis is geschoten;

dat hij, verdachte, voorts enkele dagen na den oorlog toegezonden heeft gekregen van getuige van der Valk de in beslag genomen voorwerpen uit het huis van de gebroeders van Dijk en dat zich in dat pakket, bij de overige voorwerpen en bescheiden, ook een doosje bevond, bevattende patronen van een kaliber tusschen dat van een revolver en een pistool en voorzien van verschillende kleuren, welke patronen kennelijk lichtkogels waren;

dat hij overigens na rijp beraad en kalm overleg zijn besluit tot het ter dood brengen van de gebroeders van Dijk heeft genomen, meenende hij, verdachte, daarmede zijn Vaderland op de beste wijze te dienen;

O., dat het Hof door den inhoud van voormelde bewijsmiddelen en de daaruit voortvloeiende redengevende feiten en omstandigheden de overtuiging heeft bekomen, dat verdachte op den 12den Mei 1940 te Dordrecht, terwijl Nederland in oorlog was, als Luitenant-Kolonel van het Nederlandsche Leger, opzettelijk Ch. W. van Dijk en P. van Dijk op zijn bevel opzettelijk van het leven heeft doen berooven, door opzettelijk daartoe aan twee hem ondergeschikte militairen bevel te geven: „Schieť ze neer”, waarop die militairen aan zijn bevel gehoorzaamend, opzettelijk van vlakbij uit hun met scherp geladen karabijnen op die personen hebben geschoten en hen hebben getroffen, tengevolge waarvan die personen terstond zijn overleden.

Naar aanleiding van de voor het Hof afgelegde verklaringen van getuigen en de opgaven van verdachte overweegt het Hof het volgende:

Het Hof onderscheidt de verklaringen, welke betrekking hebben op het bevel van verdachte tot neerschieten van de gebroeders van Dijk, en die, welke hun aanhouding betreffen of daarmede zijdelings in verband staan. Het Hof stelt daarbij op den voorgrond, dat voor de bepaling van de schuld van den verdachte uitsluitend de eerstbedoelde verklaringen in aanmerking komen, omdat verdachte — naar is komen vast te staan — geenerlei onderzoek hoegenaamd heeft ingesteld naar de gegrondheid van de redenen tot aanhouding der gebroeders van Dijk, doch heeft volstaan met de onverwijld aanvaarding van de hem door eenige soldaten — getuigen Mannessen en Sieverding — gedane mededeeling, dat de gebroeders van Dijk N.S.B.-ers waren en waren gehaald uit een huis, waaruit geschoten

was. Een onderzoek naar de gegrondheid van de redenen tot aanhouding van de gebroeders van Dijk aan de hand der daaromtrent afgelegde getuigenverklaringen kan derhalve voor de beantwoording van de vraag, of verdachte het hem ten laste gelegde misdrijf heeft gepleegd, buiten beschouwing blijven. Met betrekking tot deze vraag behoort slechts overwogen te worden, of verdachte, de toenmaals gegeven oorlogsomstandigheden in aanmerking genomen, gerechtigd is geweest het bevel te geven de gebroeders van Dijk neer te schieten.

Verdachte heeft zich ter rechtvaardiging van zijn daad beroepen op een hem medegedeeld radiobericht, waarvan hij in zijn verhoor voor de Raden-Commissarissen uit het Hoog Militair Gerechtshof, op 2 Augustus 1940, den inhoud aldus weergeeft, dat het Opperbevel had gelast, dat ingeval er uit huizen geschoten werd en men overtuigd was van schuld, de mannelijke personen, die in dat huis werden aangetroffen, oogenblikkelijk moesten worden neergelegd. Bij zijn verhoor voor het Hof heeft verdachte erkend, dat hij, alvorens het bevel tot neerschieten te geven, uiteraard van de schuld der betrokken personen overtuigd moest zijn geweest. Verdachte heeft voorts verklaard, dat hij van de schuld der gebroeders van Dijk overtuigd was op grond van de mededeelingen van twee soldaten — getuigen Mannessen en Sieverding —, waarvan de eerste hem eigener beweging de mededeeling had gedaan, dat er twee burgers waren binnengebracht, die geschoten hadden, waarop verdachte aan dezen soldaat alleen gevraagd heeft, waar deze burgers waren, terwijl de andere, die bedoelde burgers op eenigen afstand bewaakte, op een vraag van verdachte, of dit de personen waren, die geschoten hadden, bevestigend geantwoord heeft.

Van eenig verder onderzoek van de zijde van den verdachte is aan het Hof — noch uit de verklaringen van getuigen, noch uit de opgaven van verdachte zelf — gebleken. Het Hof is van oordeel, dat het — zelfs onder de toenmalige oorlogsomstandigheden, welke een nauwgezet onderzoek uiteraard uitsloten — redelijkerwijs niet aannemelijk is te achten, dat een hoofdofficier als verdachte uit mededeelingen door een tweetal soldaten op vorenbedoelde wijze en onder de genoemde omstandigheden gedaan, de waarachtige overtuiging kan hebben bekomen, dat de betrokken burgers, zijnde de gebroeders van Dijk, inderdaad schuldig waren, zooals deze soldaten verklaarden.

Het Hof neemt aan — zonder zulks ook maar eenigermate als verontschuldiging voor het gedrag van verdachte te aanvaarden — dat verdachte elk verder onderzoek naar de schuld van de beide slachtoffers overbodig achtte, toen hij van de beide vorenbedoelde soldaten vernomen had, dat de gebroeders van Dijk tot de leden der N.S.B. behoorden, gelijk door deze soldaten voor het Hof is verklaard. Anders acht het Hof niet verklaarbaar, dat verdachte zelfs geen aanleiding heeft gevonden — gelijk uit verschillende getuigenverklaringen is komen vast te staan — zich rechtstreeks, van aangezicht tot aangezicht, tot de gebroeders van Dijk te wenden met eenige vraag, ten einde zich van hun schuld te vergewissen, hoewel hij zich op

± 1½ M. afstand van hen bevond. Verdachte heeft, toen de gebroeders van Dijk nabij een muur stonden, met hun gezichten naar dien muur gekeerd, terwijl verdachte hen slechts van ter zijde kon gadeslaan, alleen tot de soldaten, die hen bewaakten, de vraag gesteld of deze beide burgers de personen waren, die geschoten hadden, zonder tot hen, over wier leven beslist werd, ook maar eenige vraag te richten.

Verdachte heeft weliswaar verklaard, dat hij in de meening verkeerde, dat de gebroeders van Dijk zijn tot de hen bewakende soldaten gerichte vraag, of dit de personen waren, die geschoten hadden, moeten hebben gehoord, en dat hij uit de omstandigheid, dat zij zelf geen antwoord gaven, de overtuiging kreeg, dat zij schuldig waren. Daartegenover is het Hof van oordeel, dat van de gebroeders van Dijk in de omstandigheden, waarin zij zich bevonden, geplaatst met het gezicht naar een muur, niet verwacht kon worden, dat zij antwoord zouden hebben gegeven op een niet tot hen gerichte vraag, waarbij het bovendien voor het Hof nog aan ernstigen twijfel onderhevig is, of de niet rechtstreeks tot hen gerichte vraag van verdachte, die immers niet vóór hen stond, in den uitermate benarden toestand, waarin zijn verkeerden, wel voldoende door de gebroeders van Dijk is verstaan en begrepen.

Het Hof is van oordeel, dat verdachte zich op geenerlei wijze van de schuld der gebroeders van Dijk heeft vergewist, gelijk zijn verantwoordelijkheidsbesef als hoofdofficier had behooren mede te brengen, en dat hij, zelfs elk summier onderzoek nalatend — waarmede ook naar de meening van het Hof onder de toenmalige omstandigheden zou hebben kunnen worden volstaan — redelijker- en menscheijkerwijs niet van de schuld der gebroeders van Dijk overtuigd is kunnen zijn geweest. Daardoor mist verdachte het recht zich te be-roepen — gelijk hij doet — op de meergenoemde order van zijn militaire meerderen, wjl deze in elk geval medebracht, dat de overtuiging van schuld der betrokken personen moest zijn verkregen, alvorens tot hun neerschieting te doen overgaan.

Het Hof is derhalve van oordeel, dat de dood der gebroeders van Dijk aan den verdachte ten volle moet worden aangerekend.

Alvorens de aan den verdachte ter zake van zijn misdrijf op te leggen straf te overwegen, wenscht het Hof de getuigenverklaringen betreffende de redenen, die tot de aanhouding der gebroeders van Dijk hebben geleid, na te gaan, opdat kome vast te staan, dat verdachte niet alleen een onderzoek naar de schuld van deze ongelukkigen achterwege heeft gelaten, maar dat van eenige schuld hoe ook genaamd hunnerzijds geen sprake kan zijn geweest.

Het Hof acht zich daartoe verplicht tegenover de nagedachtenis der beide slachtoffers, waarvan de eene tot de leden der N.S.B., de andere tot haar tegenstanders behoorde.

Overweging van de laatstbedoelde getuigenverklaringen heeft het Hof tot de volgende vaststelling geleid.

De aanleiding tot het van militaire zijde doen instellen van een

onderzoek ten huize van de gebroeders van Dijk, gepaard gaande met hun aanhouding, is volgens verklaring van den getuige Breen, die als Luitenant het commando over de desbetreffende militaire patrouille voerde, geweest een mededeeling van twee onbekende burgers, die tot dezen getuige hadden gezegd, dat uit de woning der gebroeders van Dijk lichtkogels waren afgeschoten.

Eenig bericht omtrent het schieten met vuurwapenen was, naar de verklaring van getuige Breen, daarbij niet te zijner kennis gebracht, zoodat, gelijk deze getuige voor het Hof verklaard heeft, in een beweerdelijk schieten met vuurwapenen niet de aanleiding voor de aanhouding van de gebroeders van Dijk gelegen heeft. Op deze mededeeling is getuige Breen met eenige militairen de woning der gebroeders van Dijk binnengegaan, waarna onverwijld de aanhouding en weggeleiding der beide slachtoffers is gevolgd, zonder eenig verhoor ter plaatse. Bij de latere fouilleering door getuige van der Valk, die vervolgens de gebroeders van Dijk naar verdachte heeft doorgezonden, is niets, dat tot eenige verdenking aanleiding zou kunnen geven, gevonden, terwijl de huiszoeking in hun woning geen ander resultaat heeft opgeleverd — gelijk verschillende getuigen verklaren — dan de vaststelling van de aanwezigheid van insignes en bescheiden (ledenlijsten enz.) der N.S.B., waardelooze Deutsche bankbiljetten uit den tijd der jaren 1918 en volgende, een portret van Adolf Hitler (als krantenuitknipsel), zoomede van een doosje „Luftkugeln”, zijnde door middel van luchtdruk af te schieten kogeltjes van zeer klein kaliber.

Het Hof stelt derhalve vast, dat de gebroeders van Dijk ten slotte alleen op grond van vorenbedoelde gegevens voor den verdachte zijn geleid, die zijnerzijds in een in deze gegevens geenerlei steun vindende bewering van de begeleidende soldaten, als zouden de gebroeders van Dijk geschoten hebben — immers van schieten met vuurwapenen is in de hier bedoelde verklaringen, die met de reden tot aanhouding verband houden, in het geheel geen sprake geweest — aanleiding meende te kunnen vinden hen te doen neerschieten.

Weliswaar hebben eenige andere getuigen, wier verklaringen overigens — gelijk blijkt vorenbedoelde vaststelling duidelijk is — niet van invloed zijn geweest op de aanhouding der gebroeders van Dijk, omdat zij noch aan den getuige Breen, toen hij bevel tot aanhouding gaf, noch aan den getuige van der Valk, toen hij de van Dijks naar verdachte doorzond, bekend waren, voor het Hof medegedeeld, dat zij uit de buurt of uit de richting van het perceel der van Dijks hebben hooren of zien schieten. Echter heeft, behalve de uit anderen hoofde ter zitting van het Hof onder verdenking van meened gevangen genomen getuige Mannessen, — die beweerd heeft uit een raam van het huis der gebroeders van Dijk lichtflitsen van een vuurwapen te hebben gezien, — geen der getuigen ter terechtzitting van het Hof verklaard te hebben waargenomen, dat het door hen vermeende schieten uit de woning der van Dijks afkomstig is geweest.

Eenigen grond voor verdenking ten opzichte van de gebroeders

van Dijk acht het Hof hier derhalve niet aanwezig, te minder, wanneer in aanmerking wordt genomen, dat hun woning aan beide zijden omringd was door dicht struikgewas, waartusschen zich licht afzonderlijk optredende vijandelijke schutters, die, naar algemeene bekendheid is, daar ter plaatse, gelijk elders, veelvuldig optraden, zich verborgen konden houden.

Het Hof wenscht in dit verband nog uitdrukkelijk vast te stellen, dat bij de huiszoeking in de woning der van Dijks niets van de aanwezigheid van vuurwapenen of munitie is gebleken.

Ook de bewering, dat de gebroeders van Dijk zich schuldig zouden hebben gemaakt aan het afgeven van lichtsignalen (lichtkogels), is aan het Hof in geen deele houdbaar gebleken en moet als een lasterlijk gerucht worden afgewezen. Het Hof grijpt deze gelegenheid aan er zijn afkeuring over uit te spreken, dat in enkele verslagen, welke in de pers van 's Hof's terechtzitting zijn verschenen, op dit punt op onverantwoordelijke wijze niet de vereischte duidelijkheid en volledigheid is betracht, waardoor een schijn van verdenking tegen de gebroeders van Dijk zou gewekt kunnen worden.

De getuigen, die verklaard hebben lichtkogels in de lucht te hebben waargenomen, hebben niets aangevoerd, waaruit ook maar eenig vermoeden zou kunnen voortvloeien, dat deze lichtkogels van het perceel der van Dijks uit zouden kunnen zijn afgeschoten. Het Hof stelt vast, dat misverstand is gewekt door het ten huize van de van Dijks inbeslagen genomen doosje „Luftkugeln”, zijnde luchtdrukkogeltjes, welke het slachtoffer Chr. van Dijk blijkens getuigenverklaringen vele jaren geleden placht te gebruiken voor een toenmaals zich in zijn bezit bevindende zoogenaamde windbuks, welke luchtdrukkogeltjes uiteraard niets hoegenaamd te maken hebben met lichtkogels, waarvan in geen deele iets gebleken is.

Het Hof wijst dan ook met de meeste beslistheid af de bewering van den verdachte, voor het eerst tijdens zijn verhoor voor het Hof geuit, dat hij later een pakje in handen zou hebben gekregen, waarin zich, behalve een aantal hiervoren genoemde, ten huize van de van Dijks inbeslaggenomen voorwerpen, ook een doosje zou hebben bevonden, dat naar de meening van den verdachte vermoedelijk lichtkogeltjes bevatte. Het Hof is van oordeel, dat deze aantijging door den verdachte ten opzichte van de nagedachtenis van zijn slachtoffers reeds daardoor wordt gelogenstrafd, dat uit de verklaring van getuige van der Valk gebleken is, dat deze de door hem inbeslaggenomen voorwerpen, waarover hiervoren gehandeld is, behalve het doosje „Luftkugeln”, naar verdachte heeft doorgezonden, terwijl hij bedoeld doosje „Luftkugeln” in een P.A.G.-trekker heeft doen opbergen, waardoor het in verband met de oorlogsomstandigheden volstrekt uitgesloten moet worden geacht, dat dit doosje later in het meergenoemde pakje, bevattende de inbeslaggenomen voorwerpen, in handen van den verdachte kan zijn gekomen.

Ten slotte is aan het Hof nog gebleken, dat zich in de woning, bewoond door de gebroeders van Dijk, een aan een hunner toebehoor-

rend zoogenaamd stakkelicht heeft bevonden, dat door de weduwe van Chr. van Dijk uit angst voor laster verborgen is gehouden, maar waarvan voor het Hof uit de verklaringen van den deskundige Oortgij's is komen vast te staan, dat het een instrument was, dat slechts als fakkel kan worden gebezigd, bestemd voor in nood verkeerende schepen, waarmede op geenerlei wijze lichtkogels zouden kunnen worden afgeschoten, terwijl de aanwezigheid daarvan onder de bezittingen van gemelden van Dijk verklaard wordt uit de omstandigheid — gelijk door getuigen is bevestigd — dat zijn vader het beroep van scheepshersteller heeft uitgeoefend.

Het Hof stelt mitsdien vast, dat iedere verdenking van schuld der gebroeders van Dijk gebleken is van elken grond te zijn ontbloomd.

Wat de aan den verdachte op te leggen straf betreft, overweegt het Hof het volgende.

Verdachte heeft zonder zich op eenigerlei wijze van de schuld der van Dijks te hebben vergewist en derhalve zonder redelijkerwijs de overtuiging van hun schuld te kunnen hebben gehad, bevel gegeven hen neer te schieten. Daarbij kunnen de oorlogsomstandigheden nauwelijks als verzachtende omstandigheden in aanmerking worden genomen, vermits verdachte, naar hij zelf verklaard heeft, zonder eenige opwindning of overhaasting, doch in kalm overleg heeft gehandeld. Dat verdachte bovendien zich niet ontzien heeft, ter zitting van het Hof te trachten de nagedachtenis van zijn slachtoffers te bezoedelen, door — hoewel zulks voor de aanleiding tot zijn bevel de gebroeders van Dijk neer te schieten niet de minste rol heeft gespeeld, daar verdachte deze overweging toenmaals niet kende — den indruk te willen wekken, dat de van Dijks lichtkogels in hun bezit zouden hebben gehad en hun onschuld zelfs tijdens de behandeling voor het Hof geenszins zou zijn gebleken, acht het Hof in bijzondere mate ten nadeele van verdachte te pleiten. De eenige omstandigheid, welke het Hof dan ook in aanmerking kan nemen om op den verdachte niet de hoogste straf toe te passen, is zijn 58-jarige leeftijd.

O., dat het bewezen verklaarde oplevert het misdrijf van: „doodslag, gepleegd in zijn hoedanigheid van bevelvoerend militair”, strafbaar gesteld bij artikel 287 juncto artikel 44 van het Wetboek van Strafrecht;

O., dat verdachte deswege strafbaar is, nu niet gebleken is van feiten of omstandigheden, die zijn strafbaarheid zouden uitsluiten of opheffen;

O., dat het Hof nagemelde straf in overeenstemming oordeelt met den aard en den ernst van het gepleegde feit en de omstandigheden, waaronder het werd begaan, alsmede met den persoon van verdachte;

O., dat het Hof niet wettig en overtuigend bewezen acht hetgeen verdachte meer of anders is te laste gelegd, dan boven bewezen werd verklaard;

Gezien de artikelen 9, 10, 44, 47, 84 en 287 van het Wetboek van

Strafrecht, alsmede artikel 60 van het Wetboek van Militair Strafrecht en het Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie d.d. 12 Augustus 1941, Verordeningenblad van 16 Augustus 1941, No. 156; ¹⁾)

Recht doende in Naam van het Recht:

Verklaart wettig en overtuigend bewezen hetgeen verdachte is te laste gelegd in voege als boven bewezen werd verklaard;

Verklaart, dat het bewezene oplevert het strafbare feit voormeld;

Verklaart verdachte deswege strafbaar en veroordeelt hem ter zake tot een gevangenisstraf voor den tijd van twaalf jaren;

Bepaalt, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van dit arrest in voorloopige hechtenis doorgebracht, bij de tenuitvoerlegging der straf geheel in mindering zal worden gebracht;

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen hetgeen aan verdachte meer of anders is te laste gelegd, dan hierboven bewezen is verklaard;

Spreekt hem daarvan vrij.

GEWONE STRAFRECHTSPRAAK.

Hooge Raad (Strafkamer),

12 Jan. 1942.

(Mrs. Taverne, de Menthon Bake, Servatius, van der Flier, de Visser)

BETEKENIS VAN BESLUITEN UITGEVAARDIGD DOOR DEN SECR.-
GENERAAL VAN EEN NED. DEPARTEMENT VAN ALG. BESTUUR.
KRACHT VAN WET. GEEN TOETSING DOOR RECHTERLIJKE MACHT
VAN WET AAN HET LANDOORLOGREGLEMENT OF AAN HET DECREET
VAN DEN FÜHRER OVER DE UITOEFENING VAN DE REGEERINGS-
BEVOEGDHEDEN IN NEDERLAND VAN 18 MEI 1940 (VERORD.BLAD
1-1940).

Aan de besluiten van een Secr.-Gen. van een Ned. Departement van Alg. Bestuur, gegeven op grond van de verordening betreffende de bevoegdheden van de Secretarissen-Generaal van de Ned. Departementen van Alg. Bestuur (No. 23-1940) kan onder de huidige omstandigheden het karakter van wet in den zin der Ned. wetgeving niet worden ontzegd.

Wanneer in cassatie over s. of v. t. van een zoodanig voorschrift wordt geklaagd pleegt de H. R. zulk een klacht te beschouwen als een klacht wegens s. of v. t. der wet als bedoeld bij art. 99 1e lid sub 2 der Wet R. O. en neemt van die klacht kennis.

De Ned. rechter mag de innerlijke waarde of billijkheid eener wet niet beoordeelen en een wet niet toetsen aan een verdrag, zooals dat waarvan het Landoorlogreglement 1907 deel uitmaakt en evenmin aan een voorschrift als het Decreet van den Führer over de uitoefening

¹⁾ M. R. T. XXXVII, 150.

ning van de regeeringsbevoegdheden in Nederland van 18 Mei 1940 (Verordeningenblad 1/1940).

Noch de geschiedenis, waaronder de Ned. parlementaire geschiedenis, noch de woorden van art. 43 Landoorlogreglement ¹⁾ leveren eenigen grond op om aan te nemen, dat bij de vaststelling de bedoeling is geweest, om aan de overeenkomstig de strekking van dat artikel in een bezet gebied in functie gebleven rechterlijke macht, de bevoegdheid te verleenen om de maatregelen door den bezetter ter behartiging van de in dat artikel genoemde belangen genomen, te toetsen aan den eisch, dat daarbij, behoudens volstreekte verhindering, de in het land geldende wetten worden geëerbiedigd.

(Wet A. B. art. 11; Wet R. O. art. 99;
Landoorlogreglement art. 43.)

Op het beroep van A. C. L. H., van beroep vischhandelaar, wonende te Voorburg, requirant van cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof te 's-Gravenhage (Vacantiekamer voor Economische Strafzaken) van 30 Juli 1941, waarbij in hooger beroep is bevestigd een mondeling vonnis van den Economischen Rechter te 's-Gravenhage van 13 Juni 1941, bij welk vonnis requirant ter zake van: opzettelijk niet nakomen een krachtens de Distributiewet 1939 vastgesteld voorschrift", met aanhaling van de artt. 18 Distributiewet 1939, 3 Vleeschdistributiebeschikking 1940 II en 91 Sr., is veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee maanden met verbeurdverklaring van het onder Geeverding en verdachte in beslag genomen varkensvleesch. (Gepleit door Mr. P. Groeneboom).

Conclusie van den Adv.-Gen. Rombach.

Het Gerechtshof te 's-Gravenhage (vacantiekamer voor economische strafzaken) heeft bij arrest van 30 Juli 1941, waartegen dit beroep is gericht, in hooger beroep bevestigd een mondeling vonnis op 13 Juni 1941 door de Enkelvoudige Kamer der Rechtbank te 's-Gravenhage voor berechting van strafzaken rakende het Economisch Leven, gewezen, waarbij ten laste van dezen requirant bewezen is verklaard, dat hij op of omstreeks 8 Mei 1941 te Leidschendam opzettelijk in strijd met het betreffende, krachtens de Distributiewet 1939 vastgestelde verbod van H. G. I. A. een hoeveelheid voor menselijke consumptie geschikt varkensvleesch heeft gekocht, zonder afgifte van daarvoor geldige bonnen, bestelbonnen, toewijzingen of vergunningen en requirant te dier zake met toepassing van art. 18 der Distributiewet 1939 en art. 3 der Vleeschdistributiebeschikking 1940 II is veroordeeld in een gevangenisstraf van twee maanden met verbeurdverklaring van het inbeslaggenomen vleesch.

Er is één cassatiemiddel voorgesteld en op Uw zitting van 27 Oct.

---

¹⁾ Zie M.R.T. XXXVI, blz. 115 (Red. M.R.T.).

j.l. door den advocaat van requirant Mr. Groeneboom te Rotterdam toegelicht.

Het luidt:

„S., althans onjuiste t. van de artt. 1, 44, 56 en 57 van de Wet van 18 April 1827 S. 20 op de Zamenstelling der Regterlijke Magt en het Beleid der Justitie en de artt. 1, 2, 3, 348, 422 en 423, 349, 415 Sv., in verband met art. 43 van het Règlement concernant les lois et coutumes de la guerre sur terre (het zgn. Landoorlogreglement), als onderdeel toegevoegd aan de Convention concernant les lois et coutumes de la guerre sur terre, ondertekend te 's-Gravenhage d.d. 29 Juli 1899 en bekend gemaakt bij K.B. d.d. 19 Sept. 1900 S. 163 en met hetzelfde nummer en in gelijklopende redactie bekrachtigd als onderdeel, toegevoegd aan de Convention concernant les lois et coutumes de la guerre sur terre, ondertekend te 's-Gravenhage d.d. 18 Oct. 1907, § 5 van het Decreet van den Führer over de uitoefening van de regeeringsbevoegdheden in Nederland van 18 Mei 1940, de §§ 2 en 3 der Verordening 1940/3 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied tot uitoefening van de regeeringsbevoegdheden in Nederland van 29 Mei 1940, § 1 der Verordening 1940/23 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied betreffende de bevoegdheden van de Secretarissen-Generaal van de Nederlandsche Departementen van Algemeen Bestuur d.d. 21 Juni 1940 en de artt. 1, 2, 3, 4, 5, 6 en 7 van het Besluit van 1941/71 van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie met betrekking tot de berechting van strafzaken, rakende het economische leven d.d. 7 April 1941, doordat de Economische Rechter bij de Arr.-Rechtbank te 's-Gravenhage bij vonnis d.d. 13 Juni 1941 op het aan den requirant telastegelegde feit een veroordeeling heeft uitgesproken en de Economische Kamer van het Gerechtshof te 's-Gravenhage bij het bestreden arrest, rechtdoende op het hooger beroep, het vonnis, waarvan is geappelleerd, met overneming van de gronden, heeft bevestigd, zulks ten onrechte en in strijd met de als geschonden aangehaalde artikelen, daar het voormelde Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie met betrekking tot de berechting van strafzaken, rakende het economische leven als strijdig met art. 43 van het Landoorlogreglement en de mede aangehaalde § 5 van het Decreet van den Führer en § 2 van de Verordening van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied tot uitoefening van de regeeringsbevoegdheden in Nederland, niet verbindend is en derhalve de Economische Rechter bij de Arr.-Rechtbank te 's-Gravenhage ten onrechte heeft nagelaten zich onbevoegd te verklaren tot kennisneming van het telastegelegde feit en de Economische Kamer van het Gerechtshof te 's-Gravenhage bij het bestreden arrest ten onrechte heeft nagelaten in hooger beroep deze onbevoegdheid uit te spreken, aangezien de Nederlandsche wettelijke bepalingen betreffende attributieve en distributieve rechtsmacht geen „empêchement absolu” of onvereinigbaarheid met de belangen van de bezettende macht, als bedoeld bij meergenoemd art. 43 van het

Landoorlogreglement, opleveren en derhalve van kracht zijn gebleven, mede op grond van de vermelde § 5 van het Decreet van den Führer luidende:

„Das bisher geltende Rechts bleibt in Kraft, soweit es mit der Besetzung vereinbar ist” en de bovengenoemde § 2 van de Verordening van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied tot uitoefening van de regeeringsbevoegdheden in Nederland, luidende: „Das bisher geltende niederländische Recht bleibt in Kraft, soweit es mit der Besetzung vereinbar ist und soweit nicht die Bestimmungen des Erlasses des Führers über die Ausübung der Regierungsbefugnisse in den Niederlanden dem entgegenstehen.”

De bedoeling van het middel is blijkbaar dat het Hof een enkelvoudige Kamer der Rechtbank voor de berechting van strafzaken rakende het economisch leven, niet als bevoegd tot het wijzen van strafvonnissen had mogen erkennen, omdat niet bij of krachtens onze wet R.O. of ons W. v. Sv. zoodanige rechter is ingesteld. Wel is waar is bij Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie van 7 April 1941 (no. 71 van het Verordeningenblad voor het door Duitschland sedert 14 Mei 1940 bezette Nederlandsche gebied, uitgegeven op 9 April 1941) de berechting van een groot aantal strafbare feiten (misdrijven en overtredingen) betreffende het economisch leven bij uitsluiting opgedragen aan een uit één lid bestaande Kamer der Rechtbank en die rechtspraak nader geregeld, maar dit Besluit hetwelk blijkens zijn considerans vastgesteld is krachtens de aan voornoemden Secretaris-Generaal bij § 1 der Verordening van 21 Juni 1940 van den Duitschen Rijkscommissaris voor het Bezette Nederlandsche Gebied verleende machtiging om binnen de grenzen van zijn bevoegdheid maatregelen, noodig voor de handhaving der openbare orde en voor de veiligheid van het openbare leven te nemen, in het bijzonder om (daartoe) rechtsvoorschriften uit te vaardigen (no. 23 van het Verordeningenblad), zou verbindende kracht missen.

Volgens requirants raadsman zou de regel van internationaal recht, dat de bezetter de door hem ten behoeve der openbare orde en het openbaar leven noodig geachte maatregelen, behoudens volstrekte verhindering, slechts bevoegd is te nemen met eerbiediging van de in het land geldende wetten, niet zijn nageleefd. Het spreekt volgens hem vanzelf, dat, wanneer het nemen der maatregelen door den Bezetter opgedragen wordt aan een ambtenaar van den Staat, wiens grondgebied bezet is, die ambtenaar de hem gegeven bevoegdheid, indien hij haar althans tevoren niet bezat, slechts vermog uit te oefenen in denzelfden omvang, waarin de Bezetter die macht heeft. Requirant betoogt uitvoerig, onder aanhaling van eenige Deutsche en Belgische jurisprudentie uit een tijd toen respectievelijk gedeelten van Duitschland en België door vijandelijke legers bezet waren, dat de rechterlijke macht van het bezette land de bevoegdheid heeft om den genomen maatregel aan het internationale recht te toetsen en hij beweert dat het Nederlandsche recht, betreffende wat hij noemt, attributieve en distributieve rechtsmacht in strafzaken, een onver-

eenigbaarheid met de belangen van de bezettende macht niet oplevert, zoodat er van volstrekte verhindering om het hier te lande geldende recht te eerbiedigen geen sprake kan zijn.

Ik meen op deze wijze de strekking van het cassatiemiddel juist te hebben weergegeven, maar merk op, dat, indien dit zoo is, de toelichting ons op een belangrijk punt in den steek laat. Bedoelt de geachte raadsman, dat tijdens een vijandelijke bezetting onder geen voorwaarde wijzigig in de R. O. van het bezette land kan worden gebracht? Dan zou het middel volledig zijn toegelicht maar kan m.i. reeds aanstonds worden gezegd dat het ondeugdelijk is. Deze opvatting toch zou leiden tot een verstarring der Overheidszorg, die onmogelijk kan worden aanvaard. Het is toch wel degelijk de taak der bezettende macht om het bezette gebied zoo goed mogelijk te administreren en deze taak brengt mede om, wanneer die administratie een grondslag in algemeene voorschriften behoeft, welke door de wettige regering van het bezette land tijdelijk niet kan worden gegeven, zelf in de leemten te voorzien. Het is van zelfsprekend m.i. dat die algemeene voorschriften ook, ja zelfs in de eerste plaats de zorg voor de Justitie kunnen betreffen.

Ik moet dan ook aannemen, dat de grieven van requirant niet gericht zijn tegen het feit der voorziening in de rechtspraak op zichzelf maar tegen de wijze waarop zij is geschied. Als dit zoo is, missen wij echter in de toelichting een nadere verklaring van requirant's bezwaren.

Toch is het van belang ook den aard der voorziening wat nader te beschouwen. De grond der afwijkingen is duidelijk. De omstandigheden, waarin ons land is komen te verkeeren, maken een diep ingrijpende regeling van productie en distributie ten bate der meest dringende levensbehoeften noodzakelijk en deze regeling eischt op haar beurt een doeltreffende berechting van tegen haar gerichte vergrijpen. Deskundigheid en snelheid moeten van die rechtspraak de hoofdkenmerken zijn en deze zijn het, die het Besluit van 7 April 1941 getracht heeft te verwezenlijken.

Deskundigheid wordt nagestreefd door de berechting van alle delicten (misdrijven en overtredingen) bij uitsluiting op te dragen aan een uit de leden der Rechtbank door den Secretaris-Generaal gekozen rechter, aan wien een nader Besluit (no. 88 van 1941) ook de toepassing van de voorloopige hechtenis opdraagt. Snelheid wordt verkregen door toepasselijkverklaring van de bepalingen betreffende het geding voor den Politierechter met nog eenige verder gaande vereenvoudiging, voorts door afschaffing van het rechtsmiddel van verzet en door beperking van het hooger beroep tot de meer belangrijke zaken, ten slotte door verkorting van eenige termijnen.

Betreffende onderdeelen dezer regeling is natuurlijk critiek mogelijk, maar in het algemeen kan men zeggen, dat met deze voorzieningen reeds lang bestaande paden onzer wetgeving betreden zijn. Den gespecialiseerden unus iudex hebben wij al in den Politierechter en nog duidelijker in den Kinderrechter.

Overtredingen en misdrijven gezamenlijk bij de Rechtbank vinden wij ook bij alle fiscale zaken. Het verzet is laatstelijk vooral bij de versoberingswetgeving belangrijk beperkt. De nieuwe regeling van het hooger beroep, die overigens in laatstgenoemde wet al een voorbeeld heeft, ontnemt weliswaar in kleinere zaken een belangrijken waarborg, maar heeft op haar credit dat vonnissen wegens ernstige overtredingen, in afwijking van art. 56, 2e lid R. O., wel vatbaar zijn voor appèl.

Naar mijn meening kan dan ook veilig de veronderstelling worden gewaagd, dat de Nederlandsche Wetgever voor denzelfden noodtoestand op economisch gebied geplaatst, soortgelijke maatregelen zou hebben genomen als in de besluiten omtrent den Economischen Rechter zijn neergelegd.

Mijn slotsom is dat de afwijkingen, die door de genoemde Besluiten in het leven zijn geroepen, in het geheel niet van dien aard zijn, dat van niet-eerbiediging van de hier te lande geldende wetten kan worden gesproken en dat om die reden de overigens zoo belangrijke toetsingsvraag, die door requirants' raadsman is opgeworpen, in dit strafproces terzijde moet worden gelaten.

Ik concludeer tot verwerping van het beroep.

De Hooge Raad, enz.;

Gehoord het verslag van den Raadsheer van der Flier;

Gelet op het middel van cassatie, namens den requirant voorgesteld bij schriftuur en bij pleidooi toegelicht, luidende: (zie conclusie)

O. dat bij het bevestigde vonnis, met qualificatie en strafoplegging als voormeld, bewezen is verklaard, dat enz. (zie conclusie);

O. wat het middel betreft:

dat het in het middel nader vermelde Landoorlogreglement 1907, als onderdeel is toegevoegd aan het op 18 Oct. 1907 te 's-Gravenhage mede door Nederland onderteekende en bij de wet van 1 Juli 1909 S. 231 goedgekeurde verdrag nopens de wetten en gebruiken van den oorlog te land, en met dit verdrag, na de bekrachtiging ervan — onder meer door Duitschland en Nederland — is bekend gemaakt in het Staatsblad 1910 no. 73;

O. dat de artt. 42, 1e lid, en 43 van voormeld reglement luiden:

art. 42 lid 1: „Een grondgebied wordt als bezet beschouwd, wanneer het zich feitelijk bevindt onder het gezag van het vijandelijk leger.”

art. 43. „Wanneer het gezag van de wettelijke overheid feitelijk is overgegaan in handen van dengene, die het gebied heeft bezet, neemt deze alle maatregelen, die in zijn vermogen staan, teneinde voor zooveel mogelijk de openbare orde en het openbare leven te herstellen en te verzekeren en zulks, behoudens volstreckte verhindering, met eerbiediging van de in het land geldende wetten.”;

dat uit hoofde van het feit der bezetting de bezettende macht bevoegd is overeenkomstig deze voorschriften, dat wil dus zeggen met dezelfde beperkingen als daarin vermeld, algemeene, de bevolking

van een zich feitelijk onder het gezag van het leger van den bezetter bevindend grondgebied bindende regelen tot herstel en verzekering van de openbare orde en het openbare leven vast te stellen, en de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied, bij het Decreet van den Führer over de uitoefening van de regeeringsbevoegdheden in Nederland van 18 Mei 1940 (Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied no. 1/1940) aangewezen om in genoemd gebied in het civiele ressort het opperste regeeringsgezag uit te oefenen en bevoegd verklaard verordeningen uit te vaardigen, welke kracht van wet hebben, genoemde bevoegdheid bezit;

dat de Rijkscommissaris bij zijn verordening betreffende de bevoegdheden van de Secretarissen-Generaal van de Nederlandsche Departementen van Algemeen Bestuur (no. 23/1940) die Secretarissen-Generaal heeft gemachtigd om binnen de grenzen van hun bevoegdheid, waarmede kennelijk is bedoeld in zaken hun Departement betreffende, de maatregelen, noodig voor de handhaving der openbare orde en voor de veiligheid van het openbare leven te nemen, in het bijzonder om rechtsvoorschriften uit te vaardigen;

dat de hier bedoelde rechtsvoorschriften, ten aanzien waarvan in gevolge § 2 lid 2 van de verordening van genoemden Rijkscommissaris tot uitoefening van de regeeringsbevoegdheden in Nederland (No. 3/1940) geldt, dat zij vóór de bekendmaking aan den Rijkscommissaris moeten worden voorgelegd, en de bekendmaking moet worden geschorst wanneer de Rijkscommissaris dit wenscht, en derhalve de Rijkscommissaris de beoordeeling of zij in overeenstemming zijn met zijn bedoelingen en inzichten aan zich heeft gehouden, na hun uitvaardiging dezelfde rechtskracht hebben als de door dezen persoonlijk uitgevaardigde rechtsvoorschriften;

dat mitsdien de uitvaardiging van het Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie met betrekking tot de berechting van strafzaken, rakende het economische leven, afgekondigd in het Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied (No. 71/1941), als een door de bezettende macht genomen maatregel van wetgevend aard is te beschouwen en aan een zoodanig kracht van wet hebbend voorschrift onder de huidige omstandigheden het karakter van wet in den zin der Nederlandsche wetgeving niet kan worden ontzegd;

dat de Hooge Raad dan ook wanneer in cassatie wordt geklaagd over schending of verkeerde toepassing van zoodanig voorschrift, zulk een klacht pleegt te beschouwen als een klacht wegens schending of verkeerde toepassing der wet als bedoeld bij art. 99 1e lid sub 2 der wet R. O., en van die klacht kennis neemt;

dat echter de Nederlandsche rechter de innerlijke waarde of billijkheid eener wet niet mag beoordeelen en een wet niet mag toetsen aan een verdrag, zooals dat waarvan het Landoorlogreglement 1907 deel uitmaakt, en evenmin aan een voorschrift als het hiervoren genoemde Decreet van den Führer;

dat voorts noch de geschiedenis, noch de woorden van art. 43 van

het meergenoemde Landoorlogreglement eenigen grond opleveren om aan te nemen, dat bij de vaststelling de bedoeling is geweest, om aan de overeenkomstig de strekking van dat artikel in een bezet gebied in functie gebleven rechterlijke macht, de bevoegdheid te verleen en om de maatregelen door den bezetter ter behartiging van de in dat artikel genoemde belangen genomen, te toetsen aan den eisch, dat daarbij, behoudens volstreckte verhindering, de in het land geldende wetten worden geëerbiedigd;

dat eindelijk ook uit de Nederlandsche parlementaire geschiedenis betreffende het Landoorlogreglement geenerlei aanwijzing valt te putten, dat toentertijd de bedoeling of zelfs maar de gedachte aanwezig is geweest, dat in het in dat reglement voorziene geval van een bezetting de Nederlandsche rechterlijke macht een toetsingsbevoegdheid zou hebben, als in het middel bedoeld;

dat dus het middel niet tot cassatie kan leiden;

Verwerpt het beroep.

*Overgenomen uit het Weekblad van het Recht
van 18 April 1942, No. 271. Red. M.R.T.*

Oude Strafwetgeving voor ons Krijgsvolk te lande

door

Dr. L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

De historische aantekeningen, welke ik in mijne in 1940 ter Algemeene Landsdrukkerij verschenen uitgave van de militaire strafwetgeving heb opgenomen, hebben, zooals de schrijver van eene aankondiging van dat boekje terecht onderstelde ¹⁾, ten doel de studie van de geschiedenis van dit onderdeel der militaire wetgeving te vergemakkelijken. Het Wetboek van Militair Strafrecht toch is samengesteld volgens den bouw van ons Wetboek van Strafrecht en dit stelsel is in de Wet op de Krijgstucht uit de verte nagevolgd. Doch de beide Regtsplegingen en de Provisionele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof hebben een gansch anderen bouw dan het Wetboek van Strafvordering en zijn, voornamelijk omdat dit verschil samenhangt met de oudere en de nieuwe opvattingen omtrent het strafgeding te onzent, niet wel voor interpretatieve vergelijking bruikbaar. De juiste begrippen omtrent de beteekenis en de strekking van dergelijke bepalingen zijn doorgaans niet anders te verstaan dan door vergelijking van achtereenvolgens vastgestelde ontwerpen en teksten.

Voor het materieel militair strafrecht schijnt dergelijke vergelijking minder noodig, nu wij via de Crimineele Wetboeken van 1814 en 1815 en de ontwerpen daarvoor uit den tijd der Fransche overheersching kunnen teruggaan tot het Reglement van Krijgstucht of Crimineel Wetboek voor de Militie van den Staat van 26 Juni 1799, welks geschiedenis zooveel mogelijk in extenso is medegedeeld in het Militair-rechtelijk Tijdschrift, deel XXXV, blz. 312-395. Die afstamming is aangegeven in de historische noten, opgenomen in mijne in den aanhef vermelde tweede uitgave van de militaire strafwetgeving.

In het wetboek van 1799 is tevens te vinden de eerste poging van onzen wetgever om, in afwachting van eene codificatie van het commune strafrecht en van de burgerlijke strafvordering, volgens een nieuw beginsel en in meer stelselmatig verband onder woorden te brengen hetgeen voor het militair strafrecht en strafprocesrecht als wet zou moeten gelden. Dat hierbij zou worden omgebouwd hetgeen sedert 1590 en behoudens de herziening van 1705 voor de landmacht als materieel militair strafrecht had gegolden, behoeft geen betoog. Deze ombouw bracht mede dat de te omschrijven stof werd verdeeld over een algemeen en een bijzonder deel, welker inhoud echter, ook al omdat het formeel militair strafrecht toen nog maar zeer partieel was vastgelegd, nog niet de detaillering vertoont, aan welke wij thans gewoon zijn geraakt.

---

¹⁾ Militair-rechtelijk tijdschrift, deel XXXVI, blz. 355.

Het Crimineel Wetboek van 1799, dat thans voor een ieder gemakkelijk bereikbaar is geworden, en dat op zijn beurt de basis is geworden van onze militaire strafwetgeving van de jaren 1814 en 1815, heeft mij derhalve tot grondslag gediend, op welken ik hierna de bepalingen van de achtereenvolgens gegolden hebbende Articubrieven voor het krijgsvolk te lande geordend heb weergegeven. De nummers van de artikelen van dit wetboek dienen dus, vetgedrukt, als hoofden, onder welke de met den inhoud overeenkomende bepalingen in chronologische volgorde zijn saamgebracht. Zoo heb ik ook enkele verspreide gegevens van strafprocesrechtelijken aard kunnen onderbrengen. Ter vergemakkelijking van het opzoeken in het Wetboek van 1799 heb ik de nummers van de artikelen, welke tengevolge van wijzigingen tijdens de behandeling door het Wetgevend Lichaam verandering hebben ondergaan, zoodanig aangegeven, dat tusschen haakjes voorop staat het artikelnummer van het ontwerp, zooals dit bij de Eerste Kamer in behandeling is gekomen ¹⁾ en daar achter het nummer, dat het artikel in het wetboek verkregen heeft ²⁾.

Zooals bekend, zijn die artikelen niet doorlopend genummerd maar is het wetboek ingedeeld in **Afdeelingen** (I, II en III) en zijn de afdeelingen II en III in *Capittels* onderverdeeld. Afdeeling I en elk capittel zijn op hun beurt verdeeld in artikelen. Boven elke hier saamgebrachte groep vindt men dus twee of drie cijfers, welke de plaats aanwijzen, waar de materie in het wetboek te vinden is en welker beteekenis niet verder behoeft te worden omschreven.

Thans nog enkele opmerkingen over de gebezigde Articubrieven.

De oudste, welke ik heb opgenomen, is eene zeer weinig bekende, welke Prof. Mr. *M. S. Pols* in de Inleiding op Het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te lande, ed. 1876, blz. 18 en volgenden, niet heeft vermeld.

Deze Articubrief, welke hierna wordt aangeduid door het in margine naast de bepalingen gedrukt jaartal **1572**, was niet in genummerde artikelen onderverdeeld. Gemakshalve heb ik echter de opeenvolgende alinea's van doorlopende nummering voorzien, zoodat hij, behalve uit den aanhef, het onderschrift en het daarop volgend eedsformulier, uit 29 artikelen blijkt te bestaan. Deze Articubrief heeft Prins Willem van Oranje vermoedelijk op 23 Augustus 1572 voor zijn leger vastgesteld; hij werd, als nog niet uitgegeven, opgenomen als bijlage G in de „Geschied- en staatkundige verhandeling over het recht verstand der Unie van Utrecht met betrekking tot de Heeren Stadhouders van Holland en Zeeland”, eene vertaling van zijne in het latijn verschenen dissertatie door *J. J. Th. Duval*, uitgegeven te Utrecht bij B. Wild en J. Altheer in 1790. Deze schrijver vermeldt op blz. 50 van dat boek, dat de

¹⁾ M.R.T. XXXV, blz. 324-361.

²⁾ Vgl. M.R.T. XXXV, blz. 385-395.

Prins bij de aanvaarding van zijne door de Staten erkende taak als stadhouder van Holland op 25 Augustus 1572 aan dit college o.a. mededeelde, dat hij van zijne militaire officieren zou vorderen den eed van trouw en gehoorzaamheid aan hem als stadhouder en aan de Staten der Provincie alsmede op den Artikelbrief, dien hij aan die Staten had gezonden. De tekst, dien hij als bijlage G. liet drukken, voert tot opschrift: „Artikelbrief van den Prince van Orange „Willem den I ten tyde van den Hertog van Alba tusschen het „jaar 1572 en 1573.” Daarvoor werd gebruikt een afschrift dat zich bevond in het bezit van Professor *A. Kluit* te Leiden en deel uitmaakte van diens „zeldsaame verzameling van wylen den Leidschen Secretaris *Jan van Hout*.” Deze hoogleeraar verklaarde in het eerste deel van zijn bekende *Historie der Hollandsche Staatsregering* tot aan het jaar 1795, dat, zoover hem bekend, deze Artikelbrief niet gedrukt of aangehaald was (blz. 71, noot 4).

De tweede Articulbrief is er eene van 23 Januari 1578, eveneens bestemd voor troepen in dienst van de Provincie Holland. Ook deze Articulbrief was niet bekend en ik dank zijn inhoud aan een afschrift van den hierna besproken Bestaltbrief van 1579, welke, behoudens de daarin aangegeven door veranderde bestuursomstandigheden noodig geworden redactiewijzigingen, geheel aan den articulbrief van 1578 ontleend is. ¹⁾ De artikelen heb ik op gelijke wijze als die van den brief van 1572 van nummers voorzien; deze corresponderen met de nummers van den brief van 1579. Bij de wedergave van de beide brieven van 1578 en van 1579 heb ik de lezing van den laatstgenoemden gevolgd voor de gelijklopende bepalingen. De afwijkende bepalingen nam ik elk in haar eigen redactie over. De in margine daarnaast gestelde jaartallen geven aan, tot welke van beide brieven elke bepaling behoort; de in beide brieven gelijklopende bepalingen vermelden in margine beide jaartallen onder elkander, verbonden door eene accolade.

De Prins zond hem in afschrift bij brief van 12 Maart 1578 aan de Staten van Zeeland en schreef daaromtrent: „Zoo hebben Wy U „'t dubbel van den voorsz. Bestaltbrief met diesser aen cleeft ende „te desen propoeste dienlijck is, neffens desen wel willen ter handen „schicken ten eynde dat ghylieden ende Uwe Gedeputeerden hen „daernaer moecht reguleren ende doen rechten, daer vóór dies tijt „mangel in geweest is.” Blijkbaar had de Prins den Articulbrief van 1572 niet voor in Zeeland ondergebrachte troepen toepasselijk verklaard of had de toepassing van dien Articulbrief in dit gewest te wenschen gelaten.

Het ten deze gevolgde afschrift van den Bestaltbrief van 1579 en de in margine daarvan gestelde afwijkingen, welke in den Arti-

¹⁾ Dit afschrift bevindt zich onder de papieren van *Mr. L. P. van de Spiegel*, vermeld in de lijst van Aanwinsten van het Algemeen Rijksarchief 1895, LX, 406.

culbrief van 1578 voorkomen, heeft Mr. *L. P. van de Spiegel* beide voor eensluidend onderteeekend. Hij teekende hierbij aan, dat de veranderingen, welke de afwijkingen van 1578 weergeven, accordeeren met de copie in het Register A van f°. 37 vso tot 41 vso ter griffie van de Staten van Zeeland. De Bestaltbrief van 1579 is gecopieerd naar een Register ter zelfder griffie gemerkt B van f°. 57 tot 61; hij komt ook voor in een gelijktijdig Register gemerkt D op f°. 90 en volgende. De collatie had plaats op 16 Mei 1783.

Onder de bijlagen van dit afschrift treft men aan eene aantekening bestemd om aannemelijk te maken, dat de Articulbrief van 1578 kracht van wet heeft gehad. Volgens de Hollandsche resolutie van 10 Juli 1578 ontving Jacob Aug. Steyn commissie als capiteyn „om onder den eed, die by hem Zyne Exc^{ie}en den Staeten zal worden gedaen, de voorsz. knechten in goede gehoorzaamheit, krijchs-, orde ende discipline te stellen en te onderhouden agtervolgende „de ordonn^{ie} ende instructie, by Zyne Exc^{ie} en de Staten daerop „gemaectt.”

Dat die van Zeeland zich ook naar dezen Articulbrief geschikt hebben schijnt waarschijnlijk door de hierna volgende twee uittreksels uit Zeeuwsche resolutiën, welke eveneens in afschrift tot de zooveen genoemde bijlagen behooren:

I Extract uit de origineele Instructie van de Gedeputeerde van de Staten van de Graeflicheyt van Zeelandt, die zullen reysen naer Zyne Princel. Excell.^{ie} ten dienste van den Lande van Zeelandt, geïnsereerd in het Register van diversche resolutiën van de Staaten van Zeelandt, beginnende 2 September 1577 ende eyndigende Septemb. 1578.

Item sullen die voorsz. Gedeputeerde van Zyne F. G. begeren ende versuecken iterative ordonnantie en sryven aen de collonellen ende capiteynen, in Zeelant in garnisoen liggende, ten eynde zyluyden effectueren ende obedieren die ordonnantie ende reglement, by Zijn F. G. gemaect op de monsteringe ende anderssins ende verthoonen Zyne F. G. zooverre zyluyden daeraff in faulte blyven, dat die Staten in meyninge zijn sulcx daerinne te versien als sy naer gelegentheyt der zaken sullen bevinden naar redene te behoeren.

(onder stond:) Aldus gedaen in 't Hoff van Middellburch op de vergaderinge van de Staaten Generael van Zeelant den 19 Aprilis a°. 1578.

(was geteekend:) C. Roels, Hugo Josse, T. C. Adriaansz. W. Oliphant, Nicolaes Blancx, Willem Jacop, Eustaas Adriaansz., Caspar van Vosberghen.

II Extract uit het Register van diverse resolutiën van de Staten van Zeelant, beginnende 2 September 1577 ende eindigende September 1578.

Den 4 Juny 1578.

Nopende de ordonnantie van den oorloge zoo raeckende overste, capiteynen, bevelhebberen ende knechten, als den Commissarissen van de monsteringe zullen die Gedeputeerde van Zeelant neffens die van Hollant 'tzelve zien te vorderen ende rapporteeren aen die van Hollant, dat Zyne Excell.^{ie} nu onlanx den Gouverneur van Walcheren van nyews heeft geordonneert, die voorsch. ordonnantie te volghen.

De derde Articulbrief is bekend onder den naam van Bestaltbrief ¹⁾. Iets meer dan één maand na de Unie van Utrecht werd deze Krijgsordonnantie op 28 Februari 1579 door dezelfde aldaar samengekomen vertegenwoordigers van de Nader Geunieerde Provinciën vastgesteld. Deze Bestaltbrief komt niet voor in het Groot Placaatboek van Holland en Zeeland en is eerst uitgegeven ten tijde van het politiek getinte geschil over het recht van bestaan en dus ook van het voortbestaan van „'t Gedrogt der ongelimiteerde militaire jurisdictie” ²⁾, toen de promotor voor dien partijstrijd, de Leidsche Predikant *F. A. van der Kemp*, de stelling durfde aangaarden, dat deze Bestaltbrief, welke in den maalstroom van argumenten pro en contra uit Zeeuwsche bron was aangehaald, slechts een ontwerp van een articulbrief was geweest, welke nooit kracht van wet had bezeten. Dit was den Advocaat-Fiscaal van de Generaliteit *Mr. J. G. van Oldenbarnevelt*, genaamt *Tullingh*, te kras en zoo liet hij in 1783 te Utrecht bij Bartholome Wild een brochure het licht zien, bevattende een „Onderzoek of de Bestaltbrief „voor de militie van den Staat van den laatsten February 1579 „kracht van wet gehad hebbe?” De tekst van dezen Bestaltbrief werd daarin tevens gepubliceerd en hij toonde, wel is waar zeer omslachtig en uitvoerig — een Staatsblad bestond destijds niet — aan, dat de vaststelling ervan als een voldongen feit moest worden aanvaard. Bovendien is in het Algemeen Rijksarchief een gesigneerd exemplaar van dezen Bestaltbrief aanwezig, vermeld in het boek van *Mr. R. Bijlsma*, *De regeeringsarchieven der Geunieerde en der Nader Geunieerde Nederlandsche Provinciën*, Alg. Landsdrukkerij 1926, blz. 119 v. Dit afschrift heeft eerst toebehoord aan *Mr. L. P. van de Spiegel* en is thans te vinden in de „Verzameling voormalig „Bruine Kastje no. 28” in het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage. Het is voorzien van het zegel der Nader Geunieerde Provinciën en draagt de onderteekening van den Secretaris van het College

¹⁾ Zie Prof. Mr. M. S. Pols, o.c. blz. 22 v.

²⁾ Zie Militair-rechtelijk Tijdschrift, XXXVII, blz. 158-195, 221-282, 320-354 en 368-388.

der Nadere Unie *G. van Zuylen* met het jaartal 1579, om welke reden ik het bij deze uitgave gevolgd heb, evenwel zonder de lezing van *Mr. van Oldenbarnevelt* daarbij uit het oog te verliezen. Op enkele in den gevolgden tekst weggelaten of uitgevallen gedeelten wordt in noten de aandacht gevestigd. Deze verschillen zouden zelfs de vraag kunnen doen rijzen, of het Zeeuwsche en het Arnhemsche afschrift, welke voor de uitgave van 1783 hebben gediend, niet dichter bij den Articulbrief van 1578 hebben gestaan, dan bij den Bestaltbrief. De overgenomen bepalingen worden aangeduid door de vermelding in margine van het jaartal **1579**. ¹⁾

De vierde Articulbrief is die, welke bekend is als de „Krijghs-,ordonnantien ende rechten” van den Graaf van *Leicester* van 14 Februari 1586, welke volgens Prof. *Pols* slechts voor diens Engelsche troepen zou hebben gegolden. Naar het mij echter voorkomt is die ordonnantie ook, zoo al niet uitsluitend, voor de andere voor de Geunieerde Nederlanden strijdende troepen geldig geweest. De Engelsche troepen zullen ongetwijfeld hun eigen militair-strafrechtelijke wetgeving, welke in het Engelsch geredigeerd zal zijn geweest, hebben meegebracht. Deze ordonnantie is toch niet zonder reden in het Nederlandsch gesteld en opgenomen in het Groot Placaatboek voor Holland en Zeeland (deel II, blz. 162 v.). Ik acht het niet onwaarschijnlijk dat de eed volgens het in datzelfde deel, blz. 267, opgenomen formulier, dat ook hierachter te vinden is, bij welke plechtige verklaring trouwe dienst beloofd werd niet alleen aan Englands Koningin maar ook aan de Geunieerde Nederlanden en aan de daarin gelegen steden, in de eerste plaats afgelegd moest worden door andere militairen, die volgens datzelfde formulier moesten beloven gehoorzaam te zijn aan *Leicester's* bevelen als hoofd van het Engelsche leger hier te lande. Deze gehoorzaamheid behoeft toch niet aldus voor Engelsche militairen te worden vastgelegd, maar moest wel gelden voor anderen, zoolang zij onder zijne bevelen zouden dienen, zooals het formulier te allen overvloede er nog bijvoegde. De aan deze ordonnantie ontleende artikelen worden hierna aangeduid door het jaartal **1586** in margine.

Op dezen Articulbrief volgde die van 13 Augustus 1590, het wetboek van militair strafrecht, tot welks totstandkoming Prins Maurits het initiatief had genomen, toen hij, na het vertrek van

¹⁾ Zie over den strijd of de Bestaltbrief kracht van wet heeft gehad, ook het oordeel van *Mr. van de Spiegel* op de blz. 1-13 van dezen jaargang.

De door de Staten van Holland op 21 November 1581 goedgekeurde garnizoensorders van den Graaf *Hohenlo*, te Heusden op 10 November t.v. uitgevaardigd en gedrukt als bijlage XXXII van het werk van *Mr. J. G. van Oldenbarnevelt* genaamt *Tullingh*, zijn, als zijnde „geenszins een volledige Artikelbrief, die door de Heeren Staaten van Holland voor het Krijgsvolk in Hoogstderzelven Provincie zoude wezen gearresteert” (aldaar blz. 88), hier niet opgenomen.

Leicester aan het hoofd van het leger der Geunieerde Provinciën kwam te staan. Dit wetboek is, na op 9 Mei 1705 te zijn herzien, voor onze landmacht blijven gelden totdat het in 1799 vervangen werd door het Crimineel Wetboek van 1799.

Over de samenstelling ervan geeft Prof. *Pols* in zijn meervermeld werk blz. 26 enkele bijzonderheden; de in de noot aldaar als letterlijk overeenkomende artikelen uit de brieven van 1586 en 1590 moeten, zooals hierna blijken zal, meer als zakelijk overeenkomende worden opgevat. De inhoud van beide uitgaven is in hoofdzaak dezelfde. Naast de artikelen welke woordelijk overeenstemmen en welke weergegeven zijn in de spelling van 1590, zijn in margine de door eene accolade verbonden jaartallen **1590** en **1705** vermeld. Waar een eensluitende redactie niet aanwezig is, vindt men elk van deze jaartallen naast den daarbij behoorenden tekst. Bij dezen herdruk is gevolgd de lezing van het Groot Placaatboek van Holland en Zeeland, II, blz. 170 v., en V, blz. 153 v.

Als merkwaardigheid moge hierbij nog worden vermeld, dat blijkens eene resolutie van 22 Januari 1706 (Gr. Pl. Bk. V, blz. 161) aan de Staten-Generaal het voorstel behoorde gedaan te worden om „den articulbrief of ordonnantie op de discipline militair, den der-, „tienden augusti vijftien hondert tnegentigh gearresteert”, opnieuw te doen publiceeren en kennis te geven, „dat deselve voortaan sonder „eenige de minste conniventie werckstelligh sal werden gemaackt en „dat deselve specialijk met soodanige waarschouwinge in het begin „ende aanvangen van de naaste campagne voor de respective regi- „menten, soo te voet als te paardt, mooge werden afgekondight.”

De herziening van acht maanden geleden was al vergeten!

Het groot verschil in bouw van de Articulbrieven in vergelijking met dien van het wetboek van 1799 maakt het wenschelijk, dat hierna lijsten worden opgenomen waaruit blijkt, waar de achtereenvolgende artikelen van elken brief in deze verzameling te vinden zijn. Dat vergemakkelijkt het zoeken om eene bepaling waarvan alleen het artikelnummer bekend is, terug te vinden. Cursief gedrukt zijn die verwijzingen, waar de bepalingen in haar geheel voorkomen.

Uit deze wettelijke voorschriften valt af te leiden, welke verschillende belangen men in den loop van ruim twee eeuwen door strafbepalingen heeft willen dienen. De eischen van tucht, die van legeradministratie en de behartiging van de belangen van individueele militairen vinden hierin hun weerslagen en het wekt bij den modernen lezer verwondering, dat er in dien langen tijd zoo weinig veranderd is, dat tusschen 1590 en 1799 slechts éene enkele weinig belangrijke herziening behoefde te worden vastgesteld. Men heeft zich gedurende al dien tijd met deze wetgeving weten te behelpen.

Aanhef.

1572. Naardien Wy, *Willem*, van Godes genade Prince van Orangiën, Grave van Nassauwe, Catsenelleboge etc. U, chrijsluyden, door Onsen geördineerde oversten hebben doen aennemen tot beschermenisse des Landts van Hollandt, zoe sullyd alt tzamen, groot ende cleyn, Ons ende den Staten van Hollandt op desen Artikelsbrieff beloven ende zweeren.
1578. Naardemael by den duerluchtighen hoochgeboren Furst ende Heere *Wilhem*, van Godts genaden Prince van Oraengiën, Grave van Nassau etc. ende Capiteyn over Brabant, Hollant, Zeelant, West-Frieslant en Utrecht, etc. met saempt den Staten van denselven Landen noodich bevonden is, noodich te wesen vooralsnoch een merckelick getal van venlen voetknechten in den dienst aan te houden tot versekerheyt ende beschermingen van de voorsz. Landen etc.;
- Ende willende dat zoodaene knechten in goede geregeltheyt ende krijchsdiscipline onderhouden werden omme mitsdyen voor te commen ende beletten alle geweld, berovinghe ende uuyterijnghe zoe binnen den steden als ten plattenlanden;
- Soe is by deselve Zyne Excellentie ende Staten daerop gemaect ende gesloten dese jegenwoordighe ordonnantiën ende bestaltbrieff, dewelcke alle bevelhebbers ende krijchsluyden, edelen ende onedelen, dobbelsolders ende andere gemeine knechten gehouden zullen zijn te besweeren ende punctuelicken te achtervolghen ende in alle manieren te doen achtervolghen.
1579. Naedemael by die van den Furstendomme Gelre met den Graeffschap Zutphen, Graeffschappen ende Landen van Hollant, Zeelant, Utrecht, die Vriesche Ommelanden tusschen die Eemsche ende Lauwers, de stadt van Gendt ende den Heeren Stadthouders van dien bevonden es noodich te wesen vooralsnoch een merckelijcke getal vendelen voetknechten in den dienst aen te houden tot verseeckertheyt ende bescherminge van den voorsz. Landen ende tot wederstandt van de Spaengaerden ende andere vreemde nationen ende hoiren aenhengeren vianden des gemeynen vaderlants etc.
- Ende willende dat soedaene knechten in goede geregeltheyt ende krijchsdiscipline onderhouden werden, omme mitsdien voor te commen ende te beletten alle geweld, beroevinge ende uuyteeringhe soe binnen den steden als ten plattenlande.
- Soe es by die van den Furstendomme Gelre met den Graeffschap Zutphen, Graeffschappen ende Landen van Hollant, Zeelant, Utrecht, die Vriessche Ommelanden tusschen die Eemsche ende Lauwers, die stadt van Gendt ende den

Aanhef.

1579. Heeren Stadthouders daerop gemaect ende beslooten dese jegenwoordige ordonnancie ende Bestaltbrieff, dewelcke alle beveelhebbers ende chrijchsluyden, edelen ende oneedelen, dobbelsoldeniers ende andere gemeynen knechten gehouden sullen sijn te bezweeren ende punctuelicken te achtervolgen ende in alle manieren te doen achtervolgen.

1586. Aengesien datter geen lant geregeert en wort, dat in tyden van pays ofte oorloge mach ghehouden worden voor verseeckert ofte bewaert voor oneere ofte verderffnisse, tenzy dat het onderhouden zy by justitie behoorlijk gheadministreert, ende by discipline, ordentlijk onderhouden, ende omdat niemant en kan soo slecht sijn, dat hy niet en soude weten, dat eere, fame ende voorspoet moet behoorlijk volgen den landen ende natiën, daerin goede wetten bevestight sijn, die magistraet, justitie bedienende, behoorlijk geëert is ende 't gemeene volck, vreesende te misdoen, getrocken wort onder die regelen van der justitie ende gehoorsaemheyd;

Ende gemeret dat die discipline van den krijgshandel (eygen den krijghsvolcke) moet nu ter tijdt boven allen dingen by ons onderhouden worden soowel tot voorderinge van Godts eere alsoock om eerlijk dese armée in goeder ordonnantie te regeeren;

Ende opdat die qualickgesinde (ontschult nemende op haer slechtigheyd) niet en souden eenich boos feyt bedecken by onwetenschap,

Soo is 't dat dese naevolgende krijghsordonnantien ende wetten sijn geordonneert ende ghepubliceert, waerdoor alle welgesinde henselven voegen om eere te verkrygen, mogen ghereet sijn in de wapenen ende moet hebben om volstandigh te blyven in wel doen ende dat degeene die ghenegen sijn tot lichtveerdigheyd hen souden mogen wachten van te doene yet dat strafweerdigh is, dewelcke met een sorghvuldich aensien aengenomen ende met gehoorsaemheyd gevolght zijnde, belooft ons een goede ordonnantie ende eendrachtigheyd onder ons lieden met victorie ende voorspoet tegen ons vyanden.

1590. } Naerdien by dagelijksche experientie bevonden werden
 1705. } vele ende menichvuldige desordren onder den volcke van oorloge te ontstaen, streckende tot groote schade van den Lande ende prejuditie van de regeringe van dien, die nochtans alomme bevonden werden niet sulcx gestraft te worden als wel behooren soude ter oorsaecke op sulcke of diergelijcke poincten egeen vaste ordonnantie of artikelbrief gearresteert ende gepubliceert en is,

Soo hebben de Staten-Generael der Vereenichde Neder-

Aanhef. — Ad I, artt. 2 en 3.

1590. } landen, by advyse van den Raden van State derselver, ghe-
 1705. } ordonneert, gestatueert ende ghearresteert, ordonneren, sta-
 tueren ende arresteren midts desen de Ordonnantie ofte Ar-
 tijckelbrief hiernaer volgende:

Willende dat deselve by alle het volck van oorloge in heuren dienste zijnde, van poinct tot poinct strietelijken onderhouden ende gheachtvolghet sal werden, ende sal te dien eynde alomme gepubliceert ende by den krijgsvolcke beswooren werden als naer behooren.

Ad I, art. 2.

1572. XVI. Soe oock yemant in Onsen dienst natuyrlicken cranck ofte ter plaetse ende eynde, daer hy verordent zy van den viandt gevangen ofte beschadicht worde, die sal sijn besoldinge volgen soelange het venlijng vlieget, daer-
 onder hy es gelegen.

1572. XXVIII. ... Ende alle knechten, die by dese eedt niet geweest en sijn mer namaels noch comen sich inschryven laten ende des veltheeren gelt ontfangen sullen, die sullen niet minder aen dese voorsz. articulen met eede verplicht ende verbonden sijn dan off zy in 't bezweeren van dienzelve jegenwoordich waeren geweest.

1578. } V. ... borgers ofte ingesetenen ... egeene soldaten nochte
 1579. } onder 't crijschsregiment weesende ...

1586. LVII. Geen capiteyn en sal ontfangen ofte onder hem inschryven eenige persoonen in sijn soldye tenzy dat hy denselven soldaet den eedt afneemt, op pene denselven capiteyn om sulcks niet onderhouden te hebben, te verliesen een maent solts.

Ad I, art. 3.

1572. **Aanhef.** Nadien Wy, *Willem*, van Godes genade, Prince van Orangiën, Grave van Nassauwe, Catsenelleboge etc. U, chrijsluyden, door Onsen geordineerde oversten hebben doen aennemen tot beschermenisse des Landts van Hollandt, zoe suldy alt tzamen, groot ende cleyn, Ons ende den Staten van Hollandt op desen Artikelsbrieff beloven ende zweeren.

1572. XXVIII. ... Ende alle knechten, die by dese eedt niet geweest en sijn mer namaels noch comen sich inschryven laten ende des veltheeren gelt ontfangen sullen, die sullen niet minder aen dese voorsz. articulen met eede verplicht ende verbonden sijn dan off zy in 't bezweeren van dienzelve jegenwoordich waeren geweest.

Ad I, art. 3.

1578. XLV. Sullen oock alle dieghene, die vóór dese tijt dese nyet beswooren zullen hebben maer hier naermaels in dienste commen ende Zyne F. Gen. ende der Staten gelt ontfanghen, all evenwel tot den inhoudt ende peyne van dese articulen mede verplicht ende verbonden staen ende of hy die mede beswooren hadde, des hen oock op der inschryvinghe ofte d'eerste monsteringhe vermaen gedaen zal worden.
1579. XLV. Sullen oick alle dieghene, die vóór desen tijt desen nyet besworen sullen hebben, mair hier naemaels in dienste commen ende der voorsz. Provinciën gelt ontfangen, all evenwel tot den inhoudt ende peyne van dese articulen mede verplicht ende verbonden staen off hy die mede besworen hadde, des hem oick op der inschryvinge ofte eerste monsteringe vermaen gedaen sal worden.
1578. } XLVI. Ende sullen die overste, capiteynen, bevelhebber-
 1579. } ren ende soldaten by vendelen, rotten, heele off halve, totter gemenen besten gevalle ende der Landen meeste prouffyte, sonder wederseggen hem laeten affdancken, al wair 't oick, dat men hem heure betalinghe ten vollen nyet op en brochte ofte verstrechte maer alleenlicken van heuren restandt hen verseeckerheyte dede op alsulcke redelicke termynen als die gesteltenisse der Landen eenichssins moegen dragen ofte lyden.
1578. XLVII. Alle welcke articulen die voorn. overste, hop-
 luyden, amptluyden, bevelhebberen ende soldaten, elckx in zijn regard zullen zweeren te onderhouden ende jeghens d'zelve nyet te doen nochte weygeren 'tghene hemlieden naer gelegentheyte des tijts ende tot dienste van Zyne F. Genade, den voorn. Landen van Hollandt ende Zeelandt binnen ofte buyten die bepalinghen derzelve anders opgeleyt ende bevolen zoude worden. Ende zal Zijn F. Genade dese articulen naer derzelve geliefte moghen doen vermeerderen ofte veranderen naer gelegentheyte der zaecken.
1579. XLVII. Alle welcke articulen die voorn. overste, hop-
 luyden, amptluyden, bevelhebberen ende soldaten, elcx in zijn regardt, sullen zweren te onderhouden ende jegens d'zelve nyet te doen nochte weygeren 'tgene hemluyden naer gelegentheyte des tijts ende tot dienste van de voorsz. Provinciën ende stadthouders binnen ofte buyten de bepalinge derzelve anders opgeleyt ende bevolen soude worden. Ende sullen de voorsz. Provinciën dese articulen naer derselve geliefte moegen doen vermeerderen ofte veranderen naer gelegentheyte der saecken, 'twelck die voorsz. overste, hopluyden, amptluyden, bevelhebberen ende soldaten, elcx in zijn regardt, gehouden sullen sijn te achtervolgen ende naer te comen.

Ad I, art. 3.

1579. XLVIII. Sullen mede gehouden wesen bysonder eedt te doen van den onderhoudt der voorsz. articulen ende van getrouwicheyt aen allen ende elcken van de Geunieerde Provinciën ende steden, daerinne zyluyden by advijs van de Heeren stadtholders van deselve Provinciën ofte steden geleyt zullen werden, zoe wanneer zulcx van dezelve Provincie oft stede aen hemluyden versocht sal zijn. ¹⁾
1578. XLIX. Ende opdat nyemandt van dese jeghenwoordighe articulen eenighe onwetentheyte ofte ignorantie mach voorwenden omme hem daarmede te behelpen, zoe zal 't uuytschrift ofte die copie derzelver onder alle hopluyden blyven ten eynde een yegelick daervan t'allen tyden openinghe gedaen mach zijn ende des te beter hem daerna heeft te reguleeren.
1579. XLIX. Ende opdat nyemandt van dese jegenwoordige articulen eenyge onweetentheyte ofte ignorantie mach voirwenden, omme hem daarmede te helpen, soe sal 't uuytschrift oft de copie derselver onder allen [hopluyden blyven ten eynde een yegelick daervan t'allen] ²⁾ tyden openinge gedaen mach zijn ende des te beter hem daerna heeft te reguleren.
1586. LXII. Ende ten eynde dat niemant soude mogen pretenderen ende allegeren eenige rechte oorsaecke van onwetenschap van de voorverhaelde wetten ende ordinantiën of van eenige van dien, soo ordineert de Heere Generael voorsz., dat alle hooftofficiers ende capiteynen van deser arméén sullen deselve doen aflesen ende openbaerlijck uytroepen alle twintich dagen voor allen dengenen, die onder henlieder bevel respectivelick sullen liggen ofte wesen, volgende henlieder quartieren, besonder in alle die plaetsen daer sy sullen in garnisoen liggen, sowel ruyters als voetknechten, ende maken voor sovele als hen mogelick is, dat deselve onverbrekelijck onderhouden werden in allen puncten ende articulen van dien, volgende het inhouden, forme ende effect van denselven.
1590. LXXXII. Ende of daer eenige soldaten waren, die by 't voorlesen deses Artijckelbriefs niet en waren, die sullen even ghelijck d'andere die daer present geweest zijn, verbonden zijn. Dan opdat niemant hiervan en pretendere ignorantie ende elck te beter kennisse hieraf krygen mach, hebben de

---

¹⁾ Dit artikel komt niet voor in den Hollandschen Articulbrief van 1578. Volgens eene daarbij gestelde kantteekening is bij art. VII van de Unie van Utrecht bedongen, dat dit in den Articulbrief zou worden opgenomen.

²⁾ De tusschen [] geplaatste woorden ontbreken in den gevolgden tekst. Zie ook de noot Ad II, 1, art. (27)28.

Ad I, artt. 3, 9 en 20. — Ad II, 1, art. 8.

1590. Generale Staten voornoemt gheordonneert, dese op de monsteringe alomme ghepubliceert te worden ende den commissarissen belast deselve by alle krijgshvolcken te doen besweeren als naer behooren.
1705. LXXXII. En of er eenige soldaten waaren, die by het voorleesen deeses Articulbriefs niet en waaren, die sullen even gelijk de andere die daar present geweest zijn, verbonden zijn. Dan opdat niemandt hiervan en pretendeere ignorantie en elck te beeter kennisse hieraf krygen magh, hebben de Generaale Staaten voornoemt geordonneert, deese aan de hoofden van de regimenten in het leeger mitsgaders in de besette plaatsen van maandt tot maandt gepubliceert te werden; ordonneerende wyders aan alle officieren, commandeerende compagniën te voet of te paardt, die eenige nieuwe soldaten of ruyteren koomen aan te neemen, binnen vier en twintigh uyren na derselver aanneeminge deesen Articulbrief aan deselve voor te leesen en bekent te maaken, op poene van voor den tijdt van drie maanden gesuspenseert te werden van haare charge, werdende den generaal en chef commandeerende, alsmede den krijghsraadt te velde gelast, hieraan de behoorlijke handt te houden.

Ad I, art. 9.

1705. XXXIV. Den soldaet, die yemandt een vuyst ofte souflet geeft, sal door de spitsroede gejaaght werden, blyvende voorts de placaten ten aansien van alle militaire persoonen op de krackeelen en duëllen geëmaneert, in haar geheel.

Ad I art. 20.

1590. } LXXX. Sullen oock alle soetelaers, in den leger soetende,
1705. } lende, onderworpen zijn de voorsz. articulen ende den krijghsraadt aldaer zijnde, op pene in desen begrepen, sonder des avonts een ure na der sonnen onderganck ofte des morgens vóór der sonnen opganck yemanden te mogen eenigh wijn of bier tappen op de verbeurte van drie carolus-guldens t'eleken reyse dat sy bevonden sullen werden sulcx ghedaen te hebben, t'applicieren d'eene helft ten profyte van den provoost-generael ende d'ander helft ten profyte van den armen.

Ad II, 1, art. 8.

1572. XX. Een yder sal sich wachten voor droncke drincken, gemerct veele onraets daeruyt volcht, ende en sal die dronckenheit niemant strecken tot onschult ofte verschooninge.

Ad II, 1, artt. 8, 10 en 11.

1590. LXVII. Item indien yemant droncken dronck ende in syne dronckenschap yet quaets ofte verbodens aenrechte, so en sal hy daardoor niet geëxcuseert maer des te harder gestraft werden.

1705. LXVII. Item indien yemandt sigh droncken dronck en die in sijn dronckenschap yets quaadts of verbodens aenrechte, soo en sal hy daardoor niet geëxcuseert maar des te harder gestraft werden.

Ad II, 1, art. 10.

1572. V. ... Voors off yemant vername eenige verraderie ofte andere boose stucken ten nadele van Ons als chrijshere ofte tot schade van den lande ende inwoonderen van dien, Ons toegedaen sijnde, ofte oock van de krijchsluyden voorgenomen ofte op handen te wesen, die sal sulcx by zynen eede te kennen geven Onsen oversten ofte provoost, op pene van gestraft te werden als de verraders selve.

1578. } XXX. Dengheenen die in 't twist maken oft kyven sich
1579. } rotten, eenyge natie tot synen hulpe roupt ofte brengt ofte anders ende oproer ende onrust maickt, sal met zynen medehelpers aen 't leven gestraft worden.

1586. XXX. Niemant sal den provoost ofte andere sijn officiers wederstaen in 't vangen van eenich quaetdoender, maer indien dat noot is, sal hem daerin hulpe ende bystant doen. Ende of door sulcken oorsake den misdadiger geraeckte te ontkomen, soo is gheordonneert, dat een yegelijck persoon, door wiens schult dat hy waer ontkomen, deselve straffe sal lyden die de ontkomen parthye soude geleden hebben.

1590. } LXXVIII. Indien den provoost of synen dienaers een of
1705. } meer soldaten ghevangen name ofte apprehendeerde, soo en sal niemant, hoedanigh hy zy . . . . denselven gevangen . . . . pogen te ontweldigen, alles op lijfstraffe.

Ad II, 1, art. 11.

1586. LVIII. Geen onder-capiteyn en sal vermogen eenige van sijn soldaten door giften of gaven ofte door eenige andere oorsaecke oorlof geven om te vertrecken uyten leger ofte guarnisoen sonder speciaalen oorlof van den generael ofte ander hooftofficier, op pene van te verliesen een maent solts ende van sijn capiteynschap gestelt te worden.

Ad II, 1, art. (14) 15.

Ad II, 1, art. (14) 15.

1572. IV. ... dat de doodslager lijf om lijf gestraft sal
worden ...
V. ... op straffinge van lijf ende leven ...
VI. ... op straffe van sonder erkentenis des rechts
mitter daet gehangen te werden ... op straffe van lijff ende
leven ...
VII. ... op straffe van ... sonder alle genade lijf
en leven te verliesen ...
XIII. ... op verbuerte van lijv ende leven ...
1578. } IV. ... sullen aen 't leven gestraft worden ...
1579. } VIII. ... sal aen 't leven gestraft worden.
IX. ... sal ... aen 't leven gestraft worden ...
X. ... sal sonder genade gehangen worden.
XII. ... sal gehangen ende geworcht ... worden ...
XVI. ... op verlies van zijn lijff ende leven ...
sullen gehangen ende geworcht worden.
XXI. ... sal aen zijn leven gestraft worden sonder
genaede.
XXIII. ... sal gehangen ende geworcht worden ...
XXIV. ... zal aen 't leven gestraft worden.
XXV. ... sal sonder eenich genade aen lijff ende
leven gestraft worden.
XXX. ... sal ... aen 't leven gestraft worden.
XXXII. ... sal die dootslager doot by den doode ge-
leyt worden.
XXXVII. ... sal gestraft worden aen zijn leven.
XL. ... op peyne van aen lijff ende leven gestraft
te worden sonder alle genade.
XLIV. ... sal aen 't leven gestraft worden.
1586. VIII. ... die sal vervallen in de pene van der doot
met tormenten.
IX. ... die sal met pynen ende tormenten de doot
sterven.
XIV. ... op pene van der doot met tormenten.
XLIX. ... die sal den doot sterven.
1705. I. ... sullen aan den lyve of leeve gestraft
worden.
1590. III. ... sullen metter doot gestraft werden.
1705. III. ... sullen aan lijf of leeven gestraft worden
na exigentie van saaken.
1590. } V. ... sullen sonder eenige genade gehangen
1705. } worden.

Ad II, 1, art. (14 15.

1590. } VII. ... op pene van gehangen te worden.
1705. } IX. ... sal aen lijf ende leven sonder genade ge-
gestraft werden.
X. ... sal metter doot gestraft worden.
1705. XII. ... op levensstraffe conform de rechten en
placaaten van den Lande.
XIII. ... op lijf- ofte levensstraffe na exigentie van
saaken.
XIV. ... op lijf- of levensstraffe.
XV. ... op lijf- of levensstraffe.
1590. } XVI. ... sal metter doot ghestraft worden.
1705. } XVII. ... sullen aen 't leven ghestraft worden.
1590. XVII. ... sullen met 'er doot gestraft werden.
1705. } XIX. ... die sal gehangen worden.
1590. } XX. ... alles op lijf- ofte levensstraffe naar exi-
1705. } gentie van saaken.
1590. } XXI. ... sal aen 't leven gestraft worden.
1705. } XXII. ... sal gehangen werden.
1705. } XXIII. ... sal gehangen werden.
1590. } XXIV. ... sal sonder alle genade ter doot ghestraft
1705. } worden.
1590. } XXVI. ... sal metter doot gestraft werden.
1705. } XXVI. ... sal aan lijf of leeven gestraft werden.
1590. } XXVII. ... sal aen 't leven sonder eenige genade ge-
1705. } straft worden.
XXVIII. ... sal metter doot gestraft worden sonder
genade.
1705. } XXIX. ... op poene van met 'er doot gestraft te
worden ...
1590. } XXX. ... sal aan 't leven gestraft worden.
1705. } XXXII. ... sal het lijf verbeuren ...
1590. } XXXV. ... op pene van alles metter doot ghestraft te
1705. } werden ... andere ten exempel metter doot vóór alle de sol-
daten sullen gestraft werden.
XXXVI. ... sal metter doot sonder genade gestraft
worden.
XXXVII. ... sal aen 't leven gestraft werden.
XXXVIII. ... op pene van aen 't lijf ende leven gestraft
te werden.
1590. } XXXIX. ... sal gehangen ende geworcht werden.
1705. } XL. ... sal aen 't leven gestraft werden.
XLI. ... sal ghehangen ende geworcht werden.

Ad II, 1, artt. (14) 15 en (15) 16.

1590. } XLII. ... sal aen 't leven ghestraf't werden.
 1705. } XLIII. ... sal sonder ghenade aen 't leven gestraft
 werden.
       XLVI. ... sal ghehangen ende gheworcht werden.
       XLVII. ... sal aen 't leven ghestraf't werden ...
       XLVIII. ... sal aen 't leven ghestraf't werden.
 1705. } XLIX. ... op lijf- of levensstraffe na exigentie van
 saaken.
 1590. } LI. ... sal ... aen lijf ende leven sonder eenige
 1705. } genade gestraft werden.
 1705. } LII. ... op lijf- of leevensstraffe.
       LIII. ... op lijf- of leevensstraffe.
 1590. } LIV. ... op pene van metter doot sonder genade
 1705. } gestraft te werden.
       LV. ... die sal metter doot gestraft werden.
 1590. } LVI. ... op pene van aen 't leven gestraft te werden.
 1590. } LVII. ... sal aen 't leven sonder genade gestraft
 1705. } werden ...
       LIX. ... aen 't leven gestraft te werden.
 1705. } LXI. ... sal aan het leeven gestraft worden.
 1590. } LXIV. ... sal aen 't leven sonder genade gestraft
 werden ...
 1705. } LXIV. ... sal aan lijf of leeven sonder genade ge-
 straft werden ...
 1705. } LXVI. ... sal aan lijf of leeven gestraft werden.
 1590. } LXXV. ... die sal aen 't leven gestraft werden.
 1705. } LXXVII. ... sal metter doot gestraft werden.

Ad II, 1, art. (15) 16.

1572. } XV. ... op verlies van sijn lijf ende eer.
 1578. } XXII. ... by verliesinghe zijnder eere ende sonder
 1579. } paspoort ofte betalinge van 't vendel gewesen te worden.
       XXVI. ... sal sonder soldye, indien dair eenich is,
       van sijn vendel gecasseert, gebannen ende gescholden worden.
 1586. } LIII. ... op pene van te verliesen sijn capiteynschap.
       LIV. ... op pene van te verliesen ... voor de tweede
       reyse haerlieder capiteynschap.
       LIX. ... sal ... van sijn capiteynschap ghestelt
       worden, uyt den leger gebannen sijn ende verklaert worden
       van dien tijt voort niet weerdigh te wesen in deser armée te
       dienen.
 1705. } XVII. ... Alle capiteynen of commandeerende offi-
 cieren ... sullen met infamie gecasseert werden ...
 1590. } LXVI. ... sal gecasseert ende uytte compagnie ghe-
 bannen werden.

Ad II, 1, artt. (15) 16 en (16) 17.

1590. } LXVIII. Den capiteyn ... sal ghecasseert ... werden.
1705. }

Ad II, 1, art. (16) 17.

1572. IV. ... die sal uuytgemonstert werden ter tijdt toe hy sijn besoldinge sal mogen verdienen ...
XV. ... op verlies van sijn lijf ende eer.
XXI. ... sal in der andere stede staen ende sijn eer verliesen ...
1578. } IX. ... sal ... voirts uuyt den regimente geban-
1579. } nen worden ...
XIX. ... op peyne van gecasseert te worden sonder gelt ofte paspoort ...
XXII. ... by verliesinghe zijnder eere ende sonder paspoort ofte betalinge van 't vendel gewesen te worden.
XXIII. ... sal hy openbaerlieken tot een schelm gemaect worden.
XXVI. ... sal sonder soldye, indien dair eenich is, van sijn vendel gecasseert, gebannen ende gescholden worden.
XXVII. ... sal ... voor de tweede reyse gebannen worden.
XXXII. ... sal sonder paspoort ofte betalinge gecasseert worden ...
XXXIII. ... zullen beyde uuyten vendel gebannen worden.
XXXIV. ... op peyne van ... sonder betalinge gecasseert ... te worden ... sal d'selve uuyt 't vendel gemonstert worden.
1586. IV. ... op pene van ... gebannen te zijn.
VII. ... die sullen uyt der armée gebannen worden.
XX. ... op pene ... van den ban.
XXII. ... op pene van afgedanckt te worden.
XXXVI. ... op pene van ... sijn plaetse ende soldye te verliesen.
XL. ... op pene van ... uyt den leger gebannen te werden.
1590. I. ... gebannen uytte Vereenichde Provinciën.
IV. ... op pene van gecasseert te worden sonder gelt ofte paspoort ...
XVIII. ... sal ... voor de tweede reyse ... gebannen uytte compagnie ...
XXV. ... sal ... sonder gelt ende paspoort uyt de compagnie gebannen worden.
XLIV. ... bannen uytte compagnie.
XLV. ... uytte compagnie gebannen werden.

Ad II, 1, artt. (16) 17 en (19) 20.

1590. } LI. ... sal schelm verklaert ... werden. ¹⁾
 1705. }
1705. LVI. ... op poene van suspensie van haar dienst
 voor den tijdt van drie maanden.
1590. LVIII. ... sal ... voor de tweede reyse ... den tijdt
 van drie maenden gebannen uyt de compagnie ...
- LXVI. ... sal gecasseert ende uytte compagnie ghe-
 bannen werden.
- LXVIII. ... sal ghecasseert werden.
- LXIX. ... op pene van ... voorts uytte compagnie
 gebannen te werden.
- LXXI. ... op pene van ... voor ses maenden uytte
 compagnie gebannen te worden.
- LXXIII. ... op pene van sonder pasport van de com-
 pagnie ghecasseert te werden.
- LXXIV. ... op pene van ... uyt de compagnie den tijt
 van drie maenden gebannen ... te werden.
1590. } LXXVI. ... sal van syne wapenen gedegradeert werden.
 1705. }

Ad II, 1, Art. (19) 20.

1586. I. ... op pene ... voor die tweede reyse van vijf
 dagen gevangenis...
 III. ... op pene van twee dagen in gevanckenisse
 gestelt te worden voor de eerste reyse ...
 XX. ... op pene van een maent in gevangenis te
 sitten ...
- XXIII. ... op pene van gevanckenisse.
 XXVII. ... op pene van gevanckenisse ...
 XXXI. ... op pene van gevanckenisse.
 XXXVI. ... op pene van vangenisse ...
 XXXVIII. ... op pene van gevanckenisse ...
 XLI. ... op pene van vangenisse ...
 XLIV. ... op pene van gevangenis.
 XLV. ... op pene van gevangenis ...
 XLVI. ... op pene van gevangenis ...
 XLVII. ... op pene van gevangenis.
1590. } I. ... sal voor de eerste reyse ... drie dagen in
 1705. } de gevanckenisse te water ende te broot gestelt worden ...
 1705. IV. ... op poene van aght daagen in de gevan-
 kenisse geset te werden te water ende te broodt ...

¹⁾ In art. LI (1705) staat volgens Gr. Pl. Bk V blz. 156 in plaats van „sal” „als”. Dit schijnt een drukfout te zijn.

Ad II, 1, art. (21) 22.**Ad II, 1, art. (21) 22.***Straffen aan den lyve.*

1572. III. ... sal ... sonder alle genade gestraft werden
an den lyve ...
IV. ... op straffe an den lyve ... op lijfstraffin-
gen ... op lijfstraffe.
VII. ... op straffinghe van den lyve ...
VIII. ... die sal sonder alle genade gestraft werden
an den lyve ... sonder genade an den lyve gestraft sal
worden ...
X. ... op peynen van gestraft te werden an den
lyve ... op lijfstraffe ... alles op straffe van lyve.
XIII. ... op lijfstraffe ... op lijfstraffe ...
XV. ... op lijfstraffe ...
XVII. ... die sal gestraft worden an den lyve ...
XIX. ... op lijfstraffe ...
XXI. ... aen den lyve gestraft ...
XXIV. ... op lijfstraffe ...
XXVII. ... op lijfstraffe ...
1578.) III. ... die sal ... nair exigentie van der saicke
1579.) aen den lyve gestraft worden.
V. ... op lijffstraffe.
VI. ... sal sonder genade gestraft worden als
vooren.
VII. Gelijckerwijs oock gestraft sullen worden ...
XII. ... sal ... aen zijn lijff gestraft worden ...
XIII. ... op lijffstraff ...
XIV. ... op lijffstraffen ...
XV. ... by lijffstraffe.
XVII. ... op lijffstraff.
XIX. ... aen den lyve gestraft te worden ...
XX. ... sal aen 't lijff ... gestraft worden.
XXIX. ... op lijffstraffe ...
XXXV. ... sullen aen 't lijff gestraft worden.
XXXVIII. ... op lijffstraffe ...
XXXIX. ... alles op peyne van dairover gestraft te
worden aen zijn lijff off anders nair gelegentheyt der saecken.
XLII. ... op lijffstraffe ...
1586. V. ... op lijfstraffinge.
VI. ... op lijfstraffe.
X. ... op lijfstraffe.
XI. ... op lijfstraffinge.
XIII. ... op lijfstraffinge.
XV. ... op lijfstraffinge.

Ad II, 1, art. (21) 22.

1586.	XVI.	... op lijfstraffinge.
	XIX.	... op lijfstraffinge.
	XXVIII.	... op lijfstraffinge.
	XXXII.	... op lijfstraffinge.
	XXXIII.	... op lijfstraffinge.
	XXXVII.	... op lijfstraffinge.
	XLVIII.	... op lijfstraffinge.
	L.	... op lijfstraffinge.
1705.	III.	... sullen aan lijf of leeven gestraft worden na exigentie van saaken.
1590. }	IV.	... op pene van ... aen den lyve gestraft ...
1705. }		
1590.	XII.	... alles op lijfstraffe.
	XIII.	... op lijfstraffe.
1705.	XIII.	... op lijf- ofte leevensstraffe na exigentie van saaken.
1590.	XIV.	... alles op lijfstraffe.
1705.	XIV.	... alles op lijf- of leevensstraffe.
1590.	XV.	... op lijfstraffe.
1705.	XV.	... op lijf- of leevensstraffe.
1590.	XX.	... alles op lijfstraffe.
1705.	XX.	... alles op lijf- ofte leevensstraffe naar exigentie van saaken.
	XXV.	... sal aan den lyve gestraft worden.
	XXVI.	... sal aan lijf of leeven gestraft worden.
1590. }	XXXI.	... op lijfstraffe.
1705. }		
1705.	XXXII.	... sal aan den lyve gestraft werden.
1705.	XXXIII.	... sal aen den lyve gestraft werden.
1590.	XLIX.	... op lijfstraffe.
1705.	XLIX.	... op lijf- of leevensstraffe na exigentie van saaken.
1590. }	L.	... sal aen 't lijf gestraft werden.
1705. }		
1590.	LII.	... op lijfstraffe.
1705.	LII.	... op lijf- of leevensstraffe.
1590.	LIII.	... op lijfstraffe.
1705.	LIII.	... op lijf- of leevensstraffe.
1705.	LXI.	... op poene van aan den lyve gestraft te werden.
1590. }	LXIII.	... op poene van ... aen 't lijf gestraft te werden.
1705. }		
1705.	LXIV.	... sal aan lijf of leeven sonder genade gestraft werden...

Ad II, 1, art. (21) 22.

1705. LXVI. ... sal aan lijf of leeven gestraft werden.
 LXVIII. ... sal ... aan de lyve gestraft werden.
 LXIX. ... op poene van aan den lyve gestraft te
 werden.
 1590. } LXX. ... op lijfstraffe.
 1705. }
 1705. LXXI. ... op poene van aan den lyve gestraft te
 werden.
 1590. LXXIV. ... op pene van ... naer ghelegentheyte der
 saecke aen den lyve gestraft te werden.
 1705. LXXIV. ... op poene van aan den lyve gestraft te
 werden.
 1590. } LXXVIII. ... alles op lijfstraffe.
 1705. }

Geeseling.

1586. IV. ... op pene van gegeesselt ... te zijn.
 1590. } IV. ... sullen ... voor de tweede reyse daer be-
 1705. } vonden zijnde, strengelijck gegeesselt ... werden.
 1705. XXXIV. ... sal door de spitsroede gejaaght werden¹⁾..
 1590. LVIII. ... sal ... voor de derde reyse mette wapenen
 gestraft werden.
 1705. LVIII. ... sal met de spitsroede¹⁾ of wapens ge-
 straft worden na exigentie van saaken.

Verminkingen.

1572. VI. ... op verliesinghe sijnder ooren.
 1578. } IX. ... sal zijn rechter hant affgehouden ...
 1579. } worden ...
 XXXI. ... sal zijn rechter handt verliesen ...
 1586. XII. ... op pene van te verliesen lijf ofte lidt ...
 XVII. ... op pene van te verliesen lijf ofte lidt ...
 1590. } I. ... voor de tweede reyse sijn tonge met een
 1705. } gloeyende yser doorsteken ... worden ...
 XVIII. ... sal hem de hant afgehouden werden.
 1590. XXXIII. ... sal sijn hant verliesen.

¹⁾ Zie over de straf met cordons of steigriemen welke in plaats van die met spitsroeden wel werd opgelegd, Resol. 23 Augustus 1723, Groot Plaatboek VI, blz. 167. Zie over de tenuitvoerlegging van de straf van spitsroeden de Resolutie van den Raad van State van 7 Maart 1741, T.z.p. VII, blz. 1032.

Ad II, 1, art. (22) 23.**Ad II, 1, art. (22) 23.****Andere straffen.***Arbitrair.*

1572. III. ... na der saken gelegentheyd ...
 VI. ... op strenger straffe nae gelegentheyd der saecken ... op peene van gestraft te werden nach saecke gelegentheyd ...
 VII. ... op arbitrale straffinghe.
 VIII. ... op peyne van den oversten straf.
 XXI. ... naer gelegentheyd der saecken ende erken-
 tenisse des oversten.
 XXVI. ... op peyne van hert gestraft te worden.
 XXVIII. ... sullen ... gestraft worden naar krijchs-
 gebruyck ten oordeele van den oversten mitten bevelsluy-
 den ...
1578. } II. ... op straffe naer gelegentheyd van de saeke.
 1579. } XI. ... op peyne van rigoureselick gestraft wor-
 den tot discretie der overicheyt.
 XXVIII. ... sal hy ... naer eysch van der saecke ge-
 straft worden ...
 XXXIV. ... ende bovendien nair gelegentheyd der
 saecken gestraft te worden ...
1586. III. ... wederomme dergelijke doende, van vor-
 der gestraft te worden tot discretie van den rechter.
 XXVII. ... op pene van gevanckenisse ofte alsulcke
 ander straffe als die behoorlijke officiers sullen ordonneren.
 LI. ... op pene van ghestraft te worden ter dis-
 cretie van den generael nae den eysch ende qualiteyt van
 haerlieder misdaet.
 LX. ... op pene van arbitrale straffe na den eysch
 van der qualiteyt van henlieder onachtsaemheyd.
1705. XLIV. ... den ongelijk doende ... doen arbitralijk
 corrigeeren.
 LXXIII. ... op poene van arbitraire correctie.
 LXXIX. ... op poene van arbitrale correctie.

Boetedoening.

1578. } XXVIII. ... sal voor d'eerste reyse nair uytspake van
 1579. } den bevelhebbers van 't vendel eerlicken boete doen aen den
 persoën, hem vindende t'onrecht misseyt te sijn ...
 XXXIII. ... sal by dengeenen, die onrecht heeft, die
 reparatie doen doen nair billichheyd ende gelegentheyd van
 der saecke ...

Art. II, 1, art. (22) 23.

- 1590.) I. ... sal voor de eerste reyse een honorable
 1705.) amende doen ...
 1590. XVIII. ... sal ... voor de tweede reyse een honorable
 amende doen ...
 XXXIV. ... sal weder in presentie van de compagnie
 diergelijke vuyst ofte soufflet ontfangen van den gheinte-
 resseerden ...
 1590.) XLIV. ... sal doen repareren het ongelijck, den ghe-
 1705.) interesseerden gheschiet, met blooten hoofde ende in tegen-
 woordigheyt van de volle wacht ...

Geldelijke straffen.

1572. IV. ... die sal uuytgemonstert werden ter tijdt
 toe hy sijn besoldinge sal mogen verdienen ...
 XVII. ... sal men hem corten aen sijn besoldinge ...
 1578.) XXVII. ... zal voor d'eerste (reyse) syne wapenen
 1579.) verliesen ...
 XLIII. ... den soldaet, die zijn geweer geen achte
 en heeft nochte ree ofte veerdich hout, sal die commissaris
 die besoldinge desselven moegen verminderen ende aen eenen
 anderen, die beter in ordre es, moegen besteden.
 1586. I. ... op pene van vijf schellingen voor d'eerste
 reyse tot behoef van den armen ... ende voor die derde reyse
 te verliesen sijn plaetse ende soldye.
 II. ... op pene voor d'eerste reyse te verliesen de
 soldye van eenen dach, voor de tweede reyse van twee dagen
 ende alsoo vermeerdt te worden tot discretie van den rech-
 ter ...
 XXI. ... op pene den soldaet van te verliesen sijn
 plaetse ende dengeenen, die den pant sal nemen, te verliesen
 die dobbel weerde van dien pande.
 XXXVI. ... op pene van ... sijn plaetse ende soldye
 te verliesen.
 XXXVIII. ... op pene van ... sijn soldye te verliesen.
 XL. ... op pene van sijn wapenen te verliesen ...
 XLI. ... op pene van ... te verliesen een maent
 solts ...
 LII. ... op pene van te verliesen een maent solts ...
 LIV. ... op pene van te verliesen voor de eerste
 reyse een maent solts ...
 LV. ... op pene van te verliesen sijn gevangen ...
 LIX. ... sal verliesen een maent gagie ...
 1590. I. ... sal ... ghedevaliseert worden tot op sijn
 hemde ...

Ad II, 1, art. (22) 23.

1590. XVIII. ... sal ... in de volle vergaderinge van de wacht ghevaliseert werden ...
 XXV. ... sal in de volle vergaderinge van de compagnie ghevaliseert ... worden.
 XXXIV. ... sal ... bovendien ghevaliseert ... werden.
 XLIV. ... den ongelijk doende ... doen devaliseren van syne wapenen ...
1705. LVI. ... op poene van suspensie van haar dienst voor den tijdt van drie maanden.
1590. LVIII. ... sal ... voor de tweede reyse ghevaliseert van syne wapenen ... werden.
1590. } LIX. ... op verbeurte van denselven (gevangen)...
 1705. }
 1590. LXI. ... op pene van syne wapenen ghevaliseert ... te werden.
 LXIX. ... op pene van de wapenen ghevaliseert ... te werden.
 LXXI. ... op pene van ghevaliseert ... te worden.
1590. } LXXII. ... op pene van te verliesen de dobbele weerde
 1705. } van dien pande.
 LXXVI. ... sal van syne wapenen gedegradeert werden.
1590. LXXIX. ... op pene van heure wapenen ghevaliseert te werden.
1590. } LXXX. ... op de verbeurte van drie carolus-guldens
 1705. } t'elcken reyse dat sy bevonden sullen werden sulcx ghedaen te hebben, t'appliceren d'een helft ten profyte van den provoost-generael ende d'ander helft ten profyte van den armen.
1705. LXXXII. ... op poene van voor den tijdt van drie maanden gesuspendeert te werden van haare charge ...

Verbeurdverklaring.

1578. } III. ... sal ... voor de tweede reyse zynen wapenen
 1579. } verbueren ...
 XXVIII. ... voor de tweede reyse sal hy van zynen wapenen gebloot ... worden ...
 XXXIV. ... op peyne van ... van zyne wapenen gebloot ... te worden ...
1590. XLIV. ... den ongelijk doende ... doen devaliseren van syne wapenen ...
 XLV. ... sullen beyde ofte degheene die weygerigh is, de wapenen afgenomen ... werden.
 LVIII. ... sal ... voor de tweede reyse ghevaliseert van syne wapenen ... werden.

Ad II, 1, artt. (22) 23, (25) 26 en (27) 28.

1590. } LIX. ... op verbeurte van denselven (gevangen van
1705. } den vyandt) ...
1590. LXI. ... op pene van syne wapen gevalueert ...
te werden.
1590. } LXII. ... dengenen, die denselven gevangen toe-
1705. } komt, sal hem verbeuren ten profyte van dengenen, die sul-
ken gevangen eerst sal aengrypen.
1590. LXIII. ... op pene van confiscatie derselver (buyte) ..
1590. LXIX. ... op pene van de wapenen gevalueert ...
te werden.
1590. } LXXVI ... sal van syne wapenen gedegradeert werden.
1705. }
1590. LXXIX. ... op pene van heure wapenen gevalueert
te werden.

Ad II, 1, art. (25) 26.

1572. VIII. ... op straffe van die provoost-cluysteren ...
- XVII. ... op straffe van des provoost-cluysteren.
1578. } III. ... sal voor d'eerste reyse drie daegen te
1579. } water ende te broede geset ... worden.
- IX. ... sal voor d'eerste reyse drie daegen te
water ende te broot gestelt worden ...
1590. } I. ... sal voor de eerste reyse ... drie dagen in
1705. } gevanckenisse te water ende te broot gestelt worden ...
1705. IV. ... op poene van aght daagen in de gevanke-
nisse geset te werden te water ende te broodt ...
1590. XVIII. ... sal voor d'eerste reyse drie dagen te water
ende te broot gestelt worden ...
- LVIII. ... sal voor d'eerste reyse drie dagen gestelt
worden te water ende te broode ...

Ad II, 1, art. (27) 28.

1572. XXIX. Ten lesten willen Wy aen Ons behouden macht,
zoe in dese Onse artijckelbrieff yet vergeten waere, om 'tzelfde
met wete ende wille Onser oversten ende hooftluyden hier
beneden te schryven.
1578. XLVII. ... Ende zal Zijn F. Genade dese articulen naer
derzelver geliefte moghen doen vermeerderen ofte veranderen
naer gelegtheyt der zaecken.
1579. XLVII. ... Ende sullen de voorsz. Provinciën dese arti-
culen nair derselver geliefte moegen doen vermeerderen ofte
veranderen nair gelegtheyt der saicken, 'twelck die voorsz.
overste, hopluyden, amptluyden, bevelhebbere ende solda-
ten, elcx in zijn regardt, gehouden sullen sijn te achtervolgen
ende naer te comen.

Ad II, 1, art. (27) 28 en II, 2, artt. 1, 2 en 3.

1578. XLVIII. Ende alle hetgene dat in dese articulen nyet gestelt ofte daerinne nyet begrepen is, zal naer ouder gebruyck des crijchs berecht worden ¹⁾.
1586. LXI. Alle ander misdaden ende wercken, die tot onregeltheit souden mogen strecken ende in dese articulen niet en zijn begrepen, die sullen subject wesen alsulcken straffe als die Stadthouder-Generael daerop sal stellen, al of die specialijcken hadden verklaert ende geördineert geweest.
1590. } LXXXI. Alle andere misusen ende delicten, niet gespe-
1705. } cificeert in dese ordonnantie, sullen ghestraff worden vol-
gende de dispositie van de placaten, rechten ende costuymen van der oorloge.

Ad II, 2, art. 1.

1586. LX. Capiteynen ende officieren sullen hanteeren ende bezoeken de logementen van de soldaten om te besichtigen hoe dat haer wapenen ende krijgshghetuygh ghestelt zijn ende hen strengelijck bevelende, dat henlieder wapenen ende gereetschap altijdts greeet zy, haerlieder corceletten met alle haer toebehooren, oock die calibers ende musquetten klaer ende gesmout, haerlieder lonten ende buscruyt drooge, pesen hebben voor henlieder bogen. Ende henlieder bylen ende hellebaerden met diergelijcke wapenen sullen klaer ende scherp zijn, op pene van arbitrale straffe na den eysch van der qualiteyt van henlieder onachtsaemheyt.

Ad II, 2, art. 2.

1586. XXXVIII. Niemandt sal wachten op de wagenen dan degeene die daerof den last is gegeven, noch oock lunderen ofte traineren om te mogen op hen ghemack daerop ryden, tensy dat door siecte, quetsure ofte andere ghebreken, den officiers wel bekend zijnde, henlieden 'tselve toegelaten worde, op pene van gevanckenisse ende sijn soldye te verliesen.

Ad II, 2, art. 3.

1586. XLII. Een yegelick sal bystant doen ende beschermen sijn eygen vaendel by dage ende by nachte, ende sal met de eerste waerschouwinge hem daeronder voegen, sonder vandaer te scheyden voordat het gebracht is in behouder hant, op lijfstraffinge.

¹⁾ Dit artikel XLVIII ontbreekt in den gevolgden tekst van den Bestaltbrief van 1579. Het zou daarin genummerd moeten zijn XLIX, daar art. XLVIII van dien tekst in den Articulbrief van 1578 ontbreekt: zie bij I, art. 3.

Ad II, 2, artt. 3, 4 en 5.

1586. XLIII. Een yegelijk soldaet sal neerstigh gadeslaen ende leeren kennen den slach ende gheluyt van trommelen, fifers ende trompetten, ten eynde deselve mogen weten, hoe sy hen tot den dienst moeten gebruycken.

XLIX. Een yegelijk sal bystant doen ende beschermen sijn eygen vendel by dage ende by nachte ende sal met de eerste waerschouwinge hem daeronder voegen sonder daarvan te scheyden voordat het gebracht is in behouder hant, op lijfstraffe.

1590. LXVIII. Den capiteyn ofte soldaet, die de monsteringe ofte reveue sal weygeren te doen, sal ghecasseert werden.

1705. XLIX. Een yegelijk sal bystant doen ende beschermen sijn eygen vendel by dage ende by nachte en sal met de eerste waerschouwinge hem daeronder voegen, sonder daarvan te scheyden voordat het gebracht is in behouder handt, op lijf- of levensstraffe na exigentie van saaken.

1705. LXVIII. Den capiteyn, die de monsteringe of revue sal weygeren te doen, sal gecasseert, en den soldaat, die sulcks doet, aan de lyve gestraft werden.

Ad II, 2, art. 4.

1572. XV. Elck sal sich wachten in veste ofte in velde alarm te maecken, ten waere dan hooch nodich, op lijfstraffe. Mer als men alarm slaet, sal niemant sonder merkelicke lijfsnoot in sijn logement blyven op verlies van sijn lijf ende eer.

1586. XXXV. Niemant sal sonder groote oorsaecke eenige allar-me maecken, maer indien daer eenige oorsaecke gheviele, dan sal hem een yegelijk in alder haeste terstont laten vinden op die plaetse die hem geordonneert is, ten ware dat eenige waerachtige excuseerlijke oorsaecke hem sulcks belette, op lijfstraffinge.

1590. LXVIII. Den capiteyn ofte soldaet die de monsteringe ofte reveue sal weygeren te doen, sal ghecasseert werden.

1705. LXVIII. Den capiteyn, die de monsteringe of revue sal weygeren te doen, sal gecasseert, en den soldaat, die sulcks doet, aan de lyve gestraft werden.

Ad II, 2, art. 5.

1578.) XXVI. Een yegelijk sal in sijn eygen persooone waken
1579.) ende nyemandt van de wachten onschuldich blyven dan by crencte ofte siecte, 'twelck hy synen hopman sal moeten aengeven ofte doen aengeven. Ende dye hem absenteert ofte verliest uuyt zijn wacht buyten consent van zijn corporael ofte rotmeester, sal sonder soldye, indien dair eenich is, van zijn vendel gecasseert, gebannen ende gescholden worden.

Ad II, artt. 5, 9, 10 en 13.

1586. LIV. Alle particuliere capiteynen die gheen hooftofficiers en zijn, sullen met haerlieder vaendelen waecken ende wacht houden, tenware by specialen oorlof, op pene van te verliesen voor de eerste reyse een maent solts ende voor de tweede reyse haerlieder capiteynschap.
1590. XXVI. Die sijn wacht of eenigen dienst, hem bevolen, sal versuymen, sal metter doot gestraft werden.
1705. XXVI. Die sijn wacht of eenigen dienst, hem bevolen, sal versuymen, sal aan lijf of leeven gestraft werden.

Ad II, 2, art. 9.

1590. LXVI. Die op den dach van syne wacht droncken sal wesen, sal gecasseert ende uytte compagnie ghebannen werden.
1705. LXVI. Die op den dagh van syne wacht droncken sal weesen, sal aan lijf of leeven gestraft werden.

Ad II, 2, art. 10.

- 1578.) XXV. Dengheenen die men vindt opte schiltwachte slapen
1579.) ofte dat hy sijn loose ofte wachtwoort vergeeten heeft ofte van sijn schiltwacht affgaet aler hy affgevoert wordt, sal sonder eenich genade aen lijff ende leven gestraft worden.
1586. XIII. Soo wie op de schiltwacht sal ghestelt zijn, en sal niet afgaen ofte van der plaetse scheyden, noch oock slapen, noch versuymen synen behoorlicken dienst, sonderlinge naedat de wacht gestelt ende die lose of woort ghegeven is, tenzy dat hy ordentlijk afgehaelt wort ofte door eenige groote oorsaecke daertoe ghedwongen is, ende dat met oorlof van synen capiteyn ofte officier, op lijfstraffinge.
- 1590.) XXVII. Den soldaet, die op sijn sentinel of schiltwacht
1705.) slapende ghevonden wort, sal aen 't leven sonder eenige genade gestraft worden.

Ad II, 2, art. 13.

1572. XXIV. Item en sal niemant in des anderen quartier ofte logement vallen noch daerinne overdraeghe doen op lijfstraffe.
- 1578.) XII. Soe sullen hem oick allen ende een yegelicken ver-
1579.) noegen laeten metten logyse, d'welck hem aangeweesen sal zijn, ofte met alsulcke betalinghe in gelde als een yder in de plaetse van dien toegevoucht es by seeckere andere ordon-
nantie . . .

Ad II, 2, artt. 13 en 15.

1586. XXXI. Niemand sal moeyelijk vallen ofte stooren eenige persooene, 'tzy onder sijn eygen regiment ofte onder 't bevel van yemant anders zijnde, die eens by den fourier, maerschalck ofte quartiermeester van den leger ofte stadt ghelogeert is, maar een yeder ghedoogen ende toelaten, vredelick te genieten sijn eygen plaetse ende logement, ten ware met consent ende verwillinge van beyde zyden. Oock en sal niemandt sonder oorlof buyten 't quartier van synen capiteyn logeren, op pene van gevanckenisse.
1590. LVII. . . . Gelijk mede gestraft sal werden die hem niet en sal laten ghenoegeen met 't quartier of logijs, dat hem by den quartiermeester of fourier sal toegevoeght zijn ofte oock een anderen in 't syne verstooren.
1705. LVII. . . . Gelijk mede gestraft sal worden die hem niet en sal genoegen met het quartier ofte logijs, dat hem by den quartiermeester of fourier sal toegevoeght zijn, of oock een anderen in het syne verstooren.

Ad II, 2, art. 15.

1578. XXVIII. Dieghene die twist maect oft yemandt binnen die wacht injurieert ofte belieght, zal voor 't eerste naer uuytsprake van de bevelhebbers van 't vendel, eerlicke boete doen aen den persoon hem vindende t'onrecht misseyt te zijn, ende voor de tweede reyse zal hy van zyne wapenen gebloot oft anders naer heysch van der zaecke gestraft worden. Maar die eenighe schult off aenzegghen op yemant heeft, zal zijn aenclachte moghen doen ende 'tzelve voorderen naer crijchsgebruyck.
1579. XXVIII. Diegheene die twist maict ofte yemant binnen die wacht injurieert ofte beliecht, sal voor d'eerste nair uuytsprake van den bevelhebbers van 't vendel eerlicken boete doen aen den persoon hem vindende t'onrecht misseyt te sijn, ende voor de tweede reyse sal hy van zynen wapenen gebloot ofte anders naer eysch van der saecke gestraft worden. Mair die eenyge schult ofte aenseggen op yemant heeft, sal zijn anclachte moegen doen ende 'tselffde rechtelicken voorderen nair crijchsgebruyck.
1586. XVII. Dat niemant krackeel, twist ofte eenige beroerte maecke in den leger ofte stadt van garnisoen, ter cause van eenigen ouden haet ofte door eenigerhande nieuwe oorsaecke hoedanich die zijn mach, maer sal sijn klachte doen aen den officier, die gestelt is om de geschillen te slissen ende die partyen te straffen die schult heeft, op pene van te verliesen lijf ofte lidt tot discretie van den generael ofte maerschalck.

Ad II, 2, artt. 15, 16 en 17.

1586. XVIII. Ende gemerckt datter zijn verscheyden natien in dese oorloge met ons dienende ende dat door die menigerleye spraecken soude mogen oorsake zijn, dat menigerhande twisten mochten gheraecken te rysen of te groeyen, soo is 't dat men ordonneert, indien eenige persooone van der Engelscher natie hemselven sal beswaert vinden door eenich ongelijk dat hem van een ander natie gedaen wert, dat hy 'tselve sonder voorder wrake te nemen synen capiteyn ofte officier sal te kennen geven, ten eynde dat daerop mach ordre gestelt worden, datter gheen voorder twist en groeye maer in alle manieren ruste ende vrede onderhouden worde, op al sulcke pene als den hooftofficier sal duncken oorbaerlick te wesen, 'tzy van lijf ofte lidt te verliesen.

Ad II, 2, art. 16.

1578. IV. Alle ... straetschenderie ... fortse, geweld ... ende andere gelijke boose daden ende openbare quade feyten ende misbruycken zullen aen 't leven gestraft worden met oordeel van chrijsoversten, capiteynen ende bevelhebberen naer crijchsgebruyck ofte zulcke ordonnanciën als by Zyne F. Genade daerop gemaect is ofte gemaect zal moghen worden ...

1579. IV. Alle ... straetschenderye ... fortse, geweld ... ende andere gelijke boose daden ende openbaere quade feyten ende misbruycken sullen aen 't leven gestraft worden met oordeel van den chrijchsoversten [capiteynen ende bevelhebberen naer crijgsgebruyck] ¹⁾ ofte sulcke ordonnantie als by den voirsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders daerop gemaect es ofte gemaickt sal moegen worden ...

1590. III. Alle ... straetschenderyen, force, geweld ... ende andere ghelijke boose daden ende openbare delicten ... sullen metter doot gestraft werden.

1705. III. Alle ... straatschenderyen, force, geweldt ... ende andere gelijke boose daaden en openbaare delicten ... sullen aan lijff of leeven gestraft worden na exigentie van saaken.

Ad II, 2, art. 17.

1572. XXIV. Item en sal niemant in des anderen quartier ofte logement vallen noch daerinne overdraeghe doen op lijfstraffe.

1586. XXXI. Niemant sal moeyelijk vallen ofte stooren eenige persooone, 'tzy onder sijn eygen regiment ofte onder 't bevel van yemant anders zijnde, die eens by den fourier, maerschalck ofte quartiermeester van den leger ofte stadt ghelogeert is, maer een yeder ghedoogen ende toelaten, vredelick te genieten sijn eygen plaetse ende logement ...

¹⁾ De tusschen [] geplaatste woorden ontbreken in den gevolgden tekst.

Ad II, 2, art. 19.**Ad II, 2, art. 19.**

1572. VII. ... Oock en sal niemant, op gelijcke straffe ¹⁾ een anders geweer leenen onder den monsteringhe . . .
1572. XVII. Yegelick sal sich mit synen geweere daermede hy es gemonstert, in tochten, veltslagen, stormen ende op der wacht laten vinden sonder daervan yet te vercopen, verspelen ofte versetten. Want soe hy dat deede, sal men hem corten aen sijn besoldinge. Elck mach sijn geweer wel verbeteren mer niet verargeren ende sal elck schut sijn haecke off roer mit toebehooren vaerdich houden ende sich nimmermeer sonder cruyt, loot ende andere nootdrufften vinden laten. Want soe yemant alsoe op tocht, wacht, storm ofte anders ter noot bevonden werden, soedat hy sijn geweer tegens den viandt niet en mochte gebruyken, die sal gestraft worden an den lyve. Ende sal elck met een goet zigtgeweer versien wesen tot allen tyden, op straffe van des provoost-cluysteren.
1578. XLII. Item en zal egheen soldaet in eeniger derzelve monsteringhe oft reveuën, van wat qualiteyt ofte conditie hy in dienste zy, nyemandt uuytgesondert, eenighe valscheyt daerinne laten pleghen ofte hem gebruycken dan zynen kerstelicken naem ende die plaetse vandaer hij is, noch op geenen anderen naem duer de monsteringhe gaen dan op zyn eyghen naem, nochte oock nyemandt t'onrecht verandtwoorden ende met gheen ander lanck-, cort- ofte zigtgeweer duer die monsteringhe gaen dan dat hem zelffs toebehoort ofte hy van den heere ontfangen heeft, op lijffstraffe. Ende zoo men yemandt in de jeghenwoordighe monsteringhe bevindt zulex gedaen ende toegelaten te hebben als voorsz. is ende men 'tzelffde naemaels mette waerheyte can bevinden, zal t'allen tyden gestraft worden als vooren.
1579. XLII. Item sal egeen soldaet in eenyge derselver monsteringe ofte reveuën, van wat qualiteyt ofte conditie hy in dienste zy, nyemandt uuytgesondert, eenyge valscheyt daerinne laeten plegen ofte hem gebruycken dan sijn kerstelijcke naem ende die plaetse van daer hy es, noch op geenen anderen naem deur die monsteringe gaen dan op zynen eygen naem, nochte oick yemanden t'onrecht verantwoorden ende met geen ander lanck, cort ofte hals- ende zigtgeweer deur die monsteringhe gaen dan dat hen zelffs toebehoort ofte hy van den Heer ontfangen heeft, op lijffstraffe. Ende soe men yemandt in de tegenwoirdige monsteringe bevindt zulex gedaen ende toegelaten te hebben als voorsz. es ende men 'tselffde nairmaels met die wairheyte can bevinden, sal t'allen tyden gestraft worden als vooren.

---

¹⁾ Dat is: van den lyve.

Ad II, 2, art. 19.

1578. } XLIII. Item en sal nyemandt van den crijchsluyden, van
 1579. } wat gesteltenisse die zijn, zijn geweer ofte rustinge, dairmede
 hy in dienste gecomen es, hem ofte den Heeren toebe-
 hoirende, moegen te pande setten, vercoopen, vervreempden
 ofte verspelen, op de verbuerte van den lyve. Mair sal wel
 een yegelijck zijns geweeers moegen verbeeteren ende nyet
 verargeren. Ende den soldaet, die zijn geweer geen achte en
 heeft, nochte ree, ofte veerdich hout, sal die commissaris die
 besoldinge desselven moegen verminderen ende aen eenen
 anderen, die beter in ordre es, moegen besteden.
1578. } XLIV. Een soldaet, die hem voor den vyandt op tocht,
 1579. } wacht, storm ofte schermutsel laet vinden sonder zijn be-
 hoirlijke geweer veerdich ende gereet te hebben, oft sonder
 cruyt, londt ofte loot, sal aen 't leven gestraft worden.
1586. XXI. Niemandt en sal eenige van syne wapenen, geweeren
 ende ander krijghsgetuygh, die hem by synen capiteyn geor-
 donneert zijn, krencken ofte verminderen, tenzy dat hy be-
 wysen kan, dat hy deselve in den dienst heeft verlooren.
 Ende niemant en sal voor pant nemen die wapenen of ge-
 weeren van eenich soldaet, op pene den soldaet van te ver-
 liesen sijn plaetse ende dengeenen, die den pant sal nemen,
 te verliesen die dobbel weerde van dien pande.
1586. XXII. Niemandt sal syne wapenen ofte geweeren verspelen
 ofte versetten maar sal altyts sijn harnasch ende geweer reyn
 ende dienstbaer houden, op pene van afgedanckt te worden.
1590. LVIII. Den soldaet wesende van der wacht, die hem niet
 en sal in sijn volle geweer laten vinden by het vendel omme
 naer de plaetse te marcheren met d'andere, sal voor d'eerste
 reyse drie dagen gestelt werden te water ende te broode,
 voor de tweede reyse gedevaliseert van syne wapenen ende
 den tijdt van drie maenden gebannen uyt de compagnie ende
 voor de derde reyse mette wapenen gestraft werden.
1590. LXIX. Niemandt en sal hem op de monsteringe met een
 verkeerde oft andere name als sijn rechte laten inneschryven
 ofte met geleende paert ofte wapenen door de monsteringe pas-
 sieren ofte yemant op den monsterdach yet sulcks leenen,
 op pene van de wapenen gedevaliseert ende voorts uytte
 compagnie gebannen te werden.
1590. LXXI. Niemandt en sal syne wapenen ofte geweer, sulcx
 hem die by synen capiteyn gheordonneert zijn, mogen kren-
 ken ofte verminderen ofte te pande stellen, op pene van
 ghedevaliseert ende voor ses maenden uytte compagnie ge-
 bannen te worden.
1590. } LXXII. Niemandt en sal mede eenige soldaten wapenen
 1705. } ofte geweer mogen te pande nemen, op pene van te verliesen
 de dobbele weerde van dien pande.

Ad II, 2, artt. 19 en 20.

1590. LXXIII. Niemandt en sal sijn wapenen ofte geweer ver-
speelen ofte afhandigh maecken maer 'tselve altoos reyn ende
dienstbaer houden, op pene van sonder pasport van de com-
pagnie ghecasseert te werden.
1705. LVIII. Den soldaet, weesende van de wacht, die hem niet
en sal in zijn volle geweer laten vinden by het vendel omme
naar de plaatse te marcheeren met de andere, sal met de
spitsroede of waapens gestraft werden na exigentie van
saaken.
1705. LXIX. Niemandt en sal hem op de monsteringe met een
verkeerde of andere naame als sijn rechte laten inschryven,
ofte met geleende paardt of wapenen door de monsteringe
passeeren of yemandt op den monsterdagh yet sulcks leenen,
op poene van aan den lyve gestraft te werden.
1705. LXXI. Niemandt en sal syne wapenen of geweer, sulcks
hem die by synen capiteyn geordonneert zijn, moogen krenc-
ken ofte verminderen of te pande stellen, op poene van aan
den lyve gestraft te werden.
1705. LXXIII. Niemandt en sal sijn wapenen of geweer ver-
speelen of afhandigh maaken, maar het altoos reyn en dienst-
baar houden, op poene van arbitraire correctie.

Ad II, 2, art. 20.

1572. VI. ... Oock en sal sich niemant in 't trecken by den
tros vinden laten die niet cranck en es van lichame, op ver-
liesinghe sijnder ooren.
1572. XXIII. Item niemant en sal eenige vrouwen met hem
voeren nochte by hem houden dan sijn echten wyve, nochte
oock kinderen dan diegeene, die in der heeren dienst gepro-
creëert ¹⁾ ende gewonnen sullen sijn.
1578. } XXII. Dair en sal oick nyemandt op eenyge tochten by
1579. } den tros ofte bagagie blyven ofte achteraeen volgen, ten waire
hy van grooter siecte nyet voort en mochte, by verliesinghe
zijnder eere ende sonder paspoort ofte betalinge van 't vendel
gewesen te worden.
1586. IV. Ende doordien het dickwils geschiet, dat door 't ghe-
doogen van veele leeghlopende ende luye vrouwen in een
leger verscheyden ongeregeltheden ende grouwelijcke mis-
bruycken bedreven worden, so is 't dat men ordonneert, dat
niemant in den leger met hem sal nemen ofte by hem houden
in de plaetse van sijn garnisoen eenige vrouwe, wie dat se
zijn mach, dan alsulke die men voorseecker weten sal sijn

---

¹⁾ Er staat: „geprocreëerteert”. Kennelijk is dit een drukfout.

Ad II, 2, artt. 20, 22 en 23.

1586. wettige huysvrouwe te wesen, ofte alsulcke andere vrouwen, die de siecken sullen bewaren ende voor wasschersen dienen, alles nae 't goetduncken van den veltmaerschalcck, op pene van gegeesselt ende gebannen te zijn.
1586. XXXVIII. Niemand sal wachten op de wagenen dan degeene, dien daeraf den last is gegeven, noch oock lunderen ofte traineren om te mogen op hen ghemack daerop ryden, tensy dat door siecte, quetsure ofte andere ghebreken, den officiers wel bekend zijnde, henlieden 'tselve toegelaten worde, op pene van gevanckenisse ende sijn soldye te verliezen.
1590. XXV. Ende degeene, die hem buyten merckelijcke siecte (synen hopman ofte bevelhebberen wel bekend) sal begeven onder den tros of bagagie of op de wagens, sal in de volle vergaderinge van de compagnie ghedevaliseert ende sonder gelt ende pasport uyt de compagnie gebannen worden.
1705. XXV. Ende degeene, die hem buyten merckelijcke siecte (synen hopman of bevelhebberen wel bekend) sal begeeven onder den tros of bagagie of op wagens, sal aan den lyve gestraft werden.

Ad II, 2, art. 22.

1586. VII. Soo wie hen sullen ghemeenlick tot dronckenschap ofte overdaet begeven, die sullen uyt der armée gebannen worden.

Ad II, 2, art. 23.

1572. XII. Niemand en sal mitten anderen hoger spelen dan sijn maendt besoldinge bedraecht, 'twelck oft gebuerde, en sal die verlieser niet schuldich wesen te betalen.
- 1578.) XXVII. Denghenen die men bevindt spelen ofte tuyschen
1579.) met tairlingen ofte cairten, zynen wacht geduyrende, zal voor d'eerste syne wapenen verliezen ende voor de tweede reyse gebannen worden. ¹⁾
1586. III. Ende aengemerckt dat wel betaemt allen christenmenschen, sonderlinge dengeenen, die in den krijgh dienen, dat sy den tijt overbrengen in saecken, die haerlieder professie is eysschende, ende omdat geenen tijdt en mach ydelijcker overgebracht worden dan die met onbehoorlijcke spelen overgebracht wort. Daerenboven dat het oorsaecke van veel twist ende gekijf is ende dat daer veel andere loffelijcke ende

---

¹⁾ Zie hierbij de Interdictie van den Hoogen Krijgsraad der Vereenigde Nederlanden tegen grof en hoog spelen, van 8 Maart 1749, Groot Placaatboek VII, bz. 1046.

Ad II, 2, art. 23 en II, 3, art. 2.

1586. pryselijke oeffeningen zijn om van allerhande soorten van persoonen ghebruyckt te worden, soo ghebiet men scherpe-lijcken, dat geen gemeen soldaet ofte onderofficier sal spelen met teerlingen ofte kaertspel ofte eenich ander onbehoorlijk spel, op pene van twee dagen in gevanckenisse gestelt te worden voor de eerste reyse, ende, wederomme dergelijke doende, van vorder gestraft te worden tot discretie van den rechter.

Ad II, 3, art. 2.

1572. I. Als eerst ende vooral dat ghy Ons ende den voorschr. Staten (van Hollandt) getrou ende gehoorsaem ende tegenwoerdich sullen wesen, derselver nut ende besten voirderen, schaden ende achterdeel naer allen vermogen wenden ende afkeeren ende U onthouden van allen onse wedersaecken¹⁾, dien wy nu hebben of noch vercrygen mogen, gene daervan uuytgenomen, ende U selven tot allen tyden overal in de Nederlanden mannelick ende getrouwelick sonder lijf of leven te sparen sult laten gebruycken, oock mede den Onse ofte die sich tot Ons begeven sult helpen beschutten, hanthaven ende beschermen.

1572. XIV. Oock off saecke ware dat Wy ende den voorsz. Staten der vianden halven ofte anderssins verhindert werden om des crijchsluyden betalinge te doen, soe sullen die knechten met Ons ende de Staten tevreden sijn, want Wy hem vorstelicken ende wel betalen ende vernougen sullen. Ende sullen die knechten dertich dagen dienen voor een maendt, soe gebruyck es, voor denwelcken elcken knecht sal hebben voor een maendt besoldinghe vier heeren-gulden, de heeren-gulden voor XXV Brabandtsche stuvers 't stuck, te betalen in sulcke munte als ter plaetse van der betalinge ganckbaer sal wesen.

1572. XXII. Sonder vouchelicke oorsaecken en sal niemant buyten order lopen; die daertegene dede, sal van den bevelhebbers in der oorden gedreven ende die sich daerjgens stelt, gestraft werden.

1578. } XXXVII. Den soldaet, die hem tegens den wachtmeester
1579. } wederspannich maict ofte thoont mit woorden ofte wercken in 't bedienen van zynen offitie, ende weygert te volbringen zijn bevel, sal gestraft worden aen zijn leven.

1586. II. Ende omdat die altijds duerende ende onuytsprekelijke jonste van onsen Almachtigen Godt ons soude mogen benomen worden door onse ondanckbaerheyt ende dat geen

---

¹⁾ Wedersake = tegenstander, vijand.

Ad II, 3, art. 2.

1586. goet eynde van eenich werck en mach verwacht worden, daerin dat Godt vooral niet en soude worden ghedient ende gheëert, soo is 't dat men specialijck ordonneert ende ghebiedt, dat alle persoonen, wie sy zijn, sullen op generale waerschouwinge deur 't gheluyt van de trompetten ofte trommel-slach hen vinden ter plaetsen geordonneert tot 't gebruyck van den dienst Godts om te hooren lesen ofte prediken. Ten ware dat sy door sieckte of anderen dienst belet waren, op pene voor d'eerste reyse te verliesen de soldye van eenen dach, voor de tweede reyse van twee dagen ende alsoo vermeerdert te worden tot discretie van den rechter; ende voor elcke diergelijke faute in den soldaet sowel den capiteyn als sijn officieren sullen met ghelijcke pene gestraft worden.
1586. XXIX. Niemant en sal ongehoorsaem zijn ofte overtreden eenich ghebodt, dat met trommelen ofte trompetten is uytgeroepen by ordonnantie van den generael, op alsulcke pene als daertoe sal gestelt zijn.
1586. XLI. Een yegelijck soldaet sal tot allen tyden in den dienst gehoorsaem ende ghetrouw wesen soowel haerlieder capiteynen als ander onderofficiers ende niet weygeren d'onderrechtinge van eenige, daeronder dat sy geordonneert zijn te dienen, op pene van vangenisse ende van te verliesen een maent solts. Ende soo wanneer eenich capiteyn van eenich vaendel door treffelijke oorsaecke in sijn afwesen yemanden anders naer sijn goetduncken sal ordonneren om sijn plaetse ende capiteynschap te bedienen, soo sal een yegelijck denselven gedeputeerden volgen ende ghehoorsaem zijn, met geen minder sorghvuldigheyt ende neerstigheyt dan hy doen soude den capiteyn selve, op pene voorseyt.
1586. XLIII. Een yegelijck soldaet sal neerstigh gadeslaen ende leeren kennen den slach ende gheluyt van trommelen, fifers ende trompetten, ten eynde deselve mogen weten, hoe sy hen tot den dienst moeten gebruycken.
1586. LI. Alle herauten sullen haer bootschap ende publicatiën doen tot sulcken tyden ende plaetsen ende in sulcken ordene, sonder yet af ofte toe te doene ofte te veranderen, achtervolgende d'instructie ende commissie van den generael, op pene van ghestraft te worden ter discretie van den generael nae den eysch ende qualiteyt van haerlieder misdaet.
1590. } XLVII. Den soldaet, die weygeren sal het bevel van
1705. } synen capiteyn ofte andere over hem ten dienste van de
Staten-Generael commanderende ende 'tselve niet naerkomen, sal aen 't leven ghestraft werden. Gelijck mede gestraft sullen werden die eenich bevel (met trommele oft trompetten by den generael ghedaen ommeslaen) overtreden sullen.

Ad II, 3, artt. 2, 4 en 5.

1590. } LVII. Die met woorden of metter daet hem bemoeyen sal
 1705. } met den sergeant-major doende sijn ampt, 'tzy capiteyn of
 soldaet, sal aen 't leven sonder genade, gestraft worden . . .

Ad II, 3, art. 4.

1572. II. Zult mede tot allen tyden alst U geseyt werdt van
 Onse of der voorschr. Staten (van Hollandt) geordineerde
 oversten, hooft- ende bevelsluyden goetwillich sijn ende U
 laten gebruycken sonder eenich tocht te weygeren, 'tsy binnen
 ofte buyten den landen van Hollandt te water, te lande in
 den velde ofte in vestinge ende anders overal daer men Uwer
 sal behouven, ende dat met geheele ende halve vendels, oock
 met geheele ende halve rotten zoe wat oock eenige knechten
 ter noodt werdt bevolen te doen, hetsy dan oock by een
 ander hooftman, datselve sullen sy moeten volbrengen in
 alder wyse oft van hoeren selfs hooftman geboden ware, op
 straffinge na der saecken gelegentheyt.
1572. VII. . . . Ende en sal het chrijchsvolk tot geender tijdt
 den monstringhe weygeren mer sich laeten monstereen alst
 werdt begeert . . .
1578. } XXIV. Den soldaet, die sijn wacht nyet gaede en slaet
 1579. } ofte hemselven voll opter wacht vindt ofte van der wachte,
 dair hy by sijn bevelhebbers verordent es, vertreckt sonder
 behoerlijcke oorloff, die oick nyet volbringt 'tgundt hem by
 synen oversten, capiteyn ofte bevelhebber diesaengaende
 bevoelen is, zal aen 't leven gestraft worden.
1590. XXVI. Die sijn wacht of eenigen dienst, hem bevolen,
 sal versuymen, sal metter doot gestraft werden.
1590. } XLVII. Den soldaet die weygeren sal het bevel van synen
 1705. } capiteyn ofte andere over hem ten dienste van de Staten
 Generael commanderende ende 'tselve niet naerkomen, sal aen
 't leven ghestraft werden . . .
1590. } L. Soo wie sonder nootelijke oorsaecken ende die den
 1705. } officier te kennen gegeven te hebben, sal breecken uytter
 orde ofte gelid, daerinne hy gestelt is, die sal aen 't lijf
 gestraft werden.
1705. XXVI. Die sijn wacht of eenighen dienst, hem bevoelen,
 sal versuymen, sal aan lijf of leeven gestraft werden.

Ad II, 3, art. 5.

1590. } LIV. Niemandt en sal mede in belegerde plaetse van sijn
 1705. } quartier loopen, om appointement roepen ofte daarvan spre-
 ken, onwillich sijn te vechten oft te arbeyden oft heur
 quartier te bewaren oft yemande in eeniger wyse van sulcx

Ad II, 3, artt. 5, 7 en 8.

1590. } onlustigh maken ofte in sulcken plaetse yetwes doen, daer-
 1705. } door de bescherminge desselfs mochte eenichsins verachtert
 werden, op pene van metter doot sonder genade gestraft te
 werden.

Ad II, 3, art. 7.

1578. V. Item zullen zulcke misdadeghen, oock alle soldaten, die zich aan eenighe borghers ofte ingesetenen van de steden ende landen van Holland en anderen, egheene soldaten nochte onder krijchsregiment wesende ontgaen, mitsdoen ofte yet misbruycken, by den officier van der plaetsen moghen aengetast ende in hechtenisse gehouden worden . . . zonder dat yemant van de soldaten den voorsz. officieren daerinne eenigh belet ofte daeromme eenighe injurie ofte leet doen zal, op lijffstraffe.
1579. V. Item sullen alsulcke misdadegen, oick alle soldaten, die sich aen eenygen burgers ofte ingesetenen van den steden ende landen der voorsz. Provinciën ende anderen, egheene soldaten nochte onder 't krijchsregiment wesende, ontgaen, misdoen ofte yet misbruycken, by den officier van der plaetse moegen aengetast ende in hechtenisse gehouden worden . . . sonder dat yemant van den soldaten den voorsz. officier daerinne eenich belet ofte daeromme eenyge injurie ofte leet doen sal, op lijffstraffe.

Ad II, 3, art. 8.

1572. XI. Wy willen mede, dat die knechten den provoost zullen bystandt doen in 'tghene den regimenten beroert ende anders niet. Ende of 't saecke waere dat die provoost yemant straffen wilde ofte zoude, soe en sal sich niemant ter weer stellen. Oock en sal niemant den dienaren der justitie in heuren doen behinderen, nochte hem andersints eenigh geweld doen ofte sich aen hemlyuden begrypen, mer hemlyuden naer oude krijchsgebruyck by haere geleyde laten blyven . . .
1578. V. Item zullen zulcke misdadeghen, oock alle soldaten, die zich aan eenighe borghers ofte ingesetenen van de steden ende landen van Holland en anderen, egheene soldaten nochte onder krijchsregiment wesende, ontgaen, mitsdoen ofte yet misbruycken, by den officier van der plaetsen moghen aengetast ende in hechtenisse gehouden worden . . . zonder dat yemant van de soldaten den voorsz. officieren daerinne eenigh belet ofte daeromme eenighe injurie ofte leet doen zal, op lijffstraffe.

Ad II, 3, art. 8.

1579. V. Item sullen alsulcke misdadegen, oick alle soldaten, die sich aen eenygen burgers ofte ingesetenen van den steden ende landen der voirsz. Provinciën ende anderen, eghene soldaten nochte onder 't crijchsregiment wesende, ontgaen, misdoen ofte yet misbruycken, by den officier van der plaetse moegen aengetast ende in hechtenisse gehouden worden . . . sonder dat yemant van den soldaten den voirsz. officier daerinne eenich belet ofte dairomme eenyge injurie ofte leet doen sal, op lijffstraffe.
1578. } XXXVII. Den soldaet, die hem tegens den wachtmeester
1579. } wederspannich maict ofte thoont mit woorden ofte wercken in 't bedienen van zynen offitie ende weyert te volbringen zijn bevel, sal gestraft worden aen zijn leven.
1578. } XXXVIII. Nyemant en sal die justicie wederstant doen
1579. } ofte verhinderen ofte poogen te verhinderen, nochte den provoost ofte dienaren van der justitie in hairen ampt ende dienst enichsins beletten, misdoen ofte misseggen met woorden, dreygementen ofte feytelijke wercken, op lijffstraffe. Mair sullen alle ende een yegelick soldaet by eede gehouden zijn, ter vermaninghe van heuren oversten die justitie te helpen voorstaen, vorderen ende die hant houden dat recht geschiet, oick alle assistentie doen den oversten, capiteynen ende beveelheberen, dat nair 't gewijssde ende oordeel der rechters alle quaet ende boosheyt nair inhoud deser articulen gestraft ende justitie uuytgerecht worden.
1578. } XXXIX. Die soldaten sullen tot allen tyden 'tsy by de
1579. } Staten, by den monsterheer ende commissaris oft yemandt anders, dairtoe gecommitteert, sonder eenich wederspannicheyt hen laeten monsteren ende egheene heure ¹⁾, jongers ofte kinderen by hen houden ofte nair vueren; noch sal eegen soldaet, opte monsterplaetse commende, zijn roer met scherp geladen mogen hebben ofte dair wesende nochte in 't afftrecken sal mogen laden, veel min aldaer mit eenich scherp schieten, alles op peyne van dairover gestraft te worden aen zijn lijff off anders nair gelegentheyt der saecken.
1578. } XL. Sullen in geenderhande monsteringhe, reveuën ofte
1579. } oversichten, die op hem gedaen sullen worden, den verordonneerden monsterheer ofte commissaris schamperlicken toespreken, denselven verachten ofte in eenyger manieren aen hem vergrypen, mair denselven alle behoorlijke eere ende obedientie bewysen. Ende wanneer denselven oversten, monsterheer ofte commissaris yet heeft voor te houden, sullen diezelfde ofte denselven vry, vranck ende onbehindert by hem laeten commen, gehoor geven ende denselven tot synen welbelieven

---

1) Lees: hoeren.

Ad II, 3, artt. 8 en 9.

1578. } ongemolesteert laeten wederomme vertrecken, sonder hem
 1579. } te becommenen ofte aen te houden omme gelt, betalinge ofte
 eenyge andere saicken, mair sullen die soldaten nopende
 heure voorgewende gebreken hem dragen ende vuegen als
 vooren verhaelt es, op peyne van aen lijff ende leven gestraft
 te worden sonder alle genade.
1578. } XLI. Ende sal een yegelijck soldaet by de monsterheer
 1579. } affgevraecht zijnde, wat besoldinge ofte leeninge hy van
 synen hopman ter weke ofte maenden ontfanct, by synen
 eede, gehouden zijn die waerheyt dairvan te verclaren sonder
 eenyge fraude ofte bedroch, op peyne van gescholden te
 worden.
1586. XVI. Niemandt sal sijn geweer ofte roer opheffen tegen
 d'overigheyt, synen capiteyn ofte officier, op lijfstraffinge.
1590. } LXXV. Die hem vervorderen sal een commissaris van de
 1705. } monsteringe ofte anders aen te tasten ofte hem met woorden
 ofte metter daet te korte te doen, die sal aen 't leven gestraft
 werden.
1590. } LXXVII. Den soldaet, die sijn wapenen aentasten sal
 1705. } tegens sijn overste ofte commandeur, sal metter doot gestraft
 werden.
1590. } LXXVIII. Indien den provoost of synen dienaers eene of
 1705. } meer soldaten ghevangen name ofte apprehendeerde, soo en
 sal niemant, hoedanigh hy zy, hem daertegens mogen stellen
 ofte denselven gevangen ontweldigen ofte oock pogen te ont-
 weldigen, alles op lijfstraffe.

Ad II, 3, art. 9.

1572. VI. Item sal elck knecht, als die overste om doet slaen,
 zijn venlijn volgen ende geensints daeroff blyven; sal oock
 elck in 't trecken te voeten gaen naer ouder gewoonte sonder
 wagens ofte paerden der huysluyden te gebruycken, ten
 waere van saecke dat yemant cranck zijnde ofte gewondt hem
 laet voeren om een redelick loon, 'tweleck die dan sal moeten
 betalen . . .
1578. XV. Men zal nergens egheene alarmen maecken zonder
 grooten noot, ten ware 'tselffde by den oversten, hopman ofte
 bevelhebbers jeghenswoordig zijnde, ten dienste van Zyne
 F. Gen. ende den gemeenen landen belast worden; noch nye-
 mandt zal, wanneer alarmen gemaect worden, zonder groote
 lijffsnoot ofte cranckheyt in sijn logement blyven ofte hen
 versteken, by lijffstraffe.
1579. XV. Men sal nergens egeene allarme maken sonder grooten
 noot, ten waire 'tselffde by den oversten, hopman ofte be-

Ad II, 3, artt. 9 en 10.

1579. veelhebbers tegenwoordich zijnde, ten dienste van de voirsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders ende den gemeenen Landen belast worde; noch nyemant sal, wanneer allarme gemaict worde, sonder groote lijffsnoot ofte cranckheyt in sijn logimente blyven ofte hem verstecken, by lijffstraffe.
1586. XXXV. Niemant sal sonder groote oorsaecke eenige alarme maecken, maer indien daer eenige oorsaecke ghevele, dan sal hem een yegelijck in alder haeste terstont laten vinden op die plaetse die hem geordonneert is, tenware dat eenige waerachtige excuseerlijke oorsaecke hem sulcks bellette, op lijffstraffinge.
1590. } XLVIII. Alsser alarme gemaect wert, sal een yegelijck
1705. } tot sijn vendel of cornette loopen ende soo wie daer niet en komt buyten merckelijke lijffsnoot, oft elders loopt buyten consent ende speciael bevel sijns overstens, ofte oock soo haest daer niet en is als sijn vendrich, sal aen 't leven ghestraft werden.
1590. XLIX. Een yegelijck sal bystant doen ende beschermen sijn eygen vendel by dage ende by nachte ende sal met de eerste waerschouwinge hem daeronder voegen sonder daarvan te scheyden voordat het gebracht is in behouder hant, op lijffstraffe.
1705. XLIX. Een yegelijck sal bystant doen ende beschermen sijn eygen vendel by dage ende by nachte en sal met de eerste waerschouwinge hem daeronder voegen, sonder daarvan te scheyden voordat het gebracht is in behouder handt, op lijff- of levensstraffe na exigentie van saaken.

Ad II, 3, art. 10.

1572. VIII. Ende en sal niemant voor een anderen dach- ofte nachtwaecke houden, tensy dan dat hy cranck sy. Ook en sal niemant, als hy opter wacht bescheyden es ende waecken sal, voldrincken, op straffe van die provoost-cluysteren . . .
Soe hy mede sonder genade an den lyve gestraft sal werden die opter schiltwacht slapende werdt bevonden ofte die den loose ¹⁾ vergeetet . . .
1578. } XXV. Dengheenen die men vindt opte schiltwachte sla-
1579. } pen ofte dat hy sijn loose ¹⁾ ofte wachtwoord vergeeten heeft ofte van sijn schiltwacht affgaet alear hy affgevoert wordt, sal sonder eenich genade aen lijff ende leven gestraft worden.
1586. XIII. Soo wie op de schiltwacht sal ghestelt zijn, en sal niet afgaen ofte van der plaetse scheyden, noch oock slapen,

---

¹⁾ Lose = wachtwoord, parool.

Ad II, 3, artt. 10, 11 en 13.

1586. noch versuymen synen behoorlicken dienst, sonderlinge nae-
dat de wacht gestelt ende die lose of woort ghegeven is, tenzy
dat hy ordentlick afgehaelt wort ofte door eenige groote
oorsaecke daertoe ghedwongen is ende dat met oorlof van
synen capiteyn ofte officier, op lijfstraffinge.
1590. } XXVII. Den soldaet, die op sijn sentinel of schiltwacht
1705. } slapende ghevonden wort, sal aen 't leven sonder eenige ge-
nade gestraft worden.

Ad II, 3, art. 11.

1586. XIX. Yemant ghestelt zijnde tot bescherminge van eenige
bresse, schants ofte loopschants, 'tzy capiteyn ofte soldaet,
sal deselve gewilligh niet verlaten noch door eenige valsche
ofte versierde oorsaecke ofte ontschuldige hemselves absen-
teren van der plaetse, sonder genoeghsaem bevel of bescheyt,
op lijfstraffinge.
1590. LII. Yemandt ghestelt zijnde tot bescherminge van eenige
bresse, schans of loopschans, 'tzy capiteyn of soldaet, en sal
deselve gewilligh niet verlaten noch door eenige valsche of
versierde oorsaecken of ontschuldigen hem daarvan absen-
teren sonder ghenoeghsaem bevel ofte bescheyt, in den krijghs-
raedt voor goet opgenomen, op lijfstraffe.
1705. LII. Yemandt gesteldt zijnde tot bescherminge van eenige
bresse, schans of loopschans, hetzy capiteyn of soldaat, en
sal deselve gewilligh niet verlaten noch door eenige valsche
ofte versierde oorsaake of ontschuldigen hem daarvan absen-
teeren, sonder genoeghsaem bevel ofte bescheydt, in de
krijghsraedt voor goet opgenoomen, op lijf- of levensstraffe.

Ad II, 3, art. 13.

1572. VIII. ... Soo oock yemant off blyve van der wachte,
daerinne hy van sijn bevelhebbers verordert waere, ende hy
dieselve niet acht en name, soe dat een redelick krijchsmen
toestaet, ende daerover begrepen werde, die sal sonder alle
genade gestraft werden an den lyve...
1586. XII. Niemandt en sal verlaten ofte breecken uyt de orden
van sijn gelit, daerin dat hy sal in den velde ghestelt zijn by
den maerschalc ofte sergeant-major, sonder eenige groote
oorsaecke ende hetselve vooral den officier te kennen te
gheven, op pene van te verliesen lijf ofte lidt, ter discretie
van den generael ofte maerschalc.

Ad II, 3, artt. 13, 15 en 16.

1590. } XXVIII. Den soldaet, die van sijn schiltwacht by dage
 1705. } of by nachte sal gaen, daer hy by synen corporael ofte rot-
 meester gestelt sal zijn, sonder by denselvigen daerof geroe-
 pen ofte verlost te zijn, sal metter doot gestraft worden sonder
 genade.
1590. } LI. Die eerst eenige vlucht maeckt in een slach oft storm,
 1705. } die sal vryelijck op de daet van een yeder mogen doodt ghe-
 slagen werden; ende ontkomen zijnde, sal ¹⁾ schelm verklaert
 ende aen lijf ende leven sonder eenige genade gestraft werden.

Ad II, 3, art. 15.

1572. XIII. ... Ende sal dengheenen, die soodanigen geltrou-
 per ²⁾ duersteect, gelooft ende beloont werden, soe hy mede
 sal die dengeenen duersteeken, die in veltslagen ofte scher-
 mutselen den vlucht eerst maecken Onsen ende der Staten
 superintendentes, commissen, oversten ende bevelhebbers
 overweldigden ofte verachten, op lijfstraffe. Mer soe den ge-
 meenen hoop yet ontbreke, sal men dat sonder beroerte aen-
 geven, daarvan sy dan tevreden gestelt sullen werden.

Ad II, 3, art. 16.

1572. XIII. Item niemant en sal moyterie maecken ofte tot een
 gemeyn loopen omme slaen ofte schieten, alsoock die oversten
 ofte haere commissen die crijchsluyden yet willen voorhou-
 den, soe sullen die crijchsluyden denselfden vryelick in ende
 buyten ringe laten gaen ende comen ende hem gehoor geven
 off op lijfstraffe. Ende gemerct die moytmakers ende ver-
 raders geen gereeder middel en hebben tot aenrechinghe van
 heurluyder moyterie ende verraderie dan gelt te roupen, als
 men mitten vianden sal handelen, soe en sal niemant op tocht-
 ten in slachoorde staende, in der wacht nochte anders te
 roupen gelt, up verbeurte van lijv ende leven ...
1578. XIV. ... Maer indyen daer eenighe gemeen gebreecke is
 ofte yet feelt, zal 'tzelve zonder rinckslaghen, beroerten, muy-
 teryen oft rumoer te maecken, reverentelick aan Zyne F. G.
 off den Staten by één, twee ofte drye daartoe uuitgeschickt,
 verthoont ende aengedient worden omme in alles naer behoort-
 ten ende billicheyte versien te moghen worden; welverstaende,
 dat wesende die landen in benautheyte ende noot van den
 gelde, een yegelijck hen met redelicke leenijnghe ofte vic-
 tuaille tot redelicken pryse sal laten contentereen ende te-
 vreden zijn. Des zal naer ende van allen vier maenden van

¹⁾ In art. LI (1705) staat volgens Gr. Pl. Bk. V, blz. 156, in plaats van „sal” „als”. Dit schijnt een drukfout te zijn.

²⁾ Zie ad II, 3, artt. 17 en 18.

Ad II, 3, art. 16.

1578. de resterende penninghen affrekenijnghe gemaect, oock ver-
sekerijnghe ofte verscryvjnghe gegeven worden.
1579. } XIV. . . . Mair indien dair eenich gemeen gebreck ofte yet
feelt, sal 'tselve sonder rinckslaegen, beroerten, muysterie
ofte rumoer te maken, reverentelijck aen die voorsz. Provinciën
ende Heeren Stadthouders ofte hun gecommitteerden by een,
twee ofte drie daertoe uuytgeschickt, verthoont ende ange-
dient worden omme in alles nair behoorten ende billicheynt
voorsien te moegen worden; welverstaende dat, wesende die
Landen in benautheyt ende noot van den gelde, een yegelijck
hem met redelicke leeninge ofte victuallie tot redelijcken
pryse sal laeten contenteren ende tevreden zijn. Des sal nair
ende van alle vier maenden van de resterende penningen aff-
reckeringe gemaect, oock verseeckeringe oft verscryvinge
gegeven worden.
1578. } XVI. Ende naedemael alle verraders ende muymakers
1579. } geen beter gelegentheynt hebben hair schelmerye ende verraet
in 't werck te stellen dan wanneer men op tocht ende wacht
treect ofte den viandt voorhanden is, sal nyemandt op de
tocht, in de slachordine ofte warwairt hy gestelt wordt, geen
gelt roepen, op verlies van zijn lijff ende leven. Ende die
geltroepers sullen gehangen ende geworcht worden.
1578. } XXX. Dengheenen die in 't twist maken oft kyven sich
1579. } rotten, eenyge natie tot synen hulpe roupt ofte brengt ofte
anders ende oproer ende onrust maickt, sal met zynen mede-
helfers aen 't leven gestraft worden.
1586. XV. Niemandt en sal muysterie verwecken ofte maecken
onbehoorlijcke vergaderinge op heymelicke ofte bedeckte
voornemen, waerdoor die ruste ende vrede van der armée
soude mogen in roere gestelt worden, op lijfstraffinge.
1590. } VII. Niemandt en sal eenige muysterie verwecken ofte
1705. } maecken onbehoorlijcke vergaderinge op heymelijcke, bedeckte
ofte eenige andere voornemen, omme wat saecken dattet oock
zy, sonder bevel van synen oversten ofte bevelhebberen, op
pene van gehangen te worden.
1590. } VIII. Van gelijcken sullen mede gestraft worden alle
1705. } degeene, die haer onder sulcke vergaderinge vinden ofte
yemanden aenroepen, opkloppen oft verwecken sullen omme
onder sulcke vergaderinge te komen; welverstaende dat
d'officiers, die haer in sulcke vergaderinge sullen vervoegen,
vóór alle d'andere soldaten (die gheen autheurs daervan en
zijn) sullen gestraft worden.
1590. } X. Die eenige woorden tot oproer, muysterie ofte onge-
1705. } hoorsaemheynt tenderende sal gesproocken hebben ofte die
deselve gehoort sal hebben ende die niet terstont te kennen
ghegeven synen capiteyn, sal metter doot gestraft worden.

Ad II, 3, art. 16 en 17.

1590. } XI. Gelijk mede ghestraff sal werden degeene, die eenige
 1705. } soodanige woorden in 't bywesen van particuliere soldaten
 uyt henselven ofte van anderen sal verhalen ofte yetwes aen-
 rechten, daerdoor eenige muysterie ofte beroerte eenichsints
 soude kunnen ontstaen.
1590. } XXXV. Dat mede de soldaten ofte ruyteren sonder expres
 1705. } bevel van heure oversten, capiteynen ofte bevelhebberen egeen
 ghemeyn en sullen mogen houden ofte vergaderinge maecken,
 'tzy om gelt of yet anders te eysschen of hem daeronder laten
 vinden, op pene van alles metter doot ghestraff te werden;
 welverstaende dat de capiteynen ofte bevelhebberen, die
 sulcks buyten tyde ofte onbehoorlijcker wijs sullen laten
 gheschieden, andere ten exempel metter doot vóór alle de
 soldaten sullen gestraff werden.
1590. } XXXVI. Soo wie om gelt sal roepen als men voor den
 1705. } vyant ofte op eenigen aenslach treckt, sal metter doot sonder
 genade gestraff werden.
1590. } XXXVII. Item of 't gebeurde dat de maent gagie op den
 1705. } verschijndach niet en quame ofte betaelt werde, ofte den sol-
 daten ofte ruyteren om eenigerhande oorsaecke, hetzy door
 belet des vyandts ofte andersins, niet en konde toegeschiekt
 werden, so en sal niemant daeromme eenigen oproer maken
 ofte oproerige woorden spreecken ofte synen capiteyn tot
 betalinge van dien pogen te dwingen ofte des te weyniger
 syne tochten ofte wachten doen ende waernemen, maar hem
 contenterende met een redelijcke leeninge totdat 't gelt kome
 of mach komen, alles doen dat goede soldaten ende ruyteren
 schuldigh zijn te doen. Ende so wie ter contrarie doet ofte
 hem daeronder laet vinden, sal aen 't leven gestraff werden.
1590. } XXXIX. Degeene die in eenigen twist ofte gevecht ofte
 1705. } andersins sijn natie sal te hulpe roepen ofte vergaderinge
 maecken, sal gehangen ende geworcht werden.

Ad II, 3, art. 17.

1572. XIII. Item niemant en sal moyterie maecken ofte tot een
 gemeyn loopen omme slaen ofte schieten . . . op lijffstraffe.
1578. XIV. Die soldaten nochte nyemandt van hen en zullen
 vervoorderen omme egheenderhande saecken rinckslaegen,
 versamelijnghe te maken, nochte gemeene houden, noch be-
 ginnen te houden zonder weten ofte wille van den oversten
 ofte hopman, op lijffstraffe . . .
1579. XIV. Die soldaten nochte yemant van hem en sullen ver-
 voorderen omme egeenderhande saecken raetslaegen, versame-
 ling te maecken nochte gemene houden noch beginnen te

Ad II, 3, artt. 17 en 18.

1579. houden sonder wete ofte wille van den oversten ofte hopman, op lijffstraffen ¹⁾ . . .
1586. XV. Niemant sal muysterie verwecken ofte maecken onbehoorlijcke vergaderinge op heymelicke ofte bedeckte voornemen, waerdoor die ruste ende vrede van der armée soude mogen in roere gestelt worden, op lijffstraffinge.
1590. } VII. Niemandt en sal eenige muysterie verwecken ofte
1705. } maecken onbehoorlijcke vergaderinge op heymelijcke, bedeckte ofte eenige andere voornemen, omme wat saecken dattet oock zy sonder bevel van synen oversten ofte bevelhebberen, op pene van gehangen te worden.
1590. } VIII. Van gelijcken sullen mede gestraft worden alle
1705. } degeene, die haer onder sulcke vergaderinge vinden ofte yemanden aenroepen, opkloppen oft verwecken sullen omme onder sulcke vergaderinge te komen; welverstaende dat d'officiers, die haer in sulcke vergaderinge sullen vervoegen, vóór alle d'andere soldaten (die gheen autheurs daervan en zijn) sullen gestraft worden.
1590. } XXXIX. Degeene die in eenigen twist ofte gevecht ofte
1705. } andersins sijn natie sal te hulpe roepen ofte vergaderinge maecken, sal gehangen en geworcht worden.

Ad II, 3, art. 18.

1572. XIII. . . . Ende gemeret die moytmakers ende verraders geen gereeder middel en hebben tot aenrechtighe van heurluyder moyterie ende verraderie dan gelt te roupen als men mitten vianden sal handelen, soe en sal niemant op tochten in slachoorde staende, in der wacht nochte anders te roupen gelt, up verbeurte van lijv ende leven. Ende sal dengheenen, die soodanigen geltrouper duersteet, gelooft ende beloont werden ²⁾ . . .
1590. } VIII. Van gelijcken sullen mede gestraft worden ³⁾ alle
1705. } degeene, die haer onder sulcke vergaderinge vinden ofte yemanden aenroepen, opkloppen ofte verwecken sullen omme onder sulcke vergaderinge te komen; welverstaende dat d'officiers, die haer in sulcke vergaderinge sullen vervoegen, vóór alle d'andere soldaten (die gheen autheurs daervan en zijn) sullen gestraft worden.

¹⁾ Ik heb den inhoud van dit artikel — van hetwelk het vervolg te vinden is ad II, 3, art. 16 — als een praematuur staaltje van georganiseerd overleg medegedeeld op blz. 5 van het Maart-nummer 1942 van het Correspondentieblad van de Centrales van Hoogere Rijks- en Gemeenteamtbanken.

²⁾ Zie het slot ad II, 3, art. 15.

³⁾ Dat is: om gehangen te worden.

Ad II, 3, art. 18 en II, 4, artt. 1 en 3.

1590. } XXXV. Dat mede de soldaten ofte ruyteren sonder expres
 1705. } bevel van heure oversten, capiteynen ofte bevelhebberen eegen
 ghemeyn en sullen mogen houden ofte vergaderinge maecten,
 'tzy om gelt of yet anders te eysschen of hem daeronder
 laten vinden, op pene van alles metter doot ghestrafte te wer-
 den; welverstaende dat de capiteynen ofte bevelhebberen, die
 sulcks buyten tyde ofte onbehoorlijcker wijs sullen laten ghe-
 schieden, andere ten exempel metter doot vóór alle de soldaten
 sullen gestraft werden.

Ad II, 4, art. 1.

1578. } XX. Den soldaet, die sonder consent van synen oversten
 1579. } ofte capiteyn van zijn vendel, uuyt sijn garnisoen ofte quar-
 tier vorder dan een schoot van een der cortouwe vertreckt
 ofte die overnacht sonder consent van zynen hopman van 't
 vendel blijft, sal aen 't lijff off anderssins naer erkentnisse
 des oversten gestraft worden.

1590. } XXI. Die uyt het quartier van sijn vendel ofte garnisoen
 1705. } sal gaen vorder als een scheute van een canon draecht, sonder
 verlof van synen capiteyn, sal aen 't leven gestraft worden.

1590. } XXII. Die uyt den leger, gelegerde stadt oft huys sonder
 1705. } speciaal consent van synen hopman ofte overigheyt loopt,
 om eenigerhande oorsaecken, hetzy om voedinge¹⁾ oft
 anders, sal ghehangen worden.

1590. } XXXVIII. Dat geene capiteynen, lieutenanten ofte ven-
 drichs en sullen vertrecken van de plaetsen, daer hare com-
 pagnien in garnisoene liggen, 'tzy omme de betalinge van
 hare compagnien te solliciteren ofte om haer eygen affairen,
 sonder verlof van heure oversten ofte gouverneur, op pene
 van aen 't lijf ende leven gestraft te werden.

1590. } XL. Dengeenen die men vinden sal by dage ofte by
 1705. } nachte uyt den leger ofte belegerde plaetse sonder verlof van
 synen capiteyn, sal aen 't leven gestraft werden.

1705. } XXXVIII. Dat geene capiteynen, lieutenanten of ven-
 drighs en sullen vertrecken uyt het leger of van de plaatsen
 daar haare compagniën in guarnisoen leggen, hetzy omme de
 betalinge van haare compagniën te solliciteeren ofte om haar
 eygen affairen, sonder verlof van haare oversten of gouver-
 neur, op poene van aan het lijf en leeven gestraft te worden.

Ad II, 4, art. 3.

1572. } VII. Item en zal niemant up een anders name nocte
 oock tweemaal deurtrecken nocte sich aen den geordineerde

¹⁾ In art. XXII (1705) staat hier „vordering”.

Ad II, 4, art. 3.

1572. monsterheere mit woorden of wercken vergrypen, op straf-
finghe van den lyve... Gheen hooftman en sal aennemen
een anders hooftman besteede knecht, die sich van sijn venlijn
verstellet sonder wete ende wille des anderen hooftmans, op
arbitrale straffinghe.
1578. XVII. Dat oock nyemandt, Zyner F. Gen. off der Staten
soldye ontfanghen oft hen onder eenich vendel begheven
hebbende, van 'tzelve zal moghen vertrecken ofte zich onder
een ander begheven, zonder oorloff ende consent van den
oversten ende commissaris van de monsterijnghe, op lijff-
straff.
1579. XVII. Dat oick nyemandt, der voorsz. Provinciën ende
Heeren Stadthouders soldye ontfangen ofte hem onder eenich
vendel begeven hebbende, van 'tselffden sal moegen vertrecken
ofte sich onder een ander begeven sonder oorloff ende consent
van den oversten ende commissaris van der monsteringe, op
lijffstraff.
1586. XI. Niemandt, in synen dienst zijnde, en sal uyt den leger
ofte plaetse van sijn garnisoen scheyden om wat sake dat het
zy, sonder speciael paspoort van den generael ofte ander
hooffofficier daertoe geauthoriseert, op lijffstraffinge.
1586. XX. Niemandt en sal hem doen inschryven onder twee
capiteynen noch onder verscheyden vaendelen op eenen tijdt
monster passeren ofte andersins op een ander mans name
monsteren ofte op den monsterdach een ander sijn harnasch
ofte ander geweere leenen om Hare Majesteyt daerdoor te
bedriegen ende haren tegenwoordigen dienst te swacken, op
pene van een maent in gevangnisse te sitten ende van den
ban.
1590. } XVI. Die uyt d'een compagnie in d'ander ofte elders sal
1705. } willen vertrecken ofte hen van 't vendel begeven, sal ghehou-
den zijn, daertoe behoorlijk paspoort van synen capiteyn ofte
hopman te hebben, ende anders doende, sal metter doot ghe-
straff worden.
1590. XVII. Alle capiteynen, die eenige soldaten aennemen sul-
len sonder wettelijk verlot van heuren voorgaenden capiteyn,
sullen aen 't leven ghestraff werden.
1590. LVI. De capiteynen en sullen elkanders knechten niet
debaucheren of ontvreemden, op pene van aen 't leven ge-
straff te werden.
1590. } LXX. Niemandt en sal hem onder twee compagnien laten
1705. } inschryven ofte monsteren, op lijffstraffe.
1705. XVII. Alle capiteynen of commandeerende officieren, die
eenige soldaaten aenneemen sullen sonder wettelijk verlot
van haar voorgaende capiteyn, sullen met infamie gecasseert

Ad II, 4, artt. 3, 4, 5, 6 en 7.

1705 werden. Ende diegeene, die eenige soldaaten debaucheeren, ofte doen debaucheeren en in haare compagnie engageeren, sullen met'er doot gestraft werden.

1705. LVI. De capiteynen en sullen elkanders knechten niet debaucheeren of ontvremden, op poene van suspensie van haar dienst voor den tijdt van drie maanden.

Ad II, 4, art. 4.

1572. VI. ... Ende en sal geen knecht van Ons uytter velde trecken sonder oorlof van Ons ofte den oversten, op pene van als een veltvluchtige ende meenedich gestraft te werden ... ende en sal niemant zonder zijn hals- en zijtgeweer uuytten leeger trecken op straffe van lijff ende leven ...

1578. } XXI. Dengheenen die sijn vendel verlaet als 'tselffde trect
1579. } deur 't lant nair d'oorloge ofte vyandt, ofte vandair wederkerende ofte anderssins, sal aen zijn leven gestraft worden sonder genaede.

1578. } XXIII. Denghenen die uuyt sijn vendel ofte slachordre,
1579. } zijnde voor den vyant, affwijct ende naderhant weder becommen werdt, sal gehangen ende geworcht worden; mair indien hy nyet gecregen wordt, sal hy openbaerlicken tot een schelm gemaect worden.

1590. } XXII. Die uyt den leger, belegerde stadt oft huys sonder
1705. } speciaal consent van synen hopman ofte overigheyt loopt om eenigerhande oorsaecken, hetzy om voederinge¹⁾ oft anders, sal ghehangen worden.

Ad II, 4, art. 5.

1590. } XL. Dengeenen die men vinden sal by dage ofte by
1705. } nachte uyt den leger ofte belegerde plaetse sonder verlof van synen capiteyn, sal aen 't leven gestraft werden.

Ad II, 4, art. 6.

1586. XLIX. Is 't dat yemant tot den vyandt overloopt ofte ghevangen wort in het overgaen by den vyandt, die sal den doot sterven.

1590. } LV. Is 't dat yemant totten vyandt overloopt oft van de
1705. } vyandt in 't overgaen gevangen werde, die sal metter doot gestraft werden.

Ad II, 4, art. 7.

1590. } XXIV. Degeene die marcherende te lande na de oorloge
1705. } of in 't wederkeeren sijn vendel of cornette sal verlaten, sal sonder alle genade ter doot ghestraft worden.

¹⁾ In art. XXII (1705) staat hier „vorderinge”.

Ad II, 4, art. (15) 17 en II, 5, artt. 1 en 2.**Ad II, 4, art. (15) 17.**

1590 } XXX. Die hem absenteren sal uyt de corps de garde
 1705 } ofte wachthuysen boven de twee uren 's daegs oft sonder
 verlof van synen corporael ofte rotmeester, ofte des nachts
 eenichsints, sal aen 't leven gestraft worden.

Ad II, 5, art. 1.

1586. IX. Is 't saecke dat yemandt, wie dat hy zy, practiseert
 ende conspireert eenige saecke, waerdoor die persooene van
 Haere Majesteyt, haer conincrijcke ofte haer generael ofte
 den stant van deser armée soude mogen in schade ofte perije-
 kel vallen, ende dat sulcks hem behoorlijk overtuuyght wort,
 die sal met pynen ende tormenten de doot sterven.

Ad II, 5, art. 2.

1572. VIII. ... Ende en sal gheen haeckenschut na den beset-
 tinge der wacht ofte aen sorgelicke plaetse afschieten ofte
 balgen, op gelijke straffe als vooren ¹⁾...

Oock en sal niemant 'tsy in vesten ofte in leger als die
 wacht bestelt is, eenich gerucht maecken, hetsy mit tromme-
 len, geschreye ofte andersins, op peyne van den oversten straf.

1572. XV. Elck sal sich wachten in veste ofte in velde alarm
 te maecken, ten waere dan hooch nodich, op lijfstraffe...

1578 } XXIX. Item en sal nyemandt sonder bevel van zynen
 1579 } hopman ofte beveelhebbers eenich hantroer ofte geschut nair
 besetter wacht ofte by nachte affschieten ofte eenich teecken
 doen, sonder consent van zynen hopman, op lijffstraffe, ten
 waire ymandt onder zijn wachte wilde comen sonder 't woort
 ofte die loose te geven, ofte datter hem van buyten eenich
 onraet openbaerde.

1586. XXXIV. Niemandt sal eenich geroep ofte getier by nachte
 maecken op eenige wacht by dage ofte by nachte ofte in
 eenige gheleyde lage ofte op eenige ander plaetse daer het
 swygen van noode ende van doene is, op pene van te verliesen
 lijf ofte lidt ter discretie van den generael.

1586. XXXV. Niemandt sal sonder groote oorsaecke eenige al-
 larme maecken maer indien daer eenige oorsaecke gheviele,
 dan sal hem een yegelijck in alder haeste terstont laten vin-
 den op die plaetse die hem geordonneert is, tenware dat eenige
 waerachtige excuseerlijcke oorsaecke hem sulcks belette, op
 lijfstraffinge.

---

¹⁾ Dat is: an den lyve.

Ad II, 5, artt. 2 en 4.

1586. XLVII. In het trecken langhs de velden soo en sal niemant in het opdoen van een hase ofte ander beeste eenich geschal ofte geroep maken, waerdoor alle d'andere vaendelen ende benden souden mogen beroert werden ende stille staen, maer sullen in haere tochten alle sedigheyt ghebruycken, op pene van gevangenisse.
1590. XXXI. Niemandt en sal sonder wettelijke oorsaecke eenige oploop ofte alarme maecken ofte een roer by nachte afschieten of groot ghetier maecken ofte yet anders doen daerdoor sulcx sonder oorsaecke soude mogen ontstaan, op lijfstraffe.
1705. XXXI. Niemandt en sal sonder wettelijke oorsaake eenige oploop of alarme maaken of een roer by nachte of na besette wacht afschieten, of groot getier maaken, of yet anders doen daardoor sulcks sonder oorsaake soude moogen ontstaan, op lijfstraffe.

Ad II, 5, art. 4.

1572. V. ... Voors off yemant vername eenige verraderie ofte andere boose stucken ten nadele van Ons als chrijshere ofte tot schade van den lande ende inwoonderen van dien Ons toegedaen sijnde, ofte oock van de crijchsluyden voorgenomen ofte op handen te wesen, die sal sulcx by zynen eede te kennen geven Onsen oversten ofte provoost, op pene van gestraft te werden als de verraders selve.
1572. VII. ... Elck hooftman sal alle maendt off, als hy rotten maeckt, een ygelick rotmeester ende knecht by heuren eede affvragen, wat vreemde knechten ofte personen, niet in dienste van des regimente zijnde, tot heurluyden comen ende sal elck gehouden sijn, soe haest sy comen, denselfden heuren oversten ofte hooftman aan te geven, op straffe van meynedicheyt ende sonder alle genade lijf en leven te verliezen. Ende sullen alle hooftluyden van gelijke alle vreemde ancomende luyden off knechten terstond heuren oversten aengeven op straffe als boven...
1578. XXXVI. Wanneer yemandt den vyandt eenen affbreeck doet ende den veltheer oft eenighen oversten vanget, zal denzelve terstondt in handen Zyner F. Gen. off de Staten overleveren ende van dyen alsoock van anderen gevangenen, die Zijn F. G. off de Staten aen hen begheeren te nemen, zal mit henluyden naer billicheyt ende crijsordre gehandelt worden. Ende alle brantschattijngen ofte verdinghen zullen Zijnder F. G. ende de Landen alleene toecommen ende zullen zylieden hen met haerlieder betaliinghe laeten genoeghen

Ad II, 5, art. 4.

1578. zonder eenighe brandtschattijnghe aen yemandt te moghen doen dan daer denzelven zulex sonderlinghe toegelaten ende bevolen zal zijn by der overheyt.
1579. XXXVI. Wanneer yemandt den vyandt eenen affbreeck doet ende den veltheer oft eenygen oversten vanget, sal denselven terstont in handen van den Provinciën, Heeren Stadtholders ofte heure gecommiteerde overleveren ende van dien alsoick van anderen gevangenen, die deselve begeren aen hem te nemen, sal met hemlyuden nair billicheynt ende chrijschordre gehandelt worden. Ende alle brantschattijnghen ofte verdingen sullen d'voorsz. Provinciën ende Landen alleene toecommen ende sullen zyluyden hem met haerlyuder betalinge laeten genuegen sonder eenige brantschattijnghe te moegen doen dan dair denselven sulcx sonderlinge toegelaeten ende bevoelen zal zijn by de overicheyt.
1586. VIII. Soo wie sal verswygen ofte in eeniger manieren verholen houden eenige verraderye, periculouse conspiratiën ofte eenige andere practijcken, die souden mogen schadelijck wesen ende strecken tot nadeel ende perijckel van Hare Majesteyt ofte van haeren generael ofte van den stant van deser armée ende 'tselve niet en sal met aller neerstigheyt den generael of eenich ander officier, die men seer wel vertrouwt, te kennen gheven, die sal vervallen in de pene van der doot met tormenten.
- 1590 } LIX. Een yegelijck, van wat conditie hy zy, sal van ston-
1705 } den aen ende vóór den avondt by dengenen, die in 't quartier
commanderen sal te voorschijn brengen alsulcken gevangen
als van de vyandt gevangen genomen sal zijn, op verbeurte
van denselven ende aen 't leven gestraft te werden.
1590. LX. Ende indien yemant een veltheer ofte overste van de vyant ofte andere gequalificeerde heeren gevangen kregen, die sal gehouden zijn denselven terstont aen den Heeren Staten-Generael ofte de Raden van State te presenteren ofte doen presenteren ende oock over te leveren, midts daarvan alsoock van andere gevangenen, die deselve sullen willen naer heur nemen, genietende een redelijcke vereeringe nae advenant de qualiteyt ofte macht derselver, nochtans niet excederende de somme van vijf duysent guldens, waarmede deselve gevangenen sullen blyven ter dispositie van de voorsz. Heeren Staten, sonder dat de vanger daerop eenigh verder recht sal mogen pretenderen.
1705. LX. Ende indien yemandt een veldtheer of overste van den vyandt of andere gequalificeerde heeren gevangen kregen, die sal gehouden zijn denselven terstont aan de Heeren

Ad II, 5, artt. 4, 6 en 7.

1705. Staaten-Generaal of den Raade van Staate of Generaal, het leeger commandeerende, of in guarnisoen aan den officier commandant te presentereen of doen presentereen ende oock overleeveren, midts daarvan alsoock van andere gevangenen, die deselve sullen willen na haar neemen, genietende een reedelijke vereeringe na advenant de qualiteyt of macht derselver, nochtans niet excedeerende de somma van vijf duysendt gulden, waarmede deselve gevangenen sullen blyven ter dispositie van de voorschreeve Heeren Staaten, sonder dat den vanger daarop eenigh verder recht sal moogen pretendeeren.

Ad II, 5, art. 6.

1586. XIV. Niemandt sal den vyandt de lose openbaren ofte te kennen gheven, noch oock yemanden anders ofte eenich ander woort gheven dan hem by den officier is gegeven, op pene van der doot met tormenten.

1590. XXIX. Niemandt en sal den vyandt ofte yemanden anders de lose openbaren of te kennen geven ofte eenich ander woort gheven, dan hem by den officier gegeven is, op lijfstraffe.

1705. XXIX. Niemandt en sal den vyandt of yemanden anders de loose openbaaren of te kennen geeven, op poene van met'er doot gestraft te werden. En degeene die het gegeeve woordt sullen ruchtbaar maacken of eenigh ander woordt geeven dan hun by den officier gegeeven is, sal aan het lijf gestraft werden.

Ad II, 5, art. 7.

1572. V. Ende en sal niemant sprake houden metten vianden noch yet in des viandes leger door brieven, boeden ofte anders verwittigen ofte ontbieden sonder wete ende wille van onsen ofte den Staten oversten, op straffinge van lijf ende leven . . .

1578.) VII. Gelijkewijs ¹⁾ oock gestraft sullen worden die-
1579.) gheene, die eenich verstant metten vyandt hebben ofte van enygen heuren anslach wetende, d'selve nyet te kennen geven als boven ¹⁾ ofte die in steden, sterckten, belegernissen ende besettingen, ofte daeruyt metten vyanden sprake houden, aen denzelven deur brieven, boden ofte anderssins eenyge condschap doen, yet overscryven, ontbieden ofte vandair yet ontfangen sonder voorweten ende bewillinge van zynen overicheyt.

---

¹⁾ Zie VI bij II, 6, art. 2.

Ad II, 5, art 7.

1586. X. Niemandt en sal spraecke of ghemeenschap hebben met den vyandt, noch aen hem bootschappen noch brieven senden ofte van hem ontfangen, noch aen yemandt van sijn bontgenooten, 'tzy heymelick ofte openbaerlick, sonder alvooren ende van stonden aen 'tselve den generael ofte den maerschalck te kennen gheven, tenzy dat hy geauthoriseert is sulcks te mogen doen, op lijfstraffe.
1586. XXXVI. Niemandt sal herbergen ofte in sijn logement ontfangen eenigen persoon, vreemdelinck wesende, ofte yemant van ons eygen natie, die niet en is ingeschreven in Hare Majesteys soldye, maer sal van stonden aen synen naem aen den generael of maerschalck overbrengen ende oock van wat landt hy is, den tijt dat hy daer gekomen is ende de oorsaecke waeromme, op pene van vangenisse ende van sijn plaetse ende soldye te verliesen.
1586. XXXVII. Niemandt sal spreekken ofte gemeynschap hebben met eenich trompetter ofte trommelslager van den vyanden ofte andere die in bootschap is gesonden dan degeene die by den generael daertoe geordineert zijn, op lijfstraffinge.
1590. XII. Niemandt en sal, hetzy uyt besette ofte belegerde plaetsen oft andersins eenige spraecke ofte gemeenschap hebben metten vyandt, nochte aen hem bootschappen nochte brieven senden ofte van hem ontfangen, nochte aen yemant van syne bondtgenoten, 'tzy heymelijck ofte openbaer, sonder voorgaende consent van synen gouverneur ofte capiteyn ofte henluyden 'tselve terstont daernaer te kennen gegeven te hebben, tenzy hy daertoe gheauthoriseert zy, ofte oock den vyandt toevallen ofte eenige hulp doen, alles op lijfstraffe.
1590. XIII. Niemandt en sal mede spreken ofte gemeynschap houden met eenige trompetter ofte tromslager van de vyanden ofte andere die in bootschap is gesonden dan degeene, die daertoe verordineert is, op lijfstraffe.
1705. XII. Niemandt en sal hetzy uyt besette of belegerde plaetsen of andersints eenige spraake of gemeenschap hebben met den vyandt nochte aan hem boodtschappen noch brieven senden of van hem ontfangen, nochte aan yemandt van syne bondtgenooten, hetzy heymelijck of openbaar, sonder voorgaende consent van synen gouverneur of capiteyn of henluyden hetselve terstondt daarna te kennen gegeven te hebben, tenzy hy daertoe geauthoriseert zy, of oock den vyandt toevallen of eenige hulpe doen, alles op leevensstraffe conform de rechten en plaacaaten van den Lande.
1705. XIII. Niemandt en sal meede spreekken of gemeenschap houden met eenige trompetter of tromslager van de vyanden of andere die in boodtschap is gesonden, dan diegeene, die

Ad II, 5, artt. 7, 8, 9 en 13.

1705. daartoe verordonneert is, op lijf- ofte levensstraffe na exigentie van saaken.

II, 5, art. 8.

1572. XVII. . . . Elck mach sijn geweer wel verbeteren mer niet verargeren ende sal elck schut sijn haecke off roer mit toebehooren vaerdich houden . . .

1578. } XLIII. . . . Mair sal wel een yegelijk zijns geweeers moe-
1579. } gen verbeteren ende nyet verargeren . . .

1586. XXI. Niemandt en sal eenige van syne wapenen, geweeren ende ander krijghstuygh, die hem by synen capiteyn geordonneert zijn, krencken ofte verminderen, tenzy dat hy bewysen kan, dat hy deselve in den dienst heeft verlooren . . .

1590. LXXI. Niemandt en sal syne wapenen ofte geweer, sulcx hem die by synen capiteyn gheordonneert zijn, mogen krencken ofte verminderen . . . op pene van ghedevaliseert ende voor ses maenden uytte compagnie gebannen te worden.

1705. LXXI. Niemandt en sal syne waapenen of geweer, sulcks hem die by synen capiteyn geordonneert zijn, moogen krencken ofte verminderen . . . op poene van aen den lyve gestraft te werden.

Ad II, 5, art. 9.

1586. XLVIII. Niemandt sal opgeven ofte den vyandt overleveren eenige plaetse, die hem is bevolen ofte belast te bewaren, op lijfstraffinge.

1590. LIII. Niemandt en sal opgeven ofte den vyandt overleveren eenige plaetse, die hem is bevolen ofte belast te bewaren, op lijfstraffe.

1705. LIII. Niemandt en sal opgeeven of den vyandt overleveren eenige plaatsen, die hem is bevolen of belast te bewaaren, op lijf- of levensstraffe.

Ad II, 5, art. 13.

1578. } VIII. Die uuyt ofte inne eenyge stadt, schansse, stercte
1579. } ofte besettinghe gaet ofte wederkeert dan deur die gemeene poorte, inneganck ofte wech ofte eenyge vreemde ofte onbekende inne laet gaen ofte commen sonder te beletten ofte aen te geven, sal aen 't leven gestraft worden.

Ad II, 5, art. 13 en II, 6 art. 2.

1586. L. Niemandt wie hy zy en sal passeren ofte gaen door eenige andere wegen, 'tzy in stadt ofte leger, dan langhs de ordinarise poorten ende passagiën, op lijfstraffinge.
1590. } XLVI. Den soldaet ofte bevelhebber, die uyt den leger,
1705. } stadt of forte sal gaen ofte langhs eenen anderen wech inne komen dan door de poorten ende ordinarise wegen, sal ghehangen ende gheworcht werden.

Ad II, 6, art. 2.

1572. III. Oock sult ghy, tot wat plaetse ghy sult trecken ofte geschikt werden, gheestelicken personen, weduen, wesen ende oude luyden, craemvrouwen, eerbaere vrouwen ende maechden geen geweld aendoen ende sal dengheenen, die daerinne schuldich werdt bevonden sonder alle genade gestraft werden an den lyve. Elck sal sich wachten voor lasteringhe Godes ende blasphemiën, oick voir vloucken ende zweeren, want men den lasterende sonder alle genade an den lyve ende den vlouckende na der saken gelegentheyt sal straffen.
1572. IV. Niemand sal den anderen oude wrocken ofte twisten vermanen op straffinge naer verclaringe des rechts...
1578. } II. Dat zylyuden den naem Goidts nyet yedelijck, licht-
1579. } vaerdich ofte te vergeeffs en sullen gebruycken in blasphemeren, zweeren, vloucken oft andere schelde ende onnutte woorden, op straffe naer gelegentheyt van de saecke.
1578. } III. Diegene die eenyge woorden in spijt ofte spot van
1579. } het woirt Goids ende den leerairs des evangelys spreect, sal voor d'eerste reyse drie daegen te water ende te broede geset ende voor de tweede reyse zynen wapenen verbueren ende gebannen oft nair exigentie van der saicke aen den lyve gestraft worden.
1578. IV. Alle moetwillighe dootslaghen, dieveryen, brandtstichtijnghen, straetschenderie, overspel, vrouwcracht, fortse, geweld, valschheyt ende andere gelijcke boose daden ende openbare quade feyten ende misbruycken zullen aan 't leven gestraft worden met oordeel van chrijsoversten, capiteynen ende bevelhebberen naer crijchsgebruyck ofte zulcke ordonanciën als by Zyne F. Genade daerop gemaect is ofte gemaect zal moghen worden. Ende zullen in ghelijcken schult ende misdaet gehouden worden allen dengenen, die al zulcken misdadigen wetende toestaen, aanhouden, versteken ende verbergen in eeniger wysen.
1579. IV. Alle moetwillige dootslaegen, diveryen, brantstichtingen, straetschenderye, overspel, vrouwcracht, fortse, geweld, valscheyt ende andere gelijcke boose daden ende open-

Ad II, 6, art. 2.

1579. baere quade feyten ende misbruycken sullen aen 't leven gestrafft worden mit oordeel van den chrijchsoversten [capiteynen ende bevelhebbers naer crijsgebruyck] ¹⁾ ofte sulcke ordonnantie als by den voirsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders daerop gemaect es ofte gemaickt sal moegen worden. Ende sullen in gelijcken schult ende misdaet gehouden worden allen dengeenen, die alsulcke misdadegen wetende toestaen, aenhouden, versteken ende verbergen in eenyger wijs.
1578. VI. Die contrarie zynen eedt van ghehou ende getrouw te zijn eenighe conspiratie ofte opset maect ofte voorstelt, in 't heymelick ofte in 't openbaer jegens Zyne F. G., den Staeten des Landts, ofte oock die zaecken van den landen, oock jeghens zynen oversten, capiteyn ofte bevelhebbers, oock van denghenen die daeraff weet ende 'tselffde niet aan Zyne F. Gen., den Staeten, zynen oversten ofte capiteynen te kennen geeft, zal zonder genade gestrafft worden als vooren. ²⁾
1579. VI. Die contrarie zynen eedt van gehou ende getrou te zijn eenyge conspiratie ofte opset maict ofte voortstelt, in 't heymelick oft in 't openbair jegens die voorsz. Provinciën, den Heeren Stadthouders ofte den Staeten des Lants, steden ofte leden van dien oft oick de saecken van den Landen oick jegens zynen oversten, capiteyn ofte bevelhebbers, oick dengeenen, die dairoff weet ende 'tselffde nyet an de voirsz. Provinciën, Heeren Stadthouders, Staeten 's Lants, zynen oversten ofte capiteynen te kennen geeft, sal sonder genade gestrafft worden als vooren ³⁾.
1578. } XIX. Noch soe en sal nyemant eenyge jonge dochters,
1579. } ghoude off onghoude vrouwen, nocte oock eenyge craemvrouwen, egeenssins bezwaernisse ofte eenyge overlast doen, eenyge quade ontichtige woorden geven, oneerlicken aentasten noch oick eenich geweld, fortse, slaen, stooten, dreygen ofte anderssins tot heurluyder ondanek aendoen in wat manieren dattet zy, op peyne van gecasseert te worden, sonder gelt ofte paspoort, oick aen den lyve gestrafft te worden nair gelegentheyt der saeke.
1586. I. Ten eersten. Aengesien dat den heyligen naem van den aldermachtighsten ende onverwinnelijcken Godt behoort met alle eerbiedinge gheëert te wesen ende dat 't vonnisse van verdervenisse uytgesproocken is tegen dengenen, die denselven naem lasteren ofte misbruycken, soo is 't dat men ordonneert ende beveelt, dat niemant van wat qualiteyt hy zy,

---

¹⁾ De tusschen [] geplaatste woorden ontbreken in den gevolgden tekst.

²⁾ Dat is: op lijffstraffe.

³⁾ Dat is: op lijffstraff.

Ad II, 6, art. 2.

1586. noch in gemeene t'samenspreekinge noch om eenige ander oorsaecke (aldus gewaerschouwet zijnde) den naem Godts sal lasteren of ydelijk in den mont nemen, op pene van vijf schellingen voor d'eerste reyse tot behoef van den armen, voor die tweede reyse van vijf dagen gevangnisse ende voor die derde reyse te verliesen sijn plaetse ende soldye.
1586. V. Ende aengesien dat de goedertierenheyt onder het krijghsvolek in sommige respecten een sonderlinge deucht is, soo is 't dat men ordonneert, dat niemant en sal in eenigen dienst, die hy sal doen, straffelijk ofte met geweld aentasten eenige bevruchte vrouwen, weduwen, jonge maechden ofte kleyne kinderen sonder speciale ordonnantie van de overigheyt, op lijfstraffinge.
1586. VI. Niemant en sal, van wat state ofte conditie hy zy, eenige vrouwe, weduwe, jonge dochter ofte maeght verkrachten, noch eenige van dien met geweld schoffieren, op lijfstraffe.
1586. XLIV. Niemant en sal in den leger ofte garnisoen eenige beesten, van wat nature die zijn, slagen ofte dooden dan op alsulcke plaetsen als daertoe gheordonneert zijn. Noch en sal niet onbegraven laten de moke ende ander overgebleven ingewant. Ende niemant sal oock roeren ofte ontreyngen die byliggende waterloopen dan heel beneden den stroom, een groot stuck weeghs van den leger, op pene van gevangnisse.
1586. XLV. Niemant sal sijn gevoech doen of den leger of stadt van garnisoen vuyl maecken, behalven op alsulcke plaetsen, als daertoe gheordonneert zijn, op pene van gevangnisse ende alsulcke voordere straffe als by den hooftofficier gheordonneert sal worden.
1590. I. Eerstelijcken. Degeene die den name des Heeren ydelijken voert ofte die blasphemeert, sal voor de eerste reyse een honorable amende doen ende drie dagen in gevanckenisse te water ende te broot gestelt worden; ende voor de tweede reyse sijn tonge met een gloeyende yser doorsteken ende voorts ghedevaliseert worden tot op sijn hemde ende gebannen uytte Vereenichde Provinciën.
1590. II. In ghelijcke penen sullen mede vervallen voor de eerste ende tweede reyse degene die yet sullen doen oft seggen tot spijt ofte spot van het woort Godts ofte de kercken-dienaers.
1590. III. Alle moetwillige dootslagen, vrouwekrachten, overspel, brantstichtinge, dieveryen, straetschenderyen, force, geweld, valscheyt ende andere ghelijcke boose daden ende openbare delicten ofte onnatuerlijke misbruycken sullen metter doot gestraft werden.

Ad II, 6, art. 2.

1590. IV. Niemand en sal eenige weduwen, gehouwde of on-
 gehouwde vrouwen, kraemvrouwen of bevruchte vrouwen of
 jonge kinderen eenige overlast doen, slaen, stooten ofte drey-
 gen ofte oock oneerlijken aentasten, op pene van gecasseert
 te worden sonder gelt ofte pasport, ofte oock aen den lyve
 gestraft naer gelegentheyte van der sake. Ende sullen mede
 alle ghemeene hoeren voor de eerste reyse met schanden uyt-
 ten leger gedreven ende voor de tweede reyse daer bevonden
 zijnde, strengelijck gegeesselt ende gebannen werden.
1590. V. Die yet gedaen ofte geconspireert heeft tegens de Hee-
 1705. ren Staten, het Lant, steden ofte plaetsen desselfs, ofte eenige
 gouverneuren ofte capiteynen van dien, waerdoor de ghe-
 meene Landen in eenige schade ofte pericule soude mogen
 komen, mitsgaders die daertoe sullen consenteren, sullen son-
 der eenige genade gehangen worden.
1590. VI. In gelijcke straffen sullen vervallen alle degeene die
 1705. yet sulcx geweten ende haer capiteynen ofte oversten dat niet
 te kennen en sullen ghegeven hebben.
1590. } IX. Degene, die quaet spreken sullen van de Staten Gene-
 1705. } rael, ofte particulier, de Raden van State ofte andere overig-
 heyt, ofte die yet sal seggen in spijt ofte spot van deselve,
 sal aen lijf ende leven sonder genade gestraft werden.
1705. I. Eerstelijcken. Degeene die [den] naame des Heeren
 ydelijcken voert, sal voor de eerste reyse een honorable amende
 doen en drie dagen in de gevangnisse te waater ende te
 broodt gesteldt worden, ende voor de tweede reyse sijn tonge
 met een gloeyende yser doorstecken, en diegeene die blas-
 phemeeren of de spot dryven met Godt ofte sijn heyligh
 woordt, sullen aan den lyve of leeve gestraft werden.
1705. II. In gelijcke poenen sooals diegeene die den naame des
 Heeren ydelijck gebruyckt, sullen meede vervallen voor de
 eerste en tweede reyse diegeene, die yet sullen doen of seggen
 tot spijt of spot van het woordt Godts of de kerkendienaars.
1705. III. Alle moetwillige doodtslagen, vrouwekrachten, over-
 spel, brandtstichtinge, dieveryen, straatschenderyen, force,
 geweldt, valsheyt ende andere gelijcke boose daaden en open-
 baare delicten ofte onnatuurlijke misbruycken sullen aan
 lijf of leeven gestraft worden na exigentie van saaken.

Vervolg en slot aansluitend in de volgende aflevering.

Ad II, 6, artt. 2 en 3.

1705. IV. Niemandt en sal eenige weduwen, gehouwde of ongehouwde vrouwen, kraamvrouwen of bevruchte vrouwen of jonge kinderen eenige overlast doen, slaan, stooten of dreygen of oock oneerlijk aantasten, op poene van aght daagen in de gevankennisse geset te werden te water ende te broodt, of oock aan den lyve gestraft na gelegenthey van der saake. Ende sullen meede alle gemeene hoeren voor de eerste reyse met schanden uyt den leeger gedreeven ende, voor de tweede reyse daar bevonden zijnde, strengelijck gegeesselt en gebannen werden.
1705. XII. Niemandt sal ... of oock den vyandt toevallen of eenige hulpe doen, alles op levensstraffe conform de rechten en placaten van den Lande.

Ad II, 6, art. 3.

1572. XXVIII. Ende en sullen alle mishandelinge, hiervooren niet vermeldt sijn, gestraft worden naar krijchsgebruyck ten oordeele van den oversten mitten bevelsluyden ...
1578. IV. Alle moetwillighe dootslaghen, dieveryen, brandtstichtijnghen, straetschenderie, overspel, vrouwcracht, fortse, geweld, valschhey ende andere gelijke boose daden ende openbare quade feyten ende misbruycken zullen aen 't leven gestraft worden met oordeel van chrijsoversten, capiteynen ende bevelhebberen naer krijchsgebruyck ofte zuleke ordonnanciën als by Zyne E. Genade daerop gemaect is ofte gemaect zal moghen worden ...
1579. IV. Alle moetwillige dootslaegen, diveryen, brantstichtingen, straetschenderye, overspel, vrouwcracht, fortse, geweld, valscheyt ende andere gelijke boose daden ende openbare quade feyten ende misbruycken sullen aen 't leven gestraft worden met oordeel van den chrijchsoversten [capiteynen ende bevelhebberen naer krijchsgebruyck] ¹⁾ ofte sulcke ordonnantie, als by den voorsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders daerop gemaect es ofte gemaickt sal moegen worden ...
1586. XLVI. Is 't dat yemant een gevangen of buyt verkregen heeft, die sal soo haest als hy weder in den leger of stadt van guarnisoen ghekomen is, sonder langer uytstel synen capiteyn of gouverneur dat te kennen geven. Ende die capiteyn sal 'tselve den maerschaleck aendienien, die alle acht dagen daerof sal de wete doen aen den generael, op pene van

---

¹⁾ De tusschen [] geplaatste woorden ontbreken in den gevolgden tekst.

Ad II, 6, artt. 3 en 4.

1586. gevangnisse ende alsulcke voorder straffe als die generael sal ordonneren.
1586. LII. Geen capiteyn, officier ofte ander persooene en sal ontfangen ofte onderhouden elckanders soldaet ofte dienaer sonder consent van synen capiteyn ofte meester, noch en sal oock eens anders soldaet niet aflocken, op pene van te verliesen een maent solts ende denselven soldaet synen capiteyn of meester wederom te leveren.
1586. LIII. Geen capiteyn en sal niemant uytsenden om eenigen aenslach te doene sonder wetenschap van den generael ofte hooftofficier daertoe gheordonneert, op pene van te verliesen sijn capiteynschap.
1586. LV. Geen capiteyn en sal verkoopen of op rantsoen stellen sijn gevangen sonder oorlof van den generael, noch oock laten vertrecken sonder den opper-maerschaleck dat te kennen te gheven, op pene van te verliesen sijn gevangen ende selve gevangen te worden.

Ad II, 6, art. 4.

1572. VI. ... Oock sal niemant te velde, in den dorpen ofte steden leggende, mogen lopen moescoppen ¹⁾ ende den huyslyuden berooven, op strenger straffe nae gelegentheyt der saecken...
1572. XVIII. Niemand en sal kereken, cloosteren ofte godshuyse ofte molens oft bachovens sonder bevel beschadigen ofte verwoesten, op lijfstraffe.
1572. XIX. Oock en sal niemand brandschatten, branden ofte een leger aensteken sonder bevel der oversten off brandmeesters, op lijfstraffe.
1572. XXVII. Zoe wanneer een slach ofte storm geschiet, sal sich elk wachten voor plunderen ter tijdt toe die wal staet ofte plaetse verovert zy, op lijfstraffe.
1578. IV. Alle ... brandtstichtijnghe ... ende andere gelijcke boose daden ende openbare quade feyten ende misbruycken zullen aen 't leven gestraft worden met oordeel van chrijs-oversten, capiteynen ende bevelhebberen naer crijchsgebruyck ofte zulcke ordonnanciën als by Zyne F. Genade daerop gemaect is ofte gemaect zal moghen worden...
1579. IV. Alle ... brandstichtingen ... ende andere gelijcke boose daden ende openbaere quade feyten ende misbruycken sullen aen 't leven gestraft worden met oordeel van den chrijs-oversten [capiteynen ende bevelhebberen naer crijchsgebruyck] ²⁾ ofte sulcke ordonnantie als by den voorsz. Pro-

¹⁾ Moescoppen = stroopen, op allerlei wijzen aan geld zien te komen.

²⁾ De tusschen [] geplaatste woorden ontbreken in den gevolgden tekst.

Ad II, 6, art. 4.

1579. vinciën ende Heeren Stadthouders daerop gemaect es ofte gemaickt sal moegen werden . . .
1578. V. Item zullen zulcke misdadeghen, oock alle soldaten, die zich aan eenighe borghers ofte ingesetenen van de steden ende landen van Holland en anderen, egheene soldaten nochte onder krijchsregiment wesende, ontgaen, mitsdoen ofte yet misbruycken, by den officier van der plaetsen moghen aangetast ende in hechtenisse gehouden worden . . .
1579. V. Item sullen alsulcke misdadegen, oick alle soldaten, die sich aen eenygen burgers ofte ingesetenen van den steden ende landen der voorsz. Provinciën ende anderen, eghene soldaten nochte onder 't crijchsregiment wesende, ontgaen, misdoen ofte yet misbruycken, by den officier van der plaetsen moegen aengetast ende in hechtenisse gehouden worden . . .
- 1578.) XII. . . . Alls oock geschieden sal¹⁾ van allen dengheenen,
1579.) die sich buyten heuren quartiere, schanssen ofte legeren be-
geven omme te moescoppen ende te teren op den boer son-
der ordonnantie van heuren oversten ofte capiteyn.
1578. XIII. Alle die sich in Zyne F. Genade protectie ende beschermenisse begheven, 'tzy geestelick ofte weerlick, zal eenen yegelick schutten ende handthouden ende nyemandt en zal diesangaende paspoorten ofte andere brieven van versekertheden van Zyne F. Gen. off by den Staten ofte derselver gecommiteerde gegeven, in 't minste affwerpen, schenden ofte overtreden, op lijffstraffe; maer indyen daerin by yemandt eenighe fraude bevonden zal worden, zal 'tzelve te kennen geven.
1579. XIII. Alle die sich in der voorsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders protectie ende beschermenisse begeven, 'tzy geestelick ofte weerlick, sal eenen ygelicken schutten ende hanthaven ende nyemandt en sal dies aengaende paspoorten ofte andere brieven van verseeckertheyden van de voorsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders oft derselver gecommiteerden gegeven, in 't minste affwerpen, schenden ofte overtreden, op lijffstraff; mair indien dairinne by yemandt eenyge fraude bevonden [sal worden] ²⁾ sal 'tselve te kennen geven.
- 1578.) XII. . . . Alls oock geschieden sal²⁾ van allen dengheenen,
1579.) wacht, veltleger ofte stadt, dair men wacht hout, uuyttreect omme jegens yemant anders dan openbare ende gemene vyan-
den te vechten, sal sijn rechter handt verliesen ende gecasseert worden.
- 1578.) XXXV. Diegheene, die sonder behoorlijke voorgaende
1579.) bevel ofte consent eenyge cloosteren, kercken, leprosen- ofte

¹⁾ Zie ad II, 6, art. 5.

²⁾ De tusschen [] geplaatste woorden ontbreken in den gevolgden tekst.

Ad II, 6, art. 4.

1578.) armehuysen, lanthuysen, moelens ofte backovens beschadi-
 1579.) gen, branden, breecken ofte affwerpen, oick 't veltleger ofte
 eenyge hutten in brant steken, sullen aen 't lijff gestraft
 worden.
1586. XXVIII. Niemandt sal verdrucken ofte berooven eenige
 personen, die de zyde houden van Hare Majesteyt ofte onder
 die bescherminge staen van den generael, op lijfstraffinge.
1586. XXXII. Niemandt sal ter neder worpen ofte verderven
 eenige watermeulens ofte waterwercken sonder speciael bevel
 van den generael ofte hooftofficier, op lijfstraffinge.
1586. XXXIII. Niemandt sal tege de ordonnantie brantstichten,
 ofte verbranden eenige huysen, meulens ofte koorn, noch oock
 in 't optrecken ofte vertrecken den leger in brant steecken
 sonder speciael bevel van den generael ofte ander hooftoffi-
 cier daer tegenwoordigh zijnde, op lijfstraffinge.
1590. III. Alle ... brantstichtinge ... ende andere ghelijcke
 boose daden ende openbare delicten ... sullen metter doot
 gestraft werden.
1590. XIV. Niemandt en sal ... noch oock ter neder worpen,
 ofte bederven eenige watermolens ofte waterwercken ofte
 deselve of andere huysen ofte oock in 't optrecken 't leger
 aen brant steecken sonder speciaal bevel van den generael
 ofte ander hooftofficier, alles op lijfstraffe.
1590. XV. Niemandt en sal mede yetwes mogen doen nochte aen-
 rechten tegens eenige persoonen, steden, vlecken, dorpen,
 sloten, havenen oft andere goederen, die met pasporten, sau-
 vegarden ofte andere verseeckertheyt van wegen de generali-
 teyt voorsien zijn, op lijfstraffe.
1590. XXXII. Degene die hem vervorderen sal binnen besloten
 leger, stadt of quartier of plaetse daer hy in garnisoene leyt
 ofte oock naer besette wacht sijn geweer uyt te trecken, sal
 het lijf verbeuren. Ende desgelijcken buyten den leger, stede
 ofte plaetse by soverre hy 'tselve doet sonder verlof van sijn
 overigheyt.
1590. XXXIII. Degeene die yemant sal slaen mettet sweert in
 de scheyde, met een stock, steen ofte andersins, dat het bloet
 daerna volgt, sal sijn hant verliesen.
1590. XXXIV. Die yemant een vuyst of soufflet gheven sal,
 sal weder in presentie van de compagnie diergelijcke vuyst
 ofte soufflet ontfangen van den gheïnteresseerden ende boven-
 dien gevalueert ende uytte compagnie gebannen werden.
1590.) LXXII. Ende ingevalle bevonden wert eenen gevangen
 1705.) langhs den leger ofte plaetse van 't garnisoen te wandelen
 sonder verlof van de generael ofte die daer commandeert,
 dengenen die denselven gevangen toekomt sal hem verbeuren

Ad II, 6, artt. 4 en 5.

- 1590.) ten profyte van dengenen die sulcken gevangen eerst sal aen-
 1705.) grypen.
1705. III. Alle ... brandtstichtinge ... ende andere gelijke boose daaden en openbaare delicten ... sullen aan lijf of leeven gestraft worden na exigentie van saaken.
1705. XIV. Niemandt en sal ... ter needer werpen of bederven eenige waatermoolens of waaterwercken, oock vischvyvers of deselve of andere huysen of oock in het optreken het leeger aan brandt steeken sonder speciaal bevel van den generaal of ander hoofdofficier, alles op lijf- of leevensstraffe.
1705. XV. Niemandt en sal meede yetwes moogen doen noch aanreghen teegens eenige persoonen, steeden, vleecken, dorpen, slooten, haavenen of andere goederen, die met pasporten, sauvegarden ofte andere verseeckertheyt van weegen de generaliteyt voorsien zijn, op lijf- of leevensstraffe.
1705. XXXII. Degeene die hem vervorderen sal binnen beslootten leeger, stadt of quartier of plaatse daar hy in guarnisoene leyt, of oock na besette wacht sijn geweer uyt te trecken, sal aan den lyve gestraft werden.
1705. XXXIII. Degeene die yemandt sal slaan met het sweerdt in de scheyde, met een stock, steen of andersints dat het bloedt daarna volght, sal aan den lyve gestraft werden.
1705. XXXIV. Den soldaat, die yemandt een vuyst ofte souflet geeft, sal door de spitsroede gejaaght werden, blyvende voorts de placaten ten aansien van alle militaire persoonen op de krackeelen en duëllen geëmaneert, in haar geheel.

Ad II, 6, art. 5.

1572. VI. ... Sal oock elk in 't trecken te voeten gaen naer ouder gewoonte sonder wagens ofte paerden der huysluyden te gebruycken, ten waere van saecke dat yemant cranck zijnde ofte gewondt, hem laet voeren om een redelick loon, 'twelck die dan sal moeten betalen. Oock zullen de knechten, als sy te velde trecken, geenen zoetelaer ofte yemant anders yet te veropen in de leger voerende beschadigen, yet affhandich maecken off benemen, maer sullen die knechten die victualie ende anders betalen nae de waerde by den provoost daerop gestelt, op straffe van sonder erkenntenis des rechts mitterdaet gehangen te werden ...
- Oock mede sullen die knechten, treckende deur die dorpen, hem vernougen mitten huysluyden cost ende drancke ende by gebreecke van bier 'tselffde te doen halen op haerluyder knechten eygen gelt, op peene van gestraft te werden nach saecke gelegentheyd ...
1572. X. Die knechten en sullen niemant, die sich tot Ons be-
 geven, oock die van Onsen ende vrienden in vesten ofte huys-

Ad II, 6, art. 5.

1572. luyden ten platte landen yet onbetaelt ofte mit geweld benemen, op peynen van gestraft te werden an den lyve. Oock en sal niemant zynen huysheere ofte desselfs gesinte geweld aendoen ofte met blooten geweer dreygen op lijfstraffe, mer sal elk zijn huysheer tevreden stellen soedatter geen clachte over en comt. Ende en sal oock niemant diegheenen, die sich tot Ons begeben, sy sijn van hoger ofte neder ofte geestelick ofte waerlicke state, den handt aenslaen ofte geweld aendoen. Oock mede sal niemant Onse saulvegarde offscheuren, mer diegheene die daarmede sijn versien, het inhouden van dien volcomelick ende vredelick laten genieten, alles op straffe van lyve.
1572. XIX. Oock en sal niemand brandschatten ... op lijfstraffe.
1572. XXV. Een yder sal hem laten genougen mit sulcken logement in stede ende dorpen als hem by der overheyt derselver stede ende dorpen mit forier toegevoucht sal werden.
1578. X. Denghenen die den vrienden, coopluyden, reysende luyden, egheene vyanden zijnde, eenighe heure goederen, waeren, victualie ofte andere coopmanschappen op eenige passagen, bysunder gaende naer den veltleggher ofte naer steden ende landen, sijnde in de onderdanicheyt ende vrient-schap ofte alliantie van Zyne F. Gen., by fortse neemt ende aentast, hetzy te water off te lande, ofte diezelfde aen haere persoonen ofte goederen beschadighen ofte aen heure reyse beletten, hetzy in 't gaen ofte in 't wederkeeren, ende dat onder 't dexel van gebreck off van quader betalingen off anderssints, zonder expres bevel, consent ofte last van Zyne F. Gen., den Staeten, oversten ofte capiteynen, zal zonder genade gehangen worden.
1578. XII. ... Ende zoo wie eenighe van der vlekken ofte dorpen onder 't gebiet van Zyne F. Gen. sijnde, in 't gemeen ofte eenighe huysluyden ten plattenlande onder eenighe coleur yet affschat off affdruct voor eenighe behoefte op den naem van service oft anders, in wat manieren dat het zy, ofte denzelven met moetwille overlastich is, hen aendoende onbehoorlicke costen ofte eenighe schade in zyne huysijnghe, goederen, haeve ofte beesten, daarmede hy den lande ende acker moet bouwen, beweyden oft tot nutschap brenghen, zal gehanghen ende geworcht ofte anders aan zijn lijff gestraft worden naer gelegentheid van der zaecken ...
1578. XVIII. Wanneer men in ofte buyten velde ofte van d'eene in d'andere plaetse in besettijnghe ende garnisoenen ter ordonnantie van Zyne F. Gen. vertrecken moet, soe zal nyemandt den innewoonderen ofte landtluyden huere waghens, peerden ofte schuyten ontweldighen ofte affhandich maecken,

Ad II, 6, art. 5.

1578. ten ware om merckelicken oorsaecke, die by de overheyt bevolen worde te gebruycken, in welcken gevalle de meester ofte eygenaer van dyen eenen redelicken loon toegevoeght ende betaelt zal worden ofte onder de handt van den oversten ofte capiteyn een scriftelick schijntsel ende bekentnisse daeraff gegeven omme betalijnghe van dyen te erlanghen.
1579. X. Dengheenen, die den vrienden, cooplyuden, reysende luyden, egeene vianden zijnde, eenyge heure goederen, wairen, victuaillie ofte andere coopmanschappen op eenyge passagiën, bysonder gaende nair den veltleger ofte nair steden ende Landen, zijnde in d'onredanicheyt ende vruntschap, ofte aliantie van de voorsz. Landen ende Provinciën, by fortse neemt ende aentast, hetsy te water ofte te lande, ofte diezelfde aen haire persoonen ofte goeden beschadigen ofte aen heure reyse beletten, hetsy in 't gaen ofte wederkeeren ende dat onder dexel van gebreck ofte van quader betalinge ofte andersins sonder expres bevel, consent ofte last van de voorsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders, oversten ofte capiteynen, sal sonder genade gehangen worden.
1579. XII. . . . Ende soe wie eenyge van de vlekken ofte dorpen onder 't gebiet van de voorsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders zijnde, in 't gemeen oft eenyge huysluyden ten plattenlanden onder eenyge colour yet affschat ofte affdruct voor eenyge behoufte op den naem van service ofte anders, in wat manieren dattet sy, ofte denselven met moetwille overlasticht es, hem aendoende onbehoorlijke kosten, ofte eenyge schade in zyne huysinge, goederen, haven ofte beesten, dairmede hy den landen ende acker moet bouwen, beyden ofte tot nutschap brengen, sal gehangen ende geworcht oft anders aen zijn lijff gestraft worden nair gelegentheyte van der saecke . . .
1579. XVIII. Wanneer men in ofte uuyten velde ofte van d'ene in d'andere plaetse in besettingen ende garnisoenen ter ordonnantie van den voorsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders vertrecken moet, soe sal nyemant den inwoonders ofte lantluyden heure wagens, peerden ofte schuyten ontweldigen ofte affhendich maken, ten waere omme merckelijke oorsaicke, die by de overicheyt bevoelen worde te gebruycken, in welcken gevalle den meester ofte eygenaer van dien eenen redelicken loone toegevoucht ende betaelt sal worden ofte onder de hant van den oversten ofte capiteyn een scriftelick schijntsel ende bekentnisse dairaff gegeven omme betalinge van dien te erlangen.
1586. XXIV. Niemant sal in het reysen, logeren ofte stille liggen in eenige stadt ofte lant van Hare Majesteyt, vrienden ofte geallieerden in eeniger manieren den gemeenen man ver-

Ad II, 6, artt. 5 en 6.

1586. schatten, ofte met geweld afnemen 'tzy spyse ofte ander haerlieder goederen, hoedanich die zijn mogen, sonder terstont te betalen ofte ander ghenoechsaem ordre te geven van die juyste voldoeninge van parthyē, op lijfstraffinge.
1586. XXXIX. Niemandt sal hem vervorderen uyt te gaen om voederinge, tenzy dat d'officier daertoe gestelt henlieden levere ghenoechsaem geleyde tot haerlieder bescherminge, op lijfstraffinge.
1590. XIV. Niemandt en sal mede in 't aentrecken, aftrecken, stille liggen, monsteren ofte in besette plaetsen den inwoonderen der Geunieerde Provinciën, heure toestanders ofte bondtgenoten verdrucken oft berooven ofte eenige eetwaren, gelt ofte andersints afdringen, sonder de eetbaar waren ofte andere behoorlijcken te betalen . . . alles op lijfstraffe.
1590. XXIII. Die eenich vee of beest sal nemen in de landen, onder de ghehoorsaemheydt van de generaliteyt staende, sal als een dief gestraft worden.
1590. XLI. Die op een vrybuyt sal gaen ende foullen, extorsien ofte dieveryen doen, sal ghehangen ende geworcht werden.
1705. XIV. Niemandt en sal meede in het aantrecken, aftrecken, stille leggen, monsteren of in besette plaatse den inwoonderen der Geunieerde Provinciën, haare toestanders of bondtgenooten verdrucken ofte berooven, ofte eenige eetwaaren, geldt of andersints afdringen sonder de eetbaar waaren of andere behoorlijcken te betaalen . . . alles op lijf- of levensstraffe.
1705. XXIII. Die eenigh vee of beest sal neemen in de Landen, onder de gehoorsaamheydt van de generaliteyt staende, sal ghehangen werden.
1705. XLI. Die op een vrybuyt sal gaan en foullen extorsien doen, sal ghehangen ende geworcht werden.

Ad II, 6, art. 6.

1572. IX. Als 't ook gebuert, dat Wy deur schickinge des Almogenden eenige veste winnen, soe sal het raedthuys ende boschhuys met alle datter in is Ons ende den Staten blyven zonder eenich wederspreecken ende sal sich nyemant daeraen begrypen. Voorts sal chrijchsgebruyc gehouden werden, maer off Wy eenige vestinge, steden, landt off luyden met geweld ofte andersints daertoe brochten, dat zy Ons goetlick innemen, soe sal sich elck des plonderens wachten, op pene van gestraft te werden sonder eenige genade. Off Wy oock een veltslag deden ende deur Gods genade deselve wonnen, soe sal alle het geschut ende die munitien Ons blyven. Mer soe Ons crijchsvolck den viandt een afbreck deden, sulcx dat

Ad II, 6, art. 6.

1572. derselver velthoofman oft chrijchsvorst ontfangen worde, zoe zal hy sonder wederspraeck Ons ende den Staten voorsz. toegestelt worden, mer anders sal 't gehouden worden metten anderen gevangenen naer 'ouder hercomen, als 't dan geschiet dat Ons krijchsvolck deur Gods hulpe eenige veltslach ofte veste stormenderhandt gewinnet, soe sal tenselfden dage huer maentbesoldinghe uuyt- ende innegaen etc.
1572. XXVI. Off men mitten leger stille bleef leggen ofte oock trock daer kercken ofte cloosters waeren, soe en sullen sich de knechten niet logeren in den kercken oft cloosteren noch de steden opbreecken, onteeren ofte beschadigen, mer deselfde beschermen op peyne van hert gestraft te worden.
1578. X. Denghenen die den vrienden, coopluymen, reysende luyden, egheene vyanden zijnde, eenighe heure goederen, waeren, victualie ofte andere coopmanschappen op eenige passagen, bysunder gaende naer den veltlegher ofte naer steden ende landen, sijnde in de onderdanicheyt ende vrient-schap ofte alliantie van Zyne F. Gen., fortse neemt ende aentast, hetzy te water off te lande, ofte diezelfde aen haere persoonen ofte goederen beschadighen ofte aen heure reyse beletten, hetzy in 't gaen ofte in 't wederkeeren, ende dat onder 't dexel van gebreck off van quader betalingen off anderssints, zonder expres bevel, consent ofte last van Zyne F. Gen., den Staeten, oversten ofte capiteynen, zal zonder genade gehangen worden.
1579. X. Dengheenen, die den vrienden, coopluymen, reysende luyden, egeene vianden zijnde, eenyge heure goederen, wairen, victuallie ofte andere coopmanschappen op eenyge passagiën, bysonder gaende naer den veltleger ofte naer steden ende Landen zijnde in d'onredanicheyt ende vruntschap ofte aliantie van de voorsz. Landen ende Provinciën, by fortse neemt ende aentast, hetsy te water ofte te lande, ofte diezelfde aen haire persoonen ofte goeden beschadigen ofte aen heure reyse beletten, hetsy in 't gaen ofte wederkeeren, ende dat onder dexel van gebreck ofte van quader betalinge ofte anderssins sonder expres bevel, consent ofte last van de voorsz. Provinciën ende Heeren Stadthouders, oversten ofte capiteynen, sal sonder genade gehangen worden.
1586. XL. Een yegelijck sal sonder uytstel aen synen capiteyn presenteren alsulcke gevangenen als hy heeft gevangen ghenomen, soo haest als hy in den leger is wederghekeert ende niemant en sal die mogen dooden of oorlof geven om te vertrecken sonder bevel of consent van den generael ofte ander hooftofficier daertoe gheordonneert, op pene van sijn wapenen te verliesen ende uyt den leger gebannen te werden.

Ad II, 6, art. 6.

- 1590.) XIX. So wie eenige vivres of andere waren, komende
 1705.) nae den leger, garnisoen oft eenige steden of plaetsen, onder
 't ghebiedt van de Generale Staten staende, sal afgeworpen
 of berooft hebben, die sal gehangen worden.
1590. LXI. Niemandt en sal mede eenige gevangenen mogen
 doen dooden ofte op rantsoen stellen oft oock naer 't rantsoen
 betaelt, mogen laten vertrecken sonder oorlof van den gene-
 rael of dengeenen die in 't quartier sal commanderen, op pene
 van syne wapen gedevaliseert ende uytte Provinciën ghe-
 bannen te werden.
- 1590.) LXII. Ende ingevalle bevonden wert eenen gevangen
 1705.) langhs den leger ofte plaetse van 't garnisoen te wandelen
 sonder verlof van de generael ofte die daer commandeert,
 dengenen, die denselven gevangen toekomt, sal hem verbeuren
 ten profyte van dengenen, die sulcken gevangen eerst sal
 aengrypen.
1590. LXIII. Noopende goede buyten, die deselve brengen, sul-
 len die den generael ofte dengeenen, die in 't quartier com-
 mandeert, te kennen gheven binnen drie uyren naer heur
 aenkomen, opdat se mogen behoorlijke gheregistreert werden,
 op pene van confiscatie derselver ende oock aen 't lijf ge-
 straft te werden.
1590. LXIV. Wie dattet zy, die den vyant een afbreuck gedaen
 heeft ende 'tselve niet en sal te kennen gegeven hebben so
 voorsz. is om opgeteyckent te werden ende daerna verkocht
 in den leger ofte in de plaetse van 't garnisoen, maer sal die
 verkoopen ofte doen verkoopen in de byliggende plaetse ofte
 steden, sal aen 't leven sonder genade gestraft werden om in
 alles beter ordonnantie te houden ende dat niemant in syne
 gerechticheyt verkort werde.
1705. LXI. Niemandt en sal meede eenige gevangenen moogen
 op rantsoen stellen of oock na het rantsoen betaalt moogen
 laten vertrecken sonder verlof van den generael ofte den-
 geene, die in het quartier of garnisoen sal commandeeren.
 op poene van aen den lyve gestraft te werden. Ende die
 eenige gevangen sal dooden, sal aen het leeven gestraft
 worden.
1705. LXIII. Nopende goede buyten, die deselve brengen, sullen
 die den generaal of dengeenen, die in het quartier comman-
 deert, mitsgaders aen de justitie militair te kennen geeven
 binnen drie uyren na haar aankomen, opdat se moogen be-
 hoorlijk geregistreert werden, op poene van confiscatie der-
 selver en oock aen het lijf gestraft te werden.
1705. LXIV. Wie dat het zy, die den vyandt een afbreuck ge-
 daen heeft en hetselve niet en sal te kennen gegeven hebben
 soo voorschreeven is, om opgeteyckent te werden ende daarna

Ad II, 6, Artt. 6, 8 en 10.

1705. verkocht in den leger ofte in de plaatse van het guarnisoen, maar sal die verkoopen ofte doen verkoopen in de byleggende plaatsen of steeden, sal aan lijf of leeven sonder genade gestraft werden, om in alles beeter ordonnantie te houden en dat niemandt in syne gerechtigheyt verkort werde.

Ad II, 6, art. 8.

1572. XXI. Off yemant een anderen schelde ofte aen sijn eer taste, ende hy dat niet genouchsaem mit waerheyt en conde bewysen, dieselfde sal in der andere stede staen ende sijn eer verliesen ofte aen den lyve gestraft oft van den hope gebannen werden, ende dit al naer gelegentheyt der saecken ende erkentnisse des oversten.

Ad II, 6, art. 10.

1572. IV. Niemand sal den anderen oude wroeken ofte twisten vermanen op straffinge naer verclaringe des rechts; oock en sal niemant over den anderen rotten van acteren ofte leggende slaen, worpen ofte steken, op straffe an den lyve; maer soe sich twee mitten anderen slogen, sullen die anderen daerby wesende onpartydelick vrede nemen als ten eersten, ten anderen ende ten derden male, ende soe yemant die vrede niet en hilde ende daerover dootgeslagen werde, sal de dader niet misbruyckt hebben. Of daer oock twee met meer andere slogen ende een daerover doet bleve, soe willen Wy, dat de doodslager lijf om lijf gestraft sal werden. Off oock gevijl dat yemandt moetwillich en sonder grooten oorsaecke balchde ¹⁾ ende sulcx gewondt werdt, dat hy den heere synen besoldinge nyet en conde offeyschen, die sal uuytgemonstert werden ter tijdt toe hy sijn besoldinge sal mogen verdienen. Ende en sal niemandt op een tocht een anderen uuytdagen ofte ballegen, op lijfstraffingen. Ende en sal oock niemant jegens den anderen in 't ballegen ofte andersints gebruycken mogen moedelick geweer, als bossen, spietsen, helmbaerde, kueverstauen off ander lanck geweer, op lijfstraffe.
1578. XXVIII. Dieghene die twist maect oft yemandt binnen die wacht injurieert ofte belieght, zal voor 't eerste naer uuytsprake van de bevelhebbers van 't vendel, eerlicke boete doen aen den persoon hem vindende t'onrecht misseyt te zijn, ende voor de tweede reyse zal hy van zyne wapenen gebloot oft anders naer heysch van der zaecke gestraft worden. Maar die eenighe schult off aenzegghen op yemandt heeft, zal zijn

---

¹⁾ balgen = twisten, vechten.

Ad II, 6, art. 10.

1578. aenlachte moghen doen ende 'tzelve voorderen naer krijchsgebruyck.
1579. XXVIII. Diegheene, die twist maict ofte yemant binnen die wacht injurieert ofte beliecht, sal voor d'eerste nair uuytsprake van den beveelhebbers van 't vendel eerlicken boete doen aen den persoen, hem vindende t'onrecht misseyt te sijn, ende voor de tweede reyse sal hy van zynen wapenen gebloot ofte anders naer eysch van der saecke gestraft worden, mair die eenyge schult ofte aenseggen op yemant heeft, sal zijn anlachte moegen doen ende 'tselffde rechtelicken voorderen nair krijchsgebruyck.
1578. } XXXII. Een soldaet, die eenen anderen uuytdaicht ofte
1579. } beroept omme te vechten sonder consent van zynen oversten ofte capiteyn, sal sonder paspoort ofte betalinge gecasseert worden. Ende indien den beroeper sijn parthye ofte d'eenen den anderen dootslaet, sal die dootslager doot by den doode geleyt worden. Mair indien yemant met gewelt overvallen wordt, sal hem die overvallene zijn lijff verweeren moegen.
1578. } XXXIII. Ende wanneer hem eenich soldaet bevindt t'on-
1579. } recht geïnjurieert ofte misseyt te sijn, sal hemselven by zynen oversten, gouverneur van der stadte ofte ten minsten by synen hopman vinden, diewelcke een van allen verstaen hebbende die redenen van beyden, sal by dengeenen, die onrecht heeft, die reparatie doen doen nair billickheyt ende gelegentheyte van der saecke ende getuychnisse dergeene, die men vindt, wetende van der saecke ende twist ofte geschille te spreken; ofte sal den oversten, gouverneur ofte hopman zijn beste doen omme beyde parthyen in zijn presentie te veraccorderen, indien hy bevint die materie sulcx te vereysschen; ende soe sy tot gene vermaninge ofte redenen willen verstaen, zullen beyde uuyten vendel gebannen worden.
1578. } XXXIV. Dat oock geen rotmeesters ofte corporaels ofte
1579. } andere beveelhebbers geene soldaten van de wacht sullen laeten uuytgaen omme mitten anderen te slaen ofte vechten, op peyne van soewel den rotmeesters, corporaels ofte beveelhebbers als de soldaten sonder betalinge gecasseert, van zyne wapenen gebloot ende bovendien nair gelegentheyte der saicken gestraft te worden. Ende soe wie in 't vechten ofte balgen gelampt oft gerepelt wordt, dat hy des Heeren besoldinge nyet langer verdienen can, sal d'selve uuyt 't vendel gemonstert worden.
1590. XLII. Den soldaet, die eenen anderen sal beroepen omme te slaen sonder verlof van degeenen, die in dat quartier commandeert, sal aen 't leven ghestraff werden.

Ad II, 6, artt. 10 en (16) 14.

1590. } XLIII. Den corporael ofte andere commanderende over
 1705. } le wacht, die twee soldaten sal laten uytgaen omme te vech-
 ten, sal sonder ghenade aen 't leven gestraft werden.
1590. XLIV. Den soldaet die met woorden ofte wercken te kort
 sal geschieden, sal hem voegen by dengeene, die in 't quartier
 sal commanderen, die nae aenhooren van de redenen van par-
 thyen sal doen repareren het ongelijk, den gheïnteresseerden
 gheschiet, met blooten hoofde ende in tegenwoordigheyt van
 de volle wacht. Ende indien de redenen daertoe dienen, den
 ongelijk doende uyt krachte van desen doen devaliseren van
 syne wapenen ende bannen uytte compagnie.
1590. XLV. Ende soverre daer geen getuygen en zijn van de
 querelle, sal diegeene die daer commandeert, parthyen doen
 vereenigen ende accorderen in sijn presentie. Ende so sy niet
 en willen vereenicht zijn, sullen beyde ofte degheene die wey-
 gerigh is, de wapenen afgenomen ende uytte compagnie ge-
 bannen werden.
1705. XLII. Den soldaat, die eenen anderen sal roepen omme
 te slaan, sal aan het leeven gestraft werden.
1705. XLIV. Den soldaat, die met woorden of wercken te kort
 sal geschieden, sal hem voegen by dengeenen, die in het
 quartier sal commandeeren, die na aanhooren van de reedenen
 van parthyen sal doen repareeren het ongelijk den geïnte-
 resseerden geschiedt, met blooten hoofde en in tegenwoordig-
 heyt van de volle wacht. Ende indien de reedenen daartoe
 dienen, den ongelijk doende uyt krachte van dien doen ar-
 bitralijk corrigeeren.
1705. XLV. Ende soverre daar geen getuygen en zy van de
 querelle, sal diegeene, die daar commandeert, parthyen doen
 vereenigen en accordeeren in sijn presentie. En soo sy niet en
 willen vereenicht zijn, sullen beyde of degeene, die weygerigh
 is, gestraft werden als in het voorige articul.

Ad II, 6, art. (16) 14.

1578. } IX. Den soldaet, die synen weert ofte weerdinne, dienaer
 1579. } ofte dienstwijff, borgers ofte lantluyden dreycht ofte smijt,
 sal voor d'eerste reyse drie daegen te water ende te broot
 gestelt worden. Ende soverre datter bloetstortinghe geschiet
 es, lidt ofte leden gecrenct ofte geminct zijn, sal zijn rechter
 handt affgehouden ende voirts uuyt den regimente gebannen
 worden ofte aen 't leven gestraft worden, alles nair exigentie
 van der saecke.
1578. } XI. ... Ende zal een yegelick synen wairt 'tsy in 't deur-
 1579. } trecken ofte stille leggen behoorlijcken betaelt ofte tevreden
 stellen ende sich diermaten schicken, datter geen warachtige

Ad II, 6, artt. (16) 14 en (17) 15.

1578. } clachten over hen commen, op peyne van rigoreuselick ge-
 1579. } straft worden tot discretie der overheyt.

1590. XVIII. De soldaet oft ruyter, die synen waert, waerdinne, knecht of maerte¹⁾ sal gestooten of geslagen hebben, sal voor d'eerste reyse drie dagen te water ende te broot gestelt worden, ende voor de tweede reyse een honorable amende doen ende in de volle vergaderinge van de wacht ghedevaliseert werden ende gebannen uytte compagnie. Ende by soverre datter eenich lit verminckt is of bloet gestort, sal hem de hant afgehouden werden.

1705. XVIII. De soldaat of ruyter, die sijn waardt, waardinne, knecht of maerte¹⁾ sal gestooten of geslaagen hebben, sal door de spitsroede gejaaght werden of wel aan den lyve gestraft na exigentie van saaken en by soverre dat er eenigh lit verminckt is of bloedt gestort, sal hem de handt afgehouden werden.

Ad II, 6, art. (17) 15.

1578. } XI. Desgelijcx sal nyemant den soetelaers, die eenyge toe-
 1579. } voeringe sullen doen, yet sonder betalinge ontweldigen ofte meer als twee weken leeninge oft betalinge moegen affbor- gen ... op peyne van rigoreuselick gestraft worden tot discretie der overheyt.

1586. XXIII. Niemant sal met bedroch wechnemen de proviande, victuaille ofte geweere van sijn medegesellen, op pene van gevanckenisse.

1586. XXVI. Niemant sal stelen ofte rooven eenige winckel ofte tente, noch oock eenich soetelaer of koopman, komende tot hulpe van den leger ofte garnisoen, maer sal deselve by alle goede middelen bewaren ende beschermen, op lijfstraffinge.

1590. } XIX. Soo wie eenige vivres of andere waren, komende
 1705. } nae den leger, garnisoen oft eenige steden of plaetsen onder 't ghebiecht van de Generale Staten staende, sal afgeworpen of berooft hebben, die sal gehangen worden.

1590. XX. Niemandt en sal mede mogen aenvallen buyten den leger of garnisoen ofte voorop koopen eenige vivres ofte waren aldaer komende, aeler deselve ter behoerlijcke verkoopplaetse ghebracht ende geschat sullen zijn; ofte oock berooven eenige winckel, tente, soetelaer of koopman, die tot hulpe van den leger oft garnisoen aldaer zijn, alles op lijfstraffe.

1590. LXXIV. Niemandt en sal met bedrogh weghnemen de proviande, victualie ofte geweer van syne medegesellen, op pene van ghedevaliseert ende uyt de compagnie den tijt van drie maenden gebannen ofte oock naer ghelegentheyd der saecke aen den lyve gestraft te werden.

¹⁾ Maerte of maarte = dienstmaagd.

Ad II, 6, artt. (17) 15, (18) 16 en (19) 17.

1705. XX. Niemandt en sal meede moogen aanvallen buyten den leeger of guarnisoen of voorop koopen eenige vivres of waaren aldaar koomende, alear deselve ter behoorlijke verkoopplaatse gebracht en geschat sullen zijn of oock berooven eenige winkel, tente, soetelaar of koopman, die tot hulpe van den leger of guarnisoen aldaar zijn, alles op lijf- ofte levensstraffe naar exigentie van saaken.
1705. LXXIV. Niemandt en sal met bedrogh wechneemen de proviande, victualie ofte geweer van syne medegesellen, op poene van aan den lyve gestraft te werden.

Ad II, 6, art. (18) 16.

1586. XXV. Niemandt sal voorkoop doen van eenige proviande, die voor den leger ofte plaetse van garnisoen gebracht wort, maer gedoogen dat deselve op het maretveldt kome om aldaer by den maerschallck ofte synen officier gheschattet ende op prijs ghestelt te werden eer hy deselve koopt, op pene van lijfstraffinge.
1586. XXVII. Geenen soldaet belast zijnde voor seeckere dagen victualie te nemen, en sal deselve dagen niet te boven gaen ofte deselve andersins voldoen dan volgende de proportie van den tijdt die hem gestelt is, op pene van gevanckenisse ofte alsulcke ander straffe als die behoorlijke officiers sullen ordonneren.
1586. LIX. Indien eenich capiteyn, naerdatt hy heeft ontfangen de betalinge van sijn soldaten, denselven binnen acht dagen daernaer niet en betaeldt, ghemaent zijnde, ende daervoor rechtelijck aenghesproocken wort, deselve capiteyn, van sulcx verwonnen zijnde, sal verliesen een maent gagie ende van sijn capiteynschap ghestelt worden, uyt den leger gebannen zijn ende verklaert worden van dien tijt voort niet weerdigh te wesen in deser armée te dienen.
- 1590.) LXXVI. Den capiteyn, die syne soldaten min geeft dan
1705.) de betalinge, die de Heeren Staten hem ordineren, sal van syne wapenen gedegradeert werden.

Ad II, 6, art. (19) 17.

1590. LXXIX. Sal voorts egeen officier ofte adelborst soowel onder de ruyteren als knechten ofte oock eenige slechte soldaten in eenich besloten leger mogen soetelen sonder speciael consent van den generael, op pene van heure wapenen gevaliseert te werden.
1705. LXXIX. Sal voorts geen officier of adelborst soowel onder de ruyteren als knechten, of oock eenige slechte soldaten in

Ad II, 6, art. (19) 17. — Ad III, 1, art. 1.

1705. eenigh beslooten leeger moogen soetelen, sonder speciaal consent van den generaal, op poene van arbitrale correctie.

Ad III, 1, art. 1.

1572. VI. ... op straffe van sonder erkenenis des rechts mit-terdaet gehangen te werden ...

1572. VIII. ... op peyne van den oversten straf.

1572. XI. ... Ende of 't saecke waere, dat die provoost yemant straffen wilde ofte zoude ...

1572. XXI. ... dieselfde sal ... sijn eer verliesen ofte aen den lyve gestraft oft van den hope gebannen werden, ende dit al naer gelegentheyt der saecken ende erkenenisse des oversten.

1572. XXVIII. Ende en sullen alle mishandelinghe, hiervooren niet vermeld sijn, gestraft werden naer krijchsgebruyck ten oordeele van den oversten mitten bevelslyuden ...

1578. IV. Alle ... boose daden ende openbare quade feyten ende misbruycken sullen aen 't leven gestraft worden mit oordeel van chrijsoversten, capiteynen ende bevelhebber naer krijchsgebruyck ...

1579. IV. Alle ... boose daden ende openbaere quade feyten ende misbruycken sullen aen 't leven gestraft worden mit oordeel van den chrijsoversten [capiteynen ende bevelhebber naer crijsgebruyck] ¹⁾ ...

1578.) XI. ... op peyne van rigoreuseliick gestraft worden tot
1579.) discretie van de overheyt.

1578.) XXVIII. Diegheene die twist maict ofte yemant binnen
1579.) die wacht injurieert ofte beliecht, sal voor d'eerste nair uyt-
sprake van den bevelhebbers van 't vendel eerlicken boete
doen aen den persoen hem vindende t'onrecht misseyt te
sijn ...

1578.) XXXVIII. Nyemant en sal die justicie wederstant doen
1579.) ofte verhinderen ofte poogen te verhinderen, nochte den pro-
voost ofte dienairen van der justitie in hairen ampt ende
dienst eenichsins beletten, misdoen ofte misseggen met woor-
den, dreygementen ofte feytelijke wercken, op lijffstraffe.
Mair sullen alle ende een yegelick soldaet by eede gehouden
zijn, ter vermaninghe van heuren oversten die justitie te
helpen voorstaen, vorderen ende die hant houden dat recht
geschied, oick alle assistentie doen den oversten, capiteynen
ende bevelhebber, dat nair 't gewijssde ende oordeel der
rechtters alle quaet ende boosheyt nair inhoud deser articulen
gestraft ende justitie uuytgerecht worden.

¹⁾ De tusschen [] geplaatste woorden ontbreken in den gevolgden tekst.

Ad III, 1, artt. 1, 3 en 5.

1586. II. ... op pene voor d'eerste reyse te verliesen de soldye van éénen dach, voor de tweede reyse van twee dagen ende alsoo vermeerdert te worden tot discretie van den rechter...
1586. III. ... op pene van twee dagen in gevanckenisse gestelt te worden voor de eerste reyse ende, wederomme dergelijke doende, van vorder gestraft te worden tot discretie van den rechter.
1586. XII. ... op pene van te verliesen lijf ofte lidt, ter discretie van den generael ofte maerschalck.
1586. XVII. ... op pene van te verliesen lijf ofte lidt tot discretie van den generael ofte maerschalck.
1586. XVIII. ... op alsulcke pene als den hooftofficier sal duncken oorbaerlick te wesen, 'tsy van lijf ofte lidt te verliesen.
1586. XXVII. ... op pene van gevanckenisse ofte alsulcke andere straffe als die behoerlijke officiers sullen ordonneren.
1586. XXX. Niemand sal den provoost ofte andere sijn officiers wederstaen in 't vangen van eenich quaetdoender, maer indien dat noot is, sal hem daerin hulpe ende bystant doen...
1586. XXXIV. ... op pene van te verliesen lijf ofte lidt, ter discretie van den generael.
1586. LI. ... op pene van ghestrafte te worden ter discretie van den generael nae den eysch ende qualiteyt van haerlieder misdaet.

Ad III, 1, art. 3.

1572. XXVIII. Ende en sullen alle mishandelinge, hiervooren niet vermeld sijn, gestraft worden naar crijchsgebruyck ten oordeele van den oversten mitten bevelsluyden...
1586. XL. Een yegelijk sal sonder uytstel aen synen capiteyn presenteren alsulcke gevangenen als hy heeft gevangen ghenomen, soo haest als hy in den leger is weder ghekeert ende niemandt en sal die mogen dooden of oorlof geven om te vertrecken sonder bevel of consent van den generael ofte ander hooftofficier daertoe gheordonneert, op pene van sijn wapenen te verliesen ende uyt den leger gebannen te worden.

Ad III, 1, art. 5.

1572. XI. ... Ende soe een ofte meer op een opentlick misdaet als moort, diefte, geweld ende dergelijke bevonden worde ende dit in des provoosts ende sijnder dienaren affwesen, soe sullen die naeste daerby zijnde schuldich wesen denselven tot voorstandt des regiments op te houden tot des provoosts comste toe ... ende sal sluyten wesen een heeren-gulden ende

Ad III, 1, artt. 5 en 6.

1572. den slotmeester drie schellingen ende dit al van dengeenen die terecht werdt gevangen.
1578. V. Item zullen zulcke misdadeghen, oock alle soldaten, die zich aan eenighe borghers ofte ingesetenen van de steden ende landen van Holland en anderen, egheene soldaten nochte onder krijchsregiment wesende, ontgaen, mitsdoen ofte yet misbruycken, by den officier van der plaetsen moghen aangestast ende in hechtenisse gehouden worden, zoeverre die provoost nyet tegenwoordich ofte van zulex te doen versuy-melick is, behoudelicken dat men d'zelve gevangenen binnen XXIV uren naer date van de apprehentie in handen van den oversten ofte hopman over zal leveren zonder dat yemant van de soldaten den voorsz. officieren daerinne eenigh belet ofte daeromme eenighe injurie ofte leet doen zal, op lijffstraffe.
1579. V. Item sullen alsulcke misdadegen, oick alle soldaten, die sich aen eenygen burgers ofte ingesetenen van den steden ende landen der voorsz. Provinciën ende anderen, eghene soldaten nochte onder 't crijchsregiment wesende, ontgaen, misdoen ofte yet misbruycken, by den officier van der plaetse moegen aengetast ende in hechtenisse gehouden worden, soe-verte die provoest nyet tegenwoordich ofte van sulcx te doen versuymelijck es, behoudelicken dat men deselve gevangenen binnen XXVIII uren nair date van de apprehensie in handen van den oversten ofte hopman over sal leveren, sonder dat yemant van den soldaten den voorsz. officier daerinne eenich belet ofte dairomme eenyge injurie ofte leet doen sal, op lijffstraffe.
1586. LVI. Een capiteyn, vindende eenich soldaet van wat vendel dat 't zy, die eenige van dese wetten ofte ordonnantiën heeft overghetreden, sal hem mogen vangen ende brengen by den maerschaleck om gestraft te worden.
1705. LXV. ... Ende byaldien eenigh officier delinqueert of peceert teegens hetgeene by deesen Articulbrief en placaten mitsgaders de ordonnantiën, op de discipline militair geëma-neert, is gestatueert, sal den commandeerenden officier ge-houden zijn, den delinquant te neemen in arrest en denselven te stellen binnen tweemaal vier en twintigh uyren in handen van de justitie militair ...

Ad III, 1, art. 6.

1578. } XXXVIII. Nyemant en sal die justicie wederstant doen
 1579. } ofte verhinderen ofte poogen te verhinderen, nochte den pro-
 voost ofte dienaren van der justitie in hairen ampt ende
 dienst eenichsins beletten, misdoen ofte misseggen met woor-

Ad III, 1 artt. 6 en 9.

1578. } den, dreygementen ofte feytelijke wercken, op lijfstraffe.
 1579. } Mair sullen alle ende een yegelick soldaet by eede gehouden
 zijn, ter vermaninghe van heuren oversten die justitie te
 helpen voorstaen, vorderen ende die hant houden dat recht
 geschiet; oick alle assistentie doen den oversten, capiteynen
 ende beveelhebben, dat nair 't gewijssde ende oordeel der
 rechters alle quaet ende boosheynt nair inhoud deser articulen
 gestraft ende justitie uuytgerecht worden.
1586. XXX. Niemand sal den provoost ofte andere sijn officiers
 wederstaen in 't vangen van eenich quaetdoender, maer indien
 dat noot is, sal hem daerin hulpe ende bystant doen . . .

III, 1, art. 9.

1572. V. . . Voors off yemant vername eenige verraderie ofte
 andere boose stucken . . . die sal sulcx by zynen eede te ken-
 nen geven Onsen oversten ofte provoost . . .
1586. VIII. Soo wie sal verswygen ofte in eeniger manieren
 verholen houden eenige verraderye, periculeuse conspiratiën
 ofte eenige andere practijcken, die souden mogen schadelijk
 wesen ende strecken tot nadeel ende perijckel van Hare
 Majesteyt ofte van haeren generael ofte van den stant van
 deser armée ende 'tselve niet en sal met aller neerstigheynt
 den generael ofte eenich ander officier, die men seer wel
 betrouwt, te kennen gheven, die sal vervallen in de pene
 van der doot met tormenten.
1586. XVII. Dat niemant krackeel, twist ofte eenige beroerte
 maecke in den leger ofte stadt van garnisoen ter cause van
 eenigen ouden haet ofte door eenigerhande nieuwe oorsaecke,
 hoedanich die sijn mach, maer sal sijn klachte doen aen den
 officier, die gestelt is om de geschillen te slissen ende die
 partyen te straffen die schult heeft . . .
1705. LXV. Als eenigh soldaat eenigh misbryeck of faulte sal
 gedaan hebben, sal synen capiteyn gehouden weesen (op
 poene van gesuspendeert te werden van sijn ampt den tijdt
 van drie maanden) denselven te stellen in handen van de
 justitie militair binnen den tijdt van twee maal vier en
 twintigh uyren, mitsgaders binnen deselve tijdt overgeeven
 een schriftelijke accusatie, vervattende het misbryeck of
 faute, hetwelck den soldaat soude moogen hebben begaan,
 op gelijke poene als vooren. En byaldien eenigh officier
 delinqueert of peceert teegens hetgeene by deesen Articul-
 brief en placaten mitsgaders de ordonnantiën, op de disci-
 pline militair geëmaneert, is gestatuert, sal den comman-
 deerenden officier gehouden sijn, den delinquant te neemen

Ad III, 1, artt. 9, 10, 11 en 12.

1705. in arrest en denselven te stellen binnen tweemaal vier en twintigh uyren in handen van de justitie militair, insgelijcks met een schriftelijke accusatie als booven . . .

Ad III, 1, art. 10.

1590. LXV. Als eenich soldaet eenigh misbruyck ofte faulte sal ghedaen hebben, sal synen capiteyn gehouden wesen (op pene van gesuspendeert te werden van sijn ampt den tijdt van drie maenden) denselven te stellen in handen van den generael oft dengeenen, die in 't quartier commandeert, die mette presente capiteynen, lieutenanten ende vendrichen daerover op de informatie, die hy daertoe sal doen nemen, sal oordeelen volgende dese ordonnantie ende Artijckelbrief.
1705. LXV. Als eenigh soldaat eenigh misbruyck of faulte sal gedaan hebben, sal synen capiteyn gehouden weesen (op poene van gesuspendeert te werden van sijn ampt den tijdt van drie maanden) denselven te stellen in handen van de justitie militair binnen den tijdt van twee maal vier en twintigh uyren, mitsgaders binnen deselve tijdt overgeeven een schriftelijke accusatie, vervattende het misbruyck of faute, hetwelck den soldaat soude moogen hebben begaan, op gelijcke poene als vooren. En byaldien eenigh officier delinqueert of peccert teegens hetgeene by deesen Articulbrief en placaten mitsgaders de ordonnantien op de discipline militair geëmaneert, is gestatueert, sal den commandeerenden officier gehouden zijn, den delinquant te neemen in arrest en denselven te stellen binnen tweemaal vier en twintigh uyren in handen van de justitie militair, insgelijcks met een schriftelijke accusatie als booven. En sullen de provoosten, onder wiens bewaaringe de gevangens zijn, deselve niet moogen ontslaan sonder speciaale voorgaande ordre van den krijghsraadte te velde of van de respective guarnisoenen, onverminderdt nochtans het recht van den generaal en chef weegens Haar Hoogh Mog. te velde commandeerende.

Ad III, 1, art. 11.

1572. XI. . . . Off oock die provoost yemant t'onrecht gevangen stelde, soe sal hy deselven terecht sonder eenige ongelde loslaten . . .

Ad III, 1, art. 12.

1586. IV. . . . dat niemant in den leger met hem sal nemen ofte by hem houden in de plaetse van sijn garnisoen eenige

**Ad III, 1, artt. 12, 14, 17 en 20. — Ad III, 2, art. 7. —
Ad III, 4, art. 2.**

1586. vrouwe, wie dat se zijn mach dan alsulcke ... (als) nae 't goetduncken van den veltmaerschalcck ...

Ad III, 1, art. 14.

1590. } LXXVIII. Indien den provoost of synen dienaers een
1705 } of meer soldaten ghevangen name ofte apprehendeerde, soo
en sal niemant, hoedanich hy zy, hem daertegens mogen
stellen ofte denselven gevangen ontweldigen ofte oock pogen
te ontweldigen, alles op lijfstraffe.

Ad III, 1, art. 17.

1590. } LXXVIII. Indien den provoost of synen dienaers een
1705. } of meer soldaten ghevangen name ofte apprehendeerde, soo
en sal niemant, hoedanich hy zy, hem daertegens mogen
stellen ofte denselven gevangen ontweldigen ofte oock pogen
te ontweldigen, alles op lijfstraffe.

Ad III, 1, art. 20.

1705. LXV. ... En sullen de provoosten, onder wiens bewaaringe de gevangens zijn, deselve niet moogen ontslaan sonder speciaale voorgaande ordre van den krijghsraadt te velde of van de respective guarnisoenen, onverminderdt nochtans het recht van den generaal en chef weegens Haar Hoogh Mog. te velde commandeerende.

Ad III, 2, art. 7.

1705. LXXXII. ... Ordonneerende wyders aan alle officieren ... die eenige nieuwe soldaten of ruyteren koomen aan te neemen, binnen vier en twintigh uyren na derselver aanneeminge deesen Articulbrief aan deselve voor te leesen en bekent te maaken ... , werdende den generaal en chef commandeerende, alsmeede den krijghsraadt te velde gelast, hieraan de behoorlijke handt te houden.

Ad III, 4, art. 2.

1578. XXVIII. ... Maar die eenighe schult off aenzegghen op yemant heeft, zal zijn aenclachte moghen doen ende 'tzelve voorderen naer crijchsgebruyck.

1579. XXVIII. ... Mair die eenyge schult ofte aenseggen op yemant heeft, sal zijn anclachte moegen doen ende 'tselffde rechtelicken voorderen nair crijchsgebruyck.

Ad III, 4, art. (58) 57. — Ad III, 6, art. 4. — Onderschrift.**Ad III, 4, art. (58) 57.**

- 1578.) XXIII. Denghenen die uuyt sijn vendel ofte slachordre,
 1579.) zijnde voor den vyant, affwijct ende naderhant weder be-
 commen werdt, sal gehangen ende geworcht worden, mair
 indien hy niet gecregen wordt, sal hy openbaerlicken tot
 een schelm gemaect worden.

Ad III, 6, art. 4.

- 1590.) LII. Yemandt ghestelt zijnde tot bescherming van eenige
 1705.) bresse, schans of loopschans . . . en sal deselve gewilligh
 niet verlaten, noch door eenige valsche of versierde oorsaecken
 of ontschuldigen hem daervan absenteren sonder ghenoegh-
 saem bevel of bescheyt, in den krijghsraedt voor goet op-
 genomen . . .

Onderschrift.

1578. Aldus ghedaen onder de eyghen hant ende secreet seghel
 van Zijnder Excellentie ende der Staten voorn. binnen der
 stede van Bruessel opten 23 dach der maent van Januarie
 in 't jaer onses Heeren 1578.

Onderteeckent: Guille de Nassau.

Ende bet neder stont:

By bevele van Zijnder Exc^{ie},

Onderteeckent: Bruninck.

Ende waren dese gesegelt met eenen zegel van rooden
 wassche Zyne Exc^{ie} hierop gedruet in placcate.

1579. Aldus gedaen tot Utrecht den lesten February 1579.
 Ter oorconde van dien 't cachet [der stadt Utrecht ter
 begeerte] ¹⁾ van de voorsz. Gedeputeerden van de naerder
 Geunieerde Provinciën [voirs.] ¹⁾ hierop gedruet.
 Ter ordonnancie van de voorsz. Gedeputeerden,
 G. van Zuylen. 1579.

1590. Aldus gedaen ende gearresteert tot Aernhem, nae ver-
 scheyden communicatien hierop ghehouden metten gequalifi-
 ceersten Heeren ende krijgsoversten der Vereenichde Neder-
 landen, met ordonnantie dat dese in den leger ende overall
 elders daer sulcks behooren ende behoeven, sal gepubliceert
 worden ende dat oock de commissarissen op alle monsteringe
 desen Artijckelbrief den compagnien wederom sullen oplesen
 ende voorhouden, den derthiensten Augusti vijfthienhondert
 tnegentigh.

Ter ordonnantie van den Rade van State,
 Chr. Huygens.

¹⁾ De tusschen [] geplaatste woorden ontbreken in den gevolgden tekst.

Onderschrift. — Eed.

1705. Aldus gedaan, geampliciert en gerenoveert in 's Gravenhage na verscheyde communicatiën hierop gehouden met den gequalificeersten Heeren Krijghsoversten der Vereenighde Nederlanden, met ordonnantie dat deese sal in den leeger en overal elders daar sulcks behooren en behoeven sal, gepubliceert werden en dat oock de commissarissen op alle monsteringen deesen Articulbrief den compagniën wederom sullen opleesen en voorhouden, den 9 Mey 1705.

Ter ordonnantie van den Raade van Staate,
S. van Slingelandt.

Eed.

1572. Wy zweeren God Almachtich, dat wy den dienste van de Co^e. Mat. als Grave van Hollandt, den Prince van Orange, Grave tot Nassau, Catzenellenboge etc. als Stadthouder van Hollandt, Zeeland, Vrieslandt ende Sticht van Utrecht ende den Staten des Landts van Holland gehou ende getrou sullen wesen, omme den landen te bevriën ende beschermen van de Albanische tirannie ende allen andere vianden van 't Gemeenebeste der Nederlanden, ende dat wy den Artijkelbrief, ons voorgelese, doen onderhouden ende onderhouden sullen in alle synen poincten ende elck van dien bysonder. Zoe waerlick helpt ons God.
1578. I. Sullen voor d'eerste beloven ende sweeren den Prince van Oraengiën mitsgaders den Staten van den Lande van Hollandt, Zeelandt ende Westfrieslandt bovengemelt, wel ende getrouwelick te dienen, hueren bestelten oversten, hopluynen, vendrichs ende bevelhebbers oock 'tgrundt by andere in hueren naem zal worden bevolen, in alle crijhsaeken onderdanich ende gehoorsaem te zijn, altijts naer hueren uitersten vermoghen 't nutlicxste ende beste voorderen, alle schade ende nadeel van de voorsz. landen ende provinciën mitsgaders van de ondersaten ende vrunden van dyen aff te keeren ende schutten ende alle der ghemeinen landen vianden, die nu zijn ende naemaels wesen mochten, egheene uytgesondert, ten bevele van haere overheyt hinderen, crencken ende daerjegens t'alderstont hen laeten gebrucken te water ende te lande, binnen ofte buyten die voorsz. provinciën, 'tzy in slachten, stormen, wachten ofte tochten, by rotten, vendelen, heele ofte halve, in alrehande getale ende aen allen orten, lijff ende leven ongespaert. Ende zoe wye anders ofte jegens eenighe van dese poincten dede, dat dezelve sal gestraft worden aan lijff ende leven, zonder eenich verdrach.
1578. L. Wy beloeven ende zweeren, wel ende getrouwelick mijn Heere den Prince van Oraengiën, Grave van Nassau etc.,

Eed.

1578. Gouverneur ende Capiteyn over Brabant, Hollandt, Zeelandt, Westfrieslandt ende Utrecht etc. mitsgaders den Staten van Hollandt, Zeelandt en Westfrieslandt met heuren vrunden ende bontgenooten zoewel de Generale Staten van den Lande als andere gehou ende getrou te zijn ende alzulcx Zyne Exc.^{ie} ende der voorsz. Staten hueren bestalten oversten, in den tijd zijnde, te dienen ende gehoorzaemen ende voorts ons te gebruycken ten dienste van Zijnder Exc.^{ie} ende den Heeren Staten daer 't hem gelieven zal teghens alle Zijnder Exc.^{ie} ende der voorsz. Landen vianden, tot allen plaetsen, 'tzy in steden ofte sterecten, te water ofte lande, alzoo de tyden ende zaecken vereysschen zullen moghen, ende beneven dyen ons te draghen ende houden in alle zedicheyt en vromicheyt volghende de articulen, ons alreede voorgehouden ofte die namaels ons noch voorgehouden moghen worden tot alle goede krijchdiscipline dienende, ende voorts alles te doen wat vroomte ende getrouwe oversten, capiteynen, bevelhebberen, amptluyden ende soldaten toebehoort ende bestaet te doen, sonder eenighe saecken ter contrarie. Soo waerlijk als ons God Almachtich helpe ende zijn heylich woort.

1579. I. Sullen dan voor d'eerste beloven ende zweeren, die van den Furstendom Gelre met den Graeffschap Zutphen, mitsgaders den Staten van den Landen van Hollandt, Zeelandt, Utrecht, die Vriessche Omlanden tusschen die Eems ende Lauwers ende Stadt van Gendt wel ende getrouwelick te dienen, heuren bestelten oversten, hopluyden, vendrichs ende bevelhebbers, oick 'tgundt by anderen in heuren naem sal worden bevolen in alles wes chrijchsluyden gebuerlijk sy onderdanich ende gehoorsaem te zijn, altijts nair heuren utersten vermoegen 't nuttelicxste ende 't beste vorderen, alle schaede ende naedeel van den voorsz. Landen ende Provinciën mitsgaders van de ondersaeten ende vrunden van dien aff te keeren ende schutten ende alle der gemenen Landen vianden, dye nu zijn ende naemaels wesen mochten egeene uuytgesondert, ten bevele van heuren overicheyt hinderen, krencken ende dairjegens t'aller stondt hem laeten gebruycken te water ende te lande binnen ofte buyten die voorsz. Provinciën, 'tzy in slachten, stormen, wachten ofte tochten, by rotten, vendelen, heele ofte halve, in alrehande getale ende aen allen oorten, lijff ende leven ongespaert. Ende soe wie anders ofte jegens eenyge van desen poincten dede, dat deselve sal gestraft worden aen lijff ende leven sonder eenich verdrach.

1579. L. Wy beloven ende zweeren wel ende getrouwelijck die van den voorsz. Furstendomme Gelre met den Graeffschap Zutphen, Graeffschappen ende Landen van Hollandt, Zeelandt, Utrecht ende der Ommelanden tusschen die Eemsch

Eed.

1579. ende Lauwerts, die van de stadt Gendt ende Heeren Stadthouders met heure vrenden ende bontgenooten [zoewel dye Generale Staeten van den Nederlanden als andere] ¹⁾ gehou ende getrou te sijn ende alsulcx d'selve heuren bestalten oversten, in der tijt zijnde, te dienen ende gehoorsaemen ende voorts ons te gebruycken ten dienste van de voorsz. Geunieerde Provinciën ende bontgenooten derselver dair 't hem gelieven sal tegens alle heurluyder vianden tot allen plaetsen, 'tsy in steden ofte sterecten, te water ofte te lande, alsoe den tijt ende saicken vereysschen sullen moegen, ende beneven dien ons te dragen ende houden in alle zedicheyte ende vromicheyte volgende d'articulen, ons alreede voorgehouden ofte die namaels ons noch voorgehouden moegen worden, tot alle goede krijchdiscipline dienende; ende voorts alles te doen wat vrome ende getrouwe oversten, capiteynen, beveellhebberen, amptluyden ende soldaten toebehoort ende bestaet te doen, sonder eenyge saicken ter contrariën. Zoe wairlich als ons Godt Almachtich helpe ende sijn heyligh woordt.
1586. Ick A.B. sweere end belove te doen alle oprechten, goeden ende ghetrouwen dienst aen de seer Doorluchtighste Majesteyt van de Coninginne van Engeland ende den Geunieerden Provinciën ende Steden van dese Landen ende haerlieder bondtgenooten onder 't bevel ende ghehoorsaemheyte van den seer excellenten ende hooch-ghebooren Prince, mijn Heere den Grave van Leycester, Gouverneur-Generael van de voorseyde Landen ende steden ende haere bontgenooten ende van Hare Majesteyts armée ende krijghsvolk in deselve Landen. Ende alle wettelijke ende behoerlijke ghehoorsaemheyte tot den voorseyden Gouverneur ende eenigen anderen officier, die onder hem sal bevel hebben in 't gouvernement van deser armée. Voorts soo beloove ick my selven te voegen om te volbrengen ende onderhouden alsulcke wettelijke ordonnantiën als Sijn Excellentie heeft ghemaect oft sal maecken ende ordonneren tot beter regeeringe van deser armée voor sooveel als my aengaet, solange als ick in deselve onder hem sal dienen. Soo helpt my Godt door Jesum Christum. ²⁾

---

¹⁾ De tusschen [] geplaatste woorden ontbreken in den gevolgden tekst.
²⁾ Dit eedsformulier dd. 14 Februari 1586 is te vinden in het Gr. Pl. Bk., deel II, blz. 267 v., waar ook nog eedsformulieren van 28 September 1587 en van 30 September 1587 voorkomen.

Articulbrief van 1572.

Artikelen	Waar te vinden:
1	<i>II, 3, art. 2.</i>
2	<i>II, 3, art. 4.</i>
3	II, 1, artt. (21) 22 en (22) 23. — <i>II, 6, art. 2.</i>
4	II, 1, artt. (14) 15, (16) 17, (21) 22 en (22) 23. — <i>II, 6, artt. 2 en 10.</i>
5	II, 1, artt. 10 en (14) 15. — II, 5, artt. 4 en 7. — III, 1, art. 9.
6	II, 1, artt. (14) 15, (21) 22 en (22) 23. — II, 2, art. 20. — II, 3, art. 9. — II, 4, art. 4. — II, 6, artt. 4 en 5. — III, 1, art. 1.
7	II, 1, artt. (14) 15, (21) 22 en (22) 23. — II, 2, art. 19. — II, 3, art. 4. — II, 4, art. 3. — II, 5, art. 4.
8	II, 1, artt. (21) 22, (22) 23 en (25) 26. — II, 3, artt. 10 en 13. — II, 5, art. 2. — III, 1, art. 1.
9	<i>II, 6, art. 6.</i>
10	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 6, art. 5.</i>
11	II, 3, art. 8. — III, 1, artt. 1, 5 en 11.
12	<i>II, 2, art. 23.</i>
13	II, 1, artt. (14) 15 en (21) 22. — II, 3, artt. 15, 16, 17 en 18.
14	<i>II, 3, art. 2.</i>
15	II, 1, artt. (15) 16, (16) 17 en (21) 22. — <i>II, 2, art. 4.</i> — II, 5, art. 2.
16	<i>I, art. 2.</i>
17	II, 1, artt. (21) 22, (22) 23 en (25) 26. — <i>II, 2, art. 19.</i> — II, 5, art. 8.
18	<i>II, 6, art. 4.</i>
19	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 6, artt. 4 en 5.</i>
20	<i>II, 1, art. 8.</i>
21	II, 1, artt. (16) 17, (21) 22 en (22) 23. — <i>II, 6, art. 8.</i> — III, 1, art. 1.
22	<i>II, 3, art. 2.</i>
23	<i>II, 2, art. 20.</i>
24	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 2, artt. 13 en 17.</i>
25	<i>II, 6, art. 5.</i>
26	II, 1, art. (22) 23. — <i>II, 6, art. 6.</i>
27	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 6, art. 4.</i>
28	I, art. 2 en 3. — II, 1, art. (22) 23. — II, 6, art. 3. — III, 1 artt. 1 en 3.
29	<i>II, 1, art. (27) 28.</i>

Articulbrief van 1578 en Bestaltbrief van 1579.

Artikelen	Waar te vinden:
1	<i>Eed.</i>
2	II, 1, art. (22) 23. — <i>II, 6, art. 2.</i>
3	II, 1, artt. (21) 22, (22) 23 en (25) 26. — <i>II, 6, art. 2.</i>
4	II, 1, art. (14) 15. — II, 2, art. 16. — <i>II, 6, artt. 2, 3 en 4.</i> — III, 1, art. 1.
5	I, art. 2. — II, 1, art. (21) 22. — II, 3, artt. 7 en 8. — II, 6, art. 4. — <i>III, 1, art. 5.</i>
6	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 6, art. 2.</i>
7	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 5, art. 7.</i>
8	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 5, art. 13.</i>
9	II, 1, artt. (14) 15, (16) 17, (21) 22 en (25) 26. — <i>II, 6,</i> <i>art. (16) 14.</i>
10	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 6, artt. 5 en 6.</i>
11	II, 1, art. (22) 23. — II, 6, artt. (16) 14 en (17) 15. — III, 1, art. 1.
12	II, 1, artt. (14) 15 en (21) 22. — II, 2, art. 13. — II, 6, artt. 4 en 5.
13	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 6, art. 4.</i>
14	II, 1, art. (21) 22. — II, 3, artt. 17 en 16.
15	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 3, art. 9.</i>
16	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 3, art. 16.</i>
17	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 4, art. 3.</i>
18	<i>II, 6, art. 5.</i>
19	II, 1, artt. (16) 17 en (21) 22. — <i>II, 6, art. 2.</i>
20	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 4, art. 1.</i>
21	II, 1, artt. (14) 15 en (22) 23. — <i>II, 4, art. 4.</i>
22	II, 1, artt. (15) 16 en (16) 17. — <i>II, 2, art. 20.</i>
23	II, 1, artt. (14) 15 en (16) 17. — <i>II, 4, art. 4.</i> — <i>III, 4,</i> <i>art. (58) 57.</i>
24	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 3, art. 4.</i>
25	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 2, art. 10.</i> — <i>II, 3, art. 10.</i>
26	II, 1, artt. (15) 16 en (16) 17. — <i>II, 2, art. 5.</i>
27	II, 1, artt. (16) 17 en (22) 23. — <i>II, 2, art. 23.</i>
28	II, 1, art. (22) 23. — <i>II, 2, art. 15.</i> — <i>II, 6, art. 10.</i> — III, 1, art. 1. — III, 4, art. 2.
29	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 5, art. 2.</i>
30	<i>II, 1, artt. 10 en (14) 15.</i> — <i>II, 3, art. 16.</i>
31	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 6, art. 4.</i>
32	II, 1, artt. (14) 15 en (16) 17. — <i>II, 6, art. 10.</i>
33	II, 1, artt. (16) 17 en (22) 23. — <i>II, 6, art. 10.</i>
34	II, 1, artt. (16) 17 en (22) 23. — <i>II, 6, art. 10.</i>
35	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 6, art. 4.</i>
36	<i>II, 5, art. 4.</i>
37	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 3, artt. 2 en 8.</i>

Articulbrief van 1578 en Bestaltbrief van 1579.

Artikelen	Waar te vinden:
38	II, 1, art. (21) 22. — II, 3, art. 8. — III, 1, artt. 1 en 6.
39	II, 1, art. (21) 22. — II, 3, art. 8.
40	II, 1, art. (14) 15. — II, 3, art. 8.
41	II, 3, art. 8.
42	II, 1, art. (21) 22. — II, 2, art. 19.
43	II, 1, art. (22) 23. — II, 2, art. 19. — II, 5, art. 8.
44	II, 1, art. (14) 15. — II, 2, art. 19.
45	I, art. 3.
46	I, art. 3.
47	I, art. 3. — II, 1, art. (27) 28.
48	I, art. 3 (1579). — II, 1, art. (27) 28 (1578).
49	I, art. 3 (1578).
50	I, art. 3 (1579). — Eed. (1578).
51	Eed. (1579).

Articulbrief van 1586.

1	II, 1, artt. (19) 20 en (22) 23. — II, 6, art. 2.
2	II, 1, art. (22) 23. — II, 3, art. 2. — III, 1, art. 1.
3	II, 1, artt. (19) 20 en (22) 23. — II, 2, art. 23. — III, 1, art. 1.
4	II, 1, artt. (16) 17 en (21) 22. — II, 2, art. 20. — III, 1, art. 12.
5	II, 1, art. (21) 22. — II, 6, art. 2.
6	II, 1, art. (21) 22. — II, 6, art. 2.
7	II, 1, art. (16) 17. — II, 2, art. 22.
8	II, 1, art. (14) 15. — II, 5, art. 4. — III, 1, art. 9.
9	II, 1, art. (14) 15. — II, 5, art. 1.
10	II, 1, art. (21) 22. — II, 5, art. 7.
11	II, 1, art. (21) 22. — II, 4, art. 3.
12	II, 1, art. (21) 22. — II, 3, art. 13. — III, 1, art. 1.
13	II, 1, art. (21) 22. — II, 2, art. 10. — II, 3, art. 10.
14	II, 1, art. (14) 15. — II, 5, art. 6.
15	II, 1, art. (21) 22. — II, 3, artt. 16 en 17.
16	II, 1, art. (21) 22. — II, 3, art. 8.
17	II, 1, art. (21) 22. — II, 2, art. 15. — III, 1, artt. 1 en 9.
18	II, 2, art. 15. — III, 1, art. 1.
19	II, 1, art. (21) 22. — II, 3, art. 11.
20	II, 1, artt. (16) 17 en (19) 20. — II, 4, art. 3.
21	II, 1, art. (22) 23. — II, 2, art. 19. — II, 5, art. 8.
22	II, 1, art. (16) 17. — II, 2, art. 19.
23	II, 1, art. (19) 20. — II, 6, art. (17) 15.
24	II, 6, art. 5.
25	II, 6, art. (18) 16.

Articulbrief van 1586.

Artikelen	Waar te vinden:
26	<i>II, 6, art. (17) 15.</i>
27	<i>II, 1, artt. (19) 20 en (22) 23. — II, 6, art. (18) 16. — III, 1, art. 1.</i>
28	<i>II, 1, art. (21) 22. — II, 6, art. 4.</i>
29	<i>II, 3, art. 2.</i>
30	<i>II, 1, art. 10. — III, 1, artt. 1 en 6.</i>
31	<i>II, 1, art. (19) 20. — II, 2, artt. 13 en 17.</i>
32	<i>II, 1, art. (21) 22. — II, 6, art. 4.</i>
33	<i>II, 1, art. (21) 22. — II, 6, art. 4.</i>
34	<i>II, 5, art. 2. — III, 1, art. 1.</i>
35	<i>II, 2, art. 4. — II, 3, art. 9. — II, 5, art. 2.</i>
36	<i>II, 1, artt. (16) 17, (19) 20 en (22) 23. — II, 5, art. 7.</i>
37	<i>II, 1, art. (21) 22. — II, 5, art. 7.</i>
38	<i>II, 1, artt. (19) 20, (21) 22 en (22) 23. — II, 2, artt. 2 en 20.</i>
39	<i>II, 6, art. 5.</i>
40	<i>II, 1, artt. (16) 17 en (22) 23. — II, 6, art. 6. — III, 1, art. 3.</i>
41	<i>II, 1, artt. (19) 20 en (22) 23. — II, 3, art. 2.</i>
42	<i>II, 2, art. 3.</i>
43	<i>II, 2, art. 3. — II, 3, art. 2.</i>
44	<i>II, 1, art. (19) 20. — II, 6, art. 2.</i>
45	<i>II, 1, art. (19) 20. — II, 6, art. 2.</i>
46	<i>II, 1, art. (19) 20. — II, 6, art. 3.</i>
47	<i>II, 1, art. (19) 20. — II, 5, art. 2.</i>
48	<i>II, 5, art. 9.</i>
49	<i>II, 1, art. (14) 15. — II, 4, art. 6.</i>
50	<i>II, 1, art. (21) 22. — II, 5, art. 13.</i>
51	<i>II, 1, art. (22) 23. — II, 3, art. 2. — III, 1, art. 1.</i>
52	<i>II, 1, art. (22) 23. — II, 6, art. 3.</i>
53	<i>II, 1, art. (15) 16. — II, 6, art. 3.</i>
54	<i>II, 1, artt. (15) 16 en (22) 23. — II, 2, art. 5.</i>
55	<i>II, 1, art. (22) 23. — II, 6, art. 3.</i>
56	<i>III, 1, art. 5.</i>
57	<i>I, art. 2.</i>
58	<i>II, 1, art. 11.</i>
59	<i>II, 1, artt. (15) 16 en (22) 23. — II, 6, art. (18) 16.</i>
60	<i>II, 1, art. (22) 23. — II, 2, art. 1.</i>
61	<i>II, 1, art. (27) 28.</i>
62	<i>I, art. 3.</i>

Articulbrieven van 1590 en 1705.

Artikelen	Waar te vinden:
1	II, 1, artt. (14) 15 (1705), (16) 17 (1590), (19) 20, (21) 22, (22) 23, en (25) 26. — <i>II, 6, art. 2.</i>
2	<i>II, 6, art. 2.</i>
3	II, 1, artt. (14) 15 en (21) 22 (1705). — II, 2, art. 16. — <i>II, 6, artt. 2 en 4.</i>
4	II, 1, artt. (16) 17 (1590), (19) 20 (1705), (21) 22 en (25) 26 (1705). — <i>II, 6, art. 2.</i>
5	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 6, art. 2.</i>
6	<i>II, 6, art. 2.</i>
7	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 3, artt. 16 en 17.</i>
8	<i>II, 3, artt. 16, 17 en 18.</i>
9	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 6, art. 2.</i>
10	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 3, art. 16.</i>
11	<i>II, 3, art. 16.</i>
12	II, 1, artt. (14) 15 (1705) en (21) 22 (1590). — <i>II, 5, art. 7.</i> — II, 6, art. 2 (1705).
13	II, 1, artt. (14) 15 (1705) en (21) 22. — <i>II, 5, art. 7.</i>
14	II, 1, artt. (14) 15 (1705) en (21) 22. — II, 6, artt. 4 en 5.
15	II, 1, artt. (14) 15 (1705) en (21) 22. — <i>II, 6, art. 4.</i>
16	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 4, art. 3.</i>
17	II, 1, artt. (14) 15 en (15) 16 (1705). — <i>II, 4, art. 3.</i>
18	II, 1, artt. (16) 17 (1590), (21) 22, (22) 23 (1590) en (25) 26 (1590). — <i>II, 6, art. (16) 14.</i>
19	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 6, artt. 6 en 17 (15).</i>
20	II, 1, artt. (14) 15 (1705) en (21) 22. — <i>II, 6, art. (17) 15.</i>
21	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 4, art. 1.</i>
22	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 4, artt. 1 en 4.</i>
23	II, 1, art. (14) 15 (1705). — <i>II, 6, art. 5.</i>
24	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 4, art. 7.</i>
25	II, 1, artt. (16) 17 (1590), (21) 22 (1705) en (22) 23 (1590). — <i>II, 2, art. 20.</i>
26	II, 1, artt. (14) 15 en (21) 22 (1705). — <i>II, 2, art. 5.</i> — <i>II, 3, art. 4.</i>
27	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 2, art. 10.</i> — <i>II, 3, art. 10.</i>
28	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 3, art. 13.</i>
29	II, 1, art. (14) 15 (1705). — <i>II, 5, art. 6.</i>
30	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 4, art. 15 (17).</i>
31	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 5, art. 2.</i>
32	II, 1, art. (14) 15 (1590) en (21) 22 (1705). — <i>II, 6, art. 4.</i>
33	II, 1, art. (21) 22. — <i>II, 6, art. 4.</i>
34	<i>I, art. 9 (1705).</i> — II, 1, artt. (21) 22 (1705) en (22) 23 (1590). — <i>II, 6, art. 4.</i>
35	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 3, artt. 16 en 18.</i>
36	II, 1, art. (14) 15. — <i>II, 3, art. 16.</i>

Articulbrieven van 1590 en 1705.

Artikelen	Waar te vinden:
37	II, 1, art. (14) 15. — II, 3, art. 16.
38	II, 1, art. (14) 15. — II, 4, art. 1.
39	II, 1, art. (14) 15. — II, 3, artt. 16 en 17.
40	II, 1, art. (14) 15. — II, 4, artt. 1 en 5.
41	II, 1, art. (14) 15. — II, 6, art. 5.
42	II, 1, art. (14) 15. — II, 6, art. 10.
43	II, 1, art. (14) 15. — II, 6, art. 10.
44	II, 1, artt. (16) 17 (1590) en (22) 23. — II, 6, art. 10.
45	II, 1, artt. (16) 17 (1590) en (22) 23 (1590). — II, 6, art. 10.
46	II, 1, art. (14) 15. — II, 5, art. 13.
47	II, 1, art. (14) 15. — II, 3, artt. 2 en 4.
48	II, 1, art. (14) 15. — II, 3, art. 9.
49	II, 1, artt. (14) 15 (1705) en (21) 22. — II, 2, art. 3. — II, 3, art. 9.
50	II, 1, art. (21) 22. — II, 3, art. 4.
51	II, 1, artt. (14) 15 en (16) 17. — II, 3, art. 13.
52	II, 1, artt. (14) 15 (1705) en (21) 22. — II, 3, art. 11. — III, 6, art. 4.
53	II, 1, artt. (14) 15 (1705) en (21) 22. — II, 5, art. 9.
54	II, 1, art. (14) 15. — II, 3, art. 5.
55	II, 1, art. (14) 15. — II, 4, art. 6.
56	II, 1, artt. (14) 15 (1590), (16) 17 (1705) en (22) 23 (1705). — II, 4, art. 3.
57	II, 1, art. (14) 15. — II, 2, art. 13. — II, 3, art. 2.
58	II, 1, artt. (16) 17 (1590), (21) 22, (22) 23 (1590) en (25) 26 (1590). — II, 2, art. 19.
59	II, 1, artt. (14) 15 en (22) 23. — II, 5, art. 4.
60	II, 5, art. 4.
61	II, 1, artt. (14) 15 (1705), (21) 22 (1705) en (22) 23 (1590). — II, 6, art. 6.
62	II, 1, art. (22) 23. — II, 6, artt. 4 en 6.
63	II, 1, artt. (21) 22 en (22) 23. — II, 6, art. 6.
64	II, 1, artt. (14) 15 en (21) 22 (1705). — II, 6, art. 6.
65	III, 1, artt. 5 (1705), 9 (1705), 10 en 20 (1705).
66	II, 1, artt. (14) 15 (1705), (15) 16 (1590), (16) 17 (1590) en (21) 22 (1705). — II, 2, art. 9.
67	II, 1, art. 8.
68	II, 1, artt. (15) 16, (16) 17 (1590) en (21) 22 (1705). — II, 2, artt. 3 en 4.
69	II, 1, artt. (16) 17 (1590), (21) 22 (1705) en (22) 23 (1590). — II, 2, art. 19.
70	II, 1, art. (21) 22. — II, 4, art. 3.

Articulbrieven van 1590 en 1705.

Artikelen	Waar te vinden:
71	II, 1, artt. (16) 17 (1590), (21) 22 (1705) en (22) 23 (1590). — II, 2, art. 19. — II, 5, art. 8.
72	II, 1, art. (22) 23. — II, 2, art. 19.
73	II, 1, artt. (16) 17 (1590) en (22) 23 (1705). — II, 2, art. 19.
74	II, 1, artt. (16) 17 (1590) en (21) 22. — II, 6, art. (17) 15.
75	II, 1, art. (14) 15. — II, 3, art. 8.
76	II, 1, artt. (16) 17 en (22) 23. — II, 6, art. (18) 16.
77	II, 1, art. (14) 15. — II, 3, art. 8.
78	II, 1, artt. 10 en (21) 22. — II, 3, art. 8. — III, 1, artt. 14 en 17.
79	II, 1, art. (22) 23. — II, 6, art. (19) 17.
80	I, art. 20. — II, 1, art. (22) 23.
81	II, 1, art. (27) 28.
82	I, art. 3. — II, 1, art. (22) 23 (1705). — III, 2, art. 7 (1705).

Errata.

- Blz. 95 noot ²⁾, staat „Miliitair”, lees „Militair”.
- „ 112 regel 3 v.b. staat „aan de lyve”, lees „aan den lyve”.
- „ 118 „ 6 v.b. „ „XLIX”, lees „1590. XLIX”.
- „ 128 „ 19 v.o. „ „oversten”, lees „oeversten”.
- „ 140 „ 20 v.b. „ „werdt”, lees „wordt”.
-

OFFICIEEL GEDEELTE.

Bij besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie van 20 Augustus 1942 zijn benoemd tot militair lid van de Arrondissements-rechtbank te 's-Gravenhage:

1. D. DE IONGH, luitenant-kolonel der infanterie van het Nederlandsch-Indisch Leger, te 's-Gravenhage;
  2. H. L. H. DOMMERS, majoor der infanterie van het Nederlandsch-Indisch Leger, te 's-Gravenhage;
  3. E. N. J. HOORWEG, kapitein der infanterie van het Nederlandsch-Indisch Leger b.d., te 's-Gravenhage;
  4. H. W. J. J. VAN DEVENTER, reserve-kapitein der grenadiers, te 's-Gravenhage;
  5. C. H. W. B. BACKER, reserve-kapitein der infanterie, te 's-Gravenhage;
  6. MR. DR. A. SPRUIJT, reserve-kapitein voor speciale diensten, te 's-Gravenhage;
  7. MR. DR. W. J. C. A. NIJGH, oud-reserve-1ste luitenant voor speciale diensten bij den Generalen Staf, te 's-Gravenhage.
-

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Verordeningenbladen voor het bezette Nederlandsche gebied. No. 72.

6 Juli 1942. BEKENDMAKING van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied, houdende den thans geldenden tekst der Verordening No. 52/1940 ¹⁾ betreffende de Duitsche rechterlijke macht voor strafzaken.

In overeenstemming met artikel 2 der Verordening No. 71/1942 (Derde Verordening, houdende wijziging en aanvulling der Verordening No. 52/1940 betreffende de Duitsche rechterlijke macht voor strafzaken) wordt in de bijlage de thans geldende tekst der Verordening No. 52/1940 bekendgemaakt.

's-Gravenhage, 6 Juli 1942.

*De Rijkscommissaris voor het bezette
Nederlandsche gebied:*

SEYSS-INQUART.

BIJLAGE.

VERORDENING van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied betreffende de Duitsche rechterlijke macht voor strafzaken.

EERSTE TITEL.

Algemeene bepalingen.

Artikel 1.

(1) Voor het bezette Nederlandsche gebied wordt de Duitsche rechterlijke macht voor strafzaken ingesteld. Haar organen zijn het Duitsche Landgerecht en het Duitsche Hooggerechtshof in het bezette Nederlandsche gebied, alsmede het bij beide gerechten gemeenschappelijk bestaande Duitsche Openbaar Ministerie.

(2) De voorschriften betreffende de bevoegdheid van den Duitschen Krijgsraad ²⁾ en van de Bijzondere Rechtbank voor strafzaken voor leden der SS en voor de leden der Politieorganisaties met een bijzondere taak blijven onaangetast.

---

¹⁾ M.R.T. XXXVI, blz. 198. Die Verordening is gewijzigd bij Verordeningen van 5 Juli 1941, No. 123; van 21 Mei 1942, No. 56 en van 6 Juli 1942, No. 71.

²⁾ M.R.T. XXXVI, blz. 121.

TWEEDE TITEL.

Bevoegdheid.

Artikel 2.

(1) De Deutsche gerechten zijn met uitsluiting van de Nederlandsche rechterlijke macht bevoegd om delicten, die door Deutsche staatsburgers of door staatsburgers van het Protectoraat Bohemen en Moravië begaan worden, te vervolgen en te vonnissen.

(2) Hetzelfde geldt ongeacht het staatsburgerschap van den dader of de deelnemers, wanneer de daad:

1) zich richt tegen het Groot-Deutsche Rijk, het Deutsche volk, de Nationaal-Socialistische Deutsche Arbeiderspartij, de vertakkingen daarvan of de daarbij aangesloten organisaties;

2) zich richt tegen een Deutsch staatsburger of een persoon, die in dienstverhouding staat tot het Groot-Deutsche Rijk, tot de Nationaal-Socialistische Arbeiderspartij, haar vertakkingen of daarbij aangesloten organisaties, tijdens de uitoefening van deze dienstbetrekking of in betrekking daarmede;

3) begaan wordt in dienst van de Deutsche autoriteiten of, in verband met dezen dienst, op Deutsch grondgebied, of in gebouwen, ruimten of inrichtingen, die dienen ten behoeve van het Groot-Deutsche Rijk, de Nationaal-Socialistische Deutsche Arbeiderspartij, haar vertakkingen of daarbij aangesloten organisaties;

4) blijkt te zijn plundering in op bevel ontruimd gebied of in vrijwillig ontruimde gebouwen of ruimten, of blijkt te zijn een misdrijf (*Verbrechen* oder *Vergehen*) tegen lijf, leven of eigendom onder gebruikmaking van de maatregelen, genomen ter verdediging tegen luchtaanvallen, of blijkt te zijn een misdrijf (*Verbrechen*), gevaarlijk voor het algemeen belang, in het bijzonder een misdrijf, dat de voedselvoorziening in gevaar brengt.

DERDE TITEL.

Samenstelling en wijze van procederen.

Artikel 3.

Voor de samenstelling der Deutsche instanties, met strafvervolgung belast, en voor de wijze van procederen voor deze instanties moeten de bepalingen, die in het Deutsche Rijk (in de gedaante, die het had vóór de aansluiting van Oostenrijk — *Altreich* —) op het tijdstip van toepassing gelden, overeenkomstig worden toegepast, voor zoover hierna niet anders is beslist.

Artikel 4.

De Deutsche gerechten zijn gevestigd te 's-Gravenhage.

Artikel 5.

De Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied stelt de rechters bij de Duitsche gerechten tot opzeggens toe aan.

Artikel 6.

De Duitsche gerechten kunnen op iedere plaats in het bezette Nederlandsche gebied ambtshandelingen verrichten.

Artikel 7.

(1) Met inachtneming van de bepalingen der artikelen 9 en 11 is het Duitsche Landgerecht het gerecht in eersten aanleg. De beslissing wordt genomen door den alleenrechtsprekenden Landrechter.

(2) Het Landgerecht kan tijdelijke tuchthuisstraf, gevangenisstraf, vestingstraf, hechtenis en geldboete, alleen of te zamen met bijkomende straffen, alsmede alle maatregelen voor beveiliging en verbetering uitspreken.

(3) Het Landgerecht kan bij strafbevel gevangenisstraf van ten hoogste één jaar, hechtenis en geldboete opleggen, alsmede verbeurdverklaring uitspreken en openbaarmaking van zijn uitspraak gelasten. Ook misdrijven (*Verbrechen*) kunnen bij strafbevel worden gestraft.

(4) Tegen de vonnissen van het Landgerecht kan hooger beroep worden ingesteld, tegen de door hetzelfde uitgevaardigde strafbevelen verzet (*Einspruch*) worden gedaan en tegen de overige door hetzelfde uitgevaardigde uitspraken kunnen bezwaren (*Beschwerde*) worden ingediend, alles volgens de regeling van het Duitsche procesrecht. De termijn voor het instellen van beroep, het doen van verzet en het indienen van bezwaren op korten termijn (*sofortige Beschwerde*) bedraagt twee weken.

Artikel 8.

(1) Het Hooggerechtshof beslist door Senaten, welke uit drie rechters zijn samengesteld.

(2) De leden van het Hooggerechtshof kunnen tegelijkertijd tot een gerecht in het Duitsche Rijk behooren. Een zijner leden moet zijn ambtelijke woonplaats te 's-Gravenhage hebben.

Artikel 9.

(1) Het Hooggerechtshof kan elke toegelaten straf uitspreken.

(2) Het Hooggerechtshof beslist als gerecht in eersten aanleg, wanneer het Openbaar Ministerie tot vervolging bij hetzelfde overgaat.

(3) Het Hooggerechtshof beslist wijders in geval van toepassing van een rechtsmiddel tegen beslissingen van den Landrechter.

(4) Het Hooggerechtshof kan in dringende gevallen door middel van één lid van een Senaat (alleensprekende rechter) voor den voortgang van het proces dienstige beslissingen geven. Tegen de beslissingen van den alleensprekenden rechter kan het Openbaar Ministerie steeds,

de verdachte voor zoover de beslissing voor hem ongunstig is, in beklag gaan bij den Senaat. Voor zoover de alleensprekende rechter zijn beslissing op grond van het beklag niet intrekt, kan hij evenals de Senaat ook voorloopige beschikkingen geven, in het bijzonder het voorloopig uitstellen of beperken van de tenuitvoerlegging van zijn beslissing. Het is den alleensprekenden rechter, tegen wiens beslissing zich het beklag richt, niet verboden aan de beslissing van den Senaat mede te werken.

(5) Hooger beroep of beroep in cassatie van de vonnissen van het Hooggerechtshof is niet toegelaten.

Artikel 10.

(1) Het Openbaar Ministerie vervolgt feiten, ter zake van welke hetzelfde het opleggen van straf in het algemeen belang noodzakelijk acht.

(2) Een gerechtelijk vooronderzoek vindt niet plaats.

(3) Een beslissing over de opening van het rechtsgeding (*Hauptverfahren*) vindt niet plaats. In de plaats van de vordering van het Openbaar Ministerie tot opening van het rechtsgeding treedt de vordering tot vaststelling van de terechtzitting (*Hauptverhandlung*).

(4) Na het indienen van de vordering tot vervolging stelt de Landrechter, bij de procedure voor het Hooggerechtshof de voorzitter van den Senaat, de terechtzitting vast, wanneer hij van oordeel is, dat aan de wettelijke voorwaarden is voldaan. In het tegenovergestelde geval wordt over de vordering tot vaststelling van de terechtzitting door een beschikking van het gerecht beslist.

(5) Het Openbaar Ministerie kan tegen de beschikking van het Landgerecht, waarbij de vordering tot vaststelling der terechtzitting wordt afgewezen, bezwaren op korten termijn indienen.

(6) De Landrechter, in de procedure voor het Hooggerechtshof de voorzitter van den Senaat, beslist bij de vaststelling van de terechtzitting tevens over het opleggen of het verlengen van de voorloopige hechtenis.

(7) De schriftelijke vordering tot vervolging wordt den verdachte uiterlijk tegelijkertijd met de dagvaarding voor de terechtzitting betekend.

(8) De in het Deutsche Wetboek van Strafvordering aan de opening van het rechtsgeding verbonden gevolgen treden met het indienen der vordering in werking. De vordering kan in alle gevallen tot vóór het begin van het requisitoir van het Openbaar Ministerie ter terechtzitting worden ingetrokken. De gevolgen, welke volgens het Deutsche Wetboek van Strafvordering aan de voorlezing van de beschikking tot opening zijn verbonden, treden met het begin van het verhoor van den verdachte in werking.

Artikel 11.

(1) In de gevallen, dat volgens de in het Deutsche Rijk (in de gedaante van vóór de aansluiting van Oostenrijk — *Altreich* —) gel-

dende bepalingen, de Bijzondere Rechtbank (*Sondergericht*) bevoegd zou zijn, kan het Openbaar Ministerie de vaststelling van de terechtzitting (*Hauptverhandlung*) in het strafproces voor de Bijzondere Rechtbank bij het Hooggerechtshof vragen. De verdere loop van het proces wordt geregeld door de bepalingen omtrent de procedure voor de Bijzondere Rechtbank.

(2) Indien de verdachte aangehouden is en zijn onmiddellijke be-rechting noodzakelijk geacht wordt, kan de vordering tot vaststelling van de terechtzitting voor de Bijzondere Rechtbank mondeling worden ingesteld en behoeft geen schriftelijke vordering tot vervolging te worden ingediend. In deze gevallen behoeven geen termijnen te worden in acht genomen. Indien geen schriftelijke vordering tot vervolging wordt ingediend, wordt de vordering bij het begin der terechtzitting mondeling ingesteld en haar voornaamste inhoud in het proces-verbaal der terechtzitting opgenomen.

Artikel 12.

De Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied (Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie) verwijst naar eigen goed-dunken een strafproces naar de Bijzondere Rechtbank in strafzaken voor leden der SS en voor de leden der Politie-organisaties met een bijzondere taak om te vervolgen en te vonnissen, wanneer de daad zich richt tegen de Duitse SS of Politie, haar leden of degenen, die op een of andere wijze bij haar werkzaam zijn, tijdens de uitoefening van hun dienst of in verband daarmee.

Artikel 13.

§ 153a, alinea 1 en 2, van het Duitse Wetboek van Strafvordering vindt geen toepassing.

Artikel 14.

(1) Wanneer de verdachte noch Duitisch staatsburger, noch staats-burger van het Protectoraat Bohemen en Moravië is, kan de zaak aan de Nederlandsche autoriteiten, met strafvervolging belast, worden overgegeven om te worden vervolgd en berecht.

(2) Voor de overgave is tot de vaststelling der terechtzitting de toestemming van het gerecht, na de vaststelling der terechtzitting de toestemming van het Openbaar Ministerie vereischt.

Artikel 15.

(1) Het combineeren van straffen uit Duitse en Nederlandsche vonnissen behoort tot de taak der Duitse gerechten.

(2) Moeten straffen uit Duitse vonnissen van verschillende gerechten of uit zulke en Nederlandsche vonnissen worden gecombi-neerd, dan is daartoe het Hooggerechtshof bevoegd.

Artikel 16.

Het hoofd van het Openbaar Ministerie bij het Landgerecht en het Hooggerechtshof voert den ambtstitel van „Duitsch Procureur-Generaal in het bezette Nederlandsche gebied”.

Artikel 17.

Tot de verdediging voor de Duitse gerechten is toegelaten:

- 1) hij, die als verdediger voor een gewoon gerecht in het Duitse Rijk is toegelaten;
- 2) de bij een Nederlandsch gerecht ingeschreven advocaat, wien de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied (Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie) vergunning heeft verleend.

VIERDE TITEL.

Toepasselijk recht.

Artikel 18.

(1) De Duitse autoriteiten, met strafvervolging belast, passen toe:

1) de telkens door den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied en door de door hem daartoe gemachtigde Duitse instanties, alsmede door de bevoegde Duitse weermachtsinstanties tot en met 28 Mei 1940 gegeven rechtsvoorschriften;

2) het telkens in het Duitse Rijk (in de gedaante van vóór de aansluiting van Oostenrijk — *Altreich* —) geldende strafrecht;

3) het op den dag van afkondiging geldende Nederlandsche strafrecht met inbegrip van de bepalingen, die de Secretarissen-Generaal van de Nederlandsche Departementen van Algemeen Bestuur na 28 Mei 1940 op grond van een machtiging van den Rijkscommissaris uitgevaardigd hebben of zullen uitvaardigen.

(2) Van het in alinea 1 genoemde recht moeten eerst de onder 1 genoemde rechtsvoorschriften en de door de Secretarissen-Generaal der Nederlandsche Departementen van Algemeen Bestuur uitgevaardigde bepalingen worden toegepast; voor zoover deze geen bepalingen inhouden, wordt dat recht toegepast, dat onder 2 en 3 genoemd is en dat de zwaarste straffen toelaat. De op te leggen straf mag echter niet lager zijn dan de minimum-straf van het ingevolge dezen regel niet toegepaste recht.

Artikel 19.

Voor zoover de strafvervolging afhankelijk is van toestemming of vordering vanwege de overheid, komt de beslissing daarover toe aan den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied (Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie).

Artikel 20.

Komt een gerecht tot de slotsom, dat de doodstraf moet worden uitgesproken, dan mag in hetzelfde vonnis, ook in geval van meerdere misdrijven, die met den dood worden gestraft, slechts eenmaal ter dood worden veroordeeld. Naast de doodstraf kan geen vrijheidsstraf worden uitgesproken. In dit geval moet van het vaststellen van een vrijheidsstraf worden afgezien.

Artikel 21.

De volgende straffen van het Nederlandsche strafrecht komen overeen met die van het Duitsche strafrecht:

levenslange gevangenisstraf — levenslange tuchthuisstraf;
 tijdelijke gevangenisstraf van meer dan 5 jaren — tuchthuisstraf voor den tijd van twee derden van den duur der gevangenisstraf;
 tijdelijke gevangenisstraf tot en met 5 jaren, met inbegrip van hechtenis — hechtenis;
 geldboete — geldstraf.

VIJFDE TITEL.

Nieuwe terechtzitting.

Artikel 22.

(1) Acht de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied een vonnis in kracht van gewijsde van een Duitsch gerecht wegens een fout bij de toepassing van het recht op de vastgestelde feiten ongerecht, of bestaan andere gewichtige redenen tot twijfel aan de juistheid van een vonnis in kracht van gewijsde van een Duitsch gerecht, welke een nieuwe terechtzitting en beslissing ter zake noodzakelijk doen schijnen, dan kan hij binnen een jaar, nadat het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan, een nieuwe terechtzitting voor den Bijzonderen Senaat van het Hooggerechtshof bevelen.

(2) Op grond van het bevel van den Rijkscommissaris neemt de Bijzondere Senaat van het Hooggerechtshof een nieuwe beslissing ter zake. Beveelt de Rijkscommissaris de nieuwe behandeling wegens een fout bij de toepassing van het recht op de vastgestelde feiten, dan is de Bijzondere Senaat gebonden aan de rechtsopvatting, welke de Rijkscommissaris in het betreffende geval in zijn bevel opneemt.

(3) De Bijzondere Senaat van het Hooggerechtshof beslist met drie rechters, die met het benoodigde aantal plaatsvervangers door den Rijkscommissaris voor den duur van een jaar worden benoemd.

ZESDE TITEL.

Bepalingen aan den loop der procedure bij de Deutsche en Nederlandsche rechterlijke macht gemeen.

Artikel 23.

(1) Is de Deutsche of de Nederlandsche rechterlijke macht inge-

volge deze verordening tot het behandelen van een strafzaak niet bevoegd, dan moet de strafzaak aan die instantie, welke daartoe bevoegd is geworden, worden overgegeven.

(2) Achten beide zich bevoegd of onbevoegd, dan beslist de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied (Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie) over de bevoegdheid.

(3) Een zaak, die vanwege de bevoegdheid wordt overgegeven, blijft in haar geheel. Dit geldt in het bijzonder voor de behartiging der termijnen en voor de gemaakte onkosten, kosten, rechten en vergoedingen.

Artikel 24.

Wanneer uitstel niet gedoogd kan worden, moeten de instanties van de onbevoegde rechterlijke macht volgens de voor deze geldende voorschriften de handelingen verrichten, die op zich zelf de bevoegde rechterlijke macht toekomen. Zij moeten de bevoegde rechterlijke macht terstond van de getroffen maatregelen op de hoogte brengen en haar de processtukken overgeven.

ZEVENDE TITEL.

Slotbepalingen.

Artikel 25.

Voor zoover de bevoegdheden van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied (Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie), die uit deze wet voortkomen, voor het geheel of ten deele overgedragen moeten worden, geschiedt dit bij beschikking.

Artikel 26.

Deze verordening treedt in werking op den dag harer afkondiging.

GELDBOETEN.

No. 78.

21 Juli 1942. VERORDENING van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied betreffende geldboeten.

Op grond van § 5 van het Decreet van den Führer over de uitoefening van de regeeringsbevoegdheden in Nederland van 18 Mei 1940 (R.W.B. I, blz. 778) bepaal ik:

Artikel 1.

Het minimum bedrag der geldboete wordt van vijftig cents gebracht op één gulden.

Artikel 2.

Waar in strafbepalingen, geldende op het tijdstip van het in werking

treten van deze verordening, een maximum van de geldboete is opgenomen, wordt dit maximum verdubbeld.

Artikel 3.

Deze verordening treedt in werking op den dag harer afkondiging.

's-Gravenhage, 21 Juli 1942.

*De Rijkscommissaris voor het bezette
Nederlandsche gebied,*

SEYSS-INQUART.

BESTRIJDING VAN BLOEDSCHANDE.

No. 87.

18 Juli 1942. BESLUIT van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie ter bestrijding van bloedschande. (*Verord. blad afl. 20, uitg. 4 Aug. 1942.*)

Op grond van § 1 der Verordening No. 23/1940 en in overeenstemming met de §§ 2 en 3 der Verordening No. 3/1940 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied wordt bepaald:

Artikel 1.

Na artikel 248 van het Wetboek van Strafrecht wordt ingevoegd een nieuw artikel 248a:

„Artikel 248a.

Hij die vleeschelijke gemeenschap heeft met een bloedverwant in de opgaande of nederdalende linie of in de zijlinie met een broer of zuster van heelen of halven bedde, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

Geen strafvervolging wordt ingesteld tegen personen, die tijdens het plegen van het feit den leeftijd van achttien jaren nog niet hadden bereikt.”

Artikel 2.

Dit besluit treedt in werking op den dag zijner afkondiging.

's-Gravenhage, 18 Juli 1942.

*De Secretaris-Generaal van het Departement
van Justitie,*

SCHRIEKE.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Ontoerekeningsvatbaarheid van militairen.

door

MR. P. J. A. CLAVAREAU

1. Toen ik in 1937 aan de Militair-Rechtelijke Vereeniging mijn praeadvies over strafuitsluitingsgronden in het militaire straf- en tuchtrecht uitbracht ¹⁾, liet ik (in no 9) de ontoerekeningsvatbaarheid van den dader, waardoor diens schuld wordt opgeheven, buiten beschouwing. Thans zou ik willen trachten deze lacune eenigermate aan te vullen door een overzicht te geven van een aantal (voor mij bereikbare) in gewijsde gegane uitspraken en wetenschappelijke verhandelingen, die op het onderwerp betrekking hebben ²⁾.

2. Het gaat dus om den abnormalen psychischen habitus, die voor de berechting (hetzij straf-, hetzij tuchtrechtelijk) van gewicht is, en die zich heeft ontwikkeld en voorgedaan onder invloed van het militaire leven. In hoeverre met deze woorden „abnormale psychische habitus” een psychose of een neurose, dan wel (enkel) een psychopathie wordt aangeduid, laat ik aan de psychiatrische deskundigen over ³⁾.

3. Tot 10 Mei 1940 beperkte onze ervaring ter zake zich feitelijk tot de verhoudingen in tijd van vrede en in den kolonialen oorlog. Echter doet een milieu gelijk het militaire ook in vreedestijd bepaalde psychische defecten tot uiting komen, die elders niet spoedig tot explosies of conflicten zouden hebben geleid.

Daarnaast staan de abnormale psychische gedragingen, die uit oorlogsverhoudingen voortkomen. Het is algemeen bekend, dat in de nu achter ons liggende dagen van actieven strijd verscheidene malen is gebleken van merkwaardige psychische factoren, die al dan niet

---

¹⁾ Ook opgenomen in M.R.T. XXXIII, 267.

²⁾ Medische studies dienen uiteraard alleen te worden vermeld, voor zoover zij ook uit juridisch oogpunt van belang zijn. Op de grens ligt het in 1918 verschenen artikel *De psychopathen in het leger* van H. van der Hoeven Jr. in M.R.T. XIII, 521. Het is evenwel meer een betoog, dat psychopathen onverbiddeijk voor den militairen dienst behooren te worden afgekeurd en niet voor bepaalde diensten moeten worden geschikt bevonden, dan dat het direct van gewicht is voor de militaire straf- en tuchterspraak. Een in 1940 verschenen artikel van Carp, dat eveneens op de grens ligt, bespreek is nog onder 32.

³⁾ Ik verwijs naar E. A. D. E. Carp. *De psychopathieën*, 2e dr. Amsterdam 1941, blz. 6 vlgg.

Ik tracht mij tevens buiten den wetenschappelijken strijd te houden, die gevoerd wordt met betrekking tot de grondslagen van art. 37 Sr., maar geef dadelijk toe, dat dit niet ten volle mogelijk is. Vgl. overigens voor het onderscheid tusschen krankzinnigen en psychopathen in *juridischen zin* W. P. J. Pompe, *Handboek van het Nederlandsche strafrecht*, 2e dr. nos 278-280.

straf- of tuchtrechtelijke vragen hebben doen rijzen of hadden kunnen doen rijzen. Zoo dit al aan de actualiteit van de navolgende opmerkingen ten goede kan komen, zal ik daar voor mijn feitenmateriaal nog niet op teruggrijpen; daar is de afstand in tijd nog niet groot genoeg voor.

Aan eigen land valt slechts een beperkt materiaal te ontleenen; ter aanvulling zal ik den weg wijzen naar de buitenlandsche literatuur van vóór 1939.

4. Eén deel der materie schakel ik nog uit: alles wat betrekking heeft op de massa-psychologie. Is de paniek, die aanleiding tot het plegen van zeer ernstige militaire misdrijven, fataal in gevolgen, kan geven, niet te beschouwen als het resultaat van een psychische epidemie? Maar daar niet van.

5. In Nederland geniet het geval eenige bekendheid, waarin een officier, die na te groot alcoholgebruik een politieagent had „mishandeld”, door den Krijgsraad op grond van een pathologischen roes werd vrijgesproken, maar waarin het H.M.G. wel strafbaarheid aannam en tot geldboete veroordeelde ⁴⁾. Maar men kan dit moeilijk een specifiek militaire zaak noemen; het betreft geen voorval, dat slechts ten gevolge van den eigen aard der militaire maatschappij heeft kunnen plaats vinden ⁵⁾.

6. Een onderofficier der zeemacht, die in staat van dronkenschap van een Nederlandsche sloepsvlag de witte en de blauwe baan had afgescheurd, werd op grond van een psychiatrisch rapport verminderd toerekeningsvatbaar geacht ⁶⁾. Zaken als deze, veelal — ook zonder dronkenschap — misdrijven tegen de ondergeschiktheid betreffende, heeft men in tal van afleveringen van dit Tijdschrift kunnen aantreffen. Van een resumptie daarvan zie ik af, ofschoon

---

⁴⁾ H.M.G. 29 April 1932, N. J. 1932, 851 noot W.P. M.R.T. XXVIII, 134. Vgl. ook noten W.P. onder H.R. 15 Febr. 1932 N.J. 1932, 1172 en 8 Jan. 1934 N.J. 1934, 1119.

⁵⁾ Dat dronkenschap zonder meer de strafbaarheid niet opheft, neem ik voor deze militair-rechtelijke studie als gegeven aan.

Vrijspraken, gelijk hier door den Krijgsraad uitgesproken, komen inderdaad ook voor in de commune rechtspraak; een voorbeeld biedt Rb. Rotterdam 28 Nov. 1939 W. en N.J. 1940 n° 1038. Vgl. verder G. A. van Hamel - J. V. van Dijk, *Inleiding tot de studie van het Nederlandsche strafrecht*, 4e dr. blz. 329-331, P. J. Stigter - J. H. van Wermeskerken, *Straf- en tuchtrecht voor de Koninklijke Nederlandsche Landmacht I* (K.M.A. N° 660, Breda 1938) blz. 97 vlgg. en ook Krr. 's-Gravenhage 30 Aug. 1904 M.R.T. I, 23.

Een eigenaardige gedachtengang, die met het verdwijnen der zware strafposities van de Crimineele Wetboeken zijn tijd wel zal hebben gehad, schijnt, naar ik bij Stigter - van Wermeskerken lees, aan H.M.G. 18 Jan. 1878 en Ind. H.M.G. 22 Dec. 1882 ten grondslag te liggen: bij mishandeling van een meerdere, in zware dronkenschap gepleegd, kan veroordeeling wegens mishandeling volgen, maar zou van insubordinatie moeten worden vrijgesproken, daar de wetenschap zou ontbreken, dat het feit gepleegd werd tegen een meerdere in rang.

⁶⁾ Beschikking Commandant der Marine te Willemsoord 20 Sept. 1932 M.R.T. XXVIII, 404 n. Red.

zij zeer lezenswaardig en zonder eenigen twijfel ook zeer instructief zijn ⁷⁾).

Het merkwaardige is, dat deze zaken in later jaren vrijwel nimmer meer de Nederlandsche landmacht betreffen. Is dit te verklaren uit den diensttijd, die te kort was om ernstige psychische complicaties te doen ontstaan, of ook uit de omstandigheid, dat een voorval met een beroepsmilitair breeder pleegt te worden uitgemeten dan een met een dienstplichtige?

7. Op zichzelf moet evenwel worden bezien de zaak, waarin de psychologische zijde van een geval van principiële dienstweigering uitvoerig werd belicht; teekenend is de critiek, die is geleverd op het feit, dat in deze zaak om psychiatrische rapporten was gevraagd⁸⁾.

8. Afzonderlijk dient melding te worden gemaakt van het geval van een matroos, die op een onderzeeboot niet naar beneden durfde te gaan, toen de boot in gereedheid werd gebracht om onder te duiken. Krr. Soerabaja, 28 Dec. 1922, M.R.T. XXIII, 241 achtte beklagde op grond van neurasthenie niet strafbaar.

9. Geïsoleerd staat (gelukkig!) eveneens het geval van den officier, die ten gevolge van zijn psychischen toestand den militairen groet niet kon brengen. C. - . . . Inf. Brig. 9 Mrt. 1937 M.R.T. XXXIII, 72 deed een hem opgelegde krijgstuuchtelijke straf teniet.

10. Ik doe nog enkele oudere gevallen volgen. H.M.G. 25 Juni 1901 M.R.T. I, 71 ⁹⁾ kwam tot vrijspraak met plaatsing in een krankzinnigengesticht in een geval van het lossen van doodelijke

⁷⁾ Bij wijze van voorbeeld noem ik nog H.M.G. 17 Jan. 1902 M.R.T. II, 98, H.M.G. 22 Apr. 1904 M.R.T. II, 299, Krr. Arnhem 13 Juni 1908 M.R.T. IV, 188, Krr. Arnhem 17 Juli 1908 M.R.T. V, 64 (en VII, 79), Krr. Arnhem 20 Juli 1908 M.R.T. VII, 83, Krr. Arnhem 4 Oct. 1909 M.R.T. VII, 139, Krr. Amsterdam 18 Oct. 1910 M.R.T. VI, 290, Krr. Arnhem 20 Nov. 1914 M.R.T. X, 754, H.M.G. 19 Febr. 1929 en Commandant der Marine te Willemsoord 6 Apr. 1929 in M.R.T. XXV, 31, Krr. Soerabaja 9 Juli 1929 en Ind. H.M.G. 16 Aug. 1929 in M.R.T. XXVI, 43, Krr. Willemsoord 22 Jan. 1930 M.R.T. XXVI, 341, Krr. Willemsoord 16 Sept. 1931 en H.M.G. 29 Oct. 1931 (met gevolgde gratie-verleening) in M.R.T. XXVIII, 164, Krr. Tjimahi 17 Nov. 1933 en Ind. H.M.G. 15 Dec. 1933 in M.R.T. XXXI, 77, Krr. Soerabaja 2 Oct. 1934 M.R.T. XXXI, 58, Krr. Willemsoord 3 Oct. 1934 M.R.T. XXXI, 48, Krr. Soerabaja 16 Apr. 1935 M.R.T. XXXI, 412, Krr. Willemsoord 18 Dec. 1935 M.R.T. XXXI, 600, Krr. Soerabaja 4 Mei 1936 M.R.T. XXXII, 605, Krr. Soerabaja 24 Mei 1938 M.R.T. XXXIV, 122. Vgl. ook Krr. Willemsoord 19 Dec. 1928 en H.M.G. 2 Apr. 1929 in M.R.T. XXV, 161.

⁸⁾ Krr. 's-Gravenhage 4 Nov. 1921 en H.M.G. 13 Jan. 1922 in M.R.T. XVII, 574 met omstandige deskundigen-rapporten. Bedoelde critiek werd geuit door de Redactie in W. 10879. Nog zal blijken, dat men deze bezwaren in Zwitserland niet zoo schijnt te gevoelen. Vgl. intusschen ook voor een mededeeling ter zake van Carp hierna onder 32.

Voor wat ons land betreft, valt het voorts nog op, dat in de zaak van den adjudant-onderofficier, die gewetensbezwaren gevoelde om zijn kinderen naar school te zenden, *niet* om psychiatrische voorlichting schijnt te zijn gevraagd: Krr. 's-Hertogenbosch 25 Sept. 1928 M.R.T. XXIV, 473 en H.M.G. 25 Mrt. 1930 M.R.T. XXVI, 151. Zou het eveneens principiëel onjuist zijn gevonden indien daar wel om was gevraagd?

⁹⁾ Vgl. ook blz. 134.

geweerschoten door een milicien-plaatsvervanger, zwaar alcohol-gebruiker, doch niet lijdende aan een chronische psychose. En een chronische alcoholist werd van beledigen en slaan van een meerdere alsmede van dienstweigering vrijgesproken door Krr. Amsterdam 19 Mei 1905 M.R.T. I, 177.

11. Krr. Soerabaja 10 Mrt. 1911 M.R.T. VII, 309 sprak een beklagde wegens *overmacht* vrij, die dienst had geweigerd teneinde te ontkomen aan een overplaatsing, waardoor hij zou hebben moeten terugkeeren in hetzelfde milieu, waarin hij van homoseksuele handelingen beschuldigd was geworden (en waarbij een hem deswege opgelegde krijgstuchtelijke straf pas door het Indische H.M.G. was teniet gedaan). De Krijgsraad oordeelde dezen beklagde, in wien een ernstig zenuwlijder werd gezien, dus wel toerekeningsvatbaar¹⁰).

12. Een geval, waarin zich een krankzinnige, die zich, na reeds jaren als zoodanig te zijn verpleegd, bij de Koloniale Reserve als vrijwilliger had weten te laten engageeren, aan desertie had „schuldig” gemaakt, leidde tot de vrijspraak van Krr. Arnhem 4 Apr. 1912 M.R.T. VIII, 252.

13. Een vrijwilliger van buitenlandsche origine, die, met het oog op botsingen met zijn dienstplichtige mede-soldaten, op ongeoorloofde wijze een revolver had bij zich gedragen, werd toerekeningsvatbaar geacht door Krr. Arnhem 15 Juli 1913 M.R.T. X, 132.

14. Een milicien-soldaat, die zich had ingebeeld niet te kunnen marcheeren, zag een hem wegens herhaaldelijk uitvallen op marsch opgelegde krijgstuchtelijke straf teniet gedaan door H.M.G. 5 Jan. 1917 M.R.T. XIII, 81.

15. Een zeer bijzondere mogelijkheid van ontstaan eener psychische storing kwam aan het licht in het geval, waarin werd geoordeeld door Krr. Arnhem 28 Sept. 1917 M.R.T. XIII, 324. Een Belgische geïnterneerde stond terecht wegens het plegen van vleescheelijke gemeenschap met en doodslag op een zesjarig meisje. Leed beklagde aan een geestelijke stoornis, (mede) veroorzaakt door gebrek aan bezigheid en tobben over eigen vrouw en kind? In overeenstemming met het rapport van deskundigen beantwoordde de rechter deze vraag in bevestigenden zin.

16. Van die abnormale psychische toestanden, die speciaal eigen zijn aan de militairen van inheemschen landaard, maak ik thans geen gewag¹¹). Maar wel moet worden herinnerd aan het verschijnsel, dat populair bekend staat onder den naam van „tropenkolder”, en dat zich juist in het militaire leven in zeer dramatischen vorm kan voordoen.

¹⁰) Dat een casuspositie als deze — ook m.i. terecht — een grond voor overmacht heeft kunnen vormen, is overigens zeer merkwaardig. Men vgl. nos 14 en 18 van mijn praeadvies.

¹¹) Slechts verwijz ik voor het verschijnsel „mata gelap” naar J. Roest, *Het schuldvragestuk in het adatstrafrecht van den Indischen Archipel*, diss. Leiden 1941 blz. 194 vlgg.

De (gepubliceerde) jurisprudentie is hier zeer schaarsch; ik weet slechts één geval te vermelden¹²⁾.

17. Toen een officier als patrouillecommandant op Sumatra last zou hebben gegeven een gids, die bij een poging tot ontvluchten zwaar gewond was, te doodden, had voor Krr. Weltevreden 7 Sept. 1906 Ind. T. (Het Recht in N.I.) 87, 498 de zenuwstoring, waarvan het psychiatrische rapport repte, slechts de beteekenis eener verzachtende omstandigheid¹³⁾.

18. Duidelijk treedt uit de onder 5-17 vermelde jurisprudentie aan het licht, dat ontoerekeningsvatbaarheid naar Nederlandsch recht ten gevolge heeft straffeloosheid zoowel ten aanzien van strafbare feiten als van krijgstuchtelijke vergrijpen¹⁴⁾.

19. De Duitsche literatuur kan zich verheugen in het bezit van de verhandeling van Heidenhain¹⁵⁾, die, ofschoon in onvoltooide gedaante posthuum verschenen, tot de meest vermeldenswaardige publicaties behoort. In den vorm van een beknopt résumé van psychiatrische studies, die voor het militaire leven van belang zijn, heeft Schrijver niet minder samengesteld dan een overzichtelijke inleiding tot de psychisch abnormale toestanden, die zich in de weermacht voordoen, en zoowel voor de Officieren van Gezondheid als voor de tot straffen bevoegde meerderen en de militaire rechters van belang zijn. Slotconclusies heeft Schrijver helaas niet meer aan zijn werk kunnen toevoegen. Het geven van een resumptie van dit werk, dat zelf resumeert, is intusschen niet eenvoudig¹⁶⁾.

Ik wijs op Schrijver's aantekening over het verschijnsel heimwee. Verder op zijn opmerking, dat in het militaire leven complicaties ontstaan uit „psychische Unausgeglichenheiten”, die in de burgerlijke maatschappij niet tot ernstige moeilijkheden aanleiding geven. Wordt een dergelijke militaire patiënt evenwel ter diagnostiseering in een psychiatrische inrichting opgenomen, dan kunnen de meer acute storingen spoedig verdwijnen. Enkele zeer sprekende voorbeelden illustreeren deze uiteenzetting.

¹²⁾ Wel heeft de Tweede Kamer zich tot tweemaal toe met voorvallen van dezen aard bezig gehouden, maar het blijkt niet, dat de mogelijkheid van een abnormalen psychischen toestand daarbij een rol heeft gespeeld. De eerste dezer zaken leidde tot Ind. H.M.G. 4 Juni 1915 M.R.T. XI, 190, waarbij de officier, die zich ter purge had gesteld, puur, zuiver en innocent werd bevonden; over de andere zaak schijnt niet meer gepubliceerd te zijn dan in M.R.T. XXVI, 220 uit de betreffende Kamerstukken is overgenomen.

¹³⁾ Ind. H.M.G. 23 Nov. 1906 sprak beklagde op een anderen grond van dit feit vrij.

¹⁴⁾ Dit is in overeenstemming met de lijn, welke in nos 163-168 van mijn praeadvies werd getrokken.

¹⁵⁾ A. Heidenhain, *Die Psychiatrie im Dienste der Wehrmacht*, Leipzig 1938. Ik kondigde het werk aan in Militaire Spectator 1938, 280. Schrijver's bibliographie vermeldt ook veel Fransche literatuur.

¹⁶⁾ Bij de enkele en vrij willekeurige gekozen opmerkingen, die ik ga maken, heb ik van S. 14 af de volgorde van het werk overgenomen.

Bij zijne beschouwingen over de zwakzinnigheid bleek Heidenhain van meening, dat van de betreffende patiënten slechts weinigen voor den dienst met de wapens geschikt zijn te achten; ook dan is evenwel nog een „gewisse Schonung” vereischt. Maar het komt voor, dat juist zij te velde zeer bruikbaar zijn. Hetzelfde is met een enkele categorie psychopathen het geval.

Meermalen loopen psychisch minderwaardigen van den dienst weg. Dit verschijnsel, waar men een reactie in kan zien op de te hooge eischen, die aan hen worden gesteld, heeft Schrijver's bijzondere aandacht. Angst voor de te verwachten bestraffing voert dan dikwijls van ongeoorloofde afwezigheid tot desertie.

Chronisch alcoholisme blijkt in de Duitsche weermacht zeldzaam te zijn; de Fransche militair-medische litteratuur maakt daarvan meer melding, met name ten aanzien van van het platteland afkomstige recruten. Bij de vraag, in hoeverre het mogelijk is den abnormalen van den normalen roes te onderscheiden, geeft Heidenhain de ingewikkeldheid van het vraagstuk duidelijk aan. Tegen het overmatige alcoholgebruik behoort niet alleen met strafoplegging te worden opgetreden, prophylactische maatregelen zijn noodig. Maar een algemeen alcoholverbod is mogelijk noch gewenscht.

Schrijver eindigt met het onderwerp psychische hygiëne. Alle psychopathen af te keuren zou bij algemeenen dienstplicht te ver gaan. Verder heeft het zijn bezwaren psychopathen *steeds* als zieken te behandelen. Zoowel voor den rechter als bij de toekenning van uitkeeringen uit hoofde van invaliditeit¹⁷⁾ kan het tegendeel in de practijk goed werken. Tevoren had Schrijver reeds op het gevaar van navolging gewezen.

---

¹⁷⁾ Er zij (entre parenthèses) op gewezen, dat de civiel- en administratiefrechtelijke beoordeeling van psychische defecten, welke na ongevallen optreden, een probleem van de eerste orde vormt. Beoordeeld op basis der *conditio sine qua non* bestaat er ongetwijfeld causaal verband tusschen ongeval en psychisch letsel, maar wanneer moet men ook rechtens causaal verband aannemen? Dat te gemakkelijk te doen zou de aggravatatie (welke niet met kwade trouw gepaard behoeft te gaan) enorm in de hand werken.

Ik verwijs naar E. A. D. E. Carp, *Psychiatrie en wetgeving*, Amsterdam 1941 blz. 128 vlgg. Het onderwerp „oorlogsneurosen” is te onzent aangeoerd door T. Kuiper Kzn. in *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 1917, I, 1106 en door H. Grelinger in *Militair Geneeskundig Tijdschrift (M.G.T.)* 1938, 144 vlgg.

Bij H. van der Hoeven, *Psychiatrie* II, 2e dr. Rotterdam 1928 blz. 36 vlgg. vindt men onderscheiden tusschen de „zoogenaamde” traumatische neurose en de „echte” traumatische neurose, die wellicht ook bestaat. Het eerste verschijnsel doet zich voor, wanneer het ontstaan en de ontwikkeling van de geestesgesteldheid is te wijten aan den schadelijken psychischen invloed van de wetgeving, die (ruime en periodieke) aanspraken op uitkeeringen opent.

H. Schwanen, *Die Schicksale der Kriegs- und Unfallneurotiker*, Diss. Bonn 1927, heeft aan de hand van een aantal voorbeelden aangetoond, dat deze neurosen in haar verdere verloop in hooge mate van de oeconomische omstandigheden afhankelijk zijn. Wordt een „patiënt” werkeloos, dan treedt vaak recidive op.

20. Het boek van Pintschovius ¹⁸⁾, een merkwaardige psychologische studie, welke iets naar het essayistische zweemt, noem ik in de eerste plaats voor één eigenaardig en sprekend geval van een korporaal, die, na zich vroeger zeer te hebben onderscheiden, tot tweemaal toe den strijdenden troep in den steek laat, als de gevechtsomstandigheden hem te zwaar worden. Het komt mij niet onaannemelijk voor, dat dit een vorm van tekortschieten is, die zich meer voordoet, dan men uit de medische en juridische militaire literatuur zou opmaken. De omstandigheden brengen mede, dat in gevallen als deze vaak de psychische zijde van het voorval óf niet kan worden belicht, óf snel leidt tot de conclusie ontoerekeningsvatbaar. In het laatste geval komt het niet tot verwijzing naar den Krijgsraad, ofschoon een verdere psychiatrische behandeling onnoodig is.

Verder treft men in dit boek een zeer veelzijdige bibliographie aan.

21. Van de oude medische dissertatie van Becker ¹⁹⁾ zij vooral daarom nog melding gemaakt, omdat er enkele gevallen in worden beschreven van militairen, die een reeks van arrest- en gevangenisstraffen hadden opgelopen, aler zij als zwaar imbeciel werden onderkend. Toch zou men zeggen, dat het vaststellen van die geestelijke gesteldheid niet zeer bezwaarlijk kan zijn geweest. De literatuur leert intusschen, dat de ontwikkeling der psychiatrische wetenschap vóór 1900 ook elders dan in Pruisen nog onvoldoende op den dagelijkschen gang van zaken had doorgewerkt.

22. Uit de Fransche literatuur begin ik met de ook vrij oude medische dissertatie van Ferris ²⁰⁾ te noemen. Schrijver geeft beschouwingen over den invloed van het militaire milieu, en wel aan de hand van verscheidene uitvoerig beschreven ziektegeschiedenissen van patiënten, die de militaire strafwet hadden overtreden. De gevallen stammen in hoofdzaak uit vredesverhoudingen en betreffen bijkans alle de marine. Geschilderd wordt in de eerste plaats — Schrijver was a.s. marine-arts — het milieu van den beroepsmilitair der zeemacht. Volgens Ferris deden zich herhaaldelijk bij actieve naturen psychische conflicten voor, die zouden zijn uitgebleven, indien de betrokkene tijdig naar de koloniën was uitgezonden.

Fel richt Ferris zich tegen de geringe beteekenis, die de Fransche militaire rechter toentertijd soms aan het psychische element hechtte. Uitgesproken psychische patiënten konden volgens Schrijver zware veroordeelingen oploopen.

23. Een volgende medische dissertatie, die van Cavasse ²¹⁾, is vooral van belang voor de recruiteering van de Fransche vrijwilligers-

¹⁸⁾ K. Pintschovius, *Die seelische Widerstandskraft im modernen Kriege*, Oldenburg i.O./Berlin 1936. Ik doel op S. 144 ff., 177 ff.

¹⁹⁾ Th. Becker, *Ueber Psychosen beim Militär*, Diss. Berlin 1894.

²⁰⁾ E. L. Ferris, *Responsabilité et justice militaire*, th. Bordeaux 1896.

²¹⁾ M. B. A. Cavasse, *Les dégénérés dans l'armée coloniale*, th. Bordeaux 1903. Hiernaast is te vergelijken J. Cazeneuve, *Engagement volontaire et dégénérescence mentale*, th. Lyon 1905 (ook van de daarin opgenomen ziektegeschiedenissen zijn enkele de kennisneming zeer waard).

korpsen en voor het verschijnsel der „fugues” (drangmatig wegloupen, zwerfzucht).

Niet alle „gedegenereerden” behooren naar Schrijver's oordeel te worden afgekeurd; wanneer hun afwijkingen niet te ernstig zijn, kunnen zij in een kolonialen troep juist een waardevol element vormen.

24. Een bijzondere plaats komt toe aan het werk van Pont, naar het schijnt een militair psychiater met veeljarige ervaring²²⁾. Uitgaande van de dagelijkse krijgstuhtelijke vergripen bij den dienst in vredestijd, geeft Schrijver een zoo volledig mogelijk overzicht van de psychisch abnormale toestanden, die men in de militaire maatschappij kan ontmoeten.

Het schijnt mij evenwel niet geheel zonder bezwaar — de opmerking geldt ook andere auteurs²³⁾ — dat onder de vele teekenende ziektegeschiedenissen ook de meest sprekende gevallen zijn opgenomen. Die weerspiegelen toch in veel mindere mate hetgeen voor het practische militaire leven karakteristiek is; zij betreffen doorgaans individuen, die buiten de weermacht ongetwijfeld op soortgelijke wijze zouden zijn ontspoord. Van de vele moeilijkheden op diagnostisch gebied getuigt intusschen ook Schrijver's studie.

Van belang is voorts hetgeen Pont aantekent omtrent het nuttige effect, dat het kader bij den troep nog in staat kan zijn te bereiken door middel van individueele opvoeding, d.w.z. door een voortdurende beïnvloeding. Sometijds is profijt te trekken van het voordeel, dat het laten verrichten van strafdienst heeft boven het doen ondergaan van arrest. Er zijn gevallen, waarin eenig geduld noodig is. Aan hen, die bevreesd van aard zijn, moet meer zelfvertrouwen worden gegeven (en moet niet, voeg ik er aan toe, door het stellen van te hooge eischen het nog aanwezige zelfvertrouwen worden ontnomen); sport en paardrijden en ook nachtoefeningen kunnen daartoe als hulpmiddel dienen. Maar tegenover hen, die elk moreel gevoel missen, is enkel een krachtige houding mogelijk, mits de strafoplegger slechts ook op pogingen tot beterschap reageert; bereikt men op deze wijze geen resultaat, dan behoort overplaatsing naar een speciaal korps te volgen.

Ook bij de krijgstuhtelijke bestraffing moet worden geïndividualiseerd. Evenals het geval is, wanneer bepaalde vergripen bij een onderdeel veelvuldig voorkomen, kan men de strafmaat moeten verhoogen, wanneer men met een lui, een heftig of een leugenachtig individu te maken heeft. Zelfs *verminderd* toerekeningsvatbaren zal

²²⁾ Ch. E. Pont, *Les indisciplinés dans l'armée*, th. Nancy 1912. Volgens Saint-Aubin (p. 10), te citeeren onder 26, was Pont (ook?) „capitaine d'Etat-Major distingué”.

²³⁾ In Frankrijk zijn tusschen de jaren 1885 en 1914 nog vele andere verhandelingen op militair-psychiatrisch gebied verschenen. Daarvan zij slechts nog genoemd P. J. F. Kagi, *La démence précoce dans l'armée*, th. Bordeaux 1905, waarin men de moeilijkheden beschreven vindt, die patiënten aan dementia praecox in de weermacht opleveren.

men aan den zwaren kant kunnen straffen, wanneer dat op hun houding nog een gunstige uitwerking kan hebben.

In het militaire strafproces behoort hetzelfde te gelden. Verminderde toerekeningsvatbaarheid behoeft niet steeds, gelijk men in de praktijk pleegt te zien gebeuren, tot een mindere straf te leiden; juist kan een zwaardere straf geboden zijn, zij het dan ook, indien vereischt, te ondergaan in speciale inrichtingen, waar de veroordeelde zoo noodig zijn geheelen verderen diensttijd kan blijven. Maar zelfs wanneer geen verbetering te verwachten is, zou men verminderd toerekeningsvatbaren ter wille van de generale praeventie niet moeten afkeuren, doch eveneens in een speciale inrichting (door Schrijver *prison-asile* genoemd) moeten opnemen. Hebben de betrokkenen eenmaal een strafbaar feit begaan, dan zouden dus alleen de geheel ontoerekeningsvatbaren voor afkeuring in aanmerking mogen komen. Is hier niet te zeer de medicus aan het woord? Intusschen, ik zou niet willen zeggen, dat het hier problemen betreft, waarvoor een volkomen bevredigende oplossing sedertdien voor de civiele en/of de militaire maatschappij is gevonden, en aan te geven, in welke richting een oplossing zou zijn te vinden, heb ik mij thans niet tot taak gesteld.

25. De oorlog van 1914 heeft in Frankrijk den stroom van publicaties over psychische defecten uiteraard niet afgedamd ²⁴⁾. Met het oog op enkele typeerende strafzaken, die worden beschreven, vermeld ik het werk van Chambon ²⁵⁾. Deze Schrijver noemt het, niet ten onrechte, onjuist, dat een behandelend psychiater tevens als gerechtelijk deskundige optreedt ²⁶⁾. In heverre het uitvoerbaar is, dat ook de organisatie van Verbandplaatsafdeelingen deze moeilijkheid ondervangt, laat ik daar.

26. Saint-Aubin ²⁷⁾ geeft de beschrijving van een aantal door debielen, meest aan het front, gepleegde deserties. Volgens dezen Schrijver kunnen de debielen in de lichtste gevallen nog voor den gewapenden dienst worden gebezigd. Tot afkeuring behoeft niet vaak te worden overgegaan; vele patiënten zullen in een asyl ge-

---

²⁴⁾ Men vindt een bibliographie in het overigens weinig belangrijke werk van E. Lévy, *L'utilisation des débiles mentaux dans l'armée*, th. Strasbourg 1924.

Daarnaast noem ik het op bewonderenswaardig onderhoudende wijze geschreven werkje van R. de Planhol, *La Justice aux Armées*, Paris/Neuchâtel 1917 (besproken door de Redactie in M.R.T. XXVI, 395 vlg.). In enkele der strafzaken, die daarin met voorgeschiedenis alle even scherp worden afgeschilderd, vond een psychiatrische expertise plaats.

²⁵⁾ A. L. Chambon, *Etude médico-légale sur les expertises psychiatriques près les Conseils de guerre des armées en campagne*, th. Bordeaux 1918.

²⁶⁾ Uit hetgeen ik in n° 83 (vgl. ook nos 121-128) van mijn praeadvies schreef, volgt, dat het steeds in acht nemen van het beroepsgeheim van den Officier van Gezondheid niet zonder bezwaren is. Maar wanneer het om een rapport voor den rechter (c.q. den Officier-Commissaris) gaat, schijnen de verhoudingen — voor mij als leek — zóó te liggen, dat het doorgaans mogelijk en gewenscht is zulks wel te doen.

²⁷⁾ Ch. J. Saint-Aubin, *Les débiles intellectuels*, th. Nancy 1918.

nezing kunnen vinden. Daarna zullen zij evenals de overige debielen, die voor den gewapenden dienst niet bruikbaar zijn, bij hulpdiensten (werktroepen) kunnen worden ingedeeld. Het is raadzaam daarbij secties te vormen, die uitsluitend uit debielen bestaan.

27. Gedurende den oorlog van 1914 moeten er in het bijzonder aan Fransche zijde twee tijdvakken zijn geweest, waarin de militaire rechter onder bijzonderen druk had te werken, n.l. de eerste oorlogsmaanden van 1914 en de periode in 1917, toen geheel Frankrijk onder een sterke moreele depressie gebukt ging en zich in het leger de beruchte epidemie van miterijen voordeed. Het laat zich licht veronderstellen, dat het forsche optreden, waartoe de Fransche Krijgsraden toen zijn overgegaan, wel een enkele maal ten koste van geestelijk minderwaardigen is gegaan. Literatuur, die dezen kant der materie op objectieve wijze belicht, kreeg ik niet in handen ²⁸⁾.

28. In 1931 vond te 's-Gravenhage plaats het Sixième Congrès International de médecine et pharmacie militaires. Als tweede onderwerp kwam aan de orde: Psychonévroses de guerre: les effets immédiats et éloignés de guerre sur le système nerveux chez les combattants et les non-combattants. Hierover werd gerapporteerd door Frankrijk en de Vereenigde Staten. Van de vijf uitgebrachte rapporten heeft voor den jurist evenwel alleen het Fransche belang, dat is opgesteld door A. J. Fribourg-Blanc, als hoogleeraar verbonden aan de bekende psychiatrische inrichting voor militairen Val-deGrâce.

Voor wat de strafrechtelijke aansprakelijkheid van psychopathen betreft, blijkt Fribourg-Blanc het nog noodig te achten te wijzen op de noodzakelijkheid om in daarvoor in aanmerking komende gevallen een grondig psychiatrisch onderzoek te doen plaats vinden: En cas de délinquance chez les atteints de troubles psychonévropathiques, le médecin-expert, appelé à donner son avis sur la responsabilité pénale du malade, ne peut formuler de conclusions fermes qu'après une étude approfondie de chaque cas d'espèce ²⁹⁾.

Ten aanzien van de toekenning van schadevergoeding voor invaliditeit wijst ook de rapporteur op de nadeelen, welke een royaal standpunt met zich brengt; het herstel wordt daardoor niet bevorderd ³⁰⁾.

Lijders aan „débilité simple” behoeven volgens Fribourg-Blanc niet te worden afgekeurd. Maar aan het gevecht mogen zij niet deelnemen, daar leveren zij voor zichzelf en anderen gevaar op. Moge zulks vroeger anders zijn geweest, in het gemechaniseerde gevecht van thans zijn zij niet meer op hun plaats. Verder moet ik evenwel voor de vraag, welke patiënten militair nog bruikbaar zijn, in

²⁸⁾ Ik verwijs daarom slechts naar de aantekeningen der hooggeachte Redactie in M.R.T. XXVI, 392 vlgg. en naar K. Borrmann, *Zur Neugestaltung des kriegsstrafrechtlichen Verfahrens*, Diss. Marburg, Düsseldorf 1940 S. 21 ff. De conseils de guerre spéciaux („cours martiales”) zijn tot een cause célèbre uitgroeid, maar daar ga ik thans niet op in.

²⁹⁾ In Tome I der Comptes rendus des séances van dit Congres op p. 148 svv., 165. Het congres is in zijne conclusies met deze stelling medegegaan: Tome II der Comptes rendus op p. 200.

³⁰⁾ T.a.p. p. 132, 146.

welke functies, en hoe zij daarvoor zouden kunnen worden aange-
wezen, naar het rapport zelf verwijzen ³¹).

29. Fribourg-Blanc had tevoren in samenwerking met Rodiet een
overzicht doen verschijnen van de 25.000 observaties, die van Augustus
1914 tot einde November 1918 op de Val-de-Grâce zijn ge-
maakt ³²). Schrijvers geven, met aantekeningen hunnerzijds, 220 uit-
gekozen korte ziektegeschiedenissen. Verscheidene daarvan hebben
ook uit militair-juridisch oogpunt haar belang.

Veel ruimte moest worden ingeruimd aan de verschillende vormen
van alcoholisme en aan de verslaving aan andere verdoovende midde-
len. De gevolgen van syphilis komen eveneens meermalen op het
tapijt. Verschillende gevallen van simulatie worden beschreven;
echter wordt niet nagelaten daarbij te wijzen op het gezegde „que
„l'on ne simule rien que ce que l'on a"; het betrof steeds onvol-
waardige individuen.

Buitengewoon teekenend is de beschrijving van de moeilijkheden,
die de psychiater ondervindt bij het adviseeren op het stuk van pen-
sioenaanspraken.

Een geheel eigen karakter heeft het hoofdstuk, dat Schrijvers
hebben opgenomen over de verdere behandeling van hen, die niet
volledig genezen. Daarin wordt streeksgewijze plaatsing in gezinnen
(colonies familiales) bepleit voor patiënten, die daarvoor in aanmer-
king kunnen worden gebracht. Militair is dit minder van belang;
de jurist kan er prophylaxie in zien.

De conclusies, die in het boek zijn neergelegd, stemmen uiteraard
overeen met die in het rapport van Fribourg-Blanc ³³).

30. Uit de Zwitsersche literatuur trekt de medische dissertatie
van Schulthess de aandacht ³⁴). Aan de hand van waarnemingen, in
de Zürichsche psychiatrische kliniek gedaan op 31 gevallen van
dienstweigering, geeft deze Schrijver zeer lezenswaardige beschou-
wingen over het voorkomen van dienstweigering in vredes- en mobi-
lisatietijd. Het valt op, dat de onderzochte gevallen, op slechts een
zeer enkele uitzondering na, alle dienstweigering op principiële gron-
den hebben betroffen. Het schijnt in Zwitserland dus weinig te aar-
zelen principiële dienstweigeraars naar den psychiater te zenden.
Meermalen berichten de ziektegeschiedenissen, dat een patiënt voor
wat het onderwerp militairen dienst betreft, lijdende is aan „über-

³¹) T.a.p. p. 132 svv., 156 svv., 166. Ten onzent beveelt H. Grelinger in
M.G.T. 1938, 158 en 159 eenvoudig bureaudienst aan.

³²) A. Rodiet et A. Fribourg-Blanc, *La folie et la guerre de 1914-1918*,
Paris 1930.

³³) Echter wijs ik in het bijzonder op het uitvoerige betoog (p. 175 svv.),
dat is gewijd aan het causale verband tusschen oorlog en psychisch defect.
Volgens Schrijver mag men naast de prae-disponerende constitutioneele
factoren de van buiten komende oorzaken niet uitschakelen. Juist deze
oorzaken zijn in oorlogstijd van groote beteekenis.

³⁴) P. Schulthess, *Ueber Militärdienstverweigerung aus krankhafter
Ursache*, Diss. Zürich 1933 (ook in Schweizer Archiv für Neurologie und
Psychiatrie 33, 95).

wertige Ideen”, maar dat hij „sonst in geordneten Verhältnissen lebt”. Daarentegen kwamen er onder deze patiënten ook voor, die ten slotte blijvend in een gesticht moesten worden opgenomen.

Op alle gevallen van principiële dienstweigering is in Zwitserland het aantal, waarin tot ontoerekeningsvatbaarheid werd geconcludeerd, verre van onbelangrijk; naar Altorfer mededeelt ³⁵⁾, was het (in de jaren 1914—1926) 18 van de 139, een aantal, dat nog hooger zou zijn geweest, indien in meer gevallen een psychiatrisch onderzoek was ingesteld.

Lang niet alle gevallen van principiële dienstweigering deden zich dadelijk bij eerste indiensttreding voor. In Zwitserland pleegt men een principiële dienstweigeraar — zoo hij niet den rang van officier bekleedt, en niet wegens psychopathie moet worden afgekeurd — niet uit den militairen dienst te ontslaan. Hoogst merkwaardig is het nu, dat slechts een kwart ongeveer van deze toerekeningsvatbare dienstweigeraars, na de hun opgelegde gevangenisstraf te hebben ondergaan, in recidive is vervallen ³⁶⁾!

31. Verder moet worden vermeld de medische dissertatie van Naville ³⁷⁾, een werk, dat in twee gedeelten uiteenvalt. In het eerste wordt een uitgebreid overzicht van buitenlandsche literatuur gegeven; als zoodanig heeft het zijn waarde. Het tweede gedeelte is een systematische beschrijving van alle psychosen (105 ziektegevallen), welke gedurende een tijdvak van tien jaar opgegeven waren aan de administratie van de militaire verzekering. Slechts weinige dezer ziektegeschiedenissen zijn uit militair-juridisch oogpunt interessant; de beschrijvingen zijn geheel ingesteld op het typisch Zwitsersch instituut der militaire verzekering. Schrijver schijnt een voorstander van afkeuring op ruime schaal te zijn.

32. Te onzent verscheen in Januari 1940 van de hand van Prof. Carp, toentertijd als psychiater gemobiliseerd, een artikel onder den titel „Over geestesstoornissen in mobilisatie- en oorlogstijd” ³⁸⁾. Schrijver begint met uiteen te zetten, dat men weliswaar geneigd is te spreken over oorlogspsychosen en -neurosen, maar dat het in werkelijkheid om dezelfde ziektebeelden gaat als in vreedstijd, om dezelfde in de menschelijke constitutie gepraeformeerde reactievormen. Wel brengen de gewijzigde en onzekere levensomstandigheden velen op geheel onverwachte wijze aan en over den rand hunner „Grenz-Situation”. Schrijver's verder betoog ligt grootendeels geheel op

³⁵⁾ E. Altorfer, *Die Dienstverweigerung nach schweizerischem Militärstrafrecht*, Diss. Zürich 1929 S. 198 ff. Schrijver onderscheidt — zijn mededeelingen zijn hoogst interessant — principiële dienstweigeraars op religieuze, op ethische en op politieke motieven.

³⁶⁾ Vgl. Altorfer a.w. S. 202 ff. Hierbij moet worden aangeteekend, dat in Zwitserland aan principiële dienstweigeraars gratie pleegt te worden verleend, indien zij gedurende het ondergaan van de gevangenisstraf van gedachten veranderen.

³⁷⁾ F. Naville, *Contribution à l'étude de l'aliénation mentale dans l'armée suisse et dans les armées étrangères*, th. Genève 1910.

³⁸⁾ E. A. D. E. Carp in M.G.T. 1940, 4.

medisch en militair-organisatorisch terrein. Daarnaast zegt Carp iets over enkele incidenten van krijgstuuchtelijken aard.

Voorts valt op, dat ook in ons land eenige principiële dienstweigeraars in de laatste mobilisatieperiode psychiatrisch zijn geobserveerd; daarbij bleken zij inderdaad aan psychische defecten te lijden.

Afkeuring van alle psychotische en psychopathische patiënten blijkt ook in Nederland niet in de bedoeling te hebben gelegen ³⁹⁾; in de plaats daarvan kon gedurende den mobilisatietijd (en eventueel ook gedurende oorlogstijd) tewerkstelling treden in een militair-psychiatrische verpleeginrichting. Carp wijst erop, dat op deze wijze voorkomen wordt, dat de afgekeurde patiënten in de burgermaatschappij fungeren als haarden van onrust en verwekkers van ontevredenheid en paniek.

Schrijver ziet het evenals vele anderen zóó, dat er slechts weinige simulanten, maar zeer vele aggravanen zijn ⁴⁰⁾.

33. Nog eenige slotopmerkingen. Geen gewag maakte ik nog van het in Duitschland als uitvloeisel van het Verdrag van Versailles tegen den Luitenant-Generaal Stenger en den Majoor Crusius gevoerde strafproces, waarin het Reichsgericht op 6 Juli 1921 verminderde toerekeningsvatbaarheid van genoemden Majoor aannam ⁴¹⁾. Er zit aan deze zaak echter zoo veel vast, dat zij voor het maken van wetenschappelijke gevolgtrekkingen minder geschikt is, niettegenstaande zij een bijzonder licht zou kunnen werpen op de altijd belangwekkende mogelijkheid, dat gevechtsbelevingen en oververmoeidheid acute psychische defecten doen ontstaan. Daarvan zijn wellicht niet zóó veel gevallen vastgelegd, als het gewicht der materie wenschelijk zou maken. De beschrijvingen, welke ik onder oogen kreeg, wekken bovendien zelden in zóó sterke mate als in het geval van den Majoor Crusius den indruk, dat de patiënt onder normale omstandigheden geenerlei psychische afwijkingen vertoonde.

34. Ik moet trouwens in het algemeen zeggen, dat ik de situaties, welke mij uit militair oogpunt het meeste interesse zouden inboezemen, psychiatrisch niet steeds het meest diepgaand zag geanalyseerd. Hetgeen wel geen toeval zal zijn. Moet de verklaring zijn, dat de militair bij voorkeur grijpt naar de momenten, waarop de tactiek de hoogste prestaties vergt, maar dat die oogenblikken zich voor medische observatie minder leenen? Om de „fugue” als voorbeeld te nemen: de militair denkt in de eerste plaats aan de „fugue” uit het heetst van het gevecht, of uit afmattende wachtdiensten: wanneer is er

---

³⁹⁾ Merkwaardig is intusschen, wat van der Hoeven — van wiens extremistisch standpunt onder 1 reeds melding werd gemaakt — t.a.p. blz. 522 vlg., mededeelt over het „grootte aantal buitengewoon zware psychopathieën” in het na 1914 gemobiliseerde leger.

⁴⁰⁾ Vgl. nog over „Simulatie, aggravatie, dissimulatie” C. J. H. Tempelmans Plat in M.G.T. 1937, 41. Volledigheidshalve noem ik voorts H. J. Overbeek in Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde 1917, I, 1617.

⁴¹⁾ Het arrest is opgenomen in M.R.T. XVII, 120; vgl. ook de aantekeningen van Mr. G. van Slooten Azn. op blz. 116 vlgg.

straffeloosheid ten aanzien van het misdrijf van ons art. 100, 2° W.M.Sr.? Maar de medici beschrijven meest de „fugue” onder minder bijzondere omstandigheden.

35. Als jurist zou ik op al deze opmerkingen en conclusies, die grootendeels van medici afkomstig zijn, nog een tweetal eigen aantekeningen willen laten volgen, waarvan ik dadelijk erken, dat zij wellicht niet geheel met de medische opvattingen in overeenstemming zijn, terwijl zij bovendien, naar ik zou meenen, voor oorlogstijd een geringere mate van juistheid bezitten dan voor vreedstijd.

Hoe zeer het ook juist moge zijn, dat de dienstomstandigheden het intreden van abnormale psychische toestanden kunnen bevorderen, hebben zich — zoo zou ik willen vragen — nimmer gevallen voorgedaan, waarin een optreden met meer beleid door het (lagere) kader veel had kunnen voorkomen? Bij het doorlezen van verschillende strafzaken en ziektegeschiedenissen ⁴²⁾ heeft mij wel eens het gevoel bekropen, dat de psychische toestand van een bepaalden beklagde of patiënt toch niet zulk een omvang had behoeven aan te nemen.

Hoe vaak is het voorgekomen, dat noodeloos onaangenaam optreden van kader heeft bijgedragen tot de ontwikkeling van een „drama”, dat een knak in een menschenleven heeft beteekend? Was ontslag uit den dienst ook al onvermijdelijk, had de rechter er dan wel immer behoeven te worden bijgehaald? Maar het is gemakkelijker te postuleeren, dat het onderofficierskader over de geheele lijn aan bepaalde vereischten voldoet, dan te bereiken, dat zulks inderdaad het geval is.

Wat men echter onvoorwaardelijk moet verlangen, dat is, dat Compagnies- en hogere Commandanten steeds een open oog hebben voor de *mogelijkheid*, dat „treiteren”, „willen nemen” en andere ongewenschte houdingen van hun ondergeschikten ernstige gevolgen hebben op psychisch gebied.

36. Mijn tweede aantekening betreft dit. Een tot straffen bevoegde meerdere zal, zoolang een krijgstuuchtelijk vergrijp binnen zekere perken blijft, steeds aarzelen den boosdoener naar „den dokter” te zenden, ook al twijfelt hij aan 'smans positieven. Bestaat niet immer de kans, dat dit bezoek aan den dokter op den betrokkene voor zijn geheele leven een stempel van onvolwaardigheid gaat drukken? Gaat men zich niet ondanks alle theorie — en zelfs volkomen onwillekeurig — afvragen, of voor het doen plaats vinden van een psychiatrisch onderzoek de tekortkoming wel ernstig genoeg is geweest?

's-Gravenhage, Augustus 1942.

---

⁴²⁾ Voor wat Nederland betreft wijs ik speciaal op H.M.G. 17 Jan. 1902, M.R.T. II, 98.

RECHTSPRAAK.

Militaire rechtspraak.

Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch.

Vonnis van 22 Januari 1940.

President: Mr. W. M. van Lanschot.

Leden: gep. Kolonel A. van Lieshout, gep. Luitenant-Kolonel J. T. van Beijeren, gep. Majoor H. W. G. Holland en Ritmeester H. J. Scheffer.

Auditeur-Militair: Mr. J. S. L. Aghina.

Het aan zijne schuld te wijten hebben dat een ander zwaar lichamelijk letsel bekomt (op 21 Augustus 1939 als militair-bestuurder van een auto-commandowagen van een weg naar links een anderen weg opgereden en bij het nagenoeg gelijktijdig naderen van het kruispunt dier wegen door een motorrijwiel, hetwelk beklaagde aan zijn rechterhand had, niet met zijn motorrijtuig voor dien anderen motorrijder den doorgang vrijgelaten, tengevolge waarvan een aanrijding is ontstaan en die motorrijder verschillende zeer ernstige verwondingen heeft bekomen).

In de zaak van den Auditeur-Militair bij den Krijgsraad voor de Landmacht voor het Rijk in Europa ter standplaats 's-Hertogenbosch, r.o. eischer, op en jegens J. H. K., oud 20 jaar, geboren te Vinkeveen en Waverveen, gewoon dienstplichtig-soldaat bij de 1e Compagnie, 1e Bataljon van het 1e Regiment Genietroepen, te Soesterberg, thans bij de 3de Compagnie, 1e Bataljon van het Depôt Genietroepen, te Schoonhoven, beklaagde en gerequireerde in persoon.

DE KRIJGSRAAD VOOR DE LANDMACHT VOOR HET RIJK IN EUROPA TE 'S-HERTOGENBOSCH,

Gezien de processale stukken, door den eischer r.o. met zijne genomen conclusie onder behoorlijken inventaris overgelegd;

O., dat de beklaagde heeft erkend, dat hij het Rijk in bovengenoemde hoedanigheid dient;

O., dat blijkens overgelegd extract-stamboek de beklaagde op 1 Mei 1939 is ingelijfd bij het 1e Regiment Genietroepen en tijdens het plegen van na te melden feit nog niet met groot verlof was vertrokken, en blijkens ambtelijke verklaring d.d. 3 October 1939, door den compagniescommandant te Schoonhoven opgemaakt, beklaagde op 1 Mei 1939 op de plaats zijner bestemming is aangekomen;

O., dat den beklaagde aan den voet van het hem op 12 Januari 1940 beteekende schriftelijk bevel tot bijeenkomen van den Krijgsraad is

te laste gelegd, dat het op omstreeks 21 Augustus 1939 te de Bilt aan zijne schuld te wijten is geweest, dat T. B. zwaar lichamelijk letsel heeft bekomen, bestaande uit een gecompliceerde linker onder- en bovenarmbreuk, een gecompliceerde linker boven- en onderbeenbreuk en een onderkaakbreuk, tengevolge van welk letsel aan het linkerbeen dit been geheel, althans gedeeltelijk, geamputeerd is moeten worden, doordat hij, beklaagde, in den voormiddag van 21 Augustus 1939 te omstreeks 10 uur te de Bilt als bestuurder van een auto, daarmede rijdende op den openbaren rijweg, Utrechtscheweg, van af dien weg naar links den openbaren rijweg, Amersfoortscheweg, is opgereden en bij het nagenoeg gelijktijdig naderen van het kruispunt van genoemde wegen met een tweewielig motorrijtuig, bestuurd door genoemden B., die den Utrechtscheweg bereed in de richting naar de Bilt, en welken bestuurder beklaagde aan zijn rechterhand had, niet met zijn motorrijtuig den doorgang voor genoemden B. heeft vrijgelaten, tengevolge waarvan een aanrijding tusschen die beide motorrijtuigen is ontstaan, waarbij meergenoemde T. B. het bovenomschreven letsel heeft bekomen;

O., dat de beklaagde heeft verklaard:

dat hij op 21 Augustus 1939, in uniform gekleed, een militairen commandowagen bestuurde; dat hij van Utrecht naar Soesterberg reed; dat hij, toen hij het punt, waar de Amersfoortscheweg afbuigt van den Utrechtschen straatweg, genaderd was, zijn linker richtingaanwijzer uitstak en van de zuidelijke rijbaan afboog in de richting Amersfoort; dat hij te voren op de zuidelijke rijbaan nog geremd had voor een auto, die kwam uit een uitrit van een villa; dat hij naar zijn schatting op het stukje tusschen zuidelijke en noordelijke rijbaan met een vaart van ± 35 à 40 K.M. per uur reed; dat hij, terwijl hij daar reed, uit de richting Zeist een auto zag naderen; dat hij deze auto, die uit de richting Zeist kwam, vóór zich langs over de noordelijke rijbaan liet passeeren en daarvoor afremde; dat hij vervolgens ook de tweede helft van de noordelijke rijbaan is gaan oversteken; dat hij, toen hij remde, zich nog op het stukje verbindingsweg tusschen noordelijke en zuidelijke rijbaan bevond; dat hij vervolgens naar links en rechts uitkeek en weer zijn vaart vermeerderde om de noordelijke rijbaan over te steken; dat hij, toen hij hiermede bezig was, plotseling een klap hoorde en iets links opzij voor zich zag uitvliegen; dat hij zijn wagen aan den linkerkant van den Amersfoortscheweg neerzette; dat hij toen pas merkte, dat hij een aanrijding had gehad met een motorrijder; dat het motorrij wiel, waarmede hij in aanrijding was geweest, tegen of bij het bord, waarop staat „Amersfoort”, lag; dat de motorrijder opzij van het bord of er wat achter lag in het gras, dat zich daar bevindt; dat het motorrij wiel geheel aan stukken was; dat sommige stukken 5 meter en meer uit elkaar lagen;

dat hij reed op den openbaren rijweg, Utrechtscheweg, en van af dien weg naar links den openbaren rijweg, Amersfoortscheweg, wilde oprijden; dat hij het twee-wielig motorrijtuig, bestuurd door T. B., die den Utrechtscheweg bereed in de richting naar de Bilt, aan zijn

rechterhand had; dat hij, beklaagde, met zijn motorrijtuig niet voor genoemden B. den doorgang vrijliet;

O., dat de navolgende getuigen — ieder voor zich — hebben verklaard en met eede bevestigd:

1. M. K., 46 jaar, stoker te Rotterdam:

dat hij, getuige, op Maandag 21 Augustus 1939 des voormiddags tusschen halftien en tien uur stond op den Amersfoortscheweg te de Bilt, dicht bij de tramrails; dat hij, terwijl hij daar stond, zag, dat op de zuidelijke rijbaan van den Utrechtscheweg uit de richting de Bilt een militaire vrachtauto kwam aanrijden, welke afboog naar den Amersfoortscheweg in de richting Amersfoort; dat hij, terwijl hij die militaire auto zag aankomen, over de noordelijke rijbaan van den Utrechtscheweg uit de richting Zeist een luxe auto zag naderen; dat daarachter op een afstand van plus minus 20 meter een motorfiets reed; dat in de bocht tusschen zuidelijke en noordelijke rijbaan de bestuurder van de militaire auto zijn vaart verminderde om de luxe auto, die uit de richting Zeist kwam, voorrang te geven; dat die militaire auto deze luxe auto voor zich langs liet passeeren; dat hij, getuige, daarop die militaire auto zijn snelheid weer zag vermeerderen om nu zelf de noordelijke rijbaan over te steken; dat op het oogenblik, waarop de militaire auto de rijbaan overstak, de motorrijder tegen die militaire auto is opgereden; dat de motorrijder zelf van zijn motor werd afgeslingerd en terecht kwam in de zachte berm, welke zich bevindt tusschen de noordelijke rijbaan en het rijwielpad; dat de motorrijder eenige meters achter het richtingbord, waarop geschreven staat „Amersfoort”, bleef liggen; dat op het oogenblik van de botsing de militaire auto de noordelijke rijbaan nog niet geheel was overgestoken; dat er nog ruimte was tusschen zijn voorkant en de noordelijke berm van de noordelijke rijbaan; dat hij, getuige, naar het slachtoffer ging kijken; dat deze zijn linkerbeen ernstig bleek verwond te hebben;

2. T. B., 36 jaar, verzekeringsagent, te Apeldoorn:

dat hij, getuige, op Maandag 21 Augustus 1939 in den voormiddag uit Zeist in de richting Utrecht is gereden over den Utrechtscheweg; dat hij toen reed op een tweewielig motorrijtuig; dat hij 60 à 65 K.M. per uur maximaal reed; dat hij nog wel weet, dat hij toen het kruispunt op den Utrechtscheweg, waar de weg in de richting Amersfoort afbuigt, is genaderd; dat hij verwond is geraakt door een aanrijding; dat zijn linkerbeen tot ongeveer 15 cm onder de heup geamputeerd is moeten worden; dat zijn linker boven- en linker benedenarm eveneens gebroken waren; dat zijn onderkaak ook gebroken was;

O., dat S. S. H., 28 jaar, arts te Utrecht, als getuige-deskundige onder eede heeft verklaard:

dat op Maandag 21 Augustus 1939 op de chirurgische afdeling van het Academisch Ziekenhuis te Utrecht een zekere T. B. werd binnengebracht; dat deze een breuk had aan zijn linker onder- en bovenbeen; dat beide breuken open breuken waren; dat ook de linkerbovenarm een open breuk vertoonde en de onderarm een breuk van

spaaakbeen en ellepijp; dat B. verder een breuk van zijn onderkaak links en rechts vertoonde; dat het linkerbeen geamputeerd is moeten worden; dat, als B. herstelt, deze voor zijn leven invalide zal blijven;

O., dat door den inhoud van vorenstaande bewijsmiddelen de Krijgsraad de overtuiging heeft bekomen, dat beklagde het hem ten laste gelegde heeft begaan, met dien verstande, dat het been geheel geamputeerd is moeten worden;

O., dat de Krijgsraad termen aanwezig heeft bevonden om aan beklagde de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen te ontzeggen voor den duur van zes maanden;

Gezien de artikelen 2, 60, 62 Wetboek van Militair Strafrecht, 76 en 93 der Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrect, 18 en 308 Wetboek van Strafrecht, 31 Motor- en Rijwielwet en artikel 197 van de Rechtspleging bij de Landmacht;

Recht doende in Naam der Koningin!

Verklaart wettig en overtuigend bewezen hetgeen hierboven als zoodanig is aangenomen, zoomede de schuld van beklagde daaraan;

Qualificeert het als: „het aan zijne schuld te wijten hebben, dat een ander zwaar lichamelijk letsel bekomt.”;

Veroordeelt den beklagde tot een hechtenis van twee weken;

Ontzegt hem de bevoegdheid om motorrijtuigen te besturen voor den tijd van zes maanden.

Hooger beroep is tegen dit vonnis niet ingesteld.

Blijkens de bewezen verklaarde telastelegging heeft de Krijgsraad de schuld van den beklagde duidelijk gebaseerd op de niet-naleving van art. 5 Motor- en Rijwielreglement, al is dat artikel in het vonnis niet met name aangehaald. Het wekt in hooge mate bevreemding dat de Raad daarbij art. 37 der Motor- en Rijwielwet eenvoudig over het hoofd heeft gezien. Immers ten tijde der aanrijding was aanwezig het geval van oorlogsgevaar, waardoor de bepalingen van evengenoemde wet en reglement niet gelden ten aanzien van motorrijtuigen voor zoover die worden gebezigd ten behoeve van 's Rijks dienst. Ten onrechte is derhalve óók toegepast en in het vonnis als gezien vermeld, art. 31 Motor- en Rijwielwet. 's Krijgsraads beslissing schijnt in meer dan één opzicht een mal jugé te zijn. Men zie verder ook het hierna, op blz. 213, opgenomen burgerrechtelijk vonnis van de Rechtbank te 's-Gravenhage van 28 October 1941.

Red. M.R.T.

AMBTENARENRECHTSPRAAK.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 9 April 1942.

Voorzitter: Mr. Dr. E. J. Beumer.

Leden: Mrs. J. H. Kuiper en W. H. van Basten Batenburg.

Tijdelijk buiten werking stellen, met ingang van 1 Januari 1941, krachtens het bepaalde in het Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied van 15 Februari 1941, wat betreft de toekenning van een jaarlijksche algemeene toelage aan het reserve-personeel.

Het Ambtenarengerecht heeft het beroep — zonder beslissing over de vraag, of het bestreden besluit onbevoegdelijk zou zijn genomen — terecht niet-ontvankelijk verklaard, als zijnde ingesteld met veronachtzaming van den termijn van 30 dagen voorgeschreven in art. 60 der Ambtenarenwet 1929.

Het betoog dat die termijn alleen van toepassing moet worden geacht, indien het bestreden besluit is genomen door een daartoe bevoegd persoon, hetwelk naar eischers meening ten deze niet het geval is, faalt. Dit betoog — hetwelk insluit dat voor het instellen van beroep tegen onbevoegdelijk genomen besluiten in het geheel geen termijn bestaat — is in strijd met de in art. 60 gegeven regeling, welke immers eenig onderscheid tusschen den beroepstermijn met betrekking tot bevoegdelijk genomen besluiten en dien betreffende onbevoegdelijk genomen besluiten niet kent.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP heeft de volgende uitspraak gegeven in zake S., wonende te Leeuwarden, eischer in hooger beroep, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, tegen het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie, gedaagde in hooger beroep, voor wien ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden T. Paauwe, referendaris bij het Commissariaat voor de belangen van de voormalige Nederlandsche Weermacht, wonende te Voorburg.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord de bovengenoemde verschenen personen;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

O. dat namens het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie bij een in de tweede helft van de maand Februari 1941 aan S. voornoemd, reserve-majoor der infanterie, toegezonden schrijven, gedagteekend „datum postmerk”, is medegedeeld, dat in het Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied,

stuk 6, van 15 Februari 1941 is bepaald, dat het gestelde in Afd. M, hoofdstuk III, der „Regeling bezoldiging landmacht”, voor wat betreft de toekenning van een jaarlijksche algemeene toelage aan het reservepersoneel, met ingang van 1 Januari 1941 tijdelijk buiten werking wordt gesteld, en dat in verband hiermede van laatstgenoemden datum af deze toelage aan hem, S., niet meer wordt uitbetaald;

O. dat S. tegen het in deze mededeeling vervatte besluit tot niet-uitbetaling zijner toelage bij het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage beroep heeft ingesteld bij een op 20 September 1941 ter griffie van dat Gerecht ingekomen klaagschrift d.d. 15 September 1941 en het Gerecht hem bij uitspraak van 15 December 1941 ¹⁾ — naar welker inhoud hierbij wordt verwezen — in dat beroep niet-ontvankelijk heeft verklaard;

O. dat S. tegen die uitspraak tijdig in hooger beroep is gekomen en op de bij het beroepschrift aangevoerde gronden den Raad heeft verzocht die uitspraak niet van toepassing te verklaren en de zaak opnieuw naar het Ambtenarengerecht te verwijzen;

In rechte:

O. dat het Ambtenarengerecht in zijn aangevallen uitspraak terecht heeft overwogen, dat S. bij het instellen van diens bij dat Gerecht ingediende beroep den daarvoor wettelijk bepaalden termijn heeft veronachtzaamd;

O. dat S. heeft betoogd, dat die termijn alleen van toepassing moet worden geacht, indien het bestreden besluit is genomen door een daartoe bevoegd persoon, hetwelk naar zijn meening ten deze niet het geval is;

O. dat dit betoog — hetwelk insluit, dat voor het instellen van beroep tegen onbevoegdlijk genomen besluiten in het geheel geen termijn bestaat — echter in strijd is met de in artikel 60 der Ambtenarenwet 1929 gegeven regeling voor het instellen van beroep, welke regeling immers eenig onderscheid tusschen den beroepstermijn met betrekking tot bevoegdlijk genomen besluiten en dien betreffende onbevoegdlijk genomen besluiten niet kent;

O. dat het bij het Ambtenarengerecht ingestelde beroep daarom — zonder beslising over de vraag, of het bestreden besluit onbevoegdlijk zou zijn genomen — bij de aangevallen uitspraak terecht niet-ontvankelijk is verklaard;

O. dat die uitspraak mitsdien moet worden gehandhaafd;

Uitspraak doende in naam van het Recht:

Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep.

---

¹⁾ Zie M.R.T. XXXVII, blz. 360.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.

Arrondissements-Rechtbank 's-Gravenhage

(3de Kamer), 28 October 1941.

(Mrs. Bommezijn, Paulus, van Rijn van Alkemade.)

BUITENWERKINGSTELLING VAN ART. 5 VAN HET MOTOR- EN RIJWIELREGLEMENT DOOR ART. 37 DER MOTOR- EN RIJWIELWET. (GEVAL VAN OORLOGSGEVAAR).

Het niet gelden voor den militairen chauffeur van de verkeersvoorschriften van Motor- en Rijwielwet en reglement, sluit echter geenszins in, dat hij nu bij het deelnemen aan het verkeer op den weg ook niet de algemeene regels van zorgvuldigheid en betamelijkheid in acht behoeft te nemen, waaraan een iegelijk in het maatschappelijk verkeer jegens zijn medeburgers is gebonden.

Vordering tot schadevergoeding, wegens het veroorzaken van zwaar lichamelijk letsel, toegewezen.

(Motor- en Rijwielwet art. 37.)

T. Boers te Apeldoorn, eischer, procureur Mr. L. J. van Geleijn Vitranga, tegen den Staat der Nederlanden, gedaagde, procureur Mr. G. J. Scholten.

[Eischer heeft o.m. gesteld: dat op 21 Aug. 1939 v.m. $\pm$ 10 uur hij als bestuurder van een tweewielig motorrijtuig met een snelheid van $\pm$ 60 K.M. per uur vanuit Zeist reed in de richting Utrecht over den Utrechtschenweg, daarbij rijdende over de Noordelijke-rechterrijbaan en behoorlijk de rechterzijde van den weg houdende; dat $\pm$ 20 meter vóór eischer uit een luxe auto reed, welke, evenals eischer, de Noordelijke rijbaan bereed; dat toen eischer te De Bilt het punt naderde, alwaar, vanuit eischers richting gezien, naar rechts de weg naar Amersfoort afbuigt, vanuit tegengestelde richting een militaire vrachtauto naderde, bestuurd door den in de militaire uniform gekleeden gewoon dienstplichtigen soldaat J. H. Kooyman; dat deze militaire auto voor haar naar links naar den Amersfoortschenweg in de richting Amersfoort wilde afbuigen, en daartoe op haar rechter (de Zuidelijke) rijbaan naar links afboog; dat in verband hiermede Kooyman voornoemd zijn vaart verminderde tot $\pm$ 35 à 40 K.M. per uur, teneinde het hem vanuit eischers richting tegemoet komend verkeer te laten passeeren; dat de voormelde, vóór eischer uit rijdende luxe auto dan ook voor de auto van Kooyman gepasseerd is; dat Kooyman echter terstond daarop zijn snelheid weer vermeerderde teneinde de Noordelijke rijbaan over te steken zonder den eischer, die op gemelden afstand achter voormelde luxe-auto reed, te laten passeeren, gelijk

Kooyman had moeten doen; dat daarop en dientengevolge een botsing heeft plaats gehad tusschen eischer op zijn motorrijwiel en voormelden militairen vrachtwagen; dat Kooyman eischer aan zijn rechterhand had en voor dezen den doorgang had moeten vrijlaten, althans Kooyman gereden heeft op zoodanige wijze en met zoodanige snelheid, dat daardoor de vrijheid en veiligheid van het verkeer werd in gevaar gebracht; dat Kooyman onder omstandigheden als voormeld in ieder geval den door eischer bereden rijbaan niet had behooren over te steken, alvorens eischer gepasseerd was, althans aan eischer voorrang had moeten verleenen, hetgeen hij niet gedaan heeft; dat eischer door deze botsing zwaar lichamenlijk letsel heeft bekomen, bestaande onder meer uit een gecompliceerde linker onder- en bovenarmbreuk, een gecompliceerde linker boven- en onderbeenbreuk en een onderkaakbreuk, tengevolge van welk letsel de linkerarm ook thans nog slechts weinig bewogen kan worden, ja zelfs nog in gipsverband zit, terwijl eischers linkerbeen als gevolg van voormelde aanrijding geamputeerd is moeten worden, en eischer levenslang invalide is geworden, en zijn gewone beroepsbezigheden als inspecteur eener veeverzekeringmaatschappij niet meer zal kunnen uitoefenen].

Ten aanzien van het recht:

O. dat de feitelijke toedracht van het litigieuse ongeval, zooals deze door eischer in de 1e tot en met 8e alinea der conclusie van eisch is uiteengezet, ten processe vaststaat; dat toch gedaagde het ten deze door eischer gestelde deels heeft erkend en anderdeels slechts „tot op nader bewijs” heeft ontkend, zonder daarbij, zooals in casu mocht worden verlangd, te vermelden, in welk opzicht volgens hem de feiten zich anders zouden hebben voorgedaan, dan door eischer is opgegeven, weshalve deze ontkenenis, als niet met redenen omkleed, moet worden ter zijde gesteld;

O. voorts, dat tusschen pp. onbetwist is, dat ten tijde van het ongeval de dienstplichtige soldaat Kooyman den ten processe bedoelden militairen vrachtauto bestuurde in de uitoefening van zijn publiekrechtelijke functie van militair in dienst van den Staat, zoodat deze laatste voor een — eventueele — daarbij door Kooyman gepleegde onrechtmatige daad aansprakelijk kan worden gesteld; dat ten slotte eveneens in confesso is, dat eischer ten gevolge van het meervermelde ongeval zwaar lichamenlijk letsel heeft bekomen, in voege en met de gevolgen, als in de elfde alinea der conclusie van eisch gesteld, en daardoor schade heeft geleden, lijdt en nog zal lijden;

O. dat de vraag, die pp. nog verdeeld houdt deze is, of de door Kooyman gevolgde handelwijze hem als een onrechtmatige daad jegens eischer kan worden verweten;

O. dat de omstandigheid, dat Kooyman op het ten processe bedoelde vereenigingspunt van wegen aan eischer, die voor hem van rechts naderde, den doorgang niet heeft vrijgelaten, op zich zelf geen onrechtmatige gedraging kan vormen, daar, gelijk vaststaat, voor Kooyman het verkeersvoorschrift van art. 5 van het Motor- en Rijwielreglement niet gold, immers dat voorschrift krachtens art. 37 der Motor- en

Rijwielwet buiten werking was gesteld ten opzichte van motorrijtuigen, gebezigd ten behoeve van de Land- en Zeemacht, nu bij K.B. van 10 April 1939, S. 181, Nederland in staat van oorlogsgevaar was verklaard; dat aan eischer wel kan worden toegegeven, dat bij het — in afschrift geproduceerde — vonnis van den Krijgsraad te 's-Hertogenbosch, d.d. 22 Jan. 1940 ¹⁾ Kooyman is schuldig verklaard aan het veroorzaken van het bij het onderhavige ongeval aan eischer opgekomen letsel, zulks terwijl de telastelegging en bewezenverklaring feitelijk niet anders inhouden, dan dat Kooyman op het eerder vermelde vereenigingspunt van wegen aan eischer, die dat punt nagenoeg gelijktijdig met hem naderde en dien hij aan zijn rechterhand had, den doorgang niet heeft vrijgelaten, doch dat de Rechtbank de klaarblijkelijk door den Krijgsraad uit de bewezen verklaarde feiten getrokken conclusie — waaraan overigens, naar eischer bij pleidooi heeft toegegeven, — de bewijzende kracht, bedoeld in art. 1955 B.W. niet toekomt, — voor dit geding niet kan aanvaarden;

O. dat echter het niet-gelden voor Kooyman van de verkeersvoorschriften van Motor- en Rijwielwet en -reglement geenszins insluit, dat hij nu bij het deelnemen aan het verkeer op den weg ook niet de algemeene regels van zorgvuldigheid en betamelijkheid in acht zou hebben behoeven te nemen, waaraan een iegelijk in het maatschappelijk verkeer jegens zijn medeburgers is gebonden; dat uit de feitelijke voorstelling van het litigieuse ongeval, zooals deze ten processe vaststaat, blijkt, dat Kooyman op het meervermelde vereenigingspunt, alvorens den Utrechtschen weg, waarover hij van den kant van Utrecht kwam aanrijden, naar links over te steken om den Amersfoortschen weg in te slaan, zijn vaart heeft verminderd en aan een aan zijn rechterhand over den Utrechtschen weg van den kant van Zeist naderenden, ongeveer 20 meter vóór eischer uitrijdende, auto voorrang heeft verleend; dat door zóó te handelen Kooyman bij den eischer noodzakelijkerwijze de verwachting heeft moeten wekken, dat hij (Kooyman), alvorens zijn weg te vervolgen, het verkeer van rechts, dat het vereenigingspunt reeds dicht was genaderd, zou laten voorgaan; dat het onder die omstandigheden een onzorgvuldige en onbetamelijke handelwijze van Kooyman tegenover den eischer moet worden geacht om, nadat hij den auto had laten passeeren, zijn vaart weder op te voeren en den Utrechtschen weg verder over te steken, zonder met eischer, die zoo vlak achter den auto kwam aanrijden — en van wien gedaagde niet stelt, dat hij voor Kooyman niet waarneembaar was — rekening te houden; dat van den eischer, die, tengevolge van de aanvankelijk door Kooyman aangenomen houding, mocht aannemen, dat hij ongehinderd zou kunnen doorrijden, — mede in aanmerking genomen zijn vaart van $\pm$ 60 K.M. per uur en den korten afstand — niet kan worden verlangd, dat hij zich plotseling op de zoo onverwachts gewijzigde situatie instelde, zoodat, moge al waar zijn — gelijk gedaagde bij pleidooi met verwijzing naar de ter terechtzitting van den Krijgsraad

¹⁾ Hiervóór, blz. 207 opgenomen.

door getuige Kurvink afgelegde verklaring heeft opgemerkt — dat eischer door behendig uitwijken de botsing zou hebben kunnen voorkomen, het ongeval desondanks aan de bovenbedoelde onrechtmatige gedraging van Kooyman moet worden geweten;

O. dat mitsdien de ingestelde vordering voor onmiddellijke toewijzing vatbaar is, echter met de na te melden uitzonderingen; dat vooreerst tot het toewijzen der gevorderde rente geen termen bestaan, daar deze rente een onderdeel vormt van de gevorderde kosten, schaden en interessen, waarvan een staat moet worden opgemaakt, opdat zij volgens de wet zullen worden vereffend; dat voorts de gevraagde uitvoerbaarverklaring van dit vonnis bij voorraad niet kan worden toegestaan, daar deze geen steun vindt in de wet;

Rechtdoende: (volgt: toewijzing).

*Overgenomen uit het Weekblad van het Recht van 13 Juni 1942,
No. 398. Red. M.R.T.*

OFFICIEEL GEDEELTE.

Uitvoering van de Gratieverordening.

In onderstaande circulaire over de Gratieverordening, gedateerd 10 Augustus 1942 heeft de Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie (namens dezen geteekend door het Hoofd der 2e Afdeeling H. J. Woltjer) zich gewend tot de reclasseerings- en kinderschermingsinstellingen en tot de Directies der straf- en rijksopvoedingsgestichten.

„Ik heb de eer U te berichten, dat ik onder datum en nummer dezes ten vervolge van de dezerzijdsche circulaire van 22 Juni 1942, 2e Afdeeling A/B/C/7e Afdeeling, No. 1101 ¹⁾ een aanschrijving heb gericht tot den Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden en de Procureurs-Generaal bij de Gerechtshoven, waarin onder meer de volgende zinsneden voorkomen:

„Ten vervolge op de dezerzijdsche circulaire dd. 22 Juni 1942, 2e Afdeeling A/B/C/7e Afdeeling, No. 1101, moge ik nog de aandacht van U Edelhoogachtbare/U Edelgrootachtbare vragen voor de navolgende beschouwingen nopens de uitvoering der Verordening No. 2/1941. ²⁾

Voorwaardelijke strafopschorting bij wege van gratie.

I. Een wettelijke regeling, zooals het Wetboek van Strafrecht geeft nopens de voorwaardelijke veroordeeling en -invrijheidsstelling, bestaat ten aanzien van de voorwaardelijke gratie niet.

De mogelijkheid van gratieverleening is dan ook formeel niet aan beperking onderhevig. Zoo is niet vereischt, dat de betrokkene zelf een gratieverzoek indient, waardoor bijvoorbeeld ten aanzien van gedetineerden de mogelijkheid bestaat van ambtelijke zijde — gedacht is aan de Gestichtsdirecties en de Reclasseeringsraden — aan mijn Departement gratievoorstellen te doen.

Bij gebreke van een gedetailleerde regeling dient men zich voor de uitvoering der gegeven beschikkingen rekenschap te geven van den aard van het gratie-instituut in het algemeen; daarnaast liggen in de beschikkingen zelve veelal de noodige aanwijzingen ter zake opgesloten, terwijl voor het overige het onderstaande ter aanvulling van de dezerzijdsche circulaires van 26 Maart 1941, 2e Afdeeling B 1/7 No. 1100 en van 22 Juni 1942 ³⁾ het gewenschte uitsluitsel moge geven.

---

¹⁾ M.R.T. XXXVIII, blz. 61.

²⁾ M.R.T. XXXVI, blz. 340. XXXVIII, 13. Nieuwe tekst hierna, blz. 223.

³⁾ M.R.T. XXXVII, blz. 1 en XXXVIII, blz. 61.

*Proeftijd.**a. Algemeen.*

1. Zoo bevat de gratiebeschikking de noodige aanwijzingen omtrent den loop van den proeftijd.

Teneinde te verzekeren, dat de veroordeelde met de te zijnen aanzien gegeven beschikking in kennis komt, wordt meestentijds verzocht deze aan hem in persoon te beteekenen.

Op het belang, deze beteekening zoo spoedig mogelijk na de beschikking te doen geschieden — in het bijzonder wanneer de aanvang van den proeftijd daarvan afhankelijk is — moge hier, wellicht ten overvloede, gewezen worden.

Is de verblijfplaats van den betrokkene onbekend, of verblijft hij buitenslands, zoo ware al het noodige ter verrichten, opdat de vereischte kennisgeving ten spoedigste kan worden beteekend; in voorkomend geval ware hij daartoe op de gebruikelijke wijze te signaleeren.

Blijkt dat de veroordeelde in Duitschland tewerk is gesteld, zoo behoort daarvan aan mijn Departement bericht te worden gezonden; meestal kan dan dezerzijds door tusschenkomst van de Deutsche autoriteiten voor kennisgeving der beschikking worden gezorgd. Vangt de proeftijd volgens de beschikking eerst aan op den dag van beteekening, zoo blijft deze uiteraard noodzakelijk.

De proeftijd loopt door, ook gedurende den tijd, dat den veroordeelde rechtens zijn vrijheid is ontnomen; een bepaling zooals het derde lid van artikel 14b van het Wetboek van Strafrecht geeft voor de voorwaardelijke veroordeeling, ontbreekt immers bij de voorwaardelijke gratie. Volledigheidshalve moge er op gewezen worden, dat verlenging van den proeftijd bij uitdrukkelijke wijzigingsbeschikking wel mogelijk geacht wordt; hetzelfde geldt ten opzichte van verkorting van den proeftijd.

Omtrent het onvoorwaardelijk worden der voorwaardelijk verleende gratie bepaal ik, ter aanvulling van het gestelde in de laatste alinea van punt 3 van de circulaire van 26 Maart 1941, dat steeds door het betrokken Openbaar Ministerie uiterlijk twee weken vóór het eindigen van den proeftijd aan mijn Departement een voorstel moet worden ingezonden omtrent de te nemen definitieve beslissing, aan welk voorstel steeds een uittreksel uit het strafregister, en, in voorkomend geval, het eindrapport van de met bijzonder toezicht belaste instantie en eventueele andere rapporten, het gedrag van den veroordeelde en de nakoming der voorwaarden betreffende, worden toegevoegd.

Heeft het Openbaar Ministerie binnen drie weken na het verzenden van het voorstel geen bericht van het tegendeel ontvangen, zoo kan het zich gemachtigd rekenen te handelen zooals in zijn voorstel is neergelegd.

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat het in de bedoeling ligt in den vervolge in de gratiebeschikking als regel een bepaalden afloopdatum van den proeftijd te vermelden.

b. Wangedrag vóór de beschikking.

Het aan het gratiebegrip inhaerente karakter van gunstbetoon brengt mede, dat een last tot tenuitvoerlegging van straf of strafrestant ook kan worden gegeven indien achteraf blijkt, dat de betrokkene zich vóór de beschikking ook nog heeft schuldig gemaakt aan andere strafbare feiten of misdragingen.

c. Herroeping na den proeftijd.

Evenzoo zal ook na afloop van den proeftijd een last tot tenuitvoerlegging kunnen worden gegeven, indien de veroordeelde vóórdien de voorwaarden overtreden heeft, zulks uiteraard alleen dan, wanneer hem nog geen bericht bereikt heeft, dat de verleende gratie onvoorwaardelijk is geworden.

Bijzondere voorwaarden.

a. Algemeen.

2. Zooals reeds in de circulaire van 26 Maart 1941 werd gezegd, kunnen aan de voorwaardelijke gratie bijzondere voorwaarden worden verbonden. Hetgeen in de circulaire van 22 Juni 1942 is gezegd omtrent het bijzonder toezicht geldt ook voor voorwaarden van andere strekking: zij worden uitsluitend door den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied c.q. den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie gesteld.

Wijziging c.q. opheffing of het nader stellen van bijzondere voorwaarden gedurende den proeftijd is mogelijk. Oordeelt het Openbaar Ministerie bij het Gerecht, hetwelk de straf heeft opgelegd, of de met toezicht belaste reslasseeringsinstelling een dezer maatregelen gewenscht, zoo kunnen deze een daartoe strekkend voorstel indienen bij mijn Departement.

b. Geldboete als bijzondere voorwaarde.

Bij een voorwaardelijke gratiebeschikking wordt somtijds als bijzondere voorwaarde den veroordeelde de verplichting opgelegd tot betaling eener geldboete binnen een bij de beschikking bepaalden termijn. Zulk een boete dient wel te worden onderscheiden van de bij rechterlijke uitspraak opgelegde geldboete.

Haar rechtskarakter wordt bepaald door de omstandigheid, dat zij als bijzondere voorwaarde is verbonden aan een voorwaardelijke strafopshorting. Niet-betaling vormt een overtreding der voorwaarde en behoort onder omstandigheden te leiden tot executie der oorspronkelijke straf. Bepaling van een vervangende vrijheidsstraf komt bij deze boete dan ook niet ter sprake. Ook verhaal en — in Rijksbelastingzaken — invordering bij wege van lijfswang moeten uitgesloten worden geacht.

Uit het feit, dat de onderhavige geldboete niet met de in artikel 9 jo., artikel 23 van het Wetboek van Strafrecht bedoelde mag worden vereenzelvigd vloeit tevens voort, dat artikel 561, 2e lid

van het Wetboek van Strafvordering op haar niet van toepassing is. Wel zal men uiteraard bij het vaststellen der termijnen, waarbinnen de boete moet worden voldaan, gebonden zijn aan den inhoud der gratiebeschikking zelve.

De vraag, *wie* met de invordering der boete belast zal zijn, is te beantwoorden naar analogie van de bepalingen en voorschriften daaromtrent betreffende de bij rechterlijk vonnis opgelegde geldboete.

In gemeene strafzaken zal diensvolgens de invordering geschieden door den Ontvanger der Registratie in naam van het Openbaar Ministerie. Laat de gratiebeschikking daartoe ruimte over, zoo stelt het Openbaar Ministerie ook den betalingstermijn vast.

Is in Rijksbelastingzaken de vervolging (mede) ingesteld door het Bestuur der Belastingen, zoo geschiedt de inning door den Ontvanger van het dienstvak, waartoe de overtreden belastingwet behoort en in naam van het Bestuur. Het is dan ook het Bestuur, dat bij ruimte in de gratiebeschikking den betalingstermijn vaststelt. Blijkt zulks in een enkel geval raadzaam, zoo kan uiteraard ter zake van de vaststelling zonder bezwaar overleg plaats vinden tusschen het Bestuur der Belastingen en het Openbaar Ministerie, dat ook bij voorwaardelijke gratie in Rijksbelastingzaken belast is met het algemeen toezicht op het gedrag van den veroordeelde en de naleving der voorwaarden.

Mijn ambtgenoot van het Departement van Financiën instrueert zijnerzijds de administratie der Belastingen in dezen zin.

Het gerechtelijk bevel tot voorloopige opschorting der executie.

3. Ingevolge punt 5 van de circulaire van 26 Maart 1941 kan de Rechter in de uitspraak zelf bevelen, dat de tenuitvoerlegging der opgelegde straf voorloopig wordt opgeschort, voor het geval binnen acht dagen na het in kracht van gewijsde gaan van de uitspraak een verzoekschrift om gratie wordt ingediend.

Het behoeft geen betoog, dat in zoodanig geval eenig toezicht op het gedrag van den betrokkene gedurende het tijdvak, liggende tusschen de veroordeeling en de gratiebeschikking, gewenscht kan zijn. Met dit toezicht zal het Openbaar Ministerie bij het Gerecht, hetwelk de straf heeft opgelegd, zijn belast.

Mocht zulks in een enkel geval raadzaam voorkomen, zoo kan het betrokken Openbaar Ministerie zich zonder bezwaar reeds in dezen stand der zaak omtrent de toepassing van reclasseeringsmaatregelen — te denken ware aan bijzonder toezicht, aan opname in een verplegingsinrichting, enz. — verstaan met een reclasseeringsinstelling of andere door hem daartoe geschikt geachte instantie.

Maakt de betrokkene zich in bedoeld tijdvak schuldig aan eenig strafbaar feit of aan wangedrag, zoo wordt daaromtrent ten spoedigste bericht ingewacht bij mijn Departement.

Het vorenstaande is ook van toepassing op die gevallen, waarin tot voorloopige onderbreking eener loopende straf is overgegaan.

Rijksreclasseeringsbureau.

4. Ten slotte moge ik nog te Uwer kennis brengen, dat de op mijn Departement bijgehouden administratie der loopende voorwaardelijke veroordeelingen en -invrijheidstellingen alsmede van de persoonsdossiers is gesteld onder het beheer van het Hoofd van het Rijksreclasseeringsbureau.

Met betrekking tot de gevallen van voorwaardelijke strafopschorting bij wege van gratie ware vanaf het oogenblik, dat van de gratiebeschikking aan het Parket is kennis gegeven, alzoo in het algemeen vanaf de toezending van de beteekende kennisgeving, alle correspondentie eenvoudigheidshalve tot het Rijksreclasseeringsbureau, Plein 2 b, 's-Gravenhage, te richten."

Errata in de vorige aflevering.

-
- Blz. 151. De pagineering ware alsnog in te voegen.
 „ 153. De 9e regel v.o., luidende: „XII . . . Alls oock geschieden „sal 2) van allen dengheenen,” moet gelezen worden als volgt:
 „XXXI. Dengeenen, die rappier ofte geweer binnen eenyge”.
 „ 163. Regel 2 v.b. staat: „le wacht”; lees: „de wacht’.
 „ 164. Tusschen regels 2 en 3 v.b. had eenige ruimte moeten worden gelaten.
 „ 174. Regel 4 v.o. staat „1579 L”; lees: „1579 LI”.
 „ 182. In regel 2 van de Errata staat: „regel 3”; lees: „regel 2”.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Verordeningenbladen voor het bezette Nederlandsche gebied.

Uitoefening van het recht van abolitie en van gratie.

No. 104.

25 September 1942. TWEEDE VERORDENING van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied, houdende wijziging der Verordening No. 2/1941 betreffende de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie.¹⁾
(Verord.blad afl. 25, uitg. 25 Sept. 1942.)

Op grond van het Decreet van den Führer betreffende de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie in het bezette Nederlandsche gebied van 20 December 1940 (R.W.B. I, blz. 1644) bepaal ik:

Artikel 1.

De Verordening No. 2/1941¹⁾ betreffende de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie, als gewijzigd bij Verordening No. 38/1942²⁾ wordt als volgt gewijzigd:

I.

Het bepaalde in artikel 1, onder 3, wordt vervangen door de volgende bepalingen:

„3) in al die zaken, waarvan de Nederlandsche rechter kennis neemt, welke niet vallen onder het bepaalde onder 2 en ter zake van welke deze rechter een vrijheidsstraf of vervangende vrijheidsstraf van meer dan zes maanden of een geldboete van meer dan vijftienhonderd gulden heeft opgelegd, tenzij ik de procedure tot gratieverleening in bepaalde gevallen aan den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie overdraag;

4) in al die zaken, waarvan de Nederlandsche rechter kennis neemt, welke niet vallen onder het bepaalde onder 2 en 3 en welke ik in bepaalde gevallen aanwijs.”

II.

Artikel 2 wordt gelezen als volgt:

„(1) Ik draag de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie over op den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie, voor zoover ik mij niet in overeenstemming met het bepaalde in artikel 1 de beslissing voorbehoud.

¹⁾ Zie M.R.T. XXXVI, 340 en 339; XXXVIII, 13, alsmede de toelichting van den waarnemend Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie van 26 Maart 1941, M.R.T. XXXVII, 1, en die van den Secretaris-Generaal van dat Departement van 22 Juni 1942, M.R.T. XXXVIII, 61 en van 10 Augustus 1942, hiervóór blz. 217.

²⁾ M.R.T. XXXVIII, 13.

(2) Indien de Secretaris-Generaal een beslissing genomen heeft, staan den verzoeker geen rechtsmiddelen tegen deze beslissing ter beschikking; ik behoud mij evenwel het recht voor in bepaalde gevallen beslissingen van den Secretaris-Generaal te vernietigen of te wijzigen."

Artikel 2.

Deze verordening treedt in werking op den dag harer afkondiging.

's-Gravenhage, 25 September 1942.

*De Rijkscommissaris voor het bezette
Nederlandsche gebied,*

SEYSS-INQUART.

Nieuwe tekst van de Gratieverordening.

De Gratieverordening, na de wijziging opgenomen in het Verordeningenblad van 25 September 1942, luidt nu als volgt:

Op grond van het Decreet van den Führer betreffende de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie in het bezette Nederlandsche gebied van 20 December 1940 (R.W.B. I, blz. 1644) bepaal ik:

Artikel 1.

(1) De beslissing over de uitoefening van het recht van gratie behoud ik mij voor:

1) in alle zaken, vallende binnen de bevoegdheid van het Duitse Landgerecht of van het Duitse Hooggerechtshof in het bezette Nederlandsche gebied;

2) in al die zaken waarin vóór de inwerkingtreding der Verordening No. 52/1940 ¹⁾ betreffende de Duitse rechterlijke macht voor strafzaken een Nederlandsche rechter een veroordeeling ter zake van een strafbaar feit heeft uitgesproken, tot de behandeling waarvan op grond van paragraaf 2 der genoemde verordening thans de Duitse gerechten bevoegd zouden zijn;

3) in al die zaken, waarvan de Nederlandsche rechter kennis neemt, welke niet vallen onder het bepaalde onder 2 en ter zake van welke deze rechter een vrijheidsstraf of vervangende vrijheidsstraf van meer dan zes maanden of een geldboete van meer dan vijftienhonderd gulden heeft opgelegd, tenzij ik de procedure tot gratieverleening in bepaalde gevallen aan den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie overdraag;

4) in al die zaken, waarvan de Nederlandsche rechter kennis neemt, welke niet vallen onder het bepaalde onder 2 en 3 en welke ik in bepaalde gevallen aanwijs.

(2) Hetzelfde geldt ter zake van het recht van abolitie.

¹⁾ M.R.T. XXXVI, blz. 198.

Artikel 2.

(1) Ik draag de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie over op den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie, voor zoover ik mij niet in overeenstemming met het bepaalde in artikel 1 de beslissing voorbehoud.

(2) Indien de Secretaris-Generaal een beslissing genomen heeft staan den verzoeker geen rechtsmiddelen tegen deze beslissing ter beschikking; ik behoud mij evenwel het recht voor in bepaalde gevallen beslissingen van den Secretaris-Generaal te vernietigen of te wijzigen.

Artikel 3.

Alle met deze Verordening in tegenspraak zijnde voorschriften, meer in het bijzonder de artikelen 14a tot en met 17 van het Nederlandsche Wetboek van Strafrecht en de artikelen 559 en 560 van het Nederlandsche Wetboek van Strafvordering, blijven buiten toepassing.

Artikel 4.

De voorschriften ter uitvoering van deze verordening worden bij instructie gegeven.

*Strafbevelen, strafbeschikkingen en aan kosten onderworpen
waarschuwingen.*

No. 99.

18 September 1942. VERORDENING van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied betreffende strafbevelen, strafbeschikkingen en aan kosten onderworpen waarschuwingen. (*Verord.blad afl. 24, uitg. 19 Sept. 1942.*)

Op grond van § 5 van het Decreet van den Führer over de uitoefening der regeeringsbevoegdheden in Nederland van 18 Mei 1940 (R.W.B. I, blz. 778) en van het Decreet van den Führer over de uitoefening van het recht van abolitie en van gratie in het bezette Nederlandsche gebied van 20 December 1940 (R.W.B. I, blz. 1644)¹⁾ bepaal ik:

AFDEELING I.

Rechterlijke strafbevelen.

Artikel 1.

(1) Ter zake van een overtreding kan de rechter bij schriftelijk bevel geldboete, hechtenis van ten hoogste zes maanden of verbeurdverklaring van voorwerpen opleggen.

(2) Aan de uitvoering van een strafbevel gaat geen behandeling ter terechtzitting vooraf.

¹⁾ M.R.T. XXXVI, 339.

Artikel 2.

(1) De rechter vaardigt het strafbevel uit op vordering van het Openbaar Ministerie.

(2) Acht de rechter behandeling ter terechtzitting gewenscht of bestaat geen overeenstemming tusschen den rechter en het Openbaar Ministerie ten aanzien van de op te leggen straf, dan wordt geen strafbevel uitgevaardigd.

Artikel 3.

(1) In het strafbevel worden vermeld:

- 1) het gerecht, hetwelk het strafbevel uitvaardigt;
- 2) voor- en achternaam, beroep en woonplaats van den verdachte;
- 3) het als bewezen aangenomen feit, onder vermelding van tijd en plaats, waarop het is begaan;
- 4) de bewijsmiddelen;
- 5) de toegepaste wettelijke voorschriften;
- 6) de opgelegde straffen;
- 7) het den verdachte ter beschikking staande rechtsmiddel;
- 8) het kantoor, waar de opgelegde geldboete moet worden voldaan.

(2) Het oorspronkelijke strafbevel wordt, onder vermelding der dagteekening, eigenhandig ondertekend.

(3) Het strafbevel wordt bij gerechtelijk schrijven uitgereikt. De uitreiking geschiedt zoo mogelijk aan den verdachte in persoon.

Artikel 4.

(1) De verdachte kan binnen een termijn van twee weken, nadat hem het strafbevel is uitgereikt, daartegen bij het gerecht schriftelijk of door een mondelinge verklaring aan den griffier, die hiervan een akte opmaakt, bezwaar aanteekenen, met het verzoek behandeling ter terechtzitting te doen plaats vinden.

(2) Indien het strafbevel aan den verdachte niet in persoon is uitgereikt en deze aannemelijk maakt, dat hij daarvan eerst op een later tijdstip kennis heeft kunnen krijgen, vangt de termijn op dit tijdstip aan.

Artikel 5.

(1) Wordt bezwaar aangeteekend, dan maakt het Openbaar Ministerie de zaak door dagvaarding ter terechtzitting aanhangig.

(2) In de dagvaarding is ter aanduiding van de strafbare handeling een verwijzing naar het strafbevel voldoende.

Artikel 6.

(1) De verdachte kan het bezwaar tot aan het begin van de behandeling ter terechtzitting intrekken.

(2) Het Openbaar Ministerie kan tot aan het begin van de behandeling ter terechtzitting van verdere vervolging afzien; het deelt dit aan den verdachte bij gerechtelijk schrijven mede.

Artikel 7.

Het gerecht is bij zijn uitspraak niet gebonden aan den inhoud van het strafbevel. Het kan hogere straffen opleggen dan die, welke bij het strafbevel zijn opgelegd. Een op grond van het strafbevel reeds ten uitvoer gelegde straf brengt het op de door hetzelfde opgelegde straf in mindering.

Artikel 8.

(1) Indien niet tijdig bezwaar wordt aangeteekend, kan het strafbevel worden ten uitvoer gelegd en wordt het beschouwd als een in kracht van gewijsde gegane uitspraak.

(2) Het gerecht, hetwelk van het bezwaar kennis neemt, kan beschikken, dat de tenuitvoerlegging van het strafbevel wordt opgeschort of geschorst.

AFDEELING II.

Strafbeschikkingen van de plaatselijke hoofden van politie.

Artikel 9.

(1) Overtredingen van:

1) de Verordening No. 34/1940 betreffende het verduisteren, als gewijzigd bij de Verordening No. 3/1941;

2) de Luchtbeschermingsverordening (No. 13/1942);

3) de Verordening No. 138/1941 betreffende de handhaving van de openbare orde, als gewijzigd bij de Verordening No. 182/1941;

4) de Wegenverkeersregeling (Besluit No. 193/1941);

of van de op grond van deze verordeningen of van dit besluit uitgevaardigde uitvoeringsvoorschriften worden in plaats van door het bevoegde Nederlandsche gerecht door het plaatselijk hoofd van politie berecht overeenkomstig de bepalingen van deze afdeling. Het kan hierbij geldboete van ten hoogste honderdvijftig gulden, hechtenis van ten hoogste twee weken of verbeurdverklaring van voorwerpen opleggen.

(2) De Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie kan de in lid 1 genoemde bevoegdheid voor plaatselijke hoofden van politie in gemeenten van minder dan tienduizend inwoners beperken.

(3) Lid 1 is niet van toepassing in geval van samenloop van de overtreding met andere dan de in lid 1 genoemde strafbare feiten.

(4) Het plaatselijk hoofd van politie kan van de zaak afstand doen ten behoeve van het Openbaar Ministerie, wanneer het van oordeel is, dat:

1) hogere straffen dan de in lid 1 genoemde behooren te worden opgelegd, dan wel

2) uit anderen hoofde het voeren van een gerechtelijk strafproces doelmatig moet worden geacht.

Indien het Openbaar Ministerie een andere opvatting is toegegaan, wijst het de zaak naar het plaatselijk hoofd van politie terug.

ten einde deze overeenkomstig de bepalingen van deze afdeeling te berechten. De opvatting van het Openbaar Ministerie is voor het plaatselijk hoofd van politie bindend. Dit is ook dan het geval, wanneer de aangifte rechtstreeks bij het Openbaar Ministerie is gedaan.

(5) Gaat het Openbaar Ministerie tot vervolging over, dan is het gerecht ook bevoegd, wanneer naar zijn overtuiging de in lid 1 of in een beschikking op grond van lid 2 bepaalde straffen voldoende zijn, dan wel de in de leden 3 en 4 genoemde voorwaarden niet zijn vervuld. In een zoodanig geval is het gerecht door deze strafgrenzen in geenerlei opzicht gebonden.

Artikel 10.

Plaatselijk hoofd van politie is:

- 1) in gemeenten, waar een hoofdcommissaris van politie is, deze;
- 2) in alle andere gemeenten de burgemeester.

Artikel 11.

Plaatselijk bevoegd is het plaatselijk hoofd van politie, binnen wiens ambtsgebied de overtreding is begaan.

Artikel 12.

(1) De processen-verbaal en de in beslag genomen voorwerpen worden onverwijld aan het plaatselijk hoofd van politie overgelegd.

(2) Het plaatselijk hoofd van politie kan in het geval, bedoeld in artikel 167, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering, van vervolging afzien.

Artikel 13.

Ten aanzien van de beoordeeling van het strafbare feit, alsmede van de bepaling van de straf, zijn de voorschriften van het algemeene strafrecht van toepassing.

Artikel 14.

(1) Het plaatselijk hoofd van politie bepaalt bij strafbeschikking de straf op grond van het proces-verbaal en van het eventueel bovendien ingestelde onderzoek.

(2) In de strafbeschikking worden vermeld:

- 1) het plaatselijk hoofd van politie, dat de strafbeschikking uitvaardigt;
- 2) voor- en achternaam, beroep en woonplaats van den verdachte;
- 3) het als bewezen aangenomen feit, onder vermelding van tijd en plaats, waarop het is begaan;
- 4) de bewijsmiddelen;
- 5) de toegepaste wettelijke voorschriften;
- 6) de opgelegde straffen;
- 7) het den verdachte ter beschikking staande rechtsmiddel;
- 8) het kantoor, waar de opgelegde geldboete moet worden voldaan.

(3) De oorspronkelijke strafbeschikking wordt, onder vermelding der dagteekening, eigenhandig onderteekend.

(4) De Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie kan voor de uitvaardiging van strafbeschikkingen een model voorschrijven, hetwelk de in lid 2 genoemde punten bevat.

(5) Een strafbeschikking, welke niet in overeenstemming is met de voorschriften van de leden 2 en 3, is nietig.

Artikel 15.

(1) De strafbeschikking wordt aan den verdachte uitgereikt.

(2) De voorschriften van de artikelen 585 tot en met 587 van het Wetboek van Strafvordering zijn van toepassing, met dien verstande, dat in de plaats van den griffier het bevoegde plaatselijk hoofd van politie en in de plaats van de griffie en van het gerechtsgebouw diens ambtsgebouw treedt.

Artikel 16.

(1) De strafbeschikking stuit de verjaring van het recht tot strafvordering.

(2) De strafbeschikking kan, totdat zij in kracht van gewijsde is gegaan of, ingeval een rechtsmiddel is ingesteld, totdat de stukken aan de voor de verdere behandeling bevoegde instantie zijn doorgegeven, worden ingetrokken. Artikel 15 is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 17.

(1) De verdachte kan binnen een termijn van twee weken, nadat hem de strafbeschikking is uitgereikt, bij het plaatselijk hoofd van politie, dat deze heeft uitgevaardigd, schriftelijk of door een mondelinge verklaring, waarvan een akte wordt opgemaakt, een gerechtelijke beslissing verzoeken.

(2) Indien de strafbeschikking aan den verdachte niet persoonlijk is uitgereikt en deze aannemelijk maakt, dat hij daarvan eerst op een later tijdstip kennis heeft kunnen krijgen, vangt de termijn op dit tijdstip aan.

Artikel 18.

(1) Indien een gerechtelijke beslissing wordt verzocht, neemt het bevoegde gerecht, binnen welks ambtsgebied de overtreding is begaan, van de zaak kennis.

(2) Het plaatselijk hoofd van politie doet het verzoek, vergezeld van de stukken, onverwijld toekomen aan het Openbaar Ministerie bij het gerecht.

(3) Acht het Openbaar Ministerie de strafbeschikking ongegrond of wil het, overeenkomstig het bepaalde in artikel 167, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering, van vervolging afzien, dan heft het de strafbeschikking op.

Artikel 19.

Artikel 74 van het Wetboek van Strafrecht blijft onverlet. Komt de verdachte de hem bij de schikking gestelde voorwaarde na, dan vervalt de strafbeschikking.

Artikel 20.

(1) Handelt het Openbaar Ministerie niet overeenkomstig het bepaalde bij de artikelen 18, lid 3, of 19, dan maakt het de zaak ter terechtzitting aanhangig.

(2) In de dagvaarding is ter aanduiding van de strafbare handeling een verwijzing naar de strafbeschikking voldoende.

(3) De verdachte kan het verzoek om een gerechtelijke beslissing tot aan het begin van de behandeling ter terechtzitting intrekken.

Artikel 21.

(1) Het gerecht is bij zijn uitspraak niet gebonden aan den inhoud van de strafbeschikking. Het kan hogere straffen opleggen dan die, welke bij de strafbeschikking zijn opgelegd en die, welke in artikel 9, lid 1, of in een beschikking op grond van artikel 9, lid 2, zijn bepaald. Een op grond van de strafbeschikking reeds ten uitvoer gelegde straf brengt het op de door hetzelfde opgelegde straf in mindering.

(2) Acht het gerecht de strafbeschikking ongegrond, dan spreekt het den verdachte vrij.

(3) De betwiste strafbeschikking vervalt, behoudens het bepaalde in lid 1, derden volzin, zoodra de uitspraak in kracht van gewijsde is gegaan.

(4) Tegen de uitspraak staat geen hooger beroep open.

Artikel 22.

(1) Indien een verzoek om een gerechtelijke beslissing niet tijdig wordt ingediend, kan de strafbeschikking ten uitvoer worden gelegd.

(2) Ten aanzien van de toepassing van artikel 68 van het Wetboek van Strafrecht wordt de strafbeschikking beschouwd als een rechterlijke uitspraak. Dit is niet het geval, indien het plaatselijk hoofd van politie niet bevoegd was tot uitvaardiging van de strafbeschikking.

Artikel 23.

(1) Ten aanzien van de vaststelling van rechten en kosten zijn de voorschriften van het Wetboek van Strafvordering en van het Tarief van gerechtskosten in strafzaken van overeenkomstige toepassing.

(2) Artikel 35 van het Wetboek van Strafrecht is van toepassing.

Artikel 24.

(1) De bij strafbeschikking opgelegde hechtenisstraf wordt ten uitvoer gelegd in een der gewone gestichten, waar vrijheidsstraf wordt ondergaan, op grond van een last van het plaatselijk hoofd

van politie. De Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie kan ter ontlasting van deze gestichten andere geschikte inrichtingen in de afzonderlijke gemeenten aanwijzen, waar de door strafbeschikking opgelegde hechtenisstraffen kunnen worden ondergaan.

(2) Geeft de verdachte aan een bevel tot het ondergaan van een hechtenisstraf geen gevolg, dan kan het plaatselijk hoofd van politie zijn aanhouding en overbrenging naar het gesticht bevelen. Alle politie-organen zijn tot uitvoering van dit bevel bevoegd en verplicht.

(3) De Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie regelt de gevallen waarin en de wijze waarop het plaatselijk hoofd van politie een door hem opgelegde geldboete of verbeurdverklaring van voorwerpen ten uitvoer legt.

Artikel 25.

De Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie oefent het recht van gratie uit ten aanzien van de bij strafbeschikking uitgesproken straffen.

AFDEELING III.

Strafbeschikking van de Gevolmachtigden van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied binnen het kader van de Duitse rechterlijke macht.

Artikel 26.

(1) Ter zake van een overtreding in den zin van artikel 9, lid 1, stelt in plaats van het Duitse Landgerecht in het bezette Nederlandsche gebied de Gevolmachtigde van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied de strafvervolgning in. Hij kan hierbij een geldboete van ten hoogste honderdvijftig gulden, hechtenis van ten hoogste twee weken of verbeurdverklaring van voorwerpen opleggen.

(2) De artikelen 9, leden 3 tot en met 5, 11, 12, lid 1, 13, 14, leden 1 tot en met 3 en 5, 15, lid 1, 16, 17, 18, leden 1 en 2, 20, 21, 22 en 24, lid 1, eerste volzin, en lid 2, zijn van overeenkomstige toepassing, met dien verstande, dat in de plaats van het plaatselijk hoofd van politie de Gevolmachtigde, in de plaats van het Openbaar Ministerie de Duitse Procureur-Generaal in het bezette Nederlandsche gebied en in de plaats van het gerecht het Duitse Landgerecht in het bezette Nederlandsche gebied treden. Eveneens is artikel 10, lid 1, der Verordening No. 52/1940 betreffende de Duitse rechterlijke macht voor strafzaken zooals deze luidt ingevolge de Bekendmaking No. 72/1942 ¹⁾, van overeenkomstige toepassing.

(3) Ten aanzien van de vaststelling van rechten en kosten zijn de voorschriften van het Duitse Wetboek van Strafvordering en van het Duitse Tarief van gerechtskosten in strafzaken van overeenkomstige toepassing.

¹⁾ M.R.T. XXXVIII, 184.

AFDEELING IV.

Aan kosten onderworpen politionele waarschuwingen.

Artikel 27.

Ter zake van een overtreding in den zin van artikel 9, lid 1, welke naar aard en gevolgen van geringe beteekenis is te beschouwen, kan de optredende Duitsche of Nederlandsche politie-ambtenaar ter plaatse tegen kwijting een aan kosten onderworpen waarschuwing geven voor het geval de betrokkene zich daaraan uitdrukkelijk onderwerpt en de kosten onmiddellijk voldoet. De kosten mogen een bedrag van vijf gulden niet te boven gaan.

AFDEELING V.

Slotbepalingen.

Artikel 28.

Strafbeschikkingen en aan kosten onderworpen waarschuwingen worden niet gegeven met betrekking tot personen:

- 1) beneden den leeftijd van achttien jaren;
- 2) ten aanzien van wie de Duitsche Krijgsraad dan wel de Bijzondere Rechtbank voor strafzaken voor leden der SS en voor de leden der politie-organisaties met een bijzondere taak bevoegd zijn.¹⁾

Artikel 29.

(1) De ter uitvoering van deze verordening noodzakelijke voorschriften worden uitgevaardigd door den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie, voor zoover noodig in overeenstemming met de Secretarissen-Generaal van andere Departementen van Algemeen Bestuur.

(2) Het in lid 1 bepaalde is niet van toepassing ten aanzien van de uitvoering van Afdeeling III, alsmede van Afdeeling IV, voor zoover betreft het optreden van Duitsche politie-organen.

Artikel 30.

Deze verordening treedt in werking op 1 December 1942.
's-Gravenhage, 18 September 1942.

*De Rijkscommissaris voor het bezette
Nederlandsche gebied,*

SEYSS-INQUART.

¹⁾ M.R.T. XXXVI, 121.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

De Criminaliteit der militairen in 1940

door Mr. P. J. COFFRIE.

Kort geleden verscheen de jaarlijksche publicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek, waarin een statistisch beeld wordt gegeven van stand, beweging en aard der gerechtelijk geconstateerde criminaliteit. De gegevens werden aangevuld met die over het jaar 1940.

Zooals gewoonlijk werd een korte beschouwing gewijd aan de strafzaken door den militairen rechter berecht. In deze bijdrage kan op sommige punten wat dieper worden ingegaan.

Alvorens de criminaliteit der militairen te behandelen, worden hieronder eenige verschijnselen in het licht gesteld ten aanzien van de criminaliteit van personen, aan de rechtsmacht van den gewonen strafrechter onderworpen.

Crimineele Statistiek.

Het aantal onherroepelijke veroordeelingen en veroordeelden wegens misdrijven, bedelarij, landlooperij, overtreding van het souteneursverbod, zonder belastingovertredingen en zonder die van de militairen, bedroeg in de jaren 1931 tot en met 1940 als volgt:

Jaar van veroordeeling	Onherroepelijke veroordeelingen		Onherroepelijk veroordeelden	
	absoluut	per 10000 inw.	absoluut	per 10000 inw.
1931	16995	21,2	15979	20,0
1932	17142	21,1	16169	19,9
1933	18751	22,8	17694	21,5
1934	19960	23,9	18789	22,5
1935	20941	24,8	19680	23,3
1936	22241	26,1	20922	24,6
1937	23444	27,3	22056	25,7
1938	22529	25,9	21309	24,5
1939	21875	24,9	20831	23,7
1940	22923	25,8	21983	24,8

De absolute totaalcijfers betreffende de onherroepelijke veroordeelingen en onherroepelijk veroordeelde personen, die zich in 1938 en 1939 in dalende richting bewogen, zijn in 1940 gestegen. Het aantal veroordeelingen en veroordeelden vermeerderde resp. van 21875 tot 22923 d.i. 1048 hooger en van 20831 tot 21983 d.i. 1152 hooger.

In de statistiek wordt erop gewezen, dat reeds in 1939 de bijzondere omstandigheden eenigermate haar stempel drukten op den loop der gerechtelijk geconstateerde criminaliteit in dien zin, dat enerzijds het onder de wapenen roepen van een groot aantal mannen deze

onder de militaire jurisdictie deed komen, waardoor een aantal niet in de cijfers betreffende de misdadigheid der burgers werd meegeteld en dat anderzijds reeds een aantal veroordeelingen onherroepelijk werd ter zake van feiten, welke rechtstreeks samenhangen met de buitengewone omstandigheden (distributiewet, prijsopdrivings- en hamsterwet, luchtbeschermingswet en de wet van 4 Augustus 1914 betreffende verboden vervoer en nederlage).

In 1940, het jaar, waarin ons land zelf in den oorlog betrokken werd, deden zich dezelfde invloeden gelden. Uit de reeds vroeger gepubliceerde kwartaalcijfers bleek, dat de totaalcijfers der veroordeelingen in het eerste en tweede kwartaal van 1940 daalden. Wat het tweede kwartaal betreft, hebben o.a. stagnatie en vertraging in de berechting tot vermindering geleid. In het derde en vierde kwartaal ving een stijgende beweging der totaalcijfers aan.

Van de in 1940 onherroepelijk geworden veroordeelingen betroffen 18412 strafbare feiten genoemd in het Wetboek van Strafrecht tegen 20642 in 1939.

Uit de specificatie der totaalcijfers van de criminaliteit der burgers naar den aard der strafbare feiten blijkt, dat het aantal onherroepelijke veroordeelingen ter zake van strafbare feiten, genoemd in andere wettelijke bepalingen dan die neergelegd in het Wetboek van Strafrecht vermeerderde van 1233 in 1939 tot 4511 in 1940. Deze vermeerdering werd in hoofdzaak veroorzaakt door de grootere aantallen veroordeelingen wegens overtredingen der distributiewet (1939 322, 1940 1744), prijsopdrivings- en hamsterwet (resp. 189 en 508), wet van 3 Augustus 1914 (43 en 345) en de wet op de bescherming tegen luchtaanvallen (315 en 1641).

Ongunstig waren de cijfers van eenvoudigen en gequalificeerden diefstal en heling. Het absolute cijfer van eenvoudigen diefstal steeg van 4075 tot 4672, gequalificeerden diefstal van 1535 tot 1741, heling van 771 tot 999. De dalende beweging heeft ten aanzien van de genoemde delicten slechts 2 jaar geduurd. De invloed van den oorlogstijd deed zich dus reeds in 1940 gelden ten aanzien van deze voor bijzondere economische omstandigheden zeer gevoelige strafbare feiten.

Voor de economische delicten valscheid in geschrifte, oplichting en verduistering waren de cijfers voor 1940 gunstig. Wat de eerste twee delicten betreft kan de daling worden toegeschreven aan de verminderde werkloosheid, eerst tengevolge van de mobilisatie, later in het jaar door tewerkstelling van arbeidskrachten in het buitenland. De vermeerdering in de laatste jaren werd veroorzaakt door de zogenaamde steundelicten (steunfraude).

Belangrijk verminderde het cijfer van eenvoudige en gequalificeerde mishandeling: 1939 3288, 1940 2599. Ook voor de andere agressieve delicten zijn de cijfers teruggelopen.

Voor het eerst sedert tal van jaren verminderde het aantal onherroepelijke veroordeelingen wegens misdrijven tegen de zeden, nl. van

1683 tot 1174. Het is moeilijk te beoordeelen, in hoeverre deze daling der gerechtelijk geconstateerde criminaliteit een gevolg is van het in werkelijkheid minder plegen van sexueele delicten. Mogelijk bleven in verband met de bijzondere omstandigheden naar verhouding meer delicten onvervolgd.

De cijfers van de zware misdrijven tegen het leven waren gunstig. Wegens moord werden slechts 3 veroordeelingen onherroepelijk; voor doodslag en kinderdoodslag bedroegen de aantallen resp. 18 en 4 tegen 33 en 6 in 1939. Zware mishandeling kwam meer voor dan in het voorafgegane jaar: 95 tegen 87 veroordeelingen.

Voor het veroorzaken van dood door schuld en vooral voor zwaar lichamelijk letsel door schuld daalden de cijfers. Ongetwijfeld is deze vermindering een gevolg van de belangrijke beperking van het verkeer met motorrijtuigen in 1940.

Blijkens de reeds bekende voorloopige cijfers van 1941, aan de hand waarvan de zoogenaamde indexcijfers werden berekend en gepubliceerd, steeg in genoemd jaar de gerechtelijk geconstateerde criminaliteit.

De indexcijfers van de veroordeelingen van alle misdrijven te zamen bedroegen in de vier kwartalen van 1941 resp. 151, 234, 293 en 245 tegen resp. 93, 86, 128 en 136 in 1940 (gemiddelde van de jaren 1911—1913 = 100). Voor alle kwartalen van 1941 zijn de cijfers dus aanmerkelijk hooger dan die van het voorafgegane jaar. In de statistiek wordt hieromtrent het volgende opgemerkt: 1°. stagnatie in de afdoening der strafzaken droeg er toe bij, dat het verhoudingscijfer der onherroepelijke veroordeelingen van het tweede kwartaal van 1940 bijzonder laag was, terwijl verder ten aanzien van de eerste twee kwartalen van invloed is geweest het feit, dat een groot aantal mannen door de mobilisatie onttrokken was aan de jurisdictie van den burgerlijken strafrechter; 2°. in 1941 werd een bijzonder groot aantal strafbare feiten berecht, welke rechtstreeks verband houden met de bijzondere omstandigheden. Als zoodanig zijn beschouwd de overtredingen van de distributiewet, de prijsopdrivings- en hamsterwet, luchtbeschermingswet, verboden vervoer en nederlage (wet van 4 Augustus 1914), bodemproductiewet, landbouwerisiswet en voedselvoorzieningsbesluit.

Bij niet meetellen der delicten, welke samenhangen met de bijzondere omstandigheden, bedragen de cijfers voor de vier kwartalen van 1941 resp. 93, 124, 141 en 129 en voor het geheele jaar 122 (1940 resp. 83, 77, 108, 99 en 91).

Naast de onherroepelijke veroordeelingen terzake van genoemde bijzondere delicten namen in 1941 sterk toe de economische misdrijven (d.z. niet de strafbare feiten door den economischen rechter berecht, doch diefstal, verduistering, oplichting, heling e.d.).

De absolute cijfers en de percentages betreffende de vrijheidsstraffen gevangenis en hechtenis zijn in 1940 vrij sterk verminderd:

gevangenisstraf 1939 9589, 1940 8581, per 100 straffen resp. 42,3 en 36,0; hechtenis 721 en 534 of 3,2 en 2,2 pct.

Reeds ten aanzien van de cijfers van 1939 werd opgemerkt, dat de verminderde toepassing van vrijheidsstraf en de vermeerdering van geldboete veroorzaakt werden doordat een groot aantal veroordeelingen werd uitgesproken wegens overtredingen van de luchtbeschermingswet, distributiewet en prijsopdrivings- en hamsterwet ter zake van welke delicten in de meeste gevallen geldboete werd opgelegd. Dezelfde invloed deed zich ook in 1940 gelden. Te zamen werden terzake van delicten betreffende genoemde wetten 171 maal gevangenisstraf en 3647 maal geldboete opgelegd. Het totaal aantal gevallen van oplegging van geldboete bedroeg 12609.

Wederom verminderde het aantal gevallen, waarin met toepassing van art. 37a, laatste lid, W. v. Str. veroordeelde psychopaten ter beschikking van de Regeering werden gesteld, nl. van 94 tot 75. Evenals in het voorafgegane jaar werd een derde gedeelte der terbeschikkingstellingen voorwaardelijk opgelegd. In alle 75 gevallen werd de terbeschikkingstelling toegepast naast gevangenisstraf, vooral met een duur van 2 maanden tot beneden 1 jaar (46).

De toepassing van voorwaardelijke veroordeeling ten aanzien van de geheele straf verminderde in de laatste jaren. Allengs kwam het aantal per 100 veroordeelingen, waarbij voorwaardelijke oplegging der straf wettelijk mogelijk was, van 17,1 in 1937 op 12,8 in 1940. In laatstgenoemd jaar daalde vooral het relatieve cijfer ten aanzien van gevangenisstraf van 1 maand tot 1 jaar: 1939, 37,6 pct, 1940 34,4 pct.

Het aantal gevallen, waarin een gedeeltelijk onvoorwaardelijke, gedeeltelijk voorwaardelijke straf werd opgelegd of een combinatie van onvoorwaardelijke geldboete met voorwaardelijke vrijheidsstraf is in de jaren 1932 t/m 1940 gestegen van 739 tot 2470; in procenten van het aantal veroordeelingen, waarbij oplegging van deze straffen mogelijk was, in 1936 t/m 1940 resp. 11,1, 12,4, 12,7, 14,5 en 13,6.

De afloop van gevallen van voorwaardelijke veroordeeling was in 1940 zeer gunstig. In 93,1 pct. van de in dat jaar beëindigde gevallen, verliep de proeftijd zonder dat tot tenuitvoerlegging der straf moest besloten worden.

Kantongerechtscriminaliteit. Het totaalcijfer van schuldigverklaringen + gevallen van voorkoming der vervolging verminderde in 1940. Uitsluitend daalde het aantal schuldigverklaringen: 1940 171324 tegen 205799 in 1939, d.i. in eerstgenoemd jaar 34475 minder. Daarentegen vermeerderde het aantal gevallen van voorkoming der vervolging van 315376 tot 347841, d.i. 32465 hooger.

Het hoogste totaalcijfer gaf de rubriek Motor- en Rijwielwet, ofschoon sedert 1938 een belangrijke daling wordt opgemerkt: 1938 310680, 1940 252151. Het aantal gevallen van voorkoming steekt ver uit boven dat van het aantal schuldigverklaringen: resp. 182310 en 69841.

Het meest opvallende verschil tusschen de cijfers van 1939 en 1940 treft men aan bij de rubriek „andere wetten enz.". Het aantal schuldigverklaringen + voorkomingen der vervolging bedroeg in 1940 116567 tegen 28569 in 1939; in eerstgenoemd jaar dus 87998 meer of ruim 4 maal zoo hoog. Deze enorme stijging is veroorzaakt door het groote aantal overtredingen ter zake van nieuwe bepalingen, neergelegd in verordeningen van den Rijkscommissaris en de Secretarissen-Generaal. Het aantal desbetreffende schuldigverklaringen en voorkomingen bedroeg 87713, dus ongeveer evenveel als de stijging van het totaalcijfer der rubriek „andere wetten" (87998).

Het cijfer van schuldigverklaringen en voorkomingen der vervolging ter zake van openbare dronkenschap bleef gunstig (1939 10930, 1940 10557).

Zooals bekend vonden in 1940 in verband met de bijzondere gebeurtenissen verschillende ingrijpende wijzigingen in de organisatie van de militaire rechtspraak plaats. Na eenige veranderingen betreffende de militaire arrondissementen werden deze ten slotte bij Besluit van den Secretaris-Generaal van 19 Maart 1941 (Verordeningenblad 1941, Stuk 11 nr. 56) ¹⁾ opgeheven en werd bepaald, dat de aanhangige strafzaken werden overgebracht naar den gewonen strafrechter met terugwerkende kracht tot 20 October 1940. Als bevoegde rechterlijke instanties werden aangewezen: gerechtshof en arr.-rechtbank te 's-Gravenhage en de kantongerechten te 's-Hertogenbosch, Arnhem, 's-Gravenhage, Amsterdam en Leeuwarden.

Ten aanzien van de cijfers over 1940 zij medegedeeld, dat niet alleen de veroordeelingen in dat jaar onherroepelijk geworden, zijn vermeld, doch ook zijn meegeteld de eerst in 1941 en 1942 berechte zaken, waarin een veroordeeling werd uitgesproken grootendeels ter zake van strafbare feiten in 1940 gepleegd.

In 1941 is een groot aantal van de hier te lande aanhangige militaire strafzaken geseponeerd. Hieromtrent zijn geen nadere gegevens beschikbaar. De aantallen der veroordeelingen betreffende 1940 zouden dus aanmerkelijk hooger zijn, als op minder ruime schaal tot seponeren besloten was.

Telkaarten betreffende veroordeelingen uitgesproken door het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia en den Zeekrijgsraad te Soerabaja werden niet ontvangen.

De aantallen onherroepelijke veroordeelingen van militairen en van veroordeelde militairen wegens misdrijven in burgerlijke strafwetten genoemd, de zoogenaamde commune delicten, zijn in het volgende overzicht vermeld over de jaren 1931 tot en met 1940.

---

¹⁾ M.R.T. XXXVI, blz. 388.

Jaar	Veroordeelingen	Veroordeelden
1931	151	144
1932	174	162
1933	152	137
1934	224	185
1935	172	160
1936	221	201
1937	204	185
1938	253	235
1939	389	362
1940	797	767

De cijfers van 1939 en 1940 zijn niet hoog, gezien het feit, dat gedurende verscheidene maanden leger en vloot op oorlogsterkte waren.

Uit de specificatie van de veroordeelde militairen naar den aard der gepleegde commune delicten blijkt, dat vijf van de zeven in onderstaand overzicht vermelde delicten belangrijk hogere cijfers geven. Wegens economische misdrijven (diefstal enz.) werden 469 militairen onherroepelijk veroordeeld tegen 228 in 1939; in 1940 dus 241 meer.

107 militairen werden veroordeeld wegens overtreding der Distributiewet.

Aard der strafbare feiten	Totaal aantal individuen					
	Jaar van veroordeeling					
	1913	1936	1937	1938	1939	1940
Misdrijven tegen het openbaar gezag (Titel VIII Swb.)	28	8	6	9	10	18
Misdrijven tegen de zeden (Titel XIV Swb.)	¹⁾ 6	15	11	23	35	56
Misdrijven tegen lijf en leven (Titels XIX, XX, XXI Swb.)	²⁾ 50	³⁾ 31	⁵⁾ 24	⁵⁾ 36	⁶⁾ 51	⁴⁾ 88
Economische delicten (Titels XII, XXII t/m XXVI, XXX Swb.)	83	132	125	145	228	469
Vernieling (Titel XXVII Swb.)	7	5	4	10	6	9
Artt. 229 en 231 Swb.	—	1	—	2	2	2
Artt. 278, 279, 281 t/m 285 Swb.	—	3	3	1	5	2

¹⁾ Hieronder 2 dierenmishandeling.

²⁾ Hieronder 1 doodslag.

³⁾ Hieronder 2 veroorzaken van dood door schuld.

⁴⁾ Hieronder 1 moord, 1 doodslag en 14 veroorzaken van dood door schuld.

⁵⁾ Hieronder 3 veroorzaken van dood door schuld.

⁶⁾ Hieronder 7 dood door schuld.

Wegens diefstal werden 343 militairen, waarvan 65 wegens gequalificeerden diefstal (1939 resp. 174 en 27), verduistering 71

(1939 23), oplichting 11, opzettelijke heling 33, schuldheling 1, valsheid in geschrifte 10.

Van de 88 militairen in het overzichtje onder de misdrijven tegen lijf en leven vermeld, werden er 25 veroordeeld wegens eenvoudige mishandeling, 3 wegens gequalificeerde mishandeling, 1 moord, 1 doodslag, 14 veroorzaken van dood door schuld en 44 veroorzaken van zwaar lichamelijk letsel door schuld.

Ten aanzien van 657 veroordeelde militairen werd opgave gedaan betreffende recidive. Van hen waren 198 reeds vroeger veroordeeld of 30,1 pct. van het totaal aantal.

De totaalcijfers betreffende de misdrijven, welke uitsluitend door militairen gepleegd konden worden en uitsluitend door den militairen rechter werden berecht, waren als volgt:

Jaar	Veroordeelingen	Veroordeelden
1931	382	366
1932	345	311
1933	554	529
1934	480	464
1935	353	329
1936	361	334
1937	347	316
1938	476	440
1939	1047	1002
1940	1311	1272

In vergelijking met de beweging der cijfers van de commune delicten wordt wat de militaire delicten betreft een sterkere stijging opgemerkt in 1939 en een minder sterke in 1940.

Het aantal recidivisten onder de veroordeelden wegens militaire misdrijven bedroeg 287 of 22,6 pct. van het totaal aantal (1939 22,8 pct.).

Hieronder volgt een opgave van de strafbare feiten ter zake van welke in de jaren 1937 tot en met 1940 militairen veroordeeld werden (aantallen veroordeelde individuen):

	1937	1938	1939	1940
Opzettelijk een geheim bericht bekend maken (art. 82)	—	—	—	2
Opzettelijk in tijd van oorlog de onder zijn bevelen staande versterkte of bezette plaats of post buiten noodzaak eïgen-dunkelijk ontruimen of verlaten (art. 84, sub 2°)	—	—	—	2

	1937	1938	1939	1940
Als militair zich opzettelijk ter sluik tijde- lijk of voorgoed aan de vervulling van een bepaalde soort van dienstverplicht- tingen onttrekken in tijd van oorlog (art. 131, lid 1 en 2)	—	—	—	1
Opzettelijk aan de overheid een onjuiste ambtelijke mededeeling doen (art. 132)	2	—	1	7
Als militair door misbruik van gezag iemand dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden (art. 137)	—	—	—	2
Als meerdere een mindere overhalen iets te doen, waaruit eenig nadeel kan ontstaan (art. 138)	—	—	2	2
Als militair een stuk of aangelegenheid onthouden aan de kennismening van den bevoegden meerdere (art. 139)	2	—	3	—
Als militair in dienst opzettelijk een min- dere slaan of stompen (art. 142)	—	2	—	2
Als militair opzettelijk toelaten, dat een mindere een misdrijf pleegt (art. 143)	—	1	8	4
Opruijing (art. 146)	—	1	5	8
Ondermijning van de tucht onder de krijgs- macht (art. 147, lid 1 en 2)	1	—	2	5
Een regimentsvaandel, een lid v.h. Konink- lijk Huis opzettelijk beschimpen (art. 147, lid 3)	—	—	1	1
Opzettelijk niet voldoen aan een wettige oproep voor den werkelijken dienst (art. 150, lid 1)	4	2	5	1
Idem in tijd van oorlog (art. 150, lid 1 en 2)	—	—	—	12
Idem door schuld (art. 150 lid 3)	58	41	43	17
Idem in tijd van oorlog door schuld (art. 150, lid 2 en 3)	—	—	—	11
Diefstal bij inkwartiering (art. 151)	—	—	10	27
Diefstal door een militair gepleegd op een onder zijn bijzondere bewaking gestelde plaats (art. 152)	5	2	11	8
Plundering in tijd van oorlog (art. 153, lid 1)	—	—	—	26
Idem gepleegd door twee of meer personen (art. 153, lid 2)	—	—	—	3
Heling door een militair (art. 157, lid 1)	—	—	—	1
Schuldheling door een militair (art. 158, lid 1)	—	—	—	1
Wederrechtelijk en opz. een dier, dat t.b.v. de krijgsmacht wordt gebezigd, dooden, beschadigen enz. (art. 159)	1	—	—	—

	1937	1938	1939	1940
Als militair tot een op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behorende, opzettelijk en wederrechtelijk eenige oorlogsbehoefte onbruikbaar maken (art. 160)	—	—	—	2

Betrekkelijk veel militairen werden onherroepelijk veroordeeld ter zake van opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid (1940 275), opzettelijke ongehoorzaamheid (211), als schildwacht eigendunkelijk zijn post verlaten (298), en als bevelhebber van of als militair behorende tot een wacht of patrouille zijn post verlaten (117).

Van de 1272 strafbare feiten, waarop de 1272 onherroepelijke veroordeelingen betrekking hadden, werden er 51 gepleegd tijdens de oorlogsdagen (10 t/m 14 Mei 1940).

In de twee volgende staatjes zijn vermelde de straffen door den militairen rechter opgelegd.

Allereerst de straffen in de jaren 1936 tot en met 1940 opgelegd aan de veroordeelden wegens commune misdrijven.

Straffen opgelegd aan de veroordeelden wegens *commune misdrijven* 1936—1940.

Jaar	Hoofdstraffen						Bijkomende straffen						
	Levenslange gevangenisstraf	Tijdelijke gevangenisstraf	Hechtenis	Tuchtschool	Geldboete	Berisping	Ontslag uit den militairen dienst		Ontzegging voor een bepaalden tijd van het recht om bij de gewapende macht te dienen.	Degradatie (Verlaging)	Ontzetting van bepaalde rechten	Verbeurdverklaring van voorwerpen	Vernietiging of onbruikbaarmaking van voorwerpen
							met ontzetting	zonder ontzetting					
1936	—	¹⁾ 158	6	—	²⁾ 59	—	—	20	—	6	1	—	—
1937	—	³⁾ 148	5	—	⁴⁾ 51	—	4	13	—	3	1	—	—
1938	—	⁵⁾ 192	—	—	⁶⁾ 62	—	6	26	—	11	—	—	—
1939	—	⁷⁾ 292	12	—	⁸⁾ 86	—	5	21	—	17	6	—	—
1940	—	⁹⁾ 464	28	—	¹⁰⁾ 309	—	2	15	—	23	13	1	—

¹⁾ In 1 geval werden bij hetzelfde vonnis 3 hoofdstraffen opgelegd (1 gev. straf en 2 geldboeten). ²⁾ Hiervan tevens voorw. veroordeeld: 1 tot 1 maand en 2 tot beneden 1 maand gev. straf, alle met 1 jaar proeftijd. ³⁾ Hiervan 2 gedeeltelijk voorw. met bijzondere voorwaarden en opdracht a/e instelling, waarvan 1 met 3 en 1 met 2 jaar proeftijd. ⁴⁾ Hieronder 4 tevens voorw. tot gev. straf, waarvan 1 tot 1 maand, 3 jaar proeftijd en bijz. voorwaarden, 3 beneden 1 maand, waarvan 1 met 3 en 2 met 2 jaar proeftijd, 1 tevens tot 14 dagen hechtenisstraf met 1 jaar proeftijd. In 8 gevallen werd art. 24 toegepast. ⁵⁾ Hiervan 4 gedeeltelijk voorw. met 3 jaar proeftijd, bijzondere voorwaarden en opdracht a/e instelling. ⁶⁾ Hiervan 16 krachtens art. 24; in 1 geval werden bij hetzelfde vonnis 2 hoofdstraffen opgelegd en in 1 geval werd tevens voorw. veroordeeld tot 14 dagen hechtenis met 1 jaar proeftijd. ⁷⁾ Hiervan 2 gedeeltelijk voorw. met 3 jaar proeftijd, bijzondere voorwaarden en opdracht aan een instelling. ⁸⁾ Hiervan 10 krachtens art. 24; in 1 geval werd tevens voorw. veroordeeld tot 6 weken hechtenisstraf met 1 jaar proeftijd. ⁹⁾ Hiervan 7 gedeeltelijk voorw. ¹⁰⁾ Hiervan

Ofschoon het aantal opgelegde gevangenisstraffen ter zake van de commune misdrijven in 1940 belangrijk hooger was, is toch naar verhouding de mate van toepassing van gevangenisstraf gedaald. Van het totaal aantal opgelegde hoofdstraffen vormden de gevangenisstraffen in 1940 57,9 % tegen resp. 70,9, 72,5, 75,6 en 74,5 % in de jaren 1936 t/m 1939.

De duur der opgelegde gevangenisstraffen was voor 1940: 155 beneden 1 maand, 116 1 maand tot beneden 2 maanden, 177 2 maanden tot beneden 1 jaar, 13 1 jaar, 1 2 jaar en 6 mnd., 1 3 jaar (moord) en 1 10 jaar (zware mishandeling met doodelijk gevolg).

Wegens militaire misdrijven werden in de jaren 1936 tot en met 1940 de volgende straffen opgelegd.

Straffen, opgelegd aan de veroordeelden wegens *militaire misdrijven* 1936—1940.

Jaar	Hoofdstraffen							Bijkomende straffen					
	Doodstraf	Levenslange gevangenisstraf	Tijdelijke gevangenisstraf	Militaire detentie	Tuchtschool	Geldboete	Berisping	Ontslag uit den militairen dienst		Ontzegging voor een bepaalden tijd van het recht om bij de gew. macht of als militair te employeerde te dienen.	Verlaging	Plaatsing in eene strafklasse	Ontzetting van bepaalde rechten
								met ontzetting	zonder ontzetting				
								van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen					
1936	—	—	1)307	1	—	5)54	—	—	33	—	3	1	—
1937	—	—	2)291	—	—	6)57	—	—	34	—	10	—	—
1938	—	—	436	3	—	5)37	—	—	25	—	6	—	—
1939	—	—	3)780	235	—	7)33	—	2	29	—	29	—	—
1940	—	—	4)454	811	—	8)51	—	11	11	—	28	6	—

49 krachtens art. 24; 36 tevens voorw. veroordeeld tot gevangenisstraf, waarvan 1 tot 8 en 1 tot 6 maanden met 2 jaar proeftijd; 2 tot 4 maanden met 2 jaar proeftijd, waarvan 1 met bijzondere voorwaarden en opdracht aan een instelling; 2 tot 3 maanden met 1 jaar proeftijd, 8 tot 2 maanden, waarvan 4 met 2 jaar proeftijd, waaronder 1 met bijzondere voorwaarden; 4 met 1 jaar proeftijd, waaronder 1 met opdracht aan een instelling, 19 tot 1—2 maanden waarvan 7 met 3, 2 met 2 en 10 met 1 jaar proeftijd; 3 tot 14 dagen, waarvan 1 met 2 en 2 met 1 jaar proeftijd.

1) In 1 geval werden bij hetzelfde vonnis 2 hoofdstraffen opgelegd (gev. straf en geldboete).

2) Hiervan 1 gedeeltelijk voorw. met 2 jaar proeftijd en opdracht aan een instelling.

3) Hiervan 1 gedeeltelijk voorw. met 3 jaar proeftijd, bijz. voorwaarden en opdracht aan een instelling; in 1 geval werden bij hetzelfde vonnis 2 hoofdstraffen opgelegd (gev. straf en geldboete).

4) Hiervan 2 gedeeltel. voorw. resp. met 3 en 2 jaar proeftijd. In 4 gevallen werden bij hetzelfde vonnis 2 hoofdstraffen opgelegd, waaronder 2 gev. straf en geldboete.

5) Alle krachtens art. 24.

6) Alle krachtens art. 24. In 1 geval werden bij hetzelfde vonnis 2 hoofdstraffen opgelegd.

7) Hiervan 32 krachtens art. 24.

8) Hieronder 39 krachtens art. 24; in 12 gevallen werd onvoorw. geldboete in combinatie met voorw. gevangenisstraf opgelegd.

Een overzicht van de toepassing van voorwaardelijke veroordeeling geeft het volgende staatje:

Jaar	Toepassing van voorwaardelijke veroordeeling bij gevangenisstraffen ter zake van			
	Commune delicten		Militaire delicten	
	absoluut	% ¹⁾	absoluut	% ¹⁾
1936	33	21,2	48	15,6
1937	38	26,2	73	25,1
1938	52	27,1	101	23,2
1939	51	17,8	119	15,6
1940	108	23,7	57	13,4

¹⁾ Percentages, welke de voorwaardelijk opgelegde straffen vormden van het totaal der opgelegde, voor voorw. veroordeeling in aanmerking komende gevangenisstraffen.

In de jaren 1937 en 1939 liep de mate van toepassing van voorwaardelijke veroordeeling ten aanzien van commune en militaire delicten niet veel uiteen. Voor 1940 is het verschil der verhoudingscijfers groot, doordat de toepassing van voorw. veroordeeling bij de commune delicten toenam en bij de militaire delicten verminderde.

Wegens commune misdrijven werd in 1940 11 maal voorwaardelijke hechtenis opgelegd en wegens militaire misdrijven 178 maal militaire detentie voorwaardelijk.

Het aantal gevallen van voorwaardelijke veroordeeling, waarin de proeftijd eindigde, bedroeg in 1940 241 (240 misdrijven en 1 overtreding). In 5 gevallen (misdrijven) eindigde de proeftijd, doordat tot tenuitvoerlegging van de voorwaardelijk opgelegde straf moest worden overgegaan.

Jaar	Totaal aantal gevallen, waarin de proeftijd eindigde	Gevalen, waarin de proeftijd verstreek, zonder dat de voorw. opgelegde straf werd ten uit- voer gelegd		Gevalen, waarin later last werd gegeven tot tenuitvoer- legging van de voorwaardelijk opgelegde straf	
		absoluut	in % v.h. totaal	absoluut	in % v.h. totaal
1936	83	76	91,6	7	8,4
1937	91	88	96,7	3	3,3
1938	103	103	100	—	—
1939	91	88	96,7	3	3,3
1940	241	236	97,9	5	2,1

Cijfers betreffende de berechting van overtredingen door den militair-rechter over 1940 werden niet verstrekt.

Justitiele Statistiek.

Tengevolge van de verschillende ingrijpende wijzigingen, welke in verband met de bijzondere gebeurtenissen in de organisatie van de militaire rechtspraak plaats vonden, werden betreffende den omvang der werkzaamheden van de militair-rechterlijke colleges over het jaar 1940 volledige gegevens niet verkregen.

Omtrent de eindbeslissingen van het Hoog Militair Gerechtshof in Nederland inzake beklag over krijgstuhtelijke straffen geeft het volgende staatje eenige cijfers.

Jaar	Aantal behandelde klachtzaken	De klacht werd bevonden :				Straffen en strafredenen				
		Gegrond	Gedeeltelijk gegrond	Ongegrond	Niet ontvankelijk	Straf- en strafredenen gehandhaafd	Straf gewijzigd	Strafreden gewijzigd	Straf en strafredenen gewijzigd	Straf en strafredenen nietig verkl.
1939	33	9	15	9	—	7	5	6	6	9
1940	47	5	12	28	2	29	2	2	9	5

In de justitiele statistiek worden jaarlijks tal van gegevens betreffende de administratieve rechtspraak gepubliceerd. Een onderdeel daarvan vormt de rechtspraak in ambtenarenzaken.

De Centrale Raad van Beroep te Utrecht oordeelt in eersten en eenigen aanleg: *a.* over besluiten in administratief beroep genomen; *b.* over besluiten door administratieve organen genomen, nadat krachtens algemeen verbindende regels optredende commissiën in de zaak een advies of uitspraak hebben gegeven (art. 3, sub 2, Ambtenarenwet).

De Centrale Raad van Beroep is ook belast met rechtspraak in ambtenarenzaken in hooger beroep (art. 3, 1) t.a.v. in eersten aanleg door Ambtenarengerechten gewezen vonnissen.

Onderstaand staatje geeft cijfers betreffende rechtspraak in militaire ambtenarenzaken van den Centralen Raad van Beroep in 1936 t/m 1940, zoowel in eersten en eenigen aanleg als in hooger beroep.

Jaren	CENTRALE RAAD VAN BEROEP; MILITAIRE AMTENARENZAKEN										
	Beroepen op 1 Jan. aanhangig	Beroepen gedurende het jaar ingesteld door		Afgedane beroepen							Beroepen op 31 Dec. onafgedaan
		den militair (nagel. betr. of recitver. krijgende)	den Minister van Defensie	Totaal aantal	bij beschikking niet-ontvankelijk of ongegrond verklaard	bij uitspraak					
						niet-ontvankelijk of onbevoegd- of verklaring	ongegrondd verklaring	nietigverklaring van aangevallen besluiten	geheel of gedeel. nietigverklaring uitspraak ambtenarengerecht	bevestiging uitspraak ambtenarengerecht	
1936	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1937	1	2	—	3	1	—	1	1	—	—	—
1938	—	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—
1939	—	5	—	4	1	—	2	1	—	—	1
1940	1	3	—	4	1	—	2	1	—	—	—

a. Rechtspraak in eersten en eenigen aanleg.

1936	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1937	1	2	—	3	1	—	1	1	—	—	—
1938	—	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—
1939	—	5	—	4	1	—	2	1	—	—	1
1940	1	3	—	4	1	—	2	1	—	—	—

b. Rechtspraak in hooger beroep.

1936	1	1	1	3	—	1	—	—	1	1	—
1937	—	2	2	4	—	—	—	—	—	4	—
1938	—	14	—	13	1	—	—	—	—	12	1
1939	1	6	—	4	—	—	—	—	—	4	3
1940	3	2	—	5	2	—	—	—	—	3	—

Het aantal hooger beroepen betreffende militaire ambtenarenzaken was in 1940 zeer gering: 2. De 5 uitspraken in hooger beroep brachten geen wijziging in de beslissingen der ambtenarengerechten.

Voorzover niet de Centrale Raad van Beroep in eersten aanleg in ambtenarenzaken rechtspreekt, zijn met de rechtspraak in eersten aanleg belast de Ambtenarengerechten. T.a.v. de beroepen ingesteld ter zake van militaire ambtenarenzaken, oordeelt in eersten aanleg steeds het ambtenarengerecht, tot welks rechtsgebied de gemeente s-Gravenhage behoort.

Jaren	AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE; militaire ambtenarenzaken.								
	Beroepen op 1 Jan. aanhangig	Beroepen gedurende het jaar ingesteld	Door intrekking vervallen	Afgedane beroepen					Beroepen op 31 Dec. onafgedaan
				Totaal aantal	bij beschikking beroep niet-ontvankelijk of ongegrond verklaard	bij uitspraak			
						niet-ontvankelijk- of onberogd-verklaring	ongeground-verklaring	nietigverklaring van aangevallen besluiten, enz.	
1936	1	14	1	10	4	4	1	1	4
1937	4	16	—	13	4	—	7	2	7
1938	7	22	1	26	2	—	24	—	2
1939	2	17	4	11	1	3	7	—	4
1940	4	17	—	21	4	2	11	4	—

De Zwitserse militaire verzekering.

„Die gesetzliche Ordnung der staatlichen Verpflichtung, den Schaden aus militärdienstlich entstandener Krankheit zu decken, bezeichnet das schweizerische Gesetz als Militärversicherung, das deutsche als Militärversorgung.” Dit zijn de woorden, waarmee H. Kistler het uitvoerige praeadvies aanvangt, dat hij dit jaar over het onderwerp „Rechtsfragen aus dem Gebiete der Militärversicherung” heeft uitgebracht aan den Schweizerischen Juristenverein. Zoowel zijn verhandeling als die van zijn mede-praeadviseur, M. Roulet¹⁾, bieden tal van gegevens over dit Zwitserse verzekeringsinstituut in opzet en practijk.

Men moet dit instituut beschouwen als een onderdeel van de Zwitserse sociale verzekering. En daarbij doet zich de eigenaardigheid voor, dat het tegelijkertijd ongeval- en ziekteverzekering is. Natuurlijk is er een groei noodig geweest om tot den huidige toestand te geraken; thans wordt een herziening der desbetreffende wetgeving zeer gewenscht geoordeeld. Roulet zegt in zijn conclusies, dat hij geschetst heeft „l'évolution de la législation en matière d'assurance militaire qui de simple disposition d'assistance pour indemniser les blessés de guerre, tend à devenir peu à peu une vraie loi de responsabilité civile de la Confédération vis-à-vis des militaires ayant subi un dommage du fait du service.”

Of het wel juist is, zooals de geciteerde woorden van Kistler doen denken, dat het verschil tusschen Militärversicherung en Militärversorgung slechts een kwestie van terminologie zou zijn, gaat men

¹⁾ Beide praeadviezen zijn verschenen als bijlagen van het Zeitschrift für schweizerisches Recht, jaargang 1942.

eenigszins betwijfelen, wanneer men uit de praeadviezen kennis neemt van het groote aantal vragen, dat het instituut in Zwitserland in de praktijk heeft doen rijzen. Verscheidene dier vragen toch zijn voor ons goede bekenden uit ons recht der sociale verzekering. Welke ziekten vallen onder de verzekering? Hoe staat het met het vereischte causale verband en met den bewijslast? Welke beteekenis moet aan eigen schuld van den verzekerde worden toegekend? Welke regresaanspraken bezit de verzekeraar? Van belang zijn ook de drie met elkaar samenhangende onderwerpen: het treffen van een dading met de(n) gerechtigde(n) op de uitkeering (deze „Abfindungen” zijn in Zwitserland gedurende korten tijd veel voorgekomen), het afkopen van periodieke uitkeeringen door een uitkeering ineens, het herzien van vastgestelde uitkeeringen. Ik vermeld nog — uit het vele, dat de praeadviseurs bieden — dat de uitkeeringen niet vatbaar zijn voor cessie, inpandgeving en beslag, en dat zij buiten faillissement vallen. Maar ik ga ten aanzien van al deze punten niet in détails treden. Echter is het niet te ontkennen, dat ook bij een niet-verzekeringsrechtelijke, maar zuiver departementaal-administratieve behandeling van de betreffende aangelegenheden overeenkomstige vragen beantwoording zullen behoeven. Edoch, drukt de figuur der verzekering er geen eigen stempel op? En dreigde bij ons niet, afgemeten naar de in het algemeen aan te treffen belangstelling, de pensionneering van niet-beroepsmilitairen het tegendeel te worden van een troetelkindje van wetgeving en administratie? Hoe dit ook zij, bij lezing der praeadviezen krijgt men wel een indruk van de grondigheid, waarmede deze materie in Zwitserland wordt behandeld.

Verder maken de schrijvers het duidelijk, dat het springlevend recht is, dat zij bespreken. Zij roeren ook tal van kwesties aan, die bij ons in administratieve voorschriften haar regeling hadden gevonden. Dat zijn niet alleen vragen, waarvan men ten onzent buiten den beperkten kring van den militair-geneeskundigen dienst en van de militaire administratie slechts zelden kennis nam, maar ook onderwerpen, die naar buiten meer van zich hebben doen spreken, zooals de geneeskundige verzorging gedurende bewegingsvrijheid of verlof en het deelnemen aan wedstrijden²⁾. Voor wat het laatste onderwerp betreft, schijnt er in Zwitserland tusschen de militaire verzekering en de militaire commandanten een verschil in opvatting te bestaan, dat ook wij ons levendig kunnen indenken! En uiteraard vroegen ook de grenzen van wat militaire dienst is, om behandeling.

Ik eindig met op te merken, dat het woord „verzekering” wel mag aanlokken, maar niet mag afschrikken, om kennis te nemen van deze beide overzichtelijke studies, die een terrein belichten, dat om tal van redenen de aandacht waard is.

's-Gravenhage, September 1942.

P. J. A. CLAVAREAU.

²⁾ Over dit laatste punt handelde ons R.I.D.K.L., Deel A, art. 3 lid 5 met bijlage K.

RECHTSPRAAK.

Strafzaken van militairen aard.

HOOGE RAAD

(Strafkamer), 16 Februari 1942.

(Mrs. Taverne, de Menthon Bake, Servatius, van der Flier, de Visser.)

GELDT ART. 359 SV. VOOR HET HOF, IN HOOGER BEROEP
UITSpraak DOENDE IN ZAAK DOOR KRIJGSRAAD BEHANDELD?

Al behoefde de Krijgsraad, vonnis wijzende, de redengevende feiten en omstandigheden, waarop de beslissing steunt, dat het feit door req. is begaan, niet in zijn vonnis als zoodanig aan te wijzen, desniettemin geldt de verplichting hiertoe wel voor het Hof, dat in hooger beroep van het vonnis uitspraak heeft te doen, zoodat het Hof het vonnis van den Krijgsraad niet zonder meer had mogen bevestigen.

(Sv. art. 359.)

Op het beroep van M. H., destijds dienende als g.d.s. bij 1-54 R. I., thans van beroep bakker, wonende te Haarlem, requirant van cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof te 's-Gravenhage, kamer belast met de behandeling van strafzaken van militairen aard, van den 25 Oct. 1941, houdende in hooger beroep bevestiging van een vonnis van den Krijgsraad voor de Landmacht te Utrecht van 4 Sept. 1940, waarbij requirant ter zake van „diefstal” met aanhaling van de artt. 310, 27 Sr., artt. 1, 60 en 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht, is veroordeeld tot eene gevangenisstraf van zes maanden met bepaling, dat de tijd door hem vóór de tenuitvoerlegging van dit vonnis in voorloopig arrest doorgebracht bij de uitvoering van de opgelegde straf van 28 Mei 1940 tot 17 Juli 1940 in mindering zal worden gebracht.

De Hooge Raad, enz.;

Gehoord het verslag van den Raadsheer de Visser;

Gelet op het middel van cassatie, namens den requirant voorgesteld bij schriftuur, luidende:

„S., althans v. t. van de artt. 338 en 359 Sv.;"

O. dat bij het bevestigde vonnis — met qualificatie en strafoplegging als voormeld — bewezen is verklaard, dat hij in de maand Mei 1940 te Haarlem met het oogmerk van wederrechtelijke toe-eigening heeft weggenomen een motorrijwiel, toebehoorende aan een ander dan aan hem, beklaagde;

O. ten aanzien van het tweede onderdeel van het middel en ambts-halve, dat de grief er tegen opkomt, dat de Krijgsraad niet overeenkomstig art. 359 Sv. de beslissing, dat het feit door requirant is

begaan, heeft doen steunen op daartoe redengevende feiten en omstandigheden;

O. dat, al behoefde de Krijgsraad, vonnis wijzende, de redengevende feiten en omstandigheden, waarop de beslissing steunt, dat het feit door requirant is begaan, niet in zijn vonnis als zoodanig aan te wijzen, de verplichting hiertoe desniettemin wel voor het Hof geldt, dat in hooger beroep van het vonnis uitspraak heeft te doen, zoodat het Hof het vonnis van den Krijgsraad niet zonder meer had mogen bevestigen;

O. dat, nu reeds op dezen grond het beroepen vonnis moet worden vernietigd, een onderzoek naar de andere grieven van het middel achterwege kan blijven;

Vernietigt het bestreden arrest;

Gezien art. 5 van het Besluit van den Secr.-Gen. van het Departement van Justitie (verord. 56-1941)¹⁾;

Rechtdoende krachtens art. 106 der Wet R. O.;

Verwijst de zaak ter berechting en afdoening naar het Gerechtshof te 's-Gravenhage.

[*Anders* Adv.-Gen. Wijnveldt die o.a. opmerkte:

„Het middel geeft een reeks van feitelijke mededeelingen, waarvan uit de proces-stukken waarvan de Hooge Raad kennis neemt niet blijkt, en welke grootendeels verweren bevatten welke requirant voor den Rechter over de feiten heeft gevoerd, doch door dezen zijn gewogen en te licht bevonden.

Ik krijg den indruk, dat requirant thans in cassatie aan zijn verweer het karakter van een beroep op overmacht wil geven, en in elk geval het standpunt inneemt, dat hij het motorrijwiel mocht gebruiken.

Het middel bevat een feitelijk verweer, dat in cassatie niet behandeld kan worden, terwijl het beroep op het ontbreken van redengevende feiten en omstandigheden voor de beslissing, gezien den inhoud der bewijsmiddelen m.i. evenmin tot cassatie kan leiden.

Ik concludeer tot verwerping van het beroep.”]

Overgenomen uit het Weekblad van het Recht van 1 Augustus 1942, No. 516. Red. M.R.T.

---

¹⁾ Zie het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie van 19 Maart 1941, M.R.T. XXXVI, 388. Red. M.R.T.

AMBTENARENRECHTSPRAAK.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 28 Mei 1942.

Voorzitter: Mr. Dr. E. J. Beumer.

Leden: Mrs. J. H. Kuiper en W. H. van Basten Batenburg.

ART. 36, 1° WET RESERVE-PERSONEEL LANDMACHT 1905.

De beschikking van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Dep. v. Def., naar aanleiding van een ingediend bezwaarschrift beoordeelingslijst, tegen welke beschikking beroep op den Centralen Raad heeft opengestaan, is, nu daartegen binnen den in art. 60 Ambtenarenwet bepaalden termijn geen beroep is ingesteld, rechtens onaantastbaar geworden.

Anders dan het Ambtenarengerecht is de C.R. van oordeel dat het aan een reserve-kapitein verleende eervol ontslag i.c. wèl kan worden aangemerkt als op eigen verzoek verleend, nu de door eischer voor het ontslagverzoek gestelde voorwaarde was vervuld.

Geen — door eischer beweerd — misbruik van bevoegdheid, daar niet aannemelijk is dat gedaagde heeft beoogd om met de rechtvaardigheid, de billijkheid en het legerbelang in strijd te handelen, zijnde ook overigens niet gebleken of gesteld, dat gedaagde met het verleenen van het ontslag iets anders heeft bedoeld dan de behartiging van het belang van den dienst. Hierbij is het onverschillig of de beoordeeling welke de aanleiding tot het ontslag is geweest, al dan niet juist is, overmits er geen enkele grond is dat gedaagde zich niet te goeder trouw door die beoordeeling heeft laten leiden.

Uitspraak Ambtenarengerecht, houdende ongegrondverklaring van het beroep, — zij het op andere gronden — bevestigd, met dien verstande echter, dat de door dat Gerecht in het ontslagbesluit aangebrachte wijziging (het daaruit doen vervallen van de woorden „op het daartoe door hem gedaan verzoek”) wordt vernietigd.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP heeft de volgende uitspraak gegeven in zake: Ir. M., wonende te Utrecht, eischer in hooger beroep, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, tegen: *den Generaal-Majoor N. T. Carstens*, gedaagde in hooger beroep, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den eischer, alsmede als getuigedkundige L. J. de Lagh, majoor der genie op non-activiteit, wonende te Utrecht, en als getuige Ir. J. P. Timmer, reserve 1e luitenant der genie, wonende te Schiedam, beiden door eischer medegebracht;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

O. dat gedaagde op 16 Augustus 1941 het navolgende besluit heeft genomen:

„De Generaal-Majoor N. T. Carstens, daartoe gemachtigd door „den Bevelhebber van de Duitsche Weermacht in Nederland;

„Op de voordracht van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau „van het Departement van Defensie dd. 14 Augustus 1941, Afdeeling C., bureau 2 nr. 176;

„Gelet op de bepalingen der Wet voor het reservepersoneel der „landmacht 1905;

„BESLUIT ALS VOLGT:

„op een daartoe door hen gedaan verzoek,

„een eervol ontslag te verleen en uit den militairen dienst aan den „Reserve-Kapitein Ir. C. A. H. M., van het wapen der genie, en . . . . „met toepassing van het bepaalde in de artikelen 36, sub 1°. en 2°. „en 37 der hiervoren aangehaalde Wet.”;

O. dat het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage bij uitspraak van 23 Februari 1942 ¹⁾ — naar welker inhoud hierbij wordt verwezen — het door Ir. M. ingestelde beroep niet-ontvankelijk heeft verklaard, voorzoover hij daarbij vorderde het geven of doen geven van een nieuwe beoordeeling, het beroep overigens ongegrond heeft verklaard en het besluit, waarvan beroep, in zooverre heeft gewijzigd, dat daaruit (wat Ir. M. betreft) de bewoordingen „op het daartoe door hem gedaan verzoek” vervallen;

O. dat Ir. M. tegen deze uitspraak tijdig in hooger beroep is gekomen en op de bij het beroepschrift aangevoerde gronden den Raad heeft verzocht 1e die uitspraak te vernietigen, 2e zijn grieven tegen de laatstelijk omtrent hem uitgebrachte beoordeeling te onderzoeken of te doen onderzoeken en 3e bij gegrondbevinding dier grieven te vernietigen de beslissing dd. 14 Juni 1941, Geheim Litt. K. 15, van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie en een nieuwe beoordeeling te (doen) geven;

In rechte:

O. dat de evenvermelde beschikking dd. 14 Juni 1941 door het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie naar aanleiding van een door eischer ingediend bezwaarschrift, als bedoeld in § 29 van het Voorschrift betreffende de beoordeelingslijsten van de officieren bij de landmacht, vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 2 Juli 1928, S. 242, is genomen, nadat het advies was ingewonnen van een Commissie van onderzoek als bedoeld in § 30 van dat Voorschrift;

O. dat tegen die beschikking daarom ingevolge het bepaalde in de artikelen 2 en 4 der Militaire Ambtenarenwet 1931 in verband met artikel 3 lid 2 der Ambtenarenwet 1929 op dezen Raad beroep

¹⁾ M.R.T. XXXVIII, blz. 52.

heeft opengestaan en dat, nu daartegen binnen den in artikel 60 van laatstgenoemde wet bepaalden termijn geen beroep is ingesteld, die beschikking rechtens onaantastbaar is geworden;

O. dat het door eischer in het beroepschrift onder 2e en 3e gevraagde mitsdien zonder nader onderzoek moet worden voorbijgegaan en de aangevallen uitspraak in elk geval moet worden bevestigd, voorzoover eischer daarbij in zijn vordering tot het geven of doen geven van een nieuwe beoordeeling niet-ontvankelijk is verklaard;

O. dat ten deze uitsluitend overblijft te onderzoeken, of het bestreden besluit dd. 16 Augustus 1941 kan worden aangevochten op een der gronden, vermeld in artikel 58, 1e lid der Ambtenarenwet 1929, jo. artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931;

O. dienaangaande, dat dit besluit kennelijk is genomen primair onder verwijzing naar artikel 36, 1e lid, aanhef en onder 1°. van de wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905, alwaar is bepaald, dat een officier niet uit den dienst kan worden ontslagen dan op eigen verzoek, en subsidiair onder verwijzing naar artikel 36, 1e lid, aanhef en onder 2° dier wet, inhoudende, dat het ontslag niet kan plaats hebben dan na het eindigen van den tijd, waarvoor de officier ter beschikking is;

O. dat het Ambtenarengerecht van oordeel is, dat het ontslag niet mag worden aangemerkt als gegeven op eigen verzoek, daar aan het verzoek, door eischer bij brief van 28 Juli 1941 met vermelding van voorwaarden, subsidiair en „vi coactus” gedaan, niet de beteekenis kan worden gehecht van een „eigen verzoek” als in voormelde wetsbepaling bedoeld;

O. dat eischer, die in zijn in eersten aanleg ingediend klaagschrift uitvoerig had betoogd, dat het ontslag ten onrechte „op eigen verzoek” was verleend, in zijn bij dezen Raad ingediend beroepschrift het standpunt van het Ambtenarengerecht heeft bestreden;

O. te dien aanzien, dat eischer in zijn voormelden brief van 28 Juli 1941 aan gedaagde heeft geschreven, „dat hij indien onvermijdelijk mocht zijn, dat hem eervol ontslag wordt verleend uit den militairen dienst, er de voorkeur aan geeft, dat zulks „op verzoek” geschiedt, maar opmerkt, dat deze voorkeur berust op een dwangpositie”, en voorts heeft verzocht, dat geen beslissing zou worden genomen, voordat een nader onderzoek zou zijn ingesteld, subsidiair, dat het eervol ontslag zou worden verleend „op verzoek” met inachtneming van het hierop betrekking hebbende „vi coactus” bij zijn handteekening;

O. dat gedaagde een nader onderzoek kennelijk onnoodig achtte en het ontslag heeft verleend „op eigen verzoek”, hiermede te kennen gevende, dat hij het onvermijdelijk oordeelde, dat aan eischer eervol ontslag uit den militairen dienst werd gegeven;

O. dat, daar aldus de door eischer voor het ontslagverzoek gestelde voorwaarde was vervuld, het ontslag naar 's Raads oordeel wel kan worden aangemerkt als op eigen verzoek verleend;

O. dat het geven van dit ontslag niet is in strijd met artikel 36, 1e lid, aanhef en onder 1° voormeld — hiermede integendeel juist in

overeenstemming is — en ook overigens niet met eenig toepasselijk algemeen verbindend voorschrift strijdt;

O. dat de Raad thans nog moet onderzoeken, of gedaagde bij het nemen van het ontslagbesluit van zijn bevoegdheid tot het verleenen van ontslag kennelijk een ander gebruik heeft gemaakt dan tot de doeleinden waarvoor dezelve is gegeven;

O. dat eischer heeft aangevoerd, dat dit het geval is, omdat gedaagde, alvorens het besluit te nemen, niet een nader onderzoek heeft ingesteld nopens de door hem (eischer) ingebrachte bezwaren tegen de te zijnen aanzien bij opgemelde beschikking van 14 Juni 1941 gegeven beoordeeling en gedaagde dientengevolge heeft gehandeld in strijd met de rechtvaardigheid, de billijkheid en het belang van het leger;

O. dat evenwel niet aannemelijk is en eischer trouwens ook niet heeft beweerd, dat gedaagde heeft *beoogd* om met de rechtvaardigheid, de billijkheid en het legerbelang in strijd te handelen, zijnde ook overigens niet gebleken of gesteld, dat gedaagde met het verleenen van het ontslag iets anders heeft bedoeld dan de behartiging van het belang van den dienst;

O. dat hierbij opmerking verdient, dat te dezen opzichte onverschillig is, of de over eischer gegeven beoordeeling, welke de aanleiding tot het ontslag is geweest, al dan niet juist is, overmits er geen enkele grond bestaat aan te nemen — en eischer ook niet heeft aangevoerd — dat gedaagde zich niet te goeder trouw door die beoordeeling heeft laten leiden;

O. dat uit het vorenstaande volgt, dat er ten deze geen sprake is van een misbruik van bevoegdheid als bovenomschreven;

O. dat het tegen het ontslagbesluit (waarvan de subsidiaire grond buiten bespreking kan blijven) ingestelde beroep blijkens het bovenoverwogene bij de aangevallen uitspraak terecht ongegrond is verklaard, weshalve die uitspraak — zij het op andere dan de daarbij aangegeven gronden — ook in zooverre moet worden bevestigd en alleen moet worden vernietigd voorzoover daarbij het ontslagbesluit is gewijzigd;

Uitspraak doende in naam van het Recht!

Bevestigt de uitspraak, waarvan beroep, behalve voorzoover daarbij het bestreden besluit is gewijzigd;

Vernietigt die uitspraak in zooverre.

Articulbrieven voor het Krijgsvolk te Water

door

Dr. L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

Vond de oudste wordingsgeschiedenis van de militaire strafwetgeving voor onze landmacht een goed gedocumenteerde beschrijving in het overbekende werk Het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te lande, van Mr. M. S. Pols, destijds, in 1876, nog Advocaat-Fiscaal voor 's Konings Zee- en Landmacht, aan de historie van de strafwetgeving voor het krijgsvolk te water is nog te weinig aandacht besteed. Toch is deze niet minder merkwaardig dan eerstbedoelde, doch men stuit bij eerste onderzoek al spoedig op de moeilijkheid om de teksten te vinden van enkele zeer belangrijke strafwetten, welke hier golden, toen de landmacht zijn eerste wetboek ontving.

Zoo treft men in art. 45 van de Instructie voor de Hooge Militaire Vierschaar (publicatie van 25 Jun 1802) het voorschrift aan, dat deze vierschaar zich ten aanzien van het volk van oorlog te lande zal „reguleeren naar het Reglement van Krijgstucht of Crimineel Wetboek voor de Militie van den Staat, gearresteerd den „26 Juny 1799”. Aan deze verwijzing naar het eerste, werkelijk Nederlandsche wetboek, dat reeds voor de geheele Republiek gold, gaat vooraf de van eenige mistroostigheid niet vrij te pleiten bepaling van art. 44: „Zoolange er geen Algemeen militair wetboek „voor het Bataafsche Gemeenebest zal zijn gearresteerd en in werking gebragt, zal deze vierschaar zich ten opzichte van het volk „van oorlog te water, reguleeren naar den laatsten articulbrief of „instructie, rakende den oorlog ter zee, in dato 26 Juny 1795”, welke aangevuld werd door „den inhoud der resolutie van de Staten „Generaal der Vereenigde Nederlanden in dato 20 October 1703.”

Als aanvullend recht voor wat betreft in deze drie wettelijke maatregelen niet omschreven strafbare feiten, verklaarde art. 46 van toepassing „de locale wetten, welke op de plaatsen, alwaar de „misdrijven begaan zijn, alsnog vigeeren.”

Merkwaardige contrasten in een eng bestek saamgebracht. Eenerzijds de lokaal versnipperde wetgeving van talloze Nederlandsche gemeenschappen, anderzijds de illusie van een algemeen Nederlandsch militair wetboek. Daartusschen de oude eenheidsvorm van strafwetgeving voor het krijgsvolk ter zee en het nieuwe strafwetboek voor het krijgsvolk te lande. Maar dit slechts terloops.

Vraagt men zich af, waar deze oude wetboeken voor de zeemacht te vinden zijn, dan is men met dat van 1703 spoedig gered. Dat wetboek is te vinden in het bekende Groot Placaatboek van Holland en Zeeland, deel V, blz. 282 v. De Articulbrief van 26 Juni 1795 komt daarin niet meer voor; volgens de chronologische lijst eindigt dit verzamelwerk met twee stukken uit de maand Januari 1795.

In eene meer bekende en verspreide verzameling van publicatiën uit dien tijd komt deze Articulbrief evenmin voor. Wel vindt men

een exemplaar van de officieele uitgave ervan met andere stukken van vroegeren en van lateren datum gebundeld en bekend onder den naam van „Stukken getrokken uit de Recueils en resolutie-,boeken der geëxteerd hebbende Admiraliteitscolleges”. Een exemplaar van zoodanigen bundel is aanwezig in de Bibliotheek van de Leidsche Universiteit; een ander bevindt zich in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage. Deze moeilijke vindbaarheid heeft mij doen besluiten den tekst van dezen Articulbrief volgens laatstbedoeld exemplaar opnieuw in dit Tijdschrift tot meer algemeene kennis te brengen. Daarna heb ik ook opgenomen den tekst van de resolutie van 20 October 1703 volgens dien van het Groot Placaatboek. Beide codificatiën belichaamden het materieel militair strafrecht uit dien tijd, doch ook van het formeele vindt men hierin merkwaardige sporen.

Van de gelegenheid heb ik gebruik gemaakt om vroeger gegolden hebbende articulbrieven en resolutiën ter zelfder zake te publiceeren.

De voornaamste aanleiding hiertoe vond ik in de wenschelijkheid om de aandacht te vestigen op de gebrekkige wijze en op de geringe zorg, waarop en waarmede de militaire strafwetgeving ook in dien tijd tot stand werd gebracht. De onderscheiden lezingen van beide regelingen gedurende ongeveer een eeuw bleven, voor wat het strafrechtelijk gedeelte betreft, vrijwel onveranderd. Slechts werden de plaats gehad hebbende wijzigingen in de wetgevende en administratieve organen aangebracht.

De wijze waarop ik deze combinatie heb gemaakt, behoeft weinig toelichting. De tekst van de regelingen van 1795 en van 1703 zijn met vet lettertype gedrukt. Onder elk van deze artikelen zijn vermeld of opgenomen de daarmede samenhangende bepalingen van vroegere regelingen. Van deze vroegere regelingen werden alleen herdrukt de bepalingen, welke van die van 1795, resp. 1703 afwijken, waarbij met taalkundige en spellingsverschillen geen rekening is gehouden. Ik heb deze herdrukte vroegere bepalingen laten inspringen om in de aldus vrijgekomen ruimte de jaartallen te kunnen vermelden van de teksten, waartoe zij behooren, hier en daar onder de articulbrieven met bijvoeging in romeinsche cijfers van het artikelnummer, indien dit een ander is dan dat van 1629. De data, waarop al deze regelingen zijn vastgesteld, treft men, op overeenkomstige wijze geordend, na het onderschrift van den Articulbrief van 1795 aan.

De oudere regelingen zijn alle overgenomen uit het Groot Placaatboek, waarin zij met behulp van het chronologische register gemakkelijk zijn op te zoeken. Bovendien zijn die vindplaatsen voor wat de Articulbrieven betreft, vermeld boven de daarna volgende lijst, waarin staat aangegeven, waar de artikelen van de oude brieven in deze uitgave te vinden zijn. Aan het slot van die lijst volgen de overeenkomstige data en vindplaatsen van de bepalingen van 1703 en van die, welke daaraan vooraf zijn gegaan.

Ten slotte nog twee opmerkingen.

De Articulbrief van 1795 maakt den indruk van een werkelijke

omwerking van vorige articulbrieven. Het aantal artikelen is ongeveer tot de helft teruggebracht en er zijn enkele nieuwe bepalingen in opgenomen. Het Committé tot de zaken der Marine, dat in het beheer de opgeheven vijf admiraliteitscolleges was opgevolgd, had, naar men mag onderstellen, zijn best gedaan om ook hier de nieuwe orde te introducereen. De considerans geeft aan dit streven in algemeen zinnig uiting en de moderne lezer, wien dit interesseert, moge uitzoeken en beoordeelen, in hoeverre dit met succes heeft plaats gehad.

De resolutie van 1703 heeft veel weg van eene handleiding in de tactiek bij zeegevechten, voorzien van strafbepalingen, gericht tegen overtreders. Dit geeft de verklaring van de talrijke bijeenroepingen van Hooge Zeekrijgsraden, welke noodig geacht werden na afloop van verloren zeeslagen of na verlies of overgave van oorlogsbodems aan den vijand. Zoo ziet men de bepalingen van P.I. 65-73 in een duidelijker licht, dan er tot nu toe op gevallen is.

De Articulbrief van 1795, in oorlogstijd vastgesteld, bleek al vrij spoedig niet volledig aan de behoefte te voldoen. Daar men soortgelijke ervaring ook bij de landmacht had opgedaan, zag de Nationale Vergadering nog tijdens hare werkzaamheden in verband met de samen te stellen staatsregeling zich geplaagd voor twee ontwerpen van wet tot verscherping van de strafwetgeving in zake desertie van militairen in oorlogstijd. In de zitting van 25 April 1797 werd een ontwerp-publicatie in behandeling genomen en aangenomen, waarbij deze aangelegenheid zeer uitvoerig voor het Krijgsvolk te lande werd omschreven (Dagverhaal V, blz. 765 v.) en vier dagen later volgde een minder omvangrijk ontwerp voor het Krijgsvolk te water (Dagverhaal V, blz. 843 v.).

Over het laatstbedoeld ontwerp moge nog in het kort eenige toelichting hier volgen: de eigenlijke strafbepalingen heb ik in extenso overgenomen na art. VIII van den Articulbrief van 1795.

Op de wenschelijkheid van deze aanvulling had de Vice-Admiraal *de Winter* de aandacht gevestigd. Zijn brief, handelende over „het oplegen van oproerigheden op 's Lands schepen alsook eene ampliatie op den Articulbrief opzigtelijk de poenaliteit omtrend de „desertie gestatueerd” werd met begeleidenden brief van het Committé der Marine in de zitting van 22 Maart 1797 gelezen en commissoriaal gemaakt (Dagverhaal V, blz. 367). Die oproerigheden kwamen voort uit ontevredenheid over de voeding aan boord. De Commissie, welker rapport in de zitting van 29 April d.a.v. werd behandeld, meende dat de wetgever, naast verscherping van de strafwetgeving op desertie, „op eene eclatante wijze aan het Bataafsche „scheepsvolk [behoorde] te toonen en met de daad te doen gevoelen, „dat zij in de nieuwe orde van zaaken een wezenlijke verbetering „van hun lot zullen ondervinden”.

Deze verbetering zou dan vooreerst hierin bestaan „dat in het „vervolg, te rekenen van den dag af, die door ons Committé tot de „zaaken van de Marine nader zal worden bepaald” aan het scheeps-

volk „behalven de twee gewoone hartjesdagen . . . nog een vleeschdag „in iedere week” zou worden gegeven.

Een tweede lotsverbetering zou deze kunnen zijn, dat buiten effect zouden worden gesteld alle vonnissen van scheeps- of krijgswaarden, voor zooveel die inhielden een veroordeeling om den Lande op de vloot kosteloos te dienen. Daardoor zouden deze veroordeelden weder in het genot treden van hunne gagiën en in zooverre gelijkstaan met andere schepelingen.

Ook ware voor deserteurs van dit deel der krijgsmacht een algemeen pardon uit te vaardigen, indien zij zich weder voor dezen dienst zouden aanmelden. De vloot eischte immers aanvulling van personeel om den oorlog voort te zetten.

Daartegenover stond de strafbaarstelling van desertie in oorlogstijd met de doodstraf. De considerans motiveerde dezen maatregel aldus:

„Nademaal wy met de levendigste droefheid en verontwaardigheid zijn ontwaard geworden, dat de desertie van 's Lands schepen van oorlog dagelijks toeneemt en dat veele ontaarde ingezetenen zich zooverre verlagen, dat zy in dezen tijd van oorlog tegen den vyand onzer Republiek scheepelingen, die met een *heiligen eed* hunnen arm aan het vaderland hebben toegewijd, aanzetten om dien eed te breeken of hun in het pleegen van ontrouw behulpzaam zijn;

„nademaal het dus schijnt bewezen te zijn, dat de zachtere strafwetten, welke wy gehoopt hadden dat ter voorkoming en beteugeling van desertie zouden voldoen, dat heilzaam doel niet kunnen bereiken . . .

„zoo is het dat wy ons, onzes ondanks, genoodzaakt zien tot strengere maatregelen over te gaan. En echter strijdt deze gestrengheid zoozeer tegen onze grondbeginselen, tegen onze gezindheid, en tegen onze verlangens, dat wy op hetzelfde oogenblik, waarop wy aan den opzettelyken en hardnekkigen boosdoener de wraak der wet in alle haare kracht moeten aankondigen, tegelijk nog ééne poging willen doen om den verleider door belofte van vergiffenis terug te roepen en door de vernietiging zooveel mogelijk van alle onteerende gevolgen van vorige misdryven de gelijkheid te herstellen, de slapende eierzucht op te wekken en den afgedwaalden terugkeerenden zoowel als hem, die tot dusverre getrouw gebleeven was, door nieuwe weldaden naauwer aan het vaderland en aan zynen plicht te verbinden. Wy moeten, in den naam der natie in denzelfden adem dood en vergiffenis aankondigen en wy zullen zorg dragen, dat onze belofte en bedreigingen met eenige heilige naauwgezetheid en onwrikbaare standvastigheid worden vervuld en ten uitvoer gebragt.”

Behalve de strafbepalingen tegen of met betrekking tot gepleegde desertie (artt. 1-5) kwamen er nog twee andere bepalingen in het ontwerp van deze publicatie voor. Art. 6 stelde op het aanhouden en levend overleveren van een deserteur in handen van de Overheid eene premie van drie gulden. Deze bepaling ontmoette veel tegen-

stand. *Van Hooff* vond haar immoreel; zij zou een schandvlek zijn op de tegenwoordige orde van zaken. In Frankrijk kwamen dergelijke premiën meer voor en er vielen dientengevolge vaak „onschuldige voorwerpen” in handen van de justitie. Tot het in hechtenis doen nemen van booswichten is ieder ook zonder premie verplicht. Daarentegen achtte *Witbols* de premie van drie gulden te gering; hij adviseerde haar op twintig gulden te bepalen. Zelfs wilde *Van Leeuwen* nog hooger gaan, meenende dat de aspirant-deserteur bij hooge aanbrengpremie niet zoo spoedig tot volbrenging van zijn voornemen zou besluiten.

De voorzitter *de Mist* achtte het effect van dergelijke bepaling niet groot, zoodat zij wel zou kunnen vervallen: „immers dat hier „omtrent altoos eene verkeerde barmhartigheid de plaats inneemt „van pligt om den misdaad kenbaar te maken en den schuldigen in „handen van den rechter te leveren.”

Deze woorden gaven den doorslag: het artikel werd geroyeerd.

De andere bepaling bevatte eene strafbaarstelling van verleiding tot of behulpzaam zijn bij desertie. Als straf stond daarop „eene „drievoudige vergoeding van alle schade, welke het Land door die „desertie geleden heeft of zou hebben kunnen lijden, en wel speciaal „tot eene drievoudige vergoeding van de praemie en handgelden; „en daarenboven onderworpen aan zoodanige straffen als de om- „standigheden, die het feit vergezellen, zullen komen te vorderen.” Ook deze — zeer rekbare — strafbepaling gaf aanleiding tot debat, waarbij *Brandt* een schilderachtige beschrijving gaf van de praktijken van ronselaars bij de werving en de vraag opwierp of dergelijke geronselde lieden ook moesten geacht worden te behooren tot de voor den zeedienst geëngageerden. Hij zou, wanneer hij wist „dat „een eerlijk mans kind op een dergelijke wijze misleid of gedwongen „was”, ondanks alle wetten hem trachten te redden.

Maar in meer normale wervingsgevallen kon deze bepaling nut hebben. Op deze gevallen behoorde de bepaling afgestemd te zijn. Zij werd ten slotte onveranderd goedgekeurd.

Eene andere wijziging betrof art. XXXVI van den Articulbrief van 1795, aangebracht bij de Instructie voor de Hooge Militaire Vierschaar van 25 Juni 1802, welke hierboven reeds ter sprake kwam. Dit art. XXXVI omschreef zeer elementair de instelling van en de rechtspleging voor scheepsraden en zee krijgsraden. Vooral deze colleges ondervonden in deze Instructie belangstelling van den wetgever, welke wel moest voortvloeien uit de opheffing van het Comité der Marine. De taak, aan dit Comité toegekend, ging in hoofdzaak over op deze Vierschaar; deze bepaling en ook die, welke betrekking hadden op de bemoeiingen van de bestuursoverheid met deze rechtspraak nam ik over na het meervermeld art. XXXVI. Vroegere bepalingen van formeel-rechtelijken aard zijn in het Groot Placaatboek te vinden. Wellicht komen zij later nog eens voor eene nieuwe publicatie in aanmerking.

Aanhef.

ARTICULBRIEF EN INSTRUCTIE

rakende den oorlog ter zee,

waarnaar alle en een iegelijk, hetzy admiraal, vice-admiraal, schout by nacht, capitein, luitenant, cadet, schipper, officiers, soldaaten en matroozen, ter zee dienende, zich zullen hebben te reguleeren, op de straffen, poenen en conditiën daarin begreepen.

In den Haage, bij I. van Cleef en J. Plaat,
Drukkers van het Committé tot de Zaaken
van de Marine. 1795.

Gelijkheid,

Broederschap.

Vryheid,

De Staaten-Generaal der Vereenigde Nederlanden,

Allen die deezen zullen zien of hooren leezen,
heil en broederschap!

Doen te weeten:

Dat, zo het aan den eenen kant nuttig en noodzakelijk is, dat er goede orde en behoorlyke discipline in het beleid van den oorlog te water gehouden worde om den vereischten wederstand aan den algemeenen vyand te kunnen bieden, zeeroovers te beugelen, het gemeene Land van de Republiek der Vereenigde Nederlanden te beschermen en aan de commercie der ingezeeten van dezelve Republiek behoorlyke protectie te doen genieten, het ook aan den anderen kant buiten tegenspraak is, dat die artikelen en instructiën daarop te stellen en te bepaalen met den aart van het thans aangenomen bestuur van zaken allezins overeenkomstig behoren te zijn;

Dat de Articulbrief en Instructie rakende den oorlog ter zee, welke tevoren op den 8 April 1702 vastgesteld was en tot huiden ten dage zoals dezelve by resolutie van den 8 Maart 1766 was veranderd, in gebruik is, verscheide artikelen behelst, die in de tegenwoordige orde van zaaken geenzins meer te pas komen of naar den letter geobserveerd kunnen worden, gelijk meede een formulier van eed, waaraan geen goede en getrouwe ingezeeten van den Lande zich thans meer kunnen verbinden;

Dat bovendien verscheide poenaliteiten in gemelden Articulbrief gesteld tegen de misdaden, door het scheepsvolk begaan, kenmerken dragen van die strengheid, welke in de tegenwoordige meer verlichte en beschaafde tyden niet meer te pas komt;

Aanhef.

Dat eindelijk de wyze, waarop de scheepskrijgsraaden waren tezamen gesteld, geenzins overeenkomt met de billijkheid en met het grondbeginsel van gelijkheid en broederschap, dat in 't midden der striktste subordinatie en krijgsdiscipline nimmer uit het oog verloren behoort te worden, neen maar met dezelve volkomen is strookende;

Zoo is het, dat wy in alle die ongelegenheden willende voorzien en de geheele krijgsdiscipline voor den oorlog te water op eenen goeden en billyken voet willende brengen, na ingenomen advis van ons Committé tot de Zaken van de Marine, goedgevonden hebben, de Articubrief en Instructie rakende den oorlog ter zee op den 8 April 1702 gearresteerd en zoals dezelve op den 8 Maart 1766 was veranderd, tot heden in gebruik, te annuleeren en te stellen buiten effect, gelijk wy dezelve annuleeren en buiten effect stellen by deeze, allen en een iegelijk dien het mogte aangaan verbiedende, immermeer eenige kracht aan dezelve toe te schryven of zich uit hoofde van voormaals daarop gepraesteerde eeden, waarvan wy hen by deeze, voor zooveel des noods ontheffen, verbonden te reekenen en vervolgens opnieuw te ordonneeren en te statueeren, gelijk wy ordonneeren en statueeren de volgende artikelen, welke wy lasten en bevelen, dat alle admiraals, vice-admiraals, schouts by nagt, capiteins, luitenants, cadets, officiers, soldaaten en bootsgezellen, die zich te water in dienst van de Republiek der Vereenigde Nederlanden begeben, zullen hebben te bezweeren en, dezelve bezwooren hebbende, stiptelijk te onderhouden of te doen onderhouden op de poenen en correctiën, daarby vastgesteld.

1629. Alsoo tot onderhoudinge van goede regieringe, ordre ende krijghsdiscipline in 't beleydt van den oorloge te water tot wederstant des algemeenen vyants, zee-roovers ende piraten ende tot bescherminge der Geunieerde Nederlantsche Provinciën mitsgaders derselver goede ingesetenen, negotianten ende trafficquanten ter zee by de Ho. Mo. Heeren de Staten-Generael met advyse van Syne Princel. Excell. als Admiraal-Generael goet ende raetsaem gevonden is, dese navolgende artikelen te ordonneren ende statueren,

Hebben hare Ho. Mo. voornoemt wel expresselijcken willen lasten ende bevelen allen Admiralen, Vice-Admiralen, Capiteynen, Lieutenanten, Officieren, Soldaten ende ghemeene Krijghs-luyden, die hen in dienst van hare Ho. Mo. ende Syne Excell. voornoemt onder de respectieve Admiralen van Hollandt ende Zeelandt te water sullen begeben, dat sy alle deselve ordonnantiën ende artikelen sullen besweeren, stricte-lijck te onderhouden ende doen onderhouden, op de penen, breucken ende correctien daerinne begrepen.

Aanhef.

1636. Alsoo tot onderhoudinge van goede regeringe, ordre ende krijgshdiscipline in 't beleydt van den oorloge te water tot wederstant des algemeenen vyants, zee-roovers ende piraten ende tot bescherminge der Geunieerde Nederlantsche Provinciën mitsgaders derselver goede ingesetenen, negotianten ende trafficquanten ter zee by de Ho. Mo. Heeren de Staten-Generael met advyse van Syne Princel. Excell. als Admirael-Generael goet ende raetsaem gevonden is, dese navolgende articulen te ordonneren ende statueren,

Hebben hare Ho. Mo. voornoemt wel expresselijcken willen lasten ende bevelen allen Lieutenant-Admiralen, Vice-Admiralen, Capiteynen, Lieutenanten, Officieren, Soldaten ende ghemeene Bootsgesellen, die hen in dienst van hare Ho. Mo. ende Syne Excell. voornoemt onder de respective Lieutenant-Admiralen van Hollandt ende Zeelandt te water sullen be-geven, dat sy alle deselve ordonnantiën ende articulen sullen besweeren, strictelijck te sullen onderhouden ende doen onderhouden op de penen, breucken ende correctiën daerinne begrepen.

1645. Alsoo tot onderhoudinge van goede regeringe, ordre ende krijgshdiscipline in 't beleydt van den oorloge te water, tot wederstant des algemeenen vyants, zeeroovers ende piraten ende tot bescherminge der Geunieerde Nederlantsche Provinciën mitsgaders derselver goede ingesetenen, negotianten ende trafficquanten ter zee by de Ho. Mo. Heeren Staten-Generael met advyse van Syne Hoogheyt als Admirael-Generael goet ende raetsaem gevonden is, dese navolgende articulen te ordonneren ende statueren, hebben haer Ho. Mo. voornoemt wel expresselijcken willen lasten ende bevelen den Admirael, Vice-Admirael, capiteynen, lieutenanten, schippers ende andere mindere officieren, edelluyden, soldaten ende ghe-meene bootsgesellen, gaende met de vloote naer oosten in dienst van haer Ho. Mo. ende Syne Hoogheyt voornoemt, dat sy mede dese navolgende ordonnantiën ende articulen sullen besweeren, strictelijck te sullen onderhouden ende doen onderhouden, op de penen, breucken ende correctiën daerinne begrepen.

1664. Alsoo tot onderhoudinge van goede regeringe, ordre ende krijgshdiscipline in 't beleyt van den oorloge te water tot wederstant der algemeene vyanden, zeeroovers ende piraten ende tot bescherminge der Geunieerde Nederlandtsche Provinciën mitsgaders derselver goede ingesetenen, negotianten ende trafficquanten ter zee goet ende raedtsaem gevonden hebben, dese navolgende articulen te ordonneren ende statueren,

Soo is 't dat Wy lasten ende beveelen wel expresselijcken

Aanhef.

allen Admiralen, Vice-Admiralen, capiteynen, lieutenanten, officieren, soldaten ende ghemeene bootsgesellen, die hen in onsen dienst ende onder de Collegiën van de Admiraliteyten te water sullen begeven, dat sy alle deselve ordonnantiën ende articulen sullen besweeren strictelijck te sullen onderhouden ende doen onderhouden, op de penen, breucken ende correctiën daerinne begrepen.

1672. Alsoo tot onderhoudinge van goede regeringe, ordre ende krijghsdiscipline in 't beleyt van den oorloge te water tot wederstandt des algemeenen vyandts, zeeroovers ende piraten ende tot bescherminge der Geunieerde Nederlandtsche Provinciën mitsgaders derselver goede ingezetenen, negotianten ende trafficquanten ter zee, by de Hoogh Mog. Heeren Staten-Generael, met advise van Syne Hoogheydt den Heere Prince van Orange als Admirael-Generael, goedt ende raetsaem ghevonden is, dese naevolgende articulen te ordonneren en statueren, hebben hare Hoogh Mog. voornoemt wel expresselijcken willen lasten ende bevelen allen Admiralen, Vice-Admiralen, capiteynen, lieutenanten, officieren, soldaten en gemeene bootsgesellen, die hun in dienst van haer Hoogh Mog. ende Syne hoogh-gedachte Hoogheydt onder de respectie Lieutenants-Admiralen van Hollandt, Zeelant en Vrieslant, te water sullen begeven, dat sy alle deselve ordonnantiën ende articulen sullen besweeren, strictelijck te sullen onderhouden ende doen onderhouden, op de poenen, breucken ende correctiën daerinne begrepen.
1690. Alsoo tot onderhoudinge van goede regeringe, ordre en krijghsdiscipline in 't beleydt van den oorlogh te water tot wederstandt des algemeynen vyandts, zeeroovers ende piraten, tot bescherminge der Geunieerde Nederlandtsche Provinciën, midtsgaders derselver goede ingezetenen, negotianten en trafiquanten ter zee, by de Hoog Mog. Heeren Staten-Generael met advis van Syne Majesteyt van Groot-Brittanniën als Admirael-Generael, goedt en raedtsaem gevonden is, dese naevolgende articulen te ordonneren en statueren, hebben haer Hoogh Mog. voornoemt wel expresselijcken willen lasten en beveelen allen Admiralen, Vice-Admiralen, capiteynen, lieutenanten, officieren, soldaten en gemeene bootsgesellen, die hen in dienst van haer Hoogh Mog. en Syne hooghst-gedachte Majesteyt onder de respectie Lieutenants-Admiralen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt te water sullen begeven, dat sy alle deselve ordonnantiën ende articulen sullen besweeren strictelijck te sullen onderhouden en doen onderhouden, op de poenen, breucken ende correctiën daerinne begrepen.
1702. Alsoo tot onderhoudinge van goede regeeringe, ordre en

Aanhef.—Art. I.

krijghsdiscipline in het beleyt van den oorlogh te waater, tot wederstandt des algemeynen vyandts, zeeroovers en piraten, tot bescherminge der Geunieerde Nederlandtsche Provinciën mitsgaders derselver goede ingezetenen, negotianten en trafiquanten ter zee, by de Hoogh Mog. Heeren Staaten-Generaal goedt en raadtsaam gevonden is, dese navolgende articulen te ordonneeren en statueeren,

Hebben haar Hoogh Mog. voornoemt wel expresselijcken willen lasten ende beveelen allen Admiralen, Vice-Admiralen, capiteynen, lieutenanten, officieren, soldaten en gemeene bootsgesellen, die hen in dienst van haar Hoogh Mogende onder de respective Lieutenants-Admiralen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt te waater sullen begeeven, dat sy alle deselve ordonnantiën en articulen sullen besweeren stricte-lijk te sullen onderhouden en doen onderhouden, op de poenen, breucken en correctiën daarin begrepen.

Articul I.

Wanneer aan boord van 's Lands scheepen gebed gehouden word en de klok daartoe geluid is, zal een ieder verpligt zijn daarby tegenwoordig te weezen en zich eerbiedig, stil en behoorlijk te gedragen, op poene, zo wie daaromtrent in gebreeke blijft of met lagchen of praaten zig oneerbiedig of onbehoorlijk aanstelt, voor de eerste reize agt dagen in ijzeren ketens geslooten zal worden op water en brood; en zijn rantzoen onder zyne baksgasten worden verdeeld; en voor de tweede reize veertien dagen en bovendien strengelijk aan den lyve zal worden gestraft naar bevind van zaaken.

I.

- 1629 Eerstelijck sal de Capiteyn, Lieutenant ofte degeene, die 't
1636. commandement hebben sal, alle morgen ende avont Godt de Heere op sijn schip ofte schepen doen aenroepen ende sal daertoe een yeder ter bestemder tijt sich gereet houden, op de boete van vier stuyvers voor de eerste reyse, de tweede dobbel ende de derde reyse acht dagen in de boeyen te water ende te broot sitten.
- 1645 Eerstelijck sal de capiteyn, lieutenant, schipper ofte degeene
1690. die 't commandement hebben sal, alle morgen ende avont Godt de Heere op sijn schip ofte schepen doen aenroepen. Ende sal daertoe een yeder ter bestemder tijdt sich ghereet houden, op de boete van vier stuyvers voor de eerste reyse, de tweede reyse dobbel ende de derde reyse acht dagen in de boeyen te water ende te broot sitten.
1664. Eerstelijck sal den Admirael, Vice-Admiralen ende capiteyn, lieutenant ofte degene, die 't commandement hebben sal, alle

Artt. I en II.

morgen ende avont Godt de Heere op sijn schip ofte schepen doen aanroepen ende sal daertoe een yder ter bestemder tijdt sich gereet houden, op de boete van vier stuyvers voor de eerste reyse, de tweede dobbel ende de derde reyse acht dagen in de boeyen te water ende te broodt sitten.

- 1672 Eerstelijck sal de capiteyn, lieutenant ofte degene, die 't
1702. commandement hebben sal, alle morgen ende avondt Godt de Heere op sijn schip of schepen doen aenroepen ende sal daertoe een yder ter bestemder tijt sich gereet houden, op de boete van vier stuyvers voor de eerste reyse, de tweede dubbelt ende de derde reyse acht dagen in de boeyen te water ende te broot sitten.

II.

- 1629 Alle degeene die hem in 't lesen van Godts woort, het doen
1636 van 't gebedt, met lachen, klappen ofte andere ongelatigheyt
1645 onbehoorlijk ofte ontuchtigh aenstelt, die sal terstont voor
1664 de mast gestelt ende van sijn quartier ghelaerst worden ende
1672 daerenboven een schellingh verbeuren voor den provoost.
1690
1702.

III.

1629. Niemand en sal den naem des Heeren ydelijck in den mont
nemen ofte daerby sweeren, op pene van aen den mast van
sijn quartier volcks gelaerst te worden ende daerenboven te
verbeuren twee stuyvers voor den armen.
- 1636 Niemand en sal den naem des Heeren ydelijck in den mont
1645 nemen ofte daerby sweeren, op pene van aen den mast van
1664 sijn quartier volcks gelaerst te worden ende daerenboven te
1672 verbeuren twee stuyvers voor den armen ende ses stuyvers
1690 voor den provoost.
1702.

Art. II.

Een iegelijk zal gehouden zijn de vertegenwoordigers van het Bataafsche volk als den wettigen souverain dezer Landen, het Committé tot de Zaaken van de Marine of Commissarissen van hetzelfde, alsmeede alle admiraalen en verdere hoofdofficieren, mitsgaders capiteinen, luitenants en andere meerdere en mindere officieren, over hun aangesteld of aan te stellen, trouw en eerlijk te dienen en met alle bereidwilligheid te gehoorzamen in al hetgeen hem door ofte van weegen dezelve zal worden bevoolen; bijzonderlijk op alle togten hetzij te water of te lande, hoedanig zulks ook zoude mogen wezen, zonder daarin ooit nalatig te zijn, op poene van aan den lyve, ja zelfs met den dood te worden gestraft naar omstandigheden van zaaken.

Art. II.

IV.

1629. Sullen allen ende eenen vegelijcken besonder gehouden wesen, de Ho. Mo. Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden, Syne Excellentie als Admirael-Generael van de voorsz. Provinciën, de respective Admiraelen van Hollandt ende Zeelandt, mitsgaders alle andere, die tot de regeringe van de Admiraliteyt zijn gecommiteert, getrouwelijck te dienen ende te obediëren ende alles nae te komen 'tgeene hen van wegen deselve sal werden belast ende bevolen, ende altijd bereyt ende willigh te zijn op alle tochten ende wachten, entreprinsen ende anders hoedanigh die souden mogen wesen, sonder uyt den dienst te mogen scheyden om wat oorsake dat het zy, sonder behoerlijcke paspoorte; ende dit alles op pene van ghestraffte worden aen lijf ende goet naer den eysch van de misdaet sonder genade, gelijk dat breeder in dese naervolgende articulen verklaert staet.
1636. Sullen allen ende eenen yegelijcken besonder gehouden wesen, de Ho. Mo. Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden, Syne Excellentie als Admirael-Generael van de voorsz. Provinciën, de respective Lieutenanten-Admiraelen van Hollandt ende Zeelandt, mitsgaders alle andere, die tot de regeringe van dien sijn gheassumeert ofte geassumeert sullen worden, getrouwelijck te dienen ende te obediëren ende alles nae te komen 'tgeene hen van wegen deselve sal werden belast ende bevolen ende altijd bereyt ende willigh te zijn op alle tochten ende wachten ende entreprinsen ende anders, hoedanigh die souden mogen wesen, sonder daerinne nalatigh te zijn ofte uit den dienst te mogen scheyden om wat oorsake dat het zy sonder behoerlijcke paspoorte; ende dit alles op pene van ghestraffte worden aen lijf ende goet naer den eysch van de misdaet sonder genade, gelijk dat breeder in dese naervolgende articulen verklaert staet.
1645. Sullen allen ende eenen yegelijcken besonder gehouden wesen de Ho. Mo. Heeren Staten-Generael der Vereenigde Nederlanden, Syne Hoogheyt als Admirael-Generael van de voorsz. provinciën ende jegenwoordigh onder 't beleyt van den Admirael Witte Cornelisz. de With, getrouwelijck te dienen ende te obediëren ende alles nae te komen, 'tgeene hen van wegen deselve sal worden belast ende bevolen, ende altijd bereyt ende willigh te zijn op alle tochten ende wachten ende entreprinsen ende anders hoedanigh die souden mogen wesen, sonder daerinne naelatigh te zijn ofte uyt den dienst te mogen scheyden om wat oorsake dat het

Art. II.

zy, sonder behoorlijke paspoort; ende dit alles op pene van gestraft te worden aen lijf ende goet na den eysch van de misdaet sonder genade, gelijk dat breeder in dese navolgende articulen verklaert staet.

1664. Sullen alle ende eenen yegelijcken besonder gehouden wesen, ons mitsgaders alle andere, die tot de regieringe van de Admiraliteyt zijn gecommiteert, getrouwelijk te dienen ende te obediëren ende alles nae te komen, 'tgene hen van wegen deselve sal werden belast ende bevolen, ende altijd bereydt ende willigh te zijn op alle tochten ende wachten ende entreprinsen ende anders, hoedanich die souden mogen wesen, sonder daerinne naelatigh te zijn ofte uyt den dienst te mogen scheyden om wat oorsaecke dat het zy sonder behoorlijke paspoorte, ende dit alles op pene van ghestraft te worden aen lijf ende goet naer den eysch van de misdaet sonder genade, ghelijck dat breeder in dese naervolgende articulen verklaert staet.
1672. Sullen alle ende eenen yegelijcken bysonder gehouden wesen de Hoogh Mog. Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden ende Syne Hoogheydt den Heere Prince van Orange als Admirael-Generael van de voorschreve Provinciën, de respective Lieutenanten-Admiraels van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, mitsgaders alle andere, die tot de regieringe van de Admiraliteyt zijn gecommiteert, getrouwelijk te dienen ende te obediëren ende alles nae te komen 'tgene hen van wegen deselve sal werden belast ende bevolen, ende altijd bereydt ende willigh te zijn op alle tochten ende wachten ende entreprinsen ende anders, hoedanigh die souden mogen wesen, sonder daerinne nalatigh te zijn ofte uyt den dienst te mogen scheyden om wat oorsaecke dat het zy, sonder behoorlijke paspoorte, ende dit alles op poene van gestraft te worden aen lijf ende goet na den eysch van de misdaet, sonder genade, gelijk dat breeder in dese naervolgende articulen verklaert staet.
1690. Sullen allen ende eenen yegelijcken bysonder gehouden wesen de Hoogh Mog. Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden ende Syne Majesteyt van Groot Britanniën als Admirael-Generael van de voorschreve Provinciën, de respective Lieutenanten-Admiraels van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt mitsgaders alle andere, die tot de regeeringe van de Admiraliteyt zijn gecommiteert, getrouwelijk te dienen en te obediëren en alles na te komen hetgeene hen van wegen deselve sal werden belast en bevolen en altijd bereydt en willigh te zijn op alle tochten,

Art. II.

wachten en entreprisen en anders, hoedanigh die souden mogen wesen, sonder daerinne nalatigh te zijn of uyt den dienst te mogen scheyden, om wat oorsaecke dat het zy, sonder behoorlijke pasporte, ende dit alles op poene van gestraft te worden aen lijf en goedt naer den eysch van de misdaet, sonder genade, gelijk dat breeder in dese naervolgende articulen verklaert staet.

1702. Sullen allen ende eenen yegelijcken bysonder gehouden weesen de Hoogh Mog. Heeren Staaten-Generaal der Vereenighde Nederlanden, de respective Lieutenanten-Admirals van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt mitsgaders alle andere, die tot de regeeringe van de Admiraliteyt zijn gecommitteert, getrouwelijck te dienen ende te obedieeren ende alles na te koomen hetgeene hen van weegens deselve sal werden belast ende bevoolen en altydt bereyt en willigh te zijn op alle tochten en wachten ende entreprisen ende anders, hoedanigh die souden moogen weesen, sonder daarinne nalaatigh te zijn of uyt den dienst te moogen scheyden om wat oorsaake dat het zy sonder behoorlijke pasporten, en dit alles op poene van gestraft te werden aan lijf en goedt naar den eysch van de misdaet sonder genade, gelijk dat breeder in deese navolgende articulen verklaert staat.

VI.

1629. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers ende bootsgesellen sullen onderdanich wesen haren capiteyn op een yder schip, daerop sy aengenomen ende gheordonneert sullen zijn, sonder te mogen verlaten ofte daerof te scheyden sonder verlof van haren capiteyn, op verbeurte van den lyve.
- 1636 }
1672 } Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers ende
1690 } bootsgesellen sullen onderdanich wesen haren capiteyn op
1702. } een yder schip, daerop sy aengenomen ende gheordonneert
sullen zijn, sonder denselven te mogen verlaten ofte daerof
te scheyden sonder verlof van haren capiteyn, op verbeurte
van den lyve.
- 1645, }
VII. } Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers, edel-
luyden ende bootsgesellen sullen onderdanich wesen haren
capiteyn op een yder schip daerop sy aengenomen ende
geordonneert sullen zijn sonder denselven te mogen ver-
laten ofte daerof te scheyden sonder verlof van haren
Admirael, op verbeurte van den lyve.
1664. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers ende bootsgesellen sullen onderdanich wesen den Admirael,

Art. II.

Vice-Admiraal ende haeren capiteyn op een yeder schip daerop sy aengenomen ende geordonneert sullen zijn, sonder denselven te mogen verlaten ofte daeraf te scheyden sonder verlof van haeren capiteyn, op verbeurte van den lyve.

XIX.

1629. Alle de busschieters ende marsklimmers sullen gehouden wesen haer quartier te reeden, te waecken, te roer te gaen, in de boot te vallen, het cordeel, de schoote ende de halsen waer te nemen ende te regieren, op pene van driemaal van de ree te vallen.

1636. Alle de busschieters ende marsklimmers sullen gehouden
1645, } wesen haer quartier te waecken ende te roer te gaen, in
XVII. } de boot te vallen, het cordeel, de schoote ende de halsen
1664. } waer te nemen ende te regieren, op pene van driemaal van
1672 } de ree te vallen.

1690, }
XVIII. }

1702, }
XVIII. }

XX.

1629. Item, soo wanneer de quartiermeester roept: val, val, om in de boot te vallen, soo wie in gebreecke is, sal men in de boeyen te water ende te broot setten ende daerenboven ses stuyvers voor den provoost.

1636. Item, soo wanneer de quartiermeester roept: val, val, om
1645, } in de boot te vallen, soo wie dan in gebreecke is, sal men
XVIII } veertien dagen in de boeyen te water ende te broot setten
1664. } ende daerenboven ses stuyvers voor den provoost verbeuren.

1672 }
1690, }
XIX. }

1702, }
XIX. }

XXV.

1629. De quartiermeesters met haer quartier-volcx sullen ghehouden
1636. } den wesen soewel by dage als by nachte boven te zijn
1645, } ende de wacht te houden, op verbeurte van gekielt te
XXIII. } worden.

1664 }
1672. }

1690, }
XXIV. }

1702, }
XXIV. }

Artt. II en III.**XXXI.**

1629. Item, soo wanneer datter in de havens ofte op de stroomen
 1636. eenich schipswerck sal te doen wesen, als omme victualie
 1645, } te laden ende andere nootelijke saecken, soo sullen degeene,
 XXVIII. } die daertoe geordonneert sullen wesen, 'tselve hebben naer
 1664 } te komen, op pene dat diegeene die daerinne in gebreecke
 1672. } sullen bevonden worden, driemael van de ree vallen ende
 1690, } daerenboven elke reyse verbeuren twee schellingen grooten,
 XXX } daervan de twee derde-parten tot profyte van den armen
 1702, } ende het andere derde-part voor den provoost, denwelcken
 XXX. } wert belast daervan goede notitie te houden omme deselve
 boete op elke betalinge afgekort te mogen worden.

LII.

1629. Oock sal hem niemant vervorderen op te staen van de
 schotel daer hij aen gerecht is om aen een ander schotel te
 gaen eten, noch eenige kost nemen ofte wechsteecken, op
 pene van ghestraft te worden sonder genade ter discretie
 van den capiteyn ende officieren.
1636. Oock sal hem niemant vervorderen op te staen van den
 1645, } back daer hy aen gerecht is, om aen een ander back te
 XLVIII. } gaen eten, noch eenige kost nemen ofte wechsteecken, op
 1664. } pene van ghestraft te worden sonder genade ter discretie
 1672. } van den capiteyn ende syne raden.
 1690, L.
 1702, L.

Art. III.

Een ieder zal gehouden zijn, zich omtrent alle 's Lands officieren en inzonderheid omtrent zyne commandeerende en andere verdere officieren met den vereischten eerbied te gedragen en zich te wachten hun de minste beledigingen aan te doen, op poene van strengelijk met handdaggen te worden gestraft, veel min dezelve te dreigen of geweld aan te doen. Zullende ieder zonder onderscheid, die zyne commandeerende officieren geweld zal hebben aangedaan, met den dood gestraft worden, zoals ook alle diegeenen, welke, uit den dienst ontslagen zijnde, ter zaake van hunne voorsz. dienst iets feitelijks zullen aanvangen tegens hunne officieren van meerder of minder conditie, die hun tevooren gecommandeerd hebben.

VI.

1629. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers ende bootsgesellen sullen onderdanich wesen haren capiteyn op

Art. III.

een yder schip, daerop sy aengenomen ende gheordonneert sullen zijn, sonder te mogen verlaten ofte daeraf te scheyden sonder verlof van haren capiteyn, op verbeurte van den lyve.

1636. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers ende
 1672. bootsgesellen sullen onderdanich wesen haren capiteyn op
 1690. een yder schip, daerop sy aengenomen ende gheordonneert
 1702. sullen zijn, sonder denselven te mogen verlaten ofte daeraf
 te scheyden sonder verlof van haren capiteyn, op verbeurte
 van den lyve.
- 1645.vii. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers, edel-
 luyden ende bootsgesellen sullen onderdanich wesen haren
 capiteyn op een yder schip daerop sy aengenomen ende
 geordonneert sullen zijn, sonder denselven te mogen ver-
 laten ofte daeraf te scheyden sonder verlof van haren
 Admiraal, op verbeurte van den lyve.
1664. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers ende
 bootsgesellen sullen onderdanich wesen den Admiraal,
 Vice-Admiraal ende haeren capiteyn op een yder schip,
 daerop sy aengenomen ende geordonneert sullen zijn, son-
 der denselven te mogen verlaten ofte daeraf te scheyden
 sonder verlof van haeren capiteyn, op verbeurte van den
 lyve.

VII.

1629. Niemandt en sal hem vervorderen synen capiteyn ofte syne
 1636. gecommiteerde eenich gheweldt ofte overlast te doene met
 1664. dreygement ofte andersins, op verbeurte van den lyve.
 1672.
 1690.
 1702.
- 1645, } Niemandt en sal hem vervorderen synen capiteyn, lieute-
 VIII. } nant, schipper ofte hare gecommiteerde eenich gheweldt
 ofte overlast te doen met dreygementen ofte andersints, op
 verbeurte van den lyve.
1696. Nader waerschouwinge tegens de ongeregeltheden
 van 't bootsvolck, tot ampliatio van 't VII Articul
 van den Articulbrief. ¹⁾

---

¹⁾ Groot Plac. Bk. IV, blz. 207 v.

Art. III.

De Staten-Generaal der Vereenighde Nederlanden,

Allen dengeenen, die desen jegenwoordigen sullen sien ofte hooren lesen, salut! Doen te weten:

Alsoo wy in ervaringe gekomen zijn, dat nu zedert eenigen tijd voorwaerts het volck van oorloge te water, van haren dienst ontslagen zijnde, haer hebben aangema-tight om feytelijk aen te doen hare officieren van meerder ende minder conditie, die haer geduyrende een voorigen dienst hebben gecommandeert, over saecken, staende deselve voorgevallen, in het geven en ontfangen van hare ordres, ja selfs haer tegens de voornoemde officieren te vangeren over executiën van sententiën, tot haren laste gewesen door het ontfangen van de geordonneerde straffen,

Soo is 't, dat wy, tot ampliatio van het VII articul van den Articulbrief, goedgevonden hebben te ordonneren en statueren, ordonneren en statueren by desen, dat alle het volck van oorloge te water, van wat conditie deselve souden mogen zijn, uyt den dienst ontslagen zijnde, omtrent haer gewesene officieren sullen moeten blyven in het eygene devoir ende plicht als het voorschreve volck van oorloge is geordonneert, staende denselven dienst by het VII articul van den Articulbrief ende Instructie voor den oorlogh ter zee gearresteert.

Ende dat alle degeene, die uyt den dienst ontslagen zijn en daertegens yetwes sullen komen te doen ofte ondernemen, sullen werden gestraft volgens het voorschreve VII articul, sonder eenige conniventie of ooghluyckinge ende dat, sulcks voorvallende, de delinquanten dieswegens terecht sullen werden gesteldt voor den ordinaris rechter van de plaetse, daer het delict sal wesen begaen of daer de delinquanten sullen werden gevonden, ende dat dese nevens den Articulbrief aen het volck van oorloge te water sal werden voorgelesen, opdat sich alle ende een yder daerna moge reguleren.

Ende opdat hiervan niemandt eenige ignorantie kome te praetenderen, ontbieden en versoecken wy de Heeren Staten, Stadthouderen, Gecommitteerde Raeden en Gedeputeerde Staten van de respective Provinciën ende allen anderen justicieren en officieren van denselven Lande, dat sy dese onse waerschouwinge alomme doen verkondigen, publiceren en affigeren ter plaetsen daer sulcks van nooden wesen sal en men gewoon is soodanige publicatie en affixie te doen. Lasten en beveelen voorts de Raeden ter Admiraliteyt, den Advocaten-Fiscael ende allen anderen, dien het eenighsints aengaen magh, haer naer den inhou-

Artt. III en IV.

den van dien praecise te reguleren, want wy sulcks ten dienste van den Lande bevonden hebben te behooren.

Aldus gedaen en gearresteert in 's-Gravenhage den acht en twintighsten December sestien hondert ses en tnegentigh.

(Was gearapheert:) W. de Nassau vt.

(Onder stont:) Ter ordonnantie van de hoogstgemelte Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden,

(Geteeckent:) F. Fagel.

Zijnde op 't spatium gedrukt het cachet van de meer hoogstgemelte Heeren Staten-Generael op een rooden ouwel overdeekt met een papieren ruyte.

1702. Waarschouwinge tegens feytelijk aandoen van de officieren door bootsvolck. ¹⁾

(De inhoud is, behalve een paar woordschikkingen zonder zakelijke beteekenis, precies dezelfde als de voorgaande. Men heeft het artikel VII, dat hierdoor aangevuld werd, nog onveranderd gelaten en de afzonderlijke aanvulling als zoodanig behouden.)

Aldus gedaan en gearresteert in 's-Gravenhage den aghtsten April seeventien hondert twee.

(Was gearapheert:) W. v. Haren vt.

(Onder stondt:) Ter ordonnantie van de hoogstgemelte Heeren Staten-Generaal der Vereenighde Nederlanden,

(Ende geteeckent:) F. Fagel.

Zijnde op het spatium gedrukt het cachet van de hoogstgemelte Heeren Staten-Generaal op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

Art. IV.

In het byzonder ook zal zich niemand vervorderen, den geweldigen provoost, zyne dienaars of andere provoosten, op ieder schip gesteld, eenigsins te resisteeren of in het exploicteren van hun ambt te wederstaan, slaan of dreigen; maar een ieder zal

¹⁾ Groot Plac. Bk. V, blz. 281 v.

Artt. IV en V.

verplicht zijn denzelven, desnoods en verzogt zijnde, by te staan en de misdadigers te helpen vangen en straffen, op poene van aan den lyve of met den dood te worden gestraft, naar omstandigheid van zaaken.

V.

1629. Item, niemandt en sal hem oock vervorderen, den geweldigen provoost, syne dienaers ofte andere provoosten op yder schip gestelt, eenichsins te resisteren ofte in 't exploicteren heurs ampts te wederstane, slaen ofte dreygen, maer denselven in 't exploicteren van sijn ampt des noot ende versocht zijnde, bystaen ende de misdaders helpen vangen ende straffen op pene van den lyve.
1636. Item, niemandt en sal hem oock vervorderen, den geweldigen provoost, syne dienaers ofte andere provoosten op yder schip gestelt, eenichsins te resisteren ofte in 't exploicteren heurs ampts te wederstane, slaen ofte dreygen, maer denselven in 't exploicteren van sijn ampt des noot ende versocht zijnde, by te staen ende de misdaders te helpen vangen ende straffen op pene van den lyve.
1664. Item, niemandt en sal hem oock vervorderen, den geweldigen provoost, syne dienaers ofte andere provoosten op yder schip gestelt, eenichsins te resisteren ofte in 't exploicteren heurs ampts te wederstane, slaen ofte dreygen, maer denselven in 't exploicteren van sijn ampt des noot ende versocht zijnde, by te staen ende de misdaders te helpen vangen ende straffen op pene van den lyve.
1672. Item, niemandt en sal hem oock vervorderen, den geweldigen provoost, syne dienaers ofte andere provoosten op yder schip gestelt, eenichsins te resisteren ofte in 't exploicteren heurs ampts te wederstane, slaen ofte dreygen, maer denselven in 't exploicteren van sijn ampt des noot ende versocht zijnde, by te staen ende de misdaders te helpen vangen ende straffen op pene van den lyve.
1690. Item, niemandt en sal hem oock vervorderen, den geweldigen provoost, syne dienaers ofte andere provoosten op yder schip gestelt, eenichsins te resisteren ofte in 't exploicteren heurs ampts te wederstane, slaen ofte dreygen, maer denselven in 't exploicteren van sijn ampt des noot ende versocht zijnde, by te staen ende de misdaders te helpen vangen ende straffen op pene van den lyve.
1702. Item, niemandt en sal hem oock vervorderen, den geweldigen provoost, syne dienaers ofte andere provoosten op yder schip gestelt, eenichsins te resisteren ofte in 't exploicteren heurs ampts te wederstane, slaen ofte dreygen, maer denselven in 't exploicteren van sijn ampt des noot ende versocht zijnde, by te staen ende de misdaders te helpen vangen ende straffen op pene van den lyve.
- 1645, VI. Item, niemandt en sal hem oock vervorderen de provoosten, op yder schip gestelt, eenichsints te resisteren ofte in 't exploicteren heurs ampts te wederstaen, dreygen ofte slaen, maer denselven in 't exploicteren van sijn ampt des noot ende versocht zijnde by te staen ende de misdaders te helpen vangen ende straffen, op pene van den lyve.

Art. V.

Al wie zig in 's Lands dienst te water begeeft, zal gehouden zijn, zoolange te dienen en op alle zulke en zoveele scheepen en vaartuigen als door het Committé tot de Zaaken van de Marine zal worden geordonneerd, zonder in dien tusschentijd eenigerhande dienst te mogen weigeren, op poene van ten strengsten aan den lyve gestraft te worden, zelfs met den dood, naar bevind van zaaken; zoo nogthans dat de tijd van dienen doorgaans niet langer zal mogen worden genomen dan voor den tijd van vier volle jaaren, ten ware 's Lands schepen zig bevonden in Oost- of West-Indiën en derzelver thuiskomst voor de expiratie der voorsz. vier jaaren onmogelijk mogt zijn.

VIII.

1629. Ende sullen alle capiteynen, officiers ende alle andere matroosen, haer in dienst begevende, ghehouden wesen den Lande te dienen soolange het de Heeren van den Rade

Art. V.

gelieven sal, sonder deselve haren dienst te sullen mogen verlaten voor ende alear haer behoorlijk paspoort vergunt sal werden, op verbeurte van den lyve.

1636. Ende sullen alle capiteynen, officiers ende alle andere matroosen, haer in dienst begevende, ghehouden wesen den Lande te dienen soolange het de voornoemde Heeren gelieven sal, sonder deselve haren dienst te sullen mogen verlaten voor ende alear haer by de Heeren voornoemt behoorlijk paspoort vergunt sal werden, op verbeurte van den lyve.
- 1645, XI. Ende sullen alle capiteynen, lieutenanten, schippers ende verdere officiers, oock de matrosen, haer in dienst begevende, ghehouden wesen den Lande te dienen solange het den Heeren gelieven sal, sonder deselve haren dienst te sullen mogen verlaten voor ende alear haer, behoorlick paspoort vergunt sal werden, op verbeurte van den lyve.
1664. Ende sullen alle capiteynen, officiers ende alle andere matroosen, haer in dienst begevende, ghehouden wesen den Lande te dienen soolange het de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt ghelieven sal, sonder deselve haren dienst te sullen mogen verlaten voor ende alear haer by de Raden voornoemt behoorelijk paspoort vergunt sal werden, op de verbeurte van den lyve.
1672. Ende sullen alle capiteynen, officiers ende alle andere matrosen, haer in dienst begevende, gehouden wesen den Lande te dienen soolanghe het den Heeren Raden gelieven sal, sonder deselve haren dienst te sullen mogen verlaten, voor ende alear haer by de Raden voornoemt behoorlijk paspoort vergunt sal werden, op verbeurte van den lyve.
1690.
1702.

IX.

1629. Sullen mede de Heeren Raden, de schepen hier in 't Lant komende, vermogen eenige van het volck af te dancken, van 't een op het ander schip in 't gheheel ofte deel te stellen, sulcks syluyden alsdan goet ende voor den Lande dienstigh sullen vinden, sonder dat yemande hem daertegens sal opposeren ofte in weygeringe blyven, op de verbeurte van hare gagiën ende daerenboven arbitralijk aen den lyve ghestraft te werden.
1636. Sullen mede de voornoemde Heeren mitsgaders den Lieutenant-Admirael (de schepen in zee ofte aen lant zijnde) vermogen eenige van het volck af te dancken, van 't een op 't ander schip in 't geheel ofte deel te stellen, sulcks syluy-

Art. V.

den goet ende voor den Lande dienstigh sullen vinden, sonder dat yemant hem daerjegens sal mogen opposeren ofte in weygeringe blyven, op verbeurte van hare gagiën ende daerenboven arbitralijck aen den lyve gestraft te worden.

1664. Sullen mede de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt (de schepen in zee ofte aen landt zijnde) vermogen eenige van het volck af te dancken, van het een op 't ander schip in 't gheheel ofte deel te stellen, sulcx syluyden goet ende voor den Lande dienstich sullen vinden, sonder dat yemandt hem daerjegens sal mogen opposeren ofte in weygeringe blyven, op de verbeurte van haere gagiën ende daerenboven arbitralijck aen den lyve ghestraft te worden.

1672. Sullen mede de Heeren Raden midtsgaders den Lieutenant-
1690. Admirael (de schepen in zee ofte aen landt zijnde) ver-
1702. mogen eenige van het volck af te dancken, van 't een op 't ander schip in het geheel of ten deel te stellen, sulcx syluyden goet ende voor den Lande dienstigh sullen vinden, sonder dat yemandt hem daerjegens sal mogen opposeren ofte in weygeringhe blyven, op verbeurte van hare gagiën ende daerenboven arbitralijck aen den lyve gestraft te worden.

X.

1629. Ende sullen van nu voortaan de maentgelden ende kostenningen soo van de capiteynen als van de matroosen eerst ingaen vier dagen tevooren dat sy t' seyl gaen, al is 't schoon dat sy meer dagen nae de monsteringe aen lant quamen te leggen, by sooverre 'tselve sonder wettelijke redenen geschiet; ende soo sy binnen twee dagen na de monsteringe quamen t' seyl te gaen, sullen evenwel vier dagen aen den Heere goet hebben.

1636. Ende sullen van nu voortaan de maentgelden soo van de
1664. capiteynen als van de matroosen, die eerst in dienst genomen werden, eerst ingaen ten dagen als Sijn Excell. die sal ordonneren te vertrecken.

1672. Ende sullen van nu voortaan de maentgelden ende kostenningen, soo van de capiteynen als van de matroosen, die eerst in dienst ghenomen werden, eerst ingaen vier dagen tevooren dat sy te zeyl gaen, al is 't schoon dat sy meer daghen nae de monsteringe aen landt quamen te leggen; ende soo sy binnen twee dagen nae de monsteringe quamen t' seyl te gaen, sullen evenwel vier dagen aen den Heere goet hebben.

Artt. V en VI.

XII.

1629. Item, soo wie hem laet aenteyckenen aen twee ofte meer schepen ofte plaetsen, sal gekielhaelt ende met de boot voor schelm aen landt gesettet werden.
1636. Item, soo wie hem laet aenteyckenen by twee ofte meer
1645, XI. schepen ofte capiteynen, sal ghekielhaelt ende met de boot
1664. voor schelm aen landt gesettet werden.
1672.
- 1690, XI. Item, soo wie hem laet aenteyckenen by twee of meer
1702, XI. schepen of capiteynen en geldt ontfangen heeft, sal met de koorde gestraft werden datter de doot na volght.

XLVII.

1629. Alle degeene die 's Heeren besoldinge ontfangen omme t' schepe ten oorloge te varen ende niet vechten en willen als 't van noode wesen sal, die sullen gestraft werden metter doot.
1636. Alle degeene die 's Heeren besoldinge ontfangen, sal in
1645, }
XLIV. } tyde van noot met de wapenen, daerop hy is ghestelt, voort
1664. } moeten komen ende sich met alle diligentie onder sijn quar-
1672. } tier in defentie moeten stellen, op peyne van lijfstraffe.
1690, } Ende soo yemant niet vechten en wilde als 't van noode
XLVI. } wesen sal, die sullen ghestraff worden metter doot sonder
1702. } genade.
XLVI. }

Art. VI.

Alle zamenzweeringen en muiteryen, hetzy aan land of aan boord door scheepsvolk begaan, zullen met den doot gestraft worden; gelijk ook naar bevind der zaaken met den doot zal worden gestraft diegeene, welke van eenige zamenzweeringen weet zonder hiervan behoorlijk kennis te geven. En zal integendeel diegeen, welke van zodanige zamenzweering mogte zijn en dezelve kwam te ontdekken, niet alleen vry van straffe zijn maar bovendien een vereering van *f* 25 genieten. En iemand een zamenzweering ontdekkende zonder zig daaraan te hebben schuldig gemaakt, zal tot den eerst opkomende hooger grad dan dien hij bekleed worden bevorderd wanneer hy daartoe bekwaam zijn zal, en daarenboven genieten eene belooning van *f* 100 of meerder naar de gelegenheid en het gewigt der zaaken.

Art. VI.

XXIII.

1629. Item, dat hem niemandt en vervordere eenige muysterie te stichten aen landt ofte binnen 't schipsboort, 't zy om wat oorsaecke 'tselve soude mogen wesen, op pene van aen lijf ende leven gestraft te worden na exigentie van de saecke. Ende ingevalle yemandt van soodanige vergaderinge ofte t' samenrottinge quame te vernemen, ofte by yemant daarvan aengesproocken wierde omme mede te stemmen, deselve sal ghehouden zijn sulcx dadelijck den capiteyn ofte den Raedt te verwittigen, op pene van aen den lyve ghestraft te werden.
1636. Item, dat hem niemandt en vervordere eenige muysterie te
 1664. stichten ofte t' samenrottinge te maecten aen landt ofte
 1672. binnen 't schipsboort, 'tzy om wat oorsaecke 'tselve soude
 1690, } mogen wesen, op pene van aen lijf ende leven gestraft te
 XXII. } worden na exigentie van de saecke. Ende ingevalle
 1702, } yemandt van soodanige vergaderinge ofte t'samenrottinge
 XXII. } quame te vernemen ofte by yemant daarvan aengesprooc-
 ken wierde omme mede te stemmen, deselve sal ghehouden
 zijn sulcx dadelijck den capiteyn ofte den Raedt te verwit-
 tigen, op pene van aen den lyve ghestraft te werden. Ende
 ingevalle yemandt, van deselve t' samenrottinge zijnde,
 'tselve quamen te ontdecken ende de beleyders van dien te
 noemen, sal niet alleen vry van de straffe zijn, maer daer-
 enboven tot een vergeldinge genieten XXV gulden. Ende
 wie buiten deselve t' samenrottinge zijnde, sulcks sal komen
 te ontdecken, sal daervoor tot een vereeringe genieten
 vijftigh gulden ende daerenboven geavanceert werden tot
 het eerste ampt, daertoe hy bequaem sal zijn.
- 1645, } Item, dat hem niemandt en vervordere eenige muysterie te
 XXI. } stichten ofte t' samenrottinge te maken aen landt ofte bin-
 nen schipsboort, 'tzy om wat oorsaecke 'tselve soude mogen
 wesen, op pene van aen lijf ende leven gestraft te worden
 na exigentie van de saecke. Ende ingevalle yemandt van
 soodanige vergaderinge ofte t' samenrottinge quame te
 vernemen ofte by yemant daarvan aengesproocken wierde
 omme mede te stemmen, deselve sal ghehouden zijn sulcx
 dadelijck den Admirael, Vice-Admirael, capiteyn ofte synen
 lieutenant te verwittigen, op pene van aen den lyve gestraft
 te werden. Ende ingevalle yemant, van deselve t' samen-
 rottinge zijnde, 'tselve quame te ontdecken ende de beley-
 ders van dien te noemen, sal niet alleen vry van de straffe
 zijn maer daerenboven tot een vergeldinge ghenieten vijf
 en twintich guldens. Ende wie buyten deselve t' samen-

Artt. VI, VII en VIII.

rottinge zijnde, sulcks sal komen te ontdekken, sal daervoor tot een vereeringe genieten vijftigh gulden ende daerenboven gheavanceert worden tot het eerste ampt, daertoe hy bequaem sal zijn.

Art. VII.

Niemand zal eenige spraak of gemeenschap hebben met den vyand noch boodschappen of brieven aan hem afzenden of van hem ontfangen, hetzy heimelijk of openbaar, zonder consent of order van den commandeerenden officier, veel min tot den vyand overloopen, denzelven toevallen of eenige hulpe doen, op poene van den dood. Zullen geen brieven van boord afgezonden of aldaar ontfangen mogen worden alvorens dezelve behoorlijk vertoond zijn aan den commandeerenden officier of aan diengen, welken van zynentwegen daartoe gesteld is.

XXIII.

1629. Item, niemant sal hem vervorderen eenige brieven te ontfangen ofte uyt te gheven ofte senden dan in presentie van de capiteyn, die se eerst visiteren sal, dewelcke 'tselve den Admirael ofte Vice-Admirael sal aengeven, op pene van de galge.

1636. Item, niemant sal hem vervorderen eenige brieven te ontfangen ofte uyt te gheven ofte af te senden dan in presentie van den capiteyn, die se eerst visiteren sal, dewelcke 'tselve den Lieutenant-Admirael ofte Vice-Admirael sal moeten aengeven, op pene van de galge.

1645, } Item, niemant sal hem vervorderen eenige brieven te ontfangen
XXII. } ofte uyt te gheven ofte af te senden dan in presentie van den capiteyn, die se eerst visiteren sal, dewelcke
1672. } 'tselve den Admirael ofte Vice-Admirael sal moeten aengeven,
1690, } op pene van de galge.
XXIII }
1702, }
XXIII }

Art. VIII.

Zoo iemand eed gedaan of geld op hand ontfangen hebbende, kwame te verloopen zonder paspoort of zig op eenig ander schip of schepen te engageeren, hetzij ten oorlog voor de Oost-Indische Compagnie of koopvaardy, in de armée te lande of anderszins, zal hy strengelijk aan den lyve gestraft worden en bovendien den Lande drie jaaren voor niet dienen als jongste matroos; onder welke straffen diegeenen ook zullen worden begreepen, welke buiten noodzaak aan den wal blyven en hunne schepen laten

Art. VIII.

zeilen. En wanneer zodanige desertie geschied door een schildwacht van zijn post of met geweld of anderzins gequalificeerd, zal dezulke met den dood gestraft worden.

XI.

1629. Soo yemant eedt ghedaen ofte gelt op de hant ontfangen
 1636. hebbende, verliepe sonder paspoort, die sal aen den lyve ghe-
 1672. straft worden ende naergeschreven als een schelm.
- 1645, x. Soo yemant eedt ghedaen ofte gelt op de hant ontfangen
 hebbende, verliepen sonder paspoort, die sal aen den lyve
 ghestraf worden; ende in cas hy werde bekomen doch ont-
 loopende, naergeschreven als een schelm.
1664. Soo yemant eedt gedaen, gelt op de hant ontfangen heb-
 bende ofte hem laet aenteyckenen, verliepe sonder paspoort,
 die sal aen den lyve ghestraf worden ende naergeschreven
 als een schelm.
- 1690, x. Soo yemandt eedt gedaen of geldt op de handt ontfangen
 1702, x. hebbende, verliepe sonder paspoort, die sal aen den lyve
 gestraft werden met de koorde, datter de doodt na volgt.

XII.

1629. Item, soo wie hem laet aenteyckenen aen twee ofte meer
 schepen ofte plaetsen, sal gekielhaelt ende met de boot voor
 schelm aen landt gesettet werden.
1636. Item, soo wie hem laet aenteyckenen by twee ofte meer
 1645, XI. schepen ofte capiteynen, sal ghekielhaelt ende met de boot
 1664. voor schelm aen landt gesettet werden.
 1672.
- 1690, XI. Item, soo wie hem laet aenteyckenen by twee of meer sche-
 1702, XI. pen of capiteynen en geldt ontfangen heeft, sal met de
 koorde gestraft werden datter de doodt na volgt.

XXXII.

1629. Item, een yegelijk sal gehouden wesen by tijdt schepe te
 gaen, soo wanneer de schepen uytseylen, op verbeurte soo
 wie deselve schepen laet ontseylen, van driemael onder de
 kiel door gehaelt te worden. Ende dewelcke aan landt
 blyven van dewelcken die sulcks begaen, den capiteyns sal
 ghehouden wesen den geweldigen provoost mette eerste
 schepen die inkomen t'adverteren, ten eynde deselve mogen
 geapprehendeert ende gestraft worden als vooren verhaelt.

Art. VIII.

1636. Ten dage als men sal ordonneren dat de capiteynen, officieren ende bootsgesellen sullen t' sloop gaen, sal hem een yeder vervoegen dien dach precijs t' sloop te wesen, op de verbeurte van een halve maent gagie, hetwelck hen sonder eenige conniventie sal gekort worden van hare verdiende gagie. Ende opdat sulcks strictelijck onderhouden mogen werden, soo wert de capiteynen belast de namen van de absenten door de schryvers te doen aanteecken en ende overleveren ter plaetse daer het behoort. Ende sal de helft van dese boeten ghedistribueert worden onder dengeenen, die op haren behoerlijcken tijt sullen t' sloop ghekomen wesen, ende de andere helft voor den armen, mits dat alvooren aen de schryvers eenigh honorarium werde gegeven. Ende soo wie aen lant blijft staen, sulcks dat de schepen sonder haer komen in zee te loopen, sullen met de koorde sonder eenige genade werden gestraft, ten ware door noot sulcx ware geschiet. Ende sullen tot dien eynde de capiteynen ghehouden wesen, den geweldigen provoost met de eerste schepen, die inkomen, daarvan te adverteren, ten eynde deselve mogen geapprehendeert ende gestraft worden als vooren verhaelt.

1672. Item, een yegelijck sal gehouden wesen intijds t'sloop te
 1690, } gaen soo wanneer de schepen afzeylen, op verbeurte soo
 XXXI. } wie deselve schepen laet afzeylen sonder t'sloop te komen,
 1702, } van driemaal onder de kiel door gehaelt te worden. En so
 XXXI. } wie aen landt blyven staen, sulcks dat de schepen sonder
 haer komen in zee te loopen, sullen met de koorde sonder
 eenige genade worden ghestraft, ten ware door noot sulcks
 ware gheschiet. Ende sullen tot dien eynde de capiteynen
 gehouden wesen, den geweldigen provoost met d'eerste schepen,
 die inkomen, daarvan te adverteren, ten eynde deselve
 mogen geappraehendeert ende gestraft worden als vooren
 verhaelt.

XXXIII.

1629. Item, soo wanneer de boot vaert met eenigh volck om eenige proviande te halen of andersins daer se soude mogen gesonden worden, en sal hem niemant alsdan daarvan vervorderen aen 't lant ofte andersints te blyven, maer sal gehouden zijn in 't wederkomen metten boot t'schepe te komen, op verbeurte van acht dagen te sitten in de boeyen te water ende broode. Ende soo hy daer over nacht aen blijft, sal drie reysen van de ree vallen ende gheleerst worden van alle het schipvolck.

1636. Item, soo wanneer de boot vaert met eenigh volck om

Art. VIII.

1645. } eenige proviande te halen of andersins daer se soude mogen
 XXX. } gesonden worden, en sal hem niemant alsdan daarvan ver-
 1664. } vorderen aen 't lant ofte andersints te blyven, maer sal ge-
 1672. } houden zijn in 't wederkomen metten boot weder t'schepe te
 1690. } komen, op verbeurte van acht dagen te sitten in de boeyen
 XXXII. } te water ende broode. Ende soo hy daer over nacht aen
 1702. } blijft, sal drie reysen van de ree vallen ende gheleerst
 XXXII. } worden van alle het schipvolek.

XXXIII

1629. Item, soo wanneer yemant van synen oversten aen 't landt ofte aen eenige schepen ghesonden wort, en sal niet langer uytblyven dan hem bevolen en wort, ten ware hy hadde notabile en wettige excuse, op verbeurte van drie reysen van de ree te vallen ende gheleerst te worden van een quartier volcks.

1636. Item, soo wanneer yemant van synen oversten aen 't landt
 1645. } ofte aen eenige schepen ghesonden wort, en sal niet langer
 XXXI. } uytblyven dan hem bevolen en wort, ten ware by verlet
 1664. } van weer en wint, op verbeurte van drie reysen van de
 1672. } ree te vallen ende gheleerst te worden van een quartier
 1690. } volcks.
 XXXIII. }
 1702. }
 XXXIII. }

LIX.

1629. Item, dat hem niemant en vervordere van schepe te varen sonder verlof van den capiteyn of in syne absentie van syne gecommiteerde, op verbeurte van te sitten in de boeyen acht dagen te water ende te broode.

1636. Item, dat hem niemant en vervordere, de schepen in-
 1645. } komende, daerof te gaen sonder verlof van den capiteyn
 LIV. } of in syne absentie van syne gecommiteerde, op verbeurte
 1664. } van te sitten in de boeyen acht dagen te water ende te
 1672. } broode.

1690. } Item, dat hem niemant en vervordere, de schepen in-
 LVI. } komende, daerof te gaen sonder verlof van den capiteyn
 1702. } of in sijn absentie van sijn gecommiteerde, op verbeurte
 LVI. } van syne tegoet hebbende gagie.

LXIII.

1629. Dat oock niemant hem sal vervorderen met geweer aen
 1636. 't landt te gaen sonder consent van den capiteyn ofte in

Art. VIII.

1645, } zijn afwesen van den lieutenant, op pene van de eerste
 LX. } reyse van de ree te vallen ende voor de tweede reyse
 1664. } boven het vallen van de ree noch te verbeuren een maent
 1672. } solts ten profyte van 't Landt.

1690, }
 LXI. }
 1702, }
 LXI. }

1690. } Waerschouwinge tegens het dienst nemen van boots-
 volck by verscheyden capiteynen etc. ¹⁾

De Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden,

Doen te weten:

Dat wy, zedert eenige jaren voorwaerts hebbende gesien de lichtvaerdigheyt by het volck te water om by wervingen tot den dienst van het Landt op de schepen van oorloge, haer by verscheydene hooftofficieren en capiteynen te laten aanteeckenen, daer sy nochtans niet dan by één kunnen dienst doen, en dat de straffen daertegens gesteldt, haer daarvan niet en hebben kunnen afschrieken, maer dat daerenboven noch loopgeldt of soldye van het Landt hebben ontfangen en haer den dienst in het geheel onttrocken en met het voorschreve geldt of soldye zijn verloopen, hetselve ons heeft bewoogen om de straffen by den Articulbrief voor het volck van oorloge te water, hier bevoorens in gebruyck geweest, te verswaren soodanigh als by den nieuwen Articulbrief, op den eersten deser ter neder gesteldt,

Soo is't, dat wy, by de aenstaende wervingen te water allen ende een yder, die gedencken haer tot den dienst van het Landt te presenteren, wel hebben willen waerschouwen, van de verswaringen van de straffen by den voorschreven Articulbrief vervat, soodanigh als by het naerlesen van deselve sullen vinden ende onder anderen, dat het laten aanteeckenen by verscheyde hoofd-officieren en capiteynen, al was het onder een ende hetselve Collegie ter Admiralityt, sal werden aengesien ofte uyt den dienst soudanigh verloopen zijn, schoon noch soo geringen waerdye tot aenritsgeldt hadden ontfangen, daernaer dat sich alle ende een yder sal hebben te reguleren.

Ende opdat hiervan niemandt eenige ignorantie kome te pretenderen, ontbieden en versoecken wy de Heeren Staten, Stadthouderen, Gecommitteerde Raeden ende Gedeputeerde

¹⁾ Groot Plac. Bk. IV, blz. 207.

Art. VIII.

Staten van de respective Provinciën en allen anderen justiciëren en officieren van denselve Lande, dat sy dese onse Waerschouwinge doen verkondigen, publiceren en affigeren in alle plaetsen, daer sulcks van nooden wesen sal en men gewoon is soodanige publicatie en affixie te doen.

Lasten en bevelen voorts de Raeden ter Admiraliteyt, de Advocaten-Fiscael ende allen anderen, dien het eenighsins aengaen magh, haer naer den inhouden van dien praecise te reguleren, want wy sulcks ten dienste van den Lande bevonden hebben te behooren.

Aldus gedaen en gearresteert in 's Gravenhage, den drie en twintighsten December sestien hondert tnegentigh.

(Was gearapheert:) Van Heeck v^t.

(Onder stondt:) Ter ordonnantie van de
hooghemelte Heeren
Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden,

(Geteeckent:) F. Fagel.

Zijnde op 't spatium gedrukt het cachet van de meer-hooghemelte Heeren Staten-Generael op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

1702.   Waerschouwinge tegens het laten aanteecken van
                          bootsvolck by verscheyde officieren. ¹⁾

(De inhoud is precies dezelfde als de hiervóór staande, zóó precies zelfs dat aan het slot van het eerste lid de tirade „op den eersten deser ter neder gesteldt” onveranderd is gebleven.)

Aldus gedaan en gearresteert in 's Gravenhage den achtsten April seeventien hondert twee.

(Was gearapheert:) W. v. Haren v^t.

(Onder stondt:) Ter ordonnantie van de
hooghemelte Heeren.
Staten-Generaal der Vereenighde Nederlanden.

(Ende geteeckent:) F. Fagel.

Zijnde op het spatium gedrukt het cachet van de hooghemelte Heeren Staten-Generaal op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

¹⁾ Groot Plac. Bk. V, blz. 280 v.

1797.

Publicatie van 29 April 1797.

Art. 1.

Dat van nu af aan buiten werking zullen worden gesteld alle sententiën van scheeps- of krijgsraden, waarbij matroosen of soldaten, op 's Lands schepen van oorlog dienende, om welke misdaad zulks ook zoude mogen wezen, gecondemneerd waren om den Lande om niet te dienen, ten dien effecte, dat van dato dezes hunne gagiën wederom ten hunnen behoefte zullen beginnen te lopen en zij volkomen op denzelfden voet met andere manschappen zullen worden behandeld en door niemand, wie hij ook zoude mogen zijn, om hunne tevoren begane en nu uitgewischte misdaden met eenig verwijt bejegend, veel min van eenig genot, dat aan hunne kameraden gegund wordt, uitgesloten zullen mogen worden.

Art. 2.

Dat alle soldaten uit de Land-armée, die tevoren van hunne compagnieën gedeserteerd, achterhaald en bij vonnissen van krijgsraden gecondemneerd waren om den Lande eenigen tijd ter zee te dienen, mitsgaders allen, die uit hoofde van andere rechterlijke vonnissen op 's Lands vloot geplaatst zijn, voor zoverre zij zig nog aan boord van een van 's Lands schepen bevinden, van nu af aan in zooverre van de gevolgen dier sententiën zullen worden ontheven, dat zy zullen worden geconsidereerd als vrywillig in dienst te zijn gekomen en hunne behandeling aan boord volkomen gelijk zal zijn met die van de overige equipagie en zy met dezelve volkomen dezelfde blijken van vertrouwen en dezelfde voorregten genieten zullen, zoolang zij zich dezelven niet door ontrouw of ander strafbaar gedrag op-nieuw onwaardig maken.

Art. 3.

Dat alle onderofficieren en gemeenen, matroozen en soldaten, die, hetzij vóór of na onze jongste omwenteling van één van 's Lands schepen van oorlog gedeserteerd zijn en zich vóór den eersten Juny aanstaande weder vrywillig begeven aan boord van hunne schepen of zich om weder derwaarts gebragt te worden, aan één der comptoiren van hoofdelijke betaling aanbieden om aldaar hunnen tijd uit te dienen, vry zullen blijven van alle straf, welke zij anders door hunne desertie zouden hebben verdiend en eene zoo volkomene kwijtschelding van deze misdaad zullen genieten alsof dezelve nimmer ware begaan geweest.

Artt. VIII en IX.**Art. 4.**

Dat in het vervolg geduurende dezen oorlog een iegelijk, die, zich in 's Lands zeedienst geëngageerd hebbende en geplaatst zijnde op een schip of vaartuig, dat tot den effectiven dienst der zee geschikt is, vandaar deserteert of, voor een bepaalden tijd verlof bekomen hebbende, na verloop van dien tijd achterblijft en binnen drie weken nadat hij zich van boord begeeven heeft of nadat zijn verlof geëindigt is, zich niet weder aan boord begeeft, wanneer hij agterhaald wordt en geene wettige redenen van verschooning zal kunnen opgeven, zal worden gebragt aan boord van zijn schip of van zodanig schip als de commandant der rheede zal goedvinden. Dat daarna terstond over hem door denzelfden commandant zal worden benoemd een krijgsraad, welke zoo spoedig mogelijk zijn proces zal opmaken zonder aan den gewoonen form van procederen stiptelijk gehouden te zijn. En zoodra de desertie overtuigend bewezen is, hem zal veroordeelen om met de koorde gestraft te worden dat er de dood na volgt. Dat deze sententie niet zal ter approbatie gezonden worden aan het Committé tot de zaken van de Marine maar alleen naderhand ter kennis van hetzelfde gebragt; en dat dezelve terstond nadat zij gewezen is, gepronuncieerd en binnen 24 uren daarna ter executie gelegd zal worden aan boord van het schip waar de gesententieerde gedetineerd zal zijn.

Art. 5.

Dat een iegelijk, die, zich in 's Lands zeedienst geëngageerd hebbende, aan dat engagement ontrouw wordt voordat hij zich aan boord van zijn schip bevindt, mitsgaders een iegelijk, die van een wacht- of kostschip deserteerd of achterblijft, wanneer hij achterhaald wordt, met eene gestrenge scheepsstraf zal worden afgestraft.

Art. IX.

Een iegelijk zal gehouden zijn zig scheep te begeeven wanneer hy daertoe geordonneerd wordt door zyne officieren. En zal niemand buiten permissie zich van boord begeeven ofte, met de chaloup naar de wal of naar eenig ander schip uit zijnde, boven zijn verlof mogen uytblyven, op poene van voor de eerste reize agt dagen te water en te brood in de yzers te worden gezet; voor de tweede reize veertien dagen en bovendien strengelijk met handdaggen te worden gestraft, al ware het ook dat hy daarna uit eige beweeging weder terugkwam.

Art. IX.

VI.

1629. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers ende bootsgesellen sullen onderdanich wesen haren capiteyn op een yder schip, daerop sy aengenomen ende gheordonneert sullen zijn, sonder te mogen verlaten ofte daeraf te scheyden sonder verlof van haren capiteyn, op verbeurte van den lyve.
1636. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers ende
1672. bootsgesellen sullen onderdanich wesen haren capiteyn op
1690. een yder schip, daerop sy aengenomen ende gheordonneert
1702. sullen zijn, sonder denselven te mogen verlaten ofte daeraf te scheyden sonder verlof van haren capiteyn, op verbeurte van den lyve.
- 1645, VII. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers, edel-
luyden ende bootsgesellen sullen onderdanich wesen haren capiteyn op een yder schip daerop sy aengenomen ende geordonneert sullen zijn; sonder denselven te mogen verlaten ofte daeraf te scheyden sonder verlof van haren admirael, op verbeurte van den lyve.
1664. Alle lieutenanten, schippers, stuyrluyden, officiers ende bootsgesellen sullen onderdanich wesen den Admirael, Vice-Admirael ende haeren capiteyn op een yder schip, daerop sy aengenomen ende geordonneert sullen zijn, sonder denselven te mogen verlaten ofte daeraf te scheyden sonder verlof van haeren capiteyn, op verbeurte van den lyve.

XIII.

1629. Soo yemant aen 't lant gaet sonder consent of wiens quar-
1636. tier het niet en is geweest, sal, aen boort komende als daer
1645, } gheschaft is, niet vermogen eenige spyse ofte dranck te
XIII. } eysschen ende sal daerenboven eenen gulden verbeuren,
1664. de eene helfte tot bate van den armen ende de andere
1672, } helft tot profijt van den provoost, ofte oock anders ge-
1690, } straft worden tot discretie van den capiteyn. Maer soo
XIII. } wie nae besetter wacht sloop komt sonder zoolange verlof
1702. } van den capiteyn expresselick te hebben, sal boven arbi-
XIII. } trale correctie veerthien dagen in de yzers sitten. Ende wie
sonder 's avondts aen boort te keeren, den gheheelen nacht aen landt blijft, sal metterdaet gekielt werden.

XXX.

1629. Item, so wanneer den trommel geslagen wort om t' seyl
1636. te gaen, soo sal hem een yder t' schepe begeven om de
1645. } schepen uyt de haven op het stroom te helpen, op verbeurte
XXVII. } soo wie alsdan in ghebreecke van dien bevonden wort

Artt. IX en X.

1664. sonder daertoe om merckelijke reden van synen capiteyn
 1672. verlof te hebben, van driemaal van de rede te vallen ende
 daerenboven elke reyse te verbeuren drie schellingen grooten, de twee derde-parten tot profyte van den armen, het ander derde-part voor den provoost, denwelcken belast wort, daarvan goede notitie te houden om deselve boete op elke betalinge afgetrocken te werden.

1690. } Item, soo wanneer de trommel geslagen wert om t' zeyl
 XXIX. } te gaen, zoo sal hem een yder, na gedane monsteringe en
 1702. } het ontfangen van het geldt, binnen den vierden dagh naer
 XXIX. } de voorsz. monsteringh en het ontfangen van het geldt
 schepe begeben. En soo wie alsdan in gebreecke van dien bevonden werdt sonder daertoe om merckelijke redenen van synen capiteyn verlof te hebben, sal driemaal van de reede vallen ende strengelijck gelaerst werden ter discretie van synen officier.

Art. X.

Niemand, wie hy ook zy, zal den burger hetzy ten plattelande, in de dorpen of steden eenigen overlast mogen doen, veel min eenig geweld, afpersingen of andere brutaliteiten pleegen, hen van ietwes met geweld of list berooven of bederven, op poene van strengelijck aan den lyve en zelfs met den dood gestraft te worden naar bevind van zaken of volgens de wetten der steden of plaatsen, waarin de misdad gepleegd is, wanneer de misdaden voor den ordinaris rechter zouden mogen worden gebragt en terechtgesteld.

XXXV.

1629. Niemant en sal hem vervorderen, den huysman, borger
 1636. ofte eenige andere ghewelt te doen ofte slaen ofte van hare
 1645. } goederen berooven, op verbeurte van den lyve.
 XXXII. }

1664.
 1672.
 1690. }
 XXXIV. }
 1702. }
 XXXIV. }

XXXVIII.

1629. Item, soo yemant hem vervordert te slaen, in evelen moede, metter vuyst, stocken ofte koorden, sal drie reysen van de ree vallen ende geleerst worden van een quartier volcks.
 1636. Item, soo yemandt eenen anderen vervordert te slaen, in

Artt. X en XI.

1645, } evelen moede, metter vuyst, stocken ofte koorden, sal drie
 XXXV. } reysen van de ree vallen ende geleerst worden van een quar-
 1664. } tier volcks.

1672.

1690, }
 XXXVII. }

1702, }
 XXXVII. }

XXXIX.

1629. Soo yemant binnen scheepsboort eenich mes trocke met
 1636. eenen evelen moede, sonder nochtans smerte te doen, sal
 1645. } met een mes deur de hant aen de mast gesteecken worden
 XXXVI. } ende daeraen blyven totdat hy 't selve deurtreckt.

1664.

1672.

1690, }
 XXXVIII. }

1702, }
 XXXVIII. }

XL.

1629. Item, soo yemant den anderen van syne medegesellen
 1636. quetste, 'tzy t' schepe ofte aen lant, sal driemaal ghekielt
 1645. } worden ende betalen de onkosten met het meester-gelt.
 XXXVII. }

1664.

1672.

1690. } Item, soo yemandt den anderen van syne medegesellen
 XXXIX. } quetste, hetzy t' sloop ofte aen landt, sal driemaal ge-
 1702. } kieldt werden of zwaerder gestraft naer exigentie van
 XXXIX. } saecken, en betalen de onkosten met het meester-geldt.

XLI.

1629. Item, soo yemant binnen scheepsboort naer ende over
 1636. vrede vecht, sal verbeuren sijn handt, daermede hy den
 1645. } vrede gebroocken heeft.
 XXXVIII. }

1664.

1672.

1690, XI.

1702, XI.

Art. XI.

Alle brandstigtingen, moord, sodomitische vermengingen, vrouwekracht, en alle zoortgelyke verfoeyelyke misdaden, hetzy binnen of buiten boord begaan, zullen met den dood worden gestraft. Doch in zoverre zodanige zaaken mogten zijn voorgenomen en getenteert maar niet volvoerd, zullen de daaraan schuldigen desniettemin aan den lyve worden gestraft.

Artt. XII, XIII en XIV.**Art. XII.**

Alle degeenen, welke zig aan eenigen diefstal schuldig maaken, zullen boven de vergoeding van het ontvreemde strengelijk met handdaggen worden gestraft en van hunne charges afgezet, wanneer zy eenige aan boord bekleeden, en daarenboven zes weeken als onwaardigen alleen moeten schaffen en het vuilste werk aan boord verrigten, ja zelfs na bevind van zaaken als schelm met afsnyding van het hair worden weggejaagd.

LVI.

1629. Item, soo wie d'een den anderen eenich gelt ontsteelt, weerdigh zijnde boven den schellingh, sal 't wederomme geven. Ende indien hy andermael meer bevonden wort, sal gekielt worden. Ende indien het meer geschiede, sal aen den lyve gestraft worden.

1636. Item, soo wie d'een den anderen eenich gelt ofte goet ont-
 1645. LI. steelt, sal 'tselve vierdobbel wederomme geven ende voor
 1664. d'eerste reyse arbitralijck daerenboven worden gestraft.
 1672. Indien hy andermael weer bevonden wort, sal boven de
 1690. } voorsz. restitutie ghekielt worden ende met hondert slagen
 LIII. } geleerst. Ende voor de derde reyse sal aen den hals gestraft
 1702. } worden sonder genade.
 LIII. }

Art. XIII.

Zoo iemand in euvele moede een ander doodstaake of dood-sloege, zal met den dood gestraft worden.

XLII.

1629. Item, soo yemant eenen anderen doot staecke ofte sloege,
 1636. sal den levende metten doode rugge tegen ghebon-
 1645. } den ende soo tesamen over boort geworpen worden, ende
 XXXIX. } soo het aen landt geschiede, sal met het swaert gestraft
 1664. werden datter de doot naer volgen sal.
 1672.
 1690, XLI.
 1702, XLI.

Art. XIV.

Alle duëllen, vegteryen, questiën en krakeelingen worden ten strengste verboden en zullen de overtreders naar omstandigheid der zaaken zoo door dezelve in de yzers te zetten op water en brood agt dagen lang, als zelfs strengelijk met handdaggen worden gestraft; zy zullen bovendien nog betaalen het meesterloon, wanneer er eenige wonden mogten toegebracht zijn, alsmede de vergoeding wegens pijn en smerte, verminktheid of anderzins, welke den gekwetsten mogte toekomen.

Artt. XIV en XV.**XXXVI.**

1629. Item, de capiteinen, hare officieren, bootsvolck ende sol-
 1672. daten en sullen gene questie tegens malkanderen nemen,
 1690. } op pene van gestraft te worden naer gelegenthey van
 XXXV. } de saecke ende ter discretie van den Admirael.
 1702. }
 XXXV. }
1636. Item, de capiteynen, hare officieren, bootsvolck ende sol-
 1645. } daten en sullen gene questie tegens malkanderen nemen,
 XXXIII. } op pene van gestraft te worden naer gelegenthey van de
 1664. saecke ende ter discretie van den Lieutenant-Admirael. ¹⁾

XL.

1629. Item, soo yemant den anderen van syne medegesellen
 1636. quetste, 'tzy t' schepe ofte aen lant, sal driemaal ghekielt
 1645. } worden ende betalen de onkosten met het meester-gelt.
 XXXVII. }
1664.
 1672.
1690. } Item, soo yemandt den anderen van syne medegesellen
 XXXIX. } quetste, hetzy t' scheep ofte aen landt, sal driemaal gekieldt
 1702. } werden of zwaerder gestraft, naer exigentie van saecken
 XXXIX. } en betalen de onkosten met het meester-geldt.

XLI.

1629. Item, soo yemant binnen scheepsboort naer ende over
 1636. vrede vecht, sal verbeuren sijn handt, daermede hy den
 1645. } vrede gebroocken heeft.
 XXXVIII. }
1664.
 1672.
 1690, XL.
 1702, XL.

Art. XV.

**En nadien in dronkenschap alle onheilen ontstaan, zo zal die-
 geen, welke dronken gevonden word, voor de eerste reize drie
 dagen in de yzers gesloten worden op water en brood en zijn
 rantsoen aan 't baksvolk worden uitgedeeld; voor de tweede
 reize veertien dagen en daarenboven strengelijk met handdag-
 gen worden gestraft. Wanneer het een onderofficier is, zal hy
 dubbeld gestraft worden en voor de derde reize van zijn charge
 worden ontzet. En een officier zijnde, zal dezelve de eerste reize
 veertien dagen te water en te brood in arrest gezet worden, de**

¹⁾ Het in 1636 toegevoegd tweede deel van dit artikel is overgebracht onder art. XV op blz. 292, van welke bepaling het de voorlooper is geweest.

Artt. XV en XVI.

tweede reize voor eene maand en de derde reize gecasseerd worden als onbekwaam om den Lande te dienen.

Bovendien zal de dronkenschap geen versooning zijn, want alle euvelheden, gedurende dezelve gepleegd, zullen even strengelijk worden gestraft alsof die nugteren zijnde geschied waren.

XXXVI. 1)

1636. Ende alsoo uyt dronckenschap de meeste onheylen ont-
 1645. } staen, soo wert een yeder 'tzy officieren ofte ander, by
 XXXIII } desen wel expresselijcken verboden, sich dronken binnen
 1664. } den schepe te laten vinden, op peyne dat de officieren, die
 haer met droncken drincken sullen komen te verlopen, voor de eerste reyse veerthien dagen ende de andere matroosen acht dagen in de boeyen sullen worden gestelt, ende voor de tweede reyse daerover gestraft sullen werden tot discretie van den Lieutenant-Admirael ofte capiteyn, daeronder soodanige dronckenschap sal werden gepleeght.

1672. Ende alsoo uyt dronckenschap de meeste onheylen ont-
 1690. } staen, soo werdt een yeder, 'tzy officieren of andere, by
 XXXV. } desen wel expresselijck verboden, sich dronken binnen den
 1702. } schepe te laten vinden, op poene dat de officieren, die
 XXXV. } haer met droncken drincken sullen komen te verlopen, voor de eerste reyse veerthien dagen en de andere matrosen acht dagen in de boeyen sullen worden gestelt, ende voor de tweede reyse daerover ghestraft sullen worden tot discretie van den Admirael of capiteyn, daeronder soodanige dronckenschap sal werden gepleeght.

Art. XVI.

Een schildwagt op zijn post slaapende bevonden wordende ofte zich van dezelve begeevende zonder behoorlijk afgelost te zijn, zal veertien dagen op water en brood in de yzers worden gezet en bovendien strengelijk met handdaggen worden gestraft naar vereisch van zaken.

XXVIII.

1629. Item, soo wie op sijn wacht slapende bevonden wort, sal
 1636. } drie reysen gekielt worden ende geleerst van alle het
 1645. } schipvolck.
 XXV. }
 1664. }
 1672. }
 1690. }
 XXVII. }
 1702. }
 XXVII. }

Vervolg aansluitend in de volgende aflevering.

¹⁾ Zie het eerste deel van deze bepaling bij art. XIV, blz. 291.

Vervolg van blz. 292.

Artt. XVII en XVIII.

Art. XVII.

Niemand zal vermogen van de wagt te gaan vóórdat er een ander in zijne plaats zal zijn gekomen, noch ook het siflet in zijn quartier verslaapen, op poene van agt dagen in de yzers te worden geslooten.

XXVII.

1629. Item, niemant en sal vervorderen van zijn wacht te gaen,
1636. vóórdatter een ander in zijn plaetse sal gekomen zijn, op
1645. } pene van drie reysen onder den kiel doorgetrocken te wor-
XXIV. } den ende gheleerst te worden van alle het schipsvolck.

1664.

1672.

1702. }

XXVI. }

1690. } Item, niemandt en sal vervorderen van zijn wacht te gaen,
XXVI. } vóórdatter een ander in zijn plaetsse sal gekomen zijn, op
poene van drie reysen onder de kiel doorgetrocken te wer-
den ende gelaerst van alle het scheepsvolck.

XXIX.

1629. Soo yemandt het cijfflet versliep, die sal voor de eerste reyse ter discretie van den capiteyn ende officieren ghestrafft, voor de tweede reyse van alle het scheepsvolck gelaerst ende voor de derde reyse onder de kiel doorgetrocken worden.

1636. Soo yemandt het cijfflet ofte in zijn quartier versliep, die
1645. } sal voor de eerste reyse ter discretie van den capiteyn ende
XXVI. } officieren ghestrafft, voor de tweede reyse van alle het
1664. } scheepsvolck gelaerst ende voor de derde reyse onder de
1672. } kiel doorghetrocken worden.

1690. }

XXVIII. }

1702. }

XXVIII. }

Art. XVIII.

Zonder consent van den commandeerenden officier zal niemand eenig vrouwspersoon sloop moge brengen op poene van drie dagen op water en brood in de yzers te worden geslooten.

LV.

1629. Item, niemandt en sal hem vervorderen, 'tzy edel ofte onedel, groot ofte kleyn, eenige vrouwspersonen t'sloop te

Artt. XVIII en XIX.

brengen om aldaer te vernachten, ten ware haer eygen getrouwde vrouwen, ofte andersints oneerlijk te handelen, op verbeurte van een maent solts ende naer gelegentheyd van de saecken gestraft te werden.

1636. Item, niemandt en sal hem vervorderen, 'tzy edel ofte on-
 1645, L. edel, groot ofte kleyn, eenige vrouwepersoonen t' sloop te
 1664. brengen, op verbeurte van daerover naer ghelegentheyd van
 1672. saecken gestraft te worden.
 1690, LII.
 1702, LII.

Art. XIX.

Binnen boord zal niemand eenig vuur mogen maken noch met kaarsen of ander licht gaan of loopen dan die daartoe verlof zal hebben en daarenboven geen tabak rooken dan op zoodanige plaatzen, daar het gepermitteerd zal worden, op poene van drie dagen te water en te brood in de yzers te worden geslooten. Ook zal niemand nadat de wagt afgeschooten is, eenig licht branden zonder consent, op gelijke straffen.

XXI.

1629. Niemandt sal hem vervorderen naerdad de wacht opgeslagen is, eenige vreemde sprake te spreekken noch houden, noch klappen, noch vyerteycken te doen, noch eenigh gherucht ofte alarm te doen maecken, ten ware datter van de vyanden eenich onraedt vernomen werde, op pene van den lyve.
1636. Niemandt sal hem vervorderen naerdad de wacht opgesla-
 1645, } gen ende beset is, eenige vreemde sprake te spreekken noch
 XIX. } houden, noch vierteecken te doen, noch eenich gerucht ofte
 1664. } allarm te maecken, ten ware datter van de vyanden eenich
 1672. } onraedt vernomen werde, op pene van den lyve.
 1690, XX.
 1702, XX.

XXII.

1629. Item, niemandt sal hem vervorderen op te blyven naerdad
 1636. de wachte opgeslagen is maer terstont te gaene daer hy
 1645, } ghelogeert is, op verbeurte van te sitten in de boeyen vier
 XX. } dagen te water ende te broot.
 1664.
 1672.
 1690, }
 XXI. }
 1702, }
 XXI. }

Art. XIX.

XLIII.

1629. Niemandt en sal hem vervorderen noch onderwinden binnen boort met eenigh vyer, kaerssen of diergelijke te gaen of loopen dan dengeenen, die by den capiteyn daertoe gheordonneert sal wesen, op verbeurte van arbitralijck ghecorrigeert te worden.
1636. Niemandt en sal hem vervorderen noch onderwinden binnen boort met eenige kaerssen ofte diergelijke licht te gaen
1664. of loopen, dan dengeenen, die by den capiteyn daertoe gheordonneert sal wesen, op verbeurte van arbitralijck ghecorrigeert te worden.
1672. }
1690. }
XLII. }
1702. }
XLII. }
1645. } Niemant sal hem vervorderen noch onderwinden binnen
XL. } boort met eenige kaerssen ofte diergelijke licht te gaen of loopen, dan dengeenen, die by den capiteyn oft sijn lieutenant daertoe gheordonneert sal wesen, op verbeurte van arbitralijck gecorrigeert te worden.

XLIIII.

1629. Omme te beter te voorsiene totten pericule van vyer ende brant, die op den schepe gheschieden mochte, soo vermach niemant binnen scheepsboort eenich vyer te maecken ende verbiedt men allen bootsluyden ende allen anderen, dat hem niemant en vervorderen te hebben noch te brengen op de schepen eenige bult-sacken, gevult met hoy ofte kaf, noch insgelijcks kisten, harnas-tonnen, ten ware by expressen consent van den capiteyn, op verbeurte van een maent solts.
1636. Omme te beter te voorsiene totten pericule van vyer ende
1645. } brant, die op den schepe gheschieden mochte, soo en ver-
XLI. } mach niemant binnen scheepsboort eenich vyer te maecken
1664. ende verbiedt men allen bootsluyden ende allen anderen,
1672. dat hem niemant en vervordere te hebben noch te brengen
1690. } op de schepen eenige bulten ofte sacken, gevult met hoy
XLIII. } ofte kaf, noch insgelijcks kisten, harnas-tonnen, ten ware
1702. } by expressen consent van den capiteyn, op verbeurte van
XLIII. } een maent solts.

XLV.

1629. Oock en sal niemant hem vervorderen, in 't cabelruym toeback te drincken ofte by avont met licht ofte lonten in 't cabelruym te gaen, op peyne van by den krijghsraedt daerover gestraft te worden na behooren.

Artt. XIX, XX en XXI.

1636. Oock en sal niemant hem vervorderen, ergens taback te
 1645. } drincken ofte by avont met licht ofte lonten in 't cabel-
 XLII. } ruym te gaen, op peyne van by den krijghsraedt daerover
 1664. gestraft te worden na behooren, maer sal het taback-
 1672. drincken moeten geschieden tusschen de groote ende focke-
 1690. } mast ofte daer 't sal worden geordonneert, op pene als
 XLIV. } vooren.
 1702. }
 XLIV. }

Art. XX.

Een iegelijk wie hy ook zy, welke van 's Lands goederen naar de wal zal brengen of leveren of verkoopen, verruilen of verzetten, zal niet alleen de waarde daarvan betalen, maar bovendien op ieder schip, anderen ten exemple, met handdaggen worden gestraft, het hair worden afgesneden en als een schelm aan de wal gejaagd worden.

Art. XXI.

De timmerlieden op 's Lands schepen en vaartuigen zullen gehouden zijn, dezelve te kalfaten, digt te houden, te repareeren en te timmeren hetgeen nodig en in hun vermogen zijn zal, op poene dat, byaldien door hunne nalatigheid eenige schade zal worden veroorzaakt of op een rheede of in een haven iets aan dezelve getimmerd moeste worden hetgeen zy in zee hadden kunnen doen, al hetzelfde aan hunne soldy zal worden gekort en zy daarenboven veertien dagen in yzers moeten zitten op water en brood. En zullen dezelve mede, wanneer de voorzeide schepen binnenslands getimmerd mogten worden, gehouden zijn des gerequireerd wordende, nevens de landstimmerlieden daaraan te arbeiden, op poene als vooren.

XVIII.

1629. De timmerluyden, die sich op de schepen van oorloge in dienst begeven, sullen ghehouden zijn deselve te timmeren, calfaten ende dicht te houden ende alles aan deselve te repareren, 'tgeene dat in haer vermogen sal zijn, op pene soo door haer naelatigheyt denselven eenige schade ofte verderf overquame ofte hier aen landt yet aen deselve getimmert moeste werden, 'tgeene sy in zee hadden kunnen doen, dat alle hetselve aen haere soldye sal werden gekort ende daerenboven arbitralijcken ghecorrigeert.
1636. De timmerluyden, die sich op de schepen van oorloge in
 1664. dienst begeven, sullen ghehouden zijn deselve te timmeren,
 1672. calfaten ende dicht te houden ende alles aen deselve te
 1690. } repareren, 'tgeene dat in haer vermogen sal zijn, op pene,
 XVII. } soo door haer naelatigheyt denselven eenige schade ofte ver-

Artt. XXI en XXII.

- 1702 } derf overquame ofte hier aen landt yet aen deselve getim-
 XVII } mert moeste werden, 'tgeene sy in zee hadden kunnen doen,
 dat alle hetselve aen haere soldye sal werden gekort ende
 daerenboven arbitralijcken ghecorrigeert.
 Ende sullen mede soo wanneer de schepen aen lant getim-
 mert werden, ghehouden zijn daeraen neffens 's Lants
 timmerluyden te arbeyden, op pene als vooren.
- 1645 } De timmerluyden, die sich op de schepen in dienst begeven,
 XVI } sullen ghehouden zijn deselve te timmeren, calfaten ende
 dicht te houden ende alles aen deselve te repareren 'tgene
 dat in haer vermogen sal zijn, op pene soo door haer na-
 latigheyt denselven eenigen schade ofte verderf overquame
 ofte aen lant yet aen deselve getimmert moste werden,
 'tgeene sy in zee hadden kunnen doen, dat alle 'tselve aen
 hare soldye sal werden gekort ende daerenboven arbitra-
 lijcken gecorrigeert.

Art. XXII.

Niemand zal ter zaake van de schaffing zijne officieren eenige overlast mogen doen op verbeurte van agt dagen in yzers te zitten op water en brood of zelfs naar bevind van zaaken aan den lyve gestraft te worden, blyvende niettemin aan een iegelijk vry en onverlet om, wanneer hy meenen mogte, dat de schaffing niet in allen deele behoorlijk wierde uitgerigt en overeenkomstig de order van den Lande, zulks met bescheidenheid te kennen te geven aan den commandeerenden admiraal, schout bij nagt of commandant van 't esquader waaronder hy dient, ten einde daarin te kunnen voorzien als naar behooren.

XIII.

1629. Item, alle degeene die in soldye aengenomen sullen worden, sullen hebben boven hare gagiën montkost ende dranck, die henlieden beschickt sal worden by den capiteyn van een yegelijk schip op alsuleke maniere als men op de schepen van oorloge gewoonlijk is te doene, sonder dat hen eenige officieren, bootsgesellen ofte soldaten uyt oorsaecke van de victualie ende montkosten sullen mogen eenigen overlast doen, op verbeurte van acht dagen te water ende broot in de boeyen geset te werden. Maer indien yemant met deselve montkosten hem niet en soude willen genoegen laten, dat hy 'tselve te kennen gheve aen den Admiraal, Vice-Admiraal ofte Lieutenanten omme daerinne versien te worden naer behooren.
1636. Item, alle diegeene die in soldye aengenomen sullen wor-
 1664. den, sullen hebben boven hare gagiën behoorlicke montkost
 ende dranck, die henluyden geschafft sal worden by de Be-

Artt. XXII en XXIII.

winthebberen ofte by dengeney by hen daertoe te stellen, op alsulcke ordre en reglement als op de schepen van de directeurs van de beveylinge van de Oost- ende Noortzee, sonder dat eenige officieren, bootsgesellen ofte soldaten uyt oorsaecke van de victualie ende montkosten yemant sullen eenigen overlast doen, op verbeurte van acht dagen te water ende broot in de boeyen ghesettet te worden. Maer indien yemant met deselve montkosten hemselven niet en soude willen laten ghenoege, sal 'tselve te kennen geven door den Lieutenant-Admiraal aen de Heeren by Sijn Excellentie geassumeert ofte noch te assumeren, omme daerinne versien te worden naer behooren.

1645 }
XII. } Item alle diegeene, die in soldye aengenomen sullen worden, sullen hebben boven hare gagien behoorlycke montkost ende dranck, die henlyuden geschafft sal worden by den capiteyn van een yegelyck schip op alsulcke maniere als men op de schepen van oorloge gewoonlyck is te doen sonder dat eenige officieren, bootsgesellen ofte soldaten uyt oorsaecke van de victualie ende montkosten yemandt sullen eenigen overlast doen, op verbeurte van acht dagen te water ende te broot in de boeyen ghesettet te worden. Maer indien yemant met deselve montkosten hemselven niet en soude willen laten genoegen, sal 'tselve te kennen geven den Admiraal, Vice-Admiraal ofte capiteyn, omme daerinne versien te worden naer behooren.

1672. }
1690. }
XII. } Item, alle diegene, die in soldye aenghenomen sullen worden, sullen hebben boven hare gagien behoorlycke montkost ende dranck, die henlyuden geschafft sal worden by den capiteyns van een yegelyck schip op alsulcke maniere als men op de schepen van oorloge ghewoonelyck is te doene, sonder dat eenighe officieren, bootsgesellen of soldaten uyt oorsake van de victuaille ende montkosten yemandt sullen eenigen overlast doen, op verbeurte van acht dagen te water ende broot in de boeyen geset te werden. Maer indien yemandt met deselve montkosten hemselven niet en soude willen laten genoegen, sal 'tselve te kennen geven den Admiraal, Vice-Admiraal ofte lieutenanten, omme daerinne voorsien te worden naer behooren.

Art. XXIII.

Niemand vermag zonder voorkennis van den commandeerenden officier eenige wijn of sterke drank te verkoopen noch aan boord brengen, op poene van dezelve te verbeuren en agt dagen in de yzers te zitten op water en brood, zullende het overige rantsoen aan elken bak worden uitgedeeld.

Artt. XXIII, XXIV en XXV.**LXVI.**

1629. Niemand sal vermogen t' schepe eenigen toeback ofte brandewijn te verkoopen, op pene van daerover gestraft te werden ende dat op sulcke schulden geen reguard genomen en sal werden.
1636. Niemand sal vermogen te schepe eenigen taback oft brandewijn te brengen omme die te verkoopen, op verbeurte van
1664. deselve ende daerenboven nae gelegentheyt ghestraft te werden; ende sal op soodanige schulden geen reguard genomen werden, t' appliceren een vierdepart ten profyte van
1690. }
LXIII. } den provoost ende de reste voor 't Lant.
1702. }
LXIII. }

Art. XXIV.

Ook zal niemand vermogen te dobbelen of te speelen hoegenaamd om geld, kleederen of andere waarde, op poene van voor de eerste reize agt dagen op water en brood in yzers te worden gesloten en voor de tweede reize strengelijk aan den lyve te worden gestraft.

XXXVII.

1629. Oock om alle occasie van questie door dobbelen ende speelen te verhinderen, sal niemand sich vervorderen eenige
1636. }
1645. } dobbelsteenen, kaertspeelen ende diergelijke instrumenten
XXXIV. } van tuysscherye binnen scheepsboort te brengen, op arbitrale correctie.
1664. }
1672. }
1690. }
XXXVI. }
1702. }
XXXVI. }

Art. XXV.

Het bier vermag niet onnut te worden gestort noch ook eenige victualie overboord geworpen of op eenige andere wijze verwaarloosd, aan land gebracht of verkogt, op poene van lijfstraf.

XXVI.

1629. Item, de quartiermeesters sullen ghehouden wesen boven te komen als men het volck schaft, om yeder sijn spyse te dragen ende acht te nemen, datter niet verlooren en gaet. Ende
1664. }
1672. } de victualie, die daer overschiet, sullen sy wederomme nemen
1690. }
XXV. } ende bestellen die in de bottelerye, ende sullen niet eer beneden gaen vóór het volck ghegeten heeft, op verbeurte
1702. }
XXV. } van drie reysen van de ree te vallen.

Artt. XXV en XXVI.**XLIX.**

1629. De kocks sullen gehouden wesen het vet ende smout van den vleesche komende, sooverre het etelijck is, in de pottagie te koocken ende het vuyl t' employeren tot onderhou-
dinge van den schepe, sonder daeraf yet t' heurluyder profy-
te te mogen achterhouden, op peyne van arbitralijck gecorrigeert te werden.
1636. De kocks sullen gehouden wesen het vet ende smout van
1664. den vleesche komende, sooverre het eetelijck is, te bewaren
1672. om pottagie te koocken ende het vuyl t' employeren tot on-
derhoudinge van den schepe, sonder daeraf yet t' heur-
luyder profy- te mogen achterhouden, op peyne van ar-
bitralijck gecorrigeert te werden.

L.

1629. Niemant en sal het bier onnuttelijck storten ofte eenige
1636. victualie overboort werpen, aen 't landt brengen ofte ver-
1645. }
XLVI. }
1664. }
1672. }
1690. }
XLVIII. }
1702. }
XLVIII. }

LIIII.

1629. Den botteliers van de schepen en sullen gheen lege fus-
1636. tagie hebben, kleyn noch groot, tot heurluyder profy-
1664. maer sullen deselve ghehouden zijn te bewaren tot behoef
1672 van dengeenen, die de victualie besorgen, op verbeurte van
arbitralijck gestraft te worden.

Art. XXVI.

Niemand zal eenige kost of drank aan de gevangenen en die in de boeyen zitten geven, op verbeurte van agt dagen te water en te brood in de yzers gesloten te worden.

LI.

1629. Niemandt en vervordere hem eenige kost of drank den gevangenen in de yzers sittende te geven, op verbeurte van een maent solts ende daerenboven in 't yser te sitten te water ende te broode acht dagen langh.

Artt. XXVI, XXVII, XXVIII en XXIX.

1636. Niemandt en vervordere hem eenige kost of dranck den
 1645, } gevangenen in de yzers sittende te geven, op verbeurte van
 XLVII. } een maent solts ende daerenboven te sitten te water ende
 1664. te broode acht dagen langh.
 1672.
 1690, }
 XLIX. }
 1702 }
 XLIX. }

Art. XXVII.

Alle onzindelijkheid en vuile gesprekken geduurende het schaftten als andersins mitsgaders alle onordentelijkheden, welke de goede order en discipline aan boord kunnen stooren, zullen met agt dagen in de yzers te zitten en te water en te brood of naar bevind van zaaken zelfs aan den lyve gestraft worden.

Art. XXVIII.

Niemand zal zig vervorderen eenige kost of drank uit de bottelary met geweld of zonder daartoe bevoegd te wezen, te halen noch ook raad of daad daartoe te geven, op poene van aan den lyve te worden gestraft naar exigentie der zaaken.

LIII.

1629. Item, niemandt en sal vervorderen eenige kost ofte dranck
 1636. uyt de bottelerye met ghewelt te halen ofte raet ofte daet
 1645, } daertoe te gheven, op verbeurte van drie reysen ghekielt
 XLIX. } ende van alle het scheepsvolck geleerst te werden.
 1664.
 1672.
 1690, }
 LI. }
 1702, }
 LI. }

Art. XXIX.

Wanneer schepen van den vyand veroverd of andere buiten bekomen worden, zal niemand eenige kisten, pakken of brieven openbreken maar alle dezelve brengen in handen van den commandeerenden officier, op poene van aan lijf en leven te worden gestraft naar omstandigheden van zaaken.

LVII.

1629. Insgelijken en sal hem niemandt vervorderen eenige vreemde schepen, komende ofte gaende van ofte nae de

Art. XXIX.

plaetsen met dese Landen gheallieert, ofte immers geen vyandtschap en plegen, te invaderen, beschadigen ofte krencken, in wat manieren dattet soude mogen wesen, ten ware met expresse consent van den Admirael, op pene van gestraft te worden aen den lyve.

1636. Insgelijcken en sal hem niemandt vervorderen eenige
 1645, } vreemde schepen, komende ofte gaende van ofte nae de
 LII. } plaetsen, met dese Landen gheallieert ofte immers geene
 1664. } vyandtschap en plegen, te invaderen, beschadigen ofte
 krencken, in wat manieren dattet soude mogen wesen, ten
 ware met expresse consent van den Lieutenant-Admirael
 ofte commandeur, op pene van gestraft te worden aen den
 lyve.

1672. Item, en sal hem niemandt vervorderen eenige vreemde
 1690, } schepen komende of gaende van ofte naer plaetsen, welke
 LIV. } met dese Landen geallieert of immers gene vyantschap en
 1702, } plegen, te invaderen, beschadigen ofte krencken in wat ma-
 LIV. } nieren dattet soude moghen wesen, ten ware met expresse
 consent van den Admirael of commandeur, op poene van
 ghestraft te worden aen den lyve.

LVIII.

1629. Niemandt en sal hem vervorderen aen landt te gaen, 'tzy
 capiteyn ofte anderen, op vyanden gronden om buyt of
 prisonniers te halen sonder consent ende permissie van den
 Admirael.

1636. Niemandt en sal hem vervorderen aen landt te gaen, 'tzy
 1645, } capiteyn ofte anderen, op vyanden gronden om buyt of
 LIII. } prisonniers te halen, sonder consent ende permissie van den
 1664. } Lieutenant-Admirael ofte sijn commandeur.

1672. Niemandt en sal hem vervorderen aen landt te gaen, 'tzy
 1690, } capiteyn of anderen, op vyanden gronden om beuyt of
 LV. } prisonniers te halen, sonder consent ende permissie van den
 1702, } Admirael of synen commandeur.
 LV. }

LVI.

1645. De schepen ende goederen, die veroverd soude mogen wor-
 den ende van goeden prinse verklaert ende vervolgens
 verkoft wesende, sal het suyver provenu daervan komende
 verdeelt ende gerepartieert worden op soodanigen voet ende
 ordre als verdeelt wort het provisie van de prinsen, die
 veroverd worden by 't esquadre van den Lieutenant-Ad-
 mirael Tromp.

LX.

1629. Of 't ghebeurde datter eenige schepen van den vyant ofte andere buyten overquamen ende genomen wierden, soo en sal hem niemandt vervorderen eenige kisten, koffers ende packen open te breecken, noch oock eenige secrete brieven te visiteren; dan sullen deselve brengen in handen van den Admirael van de vloote ofte in sijn absentie aen den Vice-Admirael ofte commandeur, omme voorts by denselven terstonts verseeckert ende ghetrouwelijk sonder eenichsints die te verminderen, overgesonden te werden aen den Admirael ende de gecommiteerde ter Admiraliteyt in den quartiere ende ter plaetse, daer deselve uytgevaren zijn, omme by deselve verklaert te worden op de deuchdelijkheyt of ondeuchdelijkheyt van dien, of 't goede prinsen zijn, dan niet, wel verstaende, dat, soo wanneer eenigh capiteyn ofte capiteynen by den Admirael gelast zijnde ergens te trecken tot bewaringe van eenige kusten ofte andersints, eenige beuyten verkregen, sullen deselve van gelijken moeten oversenden sonder eenige Admiralen ofte Vice-Admiraels in eenige vloote aen te spreekken, ende dit alles op peyne van de galge.
1636. Of 't ghebeurde datter eenige schepen van den vyant ofte andere beuyten overquamen ende genomen wierden, soo en sal hem niemandt vervorderen eenige kisten, koffers ende packen open te breecken, noch oock eenige secrete brieven te visiteren; dan sullen deselve brengen in handen van den Lieutenant-Admirael van de vloote ofte in sijn absentie aen den Vice-Admirael ofte commandeur, omme voorts by denselven terstonts verseeckert ende ghetrouwelijk sonder eenichsints die te verminderen, overgesonden te werden aen de geassumeerde Heeren ofte aen dengeene, die hem aangewesen sullen worden, om by deselve verklaert te worden op de deuchdelickheyt ofte ondeuchdelickheyt van dien. Ende soo eenich capiteyn ofte capiteynen by den Lieutenant-Admirael gelast zijnde ergens te trecken tot bewaringe van eenige kusten ofte andersints, eenige beuyten verkregen, sullen deselve van gelijken moeten oversenden sonder eenige ander Lieutenant-Admiralen ofte Vice-Admiraels in eenige vloote aen te spreekken, ende dit alles op peyne van de galge.
- 1645, }
LV. } Of 't ghebeurde datter eenige schepen van den vyandt ofte andere buyten overquamen ende genomen wierden, soo en sal hem niemandt vervorderen eenige kisten, koffers ende packen open te breecken, noch oock eenige secrete brieven te visiteren; dan sullen deselve brengen in handen van den

Art. XXIX.

Admirael van den vloote ofte in sijn absentie aen den Vice-Admirael ofte commandeur, omme voorts by denselven terstonts verseeckert ende getrouwelijck sonder eenichsints die te verminderen overghesonden te worden aen haer Ho. Mo. onder de collegiën ter Admiraliteyt van den quartiere ende ter plaetse daer deselve uytghevaren zijn, omme by deselve verklaert te worden op de deuchdelickheyt ofte ondeuchdelickheyt van dien. Ende soo eenich capiteyn ofte capiteynen by den Admirael gelast zijnde ergens te trecken tot bewaringe van eenige kusten ofte andersints, eenige beuyten verkregen, sullen deselve van ghelijcken moeten oversenden aen den Admirael ofte Vice-Admirael omme by deselve mede overgesonden te worden als vooren, ende dit alles op peyne van de galge.

1664. Of 't ghebeurde datter eenige schepen van den vyandt ofte andere beuyten overquamen ende genomen wierden, soo en sal hem niemant vervorderen, eenige kisten, koffers ende packen open te breecken, noch oock eenige secrete brieven te visiteren; dan sullen deselve brengen in handen van den Admirael van de vloote ofte in sijn absentie aen den Vice-Admirael ofte commandeur, omme voorts by denselven terstonts verseeckert ende getrouwelijck sonder eenichsints die te verminderen overgesonden te werden aen de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt in den quartiere ende ter plaetse daer deselve uytghevaren zijn, omme by deselve verklaert te worden op de deuchdelijckheyt ofte ondeuchdelijckheyt van dien. Ende soo eenich capiteyn ofte capiteynen by den Admirael gelast zijnde ergens te trecken tot bewaringe van eenige kusten ofte andersints, eenige beuyten verkregen, sullen deselve van gelijcken moeten oversenden, sonder eenige ander Admiralen ofte Vice-Admiralen in eenige vloote aen te spreken, ende dit alles op peyne van de galge.

1672. }
 1690, }
 LVII. }
 1702, }
 LVII. }
 Of het gebeurde datter eenige schepen van den vyande ofte andere beuyten overquamen ende genomen wierden, soo en sal hem niemant vervorderen eenighe kisten, koffers ende packen open te breecken, noch oock eenighe secrete brieven te visiteren; dan sullen deselve brengen in handen van den Admirael van de vloote of in sijn absentie aen den Vice-Admirael of commandeur omme voorts by denselven terstont verseeckert ende getrouwelijck sonder eenighsints die te verminderen overgesonden te worden aen den Admirael ende de Gecommitteerden ter Admiraliteyt in den quartiere ende ter plaetse daer deselve uytghevaren zijn, omme by deselve verklaert te worden op de deughdelijckheyt of

Artt. XXIX en XXX.

ondeughdelijkheyt van dien. Ende so eenigh capiteyn of capiteynen, by den Admirael ghelast zijnde erghens te trecken tot bewaringe van eenige kusten of andersints, eenige beuyten verkregen, sullen deselve van gelijcken moeten oversenden sonder eenige andere Admiralen ofte Vice-Admiraels in eenige vloote aen te spreken, ende dit alles op poene van de galge.

LXI.

1629. Van gelijcken en sal niemant hem vervorderen, in eenige
1636. schepen, hetzy koopvaerders ofte andere, over te gaen son-
1645, } der expresse ordonnantie van sijn capiteyn ende daertoe
LVII. } van denselven gheordonneert te zijn, noch aen sulcke
1664. schepen eenich geweld te doen van smyten, slaen, quetsen
1672. ofte qualijck tracteren, op verbeurte van getraft te worden
naer gelegentheyt syner misdaet.

1690, } Van gelijcken en sal nyemandt hem vervorderen in eenige
LVIII. } schepen, 'tzy koopvaerders of andere, over te gaen sonder
1702. } expresse ordre van sijn capiteyn en daertoe van denselven
LVIII. } geordonneert te zijn, nochte aen sulcke schepen eenigh ge-
weldt te doen van smyten, slaen, quetsen of qualijck trac-
teren ofte yet daeruyt te nemen op de verbeurte van ge-
strafft te werden naer gelegentheyt syner misdaet.

Art. XXX.

Wanneer er eenige gevangenen worden gemaakt, zal niemand dezelve mogen vrylaten of versteeken, noch op eenigerhande wyze in het vlugten behulpzaam zijn, op poene van den dood. Integendeel zullen alle de zodanigen voor den commandeerenden officier moeten worden gebracht om op alles naar orders te worden gehoord.

LXII.

1629. Of 't oock ghebeurde datter eenige prisonniers ofte ghe-
vangenen ghekregeen wierden, niemandt en sal hem ver-
vorderen deselve te versteecken noch hemelen, maer son-
der eenigh verdrach voor den Admirael ofte commandeur
brengen om op alles geëxamineert te werden nae de ge-
legentheyt van de saecke. Ende sullen egeene gevangen
personen geransonneert mogen worden dan by kennisse
van den Admirael ofte de gecommiteerde van de Admira-
liteyt, op pene van de galge.

1636. Of 't oock ghebeurde datter eenige prisonniers ofte ghe-
1645, } vangen en ghekregeen wierden, niemandt en sal hem ver-
LVIII. } vorderen deselve te versteecken noch hemelen, maer sonder

Artt. XXX en XXXI.

eenigh verdrach voor den Lieutenant-Admiraal ofte commandeur brengen om op alles geëxamineert te werden nae de gelegentheyd van de saecke. Ende sullen egeene gevangenen geransonneert mogen worden, dan by kennisse van den Lieutenant-Admiraal ofte de gecommitteerde van de Admiraliteyt, op pene van de galge.

1664. Of 't oock gebeurde, datter eenige prisonniers ofte gevangenen gekregen wierden, niemandt en sal hem vervorderen, deselve te versteecken noch hemelen, maer sonder eenich verdrach voor den Admiraal ofte commandeur brengen om op alles geëxamineert te werden nae de gelegentheyd van de saecke. Ende sullen egeene gevangenen personen geransonneert mogen worden dan by kennisse van ons ofte de Gecommitteerde Raden van der Admiraliteyt, op peyne van de galge.

1672. Of 't oock gebeurde datter eenige prisonniers of gevangenen gekregen wierden, niemandt en sal hem vervorderen
 1690. } deselve te versteecken noch hemelen, maer sonder eenigh
 LIX. } verdrach voor den Admiraal ofte commandeur brengen om
 1702. } op alles geëxamineert te werden nae de gelegentheyd van
 LIX. } de saecke. Ende sullen egeene gevangenen personen gerançoeneert mogen werden dan by kennisse van den Admiraal ofte de Gecommitteerde Raden van de Admiraliteyt, op poene van de galge.

Art. XXXI.

Een iegelijk zal zijn bewind behoorlijk verantwoord, te weten de schippers en stuurlieden van hetgeen hunlieder schip aangaat, de constapels van het geschut, kruyt en lood en zoo voorts; een ieder het zijne.

En zo het gebeurde, dat door hun verzuim of kwaadwiligheid eenige schade geschiede of eenige goederen vermist of onnuttelijk of ook zonder voorkennis van den commandeerenden officier verdaan wierden, zullen zij naar gelegenheid worden gestraft of gecorrigeert en daarenboven gehouden zijn, alle deselve te vergoeden ter taxatie van het Departement vanwaar hy is uitgerust.

En zal overzulks een ieder, dewelke het opzicht of de bewaring van eenige scheepsbehoefden is aanbevoelen, op zijn thuiskomst en zo menigmaal anders als zulks word gerequireerd, gehouden zijn eenen behoorlijken staat over te leveren van al hetgeen hy heeft ontvangen, en te verantwoorden, waar al hetzelve is gebleven en wat daarvan nog overig is, terwijl altoorens alles behoorlijk zal zijn verantwoord, aan hem geen soldy zal worden betaald.

XV.

1629. Item, een yegelick sal verantwoordden sijn officie ende onderwint, te weten de schippers ende stuyrluyden voor 'tgeene haerluyder schip aengaet, de busschieters voor 't geschut, kruyt ende loot, ende soo voorts, yeder in 't syne. Ende soo 't ghebeurde, dat door haer versuym ende quaetwilligheyt eenige schade gevele ofte eenige goederen vermist ofte onnuttelijck wierden verdaen, sullen ghehouden sijn 'tselve te verbeteren ende betalen tot taxatie van den Raedt.
- Ende sal oversulcx een yder, denwelcken den opsicht ofte bewaringe van eenige scheepsbehoefden bevolen sijn, gehouden wesen thuys komende aen synen capiteyn behoorlijcken staet over te leveren van alle 'tgeene hy ontfangen heeft, waer 'tselve ghebleven ende wat daer noch van overigh is, op pene dat aen niemandt van deselve eenige betalinge van soldye in 't gheheel ofte deel sal werden gedaen, voordat deselve staet by hem aen den capiteyn behandicht ende by denselven aen den Raedt overgelevert ende van alles behoorlijck verantwoord sal sijn.
1636. Item, een yegelick sal verantwoordden sijn officie ende
1664. onderwint, te weten de schippers ende stuyrluyden voor 'tgeene haerluyder schip aengaet, de busschieters voor 't geschut, kruyt ende loot, ende soo voorts, yeder in 't syne. Ende soo 't ghebeurde, dat door haer versuym ende quaetwilligheyt eenige schade gevele ofte eenige goederen vermist ofte onnuttelijck wierden verdaen, sullen ghehouden sijn 'tselve te verbeteren ende te betalen tot taxatie van de gheassumeerde Heeren.
- Ende sal oversulcx een yder, denwelcken den opsicht ofte bewaringe van eenige scheepsbehoefden bevolen sijn, gehouden wesen thuys komende aen synen capiteyn behoorlijcken staet over te leveren van alle 'tgeene hy ontfangen heeft, waer 'tselve ghebleven ende wat daer noch van overigh is, op pene dat aen niemandt van deselve eenige betalinge van soldye in 't gheheel ofte deel sal werden gedaen, voordat deselve staet by hem aen den capiteyn behandicht ende by den capiteyn aen de Bewinthebberen overgelevert ende van alles behoorlijck verantwoord sal sijn.
- Ende ten eynde de scheepsbehoefden met meerder ordre mochten werden verbruyckt, soo sullen geenige officieren ofte andere eenige behoeften mogen aentasten om te verbruycken dan met voorweten en expres consent van den capiteyn, op pene als in desen artijckel vermelt.
1672. Item een yegelijck sal verantwoordden sijn officie ende

Artt. XXXI en XXXII.

1690. } onderwindt, te weten de schippers ende stuyrluyden voor
 XIV. } 'tgene haerluyder schip aengaet, de busschieters voor 't ge-
 1702. } schut, kruyt en loot ende soo voorts, yeder in 't syne.
 XIV. } Ende so 't gebeurde dat door haer versuym en quaetwillig-

heydt eenige schade gevele ofte eenige goederen vermist
 ofte onnuttelijk wierden verdaen, sullen gehouden zijn
 'tselve te verbeteren ende betalen tot tauxatie van den Raed.

Ende sal oversulcks een yeder, denwelcken den opsicht of
 bewaringhe van eenige scheepsbehoefden bevolen zijn, ge-
 houden wesen, t'huys komende aen synen capiteyn behoor-
 lijcken staet over te leveren van alle 'tgene hy ontfangen
 heeft, waer 'tselve gebleven ende wat daer noch aen overigh
 is, op poene dat aen niemandt van deselve eenige betalinge
 van soldye in 't geheel of deel sal werden gedaen voordat
 deselve staet by hem aen den capiteyn behandicht ende by
 den capiteyn aen den Raedt overgelevert ende van alles
 behoorlijk verantwoordt sal zijn.

Ende ten eynde de scheepsbehoefden met meerder ordre
 mochten werden verbruyckt, soo sullen geenige officieren
 of andere eenighe behoeften mogen aentasten om te ver-
 bruycken dan met voorweten ende expres consent van den
 capiteyn, op poene als in desen artijckel vermeldt.

XLVIII.

1629. Niemanden sal hem onderwinden eenich geschut te schieten,
 1636. te hanteren noch in de kruytkamer te komen, dan alleene-
 1664. lijcken den constapel ende alsulcke busschieters als hen tot
 1672. heurluyder hulpe ghegeven sullen zijn, op pene van drie-
 1690. } mael onder de kiel getrocken te worden ende verbeurte van
 XLVII } een maent solts.
 1702. }
 XLVII }

1645. } Niemand en sal hem onderwinden eenich geschut te schie-
 XLV. } ten, te hanteeren noch in de kruytkamer te komen, dan
 alleenlijk de constapel, synen maet ende alsulcke bus-
 schieters als hen tot haerluyder hulpe gegeven sullen zijn,
 op pene van driemaal onder de kiel ghetrocken te worden
 ende verbeurte van een maent solts.

Art. XXXII.

Niemand zal eenig buspoeder, kogels noch ammunitie van oorlog, noch ook eenige instrumenten, den constapels, busschieters of timmerlieden aangaande, aan boord mogen verleggen, versteken of verkopen noch ook van boord brengen, op poene van als dieven te worden gestraft.

Artt. XXXII, XXXIII en XXXIV.**XVI.**

1629. Geen officiers, busschieters, bootsgesellen ofte anderen en
 1636. sullen haer vervorderen eenich buspoeder, kogels ende an-
 1645, } dere ammunitie van oorloge te versteecken, verkoopen ofte
 XIV. } aen landt te brengen, hetzij in tonnen, hoornen, kleederen
 1664. } noch andersins, op pene van gestraft te worden metter
 1672. } koorde.
 1690, xv.
 1702, xv.

XVII.

1629. Niemand en sal hem vervorderen, wie hy zy, eenige in-
 1636. strumenten, den bosschieters ofte timmerluyden ofte an-
 1645, xv. deren aengaende, te verleggen, verwerpen ofte vervrem-
 1664. den, op pene van gestraft te worden sonder genade na-
 1672. den eysch van saken.
 1690, }
 XVI. }
 1702, }
 XVI. }

Art. XXXIII.

Ook zal niemand eenig geweer of kleederen zonder voorkennis van den commandeerenden officier beleenen, verkopen of vervreemden, noch ook tot pand aannemen of koopen, op poene van aan den lyve gestraft te worden. En zal daarenboven op deeze schulden geen agt worden genomen, maar alle zodanige handelingen voor nul en van geen waarde worden gehouden.

LXIII.

1629. Niemand sal sich vervorderen eenich geweer te versetten, verkoopen ofte vervreemden, op pene van te verbeuren tot profijt van 't Landt een maent solts voor de eerste reyse ende voor de tweede reyse aen 't lant geset te worden sonder paspoort.
 1636. Niemand sal sich vervorderen eenich geweer te versetten,
 1645, } verkoopen ofte vervreemden, op pene van te verbeuren
 LIX. } boven de waarde van dien tot profijt van 't Landt een
 1664. maent solts voor de eerste reyse ende voor de tweede reyse
 1672. aen 't lant geset te worden sonder paspoort.
 1690, LX. Niemandt sal sich vervorderen eenigh geweer te versetten,
 1702, LX. verkoopen of vervreemden, op verbeurte van den lyve.

Art. XXXIV.

Wanneer een officier zich aen de articulen en misdaden mogte hebben schuldig gemaakt, waarop de straf aan den lyve bepaald

Artt. XXXIV, XXXV en XXXVI.

is, zal dezelve eerst worden gedegradeert, vervolgens zijn straf ontvangen en als onbekwaam om den Lande te dienen worden gecasseerd. En een onderofficier zijnde, van zijn charge gedegradeert worden en daarna de straf ontvangen en naar exigentie der zaaken met infamie worden weggejaagd.

Art. XXXV.

Zo wie in het scheepswerk word gekwetst, zal geneezen worden ten koste van den Lande en desniettemin volle soldy ontvangen. En wanneer hy verminkt wierde in een gevegt, zal hy bovendien nog ontvangen, zoals by de placaaen van den Lande daarvoor is vastgesteld, ter belooning of soulagement of onderhoud van hem, die tegens den vyand van het Bataafsche volk zich behoorlijk gekweeten zal hebben en de agtingwaardige kenteekens van dusdanige verminktheid draagt.

XLVI.

1629. Soo wie in 't scheepswerck ofte by oorloge binnen den schepe gequetst ofte geschoten werde, die sal gemeestert worden tot 't gemeene Lants koste en hy sal bovendien evenwel sijn volle soldye ontvangen.
1636. Soo wie in 't scheepswerck ofte by oorloge binnen den
1664. schepe gequetst ofte geschoten werde, die sal gemeestert
1672. worden tot 't gemeene Lants koste en hy sal bovendien
1690, } evenwel sijn volle soldye ontvangen. Ende of 't ghebeurde
XLV. } dat yemant daerdoor eenige leden quame te verliesen ofte
1702, } aen eenige van dien verminckt te blyven, sal daerover nae
XLV. } gelegentheynt ende groote van dien werden beloont.
- 1645, } Soo wie in 't scheepswerck ofte by oorloge gequetst ofte ghe-
XLIII. } schooten worde, die sal ghemeestert worden tot ghemeene
Landts koste ende hy sal bovendien evenwel sijn volle soldye
ontfangen. Ende of 't ghebeurde dat yemandt daerdoor
eenige leden quame te verliesen ofte aen eenige van dien
verminckt te blyven, sal daerover na gelegentheynt ende
groote van dien worden beloont volgens d'ordre van 't Lant.

Art. XXXVI.

Wanneer iemand zig mogt hebben schuldig gemaakt aan de articulen, waarby lijfstraffe gevoegd is, zal er een scheepsraad beroepen worden om het delict te onderzoeken, dewelke bestaan zal uit den capitein of commandeerenden officier, verder uit de drie oudste officieren, luitenants van het schip, een schipper, constapel, bootsman of 2de stuurman en een matroos; de vier

Art. XXXVI.

laatste personen ter keuze van den misdadiger, mits dat deze allen kunnen leezen en schryven en door den commandant van de vloot, schepen of schip goedgekeurd worden.

De eerste schrijver aan boord zal in zoodanigen scheepsraad als secretaris ageeren.

Deeze scheepsraad zal over alles kunnen vonnissen, uitgenoomen in zaken, waarin de straffe des doods zou moeten worden geinfligeerd, in welk geval extract van hunne notulen des aangaande mitsgaders alle de stukken daartoe betrekkelyk zullen gezonden worden aan den admiraal of aan dengeenen, die 's Lands vloot commandeert, en wanneer een schip binnenslands ligt, daarenboven aan het Comitté tot de Zaaken van de Marine.

En bijaldien deze zaak indedaad zodanig gedisponeerd is, dat de eisch de straffe des doods zoude moeten vorderen, zal de admiraal of commandant van 's Lands vloten of schepen, wanneer dezelve zig buitenslands zal bevinden zodanig dat deswegens met het Comitté tot de Zaaken van de Marine niet gemaklyk kan worden gecorrespondeert, eenen zeekrijgsraad ordonneeren, welke altijd zal moeten bestaan uit den admiraal of commandeerenden officier, twee capiteinen en een luitenant of, tot deze benoeming geene gelegenheid zijnde, dan uit een capitein en drie luitnants mitsgaders uit twee dek-officieren en twee matrozen, de vier laatsten ter keuze van den gedetineerden en onder de mitsen als voren, om in deze zaak te sententieeren zoals in goede justitie zal bevonden worden te behooren.

En wanneer dezelve vloot of schepen binnenslands zijn liggende, zal het Comitté tot de Zaaken van de Marine alsdan een krijgsraad in voegen voorsz. benoemen om den misdadigen terecht te stellen en te sententieeren, doch zal de sententie aan den delinquant niet mogen worden ter executie gelegd, alvorens dezelve door het Comitté tot de Zaaken van de Marine alsdan geaprobeerd zal wezen, welk Comitté wel het regt hebben zal om dezelve sententie te kunnen verzagten maar nimmer om dezelve te verzaaren.

V.

1645. De scheepskrijgsraedt sal bestaan in vijftien personen, waerin den Admiraal de With sal presideren ende in 't resolveren en concluderen een dubbelde stem hebben. Ende wert oock de ghemelte krijgsraedt volkomentlyck opgedragen de judicature over de capiteynen, vorder officieren, bootsvolck ende soldaten, die tot de schepen van oorloge behooren, welverstaende soolange de soldaten binnenscheepsboort zijn, en sullen de hooge ende andere officieren over de soldaten te lande gedestineert, oock sessie ende stem in denselven krijgsraedt hebben ende den oppersten commandant van dien presideren, oock stemmen

Art. XXXVI.

als den voornoemden Admirael, so wanneer de misdadige een soldaet uyt een van de vier regimenten sal zijn.

1802. Instructie voor de Hooge Militaire Vierschaar der Bataafsche Republiek, van 25 Juny 1802.

Art. 47.

De benoeming van de zeekrijgsraden, welke bij het zes-en-dertigste articul van den gemelden Articulbrief in dato 26 Juny 1795 aan het Committé tot de Zaken van de Marine was overgelaten, zal voortaan geschieden door deze Hooge Militaire Vierschaar met overleg van den Raad der Marine.

Art. 48.

Alle vonissen, door de zeekrijgsraden geweest, wanneer 's Lands vloot of schepen binnenslands zijn liggende, zoodra dezelve gearresteerd zijn, met alle de stukken tot het proces behoorende en met de notulen der gehouden be- soignes van den krijgsraad, aan deze vierschaar ter ap- probatie worden gezonden en zonder die approbatie niet ter executie mogen worden gelegd; doch de vonnissen van de scheepsraden, die overeenkomstig het gemelde zes-en-der- tigste articul zijn geformeerd, zullen ter executie worden gelegd zoodra dezelve geweest zijn, zonder dat het noodig zal zijn daarop de approbatie van deze vierschaar te ver- zoeken.

Art. 52.

Indien de Vierschaar oordeelt, dat de bij het vonnis be- paalde straf niet overeenkomstig is met de wet, zal zoo- danig vonnis aan den krijgsraad worden teruggezonden met opgave van de daaromtrent voorkomende bedenkin- gen ten einde zulks naar behooren te redresseeren; maar indien zoodanige krijgsraad niettemin bij deszelfs opinie mogt persisteren, zal naar bevind van zaken de Advocaat- Fiscaal wien zulks aangaat worden geauthoriseerd, om van dat vonnis te appelleeren aan deze vierschaar of wel de weg van appèl aan den gecondemneerde worden vrijge- laten.

Art. 98.

Alle sententiën, door deze vierschaar te wijzen, zullen, al- vorens te worden gepronuntieerd of geëxecuteerd, ter ap- of improbatie moeten worden gezonden aan het Staats- bewind, hetwelk verplicht zijn zal daarop binnen den tijd

Artt. XXXVI en XXXVII.

van agt dagen na de receptie te disponeeren; bij gebreke waarvan de voorsz. sententiën zullen worden gehouden voor goedgekeurd.

De improbatie der voorsz. sententiën door het Staatsbewind zal nimmer die uitwerking hebben, dat de daarbij opgelegde straffen door het Staatsbewind verminderd, verzwaaard of zelfs veranderd worden, maar alleenlijk kunnen tenderen tot vernietiging der sententiën of zelfs van de plaats gehad hebbende procedures met last aan de vierschaar om van nieuws af aan te sententiëeren of wel de geheele zaak te beginnen en daarin recht te spreken zooals in goede justitie zal bevonden worden te behooren, ten welken einde het Staatsbewind, ingevalle van improbatie, zal gehouden zijn de redenen van dien in deszelfs besluit volkomen te omschrijven en detailleeren.

Ingevallye het Staatsbewind van oordeel mogt zijn, dat de geïmprobeerde sententiën dezer vierschaar ten tweedemale behooren te worden afgekeurd, zal door hetzelfde provisioneel alleen de executie worden gesurcheerd en aan de Wetgevende Vergadering zoodanig voorstel gedaan tot verzwaaing, vermindering of verandering der straf of tot cassatie der sententiën of zelfs van het geheel proces als raadzaam zal worden geoordeeld, waarop alsdan door de Wetgevende Vergadering, na te hebben ingenomen het advis van het Hoog Nationaal Gerechtshof, zal worden gedisponeerd.

De zaken alsoo haar volkomen beslag bekomen hebbende of ook de voorsz. sententiën bij de eerste of tweede inzending door het Staatsbewind geaprobeerd zijnde, zullen hebben kragt van arrest en uiterlijk binnen veertien dagen na de pronuntiatie worden ter executie gelegd.

Art. XXXVII

Alle opper- en onderofficieren, bootsgezellen, soldaten en anderen, die zig in dienst van den oorlog te water begeven hebben, zullen bij de monstering gehouden zijn, na het hooren leezen van de voorstaande articulen, in handen van commissarissen van het Committé tot de Zaaken van de Marine of die anderzints van deszelfs wege daartoe zoude mogen zijn gecommitteerd, te doen den hierna volgenden eed:

„Wij beloven en zweeren gehouw en getrouw te weezen aan „de Hoog Mogende Heeren Staten-Generaal der Vereenigde „Nederlanden, aan het Committé tot de Zaaken van de Marine „mitsgaders aan alle admiralen, hoofdofficieren, capiteinen en „andere officieren over ons gesteld of nog te stellen, derzelver „beveelen stiptelijk te zullen nakomen en alles te doen of na te

Art. XXXVII.

„laaten wat in de bovenstaande articulen geboden of verboden
 „wordt tot onderhouding eener goede discipline en bevordering
 „van 's Lands dienst, en zulks alles zolange, totdat wij door
 „Hun Hoog Mog. of door het Committé tot de Zaaken van de
 „Marine uit den dienst behoorlijk zijn ontslagen.”

Waarop een iegelijk moet zeggen:

„Zoo waarlijk helpe my God almachtig!”

ONDERSCHRIFT.

1629. Sullen alle capiteynen, lieutenanten, edelluyden, schippers, officieren, soldaten ende bootsgesellen ende allen anderen, kleyn ende groot, die sich in dienste te water begeven, hen verbinden die wel ende trouwelijk te onderhouden ende daerop den behoorlijcken eedt doen in handen van de Ge-committeerde Raden van de Admiraliteyt ofte andere die daertoe gecommiteert sullen werden.

Eedt voor 't varent volck. ¹⁾

1629. Wy beloven ende sweeren de Hooge ende Mogende Heeren Staten-Generael der Vereenigde Nederlanden, die by de Unie ende hantoudinge van de ware Christelijke religie sullen blyven, ghehouw ende getrouw te wesen, denselven vromelijk ende getrouwelick onder 't gebiedt van den hooghebooren Prince van Orangiën, Grave van Nassau, Marquis van der Vere ende Vlissingen etc., ende als Admirael-Generael der voorsz. Landen, te dienen de voorsz. Heeren Staten, syne Excell., de Collegiën ter Admiraliteyt ende den particuliere Admirael, Vice-Admirael, capiteynen ende andere hoofden by deselve Excell. over ons gestelt ofte noch te stellen, in hare bevelen te respecteren ende ghehoorsamen naer behooren ende voorts ons te reguleren naer de articulen ende ordonnantiën op onsen dienst ghemaect ende noch te maecken.

Soo waerlijk helpe ons Godt almachtigh.

Aldus ghearresteert in 's Gravenhage opten seven en twintichsten April sesthien hondert negen en twintigh.

A. van Zuyllen van Nyevelt vt.

Ter ordonnantie van de Hooge ende Mogende Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden,

Cornelis Musch.

¹⁾ Groot Plac. Bk. II, kol. 271-274.

Art. XXXVII.

1636. Sullen alle capiteynen, lieutenanten, edelluyden, schippers, officieren, soldaten ende bootsgesellen ende allen anderen, kleyn ende groot, die sich in dienste te water begeven, hen verbinden die wel ende trouwelijk te onderhouden ende daerop den behoorlijken eedt doen in handen van degeenen daertoe te deputeren ende autoriseren.

Eedt voor 't varent volck. ¹⁾

1636. Wy beloven ende sweeren de Hooge ende Mogende Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, die by de Unie ende hanthoudinge van de ware Christelijke religie sullen blyven, ghehouw ende getrouw te wesen, denselven vromelijk ende getrouwelijk onder 't gebiedt van den hooghebooren Prince van Orangiën, Grave van Nassau, Marquis van der Vere ende Vlissingen etc. ende als Admirael-Generael der voorsz. Landen te dienen de voorsz. Heeren Staten, syne Excell. ende den particuliere Lieutenants-Admiraels, Vice-Admiraels, capiteynen en de andere hoofden, by deselve Syne Excell. over ons ghestelt ofte noch te stellen, in hare bevelen te respecteren ende ghehoorsamen naer behooren ende voorts ons te reguleren naer de articulen ende ordonnantiën op onsen dienst gemaectt ende noch te maecken.

Soo waerlijk helpe ons Godt almachtigh.

Aldus ghearresteert in 's Gravenhage opten vier en twintighsten July seshien hondert ses en dertigh.

Bern. Conders van Helpen v^t.

Ter ordonnantie van de Hooge ende
Mogende Heeren Staten-Generael der
Vereenighde Nederlanden,

Cornelis Musch,

1645. Sullen alle capiteynen, lieutenanten, schippers, ende mindere officieren, edelluyden, soldaten ende bootsgesellen ende allen anderen, kleyn ende groot, die sich in dienste te water op de voorsz. vloote begeven, hen verbinden, die wel ende ghetrouwelijk te onderhouden ende daerop den behoorlijken eedt doen.

Eedt voor 't varent volck. ¹⁾

1645. Wy beloven ende sweeren de Hooge ende Mogende Heeren Staten-Generael der Vereenigde Nederlanden, die by de

¹⁾ Groot Plac. Bk. II, kol. 273-274.

Art. XXXVII.

Unie ende hanthoudinge van de ware Christelijke religie sullen blyven, gehouw ende getrouw te wesen, denselven vroomelyck ende ghetrouwelyck onder 't ghebiedt van den hoochgebooren Prince van Orangie, Grave van Nassau, Marquis van der Veere ende Vlissingen etc. ende als Admiraal-Generael der voorsz. Landen te dienen de voorsz. Heeren Staten, Syne Hoogheyt, de Raeden ter Admiraliteyt midtsgaders den Admiraal, Vice-Admiraal, capiteynen ende lieutenanten ende andere hoofden, by deselve Syne Hoogheyt over ons ghestelt ofte noch te stellen, in hare bevelen te respecteren ende gehoorsamen naer behooren ende voorts ons te reguleren naer de articulen ende ordonnantiën op onzen dienst ghemaect ende noch te maecken.

Soo waerlijck helpe ons Godt almachtigh.

Aldus ghearresteert ter vergaderinge van de hooghghemelte Staten-Generael in 's Gravenhage, den achtsten Mey 1645.

(Was gearapheert:)

Bouchorst vt.

(Onder stont:)

Ter ordonnantie van deselve,

(Geteeckent:)

Cornelis Musch

Zijnde op 't spatium ghedruckt het cachet derselver Heeren Staten in rooden wassehe.

1664. Sullen alle capiteynen, lieutenanten, edellyyden, schippers, officieren, soldaten ende bootsgesellen ende allen anderen, kleyn ende groot, die sich in dienste te water begeven, hen verbinden, die wel ende trouwelyck te onderhouden ende daerop den behoorlijcken eedt doen in handen van de Gecommitteerde Raden van de Admiraliteyt, ofte andere die daertoe gecommitteert sullen worden.

Eedt.

1664. Wy belooven ende sweeren de Hoogh Mogende Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden, die by de Unie ende hanthoudinge van de ware Christelijke Gereformeerde religie sullen blyven, ghehouw ende ghetrouw te wesen, denselven vroomelyck ende ghetrouwelyck te dienen, de Collegiën van de Admiraliteyt ende den particuliere Admiraels, Vice-Admiraels, capiteynen ende andere hoofden over ons gestelt ofte noch te stellen, in hare beveelen te respecteren ende gehoorsamen naer behooren, ende voorts ons te reguleren naer de articulen ende ordonnantien op onsen dienst ghemaect ende noch te maecken.

Soo waerlijck helpe ons Godt almachtigh.

Art. XXXVII.

Aldus ghearresteert in 's Gravenhage op den vierden Augusti 1664.

(Was gearapheert:) Johan van Reede van Renswoude.

(Onder stont:) Ter ordonnantie van de hoochghemelte
Heeren Staten-Generael,

(Geteeckent:) N. Ruysch.

Zijnde op 't spatium gedrukt 't cachet van haer Ho.Mo. op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

1666. Extract uyt de resolutien van haar Hoogh Mog. van den 16 Maart 1666.¹⁾

In deliberatie geleyt zijnde, is goedtgevonden en verstaan, mits deesen te arresteren den eedt voor 's Lands officieren ter zee gelijk denselven hierna volgende van woorde te woorde staat geïnsereert:

Wy belooven en sweeren, dat wy in het houden van krijghsraadt en in het recht spreken ons in alle opreghthigheyt sullen reguleeren na den Articulbrief mitsgaders na de placaten ende ordres van het Landt, albereyds gemaackt of noch te maaken en in specie meede na den inhoudt van de nader ordre op het stuck van de krijghsdiscipline te waater, den seeven en twintighsten Julii deeses jaars sestien hondert vijf en sestigh gedaan emanieren ²⁾).

1672. Sullen alle capiteynen, lieutenanten, edelluyden, schippers, officieren, soldaten ende bootsgesellen ende allen anderen, kleyn ende groot, die sich in dienste te water begeven, hen verbinden die wel ende trouwelijk te onderhouden ende daerop den behoorlijken eedt doen in handen van de Gecommitteerde Raden van de Admiraliteyt ofte andere daertoe gecommiteert sullende worden.

Eedt.

Wy belooven ende sweeren de Hoogh Mogende Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden, die by de Unie ende handthoudinge van de ware Christelijke Gereformeerde religie sullen blyven, gehouw ende getrouw te wesen, denselven vroomelijk ende getrouwelijk onder 't gebiedt van den Doorluchtigen Hooch-gebooren Heere Prince van Orange ende van Nassauw, Marquis van der Veere ende Vlissingen etc. als Admirael-Generael der voorschreve Landen te dienen, de voorschreve Heeren Sta-

¹⁾ Gr. Plac. Bk V, blz. 287.

²⁾ Zie hierna blz. 325 v.

Art. XXXVII.

ten, Syne Hoogheydt, de Collegien ter Admiraliteyt ende de particuliere Admiraelen, Vice-Admiraelen, capiteynen ende andere hoofden by deselve Syne Hoogheydt over ons gestelt ofte noch te stellen, in hare bevelen te respecteren ende gehoorsamen naer behooren ende voorts ons te reguleren naer de articulen ende ordonnantiën op onsen dienst gemaect ende noch te maecken.

Soo waerlijk helpe ons Godt Almachtigh.

Aldus gearresteert in 's Gravenhage den seventhienden September 1672.

(Was gearapheert:) Fl. Clant vt.
 (Onder stont:) Ter ordonnantie van de
 Hoogh Mog. Heeren Staten-Generael der
 Vereenighde Nederlanden,
 (Geteeckent:) H. Fagel,

Zijnde op 't spatium gedrukt het cachet van haer Hoogh Mog. op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

1690. Sullen alle capiteynen, lieutenanten, edelluyden, schippers, officieren, soldaten en bootsgesellen en allen anderen, kleyn en groot, die sijn in dienst te water begeven, hen verbinden, die wel ende getrouwelijk te onderhouden en daerop den behoorlijcken eedt doen in handen van de Gecommitteerde Raeden van de Admiraliteyt of andere daertoe gecommiteert sullende werden.

Eed.

1690. Wy belooven ende zweeren de Hoogh Mog. Heeren Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden, die by de Unie ende handthoudinge van de ware Christelijke Gereformeerde religie sullen blyven, gehouw en getrouw te wesen, denselven vromelijk ende getrouwelijk onder het gebiedt van den Koningh van Groot Britanniën als Admirael-Generael der voorsz. Landen, te dienen; de voorsz. Heeren Staten, Syne Majesteyt, de Collegiën ter Admiraliteyt ende de particuliere Admiraelen, Vice-Admiraelen, capiteynen ende andere hoofden, by deselve Syne Majesteyt over ons gesteldt ofte noch te stellen, in hare bevelen te respecteren ende gehoorsamen naer behooren ende voorts ons te reguleren naer de articulen ende ordonnantiën op onsen dienst gemaect ende noch te maecken.

Soo waerlijk helpe ons God almachtigh.

Artt. XXXVII en XXXVIII.

Eedt.

1702. Wij belooven ende zweeren de Hoogh Mog. Heeren Staten-Generaal der Vereenighde Nederlanden, die by de Unie ende handthouinge van de ware Christelijcke Gereformeerde religie sullen blyven, gehouw en getrouw te weesen, denselven vroomelijck ende getrouwelijck te dienen, de voorschreven Heeren Staten, de Collegiën ter Admiraliteyt ende de particuliere Admiraaals, Vice-Admiraaals, capiteynen ende andere hoofden, by deselve over ons gestelt ofte noch te stellen, in hare beveelen te respecteren ende gehoorsamen na behooren ende voorts ons te reguleeren na articulen en ordonnantiën op onsen dienst gemaackt en noch te maacken. Soo waarlijck helpe ons Godt almachtigh.

Art. XXXVIII.

En ofschoon ook eenigen by het hooren leezen der articulen en by het afleggen van den eed niet tegenwoordig mogten zijn geweest, zullen dezelve niettemin worden gerekend daaraan verplicht en verbonden te zijn, even alsof zy daarby mede tegenwoordig geweest waren.

LXV.

1629. Alle bootsgesellen, soldaten ofte andere, die hen in dienste
 1636. van den Lande te water sullen willen begeven, die in 't
 1645, } lesen ende besweeren van dese articulen niet present en zijn
 LXI. } geweest ende naemaels hen noch inschryven laten, ende den
 1664. Heeren gelt ontfangen, die en sullen niet minder aen dese
 1672. voorseyde articulen met eede verplicht ende verbonden
 1690, } blyven dan of sy in 't sweeren van desen jegenwoordigh
 LXII. } waren geweest.
 1702, }
 LXII. }
1699. Reglement waerna de respective Collegiën ter Admiraliteyt midtsgaders de collonels van de Regimenten Mariniers sich sullen hebben te reguleren. ¹⁾

I.

Eerstelijck heeft Syne Majesteyt goetgevonden, dat, wanneer de Collegiën ter Admiraliteyt eenige manschap van de voorschreve regimenten sullen komen te requireren tot het employ ter zee, hare ordres ten dien eynde sullen hebben te adresseren aen de collonels ofte in hare absentie aen de commanderende officieren der voorschreve

---

¹⁾ Groot Plac. Bk. IV, blz. 208.

Artt. XXXVIII, XXXIX en XL.

regimenten ende besorgen de noodige schepen en provisiën tot transport derselve buyten kosten van de militie.

II.

Dat de voorschreve militie, aen boordt van de schepen van oorlogh gekomen zijnde, sich sal hebben te reguleren na den Articulbrief te water geduyrende den tijdt van haer actueel employ ter zee.

III.

Dat den Krijghsraedt by voorvallende gelegentheydt geformeerd sal moeten werden conform de ordre by Syne Majesteyt in gelijk geval geintroduceert op den vier en twintighsten April van den jare 1673.

.....
Aldus gedaen in 's Gravenhage den twee en twintigsten October 1699.

Art. XXXIX.

Ten einde de voors. articulen by alle en een iegelijk in geheugen blyven, zullen dezelve eens in iedere maand met de vereischte solemniteiten worden voorgelezen.

1696. Nader waerschouwinge tegens de onregeltheden van 't bootsvolck.....

..... Soo is 't dat wy ..... goedgevonden hebben te ordonneren en statueren, ordonneren en statueren by desen ..... dat dese nevens den Articulbrief aen het volck van oorloge te water sal werden voorgelesen, opdat sich alle ende een yder daarna moge reguleren.....¹⁾

Aldus gedaen en gearresteert in 's Gravenhage den acht en twintighsten December sestien hondert ses en tnegentigh...

Art. XL.

En opdat een ieder te meerder worde aangemoedigd tot naarkoming van dezen Articulbrief en in het generael tot bekragting van zijn pligt, zal by de aanstelling van opper- en onderofficieren altoos zo veel mogelijk op het goed gedrag en de bekwaamheid reguard worden genomen en de promotiën zonder eenig ander onderscheid tot bevordering te maken, van graad tot graad zo veel mogelijk dien conform moeten geschieden.

ONDERSCHRIFT.

1629. Ende alle andere behoorelijke ende gewoonelijke articulen, hiervooren niet gheroert noch gestelt ende nochtans in

¹⁾ Zie deze Waerschouwinge in haar geheel onder art. III, blz. 271 v.

Art. XL en Onderschrift.

oorloge te water ghebruyckelijck ende in ouden tyden gheobserveert zijnde, sullen gheordonneert, vermeerde ende hierby ghevoeght mogen werden naer de ghelegentheyte sich sal mogen voordragen, welke ordonnantiën ende articulen alsoo volkomen te observeren ende naer te volgen, sooveele als die eenen yegelijcken respective aengaan.

1645. }
 LXII. } Ende alle andere behoerlijcke ende ghewoonlijcke articulen, hiervooren niet gheroert noch gestelt ende nochtans in oorloge te water ghebruyckelijck ende in ouden tyden gheobserveert zijnde, sullen gheordonneert, vermeerdeert ende hierby ghevoeght mogen worden naer de ghelegentheyte sich sal mogen voordragen, welke ordonnantiën ende articulen alsoo volkomen te observeren ende naer te volgen, sooveele als die eenen yegelijcken respective aengaan.
1664.
 1672.
 1690.
 1702.

Aldus gedaen en gearresteert in 's Hage, den 26 Juny 1795. Het eerste jaar der Bataafsche Vrijheid.

(Was gearapheert:) H. K. Cramer v^t

**(Onder stond:) Ter ordonnantie van
 Hooggemelde Heeren Staten-Generaal
 der Vereenigde Nederlanden,**

(En gecontrasigneert:) W. Quarles.

1636. Aldus gedaen ende verordonneert in den Hage den XXIIII July 1636.

Bern. Conders van Helpen vt.

Ter ordonnantie van de
 Ho. ende Mo. Heeren Staten-Generael der
 Vereenigde Nederlanden,
 Cornelis Musch.

1645. Aldus gedaen ende geordonneert in de vergaderinge van de hoogghemelte Staten-Generael in 's Gravenhage den achtsten Mey seshthienhondert vijf en veertigh.

(Was gearapheert:) Bouchorst

(Onder stont:) Ter ordonnantie van deselve,

(Geteeckent:) Cornelis Musch.

Zijnde op 't spatium gedruckt het cachet derselver Heeren Staten in rooden wassche.

1664. Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van de hoochgemelte Staten-Generael in den Hage, den vierden Augusti 1664.

Onderschrift.

(Was gearapheert:)

Johan van Reede tot Renswoude v^t.

(Onder stont:) Ter ordonnantie van deselve,

(Geteekent:) N. Ruysch.

Zijnde op 't spatium gedrukt het cachet van haer Ho. Mog. op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

1672. Aldus ghedaen ende verordonneert in den Hage den seven-thienden September 1672.

(Was gearapheert:) Fl. Clant v^t.

(Onder stondt:) Ter ordonnantie van de
Hoogh Mog. Heeren Staten-Generael der
Vereenighde Nederlanden,

(Geteekent:) H. Fagel.

Zijnde op 't spatium gedrukt het cachet van haer Hoogh Mog. op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

1690. Aldus gearresteert in 's Gravenhage den eersten December sestien hondert tnegentigh.

(Was gearapheert:) E. de Weede v^t.

(Onder stondt:) Ter ordonnantie van de
Hoogh Mog. Heeren Staten-Generael der
Vereenighde Nederlanden,

(Geteekent:) F. Fagel.

Zijnde op 't spatium gedrukt het cachet van hooggemelte haer Hoog Mog. op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

1702. Aldus gearresteert in 's Gravenhage den aghtsten April seventien hondert twee.

(Was gearapheert:) W. v. Haren v^t.

(Onder stondt:) Ter ordonnantie van de
Hoogh Mog. Heeren Staten-Generaal der
Vereenighde Nederlanden,

(Geteekent:) F. Fagel.

Zijnde op het spatium gedrukt het cachet van hooggemelte haer Hoogh Mog. op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

Articulbrieven van

27 April	1629,	Groot Plac. Bk. II, kol. 187-200.
24 Juli	1636,	" " " " " 187-200.
8 Mei	1645,	" " " " " 199-204.
4 Augustus	1664,	" " " " " 3175-3178.
17 September	1672,	" " " III, blz. 209-214.
1 December	1690,	" " " IV, " 202-207.
8 April	1702,	" " " V, " 275-280.

Art.	1629	1636	1645	1664	1672	1690	1702
	zijn te vinden onder den Articulbrief van 1795, art.						
1	1	1	1	1	1	1	1
2	1	1	1	1	1	1	1
3	1	1	1	1	1	1	1
4	2	2	2	2	2	2	2
5	4	4	36	4	4	4	4
6	2,3,9	2,3,9	4	2,3,9	2,3,9	2,3,9	2,3,9
7	3	3	2,3,9	3	3	3	3
8	5	5	3	5	5	5	5
9	5	5	5	5	5	5	5
10	5	5	8	5	5	8	8
11	8	8	5,8	8	8	5,8	5,8
12	5,8	5,8	22	5,8	5,8	22	22
13	22	22	9	22	22	9	9
14	9	9	32	9	9	31	31
15	31	31	32	31	31	32	32
16	32	32	21	32	32	32	32
17	32	32	2	32	32	21	21
18	21	21	2	21	21	2	2
19	2	2	19	2	2	2	2
20	2	2	19	2	2	19	19
21	19	19	6	19	19	19	19
22	19	19	7	19	19	6	6
23	6	6	2	6	6	7	7
24	7	7	17	7	7	2	2
25	2	2	16	2	2	25	25
26	25	25	17	25	25	17	17
27	17	17	9	17	17	16	16
28	16	16	2	16	16	17	17
29	17	17	28	17	17	9	9
30	9	9	8	9	9	2	2
31	2	2	8	2	2	8	8
32	8	8	10	8	8	8	8
33	8	8	14,15	8	8	8	8
34	8	8	24	8	8	10	10
35	10	10	10	10	10	14,15	14,15

Art.	1629	1636	1645	1664	1672	1690	1702
	zijn te vinden onder den Articulbrief van 1795, art.						
36	14	14,15	10	14,15	14,15	24	24
37	24	24	10,14	24	24	10	10
38	10	10	10,14	10	10	10	10
39	10	10	13	10	10	10,14	10,14
40	10,14	10,14	19	10,14	10,14	10,14	10,14
41	10,14	10,14	19	10,14	10,14	13	13
42	13	13	19	13	13	19	19
43	19	19	35	19	19	19	19
44	19	19	5	19	19	19	19
45	19	19	31	19	19	35	35
46	35	35	25	35	35	5	5
47	5	5	26	5	5	31	31
48	31	31	2	31	31	25	25
49	25	25	28	25	25	26	26
50	25	25	18	25	25	2	2
51	26	26	12	26	26	28	28
52	2	2	29	2	2	18	18
53	28	28	29	28	28	12	12
54	25	25	8	25	25	29	29
55	18	18	29	18	18	29	29
56	12	12	29	12	12	8	8
57	29	29	29	29	29	29	29
58	29	29	30	29	29	29	29
59	8	8	33	8	8	30	30
60	29	29	8	29	29	33	33
61	29	29	38	29	29	8	8
62	30	30	37,40	30	30	38	38
63	33	33	—	33	33	23	23
64	8	8	—	8	8	—	—
65	38	38	—	38	38	—	—
66	23	23	—	23	23	—	—
onder- schrift	37,40 onder- schrift	37,40 onder- schrift	— onder- schrift	37,40 onder- schrift	37,40 onder- schrift	37,40 onder- schrift	37,40 onder- schrift

In het opschrift van den Articulbrief van 17 September 1672 (Groot Plac. Bk. III, blz. 209) is de dagteekening abusief gesteld op 16 September 1672. Deze onjuistheid is ook in het chronologisch register overgegaan.

**Nieuwe ordre tot observantie van goede discipline op
's Landts Vloot.**

20 October 1703, Groot Plac. Bk. V, blz. 282-287.

27 Juli	1665,	Groot Plac. Bk.	} III, blz. 215-219.
14 April	1672,	„ „ „	
24 „	1673,	„ „ „	

De Staaten-Generaal der Vereenighde Nederlanden,

**Allen dengeenen die deesen sullen sien of hooren leesen, salut!
Doen te weten:**

Dat wy na voorgaande rype deliberatie en hierop gehadt hebbende het advis van onse Gecommitteerde Raaden in de respective Collegiën ter Admiraliteyt daarover onder anderen meede door Gecommitteerden uyt den haren expresselijk herwaarts beschreeven tot beter directie en observantie van de noodige ordre en krijghsdiscipline in 's Landts vlooten mitsgaders tot meerder asseurantie van de dappere helden ende tot afschrick van alle kleynmoedigen, geordonneert ende gestatueert hebben, gelijk wy ordonneeren en statuereen mits deesen, de poincten ende articulen hiernaar volgende:

1665. De Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden,
Allen dengenen die desen sullen sien of horen lesen, saluyt!
Doen te weten:

Dat wy naer voorgaande rype deliberatie ende hierop gehadt hebbende 't advis van onse Gecommitteerde Raden in de respective Collegiën ter Admiraliteyt daerover onder anderen meede door Gecommitteerden uyt den haren expresselijk herwaarts beschreven tot beter directie ende observantie van de nodige ordre ende krijghsdiscipline in 's Landts vlooten midtsgaders tot meerder asseurantie van de dappere helden ende tot afschrick van alle kleynmoedigen, geordonneert ende gestatueert hebben, gelijk wy ordonneren ende statueren midts desen de poincten ende articulen hierna volgende:

1672. De Staten-Generael der Vereenighde Nederlanden,
Allen dengenen, die desen sullen sien of hooren lesen, saluyt!
Doen te weten:

Dat wy naer voorgaande rype deliberatie ende hierop gehadt hebbende het advis van onse Gecommitteerde Raden in de respective Collegiën ter Admiraliteyt daerover, onder anderen meede door Gecommitteerden uyt den haren expresselijk herwaarts beschreven, nader geresumeert hebbende de ordres, by ons naer deliberatie ende advis als voren den seven en twintighsten July sesthien hondert vijf en tsestigh tot observantie ende goede discipline in 's Landts vloot by ons gearresteert, wederom van nieuws tot beter directie ende observantie van de nodige ordre ende krijghsdiscipline in 's Landts vlooten, midtsgaders

tot meerder assurance van de dappere helden ende tot afschrick van alle kleynmoedigen, geordonneert ende gestatueert hebben, gelijk wy ordonneren ende statueren midts desen de poincten ende articulen hierna volgende:

1673. Wilhem Henrick, by der gratie Godes, Prince van Orange ende Nassauw, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Lingen, Meurs, Bueren, Leerdam etc., Marquis van der Veere ende Vlissingen, Heere ende Baron van Breda, der Stadt Grave en Lande van Cuyck, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonck, Warneston, Arley, Noseroy, St. Vijt, Doesburgh, Polanen, Willemstadt, Niervaert, IJsselsteyn, St. Maertensdijck, Steenberg, Geertruydenbergh, de Hooge en Lage Swaluwen, Naeldtwijck etc. Erf-Burghgrave van Antwerpen ende Besançon, Erf-Maerschalc van Hollandt, Gouverneur ende Stadthouder van Hollandt, Zeelandt ende West-Vries-landt, Capiteyn-Generael en Admirael der Vereenigde Nederlanden,

Allen dengenen, die desen sullen sien of hooren lesen, saluyt!

Doen te weten:

Dat Wy tot beter directie ende observantie van de nodige ordre ende krijghsdiscipline in 's Landts vlooten midtsgaders tot meerder assurance van de dappere helden ende tot afschrick van alle kleynmoedigen, geordonneert ende gestatueert hebben, gelijk Wy ordonneren ende statueren midts desen de poincten ende articulen hierna volgende:

I

Den Admiraal of diegeene, die t'eenigen tyde de vloote van desen Staat en chef sal commandeeren, mitsgaders oock alle andere hoofden, commandeurs, capiteynen, bevelhebber en officieren sullen met alle schuldige gehoorszaamheyt en promptitude punctuëlijk naarkomen ende executeeren, oock door anderen onder haar bevel staande doen nakoomen en executeeren al hetgeene henlyuden by ons of van onsentwegen belast ende bevoelen sal werden, alles na hun uytterste vermoogen, sonder van des te blyven in gebreeken, op poene dat diegeene, die t'eenigen tyde sich weetens en willens teegens soodanige last ende bevel moghte koomen te vergrypen, daarover gestraft sal werden met'er doodt. Edoch by versuym, inadvententie of andersints buyten opset soodanige last of bevel overtreedende, daarover arbitralijk naar exigentie van saaken gecorrigeert sal werden.

1665)
1672) (Gelijklydend).
1673)

II

Den voorschreeven Admiraal en alle andere hoofden, commandeurs, capiteynen, bevelhebber en officieren sullen haar altijds

bereydt ende willigh houden tot alle tochten, entreprinsen en anders, hoedanigh die souden moogen weesen, sonder daarin nalatigh te zijn of uyt den dienst te moogen scheyden om wat oorsaake dat het zy sonder behoorlijk pasport, op poene van gestraft te worden aan lijf en goedt naar den eysch van de misdadt sonder genaade.

1665 }
1672 } (Gelijkluidend).
1673 }

III

Alle de hoofden van de esquadres, commandeurs, capiteynen, bevelhebberen, en officieren sullen met gelijke gehoorsaamheyt en promptitude punctuëlijk naakoomen en executeeren, oock door andere doen naakoomen en executeeren hetgeene henlyuden belast of bevoolen sal worden door den Admiraal of diegeene, die de vloote als boven en chef commandeeren sal, gelijk oock alle Vice-Admiralen, Schouten by Nacht en particuliere capiteynen onder de respective esquadres ressorteerende, aan den Admiraal van haarlyuder esquadre ende voorts alle officieren, matroosen ende soldaaten op yeder schip aan haaren bestelden capiteyn of commandeur meede gelijke gehoorsaamheyt bewysen en presteeren sullen, op poene als in het boovenstaande eerste articul in het geval aldaar vermeldt, met behoorlijk onderscheyt breeder uytgedruckt staat.

1665 }
1672 } (Gelijkluidend).
1673 }

IV

Soo wanneer de Vloote of eenigh gedeelte van deselve tegens den vyandt in actie werdt gebraght, sullen alle subalterne hoofden en gemeene capiteynen, bevelhebberen of commandeurs haaren uyttersten evertueeren om den vyandt alle mogelijke afbreuck te doen, alles nochtans volgens de ordre by den Admiraal of het opperhoofd van de vloote, hetzy door hemselvs, hetzy door de Admirals van de respective esquadres of andersints gegeven, op poene dat diegeene die bevonden sullen worden eenighsints in haar devoir te hebben gemanqueert, daarover sonder eenige genaade met 'er doodt gestraft sullen worden.

1665 }
1672 } (Gelijkluidend).
1673 }

V

Alle de capiteynen en commandeurs van particuliere scheepen sullen haer onder haare verordonneerde esquadres hebben te houden, op poene dat diegeene die haer sonder ordre daarbuyten

sullen hebben begeeven ende niet en kunnen bewysen, dat haar eene absolute noodtsaakelijckheyt daartoe heeft gedwongen, daarover, soo sulcks geschiedt zy in of omtrent eene bataille, met'er doot en andersints met deportement of oock wel swaarder naar gelegentheyt van saaken gestraft zullen worden.

Des sal het opperhoofd van de vloot ende oock de Admiraaals van de respective esquadres verdaght weesen niet meer zeyls te maaken als de occasie en noodt vereysschen sal ende op de onbesylste scheepen gissingen maaken om by malkanderen te kunnen blyven. Maar oock sullen de particuliere capiteynen ordre stellen by hun officieren, die de wacht hebben, dat sonder reguard te neemen op de zeylen, die by het opperhoofd, Admiraaals ofte andere wel bezeylde scheepen worden gevoert, op hun onderhebbende scheepen respectivelijk sooveel zeylen bygemaakt en gehouden worden, dat se by en onder haar esquadre sullen kunnen blyven. En sal in sulcken geval den officier, die de wacht heeft, de faute of nalaatigheyt oock hebben te verantwoorden.

1665 }
1672 } (Gelijkluidend).
1673 }

VI

Alle diegeene die in het geveght van den vyandt afwijcken of afdeynsen sonder te kunnen bewysen daartoe door eenige schooten onder waater, door extraordinaris beschadigtheyt aan masten, zeylen etc. of andere swaare rampen genoodtdruckt te weesen, sullen daarover als notoirlijk in haar devoir manqueerende, gestraft worden met'er doot, sonder eenige verschooninge.

1665 }
1672 } (Gelijkluidend).
1673 }

VII

Ende soo wanneer yemandt door swaare rampen als booven genoodtsaackt werdt wat van den vyandt af te houden, tot blijk van hetwelcke een speciaal seyn of teeken beraamt en gebruyekt sal worden, sullen diegeene, die haar daaromtrent bevinden, haar naar uytterste vermoogen bevlytigen om deselve te vervangen en haar tot dien eynde tusschen hem en den vyandt vervoegen, op poene van daarinne willens en weetens buyten noodt nalatigh blyvende, insgelijcks als groffelijk in haar devoir manqueerende, met'er doot gestraft te werden.

1665 }
1672 } (Gelijkluidend).
1673 }

VIII

Diegeene die haar van den vyandt afkeeren en op de vlucht

begeeven voor en aleer syluyden daarvan door den Admiraal van haarluyder esquadre ordentelijk afgeleydt worden, alwaar het schoon soo, dat eenige of veele scheepen haar albereyts op de vlucht begeeven hadden, sullen daarover met de koorde gestraft worden dat er de doodt na volght, sonder dat het exempel van anderen die al voor haar als booven in deselve poltronnery mochten weesen vervallen, haar daarvan eenighsints sal excuseeren of verschoonen. En of het gebeurde dat des Admiraals schip eenige ongelegentheynt overquame, sulcks dat hetselve op sijn post niet soude kunnen blyven, sullen de Vice-Admiraals of, in cas deselve oock in gelijcke ongelegentheynt mochten weesen vervallen, de Schouten by Nacht die plaats en waarneemen en de particuliere capiteynen hun daarby moeten voegen en houden, op poene als vooren, ten waare den Admiraal het geheele esquadre soude willen verplaatsen, in welcken gevalle daartoe een bysonder en wel kennelijk seyn sal werden geordonneert en gedaan.

1665 }
 1672 } (Gelijkluidend).
 1673 }

IX

Als de vloote (of eenigh gedeelte van deselve) met den vyandt in gevecht koomende, mochte weesen of geraaken in ley beneden windts van den vyandt, sal enen yegelijk, schoon binnen schoots van den vyandt weesende, echter noch al blyven continueeren alle moogelijke devoiren aan te wenden om hooger en hooger op te zeylen en den vyandt te naaderen sooveel sulcks sonder confusie en verbreekinge van de beraamde ordre sal kunnen geschieden, op poene van daarinne nalatigh blyvende, na de maate van sijn begaane misdaadt of faute hetzy met'er doodt hetzy met deportement, bannissement of oock andersints arbitralijk na exigentie van saaken gestraft en gecorrigeert te werden.

1665 }
 1672 } (Gelijkluidend).
 1673 }

X

Diegeene die in het voorschreeve cas sooverre in ly zijn geraackt, dat sy den vyandt niet kunnen beschieten, sullen alle moogelijke vlijt en effort hebben aan te wenden om by den vyandt op te koomen en tot dien eynde by te maaken alle zeylen die goedt doen kunnen, op poene van daarinne nalatigh blyvende alsmeede notoirlijk in haar devoir manqueerende, insgelijcks met'er doodt gestraft te worden.

1665 }
 1672 } (Gelijkluidend).
 1673 }

XI

Ingevalle de vloote van deesen staat (of eenigh gedeelte van deselve) met den vyandt in actie koomende, de avantage mocht hebben van de windt, sal een yegelijk syn devoir doen om eenige van des vyandts scheepen te abordeeren, te enteren en te berooven, alles nochtans met goede ordre en volgens den last, die by den Admiraal dienthalven sal weesen gegeeven. En soo yemandt daarinne nalatigh blijft sonder eenige reedenen van onmogelijckheit te kunnen allegeeren en bewysen, sal deselve daarover meede als notoirlijk in den hooghsten graade gemanqueert hebbende in syn devoir, met'er doodt sonder eenige verschooninge gestrafft worden.

XI

1665 Ingevalle de vloot van desen Staet of eenigh gedeelte van
 1672 deselve met den vyandt in actie komende, d'avantage mochte
 1673. hebben van de windt, sal een yegelijk sijn debvoir doen om eenighe van 's vyandts schepen te aborderen, te enteren ende te veroveren, alles nochtans met goede ordre ende volgens den last, die by den Admiraal dienthalven sal wesen gegeeven; ende soo yemandt daarin nalatigh blijft sonder eenighe reden van onmogelijckheit te kunnen allegeren ende bewysen, sal deselve daerover meede als notoirlijk in den hooghsten graet gemanqueert hebbende in sijn debvoir met der doodt sonder eenige verschoninge gestrafft werden.

XII

Ende opdat alle hetgeene voorschreven is met hetgunt den tijdt en de toevallen nader soude moogen koomen te vereyssen onder Godes zeegen ordentelijk ende buyten confusie geëffectueert ende in het werck gesteldt mooge worden, sullen derhalven de respective esquaders haar altijdts houden wel en behoorlijk van den anderen gesepareert, oock de schepen van yeder esquadre niet te dicht in den anderen getropt om t'allen tyde by den vyandt koomende, wel en behoorlijk gereingeert jegens deselve te kunnen aangaan en elkanderen de windt niet te benemen nochte oock de een de andere te beletten om den vyandt bequamelijk te kunnen beschieten, alsmeede om den vyandt in het gesicht bekoomende en de avantage van de windt moetende gedisputeert worden, des te beeter booven windt te kunnen blyven of geraaken, ten waare nochtans by den Admiraal of het opperhoofd van 's Landts vloote deesen aangaande t'eenigen tyde andere ordre mochte weesen gegeeven.

1665 }
 1672 } (Gelijkluidend).
 1673 }

XIII

Soo wanneer eenigh hooftofficier naar eenigh schip of scheepen van sijn esquadre of oock naar eenigh ander schip of scheepen van 's Landts vloote, die haar omtrent hem souden mogen bevinden, een of meer schooten doet om deselve scheepen te doen op- of afkoomen of oock wel hem inwachten en dat de capiteynen of commandeurs van soodanige scheepen daaraan niet promptelijck en pareeren, en sulcks aanstondts nakoomen, in cas sy geene suffisante reedenen van dien kunnen allegeeren en bewysen, sal hetselve meede voor een tastelijck wandevoir worden opgenoomen ende sullen syluyden midtsdien daarover met'er doodt gestraft worden.

1665 }
 1672 } (Gelijkluidend).
 1673 }

XIV

Alle diegeene die eenigh oorloghschip van den Staat aan de vyanden koomen over te geeven, hetzy hoofden, gemeene capiteynen of andere officieren, die by overlyden of andere ongelegentheyten van deselve capiteynen het commandement over het schip aanbevoolen is, sullen daarover by den scheepskrijghsraadt ende alle andere rechteren gestraft werden met'er doodt sonder eenige genaade of verschooninge.

1665 }
 1672 } (Gelijkluidend).
 1673 }

XV

En ten eynde alle transgressiën teegens hetgeene voorschreeve staat conform den inhoude van de bovenstaande articulen mitsgaders oock alle andere wandevoiren in deesen niet specialijck uytgedrukt na exigentie van saaken promptelijck ende exemplaarlijck gestraft moogen werden, sal den Admiraal of diegeene, die de vloote en chef sal commandeeren, op de comportementen van eenen yegelijck goedt en naauw reguardt hebben te doen neemen, stellende of autoriseerende ten dien fine voor het aangaan van de bataille eenige ervaarene persoonen op de scheepen, jachten, branders, galliots of ander vaartuygh, by de vloote weesende, om alle particulariteyten curieuselijck te observeeren ende van alles op haaren eedt te moogen geeven goede getuygenisse.

Ende sal den Admiraal of chef van de vloote by eenigh manquement of wandevoir den krijghsraadt daarover hebben te spannen en aanstondts in zee volgens deesen jegenwoordigen instrumente en andere onse ordonnantiën of dispositiën, albereydts gearresteert ende gedaan of noch te arresteeren en te doen vonnissen wysen, oock hetselve aanstondts executeeren ende

doen executeeren, sonder om eenigerhande oorsaaken sulcks te dilayeeren of uyt te stellen tot synen wederkomste hier te lande, op poene van selfs daarover arbitralijk gecorrigeert te worden. Edoch ingevalle t'eenighen tijdt door het eene of het ander incident de voorschreeve straffe in zee niet gedecreteert en geëxecuteert mochte weesen, sal den gemelden Admiraal of chef van de vloote aanstonds naar het arrivement van de vloot binnens Duyns, de verdiende straffe soohaast het eenighsints moogelijk is, decreteeren en doen executeeren, sonder van des te doen eenighsints in gebreeke te blyven, op poene als vooren.

1665 }
1672 } (Gelijkluidend).
1673 }

XVI

Soo eenige scheepen van 's Landts vloote geduyrende het geveght masteloos quamen te geraaken of in eenige andere ongelegentheyte te vervallen dat sy niet konnen voortzeylen, in sulcken cas sullen de wel gestelde scheepen, die daar naast by zijn, alsulcke beschadighde scheepen een touw toewerpen of brengen en haar van den vyandt afsleepen, is het moogelijk, ten welcken eynde eenen yegelyck altijds eenige kabeltouwen en paardelijnen voor de handt sal hebben te houden. Doch by sooverre sulcks niet doenlijk mochte weesen en de voorschreeve scheepen by faute van andere voorsieninge notoirlijk in handen van den vyandt souden koomen te geraaken, sullen in dien gevalle de voorschreeve naaste scheepen het volck van soodanige reddeloose scheepen bergen en de scheepen selve in den brandt steeken of in de grondt helpen, opdat den vyandt die niet koome te veroveren t'syner versterkinge en tot verswackinge van deesen Staat.

1665 }
1672 } (Gelijkluidend).
1673 }

XVII

De commandeurs van de branders sullen, soo wanneer de vloote van deesen Staat met den vyandt in geveght komt, haar laten vinden by de scheepen van oorlogh van deesen Staat, die dicht aan den vyandt in het geveght sullen weesen, en sullen de hoofden, capiteynen of commandeurs van alsulcke scheepen van oorloge gehouden zijn, soo wanneer sich eenige favorabele occasie presenteert, deselve branders te escorteeren en te geleyden dicht aan het boordt van den vyandt, om niet alleen de voorschreeve branders onder het faveur van de kraght en van den roeck van het kanon aan 's vyandts boordt te helpen, maar oock om de behoorlijke executie gedaen zijnde, de chaloupe met het volck

van den brander getrouwelijk te bergen, alles op arbitrale correctie na exigentie van saaken.

1665)
1672 } (Gelijkluidend).
1673)

XVIII

Alle capiteynen en commandeurs sullen hebben te besorgen, dat voor het volck, op 's Landts scheepen van oorlogh dienende, wel en behoorlijk volgens 's Landts ordre werde geschafft en dat haare scheepen wel van waater geprovideert blyven, opdat alle klaghten en ongelegentheeden uyt het gebreck van dien ontstaande, moogen werden vermijdt en voorgekoomen, op poene dat diegeene die bevonden sullen worden contrarie gedaan te hebben, door de respective Collegiën ter Admiraliteyt, daaronder sy resorteeren, daarover arbitralijk sullen worden gestraft ende gecorrigeert, ten waare daarover albereyds by den scheepskrijghsraadt behoorlijke correctie waare geschiedt.

1665)
1672 } (Gelijkluidend).
1673)

XIX

De scheepen voor zee zeylvaardigh leggende, sullen geen officieren of capiteynen aan landt moogen vernaghten; sullen ook by daage aan boordt van haare scheepen hebben te verblyven, immers daar niet af te gaan met den minsten ondienst ofte met eenigh versuym van de saaken van het Landt, op arbitrale correctie.

1665)
1672 } (Gelijkluidend).
1673)

XX

Sullen het volck op de scheepen dienende, dagelijks soo in scheepswerck als in het manieeren van het kanon ende het gebruyck van het handtgeweer oeffenen om hetselve alsoo meer en meer bequaam te maaken omme den gewenschten dienst by occasie daarvan te konnen trecken, op poene dat diegeene die daarinne gebreekingh blyven, daarover arbitralijk gecorrigeert sullen worden.

1665)
1672 } (Gelijkluidend).
1673)

XXI

Alle chaloupen sullen vóór sonnenondergangh aan boordt van 's Landts scheepen moeten werden gebraght; oock naar sonnen-

onderganh geene chaloupen van het eene schip na het ander moogen vaaren en in cas van byeenkomste sullen de hooftofficieren en capiteynen alle excessen in dranck moeten vermyden, oock in zee den anderen niet moogen vergasten, op poene van daarover door het opperhoofd en den krijghsraadt naar exigentie van saaken gecorrigeert te werden.

1665 }
1672 } (Gelijkkluidend).
1673 }

XXII

Sullen meede tot behoorlijke menage van 's Landts kruyt en om hetselve niet onnuttelijk te verquisten, geen eerschooten moogen werden gedaan als uyt het schip van het opperhoofd, onder wat pretext sulcks soude moogen zijn, zelfs oock niet onder den titul van het kanon af te moeten blaasen, op poene van de eerste reys over yeder schoot vijf en twintigh guldens te verbeuren, de tweede reys dubbeldt en voor de derde reys effective gedeporteert te worden van haar functien en bedieningen.

1665 }
1672 } (Gelijkkluidend).
1673 }

XXIII

Sullen oock geen kaydrayen aan boordt dulden maar deselve echter teegens ordre aan boordt koomende, aan de matroosen tot prijs geeven al hetgeene daarin sal werden gevonden. Sullen oock geene vaartuygen ongevisiteert van boordt laten vaaren om de matroosen en soldaaten door snoode practicquen van haare plunge of een gedeelte van dien niet te doen ontblooten ende deselve plunge by sulcke kaydraayen of andere vaartuygen vindende, die haar weder af te neemen ende restitueeren aan soodanige matroosen en soldaaten als deselve afgenoomen zijn, tot welken eynde geene kagen of vaartuygen van omtrent de vloot ongevisiteert sullen vermoogen af te vaaren. Sullende voorts teegens de voorschreeve kaydrayen preciselijk ter executie werden geleyt de particuliere ordonnantien op hetselve subject gedaan emanieren.

1665 }
1672 } (Gelijkkluidend).
1673 }

XXIV

Sal door niemandt wie het zy verlof tot het opvaaren van eenigh volk gegeeven moogen werden als met kennisse en by goedtvinden van het opperhoofd, op arbitrale correctie.

1665 }
1673 } (Gelijkkluidend).
1672 }

XXV

Sullen het volck dagelijks inscherpen de toegeseyde belooninge, indien sy haar vaillantelijk in occasien jegens den vyandt koomen te quyten en ter contrarie aanseffen, wat straffen sy hebben te verwaghten soo sy haar qualijck koomen te comortereren of haer in den dienst van den Lande nalatigh te toonen volgens deese jegenwoordige articulen ende de publicatie dienaangaende by Ons geëmaneert den tienden Maart 1665.

XXV

1665. Sullen het volck dagelijks inscherpen de toegeseyde belooninge, indien sy haer vaillantelijk in occasiën jegens den vyandt komen te quyten en ter contrarie aenseffen, wat straffen sy hebben te verwachten, soo sy haer qualijck komen te comortereren of haer in den dienst van den Lande nalatigh te thoonen volgens dese jegenwoordige articulen ende de publicatie dienaengaende by haer Hoogh Mog. geëmaneert den thienden Martii 1665.
1672. Sullen het volck dagelijks inscherpen de toegeseyde belooninge, indien sy haer vaillantelijk in occasiën jegens den vyandt komen te quyten en ter contrarie aenseffen, wat straffen sy hebben te verwachten, soo sy haer qualijck komen te comortereren of haer in den dienst van den Lande nalatigh te thoonen volgens dese jegenwoordige articulen ende de publicatie dienaengaende by haer Hoogh Mog. huyden geëmaneert.
1673. Sullen het volck dagelijks inscherpen de toegeseyde belooninge, indien sy haer vaillantelijk in occasiën jegens den vyandt komen te quyten en ter contrarie aenseffen, wat straffen sy hebben te verwachten, soo sy haer qualijck komen te comortereren of haer in den dienst van den Lande nalatigh te thoonen volgens dese jegenwoordige articulen ende de publicatie dienaengaende by ons huyden gearresteert.

XXVI

Ende opdat van alle mesusen en wandevoiren des te beeter kennisse mooge werden bekoomen, sullen de schouten by nacht van de respectie esquadres regard hebben te neemen op de comportementen der capiteynen in het observeeren van de ordres onder yeder esquadre, gesteldt op het stuck van soldaat- en zee-manschap en specialijck oock in occasie van rescontre, sooveel de gelegentheynt en hun eygen devoir toelaaten sal.

XXVI

- 1665 Ende opdat van alle mesusen en wandevoiren des te beter
1672 kennisse mooge werden bekomen, sullen de schouten by nacht

1673. van de respective esquadres reguard hebben te nemen op de comportementen der capiteynen in 't observeren van de ordres onder yeder esquadre gestelt, op 't stuck van soldaat en zee-manschap, ende specialijk oock in occasie van rescontre, soo-veel de gelegentheyte ende hun eigen devoir toelaten sal.

XXVII

Sullen meede besorgen en doen besorgen, dat de siecken of gequetsten op 's Landts vloot wel moogen werden getraceert, gecureert ende van alles sooveel mogelijk besorcht, tot welcken eynde yeder capiteyn hem op sijn onderhebbende schip sal hebben te voorsien van sooveel oude reyne slaaplaakens, als sijn onderhebbende schip stucken kanon is voerende, sonder daarvan eenighsints te moogen blyven in gebreeke en sal hun daarvan vergoedinge gedaan worden voor sooveel bevonden sal sijn effective in 's Landts dienst geconsumeert te weesen, op arbitrale correctie.

1665)
1672 } (Gelykkluidend).
1673)

XXVIII

Het opperhoofd van de vloote sal de chirurgijns op de scheepen houden en doen houden tot haar devoir en door den doctor en chirurgijn-generaal van de vloote telkens ende als de gelegentheyte sulcks vereyscht, doen visiteeren haare chirurgijnskisten, of deselve wel en naar behooren sijn voorsien en in ordre werden gehouden.

1665)
1672 } (Gelykkluidend).
1673)

XXIX

De capiteynen en commandeurs op de scheepen sullen op den vyandt niet hebben te doen schieten voor en alear dat sy naby gekoomen sijn en dat sy sulcks met vrucht en tot nadeel en destructie van denselven kunnen doen, op poene dat degeene die haar in deesen koomen te vergrypen, daarover naar gelegentheyte ende de circumstantien van haare begaane wandevoir met castatie, bannissement of oock wel met'er doot gestraft sullen werden.

1665)
1672 } (Gelykkluidend).
1673)

XXX

Bejeegenende eenige oorloghscheepen van eenige koningen, princen, potentaten of republicquen, met deesen Staat in

alliantie of neutraliteyt zijnde, sullen deselve betoonen alle courtoisie ende vrundtschap, sonder nochtans yetwes van deselve te gedoogen, dat tot kleynaghtinge of schaade van deesen Staat soude moogen strecken.

1665 }
1672 } (Gelijkkluidend).
1673 }

XXXI

Ingevalle eenige scheepen der voorgemelde officieren, vice-admiraals of schouten by nacht van de respective esquadres in de rescontre sulcks moghten werden getroffen, dat se tot verderen dienst onbequaam en onnut waaren den train te volgen, sullen de voornoemde hooftofficieren op het een of het ander capabel schip van haar onderhebbende esquadre overgaan t'haarder keuze en optie naar gelegentheyte van saaken, daar se met behoorlijk respect ontfangen en by de commandeerende en minder officieren gehoorsaamt sullen werden.

1665 }
1672 } (Gelijkkluidend).
1673 }

XXXII

De officieren en capiteynen in 's Landts vloot sullen goedt regard hebben te neemen op de comportementen en devoiren van derselver scheepsvolck en alle wandevoiren moedtwil en ongehoorsaemheyte doen straffen sonder daarvan eenighsints te blyven in gebreeken, op poene soo daarin nalaatigh werden bevonden, dat sulcks haar en haar scheepsvolck sal werden toegereekent, daarvan sy sullen hebben te verantwoorden.

XXXII

1665 De officieren ende capiteynen van 's Landts vloote sullen
1672 goedt regardt hebben te nemen op de comportementen ende
1673. devoiren van derselver scheepsvolck ende alle wandevoiren, moetwil ende ongehoorsaemheyte doen straffen, sonder daarvan eenighsints te blyven in gebreeken, op poene soo daerinne naelatigh werden bevonden, dat sulcks haer ende hare scheepsofficieren sal werden toegereekent, daarvan sy sullen hebben te verantwoorden.

XXXIII

Ende opdat onse goede meyninge in deesen vervat des te beeter geëffectueert sal kunnen werden, sullen de hooftofficieren en capiteynen haare lieutenanten in behoorlijk respect hebben te houden ende doen houden voor en omtrent het scheepsvolck, opdat hetselve scheepsvolck haar des te beeter koome te gehoorsamen en oock van deese en alle andere ordres, die hen na deesen gegeven

sullen worden (geen secretesse vereysshende) aan haare lieutenanten van tijdt tot tijdt geeven communicatie, sonder daarvan te blyven in gebreeke, op arbitrale correctie. Des sullen oock de voornoemde lieutenants de voorschreeve ordres in goede achtginge hebben te neemen, sonder deselve onder het volck of aan andere bekent te maaken, oock verplicht weesen in cas daaromtrent by haare capiteynen yets wierde versuymt of nagelaaten, deselve daarvan op de gevoeghlijkste wyse ende met behoorlijk respect te waarschouwen, hetwelck haar ten besten en als een point van devoir sal worden toegereekent, gelijk ter contrarie in cas van nalatigheyt syluyden oock het sullen hebben te verantwoorden.

1665 }
1672 } (Gelijkkluidend).
1673 }

Aldus gedaan ter vergaderinge van de Hoogh Mog. Staaten-Generaal in den Hage den twintighsten October 1703.

(Was gearapheert:)	J. Ham v^t.
(Onder stondt:)	Ter ordonnantie van deselve,
(Geteekent:)	F. Fagel.

Zynde op het spatium gedrukt het cachet van haar Hoogh Mog. op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

1665. Gedaen ter vergaderinge van de Hoogh Mog. Staten-Generael in den Hage den seven en twintighsten July 1665.

(Was gearapheert:)	Johan de Witt v^t.
(Onder stondt:)	Ter ordonnantie van deselve,
(Geteekent:)	N. Ruysch.

Zijnde op 't spatium gedrukt het cachet van haer Hoogh Mog. op een rooden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

1672. Gedaen ter vergaderinge van de Hoogh Mog. Heeren Staten-Generael in den Hage den veerthienden April 1672.

(Was gearapheert:)	J. van Gent v^t.
(Onder stondt:)	Ter ordonnantie van deselve,
(Geteekent:)	Gasp. Fagel.

Zijnde op 't spatium gedrukt het cachet van hare Hoogh Mog. op een roden ouwel, overdeekt met een papieren ruyte.

1673. Aldus gedaen ende geordonneert by Syne Hoogheydt in 's-Gravenhage den vier en twintighsten April 1673.

(Was geteekent:)	G. H. Prince d'Orange.
(Onder stont:)	Ter ordonnantie van Syne Hoogheydt,
(Gencontrasigneert:)	C. Huygens.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Verordeningenbladen voor het bezette Nederlandsche gebied.

Uitbreiding van de bevoegdheden van de politie.

No. 123.

15 October 1942. BESLUIT van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Justitie en van Binnenlandsche Zaken betreffende uitbreiding van de bevoegdheden van de politie. (*Verord.blad afl. 30, uitg. 21 Nov. 1942.*)

Op grond van § 1 der Verordening No. 23/1940 en in overeenstemming met de §§ 2 en 3 der Verordening No. 3/1940 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied wordt bepaald:

TITEL I.

Opsporing van strafbare feiten.

Artikel 1.

Met de opsporing der strafbare feiten zijn, behalve de ambtenaren, bedoeld in artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering, alle ambtenaren van Rijks- en gemeentepolitie belast.

Artikel 2.

(1) De ambtenaren van Rijks- en gemeentepolitie kunnen ten behoeve van de opsporing van strafbare feiten te allen tijde iedere plaats betreden.

(2) Woningen mogen tegen den wil van den bewoner slechts worden betreden:

1) in tegenwoordigheid van een hulpofficier van justitie;

2) op vertoon van een algemeenen of bijzonderen schriftelijken last, in een bepaalde zaak gegeven, van den officier van justitie of van een hulpofficier;

3) op vertoon van een algemeenen of bijzonderen schriftelijken last, niet in een bepaalde zaak gegeven, van den officier van justitie of van den hoofdcommissaris van politie of, in gemeenten, waar geen hoofdcommissaris van politie is, van den burgemeester.

(3) Van het binnentreden eener woning tegen den wil van den bewoner geven de ambtenaren van Rijks- en gemeentepolitie onverwijld kennis aan den commandant van het onderdeel, waartoe zij behooren.

(4) Het recht tot het binnentreden van woningen sluit de bevoegdheid in om de woningen en de zich daarin bevindende voorwerpen te doorzoeken.

Artikel 3.

(1) De ambtenaren van Rijks- en gemeentepolitie kunnen tot inbeslagneming van daarvoor vatbare voorwerpen overgaan in de gevallen, in het Wetboek van Strafvordering en in bijzondere wettelijke voorschriften omschreven.

(2) Voor zoover zij hulpofficier van justitie zijn, kunnen zij bij dringende noodzakelijkheid ook buiten de gevallen, bedoeld in het eerste lid, tot inbeslagneming overgaan. Kan het optreden van een hulpofficier niet worden afgewacht, zoo heeft bij dringende noodzakelijkheid ieder ander ambtenaar van Rijks- en gemeentepolitie gelijke bevoegdheid, mits hij van de inbeslagneming onverwijld schriftelijk kennis geeft aan den officier van justitie of aan een hulpofficier.

(3) Hij die een voor inbeslagneming vatbaar voorwerp onder zich heeft, is verplicht dit op eerste aanmaning van een ambtenaar van Rijks- of gemeentepolitie te vertoonen of uit te leveren. De artikelen 106, tweede lid, en 107 van het Wetboek van Strafvordering zijn van overeenkomstige toepassing.

(4) De voorschriften van dit artikel zijn niet van toepassing op brieven of mededeelingen, welke aan de post, de telegraphie of aan een andere instelling van vervoer zijn toevertrouwd.

Artikel 4.

De politie-ambtenaren kunnen ook optreden buiten het grondgebied, waarvoor zij zijn aangesteld:

1) wanneer zij zich op last van een commandant of op verzoek van de bevoegde politie-autoriteit buiten dit grondgebied bevinden, voor zoover zij blijven binnen de grenzen van hun opdracht;

2) in dringende gevallen, in het bijzonder in geval van ontdekking op heeterdaad en van achtervolging van ontvluchte personen.

Artikel 5.

In geval van dringende noodzakelijkheid kan bij misdrijven, alleen op klachte vervolgbaar, ook voordat een klacht is ingediend, tot aanhouding en inverzekeringstelling van den verdachte en tot inbeslagneming van voorwerpen worden overgegaan.

Artikel 6.

De Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie kan, ook in afwijking van artikel 154 van het Wetboek van Strafvordering, nader bepalen, welke ambtenaren van Rijks- en gemeentepolitie hulp-officieren van justitie zijn.

Artikel 7.

De ambtenaren van Rijks- en gemeentepolitie zenden hun processen-

verbaal en de aangiften of berichten ter zake van strafbare feiten, met de inbeslaggenomen voorwerpen, onverwijld in bij den commandant van het onderdeel, waartoe zij behooren, voor zoover de officier van justitie of de ambtenaar van het openbaar ministerie bij het kantongerecht in bijzondere gevallen niet rechtstreeksche toezending gelast.

TITEL II.

Voorkomen van strafbare feiten en andere politiematregelen.

Artikel 8.

De ambtenaren van Rijks- en gemeentepolitie kunnen ter voorkoming van strafbare feiten:

- 1) personen naar een politiebureau geleiden en daar voor ten hoogste acht en veertig uren in verzekering stellen;
- 2) elke plaats, die geen woning is, betreden;
- 3) woningen binnentreden op algemeenen of bijzonderen last van den hoofdcommissaris van politie of in gemeenten, waar geen hoofdcommissaris is, van den burgemeester;
- 4) de in artikel 3, tweede en derde lid, bedoelde bevoegdheden uitoefenen, tenzij het betreft brieven of mededeelingen, bedoeld in artikel 3, vierde lid;
- 5) in geval van dringende noodzakelijkheid optreden buiten het grondgebied, waarvoor zij zijn aangesteld.

Artikel 9.

De ambtenaren van Rijks- en gemeentepolitie kunnen de bevoegdheden, bedoeld in artikel 8, op algemeenen of bijzonderen last van den hoofdcommissaris van politie of in gemeenten, waar geen hoofdcommissaris is, van den burgemeester, ook uitoefenen bij het treffen van andere politiematregelen.

TITEL III.

Slotbepaling.

Artikel 10.

Dit besluit treedt in werking op den dag zijner afkondiging.
's-Gravenhage, 23 October 1942.

*De Secretaris-Generaal van het
Departement van Justitie,*

SCHRIEKE.

*De Secretaris-Generaal van het
Departement van Binnenlandsche Zaken,*

FREDERIKS.

Tuchtregelingsbesluit gekazerneerde Rijksbrandweer.

De Nederlandsche Staatscourant van 5 November 1942, Nr. 216, bevat een besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken van 4 November 1942 betreffende de tucht bij de gekazerneerde Rijksbrandweer.

De regeling is m.m. geheel geschoeid op dezelfde leest als die betreffende de gekazerneerde gemeentepolitie, welke wij overnamen in M.R.T. XXXVII, blz. 299-302.

Het besluit is 6 November 1942 in werking getreden.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Gratie na een doodvonnis wegens desertie. (1712.)

Uit vriendelijke hand van den gep. majoor P. W. Pieters mocht de Redactie, in dank, onderstaand afschrift ontvangen van een advies, in 1712 door den Raad van State aan de Staten-Generaal uitgebracht betreffende een door den auditeur-militair ingediend voorstel tot het verleenen van pardon aan een wegens desertie ter dood veroordeelden en reeds ter plaatse van executie der straf gevoerden tamboer.

AFSCHRIFT

(uit Algemeen Rijksarchief, Lias Bundel v/d Staten-Generaal 1712.)

Dat. 2

Mey 1712.

Ontf. 6

Hoog Mogende heeren

Het heef U.Ho.Mo. gelieft te requireeren bij res. van den 20 febr^{ry} laastleede ons advis op een missive van Nielaas Laqueman de Jonge auditeur militair te Doornijk, houdende dat den 3 daar te vooren by vonnisse van den krijgsraad twee soldaten en een tamboer genaamt Balthes Keiger geboortig van het dorp Berrig in Switserland oud 29 jaaren, alle van het regiment van Kavenag over desertie ter dood gecondemneert waaren : dat den laatsgen. ontrent negen jaaren geleden zijn vaandel, in Duitsland zijnde, hadde verlaaten en na het voorsz. dorp van Berrik was gekeert : dat denselve op den 6 february laastleede soo als hy uit de gevangenisse soude geleid worden met de twee reeds gemelde soldaaten om ter plaatse van de executie gebragt en geexecuteert te worden, den voorsz. Balthes Keiger hadde versogt hem in het particulier te spreken, wanneer hy hem seide, dat hy de dood voor oogen siende om zijn leeven, waare het mogelijk te salveeren, genoodsaakt was te seggen dat hy hadde gedeserteert ter oorsake dat hy doenmaals niet meer als de helft van zijn tractement had genooten, te weeten veertien stuyvers 's weeks, dat zijn capitein 't overige van zijn tractement voor sig behouden hadde, dat het brood alsdoen seer schaars zijnde, het hem onmogelijk was geweest daar van te leven; dat hy M. Laqueman hem daar op hadde geantwoord dat hy die redenen hadde moeten te kennen gegeven hebben in de informatien van den krijgsraad, wanneer hem gevraagd was of hy by het regim^t van Cavenag niet altoos van zijn rigtige leening was betaald geworden, dat hy daar op repliceerde dat zijn onnoselheid oorszaak daar van was geweest en hy niet gedagt hadde dat die saak soo verre soude gelopen hebben, dat hy Laqueman niet tegen staande het voorsz. om geene opschudding te geeven aan de anderen zijnde deselve alle dry

na de plaatse van de executie geleid volgens conscientie goedgeoordeelt hadde ten eerste vant gepasseerde kennis te geven aan grave van Albemarle alvorens met de executie wierd voortgevaaren; dat meer gem. graaf van Albemarle om verscheide redenen had goedgevonden dat men de twee eerstgenoemde soldaaten soude executeren en den voorn. Balthes Keiger daar na weder te rug in de gevangenis te brengen om met de officieren die by de compagnie nog mogten wesen geconfronteert te worden, soo als in presentie van twee officieren vant guarnisoen en ten overstaan van hem was geschied, waar by het voorsz. van Balthes Keiger was gebleken en dat hem de andere helfte van zijn tractement afgehouden was geworden voor de vendels, tenten en een linnen keel; dat hy haar Ho. Mo. om alle het voorsz. in bedenken gaff of deselve niet souden gelieven te inclineeren om de voorsz. Balthes Keiger te pardonneeren, versoekende hierop U Ho. Mo. resolutie te mogen ontfangen.

Op welke saak ons hebbende gedaan informeeren is uit de overgesonde stukken aan ons gebleken dat het inderdaad sodanig daarmede gelegen is, als den auditeur militair aan U Ho. Mo. geschreven heeft en dewijl het delict, waarover de Tambour ter dood verwesen is, daardoor geheel van aansien verandert en de krijgsraad bij missive aan ons verklaart heeft eenparig van gevoelen te zijn, dat de delinquant niet soude zijn ter dood gecondemneert geworden indien de saak aan haar voor het vellen van het vonnis in al haar circumstantien voorgekomen waar, en de delinquant bovendien al een vry swaare straf uitgestaan heeft, als zijnde niet alleen ter dood verwesen maar selfs gebragt ter plaatse van de executie, voor dat deselve opgeschorst is, soo meenen wy, dat U Ho. Mo. souden kunnen onbeswaard wesen om te accordeeren het versogt pardon : gedragende niettemin ons tot het hoogwijs goedvinden van U Ho. Mo.

Hoog Mogende heeren. Wy beveelen U Ho. Mo. in Godes h. protexie.

Hage den 2 Mey 1712.

w.g. (onleesbaar) v^t.

Ter ordonn. van de Raad van State der
Vereenigde Nederlanden,
(w.g.) van Slingelandt.

Noot van den inzender: Resultaat: de tamboer *is* gepardonneerd.

AMBTENARENRECHTSPRAAK.

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage,

Rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken.

Uitspraak van 23 Februari 1942.

Voorzitter: Mr. H. van Haeringen.

Militaire leden: S. C. Nauta Pieter en J. Th. Heins, leden: Mr. Th. G. Donner en A. Mastenbroek.

Beroep tegen de weigering van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie tot het alsnog gevolg doen geven aan de opdracht van den O.L.Z. betreffende eene beoordeeling van klager nopens diens gedrag en beleid gedurende de oorlogsdagen.

Misverstand ten aanzien van die opdracht. Deze was i.c. niet toepasselijk.

De bestreden beslissing was niet in strijd met art. 9 sub c jo. art. 10, sub IV, van de Bepalingen betreffende de beoordeeling van de officieren bij de landmacht in tijd van oorlogsgevaar, alsmede tijdens een oorlog.

Klager behoorde volgens zijn tot beoordeeling bevoegden chef niet tot de officieren die speciaal in de oorlogsomstandigheden de gebreken als in de opdracht van den O.L.Z. vermeld, aan den dag hebben gelegd en kwam derhalve voor een beoordeeling krachtens die opdracht niet in aanmerking, zoodat niet kan worden staande gehouden dat aan meergenoemde opdracht te zijnen aanzien niet zou zijn voldaan.

Ook geen strijd met eenig ander te dezen toepasselijk algemeen verbindend voorschrift, noch ook verkeerd gebruik van bevoegdheid.

Beroep ongegrond verklaard.

Het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, heeft de navolgende uitspraak gegeven inzake:

Ir. M., wonende te Utrecht, klager, in persoon verschenen ter openbare terechtzitting, bijgestaan door zijn raadsman L. J. de Lagh, Majoor der Genie op nonactiviteit, wonende te Utrecht, tegen het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie, sinds 1 Februari 1942 geheeten Commissaris voor de belangen van de voormalige Nederlandsche Weermacht, verweerder, voor wien ter openbare terechtzitting als gemachtigde is verschenen T. Paauwe, referendaris bij het Commissariaat voor de belangen van de voormalige Nederlandsche Weermacht, wonende te Voorburg.

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE,

Gezien de stukken;

Gehoord den klager, zijn raadsman en den gemachtigde van verweerder;

Gelet ook overigens op de behandeling der zaak ter openbare terechtzitting van 2 Februari 1942;

Wat de feiten betreft:

O. dat klager zich op 31 October 1941 met het navolgende request tot verweerder heeft gewend:

„Geeft met verschuldigde eerbied te kennen: Ir. M., wonende . . . . te Utrecht;

dat hij d.d. 9 October j.l. een klaagschrift heeft ingediend bij den Centralen Raad van Beroep, waarin hij vernietiging verzocht van het Besluit van den Luitenant-Generaal N. T. Carstens no. 882 W, d.d. 16 Augustus 1941, opgenomen in het extract dat hij ontving met Uw brief Afd. C. Bur. 2, nr. 123 d.d. 8 September j.l.;

dat dit klaagschrift is doorgezonden naar het Militaire Ambtenaren-gerecht te 's-Gravenhage, als zijnde blijkbaar voor dit Gerecht bestemd ¹⁾;

dat de Voorzitter van de Commissie bedoeld in Uw beschikking d.d. 14 Juni j.l., Geheim Litt. K¹⁵ aan requestrant tijdens zijn verhoor heeft medegedeeld, dat de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht een bevel heeft gegeven, op grond waarvan de Luitenant-Generaal W. F. Sillevis een beoordeeling had moeten indienen nopens het gedrag en beleid van requestrant gedurende de oorlogsdagen, maar dat deze zulks klaarblijkelijk niet had gedaan;

dat de Luitenant-Generaal W. F. Sillevis op 16 October j.l. aan requestrant heeft medegedeeld, dat de bovenbedoelde opdracht van den O.L.Z. hem aanleiding had gegeven tot het opstellen van zijn beoordeeling nopens requestrant d.d. 22 Juni 1940;

dat deze beoordeeling echter geen betrekking had op het gedrag en beleid van requestrant gedurende de oorlogsdagen;

dat het door de voornoemde Commissie ingestelde onderzoek, voorzoover hem bekend, daarop evenmin betrekking heeft gehad;

dat derhalve de bij Uw beschikking d.d. 14 Juni j.l. Geheim Litt. K¹⁵ in de plaats van de bovenbedoelde beoordeeling gestelde beoordeelingsnota, geantidateerd 24 Juni 1940, evenmin kan worden beschouwd als een vervulling van de bovenbedoelde opdracht;

dat requestrant geen enkel blijk heeft ontvangen, dat het verzuim op andere wijze is hersteld;

dat hij, door het niet uitvoeren der gestelde opdracht zich in zijn belangen ten ernstigste geschaad acht;

dat immers ter voldoening aan die opdracht een diepgaand onderzoek noodig zou zijn geweest, resultaat waarvan buiten twijfel zou zijn geweest, dat de door den Luitenant-Generaal W. F. Sillevis d.d. 22 Juni 1940 opgestelde — e.q. de daarvoor in de plaats gestelde beoordeelingsnota d.d. 24 Juni 1940 — in allen deele gunstiger zoude geworden zijn;

dat hij, tot staving van het bovenstaande hierbij drie afschriften

¹⁾ Vergelijk ook de uitspraken, denzelfden officier betreffende, gepubliceerd in M.R.T. XXXVIII, blz. 52 en 251.

overlegt van verklaringen omtrent zijn karakter en voorts nopens zijn gedrag en beleid en resultaten hiervan o.a. gedurende de oorlogsdagen, waaromtrent immers de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht een beoordeeling had verzocht, alsmede een bewijsstuk nopens de waarachtigheid van twee der verklaringen;

dat hij, ongeacht het resultaat van het bovenbedoelde beroep bij het Militaire Ambtenarengerecht, er prijs op stelt, dat nopens hem alsnog uitvoering wordt gegeven aan de bovenbedoelde opdracht van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht;

dat hij van oordeel is, dat het Ambtenarengerecht, aan welks beslissing zijn zaak is onderworpen, slechts een op recht en billijkheid gegronde beslissing zal kunnen nemen, wanneer het rekening zal kunnen houden met de resultaten van een onderzoek strekkende tot herstel van het vorenbedoelde verzuim;

Redenen, waarom hij U eerbiedig verzoekt, het daarheen te willen leiden, dat nopens hem alsnog gevolg wordt gegeven aan de bovenaangeduide opdracht van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht en dat Uw desbetreffende beslissing zoo mogelijk spoedig te zijner kennis wordt gebracht, 't welk doende enz.:"

O. dat verweerder hierop bij brief van 25 November 1941 aan klager heeft geantwoord:

„Naar aanleiding van Uw request d.d. 31 October 1941 deel ik U het volgende mede.

In bedoeld request geeft U te kennen, dat de Voorzitter van de Commissie, als bedoeld in par. 30 van het Voorschrift Beoordeelingslijsten U, tijdens Uw verhoor voor deze commissie, zou hebben medegedeeld, dat de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht een bevel heeft gegeven, op grond waarvan de Luitenant-Generaal W. F. Sillevius een beoordeeling had moeten indienen nopens Uw gedrag en beleid gedurende de oorlogsdagen, maar dat deze opperofficier zulks klaarblijkelijk niet heeft gedaan.

Uit het door vorenbedoelde commissie ingediende rapport blijkt evenwel, dat de voorzitter der commissie — bij Uw verhoor van 29 April 1941 — onder Uw aandacht heeft gebracht, dat het niet juist is geweest, dat de bestreden beoordeeling is opgemaakt naar aanleiding van den brief van den O.L.Z. van 5 Juni 1940, Kabinet nr. 54 P, daar zij niet betrekking heeft op Uw handelingen tijdens de oorlogsdagen, doch op het geheele tijdvak, waarin U onder de bevelen van den beoordeelaar heeft gediend.

De Commissie heeft den Generaal-Majoor Sillevius voornoemd, dan ook verzocht te ontwerpen een Nota par. 49 V.B.L., betrekking hebbende op het tijdvak 19 Februari tot en met 24 Juni 1940, en derhalve niet het opmaken van een beoordeeling over Uw gedrag en beleid uitsluitend gedurende de oorlogsdagen.

Een en ander is geschied, zooals U zal zijn gebleken uit het gestelde in mijn beschikking van 14 Juni 1941, Geheim Litt. K¹⁵. Bovendien teeken is hierbij — ter verduidelijking — het volgende aan.

De door U bestreden beoordeeling van 22 Juni 1940 is — zooals

hiervoren reeds is opgemerkt — opgemaakt naar aanleiding van den brief van den O.L.Z. d.d. 5 Juni 1940, Kabinet nr. 54 P., doch heeft niet uitsluitend en zelfs heelemaal niet betrekking op de oorlogsdagen. Deze beoordeeling betreft Uw optreden en handelingen gedurende een zeker tijdvak der mobilisatie. Bedoelde brief van den O.L.Z. is derhalve niet toepasselijk, zoodat de — bestreden — beoordeeling dan ook ten onrechte was opgemaakt. De beoordeelaar vond het echter gewenscht in een beoordeeling een en ander omtrent Uw tekortkomingen neer te leggen. De beoordeelaar had hiertoe het recht. Daar U echter in Uw tegenwoordigen rang nog niet was beoordeeld, kon van het opmaken van een wijzigings-beoordeelingslijst geen sprake zijn, doch was de eenige vorm, waarin de beoordeeling kon worden uitgebracht, die van een Nota Par. 49 V.B.L. aan het einde van Uw diensttijd bij vertrek met groot verlof, zooals bij tal van legeronderdeelen na den oorlog is geschied.

Uit het vorenstaande zal U duidelijk zijn, dat geen aanleiding bestaat, gevolg te geven aan het verzoek, vervat in de slotalinea van Uw request van 31 October j.l. weshalve dit verzoek, bij deze, wordt afgewezen.”

O. dat klager tegen de in laatstvermeld schrijven van verweerder neergelegde beslissing beroep heeft ingesteld en bij klaagschrift op de daarbij aangevoerde gronden blijkbaar heeft bedoeld te vorderen, dat deze beslissing worde nietig verklaard en dat dit Gerecht bepale, dat alsnog ter uitvoering van de opdracht van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, d.d. 5 Juni 1940, een beoordeeling omtrent klager worde opgemaakt;

In rechte:

O. dat de bestreden beslissing slechts kan worden nietig verklaard op de gronden, vermeld in artikel 58, lid 1, der Ambtenarenwet 1929, juncto artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931;

O. dat de in de bestreden beslissing vermelde weigering van verweerder niet strijdt met het bepaalde bij artikel 9, sub c, juncto artikel 10, sub IV, van de Bepalingen betreffende de beoordeeling van de officieren bij de landmacht in tijd van oorlogsgevaar, alsmede tijdens een oorlog, volgens hetwelk van alle hoofd- en subalterne officieren, telkens wanneer de Minister van Oorlog (op 5 Juni 1940 de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht) zulks beveelt, een beoordeeling moet worden uitgebracht;

O. toch dat de schriftelijke opdracht van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, d.d. 5 Juni 1940, blijkens de daarvan ter openbare terechtzitting door verweerders gemachtigde gedane voorlezing luidde:

„Ik acht het van groot belang, dat vóór tot algeheele mobilisatie wordt overgegaan een beoordeeling wordt ingediend omtrent die officieren, die karakterzwakte, gemis aan tactisch inzicht, gemis aan besluitvaardigheid of niet voldoende handhaven van de krijgstuicht in oorlogsomstandigheden hebben aan den dag gelegd. Daarbij dient te worden onderscheiden:

- a. zij, die getoond hebben niet opgewassen te zijn tegen de moeilijkheden, welke de oorlog aan de vervulling van de plichten in den thans bekleeden rang met zich brengt. Deze dienen tevens voor ontslag te worden voorgedragen;
- b. zij, die naar Uw oordeel niet voor bevordering in aanmerking mogen komen.

Indien omtrent geen der onder Uwe bevelen staande officieren naar Uw oordeel een dergelijke beoordeeling behoeft te worden uitgebracht, verwacht ik hiervan bericht.”;

O. dat klager volgens zijn tot beoordeeling bevoegden chef niet behoorde tot de officieren, die speciaal in de oorlogsomstandigheden de gebreken als in voormelde opdracht van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht vermeld, aan den dag hebben gelegd en derhalve voor een beoordeeling krachtens genoemde opdracht niet in aanmerking kwam;

O. dat dus niet kan worden staande gehouden, dat aan de opdracht van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht d.d. 5 Juni 1940, ten aanzien van klager niet zou zijn voldaan;

O. dat niet is aangevoerd of aan het Gerecht is gebleken dat de bestreden beslissing met eenig ander te dezen toepasselijk algemeen verbindend voorschrift zou strijden, terwijl evenmin is gebleken dat verweerder bij het nemen der bestreden beslissing van zijn bevoegdheid een ander gebruik zou hebben gemaakt, dan tot de doeleinden, waarvoor deze hem was gegeven;

O. dat mitsdien bij gebreke van gronden als bedoeld in artikel 58, lid 1, der Ambtenarenwet 1929, juncto artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931, het beroep van klager ongegrond behoort te worden verklaard;

Uitspraak doende in naam van het Recht:

Verklaart het beroep ongegrond.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.

ARR.-RECHTBANK UTRECHT (Burg. Kamer), 18 Maart 1942,
(Mrs. van Regteren Altena, Plugge, Jhr. Rutgers van Rozenburg.)

Onrechtmatige overheidsdaad?

Inbewaringstelling van een burger door militaire overheid op grond van de Wet van Staat van Oorlog en Staat van Beleg.

De vraag, of het bevoegd militair gezag terecht een persoon als gevaarlijk voor de rust en de algemeene veiligheid heeft beschouwd, is aan het oordeel van den burgerlijken rechter onttrokken, doch niet die, of het militair gezag bij de toepassing van de bepalingen van genoemde wet de zorgvuldigheid, welke in het maatschappelijk verkeer jegens personen betaamt, in acht heeft genomen. Bij die beoordeeling moeten evenwel de grenzen, waarbinnen de overheid vrij is haar beleid te bepalen, in acht worden genomen. Die grenzen zijn, met name in werkelijken oorlogstijd, zeer ruim te nemen.

Daar de militaire overheid de bevoegdheid miste tot het in beslag nemen van voorwerpen, in het bezit van de in bewaring te stellen personen, is in het algemeen het niet teruggeven dier voorwerpen bij de invrijheidstelling, onrechtmatig, ook al vraagt de betrokkene die voorwerpen niet terstond terug.

(B.W. art. 1401; Wet van 23 Mei 1899, S. 128 art. 33.)

X. te S., eischer, proc. Mr. J. P. Sieburgh,
tegen:

1. den Burgemeester der Gemeente S. q.q., gedaagde, proc. eerst Mr. P. C. J. Cremer, thans Jhr. Mr. J. C. Schorer, 2. den Staat der Nederlanden te 's-Gravenhage, gedaagde, proc. Mr. R. van Woelderen.

Ten aanzien van de feiten:

O. dat eischer stelt bij dagvaarding en conclusie van eisch:

dat eischer op den eersten Pinksterdag van het jaar 1940 op den 12 Mei van dat jaar, door den gemeente-veldwachter der gemeente S. op last van den Burgemeester dier gemeente, althans enz., althans op last van den militairen commandant Groep L. te J., des avonds omstreeks 11 uur uit zijne woning te S. is weggehaald onder voorwendsel, dat hij — eischer — even bij den burgemeester moest komen;

dat eischer echter, in stede van voor den voornoemden persoon, als voormeld, te worden geleid, werd gedetineerd aanvankelijk — d.i. den nacht van 12 op 13 Mei 1940 — te S., alwaar hij in het arrestantenlokaal werd geworpen en 's anderen daags gevankelijk naar V. werd vervoerd en vandaar naar G., in welke plaatsen eischer steeds gevangen werd gehouden en wel tot Woensdag 15 Mei 1940 en alstoen hem, zonder opgaaf van reden omtrent zijn gevangenneming of gevangen-

houding, werd medegedeeld, dat hij wel weder op eigen gelegenheid en op eigen kosten kon vertrekken;

dat eischer bij zijne arrestatie o.m. in het bezit was van een geldbeurs, bevattende een geldswaardig bedrag van drie gulden, sleutels van zijne schuren en bretels, welke voorwerpen hem door den rijksveldwachter te S. in diens woning werden afgenomen, doch welke eischer nimmer heeft terugontvangen;

dat eischer, daar hij zoo onverwachts aan zijn bedrijf als landbouwer en koopman, alsmede aan zijn gezin werd onttrokken, zijn gezin en zijn bedrijf en vee volkomen onverzorgd heeft moeten achterlaten en zijn gezin en bedrijf alstoen de hulp van derden heeft moeten ontvangen;

dat door deze schandelijke en ootterende behandeling welke eischer van gedaagden heeft moeten ondergaan zijne „medemenschen” te S. de meest fantastische laster van eischer en diens gezin tot op de marktterreinen te Y., alwaar eischer zijne producten veilt, hebben rondgebazuind en daardoor eischer's goeden naam en reputatie, die hij tevoren genoot, is aangerand;

dat zoodanige handelwijze, welke eischer door schuld en toedoen van gedaagden heeft moeten ondervinden, opleveren een onrechtmatige daad jegens eischer door gedaagden gepleegd, terzake, waarvan eischer schade heeft geleden en lijdt en nog lijden zal, welke schade gedaagden verplicht zijn aan den eischer te vergoeden; enz.

In rechte:

O. a. ten aanzien van de vordering tegen de Staat:

dat vaststaat, dat eischer op Zondag 12 Mei 1940 in bewaring is gesteld en gevangen is gehouden tot Woensdag 15 Mei 1940 en eischer niet heeft weersproken, dat, — zooals gedaagde heeft gesteld, — deze arrestatie en gevangenhouding zijn geschied op last van den militairen commandant van de groep L. te J.;

O. dat de Staat ter rechtvaardiging van deze maatregelen zich beroept op toepassing van art. 33 van de wet van 23 Mei 1899 S. 128, houdende bepalingen ter uitvoering van art. 187 der Grondwet (Staat van oorlog en beleg) zoodat, aangezien eischer niet beweert, dat de maatregelen op grond van andere voorschriften zouden zijn genomen, is na te gaan tot welke gevolgtrekkingen t.a.z. van een eventueele aansprakelijkheid van den Staat, toepassing van dit artikel leiden kan;

O. dat dit artikel het militair gezag de bevoegdheid verleent om personen, wier aanwezigheid voor de rust en de algemeene veiligheid wordt geacht gevaarlijk te zijn, het verblijf binnen het in staat van beleg verklaarde grondgebied te ontzeggen en deze daaruit te verwijderen of, indien de mogelijkheid daartoe niet bestaat, hen in bewaring te stellen;

O. dat eischer, niet betwistende, dat het grondgebied, waar hij zich den 12 Mei 1940 bevond in staat van beleg was verklaard en evenmin bestrijdende, dat er geen mogelijkheid bestond om hem het verblijf binnen dat gebied te ontzeggen of hem daaruit te verwijderen, eenig

recht aan het militair gezag om hem in bewaring te stellen en te houden, ontzegt, daar hij niet was een persoon, wier aanwezigheid voor de rust en de algemeene veiligheid gevaarlijk geacht kon worden, van welke gevaarlijkheid hem zelfs nimmer eenige mededeeling is gedaan en welke zelfs niet in deze procedure als rechtvaardiging der maatregelen wordt aangevoerd;

O. dat evenwel ook al zou juist zijn, dat achteraf is gebleken, dat eischer ten onrechte door het bevoegd militair gezag als gevaarlijk voor de rust en de algemeene veiligheid werd beschouwd, dit op zich zelf nog niet een vordering uit onrechtmatige daad kan gronden, aangezien aan dat gezag de vrijheid toekomt onder de in het artikel omschreven omstandigheden alle zoodanige personen te arresteren van wie de militaire autoriteiten de gevaarlijkheid op te harer beoordeeling staande gronden, aannemen, terwijl in het algemeen een beoordeeling van de waarde dezer gronden en de al of niet doelmatigheid der maatregelen, aan het oordeel van den burgerlijken rechter is onttrokken;

O. dat dit niet wil zeggen, dat de arrestatie en de gevangenhouding nimmer als onrechtmatige daden den Staat tot schadevergoeding zouden kunnen verplichten, daar, al is dan in het algemeen niet ter beoordeeling van den rechter of eischer terecht of ten onrechte is geacht te zijn een zoodanig persoon als bedoeld in art. 33 van de wet van Staat van Oorlog en Beleg, wel ter beoordeeling van den rechter staat de vraag of het militair gezag bij de toepassing van genoemde bepaling in acht heeft genomen de zorgvuldigheid passend in het maatschappelijk verkeer ten opzichte van personen, zij het dat bij die beoordeeling de grenzen waarbinnen de overheid vrij is haar beleid te bepalen tevens in acht zijn te nemen;

O. dat de bijzondere omstandigheden van den staat van oorlog en beleg en in dit geval nog bovendien het bestaan van den feitlijken oorlogstoestand sinds het binnenrukken van den vijand in Nederland op 10 Mei 1940, er toe moeten leiden deze grenzen zeer ruim te nemen, omdat het duidelijk is, dat onder die omstandigheden spoedige beslissingen door militaire commandanten van het grootste belang zijn en tijd voor eenig nader onderzoek of rustige met alle waarborgen omgeven behandeling van dergelijke gevallen, te eenenmale ontbreekt;

O. dat eischer nu stelt, dat hij schade heeft geleden tengevolge van deze arrestatie, omdat hij onverwachts aan zijn bedrijf en gezin is onttrokken, dat zijn bedrijf de hulp van derden heeft moeten ontvangen, dat er over hem en zijn gezin gelasterd is en zijn goede naam is aangerand, welke schade hij begroot op f 500, e.q. nader op te maken bij staat en te vereffenen volgens de wet;

O. dat eischer echter in deze vordering niet kan worden ontvangen; dat hij toch niet anders stelt dan dat deze schade een gevolg is van de arrestatie en het gedurende eenige dagen gearresteerd blijven, doch geen ander feit, waaruit blijkt, dat de militaire autoriteiten bij de uitvoering van deze maatregelen in de noodige zorg te zijnen opzichte

te kort zijn geschoten, op de één of andere wijze; dat vanzelfsprekend eischer is beroofd van zijn vrijheid doch deze vrijheidsberoving op zich zelf de aanspraak op schadevergoeding niet wettigt, zooals volgt uit hetgeen hierboven werd overwogen;

O. dat eischer zich beroept op een bekendmaking van het hoofd van het regelingsbureau (voormalig algemeen hoofdkwartier) en de secretarissen-generaal, wnd. hoofden van de departementen van Justitie en Binnenlandsche Zaken, waarin wordt te kennen gegeven, dat is gebleken, dat aanhouding en interneering op grond van art. 33 van de wet van staat van oorlog en beleg tegen veel Nederlanders ten onrechte zijn toegepast, waarom zij alle dragers van openbaar gezag aansporen om ertoe bij te dragen, dat misverstanden en onbillijkheden, welke in interneeringen hun oorzaak vinden, worden weggenomen;

O. dat evenwel deze publicatie in het hierboven overwogene geen verandering brengt, aangezien ook al zou op grond daarvan zijn aan te nemen, dat de Staat, al ontbreekt een daartoe dwingend wettelijk voorschrift zich gedwongen voelt in gevallen, waarin achteraf is gebleken, dat personen ten onrechte werden gearresteerd, schade te vergoeden, daaruit nog niet volgt, dat die vergoeding deze personen toekomt omdat de Staat zich aan onrechtmatige daden te hunnen opzichte heeft schuldig gemaakt;

O. dat eischer verder stelt, dat hij bij zijn arrestatie in het bezit was van een geldbeurs bevattende een bedrag van drie gulden, sleutels en bretels, welke voorwerpen hem zijn afgenomen en welke hij niet heeft terugontvangen;

O. dat genoemd art. 33 van de wet van staat van oorlog en beleg slechts de bevoegdheid geeft om bepaalde personen in bewaring te stellen doch niet tot het in beslag nemen van voorwerpen, welke zoodanige personen bij zich hebben, zoodat nu aan de Rechtbank niet bekend is, dat het militair gezag deze bevoegdheid aan eenige andere bepaling zou kunnen ontleenen (hetgeen de Staat ook niet stelt) — al zou twijfel kunnen bestaan over de vraag of het afnemen in het bijzonder van bretels als onrechtmatig is te beschouwen daar zulks kennelijk is geschied ook in het belang van den gearresteerde, — het niet teruggeven bij de invrijheidstelling in het algemeen wel als onrechtmatig is te beschouwen, ook al vraagt de betrokkene die voorwerpen niet terstond terug;

O. dat de Staat dit blijkbaar inziende heeft aangeboden een bedrag van f 8.20 en dit bedrag toewijsbaar is nu eischer niet heeft bestreden, dat dit bedrag een juiste vergoeding is voor die niet teruggegeven voorwerpen;

O. b. ten aanzien van de vordering tegen de gemeente S.;

dat vaststaat, dat de arrestatie op last van den militairen commandant van de groep L. te J. is uitgevoerd door den loco-burgemeester der gemeente S.;

O. dat de gemeente zich terecht heeft beroepen op art. 21 van de wet van staat van oorlog en beleg en niet is in te zien, dat de gemeente

voor eenige schade door eischer terzake van deze arrestatie geleden aansprakelijk zou kunnen worden gesteld;

O. dat eischer derhalve in deze vordering niet ontvankelijk moet worden verklaard; enz.

Overgenomen uit het Weekblad van het Recht van 28 November 1942, No. 811.
Red. M.R.T.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Besluit tenuitvoerlegging strafbeschikkingen.

BESLUIT van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie betreffende de tenuitvoerlegging van strafbeschikkingen.

6e Afdeling.

No. 1665.

Op grond van de artikelen 24 en 29 der Verordening No. 99/1942 ¹⁾ betreffende strafbevelen, strafbeschikkingen en aan kosten onderworpen waarschuwingen en in overeenstemming met de §§ 2 en 3 der Verordening No. 3/1940 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied wordt bepaald:

AFDEELING I.

Algemeene bepalingen.

Artikel 1.

(1) De tenuitvoerlegging van strafbeschikkingen geschiedt op last van het plaatselijk hoofd van politie, dat de strafbeschikking heeft uitgevaardigd.

(2) Alle politie-organen zijn tot het uitvoeren van dien last bevoegd en verplicht.

Artikel 2.

De strafbeschikking wordt zoo spoedig mogelijk ten uitvoer gelegd na het verstrijken van den termijn, binnen welken de verdachte een gerechtelijke beslissing kan verzoeken.

AFDEELING II.

Tenuitvoerlegging van hechtenisstraf.

Artikel 3.

(1) Op de tenuitvoerlegging van strafbeschikkingen, waarbij hechtenis is opgelegd, vinden de artikelen 564, eerste en tweede lid, en 565 tot en met 571 van het Wetboek van Strafvordering overeenkomstige toepassing.

(2) Indien de aangehoudene beweert, niet te zijn de persoon, tegen wien de last is gericht, zal hij vóór opneming in het strafgesticht of de andere inrichting, waar de straf moet worden ondergaan, in de gelegenheid worden gesteld door het plaatselijk hoofd van politie, dat de strafbeschikking uitvaardigde, te worden gehoord.

AFDEELING III.

Tenuitvoerlegging van de straffen van geldboete en van verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen.

---

¹⁾ Zie M.R.T. XXXVIII, 224.

Artikel 4.

Voor zoover bij strafbeschikking geldboete of verbeurdverklaring van niet in beslag genomen voorwerpen is opgelegd, wordt door het plaatselijk hoofd van politie, dat de strafbeschikking heeft uitgevaardigd, een bepaalde termijn van ten hoogste twee maanden gesteld, binnen welken de geldboete moet worden betaald of de verbeurd verklaarde voorwerpen moeten worden uitgeleverd, of wel het geldelijk bedrag, waarop zij in de beschikking zijn geschat, moet worden voldaan. De termijn kan door het plaatselijk hoofd van politie telkens worden verlengd, doch mag nimmer den duur van twee jaar te boven gaan.

Artikel 5.

(1) Bij gebreke van volledige betaling of uitlevering binnen den gestelden termijn wordt het niet betaalde bedrag vervangen door hechtenis.

(2) Artikel 23, vijfde tot en met negende lid, van het Wetboek van Strafrecht en artikel 3 van dit besluit zijn van overeenkomstige toepassing, met dien verstande, dat ten aanzien van verbeurd verklaarde voorwerpen te allen tijde ook algeheele bevrijding mogelijk is door uitlevering alsnog van alle voorwerpen.

AFDEELING IV.

Slotbepaling.

Artikel 6.

(1) Dit besluit treedt in werking op den dag zijner afkondiging.

(2) Het kan worden aangehaald als: Besluit tenuitvoerlegging strafbeschikkingen.

's-Gravenhage, 28 December 1942.

*De Secretaris-Generaal van
het Departement van Justitie,*

(Staatscourant 29 Dec. 1942, No. 253.)

SCHRIEKE.

Bij nader besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie van 29 Januari 1943 (*Staatscourant van 1 Februari 1943, No. 21*) is op grond van de artt. 9 en 29 der Verordening No. 99/1942 bepaald:

Artikel 1.

De plaatselijke hoofden van politie in gemeenten van minder dan tien duizend inwoners kunnen bij strafbeschikking enkel geldboete van ten hoogste vijftig gulden, hechtenis van ten hoogste vijf dagen of verbeurdverklaring van voorwerpen opleggen.

Artikel 2.

Dit Besluit treedt in werking op den dag zijner afkondiging.

REDACTIONEEL GEDEELTE.

Verordeningenbladen voor het bezette Nederlandsche gebied.

Hulpverlening.

No. 150.

BESLUIT van den Secretaris-Generaal van het Departement van Justitie betreffende hulpverlening.

(Verord. blad, Afl. 34, uitgegeven 23 Dec. 1942.)

Op grond van § 1 der Verordening No. 23/1940 en in overeenstemming met de §§ 2 en 3 der Verordening No. 3/1940 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied wordt bepaald:

Artikel 1.

Het Wetboek van Strafrecht wordt als volgt gewijzigd en aangevuld:

I.

Na artikel 183 wordt een nieuw artikel 183a ingevoegd, luidende als volgt:

„Artikel 183a.

Hij die, bij het bestaan van gevaar voor de algemeene veiligheid van personen of goederen of bij ontdekking van een misdrijf op heeterdaad het hulpbetoon weigert dat de openbare macht van hem vordert en waartoe hij, zonder zich aan dadelijk ernstig gevaar bloot te stellen, in staat is, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of met geldboete van ten hoogste driehonderd gulden.”

II.

Na artikel 259 wordt een nieuw artikel 259a ingevoegd, luidende als volgt:

„Artikel 259a.

Hij die, getuige van het oogenblikkelijk levensgevaar waarin een ander verkeert, nalaat dezen die hulp te verlenen of te verschaffen die hij hem, zonder gevaar voor zich zelve of anderen redelijkerwijs te kunnen duchten, verlenen of verschaffen kan, wordt, indien de dood van den hulpbehoevende volgt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden.”

III.

Artikel 446 en de Vijfde Titel van het Derde Boek vervallen.

Artikel 2.

Dit besluit treedt in werking op den dag zijner afkondiging.

's-Gravenhage, 11 December 1942.

*De Secretaris-Generaal van
het Departement van Justitie,*

SCHRIEKE.

Verordeningenblad.
1943, Aflevering 1, No. 1.

Verordening Openbare Orde 1943.

Deze uitvoerige Verordening van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied, gedateerd 5 Januari 1943, verschenen en in werking getreden op 9 Januari d.a.v., bevat, verdeeld over XVI Afdeelingen en 73 artikelen, voorschriften betreffende de handhaving van de openbare orde.

De op hetzelfde onderwerp betrekking hebbende Verordening 1941 No. 138, waarvan wij melding maakten in M.R.T. XXXVII, blz. 149, is nu, blijkens art. 72 der nieuwe Verordening, buiten werking getreden. Ook de Verordening No. 55/1941 (M.R.T. XXXVI, blz. 386) betreffende het afkondigen van het civiele standrecht, is, evenals die tot bestrijding van sabotagehandelingen (No. 195/1941), die tot bescherming van de openbare orde en van de veiligheid van het openbare leven (No. 55/1942) en die tot afweer van handelingen, gericht tegen de bezettende macht, met uitzondering van artikel 5 (No. 75/1942) tegelijkertijd buiten werking gesteld.

Staking van de uitgave van het Militair-rechtelijk tijdschrift.

Tot haar groot leedwezen moet de Redactie berichten dat de Commissaris voor de belangen van de v.m. Nederlandsche Weermacht, als gevolg van een gebod van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied, bij beschikking van 17 April 1943, Afd. B, Nr. 114, heeft bepaald dat de uitgave van het Militair-rechtelijk tijdschrift na het einde van den loopenden jaargang zal worden gestaakt.

Mede uit naam van dien Commissaris betuigt de Redactie haren welgemeenden dank aan allen die in den loop der jaren als medewerkers van hunne belangstelling in het tijdschrift deden blijken.

Eveneens is hier een woord van dank op zijn plaats aan de Directie van de N.V. Boek- en Kunstdrukkerij v/h *Mouton & Co.* te 's-Gravenhage voor de veeljarige, ongestoorde en steeds even aangename samenwerking.

Het zal, naar wij meenen, ook in den geest van onze lezers zijn als wij de hoop uitspreken dat het Militair-rechtelijk tijdschrift weder spoedig zal mogen verschijnen.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Het strafproces tegen voortvluchtige militairen.

(R.L. 180—192)

door

DR. L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

Toen het voornemen van de toenmalige Regeering tot herziening van ons formeel strafrecht — hetwelk geleid heeft tot de wet van 31 October 1912 (*Staatsblad* no. 337) — ongeveer tien jaar tevoren ruchtbaar werd, maakte iemand, die in nauwe betrekking stond tot ons hoogste militair-rechterlijk college, tegenover mij de opmerking, dat het Hof in de laatste jaren steeds getracht had, de meest daarvoor in aanmerking komende beginselen van de burgerlijke strafvordering met inachtneming van de jurisprudentie van den Hoogen Raad over te planten in de geheel anders gebouwde, op verouderde grondslagen rustende militaire rechtspleging. Het Hoog Militair Gerechtshof had ter uitvoering van deze bedoeling niet zelden moeten gebruik maken van wetsuitleggingen, welke een cassatierechter, die tot taak heeft om rechterlijke beslissingen wegens verkeerde toepassing of schending van de wet te vernietigen, zeker niet zou hebben mogen laten passeeren. Met het oog hierop noemde die zegsman het een voordeel voor de justiciabelen, dat van de sedert de grondwetsherziening van 1848 bestaande gelegenheid voor den wetgever om ook de militaire justitie onder het toezicht van den Hoogen Raad te brengen geen gebruik is gemaakt. Wat het Hof tot verwezenlijking van dit doel noodig heeft, stond wel is waar niet in de beide Regtsplegingen, maar het college bracht het daarin over; het paste verder wat daarin wel voorkomt niet toe, wanneer het dat niet raadzaam achtte. Een te benijden en, bij goed gebruik, te bewonderen vrijheid voor een rechtscollege om aldus zijn eigen cassatie-rechter te mogen wezen.

Hoewel die zegsman mij toegaf, dat in zijne opmerking overdrijving school, mag ik niet ontkennen, dat er een grond van waarheid in zit. Ik herinner mijn lezers daartoe aan de toelating door het Hof in het geding voor den krijgsraad van een raadsman ¹⁾, welke de Regtsplegingen vóór de herziening van 1912 slechts kenden in de geene toepassing vindende procedure wegens vermeende onbevoegdheid des rechters (R.L. 232, R.Z. 231) en de toelating van den door een krijgsraad veroordeelde, die het hem ten laste gelegde strafbare feit volledig had erkend, tot het instellen van hooger beroep ondanks het bepaalde bij het *oude* art. 222, 1°. R.L. en bij het *oude* art. 202, 1°. R.Z. ²⁾. Wat dit laatste betreft, brak het Hof met een gedurende ongeveer 90 jaren gevolgd, constante practijk, welke geheel paste in het achttiende-

¹⁾ M.R.T. VI, blz. 479.

²⁾ M.R.T. I, blz. 45.

eeuwsche procesrecht, aan hetwelk de beide Regtsplegingen rechtstreeks waren ontleend.

De wensch, welke aan de bovenbedoelde opmerking verbonden werd, was dan ook, dat de komende hierziening van de wetgeving deze vrijheid van den Hove niet zou belemmeren of beperken en men heeft kunnen vaststellen, dat hiervan geen oogenblik sprake is geweest.

Intusschen is nog altijd juist, dat ook na deze partieele herziening van de militaire rechtspleging veel in die wetboeken staat wat niet in acht genomen wordt en dat veel, wat men er gaarne in zou hebben aangetroffen, toegepast wordt ofschoon het er niet in voorkomt.

Van het eerste noem ik als voorbeelden de wijze waarop verhooren van verdachten en getuigen behooren te geschieden door middel van vraagartikelen, de inrichting van confrontatieverhooren en de reeds genoemde procedure wegens vermeende onbevoegdheid des rechters, alles tezamen een vrij groot aantal artikelen omvattend.

Van het laatste vermeld ik eveneens als voorbeelden het recht van wraking en verschooning van getuigen en de procedure tegen voortvluchtigen.

Op deze procedure tegen voortvluchtigen wil ik in dit opstel de aandacht van mijne lezers vestigen. Zij is gelijkwaardig met de verstekprocedure uit de burgerlijke strafvordering en het is merkwaardig, te bemerken, hoe weinig van deze materie bij militair-rechtelijke deskundigen bekend is. Wellicht ook daardoor is hare toepassing in de laatste jaren vóór den oorlog niet meer voorgekomen, zoodat zij evenals de onbevoegdheidsprocedure, op weg was om naar de eerste groep te verhuizen. Dit zou, zooals laatstelijk nog ter gelegenheid van het jubileum van het Hoog Militair Gerechtshof in dit tijdschrift werd in herinnering gebracht ¹⁾, niet in het belang van de militaire justitie zijn. Men behoort toch strafzaken niet ter zijde te leggen alleen omdat de verdachte niet te vinden is, vooral niet waar het geldt militaire strafzaken, in welke, na de verwijzing ex art. 14 R.L. of art. 9 R.Z., een vonnis in beginsel niet achterwege *mag* blijven.

Daarbij zie ik niet over het hoofd, dat de kriegsraadsprocedure gebouwd is op den normalen toestand, dat de verdachte op de terechtzitting, in welke zijne zaak behandeld wordt, aanwezig is, hetzij na dagvaarding hetzij na dwanggeleide.

Zooals reeds ter zelfder plaatse in dit tijdschrift werd opgemerkt, zou, indien dit juist ware, de indagingsprocedure geen reden van bestaan hebben gehad en overbodig zijn geweest. De bedoeling van den wetgever moet het ongetwijfeld geweest zijn om, naar het voorbeeld van de burgerlijke strafvordering uit dien tijd, ondanks de afwezigheid van den verdachte toch tot eene eindbeslissing in diens strafzaak te komen.

Welke zijn nu de gegevens, waarop de indagingsprocedure steunt?

¹⁾ M.R.T. XXXV, blz. 143 v.

In de eerste plaats het zevende hoofdstuk van den tweeden titel, omvattende de artikelen 180—192 R.L., betrekking hebbende op de procedure zelve en op de wijze waarop het proces tegen voortvluchtigen gevoerd wordt. De R.Z. bevat deze bepalingen niet en evenmin de P.I. Voor het Hoog Militair Gerechtshof gelden de artt. 180—192 R.L. niettemin, vroeger op grond van art. 76, daarna op grond van art. 75 P.I. Bovendien bevatte het ingevolge de Inv. wet M.S.T. vervallen art. 50 P.I. eene, abusief in art. 82 Inv. wet M.S.T. niet overgenomen, bepaling, volgens welke in eersten aanleg voor het Hoog Militair Gerechtshof moesten worden terechtgesteld alle aan de militaire jurisdictie ter zee onderworpen personen, „tegen welken bij indaging „moet worden geprocedeerd”. Met deze bepaling hielden verband de *oude* artikelen 13 en 14 R.Z., waarin bij voortvluchtigheid van officieren en minderen der Zeemacht werd voorgeschreven, dat de stukken betreffende hunne strafzaken aan het Hoog Militair Gerechtshof moesten worden toegezonden, die van officieren in elk geval, die van de minderen alleen ingeval het ging om de berechting van strafbare feiten, op welke zwaarder straf was gesteld dan confinement of banissement, met uitzondering van desertie.

Deze bepalingen zijn sedert saamgesmolten in art. 16 R.Z., bij welke samensmelting het verschil in behandeling tusschen zaken van officieren en minderen verdwenen is. De uitzondering voor desertie is dus thans ook voor officieren geldig geworden, terwijl de behandeling van *alle* indagingszaken van minderen ook aan den Hove is toegevallen. Men heeft derhalve bij de samenstelling van de wet van 31 October 1912 (*Staatsblad* no. 337) de regeling van de indagingsprocedure bij de Zeemacht in zooverre gelijk willen maken aan die bij de Landmacht. Art. 50 P.I. is in de Inv. wet M.S.T. overgegaan voor zooveel betreft de bevoegdheidsregeling ten aanzien van hoogere officieren van land- en zeemacht. De burgerlijke geëmployeerden en andere niet-militairen, welke in dit artikel 50 genoemd werden, behoorden niet meer voor den militairen rechter te worden terechtgesteld en moesten bij die overneming over boord worden gezet. Daarbij is te weinig aandacht geschonken aan de daartusschen staande groep van indagingszaken, welke, hoewel tegen de bedoeling ¹⁾, mede te water zijn geraakt. Doch R.Z. 16 heeft vasten voet aan boord gehouden en is zoodoende voor de indagingsprocedure het plechtanker geworden, waaraan het Hoog Militair Gerechtshof den onvrijwilligen drenkeling uit art. 50 van zijne Instructie had behooren vast te leggen.

De artikelen 180—192 R.L. bevatten hetgeen de wetgever van 1814 omtrent de procesregeling bij indaging naast den gewonen procesgang noodig heeft geacht.

In de eerste plaats ligt in art. 180 vast de *verplichting* (er staat dat

¹⁾ Zie hiervoor P. A. Kempen, *Militair Straf- en Tuchtrecht*, deel IV, *Geschiedenis van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht*, 1922, blz. 179, in verband met blz. 213.

bij indaging *zal* worden geprocedeerd) om hem, die voortvluchtig is en van een of meer strafbare feiten wordt verdacht, op deze wijze te vervolgen. Van deze feiten zondert R.L. 181 evenals R.Z. 16 desertie uit. Deze uitzondering heeft den schijn van het met de eene hand terugnemen van hetgeen men met de andere hand gegeven had. Onder de ruime qualificatie van desertie viel in dien tijd iedere voortvluchtige en dus op ongeoorloofde wijze afwezige militair. Niet der zake kundige militair-rechterlijke ambtenaren vonden hierin waarschijnlijk een schoone aanleiding om, in plaats van het onderwerp in studie te nemen en te overwegen wat er van eene strafvervolgving kon worden terecht gebracht, dergelijke strafzaken geheel buiten vervolging te laten, ook al had de voortvluchtige nog een of meer andere strafbare feiten dan desertie te zijnen laste. Zij waren, zooals men dat wel eens uitdrukt, liever lui dan moê en negeerden de bedoeling van den wetgever om ondanks de afwezigheid van den verdachte toch tot zijne veroordeeling te komen.

Hoe is men tot het maken van deze uitzondering gekomen?

De eerste sporen ervan vindt men in artt. 57—60 van het vierde capittel van de derde afdeeling van het Crimineel Wetboek van 1799 (artt. 58—61 van het ontwerp) ¹⁾. Uit deze bepalingen blijkt, dat de wetgever zich de indagingsprocedure gedacht heeft als loopende naast de normale, zonder dat het verband met die normale procesregeling is aangegeven en zonder dat van eene verstekverleening in den geest van die van R.L. 190 sprake is. Wel vindt men in art. 60 (art. 61 van het ontwerp) deze aanwijzing, dat, indien de voortvluchtige teruggekeerd is, tegen hem ook wegens desertie moet worden geprocedeerd. Dit is in zooverre zonder wettelijk bezwaar mogelijk, dat bij blijvende voortvluchtigheid volgens datzelfde artikel 60 (61) de procedure moest worden „gestateerd”, dat is: geschorst in afwachting van dien terugkeer, een voorschrift, dat sedert — en terecht — door het tegenovergestelde vervangen is. Eenig motief voor de bepaling omtrent de desertie ontbreekt. Wellicht zou dat hierin gezocht kunnen worden, dat bepaalde lichte vormen van desertie bij vrijwilligen terugkeer van den verdachte binnen korten tijd nadat hij zich uit de voeten had gemaakt (drie of zes weken ²⁾) niet voor den rechter mochten worden gebracht maar disciplinair werden afgedaan en dat ook deze vormen van desertie na het verstrijken van dien termijn, dat is nadat de vier indagingen hebben plaats gehad, bij den rechter zouden *moeten* worden aanhangig gemaakt. De indagingstermijnen waren toen veertien dagen, zoodat er, bij achterblijven van verlof gedurende zes weken, wellicht reeds twee indagingen konden hebben plaats gehad.

Het ontwerp C.W.L. 1807 beoogde in deze regeling eenige wijziging te brengen. Het bevatte toch in de eerste plaats het boven reeds vermelde verschil tusschen officieren eenerzijds en onderofficieren

¹⁾ M.R.T. XXXV, blz. 393 j°. 356 v.

²⁾ Zie de artt. 20 (18)—23 (21) van cap. IV afd. II (M.R.T. XXXV blz. 389 v. j°. 335 v.).

en minderen anderzijds. Wellicht leefde hierin voort de herinnering aan de resolutie van den Raad van State van 16 Februari 1714 ¹⁾, bij welke bepaald was dat „zonder ooghluyckingh” bij indaging moest worden geprocedeerd tegen officieren, die zonder verlof af na afloop van een verlof afwezig waren gebleven. Deze vormen van afwezigheid worden sedert het Crimineel Wetboek van 1799 ondergebracht in het capittel over desertie (Afd. II, cap. IV). Wel kwam deze qualificatie nog niet voor in de regeling van de militaire verloven bij de resolutie van 31 Maart 1714, geamplieerd bij die van 7 Juni d.a.v. ²⁾, maar bij de resolutie tot weeringe van desordres in het leger van 18 April 1704 ³⁾ hadden de Staten-Generaal reeds opdracht gegeven om „na „rigueur van den articulbrief” door den krijgsraad te laten berechten het zonder verlof verlaten van het leger of het boven verlof afwezig blijven. Daarop doelde de resolutie van 16 Februari 1714: men moest tot een eind-veroordeeling komen ook indien de schuldigen voortvluchtig bleven.

De strafbaarstelling langs disciplinairen weg van lichte vormen van desertie is in het ontwerp-C.W.L. van 1807 behouden ⁴⁾, waarbij vrijwillige terugkeer binnen drie of zes weken wederom de beslissende rol zou vervullen. Hoewel de indagingstermijnen in dit ontwerp tot zes weken waren verlengd, is eenige aanwijzing omtrent de vervolging van desertie bij indaging of van telastelegging van desertie na afloop van de indagingen er niet in te vinden.

Dit stelsel, dat in het ontwerp-C.W.L. van 1808 onveranderd is overgenomen, werd in het ontwerp-C.W.Z. van 1808 in één artikel saamgedrongen ⁵⁾, waarbij tevens werd bepaald, dat deze indagingsprocedures zouden worden gevoerd voor de Hooge Militaire Vierschaar. Deze bevoegdverklaring ging via art. 128 van de ontwerp-R.L. en Z. van 1810 en art. 64 van de ontwerp-Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof van 1814 ⁶⁾ — waarin zij werd saamgesmolten met die van cap. VIII, art. 2, van het ontwerp-C.W.Z. van 1808 — over in art. 50 P.I.

In deze beginselen is geene wijziging aangebracht bij het ontwerp van wet op de regterlijke instellingen en regtspleging voor het volk van oorlog te lande en te water van 1810 (art. 586) en zoo verscheen voor het eerst in het ontwerp-R.L. 1814 als art. 192 de bepaling van het *oude* art. 191 R.L., welke nu nog in R.L. 181 voorkomt. Toelichting hierbij is niet gegeven.

Is hiermede iets nieuws bedoeld of heeft men hierin ondergebracht de vroeger vermelde vervolging wegens desertie na aanhouding of terugkeer van den voortvluchtige? Juist omdat elke toelichting ontbreekt, zou ik geneigd zijn, de laatste opvatting als de juiste te aan-

¹⁾ Gr. Pl. Bk. V, blz. 208.

²⁾ Gr. Pl. Bk. V, blz. 211 en 215.

³⁾ Gr. Pl. Bk. V, blz. 137 v.

⁴⁾ Cap. V, artt. 26—29.

⁵⁾ Cap. IX, art. 49.

⁶⁾ M.R.T. I, blz. 245.

vaarden: ook de desertie van den voortvluchtige behoort gestraft te worden en het bewijsmateriaal, voor zooveel dat uit schriftelijke bescheiden bestaat, is ook later zonder veel moeite te verzamelen. Voor de justiciabelen van de zeemacht nam, zooals reeds gezegd werd, art. 50 P.I. de bevoegdverklaring voor het Hoog Militair Gerechtshof uit het ontwerp-C.W.Z. 1808 over, met het gevolg, dat ook de latere vervolging — na de interlocutoire sententie, als bedoeld in R.L. 190 — wegens desertie bij dit college in eersten aanleg thuis behoort.

Voordat ik van dit onderdeel overga tot de bespreking van de eigenlijke verstekprocedure, moet ik de aandacht vestigen op de wijziging, welke het Wetboek van Militair Strafrecht gebracht heeft in de omschrijving van wat men onder het misdrijf van desertie te verstaan heeft. Onder desertie verstaat men thans volgens de artt. 98—100 van dit wetboek de zwaardere vormen van ongeoorloofde afwezigheid. Het merkwaardige is nu, dat de grens tusschen lichtere en zwaardere ongeoorloofde afwezigheid — afgezien van bijzondere gequalificeerde gevallen — ligt in oorlogstijd bij een tijdvak van vier, in vreedstijd bij een tijdvak van dertig dagen. Slechts hij die langer dan vier of dertig dagen op ongeoorloofde wijze afwezig is, staat schuldig aan desertie. Het gevolg is dus nu, dat hij die niet langer dan vier of dertig dagen aldus afwezig is, bij indaging hiervoor moet worden vervolgd, maar dat die verplichting ophoudt te bestaan zoodra de vijfde of de een en dertigste dag is aangevangen. Wat moet hiervan het gevolg zijn voor zich voordoende gevallen?

In het algemeen heeft de wetgever van 1903 zich op het standpunt gesteld, dat desertie vervolgd moet worden. Zoo leest men in het Regeeringsantwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer over art. 81 van het Wetboek van Militair Strafrecht van 1903 (art. 97 van den thans geldenden tekst) dat voor opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog geen minimum-termijn is aangegeven omdat de korpscommandant het recht moet hebben, zoodanigen militair onmiddellijk voor den krijgsraad te brengen ¹⁾. Daargelaten de onjuistheid, dat het niet de korpscommandant is die een militair voor den krijgsraad brengt — zie R.L. 11, 13, 254 — er blijkt wel, dat eene spoedige behandeling gewenscht of noodig kan zijn. Hoe zonderling steekt dat af tegen de termijnen van de indagingen, welke ten minste vier maal zes weken, of practisch ongeveer een half jaar vergen voordat men met de eindbehandeling mag aanvangen ²⁾.

Heeft men dan om deze noodzaak volgens de wet, heeft men wellicht om de geheele verstek-procedure niet gedacht? Ook dit is niet het geval. In de Memorie van Toelichting op den IIIden Titel van het Tweede Boek leest men toch over het verband tusschen afwezigheid en desertie dat het vroeger voor desertie vereischte oogmerk om 's lands dienst voor goed te verlaten is losgelaten „vermits het bewijs „dat de dader voornemens was zich *voorgoed* aan zijne dienstverplich-

¹⁾ Zie Mr. H. van der Hoeven, Militair Straf- en Tuchtrecht, II, blz. 140.

²⁾ Zie hierna blz. 374.

„tingen te onttrekken, in een verstek-proces nimmer — en bij ontkenenis van den beklagde bijna nooit te leveren is” ¹⁾). De Regeering heeft zich hier blijkbaar voorgesteld, dat er een procedure bij indaging wegens desertie zou loopen, gedurende welke de voortvluchtige tot het eindvonnis toe afwezig zou blijven: de voortvluchtige zou nl. de eenige zijn, die omtrent zijne oogmerken eenige verklaring had kunnen geven.

De rechterlijke autoriteiten hadden nu, naar mijne meening, met deze zienswijze van de Regeering voor oogen, moeten zorgen, dat in vervolgingen wegens desertie en andere ongeoorloofde afwezigheid van verdachten zoo spoedig mogelijk recht gedaan werd. In de eerste plaats behoorde zoodra mogelijk te worden gezorgd voor het vragen om de bijeenkomst van den krijgsraad ingevolge R.L. 182. Dit verzoek en hetgeen daarna geschied moest volgens R.L. 183 en 184, behoorde te zijn geschied vóórdát de termijn van vier of van dertig dagen van de artt. 96 en 97 van het Wetboek van Militair Strafrecht zou zijn verstreken: het misdrijf zou anders hebben moeten vallen onder de qualificatie van desertie en dan had zeker op grond van R.L. 181 de indagingsprocedure niet mogen aanvangen.

Wat zou er nu van de zaak worden, indien de afwezigheid na de beslissing van den krijgsraad volgens R.L. 184 langer dan vier of dertig dagen was gaan duren? De wet zwijgt en de rechter mag niet weigeren om recht te spreken onder voorwendsel van het stilzwijgen, de duisterheid of de onvolledigheid der wet ²⁾). Het antwoord op deze vraag zou geen ander hebben mogen zijn dan dat een eenmaal aangevangen indagingsproces moet worden voortgezet en ten einde gebracht hetzij op de wijze als in R.L. 188 bedoeld, hetzij door het interlocutoir vonnis van R.L. 190. Dan ontstaat er ruimte voor de eindbeslissing.

Had de voortvluchtige zich nog wegens een ander strafbaar feit te verantwoorden — zooals b.v. in vele van de onder 7° van het eerste lid van art. 99 van het Wetboek van Militair Strafrecht begrepen gevallen mogelijk is — dan zouden de militair-rechterlijke autoriteiten hiervan gebruik hebben moeten maken om de indagingsprocedure aanstonds en zonder zich te bekommeren over de qualificatie van de ongeoorloofde afwezigheid, aan te vangen. Hoe eer het fatale half jaar voorbij zou zijn geweest, hoe eer er — en dan ook wegens desertie — recht gedaan had kunnen worden.

Er is dus zeer veel, dat hierover in de wet niet te lezen staat en dat uit de geschiedenis van de militaire strafwetgeving in de wet moet worden binnengeloedst. De militaire rechter had dit niet mogen nalaten.

De eigenlijke bijzondere procedure, welke men die krachtens edictale citatie of die bij indaging placht te noemen, staat overduidelijk in de

¹⁾ Van der Hoeven, o.c. II, blz. 126.

²⁾ Art. 13 der wet houdende algemeene bepalingen enz. (Stb. 1822 n° 10 j°. 1829 n°. 28).

wet beschreven. Het verzoek van den openbaren aanklager om toestemming te erlangen tot hare instelling, de machtiging daartoe van den krijgsraad — symbool van de ondergeschiktheid van dien aanklager aan zijn rechter — de in het openbaar gedane oproepingen (omdat zij pro justitia militari gedaan worden: onder tromslag of trompettengeschal ¹⁾) welke driemaal en te allen overvloede nog een vierde maal moeten geschieden, dit alles is sedert het C.W. van 1799 (artt. 57 en 58) in de ontwerpen-C.W.L. van 1807 en van 1808 en in R.L. 182—187 haarfijn omschreven.

Doch de inpassing van deze oproepingen — welke naar den maatstaf van onzen tijd te groot in aantal zouden wezen en met kortere tusschenperiodes zouden zijn te doen — in het normale proces ontbreekt. De machtiging van den krijgsraad zou gevraagd moeten worden zoodra de afwezigheid vast staat, liefst nog vóór de verwijzing, doch anders daarna tijdens de informatiën of tijdens het onderzoek van de zaak voor den krijgsraad (R.L. 182).

Het ontwerp-C.W.L. 1807 erkende deze drie mogelijkheden nog niet zoo duidelijk. Art. 63 van Kapittel XII ging uit van de bij desertie voor de hand liggende onderstelling, dat de voortvluchtigheid reeds bestond vóór of bij den aanvang van het proces. De machtiging tot indaging zou in dien gedachtengang als eerste processueele handeling dienen te worden gevraagd. Echter voegde art. 70 daaraan toe, dat op gelijke wijze geprocedeerd zou moeten worden bij voortvluchtigheid van den verdachte vóór den afloop van het onderzoek van zijne zaak, daarbij in het midden latende of dit na toepassing van art. 62 andermaal geschieden moest. De invoeging van deze artikelen 62—70 geschiedde na de bepaling welke thans voorkomt in R.L. 173 en art. 71 bevat het voorschrift, dat binnen drie dagen nadat de openbare aanklager zijne conclusie van eisch of ook zijn schriftuur van intendith heeft ingediend, de krijgsraad de zaak ter afdoening in overweging zou moeten nemen. Daar dit ontwerp nog niet kende de interlocutoire beslissing van R.L. 190, gaat het hier dus om de eindbeslissing in de zaak. De conclusie van eisch werd immers, behalve in normale procedures, bij indagingsprocedures genomen wanneer de ingedaagde nog tijdig vóór den afloop van het onderzoek van zijne zaak terugkeerde. Keerde deze niet tijdig terug, dan volgde de intendith met zoodanige conclusie „als uit hoofde van des gedaagdens contumacie en voorts „overeenkomstig den aard der zake” noodig voorkomt; dat is in moderne procestermen de conclusie tot het verleenen van verstek en tot toepassing van de strafwet op de ten laste gelegde feiten ²⁾.

¹⁾ Deze militaire wijze van publicatie kwam ook op ander gebied voor: de interdictie van den Hoogen Krijgsraad van 8 Maart 1749 (Gr. Pl. Bk. VII blz. 1046) gericht tegen grof en hoog spelen door militairen, werd op eigen last gepubliceerd niet alleen door aanplakking maar ook door voorlezing op de hoeken van straten in den Haag na openbaren trommelslag.

Art. 215 van de ontwerp-Instructie H.M.G. van 1814 was meer modern: men wilde toen reeds bezorging door de post voor dergelijke oproepingen gebruiken.

²⁾ Zie over deze combinatie *B. Voorda*, Crim. Ordonn., blz. 411 v.

Deze regeling ging onveranderd over in de artikelen 60—68 van Kapittel XVIII van het ontwerp-C.W.L. 1808. Zie ook Ontw. R.L. en Z. 1810 art. 587.

In het ontwerp van de Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof van 1814 treft men eene nieuwe constructie aan ¹⁾. De voortvluchtigheid wordt in verband gebracht met het oproepen van verdachten, die op vrije voeten zijn gebleven en bij dagvaarding niet verschijnen (R.L. 58—60). Niettemin erkent art. 212 de mogelijkheid van ontvluchting na gevangenneming. Bij voortdurende afwezigheid volgde dan indiening van den intendith en het Hof had daarop, bij het in orde bevinden van de processtukken „den gedaagde uit hoofde van zijne „contumacie (te) verklaaren vervallen van zijne militaire charge en „hem (te) bannen buiten het grondgebied van den Staat”. In deze vervallenverklaring ziet men terug de verplichting ex art. 60 (61) van het C.W. van 1799 voor de militaire overheid om „dadelijk zynen „post, zoo hy officier of onderofficier is, door eenen anderen” te doen vervullen. Moet men die vervallenverklaring en die verbanning ook als straf beschouwen?

Bij de beantwoording van deze vraag trekt het de aandacht, dat in de artt. 8 en 11 en in de artt. 8 en 9 van het capittel over desertie van het C.W. van 1799 onderscheidenlijk de cassatie als straf voor officieren en verbanning als algemeene straf op eenvoudige gevallen gesteld is. De straf van verbanning, welke trouwens al niet in de opsomming der straffen in art. 13 van het eerste capittel der tweede afdeeling van het C.W. van 1799 voorkomt ²⁾, is, ondanks het bepaalde in de artt. 22 en 23 C.W.L. en in de artt. 18 en 19 C.W.Z., blijkens de artt. 26 en 22 ook niet overgenomen onder de straffen van die wetboeken van 1815 en 1814. Zij kan dus ook in R.L. 190 niet als straf zijn bedoeld en men moet, mede omdat hier voor de vervallenverklaring van de militaire charge de term der straf „cassatie” niet gebezigd is, naar eene andere beteekenis van de aangehaalde clausele omzien.

De rechterlijke beslissing volgens art. 220 van de ontwerp-Instructie voor het H.M.G. en thans van R.L. 190 draagt, zooals vroeger ook al betoogd is ³⁾, het karakter van eene verstek-verleening van hetzelfde type als dat, hetwelk in art. 280 van ons oudste Wetboek van Strafvordering de wederspanningverklaring aan de wet was. Dit blijkt uit hetgeen voorkomt in art. 222 van de Ontwerp-Instructie H.M.G. 1814, in den aanvang zakelijk gelijkloidend met R.L. 192 doch met toevoeging van „en daarin worden gesententieerd even als of geene sententie „in contumacie gewezen was”. Het verstek werd geacht door den terugkeer van den voortvluchtige vóórdát eene eindbeslissing gevallen was, te zijn opgeheven.

Hier heb ik iets ingelascht, dat niet in de wet staat, nl. vóórdát de eindbeslissing gevallen was. Is die invoeging geoorloofd te achten?

¹⁾ M.R.T. I, blz. 218. (Artt. 210—212).

²⁾ M.R.T. XXXV, blz. 386 j°. 328.

³⁾ M.R.T. VI, blz. 481-484.

Mag men, m.a.w. aannemen, dat eene eindbeslissing komen *moet* en niet achterwege mag blijven? ¹⁾ Behalve dat hiervóór pleit het stelsel van de militaire rechtspleging, dat in elke strafzaak na de verwijzing seponering ongeoorloofd en een eindvonnis noodzakelijk is, moge ik ook wijzen op art. 221 van de Ontwerp-Instructie H.M.G. 1814, dat zakelijk overeenkomt met het tweede gedeelte van R.L. 191. Daaraan is in het ontwerp van de R.L. 1814 (art. 202) toegevoegd het eerste stuk dat ook in R.L. 191 voorkomt, waarbij onafhankelijk van het recht van den verdachte om zich ten principale te verdedigen, aan den openbaren aanklager de plicht wordt opgelegd, te zorgen dat de informatiën ten aanzien van de hoofdzaak volledig worden gemaakt. Deze toevoeging accentueert, naar het mij voorkomt, de bedoeling van den wetgever om tot een eindvonnis te geraken onafhankelijk van de vraag, of de verdachte al dan niet zal terugkeeren en zijne verdediging zal kunnen voordragen.

Artikel 192 R.L. waarborgt aan den verdachte niet meer dan eene nieuwe behandeling van zijne zaak na zijn terugkeer „voor zoo veel „zulks, naar den staat van het oorspronkelijk proces, op hem nog toe-„passelijk is”. Deze toevoeging herinnert aan den inhoud van vroegere verstekverleeningen ook in militaire strafzaken; de rechter „versteekt „den beklaagden van alle exceptiën declinatoire, dilatoire en peremptoire, „mitsgaders van alle defensiën en weeren van regten, die hy, gecom-„pareerd zijnde, zoude hebben kunnen of mogen doen en proponee-„ren” ²⁾. Met andere woorden: de rechter verbood hem verdere verdediging als straf voor zijn wegblijven na de vier citatiën. Deze sanctie, welke in de rechtsvordering en in de burgerlijke en militaire strafvorderingen in de achttiende eeuw regel was, verdween uit de boven besproken wetten en ontwerpen omdat men, naar ik meen, aan den voortvluchtige de bevoegdheid heeft willen laten om zich na terugkeer alsnog te mogen verdedigen. Van deze bevoegdheid vindt men, aanvankelijk naast de zoeven aangehaalde wijze van verstekverleening, onderscheiden voorbeelden.

Het oudste mij bekende is een verstek-procedure voor den Hoogen Krijgsraad te Bodegraven, gevoerd tegen den commandant *Barton de Mombas*, die zijn post in de Betuwe in 1672 verlaten had en ontvlucht was. Hij werd bij verstek op 18 November 1672 veroordeeld om gehangen te worden. Later publiceerde hij eene apologie, maar, zoo deed *Gerh. Feltman* — aan wiens aanmerkingen over den Articulbrief van 1590 ik dit résumé ontleen — opmerken, hij „hadde beter gedaen dat „(hy) sigh in handen van de justitie hadde gestelt, dewijl men op die „wyse sich van alle sententiën die zijn uytgesproocken, ter oorsake „van *default*, kan purgeren.” Het verstek betreft toch, zooals hij door een latijnsch citaat deed uitkomen, een vermoeden van een gepleegd misdrijf, en niet een misdrijf dat in werkelijkheid heeft plaats gehad,

¹⁾ Voor de burgerlijke strafvordering was zij noodig. Zie *B. Voorda*, *Crim. Ordonn.* blz. 410 v., 413.

²⁾ Zie *M.R.T. XXXIII*, blz. 435 v.

en hij voegt daar nog bij, dat de kolonel *Broersma*, die naar Oost-Friesland was gevlucht en die den hem gegeven raad om zich in handen van den Hoogen Krijgsraad gevangen te geven, had opgevolgd, „sigh „van veele dingen, als bericht ben, heeft gepurgeert en daerop ge- „absolveert is”. Dergelijk advies had hij ook nog aan andere defaillanten verstrekt ¹⁾).

Een ander voorbeeld is dat van een verstek-procedure voor den krijgsraad te Arnhem, bij welks vonnis van 14 Juli 1732 onderscheiden deserteurs veroordeeld waren: hunne namen waren in afwachting van de voltrekking van het eindvonnis aan de galg aangeslagen. Een van die deserteurs kwam op 25 November d.a.v. vrijwillig terug en verhaalde, dat zijne afwezigheid het gevolg was geweest van zijne gevangenneming door eene Pruisische patrouille, welke hem tot dienstverrichtingen had gedwongen. De man, die lezen noch schrijven kon, was niet in staat om van een en ander te bevoegder plaatse kennis te geven. Ten slotte had hij weten te ontvluchten en had hij zich gemeld. De krijgsraad achtte zich niet bevoegd om het in zijne zaak gewezen vonnis te veranderen en vroeg advies aan den Raad van State, hoe te handelen: het zou toch „de iniquiteit zelve wezen iemand met „de dood als deserteur te straffen, die met geweld was weggevoerd „en tot een vreemden dienst gedwongen.” De Raad van State haastte zich om op dezen brief van 3 December twee dagen later te antwoorden „dat een vonnisse op intendith of in contumacie gewesen nooit „kan nog mag geëxecuteert worden tegens een gecontumaceerde, indien „hy naderhand of van zig zelve wederom komt, of gevangen word, „vóór en aleer hy op nieuws, en even als of het contumaciele vonnis „niet gewesen was, in zyne defensie is gehoord en dat een regter, die „defensie gefundeert bevindende, onaangesien het contumaciele „vonnis, den gevangen kan of mag vryspreken.” Dienovereenkomstig moest ook ten deze geschieden: de teruggekeerde veroordeelde moest opnieuw worden gehoord, waarna een nieuw vonnis moest volgen „zonder dat daartegen eenigsints obsteert het voorgemelde contumaciele vonnis” ²⁾). Uit deze resolutie van 5 December 1732 blijkt intusschen dat het verstekvonnis ook als eindvonnis had gediend en dat de krijgsraad daarbij den schuldig geachten verdachte reeds tot de doodstraf veroordeeld had.

In de derde plaats moge ik hiertoe de aandacht vestigen op de resolutie van de Staten-Generaal van 7 Juni 1741 ³⁾, waarbij beslist werd op een verzoek van een gedeserteerden militair, die tot dezen stap gekomen was doordien hij drie ruiters gekwetst had en in de meening verkeerde, dat die verwondingen van zeer ernstigen aard waren. Hij werd toen bij indaging vervolgd en veroordeeld tot de doodstraf met bepaling, dat zijn naam tot aan zijn terugkeer aan de galg zou worden genageld. Na een verleend algemeen pardon aan deserteurs vroeg hij om daarvan te mogen profiteren. De Staten-

¹⁾ Aenmerkingen over den Articulbrief. Derde druk, 1716, blz. 231.

²⁾ Gr. Pl. Boek, VIII, blz. 846 v.

³⁾ Gr. Pl. Boek. VII, blz. 1033 v.

Generaal pardonneerden hem de desertie doch wezen het verzoek af voor wat betreft de vrijstelling van de straf wegens het moorddadig kwetsen van de drie ruiters: „wanneer hy zich zoude moogen sisteeren „by zyne compagnie (zou hy) zyne defensie tegens de voorsz. be- „schuldiging in rechten (mogen) doen zoodanig als hy zal meenen te „behooren.” Dus ook hier had een eindvonnis de indagingsprocedure besloten en de Staten-Generaal stelden zich op hetzelfde standpunt als de Raad van State, welks advies bij resolutie van 11 Februari t.v. gevraagd en onder dagteekening van 30 Mei ontvangen was. Behalve het verschil in de ter zake beslissende autoriteit trekt de lange tijd welken de Raad van State noodig had om advies uit te brengen, de aandacht. Waarom had de Raad van State, na zijne nagenoeg gelijk-luidende resolutiën van 5 December 1732 en van 2 Juli 1733 — op welke laatste ik aanstonds terugkom — nog meer dan drie maanden noodig om over dit verzoek te adviseeren? Was daarop van invloed geweest de omstandigheid, dat de ten laste gelegde geweldpleging reeds in 1734 was voorgevallen; dat de Raad van State had overwogen of een tweede behandeling van de verstekzaak nadat ongeveer zeven jaren verlopen waren, nog zin had ¹⁾ en dat het college ten slotte, nu de veroordeelde niet om gratie gevraagd had, tot die tweede be-handeling toch maar had geraden?

Eindelijk, als vierde voorbeeld, een mij bekend vonnis dd. 14 Juni 1759 van den Krijgsraad te Nijmegen, waarbij recht gedaan werd op den intendith van den openbaren aanklager tegen een voortvluch-tigen luitenant-kolonel. De krijgsraad verklaarde hem contumax, verstak hem — kortweg gezegd — van zijne verdediging, ontzette hem „van alle eer (en) character”, verklaarde hem „onbekwaam en „inhabil . . . om den Lande nooit of nimmermeer te kunnen dienen” en veroordeelde hem om „wanneer (hy) ter eeniger tijd in hande van „den militairen justitie mogt koomen te geraaken, alsdan van de „waapens van 't leeven ter dood te werden gebracht.”

Dit verstek-vonnis, dat ook weder tevens een eindvonnis was, werd ter goedkeuring toegezonden aan den Hertog van *Brunswijk Wolfen-büttel*, als representerende den nog minderjarigen kapitein-generaal Prins *Willem IV*, die de approbatie verleende met uitzondering van die op de eindveroordeeling. Hiervoor stelde de Veldmaarschalk in de plaats dat opgevolgd moest worden de resolutie van den Raad van State van 2 Juli 1733. In het handschrift, waarin dit vonnis en deze beschikking zijn ingeboekt ²⁾ komt ook voor een uittreksel uit de aangehaalde resolutie van den Raad van State, welke nagenoeg woord voor woord gelijklopend was met die van 5 December 1732 en ge-slagen was naar aanleiding van een verzoek om advies van den Krijgs-raad te Deventer.

Aan deze beslissingen van 1732 en van 1733 ontbrak de niet-goed-keuring (in den stijl van dien tijd: de improbatie) van de eigenlijke

¹⁾ Art. 59 van de Ordonn. op den stijl van 9 Juli 1570 stelde hiervoor één jaar.

²⁾ Dit HS. bevindt zich in mijn particulier bezit.

verstek-clausule, bij welke aan den veroordeelde het voeren van zijne verdediging verboden werd. Deze bevoegdheid kreeg hij nu terug. Doch zoo scherp stelde men deze gevolgtrekking niet. In twee in datzelfde handschrift voorkomende vonnissen van latere dagteekening, een van den Krijgsraad te Sas van Gent van 18 Juni 1736 en een van den Hoogen Krijgsraad van 10 December 1755, komt deze verstek-clausule ook nog voor. Daar de verstekverleening geen eindbeslissing mocht bevatten en men, gelet op de noodzakelijkheid van het onderzoek, dat daarna desnoods nog aangevuld moest worden, de strafzaak niet voor onbepaalden tijd zonder eindbeslissing wilde laten, zou eene aanwijzing, hoe na de voltooiing daarvan zou moeten worden gehandeld niet misplaatst zijn geweest. Nu dit niet geschied is, moet men dit naar analogie van de normale procedure en de aangehaalde voorbeelden vaststellen. Dat dergelijke zaken voldongen *moeten* worden, volgt thans uit het slot van R.L. 192, waar de mogelijkheid in besloten ligt, dat voortprocedeeren naar den staat van het oorspronkelijk proces niet meer te pas komt, dat is na een in kracht van gewijsde gegaan eindvonnis. Dan toch baat de defensie niet meer; de afwezig geblevene heeft zijne aanspraak daarop, ook die volgens R.L. 191, verspeeld.

Een vraag, met welke beantwoording ik dit onderzoek wil besluiten, is deze, in hoeverre een bij eindvonnis veroordeelde voortvluchtige bevoegd zou zijn om, mits binnen den daarvoor gestelden termijn, van dat vonnis, indien dit op zich zelf appellabel zou wezen, in hooger beroep te komen.

Uit een zich in de practijk voorgedaan hebbende geval is het mogelijk om zich eene voorstelling te maken, op welk standpunt de toenmalige overheid zich te dezen aanzien stelde. Dit geval droeg zich als volgt toe.

Op 18 Februari 1787 werd ontdekt, dat op het vaandel van het Regiment Hollandsche Guardes te Voet, in garnizoen te 's-Gravenhage, met „eenige zwarte schrappen of trekken” eene figuur geteekend was, „verbeeldende een galg, waarvan een streep liep tot aan den kop „van den leeuw op hetzelfde vaandel staande”. De vaandrig, die de wacht had en met het vaandel afgetrokken was, werd 's avonds in arrest gesteld en over de aanwezigheid van die schrappen en trekken gehoord. Zijn crimineel arrest werd daarna op last van den krijgsraad in huisarrest veranderd, doch deze verzachting kon zijne vrees niet wegnemen, dat hij onverhoeds via facti en zonder vorm van proces voor een anderen rechter zou kunnen worden getrokken en „de plano „en buiten figuur van proces” gevonnisd zou kunnen worden. Hij vluchtte toen uit de residentie, zooals hij aan den president van den krijgsraad schreef, niet om zich aan deze judicature te onttrekken maar om zich „tegens de effecten van eene delegatie” in dien tijd veilig te stellen. Zoodra hij zekerheid had, dat hij voor zijn werkelijken rechter zonder belemmering in zijne verdediging zou worden terechtgesteld, was hij bereid om terug te keeren. Door zijne echtgenoot vernam hij daarna, dat hij ingedaagd was om op 6 April 1787 voor den

krijgsraad te verschijnen. Een verzoek aan het college om de procedure niet voort te zetten werd afgewezen; er werd voortgeprocedeerd en op 23 Mei 1787 vonnis geveld, welks inhoud hij echter eerst veel later is te weten gekomen. Na de gebruikelijke verstek-clausule, werd hij vervallen verklaard van zijne militaire charges, eerloos en infaam verklaard en mitsdien inhabil om den Lande ooit wederom te kunnen dienen en ten eeuwigen dage gebannen uit Holland en West-Friesland.

Om zich van deze veroordeeling tot eene vernederende straf te kunnen zuiveren, meende hij dat het instellen van hooger beroep het meest geschikte middel zou zijn. Er was toch niet van den aanvang af bij contumacie geprocedeerd en niet uitsluitend op zijne contumacie een (interlocutoir) vonnis geveld. Hij zou nu gaarne in appèl gaan doch wist niet op welken hooger en militairen rechter in de Provincie Holland hij zich — waarschijnlijk na de verbanning uit dat gewest van den Hoogen Krijgsraad in 1783 — moest beroepen. Daarom wendde hij zich tot de Staten van Holland als den wettigen soeverein in de Provincie om hem een rechter aan te wijzen, bij welken hij in beroep zou kunnen komen van het krijgsraadsvonnis.

Het request werd via Gecommitteerde Raden der Provincie in handen gesteld van den Krijgsraad om te dienen van bericht. Dit college beantwoordde deze vraag bij brief van 22 Augustus 1788. Na eraan te hebben herinnerd, dat de Gecommitteerde Raden zich in het voorjaar van 1787 reeds met de zaak hadden bezig gehouden en dat de Staten van Holland toen opdracht hadden gegeven om de edictale citatie regelmatig te doen geschieden, werd aan die opdracht uitvoering gegeven, ondanks het verzoek van den afwezige om de procedure te schorsen, met het gevolg dat op 23 Mei 1787 tegen hem vonnis is geweest. Dit vonnis is, na kennisneming van den inhoud door de Staten van Holland, op hun last door affixie ten uitvoer gelegd.

De veroordeelde heeft daarna op 5 November aan den Prins-Stadhouder verzocht, om in Holland te mogen terugkeeren in afwachting van verdere verzoeken, welke hij zich voorstelde aan den Prins te doen. De krijgsraad, over dit request gehoord zijnde, gaf in overweging om aan den verzoeker voor de indiening van zijne nadere adressen drie maanden tijd te geven: hoezeer verstoken van zijn recht om zich te verdedigen, bracht de stijl van procederen mede, dat een contumax desverlangd gehoord moest worden over de redenen van zijn afwezigheid en de verplichting om buiten Holland te verblijven moest in beginsel gehandhaafd worden.

Aldus geschiedde en in Januari 1788 ontving de verzoeker copie van het vonnis, dat in het openbaar was uitgesproken en geaffigeerd. Doch gedurende de termijn van drie maanden liet hij niets van zich hooren. Het thans ontvangen request tot aanwijzing van een rechter, bij welken hij in hooger beroep zou mogen komen, kwam dus te laat.

De requestant gaf echter de feiten niet in alle opzichten juist weer. Ook had hij het voornaamste van het hem ten laste gelegde reeds vóór zijn ontvluchting erkend. Deze volledige confessie was volgens den

krijgsraad een beletsel om in appèl te mogen komen. Overigens achtte dit college verstek-vonnissen in het algemeen niet voor hooger beroep vatbaar: contumax non appellat. Langs dien weg zou elk extraordinair proces in een ordinair kunnen worden omgezet „en dus alle middelen „om confessie te bekomen, elusoir maaken”.

Het vonnis is, na goedkeuring van den Souverein — dat waren, zooals zij meenden, de Staten van Holland zelve — geprononceerd. Daarmede was de zaak afgedaan.

Op deze „zeer solide gronden” adviseerden Gecommitteerde Raden op 28 Augustus 1788 afwijzend, welk advies de Staten van Holland op 3 October d.a.v. hebben gevolgd ¹⁾.

Men mag dus aannemen dat contumacieele vonnissen ten aanzien van de appellabiliteit gelijk gesteld werden met vonnissen op volledige confessie geweest: contumax tacet, ergo confessit! Doch nu het onderscheid tusschen extraordinair en ordinair proces zijne beteekenis heeft verloren, nu het voornaamste middel om in extraordinair proces confessie te verwerven, de pijnbank, is afgeschaft, nu ook voor een veroordeelde, die eene volledige confessie heeft afgelegd hooger beroep openstaat en nu in het militair strafprocesrecht evenals in de achttiende-eeuwsche strafvordering het rechtsmiddel van verzet tegen een verstek-vonnis in strafzaken nog onbekend is, wil het mij voorkomen, dat er geen bezwaar tegen zou zijn om aan den veroordeelde tegen een bij verstek gewezen eindvonnis in zijne zaak het recht te laten om daarvan — mits binnen den voorgeschreven termijn — in hooger beroep te komen indien het vonnis daarvoor overigens vatbaar is ²⁾.

Wil men niet zóóver gaan, dan zou men kunnen toelaten dat bij de behandeling van diens zaak in hooger beroep op de aantekening daarvan door den openbaren aanklager, de veroordeelde nog vóór het sluiten van het onderzoek ter terechtzitting de gelegenheid heeft om met overeenkomstige toepassing van R.L. 191 zijne verdediging aan den Hove voor te dragen. Na het sluiten van dit onderzoek doet het Hof zijne einduitspraak en heeft de contumax alle recht om gehoord te worden verspeeld.

Resumeerende, meen ik, dat men zich de verstekprocedure tegen militaire justiciabelen aldus moet voorstellen.

Zoodra vaststaat, dat de van het plegen van een strafbaar feit verdachte voortvluchtig is, bijvoorbeeld door zijne ongeoorloofde afwezigheid van zijn garnizoen of korps, moet mogelijk gemaakt worden, dat de openbare aanklager overeenkomstig het bepaalde bij R.L. 182 ten spoedigste het verzoek doet tot het bijeenroepen van den militairen rechter. Daartoe doet de autoriteit, in wiens handen het onderzoek van de zaak zich op dat oogenblik bevindt — de commandeerend officier volgens R.L. 7 of R.Z. 5, de officier-commissaris, of de

¹⁾ Gr. Pl. Boek IX, blz. 771-777.

²⁾ Zie over een geval van burgerlijke contumacie, waarin appèl toegelaten werd, *B. Voorda*, Crim. Ordonn. blz. 424.

militaire rechter — de processtukken, desnoods met onderbreking van het onderzoek toekomen aan den openbaren aanklager (bij de Zee-macht via den commandeerend officier, R.Z. 16), die de stukken met zijn schriftelijk verzoek toezendt aan den garnizoenscommandant, die den krijgsraad moet bijeenroepen (R.L. 114) of — in eerste-aanleg-zaken voor het Hoog Militair Gerechtshof — aan dit college ten einde den dag voor behandeling ter terechtzitting vast te stellen.

De beschikking waarbij deze dag is vastgesteld, wordt nu overeenkomstig R.L. 114, al. 2, door den openbaren aanklager voorzien van zijne memorie of request als bedoeld in R.L. 183.

Daarop volgt de beslissing van den militairen rechter volgens den aanhef van R.L. 184. Met deze acte keert het dossier weder terug naar den openbaren aanklager, die dan zorg draagt:

1°. dat de eerste edictale citatie overeenkomstig R.L. 184 en 185 plaats vindt, en

2°. dat de processtukken, voor zooveel die gegevens bevatten over het strafbaar feit, van hetwelk de voortvluchtige verdacht wordt, ter voortzetting van het onderzoek terugkeeren naar de autoriteit, van wie hij ze heeft ontvangen;

3°. dat bij niet-verschijning van den verdachte zoo spoedig mogelijk worde voldaan aan het bepaalde bij R.L. 186, 187 en 189.

Is de voortvluchtige dan nog steeds afwezig, dan velt de militaire rechter het interlocutoir vonnis van R.L. 190. Daarbij ware de vroegere verstek-clausule over exceptiën en verdediging over te nemen. Wel is waar wordt deze bij tijdige terugkeer van den voortvluchtige door het bepaalde bij R.L. 191 te niet gedaan, doch zij moet bij voortdurende voortvluchtigheid blijven gelden.

Na deze beslissing wordt het resultaat van het onderzoek der eigenlijke strafzaak, met inbegrip van de desertie — welk onderzoek dan wel zal zijn voltooid — overwogen met het oog op het verder daaraan te geven gevolg. Daarbij geschiedt op overeenkomstige wijze wat ten aanzien van het bijeenkomen van den militairen rechter volgens R.L. 182 hierboven werd vermeld.

Beteekening van stukken aan den verdachte is nu niet mogelijk en is met het oog op de edictale citatiën en de mogelijkheid van latere behandeling van het onderzoek krachtens R.L. 191 en 192 overbodig. Voor wat de telastelegging of de dagvaarding betreft, heeft de openbare aanklager in zijn intendith daarop bij voorbaat en naar de oude opvatting zonder omschrijving van data en feiten gezinspeeld (zie R.L. 183). Aan R.L. 175 en 176 kan niet worden voldaan, evenmin als aan R.L. 205, eerste lid, voor zooveel de tegenwoordigheid van den voortvluchtige vereischt wordt. Daar de R.L. de mogelijkheid hiervan heeft erkend en dientengevolge aan het niet-voldoen aan dezen eisch terecht de straf van nietigheid niet heeft verbonden, wordt het proces ook zonder de aanwezigheid van den voortvluchtigen verdachte regelmatig volgens de wet voltrokken en wordt het eindvonnis na de uitspraak en na het onbenut voorbijgaan van den appèltermijn executabel.

Oude strafwetgeving voor ons krijgsvolk te lande.

door

DR. L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

Ieder historicus, die besluit om resultaten van zijne studie openbaar te maken, staat bloot aan de mogelijkheid, dat nieuwe vondsten zijn werk onvolledig maken. Ook ik ben aan dat fatum niet ontsnapt. Kortens nadat mijn studie onder bovenstaanden titel zoo goed als geheel was afgedrukt ¹⁾, werd mijne aandacht gevestigd op eene eveneens geheel onbekenden Articulbrief van Prins *Willem I*, vastgesteld te Dordrecht, op 6 Augustus 1573, waarvan enkele artikelen onder den niet volledigen titel van „Krijgswetten onder Prins Willem I, 1573” werden medegedeeld door den Heer Rammelman Elsevier te Leiden in den *Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht*, achtste jaargang 1852, Tweede serie, blz. 151 v.

Ik heb toen aanstonds pogingen aangewend om het Leidsche publicatie- of aflezingsboek, in hetwelk deze Articulbrief is afgeschreven, onder de oogen te krijgen. Door de welwillendheid van den Leidschen Gemeente-archivaris *Mr. R. van Royen* — wien ik hiervoor gaarne dank betuig — heb ik de publicatie van dit stuk, zooals die op 9 Augustus 1573 openlijk in die stad heeft plaats gehad, in het Algemeen Rijksarchief ter inzage ontvangen. Een afschrift van deze copie bied ik mijn lezers hierbij in druk aan.

De inhoud is niet gelijk aan die van den door mij gepubliceerden Articulbrief van het jaar te voren. In enkele opzichten nadert deze brief de latere; er zijn echter ook bepalingen in, welke niet in die volgende brieven zijn overgenomen. Ook omtrent de militaire justitie is deze brief iets uitvoeriger dan de vorige,

Merkwaardig is ook het onderschrift van den Gouverneur van Leiden en van Rijmland, waarmede aan de burgerij werd bericht dat zij zich met klachten over militairen hadden te wenden tot de militaire overheid. Daarbij werd aan de militaire rechtsmacht alle eer bewezen; de locale overheid werd niet genoemd.

De Prins heeft dezen Articulbrief, evenals dien van 1572, zelf vastgesteld, zonder medewerking van de Staten van Holland, welke waarschijnlijk wel weer als betaalsheeren zullen hebben gefungeerd. De Staten worden in art. X terloops vermeld doch van het afleggen van een eed van trouw en gehoorzaamheid wordt niet melding gemaakt. De Articulbrief draagt nog het karakter van eene verzameling van dienstvoorwaarden waarop de militairen werden aangenomen en geworven.

De nummering van de artikelen heb ik gemakshalve toegevoegd.

---

¹⁾ Zie in dezen jaargang, blz. 91-182.

Offgelesen den IXen Augusti anno 1573.

Translaet van de ordonnantie, gemaect by mynen Heere de Prince van Orangnyen, Grave van Nassau etc., dewelcke hy verstaet van point te point onderhouden te werden by den oorlochsluyden, wezende in dienste van Zyne Exc^{ie}.

D'eerst. Die den naem Gods zal lasteren, sal voor d'eerste reyze eerlicke beternisse doen ende gestelt werden in gevanckenisse te water ende te broot. Ende voor de tweede reyze zal zyne tonge met een heet yser deursteecken worden, zyne clederen tot 't hemde toe uuytgetrocken ende uuyten landen, staende onder d'onderdanicheyt van Zyne Exc^{ie}, gebannen worden.

II. Degheene, die yet sal zeggen off doen ten spyte ende bespotinge van 't woordt Gods ende den dienaren van 't evangelie, zal voor d'eerste reyze drye daghen te water ende broot gestelt werden. Ende voor de tweede reyze eerlicke beternisse doen, de wachters in de hooftwachte vergadert zijnde, gebloot werden van zyne wapenen ende uuyten landen, staende onder de gehoorsaemheyt van Zijn Exc^{ie} gebannen werden.

III. Die met voorraet yemandt gedoot zal hebben, sal opgehangen ende verworcht werden.

IV. Die yet gestolen zal hebben, zal opgehangen ende verworcht worden.

V. Die overspel gedaen zal hebben, zal opgehangen ende verworcht worden.

VI. Die een vrouwe off jongedochter vercracht zal hebben, zal opgehangen ende verworcht werden.

VII. Die in horerye bevonden zal zijn mette hoere opte oepenbaere plaetze, (sal) gegesselt werden mit affneminghe van zijn geweer, ende allebeyde gebannen werden uuyten landen, staende onder Zyne (Exc^{ie}) gehoorsaemheyt.

VIII. Die soldaet, die van 't eene vendel tot het ander off elders zal willen vertrecken, zal gehouden zijn aen zynen capiteyn vijftien dagen voor 't eynde van de maent verloff te bidden. Ende indien zijn capiteyn 'tzelve weygeret, zal hem adresseren, aen den oeversten veltheer off den gouverneur van der stadt, daer hy zal zijn, diewelcke hem verloff zal geven, indien daer wettige saecke toe dient.

IX. De soldaet, die vertrecken zal sonder verloff van synen capiteyn off anderen der machthebbende te geven, zal gepasseert werden mitte wapenen, die hy draecht.

X. Degheene, die yet jegens den dienste van Zyne Exc^{ie} ende van den Staten des lands gedaen off voorgenomen zal hebben, zal met alle degheene daerinne geconsenteert hebbende, gehangen ende verworcht werden.

XI. Dieghene, die, wetende datter eenyge moyterie off verraet gehandelt werdt, 'tzelve zynen capiteyn off gouverneur niet te kennen gegeven en zal hebben, zal gehangen ende verworcht werden.

XII. De soldaet, die zynen waerdt, waerdinne, knecht off maecht geslagen zal hebben, zal voor d'eerste (reyse) drie dagen te water ende broot gestelt werden. Ende voor de tweede reyse eerlicke beternisse doen, in de vergaderinge van de wacht zijn geweer benomen ende uuyten regimente gebannen werden. Ende indien daer verminderinge van leeden off bloetstortinge waer geschiet, sal hem de handt affgehouden werden.

XIII. De soldaet van zyne soldie betaelt wezende, off ontfangende leeninge off munitie, en zal van zynen waerdt off waerdinne niet anders mogen eysschen dan 't ammelaken, zout, verjuys ¹⁾ off edick ende kaersen in redelicheynt met het coocken van de spyse. Ende die yet anders neemt, dan mits doende betalinge ende mit believen, zal achte dagen in gevanckenisse te water ende broot gestelt, zijn wapenen affgenomen ende uuyten landen, staende onder de onderdaenicheyt van Zyne Exc^{ie}, gebannen werden.

XIV. Degheene, die eenyge victuaellen off anderen dingen benemen zal, comende in 't veltleger of gaende tot de steden van Zyne F. G. onderdanicheyt, zal gehangen ende verworcht worden.

XV. Degheene, die eenyge beesten nemen zal in vrundenlandt, zal als een dieff gestraft werden.

XVI. Degheene, die buyten 't quartier van zijn vaendel off van zynen garnisoen zal wyder dan een cortouwe zal mogen toedragen, zonder verloff van zynen capiteyn, zal gedegradeert worden, in wapenen gebloot ende gebannen uuyten regimente.

XVII. Degheene, die, treckende deur 't landt, gaende ter stryde off daervan wederkerende, zijn vaendel verlaet, zal gepasseert werden deur de wapenen, die hy draecht.

XVIII. Degheene, die zijn wacht off de last hem bevolen zal verzuymen, zal gepasseert werden deur de wapenen, die hy draecht.

XIX. Degheene, die, hebbende de schiltwachte, slapende bevonden werdt, zal drie uuyren naect gestelt worden op een cortouwe, gedegradeert van wapenen, van clederen gebloot werden tot 't hemde toe ende gebannen werden uuyte landen van zyne gehoorzaamheyt. Ende indien hem voor deze reyse gratie geschiet, ter tweede reyse zal hy door de wapenen gepasseert werden.

XX. Degheene, die in een hooftwachte bevonden zal werden te spelen mitten quaertspel off taerlingen, zal men de wapenen affnemen ende uuyten regimente bannen.

XXI. Degheene, die hem uuyt zijn wachte meer als twee uren overdaech zal abzenteren zonder verloff van zynen rotmeester, zal

¹⁾ Verjuus of verjuys = sap van onrijpe druiven als saus gebruikt.

twee uren naect op een cortouwe gestelt, zijn wapenen affgenomen ende uuyte regimente gebannen werden.

XXII. Deghene, die in een hooftwachte ongenoechte zal maecken, yemant injuriëren off heeten liegen, zal eerlicke beternisse doen dengheenen die gebiet in de wacht zal hebben, aen de partie geïnteresseert. Ende zullen hem zijn wapenen benomen ende hy uuyten regimente gebannen worden.

XXIII. Deghene, die zijn geweer zal trecken in een hooftwachte, zal deur de wapenen gepasseert werden.

XXIV. Degheene, die in eenich gevecht tsamenroupinghe van natie sal doen ende hem daerby zal vougen, zullen deur de wapenen gepasseert werden.

XXV. Degheene, die geweer sal trecken in een veltleger off stadt, daer daer wach gehouden wordt, zal de handt affgehouden ende uuyten lande van de gehoorsaemheyte gebannen werden.

XXVI. De soldaet, die eenen anderen uuyt sal roupen om te vechten off balgen voor eenen anderen, sonder verloff van den veltheer off gouverneur, zal deur de wapenen gepasseert werden.

XXVII. De rotmeester off andere gebodt hebbende van de wachte, die twee soldaten zal laten uuytgaen omme mitten anderen te vechten, zal gecasseert ende van zyne wapenen gepriveert werden.

XXVIII. De soldaet, die met woorden off wercken vercort zal zijn, zal hem adresseren aen den veltheer off de gouverneur van der stadt, dewelcke, de redenen aen wederzyden gehoort hebbende, den geïnteresseerden by dengheenen, die ongelijk geeft, beternisse zal doen mitten blooten hoofde ende in bywezen van den hoofde van der wachte opter plaetsen vergadert zijnde, zal 't ongelijk op hem vallen, zal van wapenen gedegradeert ende van den regimente gebannen worden. Ende indien geen getuygen en waren van de questie, zal de veltheer off gouverneur hem mitter daet doen accorderen omme daarvan te oordelen. Ende indien zy niet en wilden verdragen, zullen hem beyde heur wapenen benomen ende sullen uuyten regimente gebannen werden.

XXIX. De soldaet, die uuyter stadt zal ghaen off daerinne comen elders dan deur die poorte ende ordinaerse wegen, zal deur de wapenen gepasseert worden.

XXX. De soldaet, dewelcke wederhoorich zal zijn 't gebot van zynen capiteyn of dengheenen, onder wiens gebot hy staet, zal duer de wapenen gepasseert off gebannen werden uuyte landen van zyne gehoorsaemheyte naer de zwaricheyt van 't misbruyck ende zal veroordeelt werden by den veltheer off den gouverneur ende capiteynen.

XXXI. De soldaet, die hem niet vinden en zal van den alarm mit het vendel, sal deur de wapenen gepasseert werden.

XXXII. De capiteynen en zullen malcanderens soldaten niet ondergaen, op peyne van hun staten gepriveert te werden.

XXXIII. Degheene, die den sergeant-major in 't bedienen van zijn officie mit woorden off mit wercken zal misdoen off zijn gebot zal weygeren te volcomen, indien hy den capiteyn waer, zal hy gecasseert werden van zynen staet, ende, est een soldaet, deur de wapenen passereren.

XXXIV. Die zoldaet, die van de wachte es ende hem niet en zal vinden by zynen vendel omme op de plaetze te trecken mitten anderen, zal voor d'eerste reyse drye dagen te water ende broot gestelt werden. Ende voor de tweede mael zijn wapenen affgenomen ende voor drie maenden uuyten regimente gebannen zijn. Ende voor de derde reyse deur de wapenen gepasseert werden.

XXXV. Als een soldaet yet misdreven off eenich delict misdreven zal hebben, zal zynen capiteyn, op peyne van drie maenden van zijn staet gesuspendeert te zijn, gehouden wezen, denzelven te stellen in handen van den sergeant-major, dewelcke, hem daerover geïnformeert hebbende, zal de capiteyn ten huuse van den gouverneur vergaderen ende zullen dezelve gelijkelijcken oirdeelen naer der ordonnantie.

XXXVI. De capiteynen zullen met goeder eendracht gelijkelicken de hant houden, datter over den misdoenders justitie gedaen werde volgende heurluyder voorsz. oordeel ende dat alle zaecken beleyt worden mit goeder geregtheyt, zulcx als Zyne Exc^{ie} hem verzeekert, dat luyden met eeren, die de vrese Gods, heurluyder eere ende den dienst van Zyne Exc^{ie} eenichsins lieffhebben, hem daertoe zullen begeven ende alles doen wat behoerlick es. Veel liever oock hebbende Zyne Exc^{ie} een cleyn getal luyden met eeren onderdanich ende die mit redenen beleyt connen werden dan verwoeste ende onregelde heercracht van deuchnieten, wederspannige ende ongetemde menschen.

XXXVII. Waeromme Zyne Exc^{ie} aen allen gouverneurs, capiteynen ende soldaten bidt ende niettemin hem ordineert ende beveelt van hem daerinne te dragen naer heur behooren ende zyne meninge in dese ordonnatie verclaert.

Gedaen te Dordrecht, desen VI^{en} Augusti 1573.

(Onder stont gedruet 't groote zegel van Zyne Exc^{ie} in rooden wasse ende daer beneffens geteyckent:)

Guill^e de Nassau.

(Ende noch lager was geschreven:)

de ordonnantie van Zijn Exc^{ie},

(Ende geteyckent:)

N. Bruyninck.

Mijn Heere de Gouverneur deser stadt Leyden ende 's Lants van Rijlant laet mits desen eenen yegelijcken zoo borgeren als inwoon-

deren deser stede weten, dat zo wie zeeckere soldaet off soldaten ter cause van eenyge overdaet, fortse, geweld, plonderinge, diefte off diergelijcke onregeltheyt te clagen zal hebben, dat deselve hem voor 't eerste sal adresseren aen den capiteyn, daeronder dezelve soldaet off soldaten in dienste zijn gelegen, omme by de voorsz. capiteyn (in conformité van de voorsz. ordonnantie) daerover recht ende justitie gedaen te werden, 'twelek, indien dezelve niet en dede (dat God verhoede), zullen alsdan heure clachten daervan mogen comen doen aen Zyne W.E., die den clagers van behoorlijk recht ende justitie zal doen verzien, alzo Zyne W.E. expresse wille, meyninge ende bevel es, dat de ordonnantie van Zyne F.G. in alle zyne pointen by een yege-lijck strictelijck onderhouden ende naergecomen zal worden.

Duitsch militair strafprocesrecht.

Een hoogst interessant en belangrijk artikel over de in den huidige oorlog van kracht zijnde Deutsche Kriegsstrafverfahrensordnung (KStVO) (vgl. M.R.T. XXXVI, 222 en 331, XXXVII, 355) is in Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 61, 429, verschenen van de hand van den bekenden Leipzigschen hoogleeraar *Eberhard Schmidt*, werkzaam als Oberkriegsgerichtsrat.

Schrijver's — ongetwijfeld juiste — grondgedachte is, dat de KStVO met haar vele regelingen, welke van het gebruikelijke afwijken, meer is dan een conglomeraat van noodoplossingen. Ook de KStVO is tekenend voor het tijdsbestek, dat haar het leven schonk. Derhalve begint *Schmidt* met de groote vrijheid te bespreken, die de KStVO aan den rechter laat; slechts van weinige voorschriften mag niet worden afgeweken. In den loop der geschiedenis zijn er meer periodes geweest, waarin deze tendentie troef was. Maar daar volgden reacties op; men neemt hier een spiraalsgewijze ontwikkeling waar.

Verder vraagt *Schmidt* o.m. de aandacht voor de positie van den Untersuchungsführer en voor het feit, dat het procesrecht zich met de KStVO in sterke mate van het accusatoire naar het inquisitoire type ontwikkelt.

Schrijver's hoofddoel is te onderzoeken, in hoeverre het aanbeveling verdient de innovaties van de KStVO in het toekomstige Deutsche commune strafprocesrecht over te nemen. Te dien aanzien — een poging tot resumeeren zou mij echter minder juist schijnen — is *Schmidt* vrij gereserveerd. Wel wenscht Schrijver het beginsel der Gerichtsherrlichkeit (welke ten slotte op den Führer teruggaat; de KStVO legt daar in bijzondere mate den nadruk op) tot het geheele strafprocesrecht uit te breiden. Ter voorkoming van misverstand teeken ik nog aan, dat de KStVO ook volgens *Schmidt* veel inhoudt, dat alleen voor oorlogstijd juist is te achten, zooals b.v. het ontbreken van rechtsmiddelen.

P. J. A. CLAVAREAU.

's-Gravenhage, Februari 1943.

AMBTENARENRECHTSPRAAK.

Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage.

Rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken.

Uitpraak van 1 Februari 1943.

Voorzitter: Mr. H. van Haeringen.

Leden: S. P. Baart en Mr. P. Meyjes; militaire leden: W. J. Rijkens en Jhr. J. van Suchtelen.

ART. 3, LID 1, HOOFDSTUK I R.B.K.L. 1934, J^o. ART. 10, AANHEF EN 1° EN DE SLOTALINEA PENSIOENWET LANDMACHT.

Beroep van een gepensionneerd kolonel tegen het besluit van den Commissaris voor de belangen van de voormalige Nederlandsche Weermacht, bepalende dat hij gedurende den tijd van zijn krijgsgevangenschap, 15 Mei tot 9 Juli 1942, geacht wordt in den laatstelijk door hem bekleeden rang weder in actieven militairen dienst gesteld te zijn geweest en hem over dien tijd een salaris wordt toegekend van f 5400, zijnde de a n v a n g s jaarwedde van een kolonel. De langdurige vroegere diensttijd van klager is daarbij, naar hij meent ten onrechte, niet medegerekend.

De berekening, f 5400, is met juistheid geschied, overeenkomstig de desbetreffende, geen andere toepassing gedoogende voorschriften, aangezien die vroegere diensttijd van klager hem reeds in rekening is gebracht bij de toekenning van een levenslang pensioen. De billijkheid of juistheid dier voorschriften heeft de rechter niet te beoordeelen.

Beroep ongegrond verklaard.

Het Ambtenarengerecht te 's-Gravenhage, rechtsprekende in militaire ambtenarenzaken, heeft de navolgende uitspraak gegeven in zake: I., wonende te 's-Gravenhage, klager, verschenen ter openbare terechtzitting, tegen den Commissaris voor de belangen van de voormalige Nederlandsche Weermacht, verweerder, voor wien ter openbare terechtzitting als gemachtigde is verschenen T. Paauwe, referendaris bij het Commissariaat voor de belangen van de voormalige Nederlandsche Weermacht, wonende te 's-Gravenhage.

HET AMBTENARENGERECHT TE 'S-GRAVENHAGE,

Gezien de stukken;

Gehoord den klager en den gemachtigde van verweerder;

Wat de feiten betreft:

O. dat klager met ingang van 1 Juli 1939 werd bevorderd tot kolonel en tevens op dezen datum op zijn verzoek eervol uit den militairen dienst werd ontslagen en dat hem, te rekenen van 1 Juli 1939 af, een

levenslang pensioen werd toegekend van *f* 4122.— per jaar; dat klager ingaande 6 November 1939 in zijn rang van kolonel weder in actieven dienst is getreden tot 15 Mei 1940; dat hij van 15 Mei 1942 tot 9 Juli daaraanvolgende in Duitsche krijgsgevangenschap is gesteld en in verband daarmee de Commissaris voor de belangen van de voormalige Nederlandsche Weermacht op 21 Juli 1942 een besluit heeft genomen, waarbij wordt bepaald, dat klager geacht wordt gedurende het tijdvak van 16 Mei 1942 tot en met 9 Juli 1942 in den laatstelijk door hem bekleeden rang weder in actieven militairen dienst gesteld te zijn geweest; dat aan klager over dezen dienstitijd een salaris werd toegekend naar reden van *f* 5400.— per jaar, zijnde de aanvangsjaarwedde voor den officier met den rang van kolonel, waarvan de eerste uitbetaling heeft plaats gehad op 28 Juni 1942;

O. dat klager tegen deze salarisberekening bezwaar heeft en dan ook tegen de uitbetaling van 28 Juni 1942 beroep heeft ingesteld en bij klaagschrift op de daarbij aangevoerde gronden kennelijk heeft bedoeld te vorderen nietigverklaring van de in die betaling opgesloten weigering om hem uit te keeren het hem naar zijn meening toekomende salaris naar reden van *f* 6300.— per jaar, en bepaling, dat de hem op 28 Juni 1942 toekomende salarisbetaling geschiede naar reden van een salaris van *f* 6300.— per jaar;

In rechte:

O. dat aan klager over een tijdvak 15 Mei tot en met 9 Juli 1942 is uitgekeerd een salaris naar reden van *f* 5400.—, zijnde het aanvangssalaris voor een kolonel;

O. dat de betaling van dat salaris is gegrond op het bepaalde bij artikel 3, lid 1, van hoofdstuk I der Regeling van de bezoldigingen, enz. voor het militaire personeel der Koninklijke landmacht (R.B.K.L. 1934), luidende:

„Bij het berekenen van den voor jaarweddeverhooging tellenden dienstitijd als officier (officier van gezondheid, militaire apotheker, paardenarts) komt uitsluitend in aanmerking de dienstitijd als zoodanig, welke ook wordt aangemerkt als werkelijke dienstitijd in den zin der Pensioenwet voor de landmacht (Staatsblad 1922, No. 66)”, juncto artikel 10, aanhef en 1° en de slotalinea van de Pensioenwet voor de landmacht (Staatsblad 1922, No. 66), luidende:

„Als werkelijke dienst komt, behoudens het bepaalde in de artikelen 11 en 22, in aanmerking de tijd, vóór en na de invoering dezer wet verlopen:

1°. gedurende welke een militair als zoodanig, anders dan bij het reserve-personeel der landmacht of als vrijwilliger bij den landstorm, bij de landmacht hier te lande in dienstverhouding tot het Rijk heeft gestaan, hieronder begrepen de tijd, gedurende welken hij zich met Onze vergunning in vreemden krijgsdienst heeft bevonden; een en anders mits die tijd niet reeds in berekening is gebracht bij de toekenning van een levenslang pensioen of gagement.”;

O. dat bij de vaststelling van klagers salaris voor de berekening van den voor weddeverhooging tellenden dienstitijd uitsluitend in

rekening is gebracht de periode van 6 November 1939 tot 15 Juli 1940, en de langdurige vroegere diensttijd van klager niet is medegerekend, omdat die tijd hem reeds in rekening is gebracht bij de toekenning van een levenslang pensioen;

O. dat naar het oordeel van het Gerecht deze berekening van klagers salaris over de meergemelde periode met juistheid is geschied, aangezien de hiervoren geciteerde voorschriften, welker billijkheid of juistheid de rechter niet heeft te beoordeelen, geen andere toepassing gedoogen;

O. dat derhalve de bestreden salarisbetaling heeft plaats gehad overeenkomstig en niet in strijd met de hiervoren geciteerde voorschriften, terwijl van strijd met eenig ander te dezen toepasselijk voorschrift niet is gebleken, met name niet met de door klager in zijn klaagschrift nog genoemde voorschriften van artikel 34, lid 1, laatsten volzin, van het Reglement voor de militaire ambtenaren der Koninklijke landmacht, en artikel 28 der Pensioenwet voor de landmacht, Staatsblad 1922, No. 66, aangezien de door die voorschriften veronderstelde gevallen hier niet aanwezig zijn;

O. dat evenmin is gebleken dat ten aanzien van de bestreden salarisbetaling verweerder van zijn bevoegdheid een ander gebruik zou hebben gemaakt dan tot de doeleinden waarvoor die bevoegdheid is gegeven;

O. dat mitsdien bij gebreke van gronden, als bedoeld in artikel 58, lid 1, der Ambtenarenwet 1929, juncto artikel 2 der Militaire Ambtenarenwet 1931, het beroep ongegrond behoort te worden verklaard;

Uitspraak doende in naam van het Recht:

Verklaart het beroep ongegrond.

Bij herhaling zijn, ook in ons tijdschrift — zie laatselijk nog M.R.T. XXXVII, 362 —, uitspraken gepubliceerd van den Ambtenarenrechter, waarbij een beroep ongegrond werd verklaard omdat het was ingesteld tegen een besluit strekkende tot handhaving van een vroegere te zelfder zake genomen beslissing.

Deze steevaste rechtspraak schijnt echter zelfs onder rechtsgeleerde raadslieden nog steeds niet algemeen bekend te zijn, met het gevolg dat veel volkomen nuttelooze arbeid wordt veroorzaakt. Zoo werden in dato 1 Februari 1943 door het Ambtenarenrecht te 's-Gravenhage niet minder dan drie uitspraken gegeven — in één dier zaken werd de klager bijgestaan door zijn raadsman, Mr. Schaper, advocaat te Leiden — alle houdende eene ongegrondverklaring van het beroep, omdat het aangevochten besluit slechts de strekking had, dat daarbij niet wordt teruggekomen op reeds eerder genomen beschikkingen, terwijl geen algemeen verbindend voorschrift de Overheid verplicht om op een vroeger genomen besluit terug te komen.

Red. M. R. T.

Statistiek.

Blijkens de onlangs verschenen Justitiële Statistiek over het jaar 1941 zijn daaruit de jaarlijksche gegevens betreffende de rechtspraak door den militairen rechter, evenals die omtrent de voorwaardelijke veroordeeling, tengevolge van de gewijzigde desbetreffende wettelijke voorschriften, vervallen.

Wat betreft de Rechtspraak in Ambtenarenzaken vonden wij op blz. 32 vermeld dat militaire ambtenarenzaken in eersten aanleg voor den Centralen Raad van Beroep in 1941 niet meer voorkwamen. In hooger beroep werd slechts één zoodanige zaak behandeld, waarbij geen wijziging gebracht werd in de beslissing van het Ambtenarengerecht.

Bij het Ambtenarengerecht werden in 1941 elf beroepen in militaire ambtenarenzaken ingesteld en acht afgedaan; er kwam geen wijziging in de aangevallen besluiten.

Over de laatste 3 jaren geeft de statistiek de volgende cijfers.

Rechtspraak C. R. v. B. in hooger beroep:

Jaren	Centrale Raad van Beroep																
	Aantal beroepen op 1 Januari aanhangig	Beroepen gedurende het jaar aangebracht							Aantal beroepen door intrek- king vervallen	Afgedane beroepen							
		Totaal aantal kolommen 4 t/m 9	ingesteld door					het betrokken ad- ministratief orgaan		Totaal aantal kolommen 12/11	bij uitspraak						Aantal beroepen op 31 December onafgedaan
			Rijk	Provincie	Gemeente	Waterschap e.d.	Andere publiek- orgaan				bij beschikking niet-ont- vankelijk of ongegrond verklaard	niet-ontvankelijk- of onbevoegdverklaring	ongegronddverklaring	nietigverklaring van aangevallen besluiten	geheele of gedeelte- lijke nietigverklaring uitspraak ambte- narengerecht	bevestiging uitspraak ambtenarengerecht	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Militaire Ambtenaren- zaken	{ 1941 1940 1939	—	1	1				—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
3		2	2				—	—	5	2	—	—	—	—	—	3	—
1		6	6				—	—	4	—	—	—	—	—	—	4	3

Rechtspraak Militair-Ambtenarengerecht:

Ambtenarengerecht	Beroepen gedurende het jaar aangebracht											Aantal beroepen door intrekking vervallen en aantal verwijzingen ingevolge art. 68, 2, der Ambtenarenwet	Afgedane beroepen					Aantal beroepen op 31 December onafgedaan
	Aantal beroepen op 1 Januari aanhangig	Totaal aantal kolommen 4 t/m 6	ingesteld door den ambtenaar (nagelaten betrekking of rechtver- krijgende) in dienst van			Aantal beroepen niet-ont- vankelijk of ongegrond verklaard	bij be- schikking		bij uitspraak									
			Rijk	gemeente	ander publiek- rechtelijk orgaan		niet-ontvankelijk of onbevoegdverklaring	ongegronddverklaring	nietigverklaring van aangevallen be- sluiten, enz.									
			8	9	10		11											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12							
Militaire- Ambtenaren- zaken	{ 1941 1940 1939	—	11	11			—	1	4	3	—	3						
4		17	17			—	4	2	11	—	—							
2		17	17			4	1	3	7	—	—	4						

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.

ARR.-RECHTBANK AMSTERDAM (1e Kamer), 24 Februari 1942. (Mrs. Boll, Jutte, Dijksterhuis.)

LETSEL BIJ BOTSING MET DOOR HET MILITAIR GEZAG GEVORDERDE AUTO MET BESTUURDER. MEDEAANSPRAKELIJKHEID VAN DE EIGENARES DER AUTO EN VAN DEN STAAT?

Geen aansprakelijkheid van de eigenares der auto volgens art. 25 Motor- en Rijwielwet, omdat krachtens art. 37 dier wet deze bepaling niet geldt in de buitengewone omstandigheden, die oorlogsgevaar inhouden, en niet volgens art. 1403 B.W., omdat de bestuurder geen werkzaamheden verrichtte, waartoe de eigenares hem gebruikte.

Wel aansprakelijkheid van den Staat.

(B.W. art. 1403; Motor- en Rijwielwet art. 25.)

J. G. H. S., te A., ten deze handelende in zijn hoedanigheid van vader en wettelijke vertegenwoordiger van zijn minderjarigen zoon J. G. H. J., te A., eischer, procureur Mr. R. Heeg,

tegen:

1. N.V. Wed. J. T. Numan's Blikfabrieken, te A.; 2. Den Staat der Nederlanden, te 's-Gravenhage; 3. A. v. 't S., chauffeur, te A., gedaagden, onder 1 procureur Mr. Dr. E. W. Catz, die onder 2 Mr. E. J. Dommering, die onder 3 Mr. H. H. Steneker, en tegen: enz.

De Rechtbank, enz.;

In rechte:

In de hoofdzaak:

O. dat als gesteld en door de wederpartijen erkend of niet, of niet voldoende, tegengesproken tusschen partijen vaststaat:

dat de gestelde botsing is geschied ten tijde en plaatse als in de conclusie van eisch vermeld, tusschen de aan gedaagde sub 1° — verder te noemen Numan — toebehoorende automobiel, bestuurd door gedaagde sub 3° — verder te noemen v. 't S. — en den een rijwiel berijdenden minderjarigen zoon van eischer — verder te noemen H. Jr.;

dat H. Jr. daardoor letsel heeft bekomen;

dat v. 't S. ten tijde van de botsing in dienst was van Numan;

dat de botsing geschiedde terwijl de automobiel met den bestuurder krachtens art. 23 der Inkwartieringswet van Numan door het Militaire Gezag was gevorderd, teneinde ammunitie te vervoeren en Numan het voertuig met bestuurder ter beschikking van dat gezag had gesteld;

O. dat ter beslissing van deze zaak de navolgende vragen dienen beantwoord te worden:

1. Moet v. 't S. aansprakelijk worden gesteld voor de beweerdelijk door H. Jr. ten gevolge van de botsing geleden schade, omdat die botsing aan de schuld van v. 't S. moet worden geweten?

2. Moet Numan mede voor die schuld aansprakelijk worden gesteld hetzij op grond van art. 25 der Motor- en Rijwielwet, omdat zij eigenares dier auto was, hetzij op grond van art. 1403 B.W., omdat zij de auto tot de waarneming harer zaken deed rijden door haar ondergeschikte v. 't S. in de werkzaamheden waartoe zij dezen gebruikte?

3. Moet gedaagde sub 2° — verder te noemen de Staat — mede aansprakelijk worden gesteld, omdat deze het was die de auto met geleider door het militair gezag deed gebruiken?

O. dat de vragen 2 en 3 het eerst beantwoord zullen worden, waarbij, het spreekt van zelf, uitgegaan zal worden van de bevestigende beantwoording van vraag 1;

ad 2:

O. dat de aansprakelijkheid van Numan niet kan worden gegrond op art. 25 der Motor- en Rijwielwet, nu bij K.B. van 10 April 1939 S. 181 werd bepaald dat de tegenwoordige buitengewone omstandigheden inhouden oorlogsgevaar in den zin waarin het woord in 's lands wetten voorkomt en die toestand ten tijde van de onderwerpelijke botsing nog niet was opgeheven, zoodat krachtens art. 37 der Motor- en Rijwielwet het bepaalde in art. 25 dier wet in het onderhavige geval niet gold; dat die aansprakelijkheid evenmin kan worden gegrond op art. 1403 B.W., omdat, hoewel bij opvordering van Numans auto met chauffeur door het militair gezag de civielrechtelijke betrekking tusschen Numan en v. 't S. bleef bestaan, deze ten tijde van de botsing stellig geen werkzaamheden verrichtte waartoe Numan haar chauffeur gebruikte;

ad 3.

O. dat de Staat bij antwoord heeft opgemerkt dat men hier niet te doen heeft met een door den Staat gevorderde auto doch slechts met een gedwongen transport; dat bij pleidooi van die zijde werd betoogd dat de Staat krachtens art. 23 der Inkwartieringswet diensten vordert van transportondernemers; dat de Staat derhalve zuiver en alleen opdracht geeft tot vervoer, waarbij deze opdracht werd vergeleken met die, welke een particulier geeft aan een taxi-chauffeur om hem naar een bepaalde plaats te brengen of aan een transportondernemer tot vervoer van zijn meubelen; dat dit standpunt der Rechtbank onjuist voorkomt; dat immers volgens art. 22 der Inkwartieringswet „de vordering van transporten strekt tot het verschaffen . . . . . van tot het doel geschikte middelen van vervoer met geleiders en wat verder tot het gebruik daarvan noodig is” en in art. 24 dier wet wordt gezegd: „Bij de vordering van middelen van vervoer . . . . .”; dat derhalve volgens die wet niet de diensten van inwoners worden gevorderd maar hunne transportmiddelen met geleiders enz., wat de Staat dan ook in dit geval heeft gedaan; dat de Staat bij opvordering krachtens de I.W. dan ook geheel iets anders doet dan de particulier die een taxi huurt of zijn goederen doet vervoeren en daartoe een

vervoerovereenkomst sluit; dat de Staat geen overeenkomst sluit maar vordert en tijdelijk beslag legt op het vervoermiddel en, wat de geleiders betreft, deze — om nu de bewoordingen van het 3e lid van art. 1403 B.W. te gebruiken — gaat aanstellen tot waarneming zijner, des Staten, zaken, waaruit volgt dat de Staat (mede)aansprakelijk is voor de schade door nalatigheid of onvoorzichtigheid der geleiders veroorzaakt; dat dan ook de aan de orde gestelde vraag bevestigend moet worden beantwoord en er geen reden is eischer in zijn vordering tegen den Staat niet-ontvankelijk te verklaren.

Overgenomen uit het Weekblad van het Recht van 7 November 1942, No. 739. Red. M.R.T.

INHOUD.

Blz.

Aansprakelijkheid. Letsel bij botsing met door het militair gezag gevorderde auto met bestuurder. Mede-aansprakelijkheid van de eigenares der auto en van den Staat?

Geen aansprakelijkheid van de eigenares der auto volgens art. 25 Motor- en Rijwielwet, omdat krachtens art. 37 dier wet deze bepaling niet geldt in de buitengewone omstandigheden die oorlogsgevaar inhouden, en niet volgens art. 1403 B.W., omdat de bestuurder geen werkzaamheden verrichtte, waartoe de eigenares hem gebruikte.

Wél aansprakelijkheid van den Staat 386

Abolitie. — Zie bij „Gratie” 61, 217, 222

Ambtenarenrechtspraak. Artt. 36, 1°. en 2°. en 37 Wet Reserve-personeel Landmacht 1905.

Eervol ontslag op verzoek en wegens het eindigen van den tijd waarvoor hij als officier ter beschikking was, van een reserve-kapitein der Genie.

Op grond van de tweede reden was verweerder bevoegd het ontslag te verleenen. Echter is in het ontslagbesluit ten onrechte vermeld dat het ontslag is verleend „op het daartoe door hem gedaan verzoek”. Wél heeft klager, na daartoe in de gelegenheid gesteld te zijn, dit verzoek gedaan, doch hij heeft dit aan verschillende voorwaarden gebonden en, volgens hem, onder dwang gedaan. Daaraan kan niet de beteekenis van een „eigen verzoek” worden gehecht als bedoeld in art. 36, 1°., hetwelk naar de taalkundige beteekenis als een onvoorwaardelijk en vrijwillig vragen van ontslag moet worden opgevat. Ofschoon door klager niet gevorderd, behoort het bestreden besluit, hetwelk in zijn geheel aan het oordeel van den beroepsrechter is onderworpen, wegens strijd met art. 36, 1°., te worden gewijzigd in dier voege, dat de clause „op het daartoe door hem gedaan verzoek” komt te vervallen. Het beroep ongegrond verklaard. De door klager bij aanvullende memorie gedane vordering tot het geven of doen geven van een nieuwe beoordeeling is niet-ontvankelijk, aangezien deze vordering buiten het beroepen besluit omgaat 52

Tijdelijk buiten werking stellen, met ingang van 1 Januari 1941, krachtens het bepaalde in het Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied van 15 Februari 1941, wat betreft de toekenning van een jaarlijksche algemeene toelage aan het reserve-personeel.

Het Ambtenarengerecht heeft het beroep — zonder beslissing over de vraag of het bestreden besluit onbevoegdlijk zou zijn genomen — terecht niet-ontvankelijk verklaard, als

zijnde ingesteld met veronachtzaming van den termijn van 30 dagen voorgeschreven in art. 60 der Ambtenarenwet 1929.

Het betoog dat die termijn alleen van toepassing moet worden geacht indien het bestreden besluit is genomen door een daartoe bevoegd persoon, hetwelk naar eischers meening ten deze niet het geval is, faalt. Dit betoog — hetwelk insluit dat voor het instellen van beroep tegen onbevoegdlijk genomen besluiten in het geheel geen termijn bestaat — is in strijd met de in art. 60 gegeven regeling, welke immers eenig onderscheid tusschen den beroepstermijn met betrekking tot bevoegdlijk genomen besluiten en dien betreffende onbevoegdlijk genomen besluiten niet kent 211

Art. 36, 1°. Wet Reserve-personeel Landmacht 1905.

De beschikking van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Dep. v. Def., naar aanleiding van een ingediend bezwaarschrift beoordeelingslijst, tegen welke beschikking beroep op den Centralen Raad heeft opengestaan, is, nu daartegen binnen den in art. 60 Ambtenarenwet bepaalde termijn geen beroep is ingesteld, rechtens onaantastbaar geworden.

Anders dan het Ambtenarengerecht is de C.R. van oordeel dat het aan een reserve-kapitein verleende ontslag i.c. wèl kan worden aangemerkt als op eigen verzoek verleend, nu de door eischer voor het ontslagverzoek gestelde voorwaarde was vervuld.

Geen — door eischer beweerd — misbruik van bevoegdheid, daar niet aannemelijk is dat gedaagde heeft *beoogd* om met de rechtvaardigheid, de billijkheid en het legerbelang in strijd te handelen, zijnde ook overigens niet gebleken of gesteld, dat gedaagde met het verleenen van het ontslag iets anders heeft bedoeld dan de behartiging van het belang van den dienst. Hierbij is het onverschillig of de beoordeeling welke de aanleiding tot het ontslag is geweest, al dan niet juist is, overmits er geen enkele grond is dat gedaagde zich niet te goeder trouw door de beoordeeling heeft laten leiden.

Uitspraak Ambtenarengerecht, houdende ongegrondverklaring van het beroep — zij het op andere gronden — bevestigd, met dien verstande echter, dat de door het Gerecht in het ontslagbesluit aangebrachte wijziging (het daaruit doen vervallen van de woorden „op het daartoe door hem gedaan verzoek”) wordt vernietigd 251

Beroep tegen de weigering van het Hoofd van het Afwikkelingsbureau van het Departement van Defensie tot het alsnog gevolg doen geven aan de opdracht van den O.L.Z. betreffende eene beoordeeling van klager nopens diens gedrag en beleid gedurende de oorlogsdagen.

Misverstand ten aanzien van die opdracht. Deze was i.c. niet toepasselijk.

De bestreden beslissing was niet in strijd met art. 9 sub c j° art. 10, sub IV van de Bepalingen betreffende de beoordeeling van de officieren bij de landmacht in tijd van oorlogsgevaar, alsmede tijdens een oorlog.

Klager behoorde volgens zijn tot beoordeeling bevoegden chef niet tot de officieren die speciaal in de oorlogsomstandigheden de gebreken als in de opdracht van den O.L.Z. vermeld, aan den dag hebben gelegd en kwam derhalve voor een beoordeeling krachtens die opdracht niet in aanmerking, zoodat niet kan worden staande gehouden dat aan meergenoemde opdracht te zijnen aanzien niet zou zijn voldaan.

Ook geen strijd met enig ander te dezen toepasselijk algemeen verbindend voorschrift, noch ook verkeerd gebruik van bevoegdheid. Beroep ongegrond verklaard 345
 Art. 3, lid 1, Hoofdstuk I R.B.K.L. 1934 j° art. 10 aanhef en 1° en de slotalinea Pensioenwet Landmacht.

Beroep van een gepensionneerd kolonel tegen het besluit van den Commissaris voor de belangen van de v.m. Nederlandsche weermacht, bepalende dat hij gedurende den tijd van zijn krijgsgevangenschap, 15 Mei tot 9 Juli 1942, geacht wordt in den laatstelijk door hem bekleeden rang weder in actieven militairen dienst gesteld te zijn geweest en hem over dien tijd een salaris wordt toegekend van f 5400, zijnde de *aanvangsjaarwedde* van een kolonel. De langdurige vroegere diensttijd van klager is daarbij, naar hij meent ten onrechte, niet medegerekend.

De berekening, f 5400, is met juistheid geschied, overeenkomstig de desbetreffende, geen andere toepassing gedoogende voorschriften, aangezien die vroegere diensttijd van klager hem reeds in rekening is gebracht bij de toekenning van een levenslang pensioen. De billijkheid of juistheid van die voorschriften heeft de rechter niet te beoordeelen. Beroep ongegrond verklaard 382

Beroepen tegen besluiten strekkende tot handhaving van een vroeger te zelfder zake genomen beslissing. Vaste rechtspraak: ongegrond 384

Statistiek rechtspraak in militaire ambtenarenzaken 1941 . . . 385

Ambtswang. Het als militair door misbruik van gezag iemand dwingen iets te doen (als militair (kapitein der artillerie), door het militair gezag belast met het doen van nasporingen en huiszoekingen in woningen, in het tijdvak van 10 tot en met 14 Mei 1940 door misbruik van gezag een viertal vrouwen gedwongen zich in het bijzijn van alleen hem, verdachte, geheel of bijna geheel te ontkleeden, zulks ofschoon het niet noodzakelijk was, dat hij deze vrouwen op de vorenomschreven wijze aan haar lichaam of aan haar kleding onderzocht).

Uitvoerige motiveering van de schuld en van de strafmate,

vier jaren gevangenisstraf met aftrek van de voorloopige hechtenis sedert 16 September 1940, met ontslag met ontzetting. (Eisch procureur-generaal: vijf jaren en vier maanden gevangenisstraf)	15
Clavareau, Mr. P. J. A. Ontoerekeningsvatbaarheid van militairen door —	193
De Zwitsersche militaire verzekering door —	247
Duitsch militair strafprocesrecht door —	381
Coffrie, Mr. P. J. De Criminaliteit der militairen in 1940 door —	232
Criminaliteit. De — der militairen in 1940 door Mr. P. J. Coffrie	232
Doodslag. —, gepleegd in zijne hoedanigheid van bevelvoerend militair (op 12 Mei 1940 als luitenant-kolonel opzettelijk twee personen op zijn bevel opzettelijk van het leven doen berooven, door opzettelijk daartoe aan twee hem ondergeschikte militairen bevel te geven: „Schiet ze neer”, waarop die militairen aan zijn bevel gehoorzaamend, opzettelijk van vlakbij uit hun met scherp geladen karabijnen op die personen hebben geschoten en hen hebben getroffen, ten gevolge waarvan zij terstond zijn overleden).	
Uitvoerige motiveering van de schuld en van de opgelegde straf: 12 jaren gevangenisstraf	68
Duitschland. Duitsch militair strafprocesrecht door Mr. P. J. A. Clavareau	381
Feitelijke insubordinatie. — in tijd van oorlog.	
Beklaagde K., reserve-eerste-luitenant, heeft op 14 Mei 1940 enige malen met zijn dienstpistool geschoten op den luitenant-kolonel Mussert, ten gevolge waarvan deze zoodanig is verwond, dat hij aan de bekomen verwondingen is overleden.	
Beklaagde B., reserve-kapitein, heeft terzelfder plaatse en tijd genocmden luitenant-kolonel onder bedreiging met zijn dienstpistool gesommeerd de handen omhoog te houden en zich als arrestant aan hem, verdachte, over te geven.	
Geen noodweer. Geen overmacht. Uitvoerige motiveering van de schuld en van de opgelegde straffen: resp. twintig en tien jaren gevangenisstraf	27
Gratie. Uitvoering van de Verordening betreffende de uitoefening van het recht van abolitie en van —	217
Wijziging der Verordening. Nieuwe tekst	222
— na een doodvonnis wegens desertie (1712)	343
Hulpverleening. Wijziging en aanvulling Wetboek van Strafrecht	357

Landoorlogreglement. Verordeningenbladen voor het bezette Nederlandsche gebied . . . 13, 184, 222, 339, 355, 357, 358

Beteekenis van besluiten uitgevaardigd door den Secr.-Generaal van een Ned. Departement van Alg. Bestuur. Kracht van wet. Geen toetsing door Rechterlijke Macht van wet aan het Landoorlogreglement of aan het Decreet van den Führer over de uitoefening van de regeeringsbevoegdheden in Nederland van 18 Mei 1940 (Verord.blad 1-1940).

Aan de besluiten van een Secr.-Gen. van een Ned. Departement van Alg. Bestuur gegeven op grond van de verordening betreffende de bevoegdheden van de Secretarissen-Generaal van de Ned. Departementen van Alg. Bestuur (No. 23-1940) kan onder de huidige omstandigheden het karakter van wet in den zin der Ned. wetgeving niet worden ontzegd.

Wanneer in cassatie over schending of verkeerde toepassing van een zoodanig voorschrift wordt geklaagd pleegt de H.R. zulk een klacht te beschouwen als een klacht wegens schending of verkeerde toepassing der wet als bedoeld bij art. 99, 1e lid sub 2° der Wet R.O. en neemt van die klacht kennis.

De Ned. rechter mag de innerlijke waarde of billijkheid eener wet niet beoordeelen en een wet niet toetsen aan een verdrag, zooals dat waarvan het Landoorlogreglement 1907 deel uitmaakt en evenmin aan een voorschrift als het Decreet van den Führer over de uitoefening van de regeeringsbevoegdheden in Nederland van 18 Mei 1940 (Verordeningenblad 1/1940).

Noch de geschiedenis, waaronder de Ned. parlementaire geschiedenis, noch de woorden van art. 43 Landoorlogreglement leveren eenigen grond op om aan te nemen, dat bij de vaststelling de bedoeling is geweest, om aan de overeenkomstig de strekking van dat artikel in een bezet gebied in functie gebleven rechterlijke macht, de bevoegdheid te verleenen om de maatregelen door den bezetter ter behartiging van de in dat artikel genoemde belangen genomen, te toetsen aan den eisch, dat daarbij, behoudens volstrekke verhindering, de in het land geldende wetten worden geëerbiedigd . 83

Militaire rechtspraak. Rechtsmacht. De Bestalbrief van 28 Februari 1579 in verband met de militaire jurisdictie . . . 1
 Benoeming van militaire leden van de Arr. Rechtbank te 's-Gravenhage 183
 Het strafproces tegen voortvluchtige militairen door Dr. L. M. Rollin Couquerque 359
Militair-rechtelijk tijdschrift. Staking van de uitgave . . . 358
Militair strafrecht. Oude Strafwetgeving voor ons Krijgsvolk te Lande door Dr. L. M. Rollin Couquerque . . . 91, 375

Articulbrieven voor het Krijgsvolk te Water door Dr. L. M. Rollin Couquerque 255

Motiveering. Redengevende feiten en omstandigheden.

Geldt art. 359 Sv. voor het Hof, in hooger beroep uitspraak doende in zaak door Krijgsraad behandeld?

Al behoefde de Krijgsraad, vonnis wijzende, de redengevende feiten en omstandigheden, waarop de beslissing steunt, dat het feit door req. is begaan, niet in zijn vonnis als zoodanig aan te wijzen, desniettemin geldt de verplichting hiertoe wel voor het Hof, dat in hooger beroep van het vonnis uitspraak heeft te doen, zoodat het Hof het vonnis van den Krijgsraad niet zonder meer had mogen bevestigen 249

Onrechtmatige daad.

Buitenwerkingstelling van art. 5 van het Motor- en Rijwielreglement door art. 37 der Motor- en Rijwielwet (geval van oorlogsgevaar). (Zie ook bij „Aansprakelijkheid” blz. 386).

Het niet gelden voor den militairen chauffeur van de verkeersvoorschriften van Motor- en Rijwielwet en reglement, sluit geenszins in, dat hij nu bij het deelnemen aan het verkeer op den weg ook niet de algemeene regels van zorgvuldigheid en betamelijkheid in acht behoefte te nemen, waaraan een iegelijk in het maatschappelijk verkeer jegens zijn medeburgers is gebonden.

Vordering tot schadevergoeding, wegens het veroorzaken van zwaar lichamelijk letsel, toegewezen (zie ook bij „Schuld”) 213

Onrechtmatige overheidsdaad? Inbewaringstelling van een burger door de militaire overheid op grond van de Wet op den staat van oorlog en den staat van beleg.

De vraag of het bevoegd militair gezag terecht een persoon als gevaarlijk voor de rust en de algemeene veiligheid heeft beschouwd, is aan het oordeel van den burgerlijken rechter onttrokken, doch niet die, of het militair gezag bij de toepassing van de bepalingen van genoemde wet de zorgvuldigheid, welke in het maatschappelijk verkeer jegens personen betaamt, in acht heeft genomen. Bij die beoordeeling moeten evenwel de grenzen, waarbinnen de overheid vrij is haar beleid te bepalen, in acht worden genomen. Die grenzen zijn, met name in werkelijken oorlogstijd, zeer ruim te nemen.

Daar de militaire overheid de bevoegdheid miste tot het in beslag nemen van voorwerpen in het bezit van de in bewaring te stellen personen, is in het algemeen het niet teruggeven dier voorwerpen bij de invrijheidstelling, onrechtmatig, ook al vraagt de betrokkene die voorwerpen niet terstond terug 350

Ontslag. Zie bij „Ambtsdwang” 15

Pensioen.

Art. 3 Ambtenarenwet 1929 i.v.m. art. 2 Mil. Ambtenarenwet 1931. Vordering termijnen militair pensioen. Onbevoegdheid rechterlijke macht. Beroep van den Staat daarop voor het eerst in cassatie.

De geschillen over schuldvorderingen, die uit de rechtsbetrekking tusschen ambtenaar en Overheid voortvloeien voor zoover daarbij sprake is van eene klacht over een besluit of handeling of weigering der administratie — i.c. het geschil tusschen verweerder en den Staat betreffende de weigering van de uitbetaling van termijnen van een pensioen, waarop verweerder als gewezen militair ambtenaar aanspraak deed gelden — zijn, met ter zijde stelling van den algemeenen regel van art. 2 R.O. aan de kennisneming van de rechterlijke macht onttrokken.

De Staat mocht voor het eerst in cassatie op die onbevoegdheid een beroep doen 56

Politie. Uitbreiding van de bevoegdheden van de politie . . . 339

Rollin Couquerque, Dr. L. M. Oude Strafwetgeving voor ons Krijgsvolk te Lande door — 91, 375

Articulbrieven voor het Krijgsvolk te Water door — . . . 255

Het strafproces tegen voortvluchtige militairen door — . . . 359

Rijksbrandweer. Tuchtregelingsbesluit gekazerneerde Rijksbrandweer 342

Sasse van IJsselt, Jhr. Mr. C. A. J. van. Overlijdensbericht 13

Schuld. Het aan zijne — te wijten hebben dat een ander zwaar lichamelijk letsel bekomt (op 21 Augustus 1939 als militairbestuurder van een auto-commandowagen van een weg naar links een anderen weg opgereden en bij het nagenoeg gelijktijdig naderen van het kruispunt dier wegen door een motorrijwiël, hetwelk beklaagde aan zijn rechterhand had, niet met zijn motorrijtuig voor dien anderen motorrijder den doorgang vrijgelaten, tengevolge waarvan een aanrijding is ontstaan en die motorrijder verschillende zeer ernstige verwondingen heeft bekomen). — (Zie ook bij „Onrechtmatige daad”) 207

Strafbevelen. —, strafbeschikkingen en aan kosten onderworpen waarschuwingen 224, 355

Strafrecht. Tucht recht en — 64

Straftoemeting. Zie bij „Ambtswang” 15

Zie bij „Feitelijke insubordinatie” 27

Zie bij „Doodslag” 68

Motiveering 15, 27, 68

Toerekeningsvatbaarheid. Ontoerekeningsvatbaarheid van militairen door Mr. P. J. A. Clavareau 193

	Blz.
Tuchtrecht. — en Strafrecht	64
Zwitserland. De Zwitsersche militaire verzekering door Mr. P. J. A. Clavareau	247

WETSBEPALINGEN ENZ.,

behandeld in deel XXXVIII Militair-Rechtelijk Tijdschrift.

Artikelen	Bladzijden
Burgerlijk Wetboek.	
1401—1403	213, 350, 386.
Wet Algemeene bepalingen der wetgeving.	
11	83, 382.
Wet Rechterlijke organisatie.	
99	83.
Regtspleging bij de Landmagt.	
7	65.
180—192	359.
Regtspleging bij de Zeemagt.	
5	65.
Wetboek van Militair Strafrecht.	
23	15.
67	45.
120	27.
132, 133	66.
137	15.
Wet op de Krijgstucht.	
25	65.
59	67.
69	67.
Reglement betreffende de krijgstucht.	
27	66.
Wetboek van Strafrecht.	
23	191.
37	193.
37a	193.
40	27.
41	27.
44	68.

Artikelen	Bladzijden
183a	357.
248a	192.
259a	357.
287	68.
308	207.
446	357.
450	357.

Wetboek van Strafvordering.

64	65.
141	339.
154	340.
162	66.
359	249.

Wet op den staat van oorlog en den staat van beleg. (Wet van 23 Mei 1899, Stbl. no. 128).

33	350.
--------------	------

Wet reserve-personeel landmacht 1905.

36	52, 251.
--------------	----------

Pensioenwet voor de landmacht.

10	382.
Slotalinea	382.

Ambtenarenwet 1929.

3	56.
60	211.

Motor- en rijwielwet.

25	386.
37	207, 213, 386.

Motor- en rijwielreglement.

5	207, 213.
-------------	-----------

Landoorlogreglement.

42—56	13, 184, 222, 339, 355, 357, 358.
43	83.

Bepalingen beoordeeling officieren landmacht in tijd van oorlogsgevaar en tijdens een oorlog.

9	345.
10	345.

Regeling bezoldigingen militair personeel Kon. Landmacht. 1934.

3	382.
-------------	------